TERTTU UTRIAINEN

RAISKAUS

rikosoikeudellisena ongelmana

TERTTU UTRIAINEN

Raiskaus
rikosoikeudellisena ongelmana

LAPLAND UNIVERSITY PRESS
LAPIN YLIOPISTOKUSTANNUS

Rovaniemi 2013

Toinen, täydennetty painos.

© Terttu Utriainen

Kansi:
Niina Huuskonen
Taitto:
Sirpa Immonen

Myynti:
Tiede- ja taidekirjakauppa Tila
PL 8123
96101 Rovaniemi

puh. +358 40 821 4242
fax +358 16 362 932

julkaisu@ulapland.fi
www.ulapland.fi/lup

Lapin yliopistopaino, Rovaniemi 2013

ISBN 978-952-484-606-6 (nid.)
ISBN 978-952-484-607-3 (PDF)

Esipuhe

Tämä kirja on monien vuosien ja useiden ihmisten työn tulos, jonka juuret ovat jo 1990-luvulla Lapin yliopistossa johtamissani seksuaalirikoksia käsitelleissä projekteissa. Entisiä oppilaita onkin monesta kiittäminen, sillä opettaessa myös itse oppii.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskus oli silloin ja on ollut senkin jälkeen se paikka, jonka arkistosta lukuisia opinnäytteitä ja tutkimuksia on tehty. Organisaatio on kokenut useampiakin muutoksia, mutta henkilökunta on aina suhtautunut tutkijoihin avuliaasti, mistä varsinkin on kiittäminen ylilääkäri Eira Hellbomia ja Irma Kotilaista sekä arkistonhoitajia.

Kirjaan sisältyy myös runsas oikeustapausmateriaali hovioikeuksista ja sen keräämisen organisoi dosentti Mirva Lohiniva-Kerkelä. Havainnollistavista kuvista ja taulukoista vastasivat Maria Ikkala, Minna Kemppainen, Minna-Greta Martti, Eira Myllyniemi, Kari Pakarinen ja Marika Rasinkangas sekä kirjan viimeistelystä Maarit Niskanen, taitosta Sirpa Immonen ja graafisesta toteutuksesta Niina Huuskonen. Kaikille heille ja erityisesti Kyllikki Peuralle, joka useamman vuoden ajan on käsitellyt kirjan tekstiä, suuret kiitokset.

Tätä työtä ovat vieneet eteenpäin paitsi työtoverini OTT Minna Kimpimäki ja OTL Pirjo Laitinen Lapin yliopistosta, myös lukuisat kollegat muissa yliopistoissa. Erityisesti kiitän niistä keskusteluista, joita olen käynyt kriminologian professori Sarah Ben-Davidin ja rikosoikeuden professori Jennifer Temkinin kanssa. Edellinen kävi jo 90-luvulla pitämässä seksuaalirikoksista seminaarin Rovaniemellä ja jälkimmäinen auttoi minua suuresti tutkimuskaudellani Lontoossa loppuvuonna 2008. Myös professori (em.) Madeleine Leijonhufvud, dosentti Kerstin Berglund ja dr. Karin Cornils ovat olleet avuliaita materiaalin hankkimisessa. OTT Päivi Tiilikka Helsingin yliopistosta ja OTT, lakimies Riitta Burrell Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta ovat puolestaan ystävällisesti etukäteen tutustuneet kirjan oikeustapauksiin ja esittäneet niiden kirjoitus- ja verifiointitavasta hyödyllisiä neuvoja.

Myös juridiikan ulkopuolelta on saatu ajatuksia erityisesti hyödyntämällä lukuisia eri alojen kirjastoja. Kirkkohistorian professori Aila Lauhan ja naistutkimuksen professori (em.) Aili Nenolan sekä kirjallisuuden professori (em.) Liisi Huhtalan joskus aivan puolihuolimattomasti esittämät vihjeet osoittautuivat usein erittäin hyödyllisiksi.

Ja lopuksi haluan kiittää Suomen Akatemiaa vuodeksi 2008 saamastani varttuneen tutkijan apurahasta ja sen suomasta mahdollisuudesta keskittyä tutkimustyöhön.

Sinetässä toukokuussa 2010.

Terttu Utriainen

Esipuhe toiseen painokseen

Kirjan toiseen, täydennettyyn painokseen on ollut lähinnä kaksi syytä: ensimmäinen painos tuli loppuunmyydyksi ja vuonna 2011 uudistettiin rikoslain 20 lukua ja siinä yhteydessä myös raiskausta koskevaa lainkohtaa. Näiltä ja tilastollisilta osiltaan kirja on päivitetty. Toiseen painokseen on lisätty myös seksuaalirikoksia koskevien mielentilalausuntojen rekisterinumerot (Lääkintöhallitus / Terveydenhuollon oikeusturvakeskus 1970-2005). Luettelosta saattaa olla hyötyä tulevissa tutkimuksissa.

Kirjan taitosta on edelleen vastannut Sirpa Immonen ja kannen graafisesta suunnittelusta Niina Huuskonen, joka nyt myös Lapin yliopistokustannuksen kustannuspäällikkönä on huolehtinut kirjan kustantamisesta. Uusimmat tilastotiedot on koonnut ja asiahakemiston laatinut Mari Kokkoniemi sekä uusimman oikeustapausmateriaalin kerännyt Oskar Toivonen. Tekstinkäsittelystä on edelleen huolehtinut Kyllikki Peura. – Kaikille heille parhaat kiitokset.

Sinetässä, lokakuussa 2012

Terttu Utriainen

Sisällysluettelo

Lyhenneluettelo 9

1. JOHDANTO 11
1.1. Raiskaus rikoksena ja tutkimuskohteena 11
1.1.1. Raiskaus tutkimuskohteena rikosoikeusjärjestelmässä 11
1.1.2. Raiskaus tunnusmerkistönä 12
1.1.3. Raiskaus tilastoina 14
1.1.4. Raiskaajien syyntakeisuus 16
1.2. Tutkimuksen materiaali, rajaus ja rakenne 17
1.2.1. Valtaa, arvoja ja asenteita historiassa 17
1.2.2. Normien konkretisoituminen oikeuskäytännössä 18

2. RAISKAUKSEN HISTORIAA 20
2.1. Raiskaus antiikissa 20
2.1.1. Kreikka 20
2.1.1.1. Jumaltarustojen raiskaajat 21
2.1.1.2. Miesten "polis" ja naisten "oikos" 22
2.1.1.3. Raiskaus häpeänä ja yhteiskunnan järjestyksen vaarantajana 23
2.1.2. Rooma 25
2.1.2.1. Pater familias ja hänen huonekuntansa 25
2.1.2.2. Sexus - ero miesten ja naisten välillä 27
2.1.2.3. Raiskauksen seuraamukset Roomassa 30
2.1.2.4. Raiskauksen rikoskohteeksi kelpaamattomat 31
2.2. Juutalaisuus ja raiskausrikokset raamatussa 33
2.2.1. "Isän talo" 33
2.2.2. Vanhan testamentin raiskauskertomukset 34
2.2.3. Seksuaalirikosnormit raamatussa 36
2.3. Varhaiskristillisyys ja kirkon vaikutus perhelainsäädäntöön 38
2.3.1. Alkuseurakunnan moraaliset koodit 38
2.3.2. Kirkon pyrkimys avioliittomonopoliin keskiajan Ruotsissa 42

3. RAISKAUSTUNNUSMERKISTÖJEN KEHITYS LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ 45
3.1. Maanlait ja kaupunkilait 45
3.1.1. Maakuntalaeista maanlakeihin 45
3.1.2. Raiskaussäännös Maunu Eerikinpojan maan- ja kaupunkilaissa ja Kristofferin maanlaissa 46
3.1.3. Oikeuskäytäntö maan- ja kaupunkilakien Ruotsissa 49
3.2. Vuoden 1734 -laki 52
3.2.1. Kirkon vaikutus kulminoituu siveellisyysrikoksissa 53
3.2.2. Lainvalmistelu ja systematiikka 54
3.2.3. Raiskaussäännös ja vapaan tahdon problematiikka 55
3.3. Vuoden 1889 rikoslain väkisinmakaamissäännös ja yhteiskunnallisia virtauksia 58
3.3.1. Agraariyhteiskunta rikoslain taustalla 58
3.3.2. Väkisinmakaamissäännös vuoden 1875 ja 1884 rikoslakiehdotuksissa 61
3.3.3. Säädyt keskustelivat siveellisyysrikoksista vuosien 1885 ja 1888 valtiopäivillä 66
3.3.4. Seksuaaliradikalismi - hyökkäys kirkon auktoriteettia vastaan 70
3.3.5. Rikoslain 25 luvun 4 §:n väkisinmakaamissäännöksen tulkintaa 73

3.3.5.1. Millainen nainen voi olla raiskauksen uhri? 73
3.3.5.2. Tekijä vai avunantaja 76
3.3.5.3. Pakottamisen määrä 78
3.3.6. Lääketieteen vaikutus syyntakeisuusarviointiin ja seuraamuksiin raiskauksissa 82
3.3.6.1. Oikeuspsykiatrian mielenkiinto raiskausrikoksiin 82
3.3.6.2. Kastraatio raiskauksen seuraamuksena 84
3.4. Vuoden 1971 rikoslain 20 luvun uudistus 86
3.4.1. Kiista väkisinmakaamissäännöksen ulottuvuudesta avioliittoon 86
3.4.2. Yleinen etu ja asianomistaja-alueen lievä supistuminen 90
3.4.3. Mielipiteiden kirjoa korkeimmassa oikeudessa 1980-luvulla 91
3.5. Avioliitossa tapahtuvan väkisinmakaamisen kriminalisoiminen vuonna 1994 97
3.6. Vuoden 1998 ja 2011 rikoslain 20 luvun uudistukset 100
3.6.1. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus lain perusteluissa 100
3.6.2. Tunnusmerkistöjen rakentuminen pakottamiselle ja vuoden 2011 muutos 101
3.6.3. Keskustelua rangaistusasteikoista 104
3.6.4. Sukupuoliyhteyden ja seksuaalisen teon määritteleminen 108
3.6.4.1. Sukupuoliyhteys 108
3.6.4.2. Seksuaalinen teko 110
3.6.5. Syyteoikeus raiskauksissa 112
4. RAISKAUS MIELENTILATUTKIMUSTEN VALOSSA 115
4.1. Mielentilatutkimukseen valikoituminen 115
4.1.1. Seksuaalirikollisten syyntakeisuuden arvioinnin normipohja 116
4.1.2. Seksuaalirikosten osuus mielentilatutkimuksissa ja syyntakeisuus-jakautumat 119
4.1.3. Raiskaajien osuus ja syyntakeisuusjakautuma seksuaalirikollisten mielentilalausunnoissa 123
4.2. Teonkuvaukset 126
4.2.1. Mielentilalausunnot vuosilta 1971-2005 tutkimuskohteena 126
4.2.2. Raiskaus eri rikostyypeissä 128
4.2.2.1. Henkirikokset 128
4.2.2.2. Lapsiin sekaantuminen ja pedofilia 131
4.2.2.2.1. Terminologiaa 131
4.2.2.2.2. Pedofiliadiagnoosit 132
4.2.2.2.3. Lapsiseksirikosten kombinaatioita 135
4.2.2.3. Lasten hyväksikäyttö ja insesti 137
4.2.2.3.1. Insesti ja sukurutsa lainsäädännössä 137
4.2.2.3.2. Mielentila, tekijät ja uhrit 138
4.2.2.3.3. Insestin määritelmä ja jaotuksia 139
4.2.2.3.4. Insestitekojen rubrisoituminen mielentila-tutkimusvaiheessa 141
4.2.2.3.5. Perheen ja sukulaisten lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset 142
4.2.2.4. Väkivaltaiset raiskaukset 144
4.2.2.4.1. Tekijöiden moninaisuus 144
4.2.2.4.2. Hyökkäysraiskaukset 148
4.2.2.4.3. Väkivallan toteuttamistavat 150
4.2.2.4.4. Kohteet tutuista vanhuksiin ja vammaisiin 154
5. RAISKAUSSÄÄNNÖSTEN KONKRETISOITUMINEN OIKEUSKÄYTÄNNÖSSÄ 155
5.1. Hovioikeusmateriaalin esittely ja salassapito 155

5.2. Vuoden 1971 rikoslain 20 luku 157
5.2.1. "Väkivalta tai pakottava vaara" 157
5.2.2. Lieventävät asianhaarat 159
5.3. Vuoden 1998 rikoslain raiskaussäännökset ja vuoden 2011 muutokset 160
5.3.1. Raiskaus (RL 20:1) 160
5.3.1.1. "Henkilöön kohdistuva väkivalta tai sen uhka" 160
5.3.1.2. Puolustuskyvyttömyyden tunnusmerkkien laajentuminen 163
5.3.1.3. Seksuaalinen tunkeutuminen toisen kehoon 164
5.3.2. Törkeä raiskaus (RL 20:2) 165
5.3.2.1. Pahoinpitely tai sen uhka kvalifiointiperusteena 165
5.3.2.2. Kvalifiointiperusteet oikeuskäytännössä 167
5.3.3. Pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:3) 168
6. KANSAINVÄLINEN OIKEUS JA EUROOPAN IHMISOIKEUSTUOMIOISTUIN RAISKAUSTUNNUSMERKISTÖN UUDISTAJINA 170
6.1. Raiskauksen formuloituminen kansainvälisessä oikeudessa 170
6.1.1. Raiskaus kansainvälisenä rikoksena 170
6.1.2. Entisen Jugoslavian ja Ruandan tribunaalien tuomiot 172
6.1.3. Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussääntö 175
6.2. Raiskaus Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä 177
6.2.1. Raiskausrikosten sijoittuminen Euroopan ihmisoikeussopimuksen säännöksiin 177
6.2.2. Raiskaus kidutuksena ja epäinhimillisenä tai halventavana kohteluna 180
6.2.2.1. Raiskaus poliisiväkivallan välineenä 180
6.2.2.2. Raiskaus ja sen uhka karkotustapauksissa 187
6.2.2.3. Raiskauksen tunnusmerkit ja valtion velvollisuuksien määritteleminen M.C. v. Bulgaria -tapauksessa 190
6.2.3. Vapaudenriistot raiskausprosesseissa 197
6.2.3.1. Vapaudenriiston prosessuaaliset takeet 197
6.2.3.2. Tahdosta riippumattoman hoidon lainmukaisuus 198
6.2.3.3. Julkisen järjestyksen häiriintyminen tutkintavankeuden perusteena 201
6.2.3.4. Tutkintavankeuden kesto 202
6.2.4. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset raiskaus- ja hyväksikäyttörikoksissa 204
6.2.4.1. Tuomioistuimeen pääsy ja syytetyn kuuleminen 204
6.2.4.2. Syyttömyysolettama raiskausjutussa 206
6.2.4.3. Syytteen yksilöinti 208
6.2.4.4. Yksilövalitusoikeuden turvaaminen 209
6.2.4.5. Kontradiktorinen periaate 210
6.2.4.6. Lasten kuuleminen prosessissa 213
6.2.5. Suostumusproblematiikka ja legaliteettiperiaate 217
6.2.5.1. Aviovaimon raiskaus 217
6.2.5.2. Sadomasokistisen seksin rajat 218
6.2.6. Yksityis- ja perhe-elämän suojan monet ulottuvuudet 223
6.2.6.1. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö 223
6.2.6.2. Näyttö puhelunkuuntelulla 224
6.2.6.3. Alaikäisen suostumus homoseksuaaliseen tekoon 225
6.2.6.4. Raiskaus karkotusperusteena 226
6.2.6.5. Seksuaalisen pluralismin toteutuminen käytännössä 226
6.2.7. Sananvapaus ja raiskausväitteet mediassa 229

7. JOHTOPÄÄTÖKSET 233
7.1. Suojeltavan oikeusintressin kehitys 233
7.1.1. Isänvallasta itsenäiseksi ihmiseksi *233*
7.1.2. Yhteiskunnan suojelusta ihmisen tahdon kunnioittamiseen *234*
7.2. Raiskaustunnusmerkistön kehitys 1900-luvun lopulla 236
7.2.1. Fyysisestä pakottamisesta suostumuksen puuttumiseen *236*
7.2.2. Suomalaisen raiskaustunnusmerkistön tila 2000-luvun alussa *238*
7.2.2.1. Fyysinen väkivalta dominoi sadan vuoden ajan *238*
7.2.2.2. Raiskaussäännöksen laajentuminen vuonna 2011 *241*
7.2.2.3. Lasten heikon aseman parantaminen *242*
7.2.2.4. Sukupuoliyhteyden määritelmä *246*
7.2.2.5. Seksuaalisen teon objektivoiminen *246*
7.2.2.6. Raiskauksen rangaistusarvo *250*
7.2.2.7. Rangaistusten mittaamisohjeet raiskauksissa *254*

Ja lopuksi 257

TAULUKOT 258

Taulukko 1. Poliisin tietoon tulleet rikokset: Väkisinmakaaminen/siveellisyysrikokset vuosina 1927-1964 259

Taulukko 2. Poliisin tietoon tulleet raiskaukset: Alioikeuksissa päärikoksena syytetyt ja tuomitut vuosina 1965–2010. 260

Taulukko 3. Raiskausrikokset hovioikeuksissa: julkiset ja salaiset vuosina 1999-2004/5. 261

Taulukko 4. Mielentilalausunnot 1985-2005: perheen ja sukulaisten lapsiin kohdistuneita seksuaalirikoksia (satunnaisessa järjestyksessä) 262

Taulukko 5. Hovioikeuskäytäntöä vuosilta 2000-2005
Raiskaus: RL 20:1 (L 24.7.1998) 266

Taulukko 6. Hovioikeuskäytäntöä vuosilta 2000-2005
Törkeä raiskaus: RL 20:2 (L 24.7.1998) 306

Taulukko 7. Hovioikeuskäytäntöä vuosilta 2000-2005
Pakottaminen sukupuoliyhteyteen: RL 20:3 (l 24.7.1998) 316

Oikeustapaushakemisto 320

Lääkintöhallituksen / Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen seksuaalirikoksia koskevat mielentilalausunnot vuosilta 1970 - 2005 322

Lähteet 326

Asiasanasto 339

Lyhenneluettelo

Art.	artikla
AsiakJulkL	laki yleisten asiakirjain julkisuudesta (83/1955) – kumottu (621/1999)
BrB	brottsbalken (1962:700)
EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus (4.11.1950)
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EN	Euroopan neuvosto
ETL	esitutkintalaki (449/1987)
EU	Euroopan unioni
HE	Hallituksen esitys
ICC	International Criminal Court
ICTR	International Criminal Tribunal for Rwanda
ICTY	International Criminal Tribunal for Former Yugoslavia
JFT	Tidskriff, utgiven av Juridiska Föreningen i Finland
JulkL	laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)
KKO	Korkein oikeus
NMKY	Nuorten Miesten Kristillinen Yhdistys
KP-sopimus	YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus 16.12.1966
OikJulkL	laki oikeudenkäynnin julkisuudesta (945/1984)
OK	oikeudenkäymiskaari (1734)
PL	Suomen perustuslaki (11.6.1999/731)
RL	rikoslaki (39/1889)
REL	rikoslakiehdotus
SL	1864 års strafflag
SOU	Statens offentliga utredningar
StGB	Strafgesetzbuch
TEO	Terveydenhuollon oikeusturvakeskus
WHO	World Health Organization
YK	Yhdistyneet kansakunnat

1. JOHDANTO

1.1. Raiskaus rikoksena ja tutkimuskohteena

1.1.1. Raiskaus tutkimuskohteena rikosoikeusjärjestelmässä

Viime vuosikymmeninä raiskaus on herättänyt paitsi suuria tunteita myös laajaa kiinnostusta tutkijoiden keskuudessa. Sitä on lähestytty monin eri tavoin. Perinteisen oikeusdogmaattisen tunnusmerkistöanalyysin lisäksi aiheesta ovat kiinnostuneet oikeuspsykiatrit, sosiologit, naistutkijat, historioitsijat ja teologitkin. 1990-luvulta alkaen myös kansainvälinen oikeus ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ovat vaikuttaneet raiskauksen tunnusmerkistön muotoutumiseen.

Vaikka raiskaus kuuluu historiallisesti klassisiin rikoksiin samalla tavalla kuin esimerkiksi tappo tai varkaus, aiheen ikuisuus ei ole merkinnyt juridista stabiliteettia, vaan raiskausta konfliktina on tutkittu hyvinkin eri tavoin. Yhteiskunnalliset rakenne- ja arvomuutokset ovat tuoneet rikosoikeuteenkin uusia lainsäädännöllisiä ratkaisuja ja myös lääketieteen kehityksellä on ollut oma vaikutuksensa. Ja ennen kaikkea naisten asemaa koskeneilla muutoksilla on ollut suuri vaikutus seksuaalirikoslainsäädäntöön ja sen yhteydessä myös raiskausrikosten käsittelyyn.

Seksuaalisen käyttäytymisen rajaaminen rikoslaissa kuvatuksi tunnusmerkistöksi yksinkertaistaa todellisuutta usein tavalla, joka kaipaa rinnalleen myös muunlaista tietoa. Rikosoikeudellisessa päätöksenteossahan kriminalisoitu teko subsumoidaan tunnusmerkistöön kuin valokuva tiettyyn hetkeen. Tulos on tavallaan tarkka, mutta se ei kerro kaikkea, koska niin paljon on rajattu ulkopuolelle. Rikosoikeudellisen järjestelmän tulisi kuitenkin toimia siten, että lopputulos olisi rikoksen uhrin ja tekijän sekä yhteiskunnan kannalta oikeudenmukainen, eikä ainoastaan lainmukainen.

Tässä työssä raiskausta ei tarkastellakaan yksinomaan dogmaattisesti tunnusmerkistön määrittelemänä rikoksena, vaan kysymystä lähestytään kolmella tasolla eli: 1. historiallisessa reaalimaailmassa tapahtuneena ihmisen käyttäytymisenä, 2. normatiivisena rikoslainsäädännössä määriteltynä rikoksena ja 3. tuomioistuinten päätöksinä. Tasot ovat sekä todellisuudessa että tässä työssä koko ajan vuorovaikutuksessa keskenään ja muodostavat eräänlaisen tutkimuksellisen hermeneuttisen kehän:

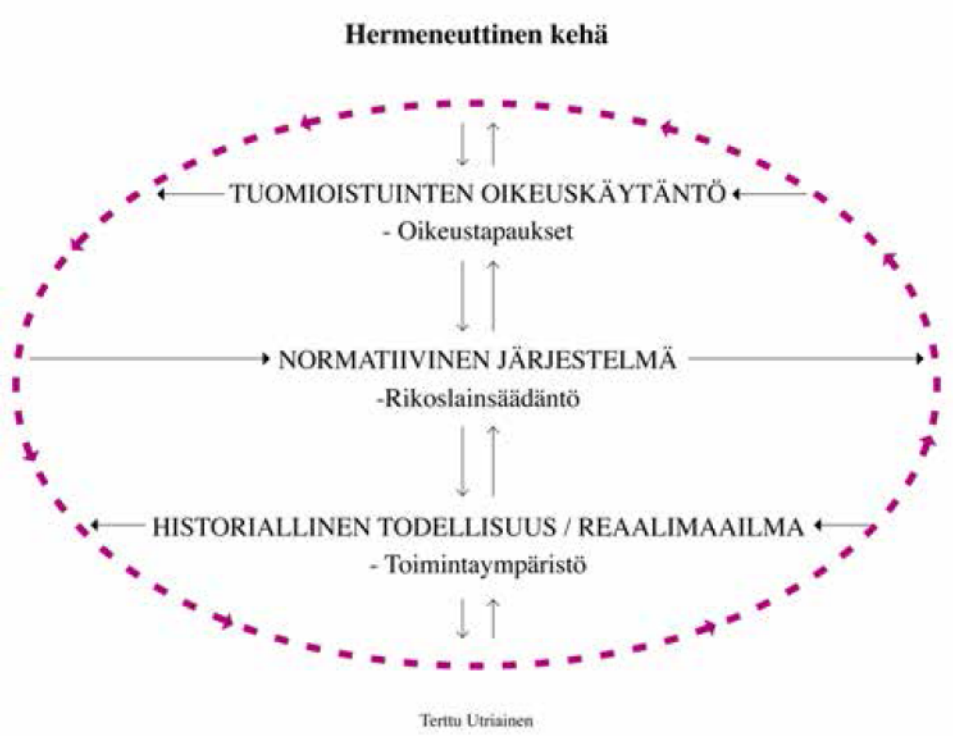

Tuomioistuimet päätöksiä tehdessään soveltavat rikoslainsäädäntöä reaalimaailmassa tapahtuneeseen toimintaan. Samalla lainsäädäntö realisoituu ja täsmentyy ja usein myös muokkautuu tiettyyn suuntaan. Päätöksillä ja normeilla vaikutetaan ihmisten käyttäytymiseen, mutta myös normijärjestelmään ja päätöksiin voidaan vaikuttaa esimerkiksi lakeja muuttamalla.

1.1.2. Raiskaus tunnusmerkistönä

Raiskauksen, kuten muidenkin tunnusmerkistöjen, muotoutuminen on ollut riippuvainen kulloisenkin yhteiskunnan arvomaailmasta, normeista ja valtasuhteista. Seksuaalisuus ja seksuaalirikokset ovat kuitenkin profiloituneet lainsäädäntöön hyvin myöhään. Tämä johtuu siitä, että tällä hetkellä seksuaalirikoksiksi muotoutuneilla teoilla suojeltiin aikaisemmin aivan muita oikeushyviä ja intressejä kuin seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja integriteettiä. Itse termi seksuaalisuuskin ilmestyi kirjallisuuteen vasta 1800-luvun alussa - seikka, jota Michel Foucaultin mukaan ei pidä aliarvioida muttei ylitulkitakaan.[1]

Seksuaalimoraalin ja seksuaalirikosten muotoilijana kirkko on halki vuosisatojen ollut länsimaisessa kulttuurissa vahva vallankäyttäjä. Kirkon piirissä on oltu erityisen kiinnostuneita perheinstituutiosta ja avioliittokäsityksestä. Perhe ja

1 Foucault (1976/1984) 1998 s. 63, 121.

avioliitto puolestaan ovat sanelleet pitkälle sen, minkälaiseksi naisen asema ja seksuaalimoraali yhteiskunnassa ovat muotoutuneet. Kirkon valta-asema ja arvot realisoituivat myös seksuaalinormeissa aina 1900-luvun loppupuolelle saakka. Vuonna 1994 raiskauksen kriminalisointi ulotettiin Suomessa myös avioliittoon, mutta vuoteen 1999 asti syytettä ei saanut nostaa eikä rangaistusta tuomita alaikäiseen kohdistuneista seksuaalirikoksista, jos tekijä oli mennyt avioliittoon teon kohteena olleen henkilön kanssa.[2] Historian kuluessa raiskaus rikoksena onkin siirtynyt yksityisyyden piiristä julkisoikeuden puolelle virallisen syytteenalaiseksi rikokseksi.[3]

Tarkastelukulma on myös laajentunut kansallisen rikosoikeuden ulkopuolelle, kun kansainvälinen oikeus ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ovat viime vuosina voimakkaasti vaikuttaneet naisiin ja lapsiin kohdistuneiden rikosten uudelleenarviointiin. Tässä yhteydessä raiskausta on tutkittu myös kansainvälisen oikeuden vastaisena rikoksena ja ihmisoikeusloukkauksena. Raiskaukset ovat liittyneet sotiin antiikista alkaen, mutta kansainväliset tuomioistuimet eivät ole niitä aikaisemmin sotarikoksina käsitelleet. Tilanne on kuitenkin muuttunut 1990-luvulla Ruandan ja entisen Jugoslavian tribunaaleissa ja myös kansainvälisen rikostuomioistuimen perussääntö on vahvistanut tätä kehitystä.[4]

Kansainvälisen oikeuden kehittymisen ohella myös Euroopan unioni direktiiveillään ja suosituksillaan on parantanut raiskauksen uhrien asemaa viime vuosina,[5] ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on osaltaan konkretisoinut kansainvälisiä sopimuksia ja suosituksia antaessaan lukuisia raiskausta koskeneita ratkaisuja. Sovellettavaksi ovat tulleet ennen kaikkea Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3. ja 8. sekä 13. artiklat.[6] Ne oikeuttavat raiskauksen uhrin saamaan tehokasta

2 Vuonna 1971 voimaantulleen rikoslain 20 luvun 3, 4, 5.1 ja 6 §:n osalta katsottiin, että avioliitto poisti teon rangaistavuuden. Vuonna 1992 hallituksen esityksessä vielä nimenomaisesti todettiin, että "näissä tapauksissa myöhemmin tapahtuneen avioitumisen katsotaan osoittavan, ettei kysymyksessä ole ollut toisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaaminen, ja ettei teko siten alun perinkään ole ollut rankaisemisen arvoinen". - HE 365/1992 vp. s. 5-6.

3 1.6.2011(20.5.2011/540) voimaan tulleessa rikoslain 20 luvun uudistuksessa on kuitenkin yhä ns. "oman vakaan tahdon pykälä" (RL 20:12), jonka mukaan virallinen syyttäjä voi jättää syytteen nostamatta myös raiskauksesta (RL 20:1), jos 18-vuotta täyttänyt asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan niin pyytää, eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista. Pahoinpitelyrikosten osalta vastaavanlainen lainkohta poistettiin vuonna 2005.

4 Kimpimäki 2005 s. 57-60.

5 Esimerkiksi rikoksen uhreille maksettavista korvauksista Euroopan neuvoston ministerikomitea antoi ensimmäisen kerran suosituksensa vuonna 1977 (NO 77/27). Sen pohjalta tehtiin Euroopan neuvostossa vuonna 1983 eurooppalainen yleissopimus, joka koskee väkivaltarikosten uhreille valtion varoista maksettavia korvauksia. Lisäksi Euroopan Unionin neuvosto hyväksyi vuonna 2004 direktiivin rikoksen uhreille maksettavista korvauksista ja tämä direktiivi tuli saattaa jäsenmaissa voimaan 1.1.2006 mennessä. Tätä ennen rikosvahinkojen korvausjärjestelmä oli puuttunut kokonaan EU:n jäsenvaltioista Italiassa ja Kreikassa. - Rikosvahinkolain uudistaminen. Työryhmä-mietintö 2004:16. Oikeusministeriö.

6 EIT: 3. artiklan mukaan ketään ei saa kiduttaa, eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisesti tai halventavalla tavalla. 8. artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoon kohdistuvaa kunnioitusta. EIS:n 13. artiklassa säädetään erikseen oikeudesta tehokkaaseen oikeussuojaan. Tämä on erityisen tärkeä raiskauksen uhrien kan-

suojaa raiskausta vastaan, vaikkakaan ne eivät perusta ehdotonta oikeutta tietyn henkilön syyttämiseen tai tuomitsemiseen. Raiskauksen uhrin ihmisoikeudet kuten oikeus tehokkaaseen rikosoikeudelliseen suojaan, oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin tai oikeus yksityiselämään eivät siten ole vähempiarvoisia kuin syytetynkään ihmisoikeudet. Molempia täytyy toteuttaa samanaikaisesti. Tehokas oikeussuoja puolestaan ei uhrin kannalta tarkoita ainoastaan oikeutta vahingonkorvaukseen, vaan valtiolla on positiivinen velvollisuus turvata kansalaisten fyysinen koskemattomuus tehokkaasti myös rikostutkinnassa ja syytetoimin. Euroopan ihmisoikeussopimuksen kautta suojaa saavat niin ihmisarvo kuin vapauskin niin fyysinen kuin moraalinen turvallisuuskin. Ratkaisuissa tulee löytää oikeudenmukainen tasapaino yksilön ja yleisen edun välillä.

1.1.3. Raiskaus tilastoina

Seksuaalirikoksia on muiden rikosten tavoin tilastoitu Suomessa jo yli sadan vuoden ajan.[7] Historiallisen tilastotiedon hankkimisessa on usein kuitenkin ollut vaikeuksia, koska tilastoitavat seikat ja tilastointitapa ovat vaihdelleet useammankin kerran 1900-luvun aikana, minkä johdosta on vaikea kerätä vertailukelpoista materiaalia. Vaikeudet johtuvat myös siitä, että rikostunnusmerkistöt ja syyttämismenettelyä koskevat säännökset ovat useammankin kerran muuttuneet.

Tämän totesivat myös Inkeri Anttila, Pertti Myhrberg ja Patrik Törnudd julkaistessaan vuonna 1968 selvityksen väkisinmakaamisrikollisuuden lisääntymisestä. Selvityksessä käytettiin poliisi- ja tuomioistuintilastoja sekä lääkintöhallituksen aineistoa. Raportin lopputuloksena oli, että väkisinmakaamisrikosten lisääntyminen johtui väestön ikärakenteesta, suuret ikäluokat olivat juuri tulleet potentiaaliseen rikoksentekemisikään. Koska rikoksentekijät olivat nuoria, rangaistukset olivat lieventyneet. Tutkittava aika oli erittäin lyhyt ja loppupäätelmissä varoitettiin yksinkertaistamasta tilannetta liiaksi.[8] Lopputulos ilmentää hyvin sitä tapaa, jota kriminologisessa tutkimuksessa Suomessa käytettiin 1960-luvulla rikollisuutta selitettäessä.

Viralliset tilastot eivät kerro koko totuutta, koska piilorikollisuus seksuaalirikoksissa on suurta, mutta ne kertovat sen, minkälaisia päätöksiä rikosoikeudelliset normit tuottavat. Kvantitatiiviset tilastot kertovat tekijöistä siis vähän, eivätkä juuri muuta kuin rikoksen ja siitä seuranneen rangaistuksen, tekijän iän ja mahdollisen humalatilan. Uhrista ei tiedetä juuri sitäkään. Ainoastaan nuorista rikoksentekijöistä ja mielentilatutkimukseen määrätyistä tehdään tarkempi tutkimus.

nalta. EIS 13. artikla puolestaan kuuluu seuraavasti: "Jokaisella, jonka tässä yleissopimuksessa tunnustettuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava käytettävissään tehokas oikeussuojakeino kansallisen viranomaisen edessä siinäkin tapauksessa, että oikeuksien loukkaajina ovat toimineet virantoimituksessa olleet henkilöt".

7 1800-luvun lopulla rikokset tilastoitiin erikseen kihlakunnista ja kaupungeista. Koska Suomi oli Venäjän suuriruhtinaskunta, Suomen lisäksi tilastoselostukset julkaistiin myös vieraalla kielellä, joka tuolloin oli ranska; - von Hoferin historiallinen rikosdiagrammi Ruotsista alkaa raiskausten osalta 1840-luvulta. - Hofer 1983. Diagram 2.4.

8 Anttila, Myhrberg, Törnudd 1968 s. 26-27.

Vaikka rikosten tunnusmerkistöt ja sijainti rikoslaissa ovatkin pitkän ajanjakson kuluessa muuttuneet, poliisin tietoon tulleet väkisinmakaamiset ja raiskaukset sekä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ovat absoluuttisina lukuina lisääntyneet. Näin on tapahtunut, vaikka otettaisiin huomioon myös Suomen väkiluvun kasvu, mikä käy ilmi tilastosta, joka kuvaa poliisin tietoon tulleita väkisinmakaamisrikoksia vuosina 1927-1964 ja alaikäisiin kohdistuneita haureusrikoksia vuosina 1955-1964 (Taulukko 1). Poliisin tietoon tulleet väkisinmakaamis- ja raiskausrikokset lisääntyivät nimenomaan toisen maailmansodan jälkeen eli ajanjaksona, jolloin Suomi lopullisesti kaupungistui ja agraarinen elämänmuoto väistyi. Oletettavasti myös näiden rikosten ilmoitusalttius kaupunkimaisessa ympäristössä oli suurempi kuin tiiviissä kyläyhteisössä tai samaa taloutta elettäessä. Turvautuminen ulkopuoliseen viranomaiskoneistoon oli enemmänkin teoreettinen kuin käytännöllinen mahdollisuus silloin, kun oli tarkoitus elää samassa yhteisössä prosessin jälkeenkin.

Myös tuomiot väkisinmakaamisrikoksista olivat vuoden 1889 rikoslain voimaantulon jälkeen erittäin harvinaisia. 1800-1900 luvun vaiheessa niitä saattoi koko maassa olla alle 10 ja 1900-luvun ensimmäisellä puoliskollakin alle 30 vuodessa. Rikoslain 20 luvun uusimisen jälkeen vuonna 1971 väkisinmakaamistuomioiden lukumäärä oli 50-70/vuosi. 2000-luvulla poliisin tietoon tulleita raiskausrikoksia on ollut jopa yli 900 vuodessa (Taulukko 2).[9] Syytteeseen niistä on johtanut alioikeudessa noin 10-20 % tapauksista.[10]

Rangaistuskäytäntö väkisinmakaamis- ja raiskausrikoksissa on vuosien kuluessa herättänyt runsaasti keskustelua, koska rangaistukset ovat kasautuneet asteikon alapäähän. Lisäksi on arvosteltu sitä, että törkeissäkin raiskausrikoksissa on annettu ehdollisia tuomioita. Väkisinmakaamisrikoksen ja raiskauksen rangaistusasteikot ovat aina olleet laajoja.[11] Vuodesta 1990 alkaen (24.7.1998/563) RL 20:1:n raiskauksen asteikko on ollut 1-6 vuotta, törkeän raiskauksen asteikko

9 Taulukko 1. Myös Ruotsissa raiskausrikosten lukumäärät pysyivät hyvin alhaisina 1950-luvulle saakka. - Hofer 1983 Diagram 2.4. - Ilmitulleiden raiskausten määrä on siten kokonaan toista suuruusluokkaa kuin syytettyjen ja tuomittujen lukumäärä. Tämä johtui aikaisemmin nimenomaan siitä, että väkisinmakaamisrikokset, kuten suurin osa seksuaalirikoksista, olivat aikaisemmin asianomistajarikoksia. Syytettä ei myöskään saanut tietyissä lapsiin ja nuoriin kohdistuneista seksuaalirikoksista nostaa, jos asianosaiset olivat menneet keskenään naimisiin (RL 20:4a § 19.11.1954/424). Tällä hetkellä suurin osa rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksista on virallisen syytteen alaisia. Vuoteen 2011 saakka RL 20:12:n (24.7.1998/563) toimenpiteistä luopumissäännös aiheutti sen, että raiskausta (RL 20:1), puolustuskyvyttömän seksuaalista hyväksikäyttöä (RL 20:5.2) ja lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä (RL 20:6) koskevissa tapauksissa syyttäjällä oli oikeus jättää syyte nostamatta, jos asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan sitä pyysi, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaatinut syytteen nostamista. Syyttäjien oli valvottava lasten etua erityisesti sellaisissa tapauksissa, jolloin toinen holhoojista oli hyväksikäyttäjä. - Heinonen ym. 2002 s. 738-740; 1.6.2011 jälkeen ns. vakaan tahdon pykälä koskee enää 18-vuotta täyttänyttä raiskauksen uhria.

10 Kainulainen 2004. Liitetaulukko 2 b ja 6 a-c; Taulukko 2.

11 Vuoteen 1971 saakka RL 25:4:n rangaistusasteikko oli 6 kk - 10 v kuritushuonetta tai 6 kk - 4 v vankeutta. Vuodesta 1971 alkaen RL 20:1:ssä rangaistusasteikko oli edelleen 6 kk - 10 v aluksi kuritushuonetta ja sen poistuttua vuodesta 1975 alkaen vankeutta. Vankeuden asteikko lieventävissä olosuhteissa oli 14 vrk - 4 v vankeutta.

RL 20:2:ssa 2-10 vuotta ja sukupuoliyhteyteen pakottamisen asteikko RL 20:3:ssa 14 vrk - 3 v vankeutta.

Tapaukset vaihtelevat tietysti törkeysasteeltaan, mutta tilastotietona rangaistuskäytännöstä esitetään yleensä keskirangaistukset sekä ehdottomien ja ehdollisten rangaistusten prosentuaaliset osuudet. Näin teki myös vuonna 1981 Patrik Törnudd, kun hän joutui vastaamaan kysymykseen, oliko tuomioistuinten suhtautuminen väkisinmakaamisrikoksiin lieventynyt. Hänen selvityksessään vuosilta 1972-79 tuomittuja henkilöitä oli 55-80 ja ehdollisten rangaistusten osuus oli 30-50 %.[12] Vuonna 2008, jolloin tunnusmerkistöt olivat jo muuttuneet raiskauksista (RL 20:1) tuomittiin yhä ehdoton vankeusrangaistus alle puolessa (46,7 %) niistä tapauksista, joissa tuomittavina oli vain yksi rikos.[13]

Myös vankeustuomioiden pituuksia on tutkittu. Keskimääräisissä vankeusrangaistusten pituuksissa ei tapahtunut oleellisia muutoksia 1970-1990-luvuilla. Vankeusrangaistusten pituuksia selvitettiin sen jälkeen vuonna 2003. Päärikoksen (RL 20:1) mukaan raiskauksen ehdollisen vankeuden keskipituus oli tuolloin 16,7 kk ja ehdottoman vankeuden 23,7 kk.[14] Vuonna 2008 raiskauksen yksittäisrikoksen keskirangaistus oli ehdollisena 16,0 kk ja ehdottomana 17,9 kk. Törkeän raiskauksen keskirangaistus oli 34,5 kk ehdotonta vankeutta ja pakottamisesta sukupuoliyhteyteen määrättiin keskimäärin 7,7 kk vankeutta ehdollisena.[15] Raiskausrikosten rangaistukset nousivat 2000-luvun alussa 5-6 kk 1990-lukuun verrattuna, minkä jälkeen ne jälleen laskivat.

1.1.4. Raiskaajien syyntakeisuus

Paitsi raiskauksen tunnusmerkistö myös suhtautuminen tekijän syyntakeisuuteen on vaihdellut sinä aikana, kun mielentilatutkimuksia on Suomessa tehty eli 1800-luvun jälkipuoliskolta alkaen.[16] Ensimmäistä kertaa mielentilatutkimuksen määräämisen edellytyksistä säädettiin vuoden 1949 alussa voimaan tulleessa laissa oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta. (OK 17:45, L 29.7.1948/571). Tuolloin siirryttiin aiemmasta legaalisesta todistusharkinnasta vapaaseen todistusharkintaan. Mielentilatutkimukseen määräämisen edellytykset olivat kuitenkin oikeuskäytännössä jo sitä ennen vakiintuneet sellaisiksi, että edellytettiin vapaana olevan syytetyn suostumusta ja pyyntöä tutkimukseen määräämisestä. Vastoin tahtoaan syytetty voitiin kuitenkin määrätä tutkimukseen, jos hän oli vangittuna tai vangitsemisen edellytykset olivat olemassa.[17]

12 Törnudd, moniste 23.7.1981.

13 Rikollisuustilanne 2008 s. 334.

14 Lappi - Seppälä - Hinkkanen 2004 s. 19-20.

15 Rikollisuustilanne 2010 s. 342. - Vastaavat luvut vuonna 2005 olivat RL 20:1 17,4 kk ehdollisena ja 20,2 kk ehdottomana, RL 20:2 45 kk ehdottomana ja RL 20:3 9 kk ehdollisena. - Rikollisuustilanne 2006 s. 337; Vuonna 2007 vastaavat luvut olivat hieman alemmat: RL 20:1 16,0 kk ehdollisena ja 17,9 kk ehdottomana, RL 20:2 34,5 kk ehdottomana ja RL 20:3 7,7 kk ehdollisena. – Rikollisuustilanne 2008.

16 Granfelt 1915 s. 13-86.

17 Wagner-Prenner 2000 s.4.

Niinäkin aikoina, jolloin raiskauksen tunnusmerkistö on pysynyt samana, mielentilatutkimukseen lähetettyjen määrät ovat vaihdelleet. Vuonna 2000 julkaisemassaan väitöskirjassa Marianne Wagner-Prenner mm. totesi kvantitatiivisessa tutkimuksessaan, että seksuaalirikosten suhteellinen osuus mielentilatutkimuksissa on laskenut vuoden 1970 17 %:sta 5,5 %:in vuonna 1995. Seksuaalirikosten lajeissa on myös tapahtunut muutoksia: vuonna 1950 raiskausten osuus oli 12 %, mutta vuonna 1985 75 %. Tämän jälkeen raiskaajia on mielentilatutkimuksissa ollut selvästi vähemmän. Tästä on tehty se johtopäätös, ettei raiskauksista syytetylle enää pääsääntöisesti edes pyydetä mielentilatutkimusta. Raiskauksia ei enää yleensä pidetä psyykkisen häiriön aiheuttamina tekoina vaan väkivaltarikoksina. [18]

Ympyrä raiskaajien syyntakeisuuden kohdalla näyttää siten sulkeutuneen: antiikissa raiskaajia ei pidetty sairaina ja keskiajallakin syyntakeisuutta epäiltiin vain, jos ulkoisesti oli havaittavissa jokin vamma. Muutoin sielunsairauksia pidettiin tuolloin demonien aiheuttamina. Kanoninen oikeus kuitenkin vaikutti syyntakeisuuskäsityksen kehittymiseen siten, että mielisairauden yleensä katsottiin poistavan syyntakeisuuden aina, kun sairaus oli ulkoisesti havaittavissa.[19] Psykiatrian kehittyessä ja mielentilatutkimuskäytännön vakiintuessa 1900-luvulla raiskaajienkin syyntakeisuutta alettiin kuitenkin epäillä.[20] Viime vuosina syyntakeisuuskäsitteen uudelleen muotoutuminen oikeuskäytännössä ja lainsäädännössä (RL 3:4, L 13.6.2003/515), on vaikuttanut siihen, että raiskaajia harvoin nykyään pidetään syyntakeettomina.[21]

Raiskaajista vain pieni osa päätyy mielentilatutkimukseen. Mielentilatutkimuksissa kerättävä tieto on kuitenkin ainutlaatuista, koska tutkimuksessa kartoitetaan tutkittavan koko menneisyys syntymästä alkaen keräämällä tietoa sukulaisilta, naapureilta, kouluilta, työpaikoilta jne. Muista rikoksentekijöistä kuin mielentilatutkimukseen määrätyistä ei ole samanlaista kattavaa aineistoa olemassa.

1.2. Tutkimuksen materiaali, rajaus ja rakenne

1.2.1. Valtaa, arvoja ja asenteita historiassa

Seksuaalirikoksia ja myös raiskausta on tutkittu monesta näkökulmasta, kuten edellä esitetystä on käynyt ilmi. Näkökulmien ja metodien moninaisuus on ymmärrettävä, koska tietoa haetaan eri kysymyksiin erilaisista lähtökohdista. Raiskaus on rikos, johon historian kuluessa on myös suhtauduttu eri tavoin. Rikosoikeudellinen formulointikin on kokenut suuria muutoksia jopa aivan viime vuosikymmeninä. Onkin ymmärrettävää, että juuri historiantutkijat ovat kiinnos-

18 Ibid. s. 173-175.

19 Utriainen 1985 s. 106, 112.

20 Oman lukunsa raiskaajien lääketieteelliseen arviointiin aiheutti 1800-luvulla sosiaalidarwinismiin nojautuva eugeniikka eli rotuhygienia, jonka kohteiksi myös raiskaajat 1900-luvun alkupuoliskolla joutuivat. - Mäkelä 1936 s. 122-136.

21 Utriainen 2009 s. 442-445.

tuneet seksuaalirikosten tutkimisesta, ei niinkään rikosoikeudellisina tunnusmerkistöinä kuin konflikteina ja valtarakennelman heijastumina.

Raiskaukset niin kuin muutkin rikokset on asetettava yhteiskunnalliseen kehykseensä, jotta myös tämän päivän ratkaisut tulisivat ymmärrettäviksi. Sen vuoksi tämäkin työ alkaa suhteellisen pitkillä historiallisilla jaksoilla, joissa raiskausta tarkastellaan sekä historiallisena ilmiönä että rikostunnusmerkistöjen kehityskaarina. Koska ihmisen seksuaalisen käyttäytymisen variaatioita on esiintynyt halki vuosisatojen, normitutkimuksen kannalta mielenkiintoista on juuri se, miksi sama teko on arvioitu eri yhteiskunnissa eri aikoina hyvin eri tavoin. Sama käyttäytyminen on voinut olla kuolemalla rangaistava rikos tai yksilön persoonallisuuteen kuuluva ihmisoikeus. Näin on tapahtunut esimerkiksi homoseksuaalisen käyttäytymisen kohdalla, josta vielä nykyäänkin saattaa fundamentalistisissa islamilaisissa maissa seurata kuolemanrangaistus, mutta jota toisissa maissa ja toisina aikoina on pidetty normaalina ja jopa ihmisoikeuksiin kuuluvana käyttäytymismuotona. Tässä työssä pyritään selvittämään sitä, mikä on ollut se valta ja argumentaatiotapa, joka on määrännyt sen, miten raiskaukseen on suhtauduttu.

Yhteiskunnan valtarakenteet ja arvoissa tapahtuneet muutokset ovat epäilemättä vaikuttaneet siihen, miten raiskausta on arvioitu. Tässä mielessä tarkastelun kohteeksi tulevat ennen kaikkea naisen asemassa tapahtuneet muutokset ja lapsuuden ja nuoruuden nouseminen rikosoikeudellisenkin suojelun kohteeksi 1800-luvun loppupuolella sekä kirkon vallan romahtaminen seksuaalinormien muotoilijana. Viimeisenä vaiheena tarkastelun kohteeksi tulevat ihmisoikeudet ja ennen kaikkea Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö, joka yhä enenevässä määrin ohjaa eurooppalaista lainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöä.

1.2.2. Normien konkretisoituminen oikeuskäytännössä

Seksuaalirikosten tekijöistä, uhreista ja todellisesta rikostapahtumasta saadaan tällä hetkellä tietoa lähinnä mielentilatutkimuksista ja oikeustapauksista. Työn empiirinen materiaali koostuu Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen ja sen edeltäjän lääkintöhallituksen seksuaalirikollisten syyntakeisuutta koskevista päätöksistä ja asiakirjoista. Materiaali käsittää mielentilalausunnot vuosilta 1971-2005, yhteensä noin 280 tapausta. Pyrkimyksenä on analysoida sitä, minkälaiset teot ja tekijät ovat valikoituneet seksuaalirikoksissa ja erityisesti raiskauksissa mielentilatutkimukseen, sekä millä kriteereillä ja diagnooseilla syyntakeisuus tai syyntakeettomuus on määräytynyt.

Oikeustapausmateriaalit puolestaan koostuvat vuoteen 2011 ulottuvista korkeimman oikeuden ratkaisuista sekä hovioikeuksien päätöksistä, jotka ovat pääosin vuosilta 1994-2005. Hovioikeuksien tapauksia on yhteensä 292. Tämän lisäksi hovioikeuksien julkiset ratkaisut vuosilta 2006-2011 on huomioitu. Tuomioistuinpäätöksissä huomio kiinnitetään ennen kaikkea teonkuvauksiin eli siihen, minkälaisia tekoja erityyppiset raiskaukset ovat, ja miten rikoslain 20 luvun säännöksiä on niihin sovellettu.

Tämän tutkimuksen mielentilalausuntoja ja hovioikeuksien päätöksiä koskeva materiaali ajoittuu usealle vuosikymmenelle 1900-luvun lopulta 2000-luvun alkuun. Tänä aikana oikeudenkäynnin käsittely- ja asiakirjajulkisuudessa tapahtui lainsäädännöllisiä muutoksia. Aikaisemmin ainoastaan "suljetuin ovin" käsitellyt jutut muuttuivat asiakirjoiltaan pääosin salaisiksi (Taulukko 3). Tämän tutkimuksen tekemiseen onkin saatu seuraavat tutkimusluvat Terveydenhuollon oikeusturvakeskukselta ja hovioikeuksilta: Terveydenhuollon oikeusturvakeskus 12.5.2008 Dnro 2030/04/08, Kouvolan hovioikeus 18.3.2005 Nro 328 Dnro H05/226, Vaasan hovioikeus 7.4.2005 Nro 532 Dnro H05/331, Helsingin hovioikeus 12.4.2005 Nro 1293 Dnro H05/797, Turun hovioikeus 16.6.2005 Nro 1535 Drno H05/523, Itä-Suomen hovioikeus 7.4.2005 Nro 405 Dnro H05/310 ja Rovaniemen hovioikeus 13.7.2005 Nro 566 Dnro H05/194.

Tutkimusluvat ratkaisevat materiaalin saantiongelman, mutta tämän jälkeen joudutaan vielä ratkaisemaan, miten aineistoa tulee käyttää ja miten se tulee esittää, jotta sekä asianosaisten tunnistamattomuus että tieteellisen tutkimuksen tarkkuus ja kontrolloitavuus toteutuisivat. Rikosoikeuden kannalta teonkuvauksilla sekä tekijöiden ja uhrien iällä on suuri merkitys. Tieteellisen tutkimuksen on oltava myös siten kontrolloitavissa, että salassapidettävissä asiakirjoissa olevat tiedot voidaan haluttaessa tutkimusluvan perusteella tarkistaa.

Nämä ongelmat on ratkaistu tässä työssä seuraavasti: Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen asiakirjoihin, jotka nykyisin ovat Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston Valviran ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen THL:n arkistoissa, viitataan tätä työtä varten annetulla numerolla. Hovioikeuksien tapaukset esiintyvät myös oikeustapaustaulukoissa juoksevalla tätä tutkimusta varten erikseen annetulla numerolla. Myös alaviitteissä tai tekstissä tapaukseen viitataan tällä juoksevalla numerolla.

Kansainvälisten tuomioistuinten ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tapausmateriaali on sen sijaan julkista. Entisen Jugoslavian ja Ruandan tribunaalien päätöksiä sekä Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussääntöä tarkastellaan siltä kannalta, miten kansainvälinen oikeus on osaltaan formuloinut raiskauksen tunnusmerkistöä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätöksissä puolestaan aluksi kiinnitetään huomio siihen, mitä Euroopan ihmisoikeussopimuksen artikloja raiskauksiin on sovellettu. Sen jälkeen etsitään vastausta siihen, minkälaisena ihmisoikeusloukkauksena Euroopan ihmisoikeustuomioistuin raiskauksen tällä hetkellä näkee ja minkälaisia asennemuutoksia raiskauksen suhteen se edellyttää.

Raiskausta rikosoikeudellisena ongelmana tarkastellaan seuraavassa kronologisesti siten, että historiallisen alkujakson jälkeen edetään raiskaus-rikoksen tunnusmerkistön kehityksen myötä nykypäivään. Mukaan tarkasteluun 1800-luvun lopulta lähtien otetaan myös mielentilan arviointi, joka psykiatrian kehittymisen myötä sai myös lainsäädännöllisen muodon vuoden 1889 rikoslaissa ja vuonna 1948 oikeudenkäymiskaaressa. Tämän jälkeen seuraavat raiskausta koskevat teonkuvaukset tuomioistuinkäytännössä ja lopuksi kansainvälisten rikostuomioistuinten ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö.

Kronologisesta esitystavasta huolimatta on hyvä muistaa, että raiskauksen suhteen saatetaan nykypäivänäkin eri yhteiskunnissa ja yhteisöissä sekä ihmisten mielissä elää tyystin erilaista aikakautta.

2. RAISKAUKSEN HISTORIAA

2.1. Raiskaus antiikissa

2.1.1. Kreikka

1900-luvun viimeisinä vuosikymmeninä kirjoitettiin paljon antiikin naisista ja seksuaalisuudesta. Georg Doblhofer kuitenkin tutkimuksensa alussa ihmetteli sitä, miksi raiskauksista oli näissä tutkimuksissa vain lyhyitä merkintöjä ja alaviitteitä.[22] Tilanne kuitenkin muuttui 1990-luvun jälkipuoliskolla, jolloin ilmestyi useita tutkimuksia väkivallasta ja raiskauksista antiikissa. Antiikin tutkijat käyttivät lähdemateriaalinaan tutkimuksissaan yleensä alkuperäisiä tekstejä, jotka koostuivat historioitsijoiden, puhujien ja näytelmien kirjoittajien teksteistä sekä vaasi- ja ruukkumaalauksista. Myyttisillä kertomuksilla oli näissä tutkimuksissa tärkeä osa. Lakitekstit ja oikeudenkäyntikuvaukset olivat kuitenkin niukkoja.[23]

Raiskausten ja väkivallan tutkimusta vaikeuttaa myös käsitteiden muuttuminen ja riippuvaisuus kulloisenkin yhteiskunnan arvomaailmasta ja normeista. Valtasuhteet määrittävät lainsäädäntöä ja ihmisten arvomaailmaa. Kysymys on siitä, kuten Maaret Kaimio kiteyttää: "kuka saa tehdä ja mitä ja kenelle".[24] Toisena ongelmana on se, että raiskausta sen tyyppisenä rikosoikeudellisena käsitteenä kuin se tällä hetkellä lainsäädännössä on, ei antiikissa ollut. Nykyisinhän lähtökohtana on sukupuoliyhteys, jonka ydinkysymyksenä on se, että toinen osapuoli ei sitä hyväksy. Antiikin aikana tärkeätä ei ollut niinkään tekijän tai uhrin tahtotila, vaan heidän yhteiskunnallinen asemansa ja statuksensa. Ajattelussa ei lähdetty yksilön oikeuksista, vaan teksteissä kysytään: Kuka on uhri? Kuka on hänen isänsä tai aviomiehensä? Kuka on tekijä?[25] Raiskauksessa ei loukattu niinkään uhrin itsemääräämisoikeutta kuin hänen asemaansa yhteisössä. Jos Ateenan kansalaisen vaimo, tytär tai orja joutui raiskatuksi, teon katsottiin ensi sijassa loukkaavan hänen aviomiestään, isäänsä tai isäntäänsä, jonka huonekunnan koskemattomuuteen

22 Doblhofer 1994 s. VIII.

23 Antiikin tutkijoilla on suhteellisen paljon alkuperäismateriaalia käytössään, mutta se on hyvin heterogeenista ja aukollista oikeudellista tutkimusta ajateltaessa. Tutkijat itsekin pohtivat, kuinka luotettava ja täydellinen kuva antiikin elämästä ja ihmisten ajattelusta tämän materiaalin pohjalta voidaan luoda. - Juha Sihvola kysyykin "Kuka myyteissä puhuu?" Selityksissä päädytään hänen mukaansa mielen, kielen ja sosiaalisten muotojen rakenteisiin, jotka oletetaan laajasti päteviksi, vaikka niitä ei kenties pidetäkään universaaleina. Hänen mukaansa myyttitutkimus saattaa kertoa enemmän tulkitsijan omasta kulttuurista kuin hänen lähteidensä synty-ympäristöstä. - Sihvola 1998 s. 98-99.

24 Kaimio 1998 s. 14.

25 Doblhofer 1994 s. 4-5.

teolla oli kajottu.[26]

Käsitteellisistä eroista huolimatta raiskaukset olivat hyvin yleisiä antiikin mytologiassa. Raiskausten kohteeksi eivät joutuneet ainoastaan naiset, vaan myös miehet ja lapset. Eivätkä ainoastaan ihmiset raiskanneet toisiaan, vaan myös jumalat raiskasivat ihmisiä ja toinen toisiaan. Ihmisten ollessa kohteena, antiikin ihmiset olivat kuitenkin seksuaalisen väkivallan suhteen realistisempia kuin tulevat vuosisadat. Sen sijaan jumaltarustoissa heidän mielikuvituksensa ylitti nykyiset biologiset kausaalilait, kuten seuraavasta huomaamme.

2.1.1.1. Jumaltarustojen raiskaajat

Antiikin myyttisissä tarinoissa seksuaalisuudella ja väkivallalla selitetään usein uuden syntymistä: tuloksena saattoi olla sankareita, uusia kuningassukuja tai villejä kentaureja.[27] Teoriassa antiikin jumalat olivat eettisesti moitteettomia, mutta myyteissä he näyttäytyvät samanlaisina kuin aikansa ihmisetkin: varkaina, raiskaajina ja pettäjinä.

Antiikin jumalilla oli kuitenkin myös taito yhtyä ihmisiin ja eläimiin sekä muuttaa muotoa. Tosin jotkut jo antiikin aikana katsoivat, etteivät runoilijoiden kertomat jumaltarinat voineet olla tosia. Niillä oli kuitenkin oma tehtävänsä silloisessa yhteiskunnassa. J. E. Robsonin mukaan ne ilmaisivat kolmea järjestystä: 1. miehen ylivaltaa naisista, 2. naisen roolia yhteiskunnassa eli tehtävää synnyttää terveitä jälkeläisiä aviomiehelle ja 3. miehen asemaa suhteessa jumaliin. Jumala voi raiskata naisen antamalla hänelle tietyn sosiaalisen statuksen, mutta tosielämässä, jos mies raiskaa naisen, tyttö menettää kunniansa. Tämä osoittaa sitä, että jumalilla oli sellaista valtaa, jota ihmisillä ei ollut.[28]

Antiikin jumalat ahdistelivat toisiaan ja ihmisiä seksuaalisesti monella tavoin. Juha Sihvolan mukaan maailman perusrakenne muotoutuu jo siinä, kun ensimmäinen ylijumala Uranos raiskaa puolisonsa Gaian ja heidän poikansa Kronos silpoo isänsä siittimen pelastaakseen äitinsä. Usein raiskaus liittyy puolison hankintaan: manalan jumala Haades kaappaa tytön puolisokseen, Helena ryöstetään

26 Kaimio 1998 s. 13.

27 Aiskhyloksen näytelmätrilogiassa Danaoksen 50 tytärtä pakeni Egyptistä Kreikkaan välttääkseen solmimasta avioliittoa vihaamiensa serkkujen kanssa. Argoksen portilla he yrittivät taivutella kuningasta antamaan heille turvapaikan. Kuningas epäili suostua kapinoivien naisten pyyntöön, mutta suostui lopulta naisten vedottua jumalten valtaan. Väliaikaisen voiton jälkeen trilogia jatkui kuitenkin siten, että naiset joutuivat avioon serkkujensa kanssa. Danaos määräsi kuitenkin tyttärensä tappamaan puolisonsa jo hääyönä. Tyttäret yhtä lukuun ottamatta tottelivat käskyä: Hypermnestra säästi puolisonsa hengen ja tämän liiton jälkeläisistä syntyi myöhempi Argoksen kuningassuku. - Sihvola 1998 s. 110-111; Kaimio 1998 s. 16-17.

28 Robson 1994 s. 78; - Kaimion mukaan kreikkalaisessa yhteiskunnassa kratos oli keskeinen käsite, joka ilmaisi yhteiskunnassa vallitsevia valtasuhteita. Kyrioksella eli talon herralla oli valta huonekunnassaan. Kansalaisilla oli poliittinen valta Ateenassa, jota käytettiin siten, että polis eli valtio hallitsi kansalaisiaan ja tähän perustui virkamiesten laillinen valta. Ylin valta maailmassa oli kuitenkin jumalilla, jonka alaisia olivat kaikki ihmiset ja maalliset instituutiot. - Kaimio 1998 s. 16.

Troijaan ja sabiinittaret raiskataan ja pakotetaan Rooman miesten puolisoiksi.[29]

Homoeroottista pedofiliaa esiintyi myös jumalilla, kun Zeus rakastui troijalaiseen pikkuprinssiin Ganymedekseen ja kaappasi pikkupojan Olympokselle jumalten juomanlaskijaksi. Tarina on antanut aiheen monille maalauksille myöhemmin.

Jumaltarustoissa raiskauksesta saattoi pelastautua muodonmuutoksella: Ixionin lähennellessä Zeuksen puolisoa Heraa Zeus pelasti tämän vaihtamalla hänen tilalleen pilven. Oudosta liitosta syntyi myöhemmin kentaurien suku. Muodonmuutosta tarvittiin usein myös jumalten ja nuorten naisten välisiin suhteisiin: tytöt saattoivat esiintyä esimerkiksi antilooppeina, kauriina tai lintuina ja raiskaavat jumalat härkinä, käärmeinä tai joutsenina. Sekaannuksen seurauksena syntyi sitten erilaisia jumalolentoja tai kentaureja, jotka olivat puoleksi hevos- ja ihmishahmoisia.

Robson on tutkinut eläimeen sekaantumista ja eläimellistä raiskausta kreikkalaisissa myyteissä ja tullut siihen tulokseen, että kysymys on kreikkalaisesta tavasta hahmottaa maailma sivilisaatioon, jumalalliseen ylä- ja eläimelliseen alasivilisaatioon. Jumalten ja ihmisten välinen seksi saattoi johtaa himoon, josta syntyi lapsia, jotka olivat sankareita ja kuuluivat yläsivilisaatioon. Maallisessa sivilisaatiossa miehet ja naiset eivät kuitenkaan antautuneet hallitsemattoman seksuaalisuuden vietäviksi. Ihmisten täytyi noudattaa jatkuvaa itsekuria. Alasivilisaatiossa ihmisten ja eläinten välisistä suhteista syntyneet lapset olivat villejä ja edustivat kreikkalaisille itämaisen barbarian eläimellisyyttä.[30]

2.1.1.2. Miesten "polis" ja naisten "oikos"

Antiikin Kreikassa elämä jakaantui julkiseen miesten maailmaan ja yksityiseen naisten maailmaan. Vapaiden yläluokan miesten tehtävänä oli hoitaa kaupungin (polis) asioita ja vastaavasti vapaiden yläluokan naisten tehtävänä oli tuottaa laillisia jälkeläisiä ja perillisiä ja hoitaa kotia (oikos).[31] Yläluokan nainen vietti suuren osan arvostetusta elämästään sisätiloissa, sillä kunniallisen naisen ei ollut sopivaa näyttäytyä julkisesti. Orjien lailla he olivat sidotut kotiin ja sen askareisiin.

Laillisten perillisten saamisen turvaamiseksi aviovaimojen tehtävänä oli viettää siveätä ja kunniallista elämää. Miehet saattoivat kuitenkin tavata muita naisia työn ja huvitusten yhteydessä. Tilanne on kiteytetty usein siteerattuun lauseeseen, jonka mukaan kreikkalaisille vaimot olivat jälkeläisten siittämistä varten, pojat huvittelua varten ja jalkavaimot päivittäisiä seksuaalisia tarpeita varten.[32]

---

29 Robson 1997 s. 77, 82.

30 Ibid.

31 Antiikin kreikan kaupungit olivat väkimäärältään pieniä. Ateenassa sanottiin esimerkiksi vuonna 322 eKr. olleen 9 000 kansalaisuuden vaatimukset täyttävää miestä ja 12 000 kansalaisuutta vailla olevaa. Kokonaisväkimäärä oli siten 21 000 aikuista mieskansalaista. Väkimäärää lisäsivät tietysti naiset, lapset ja orjat. - Sealey 1990 s. 6-7.

32 Cole 1961 s. 170; Sealey 1990 s. 3. - Demosthenes on naisen asemaa kuvatessaan sanonut, että aviovaimot ovat myös sitä varten, että taloa vahtii uskollinen vartija. - Doblhofer 1994 s. 15-16. - Prostituutio ei ollut Kreikassa laitonta, mutta vapaan naisen tarjoaminen prostituutioon parittamalla oli rikos. Myöskään seksuaaliset suhteet orjien kanssa eivät olleet rikollisia. Juutalaiset olivat en-

Ateenalainen nainen ei mennyt naimisiin, vaan hänet "annettiin naimisiin". Avioliiton ehdoista määräsi kyrios, joka oli hänen isänsä, veljensä tai muu miespuolinen huoneenhaltija tai perheen ulkopuolinen holhooja. Naisella oli aina kyrios eli hän oli tavallaan koko ajan holhouksen alainen.[33]

Avioliitto oli antiikin Kreikassa, niin kuin useissa kulttuureissa sen jälkeenkin, kauppaoikeudellinen sopimus morsiamen isän tai holhoojan ja sulhasen välillä, joka tehtiin todistajien läsnäollessa. Kihlauksen yhteydessä sovittiin hinnasta, jonka sulhanen maksoi morsiamen isälle tai holhoojalle.[34] Koska tyttölapsista oli myötäjäisten vuoksi menoja, lapsia jätettiin myös heitteille. Orjakauppiaat kokosivat hylättyjä lapsia talteen ja kasvattivat heitä prostituutiota varten. Ellei syntyperää pystytty todistamaan, löytölasta pidettiin orjana.[35]

Koska kansalaisuuden status oli tarkasti rajattu antiikissa, oli tärkeätä tietää lasten isä. Tämän vuoksi aviorikos ja sen ohella myös raiskaus loukkasi paitsi naisen kunniaa kansalaisena myös ennen kaikkea isännän taloa ja yhteiskunnan järjestystä.[36]

2.1.1.3. Raiskaus häpeänä ja yhteiskunnan järjestyksen vaarantajana

Tutkijat ovat olleet hyvin epätietoisia ja erimielisiäkin seksuaalirikosten käsittelystä antiikissa. Lähinnä on pohdittu aviorikoksen eli huoruuden (moikheia) seurauksia ja sitä, milloin raiskaus katsottiin hybris -käsitteen piiriin kuuluvaksi loukkaukseksi. Hybris korosti loukkauksen henkistä puolta ja sitä, että rikoksia pidettiin nimenomaan yhteiskuntaan kohdistuvina. Perheellä ja yksilöillä oli oikeus ja jopa velvollisuus puolustaa itseään voimakeinoja käyttämällä, mutta kreikkalainen oikeus ei enää elänyt yksioikoista silmä silmästä -aikaa.[37]

simmäisellä vuosisadalla kreikkalaisen ja roomalaisen kulttuurin vaikutuspiirissä ja niinpä Uudesta Testamentistakin löytyy prostituutiosta mainintoja: Luuk. 7:36-50, Matt. 21:28-32 ja Kor. 6:12-20. Vertauksissa ja varoituksissa Luukas puhuu syntisestä naisesta ja Matteus ja Paavali portoista.

33 Avioliitto oli Ateenassa helppo purkaa, eikä siihen tarvittu mitään syytä. Mies saattoi purkaa avioliiton yksinkertaisesti lähettämällä vaimon pois kotoaan. Mitään rekisteröintiä avioerosta ei tarvittu, mutta hän joutui palauttamaan vaimon mukanaan tuomat myötäjäiset vaimon alkuperäiselle perheelle. Myös vaimo saattoi purkaa avioliiton jättämällä miehensä. Silloin hän palasi alkuperäisen perheensä pariin ja kyrios vaihtui aviomiehestä isäksi tai veljeksi. Naisen ottama avioero täytyi rekisteröidä, mutta kysymys oli lähinnä kyrioksen rekisteröinnistä. Sealeyn mukaan avioeroista ja niiden rekisteröinnistä käytiin myös oikeudenkäyntejä. - Sealey 1990 s. 36.

34 Tyttö saatettiin kihlata jo lapsena sosiaalisen aseman säilyttämiseksi. Varsinaiset vihkiseremoniat järjestettiin kuitenkin vasta, kun tyttö oli 15-vuotias. Sulhanen saattoi olla jopa 15-20 vuotta vanhempi, minkä seurauksena naiset jäivät usein leskiksi ja solmivat myöhemmin uusia avioliittoja. - Cantarella 1987 s. 44.

35 Pomeroy 1975 s. 140.

36 Omitowoju 1994 s. 14-18.

37 Hybris -sanasta tulee ensimmäiseksi mieleen ihmisen rajat ylittävä ylpeys ja uhmailu, josta on seurauksena jumalten kosto. Näin sanaa käytetään Kaimion mukaan usein kreikkalaisessa tragediassa. Maallisempi merkitys on hybris-rikos, josta voidaan nostaa julkinen syyte. Säilyneiden tekstien avulla ei kuitenkaan ole pystytty määrittelemään, minkä asteisesta rikoksesta tällöin on ollut kysymys. - Kaimio 1998 s. 13-14, 28-31; Myös termeissä on ollut tulkintavaikeuksia, joidenkin katsoessa moikheian tarkoittavan ainoastaan aviorikosta. Toiset taas ovat tulkinneet sen kaikeksi illegaaliksi suostumuk-seen perustuvaksi seksiksi. - Ogden 1994 s. 27.

Antiikin Ateenassa ei aviorikosta ja raiskausta erotettu selvästi. Oikeuskäytännössä katsottiin, että viettelyyn syyllistynyt mies syyllistyi suurempaan rikokseen kuin raiskatessaan toisen aviovaimon. Viettelijä turmeli naisen lojaalisuuden aviomiestään kohtaan ja vaaransi perheen syntyvien lasten yhteiskunnallisen aseman, koska enää ei voitu olla varmoja siitä, kenen jälkeläisiä lapset ovat. Raiskattu nainen sen sijaan vihasi sitä, joka oli tehnyt hänelle väkivaltaa ja turmellut näin hänen sielunsa. Raiskauksesta käytetään sanaa bia eli väkisin pakottamista. Raiskauksen ja aviorikoksen välinen ero tuli lainsäädäntöön vasta Solonin kirjoittaessa, että aviorikkojan tappaminen jää rankaisematta, mutta väkisinmakaamisesta seuraa 100 drakman sakko.[38]

Laki määritteli sakon rangaistukseksi vapaan naisen raiskauksesta. Summa oli maksettava sekä naisen kyriokselle että valtiolle. Viettely katsottiin törkeämmäksi rikokseksi, minkä vuoksi aviorikokseen syyllistyneen miehen sai jopa tappaa. Kannemuodoista ja todellisista rangaistuksista on säilynyt vähän tietoa. Jens-Uwe Krause mainitsee, ettei ole täysin poissuljettua, että raiskaus olisi ollut hybris -asteinen rikos. Siinä tapauksessa kysymykseen saattoi tulla myös kuolemanrangaistus. Muutoin raiskausrikoksissa saattoi uhrina olla sekä nainen, lapsi tai poika. Poikaa pidettiin uhrina ja hybris -rikoksen kohteena silloin, kun tätä kohdeltiin alentavasti "käytettiin kuten naista". [39]

Antiikin Kreikassa esiintyi erilaisia rangaistusasteikkoja sen mukaan, kuka raiskattiin. Näytelmissä raiskaaja saatettiin pakottaa myös naimisiin uhrin kanssa. Solon asetti raiskaajalle sakkorangaistuksen, joka oli 100 drakmaa. Koska raiskatuksi saattoi antiikin aikana tulla sekä mies että nainen, poika sekä tyttö, vapaa ja orja, erilaisia asteikkoja uhrin mukaan oli käytettävissä. Sakkorangaistukset vaihtelivat ja olosuhteista riippuen seurauksena saattoi olla myös kuolemanrangaistus tai naimisiinmeno uhrin kanssa ilman myötäjäisiä. On vaikea kuitenkin jälkeenpäin sanoa käytettiinkö kuolemanrangaistusta tosiasiassa useinkaan. Sak-

38 Krause 2004 s. 40; Doblhofer 1994 s. 97-98; Kaimio 1998 s. 32. - Jos aviorikos paljastui itse teossa, tekijä saatettiin tappaa, ottaa kiinni lunnaiden maksamista varten tai häntä voitiin muuten pahoinpidellä ja häväistä. Kysymykseen saattoi tulla myös pikaoikeudenkäynti, joka saattoi johtaa kuolemaan. Aviorikollista vaimoa rangaistiin kuitenkin lievemmin: seurauksena saattoi olla talosta karkottaminen, kielto osallistua uskonnollisiin seremonioihin, mikä merkitsi ateenalaisen yhteiskunnan ulkopuolelle sysäämistä. - Krause 2004 s. 41; Kaimio mainitsee myös, että aviomies oli velvollinen ottamaan haureuteen syyllistyneestä vaimostaan eron, eikä vaimo saanut käyttää koruja. Jos hän menetteli vastoin normeja, kuka tahansa sai repiä hänen pukunsa ja korunsa ja lyödä häntä. - Kaimio 1998 s. 32.

39 Krause 2004 s. 42; Omitowoju 1994 s. 1-14. - Antiikin Kreikassa homoseksuaaliset suhteet eivät olleet rikoksia, mutta vapaiden miesten ja poikien raiskaaminen oli rikos samoin kuin vapaiden naistenkin. Poikarakastettua saattoi pitää, mutta ei ollut kunniallista totuttaa tätä nauttimaan passiivisen osapuolen roolista, koska se olisi tehnyt hänet kelvottomaksi aktiivista ja itsekuria edellyttävään kansalaisen rooliin. Tätä päämäärää yritettiin turvata Sihvolan mukaan esimerkiksi seksuaalietiikan ohjeella, jonka mukaan tuli välttää anaaliyhdyntää poikarakastetun kanssa ja tyytyä hieromaan penistä pojan reisien väliin. - Sihvola 1998 s. 105, 113-114. - Pederastisia suhteita pyrittiin siis sääntelemään tapaetiketillä. Poikien suojelemiseksi oli määrätty myös, että koulut ja urheilutilat olivat vain päiväsaikaan auki ja että kuoronjohtajan tuli olla vähintään 40-vuotta vanha. - Krause 2004 s. 42.

korangaistuksen asteikko määräytyi uhrin statuksen mukaan siten, että vapaan miehen ja naisen raiskaamisesta seurasi ankarin sakkorangaistus, ja kotiorjattaren raiskaamisesta vähin sakkorangaistus. Merkitystä oli myös sillä, oliko uhri neitsyt ja tapahtuiko raiskaus yöllä vai päivällä.[40]

Raiskaukset liittyivät usein sodankäyntiin. Demosthenes jopa katsoi, että sodan tarkoituksena yleensäkin oli naisten suojeleminen. Toiset sen sijaan saattoivat katsoa, että juuri naiset olivat syypäitä sotiin, kun sodassa kamppailtiin kaupungin ja naisten hallinnasta. Jos kaupunki vallattiin naisten kanssa harjoitettiin sukupuoliyhteyttä, joskus jopa sanottiin, että vihollisuudet taittuivat siihen, kun saaliiksi saadut naiset saivat uuden miehen vuoteeseensa. Naiset olivat siten sotasaalista, joka siirtyi voittajien valtaan. Tilanne ei kuitenkaan ollut edellä kuvatunlaisen romanttinen, vaan tappion uhatessa miehet saattoivat surmata naisensa ja lapsensa ja lopuksi itsensä. Naiset päätyivät usein myös mieluummin itsemurhaan, mitä pidettiin kunniallisena tapana kuolla.[41]

2.1.2. Rooma

2.1.2.1. Pater familias ja hänen huonekuntansa

Raiskauksen uhri ei sopinut myöskään roomalaiseen yhteiskuntajärjestykseen. Raiskatuksi joutuminen vähensi avioliittomahdollisuuksia, ja raiskauksen seurauksena mahdollisesti syntynyt lapsi oli vaikeasti ajateltavissa.[42] Kuten Krei-

40 Kreetalla esimerkiksi 5. vuosisadalla eKr. oli säädetty seuraava sakkorangaistuskaala: vapaan miehen tai naisen raiskaaminen 100 stateria; miehen ja naisen raiskaaminen apetairoi -luokasta 10 stateria; jos orja raiskasi vapaan miehen tai vapaan naisen, sakko oli kaksinkertainen 200 stateria; jos vapaa mies raiskasi epävapaan naisen tai miehen 5 drakmaa; jos epävapaa raiskasi epävapaan miehen tai naisen 5 stateria; naimattoman naiskotiorjan raiskaaminen 2 stateria; ei neitsyen kotiorjattaren raiskaaminen päivällä 1 obolos, yöllä 2 oboloi. Merkittävää prosessissa oli se, että kotiorjan valalla oli ratkaiseva merkitys prosessissa. - Doblhofer 1994 s. 57; Korintissa oli neljänlaisia seksuaalirikoksia, joista kaksi ensimmäistä sisälsi pakottamista. Näitä rikoksia voidaan nykykielellä kutsua raiskauksiksi ja kolmatta viettely-yritykseksi sekä neljättä viettelyksi. Luokittelu oli seuraava: Delicti 1: vapaan miehen tai naisen pakottaminen sukupuoliyhteyteen - 100 stateria. Jos uhri oli muu huonekunnan jäsen - 10 stateria. Jos tekijä oli orja ja uhri vapaa henkilö, maksu oli kaksinkertainen. Jos vapaa henkilö raiskasi mies- tai naisorjan - 5 drakmaa. Jos orja raiskasi mies- tai naisorjan - 45 stateria. Delicti 2: Jos joku vei väkisin pois naisorjan - 2 stateria. Jos hänet oli jo viety ja rikos oli tapahtunut päivällä - 1 obolos ja jos rikos oli tapahtunut yöllä - 2 oboloi. Delicti 3: Sukulaisen huolenpidon alla olevan vapaan henkilön vietteleminen sukupuoliyhteyteen - 10 stateria. Delicti 4: Vapaan naisen vietteleminen tämän isän tai veljen luota - 100 stateria, mutta toisen luota - 50 stateria. Jos nainen oli apetairoksen vaimo - 10 stateria. Jos orja vietteli vapaan naisen, maksu on kaksinkertainen. Jos orja oli haureudessa toisen orjan vaimon kanssa, maksu oli 5 stateria. Kaikissa näissä delicti luokissa oli tarkat prosessisäännöt siitä, kuinka monta todistajaa tarvittiin ja miten oli meneteltävä. Esimerkiksi jos vapaata kansalaista syytettiin aviorikoksesta, tarvittiin 3 todistajaa sukulaisille ja ilmoitus rikoksesta oli tehtävä 5 päivän kuluessa. - Sealey 1990 s. 70-71.

41 Doblhofer 1992 s. 23-25.

42 Suhtautumista kuvastaa myös kertomus Vestan papittaresta Romuluksen ja Remuksen äidistä, joka menetti papittaren asemansa ja vangittiin. Lapset oli määrä hukuttaa, mutta he pelastuivat suden ansiosta ja näin heistä tarinan mukaan tuli Rooman perustajia vuonna 753 eKr. - Doblhofer 1994 s. 71-72.

kassa myös Roomassa nainen oli miehen holhouksen alainen. Perheen pää, pater familias, vastasi perhekunnastaan, johon kuuluivat sekä mies- että naispuoliset perheenjäsenet ja orjat. Roomalaisen oikeuden mukaan morsiamen isä luovutti holhouksen avioliittosopimuksen toimeenpanossa sulhaselle tai tämän isälle. Tytöt saatettiin kihlata jo lapsina, mutta avioliittosopimus pantiin täytäntöön tytön osalta aikaisintaan vasta 12- vuotiaana ja pojan osalta 14-vuotiaana.[43]

Roomalaisen yhteiskunnan rakenteesta johtuen suurin osa nykyisin rikosoikeuteen kuuluvista teoista ratkaistiin pater familiaksen eli perheen piirissä. XII taulun lakikin sisälsi pääasiassa yksityisoikeudellisia säännöksiä. Niinpä aviopuolisoidenkaan intiimit suhteet eivät olleet juridinen asia, vaan roomalaiset juristit olivat pääasiassa kiinnostuneita omaisuudesta, niin kuin Antti Arjava toteaa, eikä silloin ollut niinkään merkitystä sillä, olivatko asianosaiset naimisissa vai eivät. Vaikka mies hallitsikin omaisuutta, järjestelmä perustui omaisuuden erillisyyteen jopa niin pitkälle, että lahjat puolisoiden välillä olivat pätemättömiä. Naimissa olevan naisen vahva asema roomalaisessa yhteiskunnassa perustuikin heidän oikeuteensa periä omaisuutta.[44] Rooman valtakunnan aikana naisten asema tietysti vaihteli, koska ajanjakso oli hyvin pitkä, noin tuhat vuotta.[45]

Klassiseen Kreikkaan verrattuna antiikin roomalaiset naiset olivat vapaampia, eivätkä eläneet eristyksissä kodin seinien sisällä. He saattoivat osallistua joskus jopa politiikkaan edistäessään perheensä miesten poliittista uraa. Holhoojien merkitys alkoi myös vähitellen pienentyä ja ajanlaskun alussa naiset saattoivat periä ja hallita suuriakin omaisuuksia, tehdä testamentteja ja päättää uusista avioliitoistaan tai vaihtaa holhoojaa. Augustuksesta alkaen Rooman hallitsijat ja hallitukset suosivat kansalaisten avioliittoja ja hedelmällisiä perheitä ja niinpä Augustuksen perhelainsäädännön mukaan vapaasyntyinen nainen, joka oli synnyttänyt kolme lasta, oli vapaa holhouksesta. Avioerotkin olivat Roomassa tavallisia ja laissakin sallittuja.[46]

Rooman aikakauteen mahtuu sekä pakanuuden aikakausi että kristinuskon syntyminen. Arjava onkin pohtinut sitä, mikä vaikutus kirkon opetuksella oli avioliiton ulkopuolisiin seksuaalisuhteisiin. Kunniallisilta naisiltahan kiellettiin kokonaan avioliiton ulkopuoliset suhteet, kun taas kunnialliset miehet saattoivat vapaasti solmia suhteita prostituoitujen, orjien ja jalkavaimojensa kanssa. Kirkon opetuksen mukaan kuitenkin molempia sukupuolia koskivat samat uskollisuus-

43 Knuutila 1990 s. 15.

44 Arjava 1996 s. 133-156.

45 Tarinan mukaan Rooma perustettiin vuonna 753 eKr. Arkeologiset kaivaukset ovat myöhemmin tietysti osoittaneet tarinan paikkansa pitämättömäksi ja erilaisia yhteiskunnallisia ja poliittisia selitysmalleja on tullut vanhan legendan tilalle. Rooman valtakunnan historiallisia aikakausia on jaoteltu eri tavoin esimerkiksi siten, että alussa oli kuningaskuntien aika, jota seurasi tasavallan aika (450-31 eKr.). Tasavallan aikaa seurasi ensin tasavaltalaisen keisarikunnan aika (35 eKr. - 284 jKr.) ja tämän jälkeen vielä absoluuttisen keisarikunnan aika (284-565 jKr.). Lainsäädännön kehityksen kannalta merkityksellisiä tapahtumia olivat kristinuskon tulo valtionuskonnoksi 300-luvulla ja valtakunnanjako Itä- ja Länsi-Roomaan vuonna 395 jKr, sekä Länsi-Rooman hajoaminen vuonna 476 jKr.

46 Arjeva 1996 s. 189-192.

vaatimukset. Arjava tuli tutkimuksissaan siihen lopputulokseen, että näissä suhteissa kristityt miehet Roomassa seurasivat pakanallisia esi-isiään, eikä avioliiton ulkopuolinen seksi miesten osalta ollut koskaan rangaistavaa, - ei edes kovin paheksuttavaa, jos partneri tuli alemmista sosiaaliluokista eikä yrittänyt siirtää perheen omaisuutta illegaaleille lapsilleen.[47]

Vaikka Roomassa pääpaino avioliitoissa ja myös avioeroissa oli omaisuuden säilymisellä ja periytymisellä suorassa linjassa, jo kristinuskon syntyaikoihin oli omaksuttu periaate, jonka mukaan avioliitto perustui molempien siihen aikovien vapaaehtoiseen suostumukseen. Suostumus oli avioliiton perusta, eikä mitään muita juhlallisuuksia välttämättä tarvittu. Kristinuskon opetus yhtyi tähän consensus facit nuptias -periaatteeseen. Avioliiton solmiminen oli näin ollen Roomassa yhteiskunnallinen toimenpide. Kristinusko liittyi alkuaikoina tähän juutalaiseen, kreikkalaiseen ja roomalaiseen käytäntöön, eikä avioliiton solmimista pidetty kirkollisena eikä uskonnollisena toimena, vaan se katsottiin yhteiskunnalliseksi ja maalliseksi.[48]

2.1.2.2. Sexus[49] - ero miesten ja naisten välillä

Tällä hetkellä raiskausta pidetään yksilön tahdon vastaisena tekona ja itsemääräämisoikeuden loukkauksena. Antiikin aikana kysymys ei ollut tästä, vaan koko seksuaalisuus oli ennen kaikkea yhteiskunnallinen ja perhettä koskeva kysymys. Eikä raiskaustakaan nähty niinkään yksilöön kohdistuvana loukkauksena. Seksuaalista itsemääräämisoikeutta siinä mielessä kuin me nyt sen ymmärrämme ei useimmilla ihmisillä antiikin aikana ollut olemassakaan. Naimattomilla naisilla ei ylipäänsä ollut mitään seksuaalisuhteita, jos he halusivat pysyä naimakelpoisina. Vapaat naidut naiset olivat seksuaalisuhteessa aviomiestensä kanssa näiden tahdon mukaan samoin kuin orjattaret. Sotavangiksi joutuneet naiset puolestaan olivat valloittajien armoilla.[50]

Myös raiskauksesta käytetyt lukuisat termit kuvastavat sitä, miten raiskaukseen Roomassa suhtauduttiin.[51] Samoin kuin Kreikassa myös Roomassa lasten synty-

47 Avioeron suhteen tilanne olikin sitten jo monimutkaisempi. Pakanuuden ajalla joskus avioeroa koskevaa lainsäädäntöä lievennettiin ja joskus tiukennettiin. Syntyi myös eroa Rooman hajoamisen jälkeen valtakunnan itäisten ja läntisten osien välillä. Kirkon johtajien ja maallisen kansan välillä oli suuri kuilu tässä asiassa. Suurista auktoriteeteista huolimatta kirkko ei pystynyt vakuuttamaan jäseniään siitä, että avioero olisi ollut suuri synti. - Arjava 1996 s. 158-159

48 Knuutila 1990 s. 15.

49 Terminä seksi "sex" tulee latinankielisestä sanasta sexus, joka tarkoittaa eroa miehen ja naisen välillä. Lähtökohtana on latinan verbi "secare", joka tarkoittaa erottamista ja erilleen leikkaamista.

50 Doblhofer 1994 s. 110-111.

51 Seuraavia termejä käytettiin: rapere (ryöstää), rapina (ryöstö), stubrare (harjoittaa siveettömyyttä), stubrum (siveettömyys), stubrum in ferre (harjoittaa siveettömyyttä jonkun kanssa), vim (in) ferre (pakottaa joku sukupuoliyhteyteen), violare (vahingoittaa, väkisinmaata), vitiare (tärvellä, vahingoittaa, häväistä, tahrata), vitium (turmelus, pahennut). Vastaavat termit Kreikassa kuvastivat häpeään saattamista, häpäisemistä, ryöstämistä, pakottamista, turmelemista, tahraamista, pilkkaamista, ivaamista ja vähättelyä. - Doblhofer 1994 s. 5-7. Nykyisessä katsantokannassa Roomassa

perää pidettiin sikäli tärkeänä, että sillä taattiin kansalaisoikeus, mikä oli kehittyvässä demokratiassa tärkeä. Avioliiton ulkopuolinen sukupuoliyhteys vaaransi lasten syntyperän varmuuden, minkä johdosta raiskaus ja aviorikos kietoutuivat juridisesti siten toisiinsa, että kumpikin toteutui samanaikaisesti. Rikoksen subjekti ja objekti sekoittuivat niin, ettei antiikissa tällaisissa tapauksissa oikeastaan ollut lainkaan tilaa rikoksen uhrille. Kuuluisana esimerkkinä on Lucretian tapaus, jossa uhri tekemällä itsemurhan vapautti perheensä esimerkillisellä tavalla häpeästä ja saavutti siten kuolemattomuuden. Tarun Lucretia oli ylhäisen roomalaisen puoliso, jonka Rooman viimeisen kuninkaan poika raiskasi.[52]

Aviorikoksella tarkoitettiin antiikin aikana naimisissa olevan naisen avioliiton ulkopuolista suhdetta. Sen rankaiseminen tapahtui eri aikoina eri tavalla joko julkisesti tai yksityisesti. Jälkimmäisessä tapauksessa sukulaiset tuomitsivat osalliset ja seurauksena saattoi olla miehen kastrointi tai itse teossa tavatun naisen surmaaminen.[53] Kysymyksessä oli stubrum-rikos, joka tarkoitti seksuaalista häväistystä, raiskausta, siveettömyyttä ja aviorikosta. Augustuksen Lex Juliassa aviorikos erotettiin eri rikokseksi ja stubrum sai kapeamman merkityksen.

Nykypäivänä syytetty voi puolustautua sillä, että hän vilpittömästi uskoi toisen osapuolen suostuneen sukupuoliyhteyteen. Roomassa Augustuksen lain mukaan raiskaaja ei voinut puolustautua tällä tavoin joutumatta itse syytteen vaaraan. Suostumus pelasti miehen ankaralta rangaistukselta, joka maksimissaan raiskauksesta oli kuolemanrangaistus, mutta ei vapauttanut häntä kokonaan, koska mies saattoi silti joutua tuomituksi aviorikoksesta, jos nainen oli naimisissa tai stubrum rikoksesta eli siveettömyydestä, jos nainen ei ollut naimisissa, ellei hän luullut, että raiskattu oli prostituoitu tai johonkin muuhun kategoriaan kuulunut nainen, jonka raiskaaminen ei konstituoinut rikosta. Naisen osalta suostuminen merkitsi sitä, että kysymyksessä oli aviorikos ja aviomies saattoi joutua syytetyksi ellei hän ottanut avioeroa. Jane F. Gardner toteaakin, että raiskausprosessin sosiaaliset ja käytetyt raiskausta koskevat termit tuovat lähinnä mieleen kunniaan kohdistuvat rikokset ja kaupan kohteen pilaantumisen.

52 Doblhofer analysoi tarinaa lähteinään Cassius Didorus ja Livius. Tarina kulkee siten, että miehet päättivät laittaa vaimojensa uskollisuuden koetukselle. Koetukselle joutui kuitenkin ainoastaan Kollatinuksen vaimo Lucretia. Muut vaimot olivat hilpeissä juomingeissa, vain Lucretia oli kotona askareissaan. Raiskaaja hiipi Lucretian luokse yöllä ja uhkasi, että hän antaa tämän ja orjan ilmi aviorikoksesta ja tappaa heidät, ellei Lucretia olisi halukas, minkä jälkeen makasi Lucretian väkisin uhkaamalla tikarilla. Tekstien mukaan, vaikka Lucretia tuli raiskatuksi, hän samalla syyllistyi aviorikokseen. Lucretia ilmoitti perheelleen raiskauksesta ja itsemurha-aikeistaan sanoen, että hänen ruumiinsa on raiskattu, mutta hänen henkensä on syytön. Lucretian sukulaiset eivät hyväksyneet itsemurha-ajatusta, vaan halusivat sysätä syyn raiskaajan niskoille: henki on syntinen, ei ruumis ja missä ei ole tahallisuutta, siellä ei ole myöskään syyllisyyttä. Ero hengen ja ruumiin syyllisyyden ja syyttömyyden välillä ei kuitenkaan raiskatun naisen kohdalla vielä näytellyt tuolloin suurta roolia. Antiikin aikana molemmat kriteerit sekä kieltäytyminen että suostuminen avioliiton ulkopuoliseen sukupuolisuhteeseen konstituoi joko aviorikoksen tai väkisinmakaamisen tai molemmat. Nainen joka tapauksessa oli rikkonut avioliiton, vaikkakin vastoin tahtoaan ja tullut siten rasitukseksi perheelleen. Lucretiakin päätyi itsemurhaan ja Livius teksteissään hyväksyi tämän ratkaisun ja ylisti tekoa, koska Lucretia tällä tavalla suojeli ruumiillista puhtauttaan. Lucretian ruumis oli pakotettu sukupuolisuhteeseen, sisältä hän oli syytön. - Doblhofer 1994 s. 9-10, 99-100.

53 Arjava 1998 s. 270-272.

lailliset seuraukset olivat niin suuret, että oli ymmärrettävää, että piilorikollisuus oli suurta ja prosesseja haluttiin välttää.[54]

Tasavallan aikana Roomassa tehtiin joitakin yrityksiä suojella naisia seksuaalisilta lähestymisiltä, mutta kysymyksessä ei niinkään ollut seksuaalirikosten torjuminen kuin perheen suojeleminen epätoivottavilta käyttäytymisiltä. Kunniallinen nainenhan ei näyttäytynyt juuri epämoraalisissa tarkoituksissa ulkosalla, eikä tällaista naista saanut lähestyä myöskään epämoraalisin tarkoituksin, houkuttelevin puhein tai loukkaavin tai sopimattomin kielenkäytöin. Nainen osoitti myös pukeutumisellaan, oliko kysymyksessä kunniallinen nainen: virgines tai matres familiae. Itse loukkaus kohdistui kuitenkin aviomieheen tai isään. Tilanne kuitenkin muuttui keisarikunnan aikana, jolloin Augustuksen lainsäädännöllä puututtiin perheen sisäisiinkin seksuaalisuhteisiin, vaikka kysymyksessä ei ollutkaan rikos. Ei ole tarkkaa tietoa, miten seksuaalirikoksia säänneltiin ennen Augustuksen lainsäädäntöä, mutta tilanne muuttui kokonaan Augustuksen jälkeen. Vaikka Lex Julia sisälsi paljon muitakin rikoksia, laista yleensä muistetaan vain se, että siinä kriminalisoitiin ensimmäisen kerran aviorikos. Laki ei ollut symmetrinen, koska ainoastaan naimisissa oleva nainen saattoi syyllistyä aviorikokseen, jos hänellä oli avioliiton ulkopuolinen seksuaalisuhde, mutta mies syyllistyi aviorikokseen ainoastaan, jos kohteena oli naimisissa oleva nainen - tällöin miehen omalla statuksella ei ollut merkitystä.[55]

Augustuksen lailla aviorikokset otettiin yhteiskunnan valvontaan ja sillä pyrittiin myös hillitsemään omankäden oikeutta. Aviomies ei saanut tappaa syyllistä vaimoaan, mutta jos hän teki sen vihanpuuskassa, tekoa pidettiin lieventävien asianhaarojen vallitessa tehtynä tappona. Isä sai surmata tyttärensä ja tämän rakastajan itse teosta tavattuaan ainoastaan siinä tapauksessa, että hän löysi heidät omasta kodistaan tai vävynsä talosta. Tekijät oli surmattava, joko molemmat tai ei kumpaakaan. Näin oletettiin, että isänrakkaus hillitsisi tekijöitä. Aviomiehen hetkellistä mielenkuohua pyrittiin rajoittamaan. Ajatus lieventävien asianhaarojen vallitessa tehdystä taposta säilyi Italian lainsäädännössä pitkälle uudelle ajalle. Roomalainen yhteiskuntaluokkarakenne näkyi myös siinä, milloin mies sai tappaa vaimonsa rakastajan. Tappaminen oli nimittäin kielletty ellei rakastaja ollut orja, tanssija, näyttelijä, gladiaattori, perheen oma vapautettu orja tai muu henkilö, jonka osallisuutta voitiin pitää erityisen häpeällisenä. Alkuperäinen keisari Augustuksen säätämä rangaistus aviorikoksesta molemmille osapuolille oli karkotus ja omaisuuden osittainen takavarikointi.[56]

54 Gardner 1986 s. 121.

55 Aviomies saattoi aina syyttää uskotonta vaimoaan. Vaimo ei kuitenkaan voinut syyttää miestään, sillä lain silmissä mies ei ollut tehnyt rikosta avioliittoa vastaan ja nainen saattoi syyttää rikostuomioistuimessa vain silloin, kun rikos kohdistui häneen itseensä. Miehellä oli puolestaan 60 päivää aikaa ottaa avioero siitä, kun hän sai tiedon aviorikoksesta. Sen jälkeen muut saattoivat syyttää, yleensä 4-5 kuukaudessa. Aviorikkojia ei yleisesti syytetty samanaikaisesti, vaan normaalisti syyte nostettiin ensin naista vastaan. Seuraukset olivat erilaisia: naisille kielto mennä naimisiin vapaan Rooman kansalaisen kanssa tai infamia ja kyvyttömyys todistaa oikeudessa tai perinnöttömyys. - Gardner 1986 s. 127-128.

56 Arjava 1998 s. 270-272; Gardner 1986 s. 129.

2.1.2.3. Raiskauksen seuraamukset Roomassa

Raiskaus ei ollut Roomassa mikään harvinainen rikos, koska siihen aikaan nuorisojoukkoja riehui kaduilla. Krause mainitseekin, että myöhäistasavallan aikana sitä saatettiin jopa pitää eräänlaisena nuorison oikeutena. Seneca vanhempi kertoo myös tapauksesta, jossa nuorukainen oli pukeutunut naisen vaatteisiin ja tullut nuorisojoukon raiskaamaksi. Antiikin aikanahan katsottiin, että raiskauksen uhrina voi olla mies tai nainen, poika tai tyttö. Yleensä tekijä kuitenkin siihenkin aikaan löytyi tuttava- ja sukulaispiiristä. Uhrit olivat usein alemmista sosiaaliluokista, koska ylempien sosiaaliluokkien tyttöjä varjeltiin paremmin.[57]

Tasavallan aikana raiskaukset ja seksuaalirikokset kuuluivat perheen rankaisupiiriin ja saattoi olla, että isä jopa tappoi tyttärensä, jolla oli ollut seksuaalisuhteita, koska ne hävittivät tyttären mahdollisuudet avioliittoon. Saattoi olla myös niin, ettei isä suostunut tulevaan kosintaan ja tytön omaan valintaan. On myös muistettava, ettei antiikin aikana aina nähty suurta eroa raiskauksen ja viettelyn välillä. Ei ole myöskään juuri tarkkaa tietoa siitä, miten roomalaiset säätelivät seksuaalirikoksia ennen Augustuksen aikaa. Lex Julia sijoittuu toiselle vuosikymmenelle eKr.[58]

A. W. Lintott on tutkinut väkivaltaa nimenomaan Rooman tasavallan aikana. Lähinnä on säilynyt Ciceron ja muiden tekstejä sotatilanteista ja niiden jälkeisistä tapahtumista, jotka ilmentävät julmuutta. Vähemmän on tietoa siitä, miten tavalliset roomalaiset suhtautuivat väkivaltaan ja julmuuksiin. Populaarioikeuden[59] mukaan itseapu julistettiin joskus illegaaliksi, joskus sitä siedettiin ja joskus siihen jopa rohkaistiin. Raiskaus ja aviorikos olivat yksityisen koston alaisia rikoksia koko tasavallan ajan. Naisen loukkaamisen rankaiseminen kuului pater familiaksen tai aviomiehen lainkäytön piiriin. Lintott mainitsee, että Valerius Maximuksen mukaan naisen perhe rankaisi miespuolisia aviorikkojia ja raiskaajia joko kuolemalla tai kastraatiolla. Laki ei kuitenkaan määritellyt tarkemmin prosessin kul-

57 Suhtautuminen homoseksuaalisuuteen vaihteli, yleensä sitä ei kuitenkaan pidetty rikoksena, mutta naisellisena ja Rooman kansalaiselle ja sotilaalle epätyypillisenä käyttäytymisenä. Krause kuitenkin mainitsee, että tasavallan aikana oli myös voimassa laki, jonka mukaan seurauksena oli rahasakko sukupuoliyhteydestä poikien kanssa. Laki koski myös passiivista osapuolta homoseksuaalisissa suhteissa. Ensisijassa homoseksuaalisuutta koskevat säännökset koskivat nimenomaan passiivista homoseksuaalisuutta ja miesten prostituutiota. Seurauksena saattoi olla omaisuuden konfiskointia, karkotus tai jopa kuolemanrangaistus. - Krause 2004 s. 181-183.

58 Lex Julia loi erikoistuomioistuimen, jossa käsiteltiin stubrum- rikoksia ja aviorikoksia. Laki oli hyvin kattava, koska se käsitteli stubrum- rikoksia, joihin saattoivat syyllistyä naimisissa olevat miehet ja naiset sekä heteroseksuaaliset miehet, joilla oli suhteita tyttöihin tai naimattomiin naisiin tai leskiin. Seksi sen sijaan prostituoidun kanssa ei ollut stubrum- rikos, eikä myöskään ex-prostituoidun kanssa, jos tämä oli naimaton. Jos kohteena oli taas naimisissa oleva nainen, kysymyksessä oli aina aviorikos. Teknisesti niiden naisten piiri, josta saattoi ottaa jalkavaimon, oli erittäin suppea. - Gardner 1986 s. 121-124.

59 Muinaisissa ja keskiaikaisissa yhteiskunnissa tietynlainen yhteisöllinen itseapu oli sääntönä. Joskus jopa laki edellytti tätä. Vaikka Rooman tasavallan aikana rankaisuoi-keus oli lisääntyvässä määrin jätetty maistraateille, tavalliset ihmiset jatkoivat itseapuun turvautumista itsensä suojelemiseksi ja väärintekijöiden kiinniottamiseksi. Käsitteellisesti puhutaan yhteisöllisestä oikeudesta “popular justice”. - Lintott 1968 s. 6-16, 34-51.

kua, vaan tasavallan aikana roomalaiset katsoivat, että vapaan miehen vapauksiin (liberta) kuului voimakeinojen käyttö henkilökohtaisten intressien turvaamiseksi. Perheen suojeleminen kuului myös roomalaisen velvollisuuksiin.[60]

Suurin osa aviorikoksista, raiskauksista ja viettelyistä jäi siten Roomassa oikeusapparatuurin ulkopuolelle. Viettelytapauksissa ennemmin päädyttiin avioliittoon kuin mentiin oikeuteen. Kuitenkin keisariajalla tuli myös lainsäädäntöä, joka koski raiskaustapauksia. Corpus Iuris Civilis kertoo, että keisari Hadrianus asetti säännön, jonka mukaan tuli vapauttaa se, joka oli tappanut rikoksentekijän, joka oli yrittänyt maata väkisin tappajan sukulaisen. Roomalaisessa oikeudessa tunnettiin kuolemanrangaistus raiskauksesta justitiaanisessa oikeudessa jo ensimmäisillä vuosisadoilla jKr. Yleensä Roomassa raiskauksesta oli kolme rangaistusvaihtoehtoa: kuolemanrangaistus, rahallinen rangaistus tai naimisiinmeno uhrin kanssa ilman myötäjäisiä.[61] Senecan mukaan raiskaajalla oli puolestaan 30 päivää aikaa pyytää tekoaan anteeksi omalta isältään ja uhrin isältä, muussa tapauksessa hänen täytyi kuolla. Rangaistusvalikoima oli siis hyvin laaja ja valintatilanne dramaattinen, kun raiskattu saattoi valita, meneekö hän raiskaajansa kanssa naimisiin vai vaatiko hän tämän kuolemaa.[62]

2.1.2.4. Raiskauksen rikoskohteeksi kelpaamattomat

Rikoksen uhrin sosiaalinen asema vaikutti antiikin aikana paljon siihen, miten tekoa käsiteltiin. Doblhofer esimerkiksi korostaa sitä, että hänen tutkimusaineistossaan joka kymmenes kirjoittaja tarkoittaa väkisinmakaamisesta puhuessaan nimenomaan vapaan naisen väkisinmakaamista. Orjuus ja sota olivat antiikissa

60 Lintott 1968 s. 22-24, 204. - Tekstissä puhutaan itseavusta ja voimakeinojen käytöstä ja huomautetaan, että se meni usein pidemmälle kuin hätävarjelu tai pakkotila. Kysymys useimmiten oli kuitenkin nykyterminologialla yksityisestä rankaisuoikeudesta.

61 Doblhofer 1994 s. 48, 54. - Se, että raiskauksen uhri meni raiskaajansa kanssa naimisiin, aiheutti usein absurdeja tilanteita. Roomalaisissa teksteissä pohdittiinkin sitä, että jos tyttö valitsee naimisiinmenon, pitääkö raiskaajan silloin erota, jos hän on entuudestaan naimisissa tai vaihtoehtoisesti, jos mies on raiskannut kaksi tyttöä ja toinen valitsee kuolemanrangaistuksen ja toinen naimisiinmenon, niin miten tilanne ratkaistaan. - Doblhofer 1994 s. 54-55.

62 Doblhofer kuitenkin toteaa, että on vaikea sanoa, kuinka paljon kuolemanrangaistusta tosiasiassa käytettiin, kun vaihtoehtoskaala oli näin laaja eli kuolemanrangaistuksesta rahalliseen rangaistukseen ja naimisiinmenoon ilman myötäjäisiä. Koska tyttö oli menettänyt neitsyytensä, hän samalla oli menettänyt mahdollisuutensa avioliittomarkkinoilla ja naimisiinmeno ilman myötäjäisiä raiskaajan kanssa oli yksi varteenotettava mahdollisuus. Raiskaaja saattoi myös pyytää uhrin isältä tyttöä vaimokseen. Asiassa saattoi syntyä ristiriitaisia tilanteita, joita teksteissä pohdittiin. Esimerkiksi sellaisessa tapauksessa, jolloin rikas ja köyhä ovat vietelleet tytön ja köyhä on isän vaatimuksesta palauttanut tytön takaisin. Jos nyt rikas kilpakosija makaa tytön väkisin ja tyttö valitsee avioliiton, köyhä kosija voi valittaa isälle tulleensa petetyksi. Tällaisessa tilanteessahan rangaistus on tosiasiassa palkkio. Rikas pääsee raiskaamalla naimisiin haluamansa tytön kanssa. - Toisessa esimerkkitapauksessa, jos vaimo tulee miehensä taholta huonosti kohdelluksi, saa hän kaksinkertaiset myötäjäiset korvaukseksi. Mutta jos hän on mennyt ilman myötäjäisiä naimisiin, saa hän itse määrätä korvauksen. Myös Seneca vanhempi on sanonut, että väkisin maattu tyttö voi valita väkisinmakaajan kuoleman ja ilman myötäjäisiä avioliittoon menemisen välillä. Tosin Corpus Iuris Civilis sanoi, että näissäkin tapauksissa neidon, lesken ja muun naisen aviomiehen pitäisi olla vanhempien valitsema muu henkilö kuin raiskaaja. - Doblhofer 1994 s. 54-63.

kumpikin tilanteita, joissa pakotettu sukupuoliyhteys katsottiin usein legitiimiksi.[63]

Roomassa keisariaikana väkisinmakaamista ei myöskään oltu säännelty omana tunnusmerkistönään, mutta se muodostui vähitellen omaksi tunnusmerkistöksi, koska käytännössä otettiin huomioon erityistapauksia ja erityistilanteita kuten se, oliko kysymyksessä orjan raiskaaminen vai naidun tai naimattoman naisen raiskaaminen. Corpus Iuris Civilis katsoi jo, ettei naista voida väkisinmakaamisen johdosta syyttää oikeudessa siveettömyydestä tai aviorikoksesta. Naisen ei tarvinnut myöskään välittömästi ilmoittaa rikosta ollakseen uskottava, koska laiminlyönnin voitiin katsoa tapahtuneen siveellisyydestä. Väkisin maattu nainen saattoi mennä myös avioliittoon eikä herransa väkisin makaaman miesorjan tarvinnut enää palata herransa taloon takaisin. Ulpianus joka eli n. 170-228 jKr. ei myöskään tuominnut vain vieraan orjattaren väkisinmakaamista, vaan piti myös oman orjattaren väkisinmakaamista vääryytenä.[64]

Roomassa pukeutumisella osoitettiin se, oliko kysymyksessä virgines tai matres familiae. Seksuaalirikos oli lievempi, jos tyttö eli neitsyt oli pukeutunut kuin orja tai prostituoitu. Vaikka monet prostituoidut, erityisesti ne, jotka työskentelivät bordelleissa, olivat orjia, myös joitakin vapautettuja ja jopa vapaana syntyneitä roomalaisia työskenteli prostituoituina. Gardner mainitseekin, ettei prostituutio Rooman tasavallan aikana ollut laitonta eikä rikollista, vaan prostituoituja jopa verotettiin ja luultavasti heidät myös rekisteröitiin. Siihenkään aikaan ei ollut helppoa todistaa, kuka oli prostituoitu, kuten Ulpianus mainitsi: monet prostituoidut työskentelivät tavernoissa eräänlaisissa peitetyöpaikoissa. Prostituoidun makaaminen väkisin ei sinänsä ollut juridinen ongelma, vaan juridisesti kysymys aktualisoitui, jos vapaa roomalainen halusi mennä prostituoidun kanssa naimisiin. Kysymys oli silloin perinnöstä. Tilanne oli ambivalentti, koska moraalittomuutta oli sekä seksin ostajan että myyjän puolella. Nainen toimi moraalittomasti, koska hän oli prostituoitu, mutta hän ei puolestaan ollut moraaliton hyväksyessään rahaa

63 Doblhoferin mukaan asennetta kuvaa hyvin se, että vääryytenä ei antiikin aikana pidetty sitä, että orja maataan väkisin, vaan vääryytenä pidettiin yritystä hänen vapaaksi julistamiseen. Kriittisiä ääniä kuului ainoastaan silloin, kun väkisinmakaaminen liittyi vieraaseen omaisuuteen. Silloinkaan kysymys ei ollut orjan persoonallisuudesta ja hyökkäyksestä häntä vastaan. Vain Ulpianus suhtautui varauksellisesti orjan väkisinmakaamiseen. Doblhofer pohtiikin sitä, miksi orjien väkisinmakaaminen oli niin laajasti hyväksytty. Hänen mukaansa se johtui orjayhteiskunnasta, jonka peruspilareita oli se, ettei isännän oikeutta orjiinsa asetettu kysymyksenalaiseksi, sillä jokainen rajoitus tähän oikeuteen olisi merkinnyt orjainstituution heikentämistä. Tämän vuoksi ero vapaan ja orjan välillä pidettiin hyvin tiukkana. Sen vuoksi väkisinmakaaminen kohdistui ainoastaan vapaisiin naisiin ja orja oli kelpaamaton väkisinmakaamisen objektiksi samoin kuin laillisten lasten synnyttäjäksi. - Doblhofer 1994 s. 20-22; Seksuaalisuhteet neitsyiden, leskien ja eronneiden kanssa rangaistiin stuprum-rikoksina. Toisaalta Arjava huomauttaa, että Roomassa oli joukko naisia, jotka olivat seksuaalista iloittelua varten ja joiden jälkeläisillä ei ollut laillista asemaa. Seksuaalielämä näiden naisten kanssa ei ollut mikään juridinen ongelma: he olivat rakastajattaria ja kvasiaviollisessa suhteessa eläviä. He olivat yleensä orjia tai vapautettuja naisia, mutta jako ei ollut automaattinen. Suhteiden seurauksena syntyneet illegaalit lapset olivat hyvin yleisiä roomalaisessa yhteiskunnassa. - Arjava 1996 s. 217-219.

64 Doblhofer 1994 s. 18-19, 98, 103-104.

palveluksistaan, koska hän nimenomaan oli prostituoitu.[65]

Sotavankien orjuuttaminen oli antiikin aikana täysin laillista ja voittajat ottivat voitetut naiset. Orjuuttaminen kohdistui tässäkin tapauksessa voitettuihin vapaisiin naisiin. Doblhofer mainitsee traumaattisena esimerkkinä orjien sukupuolisuhteiden sosiaalisesta merkityksettömyydestä tapauksen, jossa gallialaiset piirittivät roomalaisia neljännellä vuosisadalla eKr. Antautumisen merkiksi he vaativat naisten jättämistä maattaviksi. Miehet eivät lähettäneet kuitenkaan voittajille vaimojaan vaan heidän sijastaan orjattarensa. Sodat päättyivätkin yleensä siihen, että miesvallanpitäjät tapettiin ja naiset, lapset ja entiset orjat siirtyivät valloittajien hallintaan, missä yhteydessä väkisinmakaamiset tapahtuivat. Tällaisissa tilanteissa, jolloin miehet eivät enää pystyneet puolustamaan perheitään, he tekivät usein itsemurhan. Samoin naisia, lapsia ja perheenjäseniä myrkytettiin ennemmin kuin luovutettiin vihollisen käsiin. Voittajia nöyryytettiin myös siten, että heidät pakotettiin katsomaan naistensa ja jalkavaimojensa raiskauksia. Sotaan innostettiin myös kehottamalla taistelemaan ja kuolemaan taistelukentällä ennemmin kuin jäämään eloon katsomaan naistensa ja lapsiensa häpäisemistä.[66]

2.2. Juutalaisuus ja raiskausrikokset raamatussa

2.2.1. "Isän talo"

Juutalaiset elivät 1. vuosisadalla kreikkalaisen ja roomalaisen kulttuurin vaikutuspiirissä. Samoin kuin kreikkalaisilla ja roomalaisilla juutalaistenkin perusyksikkö oli perhe - "isän talo", joka saattoi olla pienen kylän kokoinen. Perheeseen kuuluivat miespuolisen perheenpään lisäksi tämän pojat ja pojanpojat vaimoineen ja lapsineen, orjat ja tilapäinen työvoima.[67] Välimeren kulttuurien piirissä lapsiystävällisyyttä pidettiin juutalaisten erityispiirteenä. Lapsettomuus ja lapsen kuolema oli suuri onnettomuus, eikä ei-toivottujen lasten heitteillejättöä hyväksytty. Juutalaisia velvoitti 1. Moos. kirjan lisääntymiskäsky (Gen 1:28): "Olkaa hedelmälliset, lisääntykää ja täyttäkää maa ja ottakaa se valtaanne" - joskin pojat tässäkin yhteydessä olivat toivotumpia kuin tytöt, joiden vahtimisessa ja naittamisessa saattoi olla monenlaista murhetta. Juutalaisen tradition mukaisesti kaikkien nimittäin tuli avioitua ja lasten saanti oli osoitus Jumalan armosta.[68]

Naimisiinmeno oli miehen velvollisuus ja avioliitto perheiden ja sukujen välinen sopimus. Tytöt naitettiin 12-vuotiaana tai jopa nuorempina ja pojatkin avi-

65 Gardner 1986 s. 118, 132-134.

66 Doblhofer 1994 s. 22, 25-28, 109.

67 Juutalaiset olivat alun perin vaeltavia paimentolaisia, jotka elivät moniavioisuudessa ja joilla sen ajan tavan mukaan oli myös orjia. Jeesuksen syntymän aikaan he olivat kuitenkin jo asettuneet paikoilleen ja viljelivät maata ja hoitivat karjaa. Myös moniavioisuus oli hävinnyt. - Cole 1961 s. 195.

68 Psalmeissa kuvataan kauniisti sitä, mikä onni miehelle on saada paljon lapsia (Ps. 127:3-5): "Lapset ovat Herran lahja, kohdun hedelmä on hänen antinsa. Kuin nuolet soturin kädessä ovat nuorena saadut lapset. Onnellinen se mies, jonka viini on nuolia täynnä! Hän ei jää tappiolle, kun hän kaupunginportissa käräjöi vihamiestensä kanssa."

oituivat yleensä alle 20-vuotiaina. Alun perin patriarkkojen aikana papit eivät osallistuneet lainkaan hääjuhlallisuuksiin, joten avioliitto oli luonteeltaan yhteiskunnallinen. Avioliittosopimuksessa määrättiin rahasumma "ketubbah", jonka vaimo saisi miehen kuoltua tai miehen otettua avioeron. Eroraha saatettiin määrätä niin suureksi, että sen maksaminen ja siis myös eroaminen oli monelle miehelle mahdotonta.[69] Kuten antiikin aikana juutalaisuudessakin korostettiin neitsyyttä hyveenä. Sukupuolisuhteisiin liittyi muutoinkin ritualistista puhtautta vaativia sääntöjä. Neitsyyden menetys ennen avioliittoa merkitsi häpeää, eikä tämä häpeä ollut pelkästään yksilöllinen tunneasia, vaan tyttö oli tuottanut häpeää "isänsä talolle ja koko Israelille." [70]

Naiset ja lapset olivat tarpeellista työvoimaa ja hyvää vaimoa arvostettiin, koska perheen talous usein riippui myös naisten taitavuudesta. Sananlaskujen kirjassa onkin hyvän vaimon ylistys, jossa hyvän vaimon löytämistä verrataan aarteeseen, joka on kalliimpi kuin meren helmet. Hän on luotettava ja toimii koko elinaikansa miehensä perheen parhaaksi. Hän on käsistään taitava, ahkera ja koko ajan työn touhussa - "hän ei päästä kädestään värttinää".[71]

2.2.2. Vanhan testamentin raiskauskertomukset

Vanhassa testamentissa on lukuisia alun perin juutalaisille tarkoitettuja perhe- ja seksuaalinormeja, jotka myöhemmin kristinuskon kautta vaikuttivat suuresti rikoslainsäädäntöön. Vanhassa testamentissa on myös kolme raiskauskertomusta, joissa paitsi teot myös niiden seuraukset ovat dramaattisia: 1. Mooseksen kirjassa kerrotaan Dinan raiskauksesta, jonka seurauksena oli kaupungin hävitys. Tuomarien kirjassa kerrotaan raiskauksesta Gibeassa, jonka seurauksena oli veljessota. Kolmas kertomus löytyy 2. Samuelin kirjasta, jossa kerrotaan Tamar´in raiskauksesta, josta kosto seurasi kahden vuoden kuluttua.

Dinan raiskauksen seurauksiin liittyy myös suuri petos (Genesis 34). Tapahtumat lähtivät liikkeelle siitä, että liiviläisen hallitsijan Hamorin poika Sikem raiskasi Jaakobin ja Lean tyttären Dinan. Sikem rakastui Dinaan ja yritti saada tämän vaimokseen. Näissä merkeissä Sikemin isä Hamor lähti Jaakobin puheille. Jaakobin pojat eli Dinan veljet olivat kuitenkin raivoissaan tapahtuneesta. Sikem kuitenkin halusi kiihkeästi Dinan vaimokseen ja lupasi isälle ja veljille maksaa mitä vain pyydetään: "Määrätkää morsiamen hinta vaikka kuinka korkeaksi ja

69 Knuutila 1990 s. 13-14. - Monissa maissa ja uskonnoissa noudatetaan yhä samoja avioitumismenoja eli avioliitto solmitaan sukujen välillä ja sukujen päämiehet sopivat niistä. Näin menettelevät yhä esimerkiksi ortodoksijuutalaiset sekä muslimit monissa maissa.

70 5. Moos. kirjassa kerrotaan, miten on meneteltävä siinä tilanteessa, että mies avioliittoon mentyään syyttää vaimoaan siitä, ettei tämä ole ollut neitsyt avioliittoon mennessään. Jos tytön vanhemmat pystyvät todistamaan neitsyyden, väitteen esittänyt mies ruoskitaan ja hänelle määrätään maksettavaksi sakko, joka annetaan tytön isälle. Tyttö jää miehen vaimoksi, eikä mies saa elinaikanaan hylätä häntä. Sen sijaan jos väite pitää paikkansa eikä voida näyttää toteen tytön koskemattomuutta, "vanhempien tulee viedä tyttö isänsä talon ovelle ja kaupungin miesten on kivitettävä hänet hengiltä; "- Deuteronomium 22:13-21".

71 Sananl. 31:10-31.

vaatikaa lahjoja vaikka kuinka paljon, minä maksan mitä pyydätte, kunhan vain annatte tytön minulle vaimoksi" (Genesis 34:12). Jaakobin pojat kuitenkin sanoivat, etteivät he voi antaa ympärileikkaamattomalle miehelle sisartaan vaimoksi, mutta jos nämä suostuvat ympärileikkauttamaan itsensä, niin he suostuvat avioliittotarjoukseen. Muussa tapauksessa he ottavat tytön mukaansa ja lähtevät pois. Hamor ja Sikem pitivät tarjousta hyvänä, koska tarkoituksena oli elää rauhassa samoilla seuduilla ja ottaa vaimoksi tyttäriä puolin ja toisin. Kahden päivän kuluttua, kun miehet olivat kipeimmillään ympärileikkauksesta, Dinan veljet Simeon ja Leevi tunkeutuivat kaupunkiin ja tappoivat kaikki miespuoliset asukkaat, myös Hamorin ja Sikemin ja veivät Dinan mukanaan. Sen jälkeen kaupunki ryöstettiin ja saaliiksi otettiin myös naiset ja lapset. Jakob kuitenkin pelästyi poikiensa teoista ja katsoi, että he olivat tehneet hänestä henkipaton, koska hänen väkensä oli vähälukuisempi kuin muiden maassa asuvien, jos nämä yhdessä käyvät hänen kimppuunsa. Pojat kuitenkin vastasivat Jakobille vain, että: "Eihän meidän sisartamme saa kohdella kuin porttoa!". (Genesis 34:31)

Myös seuraavassa tapauksessa on kysymys kostosta, mutta myös homoseksuaalisella raiskauksella uhkaamisesta, massaraiskaamisesta ja lopuksi koston rajoittamisesta, jottei kokonainen veljesheimo tuhoutuisi. Tapahtumat lähtivät liikkeelle siitä, että leeviläinen mies oli ottanut itselleen sivuvaimon Judan Betlehemistä, mutta nainen oli suuttunut miehelle ja palannut isänsä kotiin takaisin. Neljän kuukauden jälkeen mies päätti kuitenkin hakea ja taivuttaa sivuvaimonsa palaamaan luokseen ja lähti matkaan palvelijan ja kahden aasin kanssa. Kotiinpaluuseen taivuttelu onnistuikin ja seurue lähti paluumatkalle, mutta joutui yöpymään Gibeassa, jossa vanha mies tarjosi heille yösijan. Seurueen viettäessä rauhallista iltaa miehen kotona, "kelvoton roskaväki" piiritti talon ja vaati talon isäntää luovuttamaan vieraaksi tulleen miehen maattavaksi. Talon isäntä kieltäytyi sanomalla: "mieshän on minun vieraani. Älkää tehkö mitään niin hirveätä!". Sen sijaan hän ehdotti raiskattavaksi omaa tytärtään, joka oli vielä neitsyt, ja vieraansa sivuvaimoa. Kun miehet eivät kuunnelleet vanhusta, vieraana ollut leeviläinen vei sivuvaimonsa ulkona odottaville miehille, jotka pitelivät häntä pahoin koko yön aamunsarastukseen saakka. Aamulla nainen löytyi lyyhistyneenä talon ovelta. Mies nosti sivuvaimonsa ruumiin aasin selkään ja palasi kotiseudulleen. Siellä hän otti veitsen, paloitteli sivuvaimonsa ruumiin kahteentoista osaan ja lähetti kappaleet joka puolelle Israelia kysyen, mitä nyt on tehtävä. (Tuom. 19:1-30) - Viesti oli tehokas, koska raiskaajia ei suostuttu luovuttamaan tapettaviksi, syttyi verinen veljessota, joka oli päättyä Benjaminin heimon täydelliseen tuhoon.[72]

72 Koska israelilaiset olivat vannoneet, etteivät he anna tyttäriään vaimoksi benjaminilaisille, oli vaarana, että tämä heimo tuhoutuu kokonaan. Autiomaahan oli päässyt pakenemaan 600 benjaminilaista. Valan vannojat eivät voineet antaa tyttäriään heille vaimoksi, mutta huomattiin, että eräs sukukunta oli jäänyt tulematta kokoukseen, eivät he siis olleet ottaneet osaa sotaan. Nyt päätettiin mennä tämän sukukunnan luo, surmata sen kaikki muut jäsenet, paitsi 400 nuorta tyttöä, jotka annettiin eloonjääneille benjaminilaisille vaimoiksi. Tyttöjä oli kuitenkin liian vähän niin, että ne eivät riittäneet kaikille miehille. Silloin vanhimmat keksivät keinon: koska he eivät valaa rikkomatta voineet antaa omia tyttäriään, he kehottivat ryöstämään vaimoiksi viinitarhoilla työskenteleviä tyttöjä. Näin tapahtuikin ja jokainen ryösti yhden tanssivista tytöistä itselleen vaimoksi. - Tuom. 21:1-25.

Kolmannessa kertomuksessa on kysymys insestistä. Davidin poika Amnon on rakastunut sisarpuoleensa Tamariin. Tamar ei suostunut velipuolensa lähentelyihin, vaan ajatteli, että hänen isänsä suostuisi liittoon, olihan egyptiläisissä kuningasperheissä tapana mennä naimisiin sukulaistensa kanssa.[73] Amnon ei kuitenkaan jäänyt odottamaan isänsä ratkaisua, vaan makasi Tamarin väkisin. Sen jälkeen hänet kuitenkin valtasi "voimakas vastenmielisyys Tamaria kohtaan" ja hän karkotti tämän luotaan. Tytön veli Absalomin otti sisarensa asumaan taloonsa, käski hänen pysyä rauhallisena ja jäi itse odottamaan koston mahdollisuutta. Se tulikin kahden vuoden kuluttua, jolloin Absalomin järjesti ruhtinaalliset juomingit ja antoi palvelijoilleen käskyn Amnonin tappamiseen. (2. Sam. 13:1-29.)

2.2.3. Seksuaalirikosnormit raamatussa

Edellä kerrotut raiskauskertomukset kuvastavat osaltaan sitä, miten vaimoja hankittiin ja mikä heidän asemansa oli. Sekä vanhassa että uudessa testamentissa säännellään myös muutoin lukuisilla normeilla avioliittoon ja seksuaalimoraaliin kuuluvia tilanteita, kuten esiaviollisia suhteita, seksuaalielämää avioliitossa, prostituutiota, aviorikosta ja avioeroa. Paljon keskustelua tänäkin päivänä vielä herättävät raamatun homoseksuaalisuutta koskevat kohdat. Raamatussa käsitellään myös masturbaatiota, itsensäpaljastamista, jota nykyisin kutsutaan ekshibitionismiksi, insestiä ja sodomiaa. William Graham Cole toteaakin raamatun seksuaalirikoksia käsittelevässä kirjassaan, että luettelosta puuttuvat ainoastaan sadismi ja masokismi - niitä raamattu ei tunne.[74]

Vanhan testamentin raiskausta koskevat säännökset löytyvät 5. Mooseksen kirjasta. Lisäksi 2. Mooseksen kirjassa kerrotaan, miten tulee menetellä, jos neitsyt vietellään. Kuvaavaa näille säännöksille on se, että ne koskevat joko koskematonta tai toiselle kihlattua tyttöä. Lisäksi on eroa sillä, tapahtuuko raiskaus kaupungissa vai kaupungin ulkopuolella. Pahin tilanne on silloin, "jos mies makaa toiselle miehelle kihlatun koskemattoman tytön ja tämä tapahtuu kaupungissa" molemmat on silloin kivitettävä kuoliaaksi, tyttö siksi, että hän ei huutanut apua, ja mies siksi, että hän häpäisi toiselle vaimoksi luvatun tytön.[75] Jos taas raiskaus tapahtuu kaupungin ulkopuolella, ainoastaan mies on surmattava, mutta tytölle ei saa tehdä mitään. Tytön osalta tapaus on verrattavissa siihen, että joku käy toisen kimppuun ja tappaa hänet. Hän on siis selvästi rikoksen uhri. Kysymys on todistelusta, koska seuraavassa kohdassa perustellaan tytön tilannetta siten, että: "Mies kohtasi kihlatun tytön asutuksen ulkopuolella, missä tytön avunhuutoja ei kuultu." [76]

Raiskauksen ja avioliiton välinen yhteys näkyy jakeessa, jossa käsitellään koskemattoman tytön raiskausta. Jos tyttö ei ole kihlattu ja hänet maataan väkisin ja teolla on silminnäkijöitä "miehen on maksettava tytön isälle 50 hopeasekeliä.

73 Cole 1961 s. 325.
74 Cole 1961 s. 311; Utriainen 2007 s. 363-368.
75 Deuteronomium 22:23-24.
76 Deuteronomium 22:25-27.

Miehen tulee ottaa häpäisemänsä tyttö vaimokseen, eikä hän saa hylätä tätä koko elinaikanaan." [77]Avioliitto raiskauksen seurauksena oli yleinen antiikin aikana, kuten edellä olemme nähneet. Niin oudolta kuin tällainen "pakkoavioliitto" tuntuukin asianomistajarikosten seuraamuksena se säilyi pitkään meidänkin oikeusjärjestelmässämme.[78] Raiskaussäännöksiä täydensi vielä neitsyen viettelemistä koskeva säännös, jossa kysymys oli myös avioliittomahdollisuuksien huonontumisesta makaamisen seurauksena. Jos mies vietteli tytön, hänen oli maksettava tytöstä täysi morsiamen hinta ja otettava hänet vaimokseen. Mutta, jollei tytön isä suostunut antamaan tytärtään, viettelijän oli silti maksettava saman verran kuin oli tapana maksaa neitsyestä morsiamen hintana (2. Moos. 22:15).[79]

Nyt saatamme kysyä, miten vanhassa testamentissa käsiteltiin naimisissa olevan naisen väkisinmakaamista, koska sellaista säännöstä ei näytä löytyvän. Kuten antiikin Kreikassa ja Roomassa, oleellista naimisissa olevan naisen makaamisessa ei ollut raiskaus vaan aviorikos, joka vaaransi jälkeläisten syntymän alkuperän. Loukkaus ei niinkään kohdistu naimisissa olevaan naiseen vaan oleellista on se, että tämä nainen on toisen miehen vaimo. Molemmat avionrikkojat sekä mies että nainen määrätään surmattaviksi.[80] Orjat olivat juutalaisillakin isäntiensä omaisuutta, eikä orjan makaaminen ollut sama asia kuin ei-orjan. Jos orjatar oli jo luvattu toiselle miehelle vaimoksi, mutta ei vielä lunastettu vapaaksi tai vapautettu, teko vaati mieheltä kuitenkin hyvityksen. Kumpaakaan ei kuitenkaan saanut surmata, koska nainen ei ollut vielä vapaa. Miehen oli kuitenkin hyvitykseksi tuotava pyhäkköteltan ovelle pukki uhrattavaksi hyvitysuhrina.[81]

Juutalaiset seksuaalinormit muuttuivat ajan kuluessa, mitä osoitti myös se, että suhtautuminen avionrikkojiin aikaa myöten lieveni. Kristinuskon syntyaikoihin yksiavioisuus oli jo syrjäyttänyt moniavioisuuden. Tästä huolimatta monet vanhan testamentin seksuaalinormit siirtyivät kristinuskon myötä sellaisenaan myös maalliseen lainsäädäntöön 1600- ja 1700-luvuilla ja jotkut näistä säännöksistä säilyivät aina 20. vuosisadalle saakka. Tämä koski ennen kaikkea insestiä, eläimeen sekaantumista ja homoseksuaalisuutta.[82] Sodomiaa, eli eläimeen sekaantumista

77 Deuteronomium 22:28.

78 Ks. RL 20:10.2 (L 29.4.1994/316).

79 Exodus 22:15.

80 Leviticus 20:10 ja Deuteronomium 22:22. - Juutalaiset luopuivat kuitenkin myöhemmin avionrikkojien kivittämisestä, mistä aiheutui normatiivista kiistaa muhamettilaisten kanssa. Juutalaiset olivat kivittämisen sijasta päätyneet avionrikkojien ruoskimiseen, tervaamiseen ja heidän kierrättämiseensä kaupungin ympäri aasin selässä kasvot taaksepäin. Tähän oli päädytty sen jälkeen, kun kuninkaalliseen sukuun kuuluva ylhäinen mies teki huorin naimisiin mentyään ja kuningas esti kivittämisen. Vaikka kivittäminen oli siis jäänyt kuolleeksi kirjaimeksi juutalaisille, Muhammad päätti pitää avionrikkojien kivittämisestä kiinni. -Ibn Hisham, Profeetta Muhammadin elämäkerta, arabiankielisestä 800-luvun alkuteoksesta Sirat Rasul Allah lyhentäen suomentanut Jaakko Hämeen-Anttila 1999 s. 186-189.

81 Leviticus 19:20-21.

82 Juutalaiset halusivat erottautua nimenomaan egyptiläisistä, jotka saattoivat naida lähisukulaisiaan. Juutalaisten sukurutsasäännökset olivat tarkkoja ja kielsivät avioitumisen ja jälkeläisten tuottamisen lähisukulaisten kanssa. - Leviticus 18:1-18, 20:11-21. - Insestiin suhtauduttiin toisaalta myös pragmaattisesti. Jos suku oli sammua, insestiin saatettiin turvautua, kuten kertomuksessa

koskevia säännöksiä vanhassa testamentissa oli useita. Karja- ja maatalous sekä kauppa olivat yleisiä elinkeinoja, joten säännökset koskivat yleensä lampaita, vuohia ja nautoja. Eläimeen sekaantumiskielto koski sekä miehiä että naisia, ja seurauksena oli yleensä kuolema.[83] Ero miesten ja naisten välillä oli vanhassa testamentissa muutoin kuitenkin selvä. Miehet eivät saaneet käyttää esimerkiksi naisten vaatteita. Homoseksuaalisuus tunnettiin, olihan se hellenistisessä kulttuurissa hyvin yleistäkin, mutta 3. Mooseksen kirjassa se kielletään kuolemanrangaistuksen uhalla.[84]

2.3. Varhaiskristillisyys ja kirkon vaikutus perhelainsäädäntöön

2.3.1. Alkuseurakunnan moraaliset koodit

Varhaiskristillisyys syntyi juutalaisen, kreikkalaisen ja roomalaisen kulttuurin keskelle. Elettiin suurperheissä, joka juutalaisilla oli "Isän talo", antiikin Kreikassa "Oikos" ja Roomassa perhettä johti "Pater familias". Kristinuskon alkuaikoina vaikutteita saatiin siten niin juutalaisuudesta, hellenistisestä kulttuurista kuin Roomastakin. Kristityt halusivat kuitenkin myös erottautua ympäröivistä kulttuureista. Norminmuodostus tapahtui alkuseurakunnissa, sillä jäsenten koko elämä ja myös avioliitto ja perhe-elämä liittyivät seurakunnan yhteyteen. Vastakohtana Rooman valtakunnan moraaliselle turmeltuneisuudelle, kristityt korostivatkin avioliiton puhtautta ja turmeltumattomuutta. Sinänsä uusi testamentti ei kuitenkaan antanut ohjeita avioliiton solmimisesta.[85]

Kristinuskon alkuaikoina avioliitto oli yhteiskunnallinen ja maallinen eikä kirkollinen tai uskonnollinen toimi. Se perustui molemminpuoliseen suostumukseen "consensus facit nuptias". Avioitumisrituaaleihin kuului morsiamen vieminen sulhasen kotiin ja hääyön vietto. Alkuseurakuntien kristittyjen avioliiton solmi-

muuabialaisten ja ammonialaisten syntyperästä käy ilmi (Genesis 19:30-36). Kertomuksessa kaksi tytärtä totesi isänsä tulleen jo vanhaksi, eikä maassa ollut yhtään miestä, joka olisi voinut tulla ottamaan heidät vaimokseen. Tyttäret juottivat isälleen viiniä ja makasivat hänen kanssaan ja saivat kaksi poikaa, joista tuli muuabialaisten ja ammonialaisten kantaisiä. - Myös Luther oli hyvin pragmaattinen avioliittokäsityksissään, eikä pitänyt avioliittoa sakramenttina. "Isien avioliitot eivät nimittäin olleet vähemmän pyhiä kuin omamme, eivätkä uskottomien avioliitot ole vähemmän aitoa kuin uskovaisten - siksi niitä ei voida pitää sakramentteina. Uskovienkin keskuudessa on sitä paitsi jumalattomia aviopareja, jotka ovat pahempia kuin pakanat. Miksi heidän avioliittoaan pidettäisiin sakramenttina, mutta ei pakanoiden..." Luther katsoi myös, että jos nainen on sattunut menemään naimisiin impotentin miehen kanssa, asia on jotenkin järjestettävä. Hän ehdotti ensiksi avioeroa, mutta jos mies ei tähän suostu, mahdollisuutena on solmia salainen avioliitto toisen miehen, esimerkiksi miehen veljen kanssa ja saada siten jälkeläisiä. Jos mies ei tähänkään suostu, nainen voi solmia avioliiton toisen kanssa ja paeta kaukaiselle ja tuntemattomalle seudulle. - Fitzer 1983 s. 137-143.

83 Exodus 22:19, Leviticus 20:15 ja 16, 18:23 ja Deuteronomium 27:21. Sodomiaa pidettiin vanhassa testamentissa sekä luonnonvastaisena että epäjumalan palvontana.

84 Leviticus 20:13.

85 Uusi testamentti sai muotonsa 300-luvulla, kun Itäinen kirkko vahvisti sen vuonna 367 ja Läntinen kirkko vuosina 393 ja 397. Vanha testamentti oli saanut muotonsa jo aikaisemmin, kun juutalaisten kirjanoppineiden kokous Palestiinassa vahvisti sen vuonna 100 jKr.

mistavoilla ei ollut yhteiskunnallis-juridista merkitystä. Aiotun avioliiton ilmoittaminen piispalle sekä esirukoukset avioliiton solmijoiden puolesta olivat tarpeellisia lähinnä seurakunnan sisäisen siveellisen kurin tähden. Tästä Jyrki Knuutilan mukaan oli osoituksena se, että piispa meni mukaan sulhasen kodissa järjestettyyn perhejuhlaan, jossa hän siunasi vihkiparin sulhasen isän puolesta. Siunaus siirtyi ainakin jo 300–400-luvuilla kirkkoon alttarin ääreen, jonne sulhasen isä johdatti vihkiparin. Siunaus tapahtui jumalanpalveluksen yhteydessä sunnuntaina, kun avioliitto oli jo alkanut.[86] Alkuseurakuntalaiset halusivat siten tuoda avioliiton solmimistapoihin omia kristillisiä lisiään. Muutoin juutalaisuus oli kristinuskon alkuaikoina jo siirtynyt yksiavioisuuteen ja sivuvaimojen pito oli hävinnyt. Eroaminen ja uudelleen avioituminen oli mahdollista, mutta juutalaisuudessakin rabbit korostivat seksuaalisuuden niin miesten kuin naisten osaltakin liittyvän nimenomaan avioliittoon. Prostituutio samoin kuin esi- ja ulkoaviolliset suhteet tuomittiin. Juutalaiset erotuksena kreikkalaisroomalaisesta maailmasta halusivat nimenomaan korostaa kulttuurissaan seksuaalista puhtautta ja olivat näistä moraalisäännöistään ylpeitä. Alkuseurakunnan kristityt omaksuivat juutalaisuudesta hyvin pitkälle samat säännöt.

Alkuseurakunnan kristityillä oli kuitenkin useita normiongelmia sen suhteen, miten pitkälle juutalaisuuden normivaatimuksia tuli kristityiden noudattaa. Erityisesti ongelmia aiheutti se, tulisiko kristityiltä vaatia edelleen ympärileikkaamista, paastojen noudattamista ja rituaalista peseytymistä. Toisin sanoen kysymys oli siitä, tuliko ei-juutalaisten tulla ensin juutalaisiksi voidakseen tulla sitten kristityiksi. Kristinuskohan toisaalta tuli nimenomaan vapauttamaan ihmisen juutalaisesta legalismista.[87] Ympärileikkauksen suhteen päädyttiin kuitenkin siihen, ettei: "pidä hankaloittaa niiden elämää, jotka vieraista kansoista kääntyvät Jumalan puoleen." Vaikka pakanoilta ei vaadittu ympärileikkausta, heitä kuitenkin kehotettiin karttamaan "sellaista, minkä epäjumalanpalvelus on saastuttanut, sekä haureutta, verta ja lihaa, josta verta ei ole laskettu." Haureudella tässä yhteydessä tarkoitettaneen Ap.t. 5:20:n viitteen mukaan vanhassa testamentissa kiellettyjä sukulaisuusavioliittoja.[88]

Vaikka varhaisseurakunnan kristityille eivät ympärileikkaus, paastoaminen ja rituaalinen peseytyminen olleetkaan tärkeitä, heidän tuli noudattaa muita sääntöjä, joita alkuseurakunnan johtajat teroittivat seurakuntalaisten mieliin. Erityisesti

86 Siunauksen pääseremoniana oli velaatio eli vihkiparin päiden peittäminen vaatteella, joka symbolisoi Jumalan siunausta vihittäville. Peittämisen aikana luettiin erityinen esirukous, jossa morsiamelle anottiin hedelmällisyyttä. - Knuutila 1990 s. 15-16.

87 Cole 1961 s. 206-209. - Apostolien teoissa kerrotaan Jerusalemin kokouksesta, jossa ympärileikkaamisen ongelmaa käsiteltiin, koska seurakuntaan tuli henkilöitä, jotka vaativat tätä: "ellette anna ympärileikata itseänne, niin kuin Mooses on säätänyt, ette voi pelastua." (Ap.t. 15:1). Paavali ja Barnabas eivät kuitenkaan hyväksyneet tätä käsitystä, vaan asettuivat sitä vastustamaan.

88 Ap.t. 15:19-20; 3. Moos. 18:6-18. - Korinttilaiskirjeessä ympärileikkaukseen otettu kanta sanottiin jo hyvin selvästi siten, että jokaisen kristinuskoon kääntyneen tulee tulla seurakunnan jäseneksi sellaisena kuin hän oli; Jos joku on saanut kutsun ympärileikattuna, älköön hän pyrkikö eroon ympärileikkauksestaan. Se taas, joka on saanut kutsun ympärileikkaamattomana, älköön ympärileikkauttako itseään. - 1. Kor. 7:18.

piti kavahtaa siveettömyyttä.[89]

Raiskaus ei ollut alkuseurakunnan jäsenille normiongelma, eikä uudesta testamentista löydy vanhan testamentin kaltaisia dramaattisia raiskauskertomuksia. Sen sijaan "porneia", joka yleensä käännetään siveettömyydeksi tai haureudeksi esiintyy uuden testamentin teksteissä useinkin ja siitä seurakuntalaisia varotetaan. Vanhan testamentin avioesteet olivat voimassa, niinpä Paavalikin siveettömyyden tuomitessaan huudahtaa "Olen kuullut, että teidän keskuudessanne on haureutta, jopa sellaista mitä ei tavata edes pakanakansojen parissa: eräskin elää äitipuolensa kanssa. Ja te vielä pöyhkeilette, vaikka teillä olisi ollut syytä surra ja erottaa joukostanne mies, joka on syyllistynyt tuollaiseen." [90]

Useat uuden testamentin seksuaalisuutta koskevat normit liittyvät avioliittoon. Avioliiton ulkopuolisia suhteita ei hyväksytty, vaan seksuaaliset tarpeet tuli tyydyttää avioliitossa. Avioliitto toimikin ikään kuin lääkkeenä moraalittomuutta, siveettömyyttä ja haureutta vastaan, kuten William Graham Cole asian ilmaisee.[91]

Alkuseurakunnan jäsenten ei sopinut myöskään käyttää prostituoitujen palveluja ja Paavali kielsi sen käyttämällä vertausta seurakunnasta Kristuksen ruumiin jäseninä: "Ryhtyisinkö siis tekemään Kristuksen jäsenistä porton jäseniä? En ikinä! Ettekö tiedä, että joka yhtyy porttoon, on samaa ruumista hänen kanssaan? Onhan sanottu: "Nämä kaksi tulevat yhdeksi lihaksi." [92]

Vaikka alkuseurakunnat ottivat lukuisia normeja juutalaisuudesta, erojakin oli,

89 Kirjeessä tessalonikalaisille korostetaan seurakuntalaisille annettujen käskyjen noudattamista seuraavasti: "Tiedättehän, mitä käskyjä me Herran Jeesuksen puolesta olemme teille antaneet. Jumalan tahto on, että te pyhitytte. Kavahtakaa siveettömyyttä! Jokaisen teistä on opittava pitämään ruumiinsa pyhänä ja kunniassa. Älkää antako sitä himon ja kiihkon valtaan, niin kuin tekevät pakanat, jotka eivät tunne Jumalaa. Kukaan ei saa pyrkiä hyötymään veljensä kustannuksella. Herra rankaisee kaikesta sellaisesta, niin kuin olemme teille sanoneet ja teroittaneet mieliinne. Jumala ei näet ole kutsunut meitä elämään synnillistä, vaan pyhää elämää. Sen tähden se, joka kääntää selkänsä näille ohjeille, ei käännä selkäänsä ihmiselle vaan Jumalalle, joka antaa heihin Pyhän Henkensä." - 1. Tess. 4:2-8.

90 1. Kor. 5:1-2. - Kysymys oli nimenomaan seurakunnan sisäisen järjestyksen valvomisesta, sillä Paavali toteaakin myöhemmin, että sanoessaan, "että teidän ei pidä olla tekemisissä siveettömästi elävien kanssa. En tarkoittanut tämän maailman siveettömiä enkä ahneita, riistäjiä tai epäjumalanpalvelijoita, sillä silloinhan teidän pitäisi lähteä kokonaan pois maailmasta. Nyt täsmennän vielä: jos jotakuta sanotaan veljeksi, mutta hän on siveetön tai ahne, epäjumalanpalvelija, pilkkaaja, juomari tai riistäjä, älkää olko tekemisissä hänen kanssaan. Älkää edes aterioiko tällaisen kanssa. Ei kai minun asiani ole tuomita ulkopuolisia? Ettehän tekään tuomitse muita kuin omaan piiriinne kuuluvia. Ulkopuoliset tuomitsee Jumala. "Poistakaa keskuudestanne se, joka paha on." - 1. Kor. 5:9-13.

91 Cole 1961 s. 209-210. - Siveettömyyttä tuli kavahtaa. Jokaisen oli opittava pitämään ruumiinsa pyhänä ja kunniassa, eikä antaa sitä himon ja kiihkon valtaan niin kuin tekevät pakanat (1. Tess. 4:3-5).

92 1. Kor. 6:15-16. - Avioliiton ulkopuolisia seksuaalisuhteita pidettiin erityisen tuomittavina sen vuoksi, että siinä synti kohdistuu nimenomaan ihmisen omaan ruumiiseen. "Pysykää erossa haureudesta! Kaikki muut synnit, joita ihminen tekee, kohdistuvat muualle kuin hänen ruumiiseensa, mutta siveetön teko osuu ihmisen omaan ruumiiseen. Ettekö tiedä, että teidän ruumiinne on Pyhän Hengen temppeli? Tämän Hengen on Jumala antanut asumaan teissä. Te ette itse omista itseänne, sillä Jumala on ostanut teidät täydestä hinnasta. Tuottakaa siis ruumiillanne Jumalalle kunniaa! - 1. Kor. 6:18-20.

kuten edellä olemme huomanneet. Kannanotot erosivat myös avioliiton ja naimattomuuden suhteen. Juutalaisten mielestä ihmisten tuli mennä naimisiin ja lisääntyä ja siten täyttää vanhan testamentin käsky. Naimattomuutta ei pidetty suositeltavana olotilana. Sen sijaan uudessa testamentissa varsinkin Paavali korostaa naimattomuuden autuutta. Jos ei pysty olemaan yksin, sitten on parasta mennä naimisiin, jottei sorru haureuteen.[93] Sukupuolisuhteet kuuluivat avioliittoon, eivät ainoastaan oikeutena, vaan myös velvollisuuksina: "Mies täyttäköön aviovelvollisuutensa vaimoaan kohtaan, samoin vaimo miestään kohtaan. Vaimon ruumis ei ole hänen omassa vallassaan vaan miehen, samoin ei miehen ruumis ole hänen omassa vallassaan vaan vaimon." (1. Kor. 7:3-4). Tällä uuden testamentin kannanotolla argumentoitiin aina 1990-luvulle saakka sitä, ettei aviovaimo voi olla raiskauksen kohteena.

Kaikesta huolimatta Paavali arvosti yksinelämistä avioliittoa enemmän. Naimattomille ja leskille hän sanoi suoraan, että heidän olisi hyvä pysyä yksin niin kuin hänkin on pysynyt. Mutta elleivät he jaksa hillitä itseään: "menkööt naimisiin, sillä on parempi mennä naimisiin kuin palaa himon tulessa." (1. Kor. 7:9). Jos kuitenkin naimisiin mentiin, erota ei saanut.[94]

Avioerot olivat kuitenkin Paavalinkin mukaan mahdollisia sellaisessa tapauksessa, jos uskovaisen puoliso, joka ei ollut uskossa tahtoi erota. "Uskovaa veljeä tai sisarta ei tällaisessa tapauksessa sido mikään pakko." Sen sijaan uskovan miehen tai vaimon ei tullut jättää aviopuolisoaan, sillä koskaan ei voinut tietää, saattoiko uskova puoliso pelastaa miehensä tai vaimonsa, joka ei ollut uskossa.[95]

Paavali osoitti suurta ymmärtämystä naimisissa oleville. Naimattomuutta hän piti parempana sillä perusteella, että naimisissa olevat joutuvat kuitenkin elämässään ahtaalle, "mistä haluaisin teitä säästää" (1. Kor. 7:28). Kihlaparien esiaviollisia suhteita hän myös ymmärsi ja katsoi, että jos seksuaaliset halut käyvät ylivoimaisiksi, ei niille mitään voi, mutta sellaisissa tapauksissahan voi mennä aina morsiamensa kanssa naimisiin. Naimattomuutta ja leskeyttä ei kuitenkaan Paavalin mielestä avioliitto voita.[96]

Juutalaisten tavoin alkuseurakunnat halusivat siveellisissä säännöissään erottautua roomalaisista ja kreikkalaisista ja antiikin aistillisuus ja eroottinen elämänilo alkoi sammua. Seksuaalisuus sidottiin avioliittoon ja siveää, kunnollista käytöstä vaadittiin muutenkin eli: "Siveettömyydestä, kaikenlaisesta saastaisuudesta ja ahneudesta ei teidän keskuudessanne saa olla puhettakaan, eihän mikään sellainen sovi pyhille. Myöskään rivoudet, typerät jutut tai kaksimielisyydet eivät teille sovi, teidän suuhunne sopii kiitos. Tehän tiedätte hyvin, ettei kenelläkään

93 Paavali otti asian puheeksi kirjeessään korinttilaisille: "Miehen on kyllä hyvä olla koskematta naiseen, mutta haureuden välttämiseksi tulee kunkin miehen elää oman vaimonsa ja kunkin naisen oman miehensä kanssa. - 1. Kor. 7:1-2.

94 Eroamattomuuden vaatimus annettiin ehdottomassa muodossa: "Naimisissa oleville taas annan käskyn, en minä vaan Herra: vaimo ei saa erota miehestään. Jos hän kuitenkin eroaa, olkoon menemättä enää naimisiin tai sopikoon miehensä kanssa. Samoin ei mies saa erota vaimostaan. - 1. Kor. 7:10-11.

95 1. Kor. 7:12-16.

96 1. Kor. 7:36-39.

siveettömällä eikä saastaisella ole osaa Kristuksen ja Jumalan valtakunnasta, ei myöskään ahneella, sillä hän on epäjumalanpalvelija." Näin puhuttiin efesolaisille ja myös kolossalaisia kehotettiin hautaamaan se, mikä heissä oli maallista eli: "siveettömyys, saastaisuus, intohimot, pahat halut ja ahneus, joka on epäjumalanpalvelusta." [97]

2.3.2. Kirkon pyrkimys avioliittomonopoliin keskiajan Ruotsissa

Kristinuskon voittokulku varmistui sen tultua valtionuskonnoksi Roomassa 300-luvulla. Rooma hajosi ja kristityt jakaantuivat Itäiseen ja Läntiseen kirkkoon. Dialektinen jännite juutalaisen legalistisen moralismin ja kreikkalais-roomalaisen suurpiirteisyyden välillä koveni, niin kuin Cole asian ilmaisi.[98] Normimalleja haettiin vanhasta testamentista, niinpä keisari Konstantinus Suurikin, joka kääntyi kristinuskoon, halusi jopa kriminalisoida raiskatuksi tulemisen sillä perusteella, että tyttö olisi voinut pelastaa itsensä huutamalla apua.[99]

Vanhan ja uuden testamentin pohjalta keskiajan kirkkoisät jatkoivat avioliittoa ja moraalia koskevia pohdintojaan. Toiset pitivät, kuten Tertullianus, naimattomuutta avioliittoa parempana vaihtoehtona ja keskiajalla syntyikin lukuisia naisluostareita. Artikkelissaan Simo Knuuttila mainitseekin, että avioitumaton nainen tai leski irtautui naisen luonnollisesta roolista ja saattoi siten saada sellaisia oikeuksia, jotka muutoin eivät kuuluneet naisille. Tästä huolimatta he eivät olleet yhtä täydellisesti jumalan kuvia kuin miehet, eivätkä luomisjärjestyksen eron johdosta voineet olla esimerkiksi pappeja. Miesten ja naisten välistä suhdetta voitiin hänen mukaansa luonnehtia sanomalla, että sielut ovat melkein samanarvoisia mutta sukupuolet empiirisessä maailmassa eriarvoisia.[100]

Seksuaalinormit ja suhtautuminen seksuaalirikoksiin ovat vanhan ja uuden testamentin olemassaoloaikana vaihdelleet. Juutalaisten käsitykset aviorikoksesta muuttuivat puolestaan ennen kuin vanha testamentti kirjakokoelmana sai nykyisen muotonsa.[101] Tästä huolimatta halki vuosisatojen raamattu ja sen moninaiset tulkinnat ovat voimakkaasti vaikuttaneet ihmisten seksuaalimoraaliin ja heidän käsityksiinsä yhteiselämästä eli siihen, mitä on pidetty syntinä ja mitä ei. Kirkko ja uskonto ovat tulleet osaksi kulttuuriperintöä, jolloin ne normillaan ovat vaikut-

97 Ef. 5:3-5; Kol. 3:5.

98 Cole 1961 s. 220-221.

99 Gardner 1986 s. 120.

100 Tenkku 1986 s. 122-123; Knuuttila 1986 s. 110-112.

101 Uskontoa koskevassa esseessään Schopenhauer toteaakin kristinuskon eroavan epäedukseen muista uskonnoista siinä, ettei se ole puhdas oppijärjestelmä, koska sen oleellinen osa on historiaa, tapahtumasarjoja, kokoelma faktoja ja yksilöiden lausumia teoista ja kärsimyksistä. Tämä historia muodostaa kristinuskossa dogmin ja usko siihen pelastuksen. On tietysti totta, että uusi ja vanha testamentti kirjakokoelmana koostuu sekä sisällöltään että muodoltaan hyvin erilaisista teksteistä. Lisäksi Schopenhauer huomauttaa, että kristinuskossa muihin uskontoihin verrattuna tehdään luonnoton ero ihmisen ja eläimen välillä, vaikka ihminen tosiasiassa kuuluu eläinkuntaan. Kristinuskossa kaikkein tärkeintä on ihminen ja eläimiä pidetään pelkästään esineinä. - Schopenhauer 1973 (1899) s. 111-112.

taneet paitsi kristittyjen myös muiden elämään.[102]

Kristinuskon päästyä valtiouskonnon asemaan, kirkko halusi "kristillistää" koko yhteiskunnan. Kristinusko oli jo vakiinnuttanut asemansa Ruotsissa 1200-1300-luvuilla ja maakuntalakeihin ilmestyivät kirkkokaaret. Erityisen kiinnostuneita kirkon piirissä oltiin perheinstituutiosta ja avioliittokäsityksestä. Perhe ja avioliitto puolestaan sanelivat hyvin pitkälle sen, minkälaiseksi naisen asema ja seksuaalimoraali muodostuivat. Tämä valta- ja arvoasetelma realisoitui myös rikoslainsäädännön seksuaalirikos-normeissa. Asetelmaa voidaan kuvata seuraavalla kaaviolla:

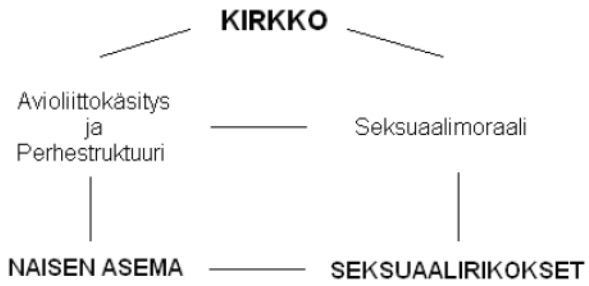

Kirkko vaati vihkimiselle oikeudellisesti tunnustettua asemaa 1100-luvulla. Avioliitto tuli siten kirkon opetuksen mukaan solmia papin valvonnassa. Ihmiset eivät kuitenkaan helposti luopuneet perinteisistä avioliittojen solmimistavoista, eivätkä kaikki papitkaan solmineet keskiajalla avioliittoaan kirkon haluamalla tavalla. Katolinen kirkko kuitenkin vaati sitä ja avioliitto kehittyi sakramentiksi 800-1000-luvuilla. Knuutila kertoo tutkimuksessaan, miten paavit lähettivät Ruotsiinkin kirjeitä vaatien avioliiton solmimista papin valvonnassa.[103] Kirkolla olikin omat keinonsa patistaa ihmiset solmimaan avioliittonsa papin valvonnassa: kirkollisesta vihkimisestä kieltäytyneet suljettiin esimerkiksi ehtoolliselta. 1500-1600-luvuilla kirkko halusi vahvasti valvoa avioliittoja. Kuitenkin toisenlai-

102 Ruotsalaisessa kirkkoa ja seksuaalisuutta koskeneessa artikkelissa asia ilmaistiin seuraavasti: "Vare sig vi är övertygade kristna eller ateister eller tillhör den stora majoriteten däremellan, som ber till Gud i nödens stund, så vågar vi påstå att allas våra liv är präglade av religionen och av kyrkan - om inte annat som en del av vårt kulturarv. - Kyrkan och sexualiteten. Ottar. Boktidningen om sexualitet samlevnad samhälle nr 2/1986 s. 1.

103 Knuutila kertoo paavin kirjeestä Uppsalan arkkipiispalle 1100-luvulla seuraavasti: "Paavi Aleksanteri III teroitti 9.1171 / 1172 Uppsalan arkkipiispalle (Stefan) ja tämän alaisille piispoille lähettämässään kirjeessä, että avioliittoja ei pidä solmia salaisesti ja ilman papin toimittamaa siunausta eli kirkollista avioliittoon vihkimistä. Innocentius III valitti 5.4.1216 Ruotsin arkkipiispalle (Valerius) ja hänen alaisilleen piispoille antamastaan säädöksessä, että Ruotsissa solmittiin avioliittoja barbaarisin menoin eikä tarpeellisin [kirkollisin] juhlallisuuksin. Tällä tavoin solmitut avioliitot saattoivat helposti purkautua, sillä vain [papin edessä] juhlallisesti solmittu avioliitto takasi avioliiton purkamattomuuden. Siksi Ruotsin papiston tuli rangaistuksen uhalla pyrkiä toimimaan siten, että salaisten avioliittojen solmiminen estettäisiin. Tämän ja avioliiton esteettömyyden varmistamiseksi aiottu avioliitto oli myös kuulutettava julki." - Knuutila 1990 s. 45.

siakin mielipiteitä esiintyi. Näistä Martti Luther voimakkaimmin mursi katolisen kirkon avioliittokäsitystä 1500-luvulla. Hänen mielestään avioliitto ei ollut sakramentti vaan "maallinen asia". Hän mursi keskiajan moralismin kahleet, niin kuin Cole asian ilmaisi. Kehitys päätyi kuitenkin siihen, että protestantismi muotoili uudelleen jäsentensä seksuaalikäyttäytymisen moraaliset ja kristilliset ohjeet.[104]

Patriarkaalinen järjestys perheessä säilyi kristinuskon aikanakin. Tätä antiikista tuttua asetelmaa perusteltiin nyt kristityille Paavalin kirjeessä efesolaisille tuomalla Kristus valtarakenteeseen mukaan: "Alistukaa toistenne tahtoon, Kristusta totellen. Vaimot, suostukaa miehenne tahtoon niin kuin Herran tahtoon, sillä mies on vaimonsa pää, niin kuin Kristus on seurakunnan pää; onhan hän seurakunnan, oman ruumiinsa pelastaja. Niin kuin seurakunta alistuu Kristuksen tahtoon, niin myös vaimon tulee kaikessa alistua miehensä tahtoon." (Ef. 5:21-24)

Antiikista tuttu isänvalta jatkui myös Lutherin tulkinnassa huoneenhallituksesta, jossa Jumala luovutti valtansa kotitalouden eli perheen isälle, jonka edellytettiin hallitsevan kovalla, rakastavalla kädellä alamaisiaan. Samaa järjestystä opetti opiskelijoille siviilioikeuden luennoilla myös Matias Calonius (1738-1817). Petri Karosen mukaan professori totesi ykskantaan, että "mies on perheen pää", jonka tuli ohjata kaikkia taloudessaan asuvia. Mies oli perheen pää suhteessa vaimoonsa, lapsiinsa ja palkollisiinsa.[105]

Perhe oli kuitenkin tuolloin yleensä usean sukupolven yhteisö, joka sisälsi hyvin nuoriakin pareja, sillä avioitumisikä keskiajalla Ruotsissa oli alhaisempi kuin tällä hetkellä: naisilla 12-vuotta ja miehillä 15-vuotta. Kanonisessa oikeudessa miesten avioitumisikä oli 14-vuotta. Kihloihin saattoi tyttö mennä jo 11-vuotiaana ja mies 14-vuotiaana. 12-vuoden avioitumisikä heijastui sittemmin vuoden 1734 lakiin. Luther kuitenkin piti kihlautumis- ja avioitumisikää omana aikanaan liian alhaisena. Hän suositteli ikärajaksi miehelle 20-vuotta ja naiselle 15-18-vuotta. Vastaavasti Mikael Agricolakin oli valmis nostamaan tuolloin voimassa olevia ikärajoja ja hän suositteli miehelle 14-vuoden ja naiselle 13-vuoden alinta avioitumisikää.[106]

104 Cole 1961 s. 220; Luther pohti keskiajan kirkkoisien tapaan myös avioeroa ottaen esimerkiksi avioliiton impotentin kanssa. - Ks. alaviite 82; Luther suositteli vanhatestamentillista ratkaisua eli salaista sopimusta miehen suostumuksella hankkia lapset esimerkiksi miehen veljen kanssa. - Fitzer 1983 (1968) s. 141-143.

105 Karonen 2002 s. 14-16.

106 Knuutila 1990 s. 176-183. - Avioitumisiät antiikissa ja keskiajalla olivat siis aivan toiset kuin nykypäivänä. Niinpä profeetta Muhammadinkin kolmestatoista vaimosta yhden hän otti vaimokseen 7-vuotiaana saattaen avioliiton täytäntöön Medinassa vaimon ollessa 9- tai 10-vuotias. Hän oli Muhammadin vaimoista ainoa, joka oli neitsyt. - Ibn Hisham 1999 s. 454-455.

3. RAISKAUSTUNNUSMERKISTÖJEN KEHITYS LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ

3.1. Maanlait ja kaupunkilait

3.1.1. Maakuntalaeista maanlakeihin

Mooseksen lain, roomalaisen oikeuden ja katolisen kirkon vaikutusta Ruotsin keskiaikaisiin maakunta- ja maanlakeihin on tutkittu ahkerasti. Laajassa tutkimuksessaan Elsa Sjöholm on tullut siihen tulokseen, että vanhatestamentillinen Mooseksen oikeus on kaiken länsimaisen oikeuden perusta. Ruotsinkin keskiajan oikeus otettiin suurelta osin vanhoista mannermaisista laeista. Pohjana oli "leges barbarorum" ja/tai suoraan roomalainen tai Mooseksen oikeus. Hän on sitä mieltä, että Mooseksen laki ja roomalainen oikeus vaikuttivat lainsäädäntöön jo paljon aikaisemmin kuin on luultu.[107]

Ragnar Hemmer katsoi tutkimuksissaan, että ennen kristinuskon tuloa Ruotsiin, oikeus oli maallista oikeutta, eikä ilmausta minkään korkeamman mahdin tahdosta. Hänen mukaansa muinaisina aikoina oikeus oli vapaiden talonpoikien itselleen laatimaa oikeutta.[108] Myös Martti Ulkuniemi toteaa kuningas Kristofferin maanlain suomennokseen kirjoittamassaan johdannossa, että tavanomaisesta oikeudesta on ollut mahdollista luoda kuvaa ainoastaan sillä perusteella, mitä myöhemmin kirjoitetusta on pääteltävissä. Tämän mukaan oikeus oli ns. tavanomaista oikeutta, joka perustui kansan oikeuskäsityksen luomiin maan tapoihin.[109]

Sjöholm ei kuitenkaan tahdo hyväksyä tulkintaa, jonka mukaan keskiaikaiset lait olisivat olleet ainoastaan tavanomaisen oikeuden kirjalliseen muotoon merkitsemistä, vaan hän pitää katsantokantaa keskiajan romantisoimisena. Varsinkin 1800-luvun oikeushistorioitsijat, kuten Savigny, Eichhorn ja Schlyter, jotka olivat myös maittensa lakikomissioiden jäseninä, halusivat töilleen myyttisen legitimiteetin ammentamalla oikeuden alkuperän romanttisesta kansansielusta, joka olisi kaikkien intressiristiriitojen yläpuolella. Samalla tavoin kuin Mooses sanoi lain tulleen Jumalalta ja hänen vain merkinneen sen muistiin, 1800-luvun lainlaatijatkin katsoivat vain merkinneensä muistiin kansan sielun synnyttämiä lainsäädäntöratkaisuja, joihin myöhemmin tuli sitten kirkon ja kuningasvallan johdosta roomalaisia ja kanonisia oikeusperiaatteita. Sjöholm korostaa kuitenkin sitä, että myös keskiaikaa tutkittaessa täytyy olla lähdekriittinen. Maakuntalaeissakin oli monenlaista ainesta, joten jokainen laki täytyy lähdekriittisesti tutkia erikseen, eikä tässä yhteydessä tule unohtaa sitä valtastruktuuria, joka lait synnyttää. Kes-

107 Sjöholm 1988 s. 15-16. - Ruotsin varhaisimmista oikeudellisista ja yhteiskunnallisista oloista varhaisina aikoina, ennen 800-lukua tiedetään hyvin vähän. Lähetyssaarnaajia kävi Ruotsissa jo 830 ja 850, mutta heidän käyntinsä eivät johtaneet vielä kristinuskon läpimurtoon. 1100-luvulla perustettiin sitten ensimmäinen piispanistuin Skaraan. - Lindkvist - Ågren 1985. Kronologisk översikt.

108 Hemmer 1928 s. 11-12.

109 Kuningas Kristofferin Maanlaki 1442 (1978) s. 10.

kiajalla maallisen ja hengellisen vallan intressit alkoivat yhtyä kirkon ollessa heti mukana myös maallisen oikeuden säätämisessä kuninkaan ohella. Molempien järjestelmien teoreettinen perusta Sjöholmin mukaan oli silti sama, nimittäin Raamattu.[110]

Kirkko oli alusta alkaen kiinnostunut sääntelemään perhe-elämää ja seksuaalisuutta. Mielenkiinto kuitenkin vaihteli eri maissa eri aikoina. Yleensä kuitenkin kirkollisen oikeuden piiriin luettiin teot, jotka oli leimattu synniksi jo vanhassa testamentissa, kuten huoruus ja insesti. Raiskaus sen sijaan kuului rauhanrikoksiin jo Alsnön säännössä (1279) ja seurauksena oli rauhattomaksi julistaminen ja omaisuuden menettäminen. Rikos käsitti sekä raiskauksen että naisenryöstön.[111]

3.1.2. Raiskaussäännös Maunu Eerikinpojan maan- ja kaupunkilaissa ja Kristofferin maanlaissa

Samoin kuin raamatussa myös Ruotsin keskiaikaisten lakien raiskaussäännöksissä oli todistelua koskevia määräyksiä. Maunu Eerikinpojan maanlaissa (1350) raiskaussäännös oli rauhanvalakaaressa (edsöresbalken). Myös maakuntalaeissa raiskaus oli sijoitettu rauhanvalarikoksiin.[112] Raiskausta koskeva säännös Maunu Eerikinpojan maanlain rauhanvalakaaren 14. luvussa kuuluu nykyruotsiksi seuraavasti:[113]

> XIV. Om någon våldtager en kvinna.
> Nu våldtager någon en kvinna; då har han brutit edsöret. Synes på mannen eller på hans kläder något som kvinna har rivit, eller synes det på kvinnan, eller höres rop och åkallan, då skall häradsnämnd pröva, vad som är santa. Nu brottas han med henne och kan ej få sin vilja fram; sliter han hennes kläder, eller höres rop och åkallan, då har han brutit edsöret.
>
> § 1. Våldtager någon en kvinna och blir han där tagen och fångad på färsk gärning och finna tolv män det styrkt, att så har skett, då skall

110 Sjöholm 1988 s. 21, 37-38. - Vulgata oli katolisen kirkon raamattuversio, joka oli käytössä senaikaisessa kristikunnassa 600-luvulta alkaen. Justiniaaninen oikeus, josta sittemmin käytettiin nimeä Corpus iuris civilis tuli voimaan puolestaan 530-luvulla ja oli tunnettua oikeutta läpi koko keskiajan. Sjöholm korostaa sitä, että viittaus roomalaiseen oikeuteen saattaa merkitä ajanjakson pituudesta johtuen monenlaisia asioita. Paitsi roomalainen oikeus ja keskiaikaiset lait myös juristikoulutus ja yliopistot vaikuttivat lakien saamaan muotoon myöhäiskeskiajalla. - Sjöholm 1988 s. 69-74.

111 Bååth 1905 s. 78-84.

112 Sjöholm 1988 s. 311-314. - Nuorempia ruotsalaisia maakuntalakeja lukuun ottamatta alkuperäisiä lakeja ei ole säilynyt originaalimuodossa. Myöskään kaikkia ei oltu kodifioitu. Maunu Eerikinpojan maanlakiakaan ei oltu muodollisesti kodifioitu, mutta Sjöholmin mukaan se täyttää muut lainsäädännön ehdot. - Sjöholm 1988 s. 27-28.

113 Konung Magnus Eriksons Landslag i nusvensk tolkning av Åke Holmbäck och Elias Wessén 1978 s. 191; vrt. Konung Magnus Erikssons Landslag utgifven af D.C.J. Schlyter 1862 s. 32-33.

han dömas under svärd och att halshug-gas.

§ 2. Våldtager någon en kvinna, dräper hon honom därvid och finna tolv män det styrkt, ligge han ogill.

§ 3. Bortför någon en kvinna med våld, rymmer han från landet med henne och blir han lagligen förvunnen till denna gärning, då skall han aldrig få fred, förrän kvinnans giftoman beder för honom.

Samoin kuin Mooseksen laissa pykälässä on säännelty myös näyttöä siten, että revityistä vaatteista ja huudoista voidaan päätellä, mitä on tapahtunut. Myös yritys arvioidaan samalla näytöllä. Jos tekijä tavataan itse teosta ja 12 miestä tämän vahvistaa, seuraukseksi määrätään mestaaminen. Jos nainen tappaa raiskaajansa tällaisessa tilanteessa, tapaus katsotaan hätävarjelutilanteeksi, eikä tällaista tappoa saa kostaa; raiskaaja maatkoon kostamatta "ligge han ogill". Kolmannessa pykälässä säädetään naisen väkivaltaisesta ryöstöstä ulkomaille. Seurauksena on rauhattomaksi julistaminen eliniäksi, ellei naisen naittaja vetoa ryöstäjän puolesta.

Maunu Eerikinpojan kaupunkilaki valmistui otaksuttavasti viimeistään vuonna 1350. Raiskausta koskeva säännös sijoittui rauhanvalakaaren XI-lukuun. Asiasisällöltään se on samanlainen kuin maanlain säännös, mutta todistajien lukumäärä vaihtelee: itse teosta tavatussa raiskauksessa kaupunkilaissa riittää 6 todistajaa, kun maanlaki edellytti 12. Jos tekijää ei kaupungissa tavattu itse raiskausteosta, kantaja ja vastaaja saivat nimetä kumpikin 12 miehen lautakunnasta puolet. Jos tuomio langetettiin, seurauksena oli joko sakkoja tai kuolemanrangaistus riippuen asianomista-jan tahdosta. Sakoista kuningas ja kaupunki ottivat osansa. Jos syytetty ei nimennyt todistajia, vouti ja kaupunki suorittivat nimeämisen. Samoin, jos kaupungissa nainen tappoi raiskaajansa ja sen vahvisti 6 todistajaa, teko jäi rankaisematta. Vastaavasti maanlaissa vaadittiin 12 todistajaa. Naisen ryöstöä koskeva säännös sen sijaan oli samanlainen kuin maanlaissa.[114] 1600-luvun suomenkielellä

114 Nykyruotsiksi käännettynä Maunu Eerikinpojan kaupunkilain rauhanvalakaaren pykälä kuuluu seuraavasti:

Edsöresbalken. XI. Om någon våldtager en mö eller en kvinna.

Blir en kvinna eller en mö våldtagen, och blir mannen tagen på färsk gärning, miste han sitt huvud, om sex vittnen finnas. Blir han ej tagen på färsk gärning, men synas likväl hans kläder eller hennes rivna, eller höres rop och åkallan, och tillvites det honom och finnas ej vittnen, då skall det prövas av tolv mäns nämnd, och käranden råde över halva nämnden och svaranden över halva. Värja de honom, då är han värjd; fälla de honom, då skall det stå till målsäganden, huruvida han vill taga böter av honom, efter som han kan få, eller hans liv; dock så om böter tagas, att konungen och staden få sin rätt. Vill han, som har brutit, ej inställa sig, då räde målsäganden över halva nämnden och fogden och staden över halva; blir han då värjd eller fälld, vare därom samma lag som förut är sagt.

§ 1. Våldtager någon en kvinna, och dräper kvinna honom därvid, och styrka det sex vittnen, vare han ogill.

§ 2. Bortför någon en kvinna med våld, och rymmer han från landet med henne, och blir han lagligen förvunnen till denna gärning, då skall han aldrig få fred, förrän kvinnas giftoman beder för honom. - Magnus Erikssons Stadslag I nusvensk tolkning av Åge Holmbäck och Elias Wessén 1962

Maunu Eerikinpojan kaupunkilain raiskausta koskeva säännös Abraham Kollaniuksen suomeksi kääntämänä rauhanvalakaaressa kuvastaa hyvin suomenkielen sen hetkistä kehitysvaihetta.[115]

Suomen kieltä on 1600-luvun asussa vaikea ymmärtää. Martti Ulkuniemen vuonna 1978 muinaisruotsista suomentama kuningas Kristofferin maanlain (1442) rauhavalankaaren 12 luku on jo huomattavasti helpommin ymmärrettävissä:[116]

Erona Maunu Eerikinpojan kaupunkilain raiskaussäännökseen on se, että Kristofferin maanlaissa edellytetään 12 todistajaa kuuden sijasta. Kristofferin maanlain raiskausluvussa puhutaan myös lunnaiden ottamisesta, jotka suorittamalla rikollinen ostetaan vapaaksi hengenmenetyksestä. Säädöksen tarkoituksena oli estää asianomistajaa sopimasta rikosta.[117]

Kristofferin maanlaki oli lainsäädäntötekniikaltaan edeltäjiensä tavoin kasuis-

---

s. 215-216; vrt. Konung Magnus Erikssons Stadslag utgivna av D.C. J. Schlyter 1865 s. 299-300: Edzöris B. XI.

115 Walafyidhen Caari. XI. Lucu.

Jos mies Neihdhyen eli waimon wäkivallalla otta. Otetaan Waimo eli Neihdhy wäkivallalla, ja fe mies tuorelda työldä kijnni otetaan: Miftatcoon päänfä. Jos fiehen on cuudhen miehen todhiftos. Jos eij händä tuorelda työldä käfitetä, mutta näky miehen eli waimon päällä rewildyt waattet, eli huto ja parcu culu, fekä fitä hänelle foimatahan, ja on fiehen todhiftoxet: Maatcaan fe cahdhen toiftakymmenen miehen nimitöxellä: Wallitcaan puolen nimitöftä candaja, toifen waftaja. Puhdhiftawat ne hänen, olcaan puhdhas. Solwaifewat ne hänen. Maatcaan Syynfanojalle, joco hän tahto häneldä maxot otta, fen perähän cuin tule, Eli hänen hengenfä: Cuitengin nijn, jos maxot otetaan, että Kuningas ja Caupungi oikeudhenfa fawat. Jos eij fe rickonut tahdho edhes tulla: Nijn wallitcaan puolen. Nimitöftä, Syynfanoja, Ja puolen Linnanifändä, ja Caupungi Tule hän filloin puhdhifetuxi eli fortuxi. Olcaan fijtä fe Laki, cuin ennen on fanottu. 1://: Otta mies waimon wäkiwallalla, ja waimo miehen fijnä tappa, fekä fen cuu´fi mieftä todhifta: Maatcaan maxamata. 2//: Otta mies waimon wäkivallalla, ja fen canfa maalda pois carca, ja tule laillifefti, nijhin töihin woitetuxi: Nijn eij tule hänen ikänänfä ennen rauha fadha, cuin waimon Naittomies hänen edheftänfä rucoele. - Maunu Eerikinpojan kaupunkilaki Liitteineen. Suomeksi kääntänyt Abraham Kollanius. Julkaissut Martti Rapola 1926. Suomen kielen muistomerkkejä III, 2. s. 384-385.

116 Rauhanvalan kaari. 12. Jos joku makaa naisen väkisin.

Jos joku makaa naisen väkisin ja hänet saadaan kiinni verekseltä ja kaksitoista miestä sen todistaa, on kihlakunnantuomarin heti pyällettävä arpakapula ja kutsuttava kokoon käräjät ja tuomittava mies miekalla mestattavaksi; älköön lykätkö sitä tuonnemmaksi. Joka ottaa miehestä lunnaat, maksakoon neljäkymmentä markkaa kuninkaan yksin-omaissakkoa ja palauttakoon lunnaat; ottakoon niistä nainen puolet ja kuningas puolet. Nyt ei miestä ole tavattu itse teosta; jos nainen syyttää häntä ja sanoo hänen väkisin toteuttaneen pahan tahtonsa tai sanoo, että mies painiskeli hänen kanssaan, mutta ei saanut tahtoaan toteutetuksi, ja jos näkyy, että miehen tai naisen vaatteet ovat repeytyneet ja heissä on lisäksi mustelmia tai verinaarmuja tai jos kuuluu huuto ja avunpyyntö, on kihlakunnanlautakunnan selvitettävä ja tutkittava se. Jos se julistaa miehen syylliseksi, tämä on rikkonut rauhavalan.

1. §. Jos joku makaa naisen väkisin ja nainen hänet siitä tappaa ja kaksitoista miestä sen todistaa, jääköön silleen.

2. §. Jos joku makaa naisen väkisin ja pakenee naisen kanssa maakunnasta ja hänet laillisesti todistetaan siihen syylliseksi, älköön mies saako milloinkaan rauhaa, ennen kuin naisen laillinen aviomies, jos nainen on naimisissa, tai naisen lähimmät sukulaiset, jos hän on naimaton, rukoilevat miehen puolesta. Kuningas Kristofferin maanlaki 1442. Muinaisruotsista suomentanut Martti Ulkuniemi 1978 s. 123.

117 Ibid. s. 185.

tinen. Laki oli säädetty pääasiassa maatalousyhteiskunnan tarpeisiin ja sellaisena se oli periaatteessa voimassa olevaa oikeutta aina vuoden 1734 yleiseen lakiin saakka. Arvomaailmaa ja valtasuhteita kuvasti myös varkaudenkaaren 1. §, jossa säädettiin "vaimon varkaudesta".[118]

Seuraukseksi määrättiin hirttotuomio. Karanneelle vaimolle ei välttämättä käynyt sen paremmin, sillä jos talonpoika ei tahtonut suoda vaimolleen henkeä, vaimokin oli vietävä käräjille ja tuomittava elävältä haudattavaksi. Sen sijaan naimiskaaressa uhattiin huorin tehnyttä vaimoa ainoastaan huomenlahjansa "ja kaiken mihin hänet oli naitettu" menettämisellä. Keskiaikaiset maan- ja kaupunkilait eivät siten niinkään olleet kiinnostuneita huorinteoista kuin naittajan oikeuksista ja avioliiton taloudellisesta puolesta.[119]

3.1.3. Oikeuskäytäntö maan- ja kaupunkilakien Ruotsissa

Seksuaalirikokset olivat harvinaisia keskiajan Ruotsin tuomioistuimissa, prosentuaalisesti vain noin 3 %. Tilanne oli sama muuallakin Euroopassa. Väkivalta kotitalouksien sisällä tuskin koskaan tuli oikeuksien selviteltäväksi riippumatta siitä, mitä laissa sanottiin. Keskiaika oli kuitenkin väkivaltarikosten aikaa: pahoinpitelyjä oli paljon, mutta varkauksia vähän. Eva Österberg toteaakin artikkelissaan, että Vaasojen aikana ruotsalaiset tappelivat ja riitelivät - mutta olivat harvoin varkaita![120]

Uskonpuhdistuksen seurauksena seksuaalirikosten määrä tuomioistuimissa kääntyi kuitenkin kasvuun. Avioliiton ulkopuolisiin ja esiaviollisiin suhteisiin alettiin suhtautua ankarammin 1500-luvun lopussa. Erik XIV:n aikana 1560 Mooseksen laki kaikessa ankaruudessaan vaikutti huoruussäännöksiin.[121] Jan Sundin

118 Varkauden kaari. 1. Paras Kalu eli Tauara quin miehen Taloin Tarpeis on, se on henen laillisesti naitu Emändäns, Ioka sen warastapi häneldä, hän on corkein ia pahin waras, Sillä, se quin miehen Emännens haukuttele, ia iuoxe pois hänen cansans, Ios hän sen cansa käsitetän tuorelda työldä, nijn pitä hänen käreiän wietämän, Duomittaman ia ylöshirtettämän, ylitze caickia warkaita. (Herra Martin suomeksi kääntämä - n. 1580). - Kuusikko 2006 s. 167.

119 Kuningas Kristofferin maanlaki 1442. Muinaisruotsista suomentanut Martti Ulkuniemi 1978 s. 43-50. - Maanlaeissa oli paljon samanlaista ainesta. Kristofferin maanlaissakin oli uutta lakitekstiä vain noin 23,5 % eli vajaa neljännes koko tekstin määrästä, muu osuus oli samaa kuin Maunu Eerikinpojan maanlaissa. Kaarissa vanha osuus vaihteli ollen naimiskaaressa esimerkiksi 97,2 % ja rauhavalankaaressa 65,8 %. - Ibid. s. 18-21.

120 Österberg 1987 s. 478-486. - Esimerkiksi Arbogassa keskimäärin kuutena kymmenvuotiskautena 1452- 1543 pahoinpitelyjä oli 68 %, varkauksia 5 % ja seksuaalirikoksia vain 3 %. Lukumäärät Ruotsissa olivat suunnilleen samanlaisia kuin esimerkiksi Englannissa tuona aikana. - Österberg s. 1987 s. 487, 481.

121 Seuraamukset vaihtelivat sukupuolen ja aviosäädyn mukaan rankaisemattomuudesta aina kuolemanrangaistukseen saakka. Erityisen tuomittavaa oli sukupuoliyhteys naimisissa olevan naisen kanssa avioliiton ulkopuolella. - Seurauksena oli kuolemanrangaistus. Sen sijaan jos mies oli naimisissa ja nainen naimaton, seurauksena oli ainoastaan 40 markan sakko ja vankeutta vedellä ja leivällä. Normisto ankaroitui kuitenkin koko ajan siten, että huoruus 1538 päätyi maallisen oikeuden piiriin ja Kaarle IX:n viittaus Mooseksen lakiin merkitsi sitä, että vuonna 1608 maanlain mukaan huoruudesta seurauksena oli aina kuolemanrangaistus. Hovioikeudet muuttivat rangaistuksen kuitenkin sakkorangaistukseksi ja Kristiinan Straffordningin mukaan 1653 alioikeudet saattoivat

toteaakin kokoavasti, etteivät edes puritaaniset Pohjois-Amerikan uudet siirtokunnatkaan olleet uskonnollisissa moraalikysymyksissä niin ortodoksisia kuin Ruotsi 1600-luvulla.[122]

Huoruussäännöksillä oli merkitystä myös arvioitaessa raiskausta, kun tuomioistuimet pohtivat sitä, voiko huoraa raiskata. Niklas Ericsson kertoo väitöskirjassaan oikeudenkäynnistä, jossa Filip oli 19. joulukuuta 1605 syytettynä väkisinmakaamisesta joutumatta kuitenkaan tuomituksi siitä. Oikeus päätyi nimittäin siihen lopputulokseen, että huoraa ei voinut hänen huonon elämäntapansa vuoksi raiskata. Huonoa elämäntapaa käytettiin 1500-luvun lopulla ja 1600-luvun alussa perusteena tuomioissa, mutta yleensä tekijän - ei uhrin osalta. Ericsson pohtiikin sitä, oliko tuomioistuin kiinnostunut uhrin huorahtavasta elämäntavasta sen vuoksi, että tämän väkisinmakaaminen olisi ollut hyväksyttävää vai sen vuoksi, että elämäntapa vaikutti uhrin uskottavuuteen. Myös väkisinmakaamisen tunnusmerkistön täyttyminen saattoi joutua epäilyksenalaiseksi, sillä oletettavasti huoran uskottiin pikemminkin kutsuvan sukupuolisuhteeseen, joten kysymyksessä ei olisi ollut raiskaus. Ratkaisevaa kuitenkin oli se, että kohde elämäntavallaan osoitti harrastavansa avioliiton ulkopuolisia sukupuolisuhteita, jotka olivat kiellettyjä.

Samassa prosessissa saattoivat tulla tuomituksi sekä raiskaajat että uhri, jälkimmäinen siveettömästä elämäntavasta, kuten 1600-luvun alussa, kun kolmea sotilasta syytettiin siitä, että he olivat raiskanneet Briitta Klemetsdotterin. Syytetyt myönsivät rikoksen, mutta yksi syytetyistä oli sitä mieltä, että hän oli ollut aikaisemmin seksuaalisuhteessa uhrin kanssa. Miehet olivat sitä mieltä, että Briitta oli huora jo aikaisemminkin. Oikeus oli kuitenkin kiinnostunut siitä, oliko Briitta naimisissa vai ei ja katsoi, että hän oli naimisissa henkivartija Viljam Nilssonin kanssa. Oikeus tuomitsi tekijät kuolemaan raiskauksesta ja huoruudesta Edsöresbalkenin mukaan. Tuomiosta kuitenkin vedottiin kuninkaaseen, koska Briitta ei vaatinut kuolemanrangaistusta. Briitta tuli kuitenkin itse tuomituksi, ei huoruudesta, vaan siveettömyydestä kaakinpuuhun ja karkotettavaksi kaupungista.[123]

Myös Suomen puolella seksuaalirikosten osuus nousi 1600-luvulla. Suurin osa tuomioista tuli kuitenkin yksinkertaisesta huoruudesta väkisinmakaamisten

jälleen tuomita sakkoja. - Sundin 1992 s. 128-129.

122 Kehitys oli samanlainen Englannissa ja Ruotsissa moraalikysymyksissä 1600-luvun alkupuoliskolla, mutta Ruotsissa se ei kuitenkaan kulkenut liberaalimpaan suuntaan 1600-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. - Sundin 1992 s. 135-136. - Oikeuskäytännön ankaroituminen näkyy myös tilastoissa. Esimerkiksi Vadstenan rikostilastoissa 1602-1610 seksuaalirikosten osuus oli jo noussut 17 %:iin. - Österberg 1987 s. 493.

123 Ericsson 2003 s. 114-115. - Ericsson käyttää lähdemateriaalinaan Tukholman kaupunginraadin pöytäkirjoja, jotka vuodesta 1474 ovat katkelmallisuudestaan huolimatta laajimmat ja historiallisesti merkittävimmät lajissaan Ruotsissa. Asiakirjoista käytettiin nimitystä "tänkebok" (tänkeböcker). Raadin pöytäkirjat ovat lähellä uuden ajan alun kaupunkien tuomiokirjoja. Paljon riippui kaupunginkirjurin viitseliäisyydestä, miten tarkkaan hän merkitsi asiat muistiin. 1400-luvun lopulla asiakirjat olivat pikemminkin pormestarin ja raadin pöytäkirjoja, joissa oli kaikenlaisia mahdollisia merkintöjä. 1500-kymmenluvulta alkaen vain vakavimmat rikosjutut, joista on seurauksena ankarampi rangaistus kuin sakko, päätyivät tänkebok -asiakirjoihin, vaikka bagatelliasioitakin niissä esiintyi. 1600-luvulla tänkebok -asiakirjoja on säilynyt kolmena versiona: konsepteina, puhtaaksikirjoitettuina ja notaariversioina. - Ericsson 2003 s. 28-29.

osuuden ollessa erittäin pieni. Seppo Aallon tutkimuksessa Porvoon kihlakunnasta vuosilta 1691-1695 seksuaalirikosten osuus oli jo lähes kolmannes eli ne muodostivat yleisimmän rikosryhmän. Tämä kuvastaa osaltaan valtion ja kirkon kontrollin tiukkenemista 1600-luvulla. Ennen vuotta 1653 Mooseksen lakia noudattaen oli tuomittava kuolemaan myös yksinkertaisesta huoruudesta. Hovioikeus muutti kuitenkin tuomiot sakkorangaistuksiksi. Götan hovioikeudelle vuosina 1635-1644 alistetuista rikostapauksista 652 eli 58 % oli seksuaalirikoksia, joista 482 yksinkertaisesta huoruudesta tuomittuja kuolemanrangaistuksia, jotka muutettiin sakoiksi. Juttuja oli niin paljon, että vuonna 1653 kuningatar Kristiinan rangaistusjärjestyksessä alioikeuksille annettiin lupa tuomita myös yksinkertaisesta huoruudesta sakkoon. Juttumäärät olivat erittäin korkeita ottaen huomioon Ruotsin ja Suomen vähäisen väkiluvun.[124] Kuten aiemmin todettiin, pohjoismainen kehitys erosi myös muun Länsi-Euroopan kehityksestä, aikaisemmin harvinaisten seksuaalirikosten noustessa 1600-luvulla tyyppirikoksiksi. Seppo Aalto toteaakin, että kaikissa Pohjoismaissa valtiouskollinen luterilaisuus ja kruunu yhdistivät voimansa siveellisyyden vartioinnissa.[125]

Seksuaalirikoksista määrätyt rangaistukset olivat jopa oman aikansa mittapuulla tarkasteltuna erittäin ankaria ja nykypäivän mittapuulla tarkasteltuna brutaaleja ja kohtuuttomia. Aalto toteaakin, ettei ylenmääräisellä Mooseksen lain soveltamisella haluttu valmistaa verikylpyä alamaisille, vaan pelottaa ja saada yhteiskunta paremmin hallintaan murtamalla talonpoikien itsenäiset yhteiskunnalliset toimintatavat ja pakottaa heidät käyttäytymään esivallan haluamalla tavalla. Aateliset, säätyläiset ja talolliset pystyivät yleensä maksamaan sakot ja myös sotilaiden ja ratsumiesten palkka riitti salavuoteussakon maksuun, mutta huoruustuomio vei jo kujanjuoksuun. Kaikkein lujimmilla olivat rengit, piiat ja irtolaiset. Miehille ensimmäisestä salavuoteuskerrasta tuomittu sakko oli vähintään puolet rengin vuoden palkasta. Sama koski vuoden 1694 jälkeen myös piikoja. Varattomat huorintekijät joutuivat sovittamaan rikoksen ruumiillaan. Kujanjuoksu ja piiskaaminen olivat tuskallisia rangaistuksia, joiden tuskaa lisäsi vielä häpeä. Kovin yleistä piiskaus eikä kujanjuoksu kuitenkaan ollut ennen vuoden 1653 rangaistusjärjestystä. Vuonna 1659 alkoi kuitenkin muutos. Kuningas Kristiinan rangaistusjärjestys määräsi, että pyövelin sijaan muuntorangaistukseen tuomittujen naisten piiskauksen suoritti joku paikallinen. Viranomaisten ongelmaksi tulikin piiskurin löytäminen, sillä paikalliset talonpojat eivät halunneet tähän ryhtyä.

Piiskan ja keppien kohteeksi joutuivat yhteisön köyhimmät ja hyljeksityimmät jäsenet, joilta puuttui talonpoikaisyhteisön turvaverkko. Mukaan tulivat vielä kirkolliset rangaistukset: häpeäpallilla seisominen ja julkirippi. Vuoden 1686 kirk-

124 Aalto 1996 s. 58-59. - Ainoastaan Tukholmaa voidaan pitää eurooppalaisittain keskisuurena kaupunkina 1570-luvulla, jolloin siellä oli 5 000 - 10 000 asukasta. Uppsalassa, Kalmarissa ja Gävlessä oli samaan aikaan 1 000 - 3 000 asukasta ja Sigtunassa sitäkin vähemmän. Suuria kaupunkeja olivat esimerkiksi Krakova ja Parma (10 000 - 25 000) ja hyvin suuria kaupunkeja Padova, Köln ja Lontoo (25 000 - 50 000). Suurimmissa kaupungeissa oli yli 50 000 asukasta ja sellaisia olivat esimerkiksi Firenze, Milano ja Pariisi. - Österberg 1987 s. 495-496.

125 Aalto 1996 s. 62-63.

kolaki määräsi julkiripin tehtäväksi "lainvelvoittamisen ja sakottamisen" jälkeen seurakunnan edessä. Ripittäytyjän täytyi tunnustaa itsensä syypääksi rikokseen, rukoilla anteeksiantoa jumalalta ja seurakunnalta sekä luvata parannus ja katumus. Julkinen seurakunnan edessä tapahtunut ripitys päättyi julkiseen synninpäästöön, joka todellisuudessa oli muuttunut julkiseksi häpeäksi. Häpeän suuruutta kuvastaa se, että siitä pyrittiin vapautumaan maksuilla. Julkiripityksestä pääsi maksamalla sakkoa 100 taalaria, puolet seurakunnalle ja puolet seurakunnan vaivaisille. Jos rikos uusiutui, sakko kaksinkertaistui, eikä julkiripityksestä välttynyt. Jos sakkoja ei pystynyt maksamaan piti maksaa ruumiillansa "rangaistusordningin jälkeen". 1660-luvulla oli otettu käyttöön myös häpeäpenkki yhdessä jalkapuun kanssa.[126]

Siveettömyydestä ei kuitenkaan tuomioistuintilastosta ilmeisesti saa oikeata kuvaa, koska talonpojat olivat haluttomia ilmiantamaan huorintekijöitä ja salavuoteisia papeille ja maalliselle oikeudelle. Seksuaalinen kontrolli alkoikin tuomioistuintilastoissa näkyä vasta 1660-luvulta lähtien. Jumalan lakia käytettiin rangaistuskäytännön ankaroittamiseen. Jumalaa käytettiin kuitenkin vielä 1500-luvulla myös päinvastaiseen suuntaan eli argumenttina rangaistusten lieventämiseen eli armahtavana elementtinä. Ericsson on löytänyt Tukholman oikeuskäytännöstä vuodelta 1504 myös tapauksen, jossa tuomioistuin perusteli naisen armahtamista hänen kauneudellaan. Nainen saatettiin armahtaa, koska jumala oli luonut syytetyn niin kauniiksi.[127]

3.2. Vuoden 1734 -laki

Ruotsin lainsäädäntöä ryhdyttiin 1600-luvulla kodifioimaan, kun valmisteleva lakikomissio asetettiin 6.12.1686. Tutkijat ovat myöhemmin aprikoineet sitä, mitä lainuudistuspyrinnöissä oikeastaan oli tarkoitus ryhtyä tekemään, kun kuningas Kaarle XI oletti työn valmistuvan sivutoimisenakin noin vuodessa. Kun laki vihdoin 1.9.1736 viidenkymmenen vuoden valmistelun jälkeen tuli voimaan, Ruotsi oli siirtynyt barokkiaikaan ja keskiaikaiset Maunu Erikin pojan ja Kuningas Kristofferin maan- ja kaupunkilait siirtyivät historiaan.[128]

126 Kunnia ja sen vastakohtana häpeä olivat tärkeitä yhteisöllisiä elementtejä. Sen vuoksi häpeärangaistuksistakin pyrittiin pääsemään maksamalla eroon. Tähän kirkko laati 1600-luvulla asteikonkin siten, että esimerkiksi 1674 Vihdissä seksuaalirikoksiin syyllistyneet miehet saivat ostaa itsensä vapaaksi kirkkohäpeästä kolmella hopeataalerilla; naisilta kirkko vaati puolet vähemmän. Piispat antoivat kiertokirjeissään määräyksiä summista, mitkä maksamalla saattoi lunastaa itsensä vapaaksi kirkon häpeärangaistuksista tai lieventää niitä. Varakkaammilta maksu oli korkeampi ja köyhemmät saattoivat vapautua rangaistuksella töitä kirkolle suorittamalla. - Aalto 1996 s. 119-129; Sjöholm 1988 s. 64-65.

127 Ericsson 2003 s. 166. - Jumalaa käytettiin siten argumenttina sekä rangaistusten lieventämiseen että ankaroittamiseen. Jo lainsäädäntötasolla sukupuolten rangaistukset erosivat, vaikka ankaruustasoltaan ne saattoivat olla yhtä ankaria. Esimerkiksi naisia ei lain mukaan tuomittu hirtettäviksi vaan elävältä haudattavaksi. Käytännössä naisia tuomittiin kuitenkin harvoin kuolemaan. - Ericsson 2003 s. 113-114.

128 Klami 1981 s. 19-20; Jägerskiöld 1984 s. 681. - Vuoden 1734 laki kuuluu samaan sarjaan kuin Tanskan Kristian V:n antama Danske Lov vuodelta 1683 ja saman kuninkaan vahvistama Norske Low vuodelta 1687 sekä Bayerin Maximilian II:n aikana säädetty "Codex Maximilianeus

Vuoden 1734 -laki lasketaan ns. esimoderneihin lakeihin. Lakiteknisesti normit olivat kasuistisia, eikä systematiikka ollut nykyisenlainen. Rikos- ja yksityisoikeus samoin kuin prosessioikeudelliset säännökset esiintyivät rinnakkain. Myöskään Ranskan vallankumouksen ajatukset yhdenvertaisuudesta lain edessä ja legalismi eivät tietystikään vielä vaikuttaneet vuoden 1734 -lakiin. Tästä huolimatta lainvalmistelu komissioineen ja esityksestä annettuine lausuntoineen oli hyvin perusteellinen, ja keskustelupöytäkirjoista saa havainnollisen kuvan siitä, mitä tuon ajan lainlaatijat esimerkiksi raiskausrikoksesta ajattelivat.

3.2.1. Kirkon vaikutus kulminoituu siveellisyysrikoksissa

Kristilliset ja luterilaiset vaikutukset löivät läpi Ruotsalaisessa yhteiskunnassa 1600-luvulla. Kaarle IX:n painettua maanlakia vuodelta 1609 oli täydennetty Mooseksen lain säännöksillä. Oikeudet tuomitsivat myös siis Jumalan lain mukaan. Kirkolla ei ollut muodollista oikeudellista valtaa rikosasioissa, mutta kirkollisia rangaistuksia tuomittiin myös maallisissa oikeuksissa. Avioliiton ulkopuolisissa seksuaalisuhteissa, jotka oli rubrisoitu joko neidonloukkauksiksi, huoruudeksi tai haureudeksi, velvoitettiin osapuolet julkiseen kirkkorangaistukseen. Seremoniassa syntinen julkisesti pyysi anteeksi syntejään ja otettiin takaisin seurakunnan keskuuteen. Tosiasiassa kysymyksessä oli ritualisoitu seremonia, joka oli nöyryyttävä häpeärangaistus, kuten Karin Hassan-Jansson toteaa.[129]

Perhe ja suku olivat 1600-luvulla edelleen yhteiskunnan perusta ja verisiteet pitivät perhettä yhdessä. Kysymyksessä oli sääty-yhteiskunta, jolloin oikeudet ja velvollisuudetkin vaihtelivat säädyn mukaan. Vuoden 1734 laissa ei enää ollut kirkkokaarta, joten vuoden 1686 kirkkolaki jäi edelleen voimaan. Ankarilla rangaistuksilla suojeltiin uskonnollista yhtenäisyyttä jopa niin pitkälle, että "oikeasta opista" poikkeaminen rangaistiin kuolemanrangaistuksella. Ennen vuoden 1734 lakia Ruotsissa ei ollut pakottavia säännöksiä, joiden mukaan seksuaalinen kanssakäyminen olisi edellyttänyt kirkon siunausta ja vihkimistä. 1734 lain naimakaari antoi kirkolle nyt vihkimismonopolin, joten ilman kirkollista vihkimistä ei ollut myöskään avioliittoa.[130]

Bavaricus civilis" vuodelta 1756. - Ylikangas 1984 s. 1329-1330.

129 Hassan-Jansson 2002 s. 28. - Vuoden 1686 kirkkolain mukaan syntisen tunnustus täytyi tehdä lain velvoittamisen ja sakottamisen jälkeen seurakunnan edessä. Syntisen tuli tunnustaa itsensä syypääksi rikokseen ja rukoilla anteeksiantoa Jumalalta ja seurakunnalta ja luvata parannus ja katumus. Tämän jälkeen rippi-isän tuli ottaa hänet takaisin seurakuntaan ja "manata häntä, että näyttäisi parannuksen ja antaisi almun varansa ja tilansa jälkeen". Salavuoteeseen langenneen piti "yhden sunnuntain puolipäivän saarnan alla seisoa sitä varten tehdyn ja asetetun häpeäpallin päällä". Julkiripityksestä pääsi maksamalla sakon (100 taalaria hopearahaa) puolet kirkolle ja puolet seurakunnan vaivaisille. Jos rikos uusiutui, sakko oli kaksinkertainen ja ripitys kirkossa ehdoton. Kolmannella kerralla piti edelleen maksaa sakkoa 200 taalaria hopearahaa ja seisoa yhden sunnuntain häpeäpallilla, eikä siitä voinut itseään lunastaa vapaaksi. Lisäksi piti vielä julkisesti ripittäytyä. Jos sakkoa ei voinut maksaa, seurasi ruumiinrangaistus "rangaistusordningin jälkeen". Helpotuksena rangaistulle oli säännös, jonka mukaan kiellettiin jälkeenpäin soimaamasta tuomittua tai soimaaja joutui itse rangaistavaksi.

130 Jägerskiöld 1984 s. 687-688. - Niitä varten, joita ei saatu pakotettua yhteiselämästä huo-

3.2.2. Lainvalmistelu ja systematiikka

Rikosoikeuden päälähteinä 1600-luvulla olivat maan- ja kaupunkilakien rikoskaaret. Rikostunnusmerkistöjä oli hajallaan eri kaarissa raiskaussäännöksen ollessa rauhanvalankaaressa, kuten aikaisemmin on käynyt ilmi. Tämän lisäksi 1500-1600-luvuilla oli annettu lukuisia asetuksia eri rikoksista.[131] Tuomioiden lieventäminen eli leuteraatio oli tärkeä instituutio, joka muotoutui ennen kaikkea Svean hovioikeuden päätösten kautta.[132] Mooseksen laki kirkon vaikutuksen kasvun myötä oli 1600-luvulla lakia tehtäessä voimissaan roomalaisen oikeuden merkityksen vähetessä, vaikkakin lainvalmistelijat hyvin mielellään käyttivät koulutuksensa mukaisesti latinalaisia termejä.[133]

Viisikymmentä vuotta kestäneen lainvalmistelun aikana raiskaussäännös, kuten muutkin lainkohdat, haki useampaan kertaan paikkaansa lain systematiikassa. Rikokset haluttiin koota uuteen kaareen, josta ruotsiksi käytettiin nimitystä "Mis-

limatta vihille naimakaareen otettiin kaksi poikkeussäännöstä. Ns. epätäydellisestä avioliitosta säädettiin NK 3:10:ssä seuraavasti "Jos mies yhteyttä pitä naisen canssa awioskäskyn lupauxella; nijn pitä hänen sen ottaman awioxens, jos hän sen päälle seiso, ja naisen isä ja äiti sijhen suostuwat. On mies wastahacoinen; olcon laki, cuin ennen sanottu on. Jos hän lupauxen kieldä, tuomitcon Oikeus sijtä. Jos lupaus tule wahwaxi selitetyxi, eli mies on andanut hänen Kirckoon otettaa, nijncuin hänen kihlatun morsiamens; ei pidä hänellä sitten oleman woima sitä lupausta rickoa, ehkä waimo hänen oikeudens awioskäskyyn jättää tahdois." - Utriainen 2008 s. 608-609.

NK 3:9:ssä säädettiin puolestaan "liian aikaisesta sänkyyn menosta - otidigt sängelag" seuraavasti siten, että naisen avio-oikeus tuli turvatuksi: "Jos mies yhteyttä pitä morsiammens canssa; niin on se awioskäsky, joca pitä wihkimisellä päätettämän, joco kihlaus on ehdollinen, eli ehdotoin, ja ehkä samat ehdot ei olis täytetyt. Jos ei mies tahdo wihille, ja täsä wastahacoisudesans pysy; nijn selitettäkön nainen hänen awiowaimoxens, ja nautitcon täyden awio-oikeuden miehen omaisudesa, nijncuin 10. Lugussa täsä Caaresa sanotan. Teke nainen sen; olcon sama Laki." - Säännöstöä täydensi vielä 11 §, jossa sulhasen karkaamisen varalta säädettiin, että sovelletaan naimakaaren 13 lukua avioerosta ja lasten asemasta.

131 Sekä tahallisilla että tuottamuksellisilla henkirikoksilla oli omat kaarensa samoin kuin pahoinpitelyillä, minkä lisäksi oli varkaankaari. Tämän ohella 1500-1600-luvuilla annettiin lukuisia tiettyjä rikoksia koskeneita asetuksia. Legaliteettiperiaatetta nykyisessä mielessä ei tietystikään ennen valistusta ollut, vaan rangaistuksetkin jaettiin kahtia laissa määrättyihin "poenae legitimae" ja harkinnanvaraisiin "poenae arbitrariae". Rangaistuksina olivat mm. rauhattomaksi julistaminen, kuolemanrangaistus, maastakarkoitus, kunniattomaksi julistaminen ja konfiskaatio. - Olin 1934 s. 808-809.

132 Uuslatinalainen sana "leuterare" on muodostettu Saksan "läotern" -sanan pohjalta, joka merkitsee puhdistamista, selkiyttämistä ja jalostamista. Käsite on siten tullut Ruotsiin Saksan oikeuden kautta, vaikka sen alkuperä on roomalaisessa oikeudessa. Myöhäisroomalaisen oikeuden mukaan myös kaksi korkeinta tuomioistuininstanssia eli senaatti ja keisarillinen tuomioistuin olivat lain yläpuolella. Ne saattoivat vapaan harkintansa mukaan lieventää tai koventaa rangaistuksia. - Olin 1934 s. 826.

133 Mooseksen lain vaikutus näkyi ensi sijassa perhe- ja rikosoikeudessa. Ylioikeuksien arbitrointivalta ja roomalaisen oikeuden käyttäminen oli legalisoitu. Edellinen asetuksella 1641 ja jälkimmäinen Kristiina kuningattaren julistuksella 1650. Ylikangas kuitenkin on korostanut sitä, että luonnonoikeuden avulla Ruotsin laki selitettiin suuremmassa määrin kuin muut lait ikuisen ja muuttumattoman luonnonoikeuden kaltaiseksi. Roomalainen oikeus vedettiin alas jalustaltaan ja selitettiin pelkästään muiden vieraiden oikeusjärjestelmien veroiseksi. Luonnonoikeudellisesta doktriinista ja kotimaisen oikeuden korostamisesta tulikin komissiotyöskentelyn keskeisiä johtotähtiä. - Jägerskiöld 1984 s. 683; Ylikangas 1984 s. 1333, 1340.

sgärningsbalken" ja joka suomenkielisessä käännöksessä sai nimen "Pahategon kaari". Raiskaussäännös oli aikaisemmin ollut rauhanvalankaaressa ja lainvalmistelun alussa esitykset koskivatkin juuri Edsöresbalkenin uudistamista.

Aikaisemmin maan- ja kaupunkilaeissa raiskaussäännöksen otsikko koski naisen ottamista väkisin "Om någon våldtager en kvinna" tai "Om någon våltager en mö eller en kvinna". Kasuistisia säännöksiä haluttiin systematisoida ja uuden luvun otsikoksi otettiin naisrauha.[134]

Naisrauhaa koskevaan lukuun haluttiin koota raiskausta, naisen ryöstöä, enleveerausta ja neidon loukkausta koskevat säännökset sekä raskaana olevan naisen tappoa ja pahoinpitelyä koskeva säännös. Koska luvussa oli myös prosessuaalisia säännöksiä, siitä tuli hyvin heterogeeninen.[135]

3.2.3. Raiskaussäännös ja vapaan tahdon problematiikka

Raiskaussäännös sijoittui vuoden 1734 -laissa "Pahategon kaaren" 22. lukuun naisrauhan ensimmäiseksi pykäläksi. Nyt tunnusmerkistössä ensimmäisen kerran selvästi ilmaistiin, että raiskaus on rikos, joka tapahtuu vastoin naisen tahtoa. Tästä loogisesti seurasi myös pykälän loppuosa, jossa säädetiin raiskaussäännös koskemaan myös mielenvikaisen ja alle 12-vuotiaan lapsen raiskausta. Lisäksi lainkohdassa on uhri huomioitu siten, ettei häntä saa raiskauksen uhriksi joutumisesta soimata, ja kuten aikaisemminkin vastuuta uhrille ei synny siinä tapauksessa, että hän tappaa tekijän itse teossa. Myös yritys kriminalisoitiin. Alkuperäinen teksti kuuluu seuraavasti:

> "Cap. XXII. Om qwinno frid:
> § I. Tager man qwinno med wåld, och mot hennes wilja främjar sin onda lusta, och warder lagliga thertil wunnen; miste lifwet, och qwin-

134 Vuoden 1734 lain 22. luvun lopulliseksi otsikoksi tuli "Om qwinno frid", joka suomenkieleen käännettiin muotoon "Waimowäen rauhasta". Luvun otsikon ruotsinkielinenkin kirjoitusasu vaihteli lainvalmistelun kuluessa: vuonna 1696 " 33 Cap. Om qwinnofrijdh IV 402; vuonna 1713 7 Cap. Om qwinnofridi V 307; vuonna 1731 otsikko sai lopullisen muotonsa "22 Cap. Om qwinnofrid VI 420. - Innehållsöfversikt öfver Förarbetena till Sveriges Rikets Lag 1686-1736. VI Lagkommissionens förslag 1719-1734. Uppsala 1904 (Wilhelm Sjögren). s. 340, 343, 351. – Myös rikoskaaren kirjoitusa-su vaihteli: esim. vuonna 1729 "Missgiärningzbalken" ja vuonna 1731 "Misgiärningsbalk". - Ibid. s. 366, 405.

135 Neidonloukkaus käsite hävisi vähitellen 1600-luvulla ja se korvattiin salavuoteus-säännöksellä, jossa sekä miestä että naista rangaistiin. Kirkon vaikutuksen kasvulla on selitetty tätä muutosta, koska uskonnon kannalta kumpikin sekä mies että nainen oli tehnyt syntiä olemalla sukupuoliyhteydessä avioliiton ulkopuolella. Vuoden 1686 kirkkolain 14 §:n mukaan säädettiin miehelle velvollisuus mennä naimisiin haureuteen avioliittolupauksin viettelemänsä tytön kanssa. Vuoden 1734 lain 22. luvun 5 §:n mukaan säännös koski sekä vaimon että tyttären houkuttelemista isänsä tai äitinsä luota. Rangaistuksena oli sakkoa vähintään sata talaria, mutta oikeuskäytäntö kehittyi sellaiseksi, että miehen sakkorangaistus oli kaksinkertainen naisen rangaistukseen verrattuna. Tätä on tulkittu siten, että naiset, jotka yleensä olivat piikoja, ansaitsivat puolet rengin palkasta. Miestä pidettiin myös eniten syyllisenä sen vuoksi, että oletettiin hänen tehneen seksuaalisen aloitteen. - Hassan-Jansson 2002 s. 4.

> nan ware saklös. Ej må ock någor henne thet förwita, wid fyratijo dalers bot. Gitter han ej ful-borda sin onda wilja; böte äntå för wåldet hundrade daler. Warder han i thy dräpen; ligge ogild. Häfdar man afwita qwinno, eller then, som ej fylt tolf år; ware lag samma." [136]

Lingvistisesti raiskaustunnusmerkistössä ilmaus ottaa väkisin "at ta med våld" merkitsi etymologisesti alun perin "viedä joku pois tai ottaa joku väkivallalla". Kysymys oli tavallaan siitä, että nainen voitiin ottaa joko laillisesti tai väkivallalla, kuten Hassan-Jansson toteaa. Tunnusmerkistö rajautui naisenryöstön ja morsiamenryöstön tunnusmerkistöön. 1600-luvulla raiskauksen sisältö "naisen laittomana ottamisena" oli jo vanhentunut ja fyysinen väkivalta oli tunnusmerkistössä ratkaisevaa.[137] Lakikomission ehdotuksessa vuonna 1723 naisen tahdonvastaisen väkisin ottamisen ohella tunnusmerkistössä esiintyi vaihtoehtona pakottaminen sukupuoliyhteyteen hengenvaarallisilla uhkauksilla. Lopullisesta lakitekstistä tämä jäi kuitenkin pois.[138]

Lakia tehtäessä pohdittiin myös lasten ikää. Kysymys oli siitä minkä ikäisellä tytöllä katsottiin olevan sellaista seksuaalista tahtoa, jonka vastaisesti teko voitiin tehdä. Lainkohdassa ikänä mainitaan 12 vuotta. Ensimmäisessä esityksessä ei ollut mitään mainintaa, vuonna 1713 iäksi ehdotettiin 7 vuotta, 1723 9 vuotta ja 1729 12 vuotta, joka tulikin lopulliseen lakitekstiin. Lainvalmistelussa ei aina lasten raiskauksia myöskään kutsuttu väkisinmakaamisiksi, vaan käytettiin sellaisia ilmaisuja kuten epäsiveellisyys alaikäisen kanssa. Oikeuskäytännössä kyllä esiintyi hyvinkin nuoriin lapsiin kohdistuneita väkisinmakaamisia. 1700-luvun alussa kuitenkin yleistyi sellainen käsitys, ettei pieni lapsi voinut tavallaan olla väkisinmakaamisen uhri, koska penetraatio katsottiin mahdottomaksi. Raiskausta alettiin pitää fyysisenä rikoksena. Hassan-Janssonin tutkimusmateriaalissa oli sellaisiakin oikeustapauksia, joissa sekä uhri että tekijä myönsivät sukupuoliyhteyden, mutta siitä huolimatta oikeus tuomitsi ainoastaan yrityksestä. Ilmeisesti näin haluttiin välttää kuolemanrangaistus tulkitsemalla uhri tavallaan kelvottomaksi kohteeksi väkisinmakaamiselle, koska hän oli kovin nuori. Toisaalta lapset pystyivät usein kuvailemaan raiskauksen aikuisia paremmin, joilta häveliäisyyssyistä puuttui

136 Vastaava säännös vuoden 1734 laissa suomennettuna ja Turussa julkaistuna vuonna 1759 kuului seuraavasti: XXII. Lucu. Waimowäen-rauhasta. 1. §. Jos jocu wäkisin otta waimo-ihmisen, ja wastoin hänen tahtoans täyttä pahan himons, ja laillisesti sijhen sidotan; olcon hän hengeens paitzi, ja waimo syytön. Ei mahda myös yxikän waimo-ihmiselle sitä soimata, neljänkymmenen talarin sacon haastolla. Jos ei hän woi paha tahtoans täyttä; tehköön cuitengin sackoa wäkiwallasta sata talaria. Jos hän sijnä tapetaan; maatcon costamata. Jos jocu pitä lihallista secannusta hourun waimo-ihmisen canssa, eli sen, joca ei ole täyttänyt cahtatoistakymmendä ajastaica; olcon sama laki". - Ruotsin Waldacunnan Laki hyväksi luettu ja wastan otettu Herrain Päivillä wuonna 1734. Porvoo 1984.

137 Hassan-Jansson 2002 s. 51-52. - Naisenryöstö ja väkisinmakaaminen ei alunperin Alsnön säännöissä, josta naisrauha sai alkunsa, ollut vielä eriytynyt, vaan ilmaus "koindi walførae" -käsite merkitsi kumpaakin. Säännöksellä pyrittiin suojaamaan laillista ja legitiimiä avioliittoa, johon vaadittiin sukujen suostumus. Väkisinmakaaminen ei tässä yhteydessä ollut niinkään seksuaalirikos, vaan avioliiton solmimistapojen loukkaus. - Ibid. 293-296.

138 Sjögren, VI Lagkommissionens förslag 1723. s. 22. Uppsala 1904.

vaadittava sanasto.[139]

Lasten asemasta raiskaussäännöksessä keskusteltiin puoleen ja toiseen. Toisaalta lakikomission istunnossa 26.3.1708 oltiin myös sitä mieltä, että lapsiin kohdistuvat teot tulisi tästä lainkohdasta jättää kokonaan pois. Toisaalta 12.5.1731 säätyjen yhteisistunnossa professori Melander ihmetteli sitä, miksi juuri 12 vuotta on asetettu iäksi eikä esimerkiksi 15 vuotta, jota hän ehdotti. Vastauksessa kuitenkin katsottiin, että 15-vuotias pystyy jo jollakin lailla suojelemaan itseään ja että uudessa laissa ei voida mennä niin pitkälle ottaen huomioon, että vanhassa laissa ainoa lapsia koskeva ikämaininta oli 7 vuotta.[140]

Koska raiskaus tunnusmerkistön mukaan oli teko, joka tapahtui vastoin naisen tahtoa, jouduttiin pohtimaan myös sitä, täyttyykö tunnusmerkistö silloin, kun teon uhri nukkuu tai on mielisairas. Toisaalta lakikomissiossa katsottiin, että mielisairaskin voidaan ottaa väkivalloin ja vastoin tämän ymmärrystä ja tahtoa. Samoin oikeuskäytännössä tiedettiin olleen tapauksia, jolloin oli tuomittu mielisairaan makaamisesta, vaikka hän ei ole voinut antaa suostumustaan. Nukkuvan naisen makaamisesta oli erilaisia mielipiteitä. Joskus teko oli rubrisoitu neidonloukkaukseksi ja rangaistiin sakolla. Lakikomissiossa taas katsottiin, että nukkuvalta varastaminenkin on rikos, mutta vielä pahempaa on se, jos sekaantuu nukkuvaan ja tällä tavoin varastaa hänen kunniansa. Sen vuoksi lakikomissiossa katsottiin, että sanat, joiden mukaan teko tapahtuu vastoin uhrin ymmärrystä ja vastoin hänen tahtoaan, tarkoittavat väkivallantekoa sekä valveilla olevaa että nukkuvaa kohtaan. Tässä suhteessa lakikomissio oli huomattavasti modernimmalla kannalla kuin Suomen rikoslaki (24.7.1998/563), jonka mukaan nukkuvan raiskaaminen rangaistaan seksuaalisena hyväksikäyttönä (RL 20:5). 1700-luvulla katsottiin siis, että nukkuminen ei merkinnyt konkludenttista suostumusta seksuaalisuhteeseen. Vuodesta 2001 alkaen kuitenkin jälleen sovelletaan raiskaussäännöstä (RL 20:1.2).[141]

139 Hassan-Jansson 2002 s. 253, 279-282, 313. - Ruotsin oikeuskäytännössä on useampiakin tapauksia, joissa uhri on ollut hyvin nuori: vuonna 1616 esimerkiksi Markus Kopparlagare asetettiin syytteeseen poikapuolensa toimesta siitä, että hän oli väkisin maannut 10-vuotiaan kasvattityttärensä Brittan 5 vuotta aikaisemmin. Toisessa tapauksessa puolestaan tyttö oli 7-vuotias eikä enää neitsyt, mikä katsottiin syyksi siihen, että rangaistusta lievennettiin. Toisessa tapauksessa taas vuodelta 1754 tyttö oli 12-vuotias ja saanut raiskauksesta vammoja. Lautamies ja asessori Dubbe epäili kuitenkin tutkimuksen tuloksia ja asetti ne kyseenalaiseksi. Hän katsoi, että tyttö ei ollut vammojen vuoksi ollut vuoteen omana kovin kauaa, joten vammat eivät olleet vakavia. 1700-luvun jälkipuoliskolla lieventäviä olosuhteita etsittiin siten raiskauksen seksuaalisesta momentista, eli siitä oliko penetraatio tapahtunut ja oliko uhri saanut vammoja. - Ibid. s. 82-87, 154-159.

140 Sjögren, Förarbetena till Sveriges Rikeslag 1686-1736 VI Lagkommissionens protokoll 1694-1711. 26.3.1708. Uppsala 1901. Ständernas gemensamma förhandlingar 12.5.1731. - Tässä yhteydessä pohdittiin myös ulkopuolisen asemaa siinä tapauksessa, että hän tappaa raiskaukseen syyllisen. Esityksen mukaan ja myös lakitekstissä hän jää rankaisematta. Pohdittiin mm. sitä, olisiko isillä jonkinlainen oikeus tässä yhteydessä, mikäli he näkisivät lapsiensa joutuvan raiskauksen kohteeksi, etsiä rikollinen käsiinsä ja ottaa tältä henki pois. Ajatusta pidettiin toisaalta hyvänä keinona kostaa tällaiset törkeät väärinkäytökset, mutta toisaalta katsottiin myös tilanne vaaralliseksi siinä tapauksessa, jos kolmas tilanteesta täysin tietämätön ryhtyy tällaiseen tekoon. - VI Lagkommissionens protokoll 1694-1711 26.3.1708.

141 Oikeuskäytännössä on otettu kantaa myös nukkuvan valokuvaamiseen (KKO:2010:52).

Kunnia näytteli kuitenkin raiskausrikoksissa yhä doktriinissa tiettyä roolia, sillä Schlyter sanoi vielä 1844 suunnilleen samalla tavoin kuin mitä ajateltiin 1600-1700 luvuilla eli jos nainen on siveettömyyteen antautunut, ei hänen vastarintaansa voida pitää samalla tavoin vakavana kuin kunniallisen naisen, eikä hänen vahinkonsakaan siten ole samansuuruinen. Tämä merkitsi hänen mukaansa sitä, että jos siveettömyyteen antautunut nainen maataan väkisin hänen nukkuessaan, voidaan olettaa, että hän valveilla olisi tähän tekoon suostunut. Vaikka yksilön intressi oli noussut jo yhteiskunnan ja suvun edelle raiskauskriminalisoinneissa 1800-luvulla ja ruumis kunnian tilalle, siveettömyyteen antautuneiden naisten asemassa jatkuivat asenteet kuitenkin samanlaisina kuin 1700-luvullakin.[142]

3.3. Vuoden 1889 rikoslain väkisinmakaamissäännös ja yhteiskunnallisia virtauksia

3.3.1. Agraariyhteiskunta rikoslain taustalla

Rikoslain säännökset ja niistä käyty valtiopäiväkeskustelu antavat yleensä hyvin kalpean käsityksen siitä yhteiskunnallisesta keskustelusta mikä lainsäännösten takana on. Vuoden 1734 lain valmisteluajankohtanakin 1600-luvun lopussa elettiin jo aikakautta, jolloin luonnontieteellinen tutkimus alkoi ottaa uskonnolta paikkaansa. Ranskan vallankumouksen jälkeen 1800-luvulla teollistumisen ja kaupungistumisen vanavedessä kokonainen kirjo aatteita ryöpsähti esille, joilla oli sanansa sanottavana niin kirkon asemasta kuin avioliitostakin. Seksuaalisen vapautumisen juuret ovat valistuksen aikakaudelta 1700-luvun jälkipuoliskolta. 1800-luvun romantiikka korosti tunteita ja nautintoa ja sai ilmaisunsa ennen kaikkea kaunokirjallisuudessa. "Vapaa rakkaus" kuului erilaisten utopististen, anarkistisen ja nihilististen liikkeiden taisteluohjelmiin 1820-luvulta alkaen Yhdysvalloissa ja Venäjällä ja sieltä se kantautui Suomeen 1830-luvun lopulla.[143]

Kun kulttuuriväki kävi keskustelua vapaasta rakkaudesta, sääty-yhteiskunnan todellisuus näyttäytyi aivan toisenlaisena tuomioistuinkäytännössä. Vuoden 1734 -lain säädökset olivat ankaria ja kohtasivat erityisesti tilattoman väestön naimat-

---

Nukkuvan lapsen alastoman alaruumiin ja sukuelinten valokuvaaminen ja koskettelu tuomittiin konkurrenssissa sekä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä että seksuaalisena hyväksikäyttönä.

142 Ibid; Hassan-Jansson 2002 s. 142-143 ja 309-310. - Raiskausta koskeva lainkohta muutettiin 2.1.1779 ennen Suomen erkaantumista Ruotsista, kun Kustaa III:n aikana kuolemanrangaistus säännöksestä poistettiin ja ruumiinrangaistukset, vankeus ja irtaimen omaisuuden menettäminen tulivat tilalle.

143 Romantiikan ajan kirjailijat, kuten Goethe, Heinrich Heine, Alfred de Musset ja George Sand korostivat tuotannossaan ja elämässään voimakkaan ja aidon tunteen merkitystä. - Suomessa "vapaa rakkaus" ilmestyi julkiseen sanaan vuonna 1838 Helsingfors Morgonbladin käsitellessä saksalaista taiteen filosofiaa koskenutta tutkimusta. Vapaan rakkauden kysymys herätti kuitenkin paljon suurempaa huomiota Carl Jonas Lope Almqvistin julkaistua vuonna 1839 kuuluisan novellinsa "Det går an", joka vuonna 1919 suomennettiin nimellä "Käy laatuun". Kirjassa päädyttiin siihen, että avioliitto on perustettava yksinomaan persoonalliseen tunteeseen miehen ja naisen välillä. - Nieminen 1951 s. 107-108.

tomia naisia: lapsenmurha oli yleisin teloituksen syy Suomessa 1700-luvulla ja 1800-luvullakin yleisin syy naisten kuritushuonerangaistukseen.[144] Alimpaan sosiaaliryhmään kuuluvien naisten asema oli myös tukala silloin, kun he joutuivat seksuaalisen väkivallan uhreiksi, vaikka naisenryöstö oli vuoden 1734 -laissa yhtä ankarasti rangaistava kuin raiskaus.[145]

Seksuaalinen väkivalta kohdistui yhteiskunnan heikoimpiin ja sosiaalisesti vähäarvoisimpiin naisiin ja lapsiin, kuten Jari Aallon empiirisestä tutkimuksesta käy ilmi.[146] Aallon aineistossa ei ole yhtään tapausta, jossa palvelustyttö olisi haastanut isäntänsä oikeuteen. Sen sijaan lapsiin kohdistuneita tekoja on useampiakin.[147] Vaikka sovittelu lain mukaan ei ollut sallittua, asianosaiset kuitenkin pyrkivät rahalla tai avioliittolupauksilla sopimaan asian.[148] Syytekynnys oli korkea useimpien raiskausjuttujen jäädessä piilorikoksiksi. Huhut ja juorut sekä kunnian puolustaminen ajoivat kuitenkin joskus prosessiin. Raiskauksen uhrin asema ei kuitenkaan silloinkaan välttämättä parantunut, vaan uhrit saattoivat joutua raiskauksen vuoksi pilkan kohteeksi, ikään kuin he olisivat itse olleet syyllisiä raiskaukseen. Kuvaavaa tilanteelle oli Aallon mainitsema tapaus, jossa renki oli valmis naimaan uhrinsa poistaakseen tälle aiheutuneen häpeän.[149] Aalto yrittää myös tapausten pe-

144 Vuonna 1779 Kustaa III antoi uuden asetuksen lapsenmurhista. Kuolemanrangaistus seurasi enää vain tahallisesta lapsenmurhasta. Lapsenmurhaa koskeva säännös uudistettiin seuraavan kerran 1866, jolloin rangaistukseksi tuli kuritushuonetta 2-10 vuotta. Lapsenmurhista tuomittiin 1800-luvulla 50-100 naista vuosittain. Luvut lähtivät laskemaan vasta 1900-luvulla häviten lähes kokonaan 1960-luvulla. Muutoksen aiheuttivat yhteiskuntarakenteen muuttuminen, ehkäisyvälineiden kehittyminen ja uusi aborttilainsäädäntö. - Ervasti 1994 s. 23-37, 73-76.

145 Maan- ja kaupunkilaissa ei naisenryöstöä koskevissa lainkohdissa otettu kantaa naisen siviilisäätyyn, mutta vuoden 1734 laissa vaimon tai morsiamen ryöstö rangaistiin kuolemanrangaistuksella, vaikka makaamista ei olisi tapahtunutkaan, ja jos siihen liittyi vielä makaaminen, seurauksena oli myös irtaimen omaisuuden menettäminen. Kihlaamattoman naisen tai lesken ryöstöstä oli seurauksena irtaimen omaisuuden menettäminen ja yhden kuukauden vesileipävankeus. Jos tähän liittyi makaaminen vastoin naisen tahtoa, seurauksena oli kuolemanrangaistus ja irtaimen omaisuuden menettäminen. - L 1734 MB 22:3-4.

146 Jari Aallon empiirinen tutkimus koostui Turun ja Vaasan hovioikeuspiireissä vuosina 1840-64 syytteeseen johtaneista naisiin kohdistuneista törkeistä seksuaalirikoksista. Tapauksia, jotka oli alistettu Turun tai Vaasan hovioikeudelle, oli 89. Päälähteinä olivat alistusakteihin sisältyvät oikeudenkäyntipöytäkirjat, joista myös teonkuvaukset otettiin. Työn otsikko on lainkohdan ruotsinkielisestä sanamuodosta “Tager man qvinno med våld”.

147 Rangaistuskaaren 22:1:ssä, jossa raiskaus oli kriminalisoitu, oli myös saman rangaistusuhan alaiseksi asetettu mielisairaan naisen tai alle 12-vuotiaan tytön makaaminen. Raiskaus tapahtui lainkohdan mukaan vastoin naisen tahtoa ja väkivallalla, kun sen sijaan mielisairaan naisen ja alle 12-vuotiaan tytön makaaminen oli kriminalisoitu pelkästään sekaantumisena kiellettyyn objektiin. Koska teot olivat saman rangaistusuhan alaisia ja samassa lainkohdassa, on loogista, että Aalto käyttää termiä “raiskaus” myös niissä tapauksissa, jolloin uhrina on alle 12-vuotias lapsi. - Aalto 1998 s. 28-30.

148 Näin tapahtui esimerkiksi Lapualla vuonna 1860 jutussa, jossa 15-vuotias torpparipoika raiskasi naapurinsa 7-vuotiaan tyttären. Äiti yritti saada raiskaajan tunnustamaan tekonsa lupaamalla suostuvansa sovintoon. Oikeudessa vanhemmat kuitenkin vaativat pojalle ankarinta mahdollista rangaistusta paheellisesta käytöksestä ja inhottavasta ilkityöstä. Pyhäjoella oikeuteen puolestaan joutui talollinen Anders Siipilehto käydessään käsiksi kuuden vanhaan Kaisaan lupaamalla petollisesti tälle, että hänen poikansa myöhemmin naisi Kaisan hyvitykseksi. - Aalto 1998 s. 29-30.

149 Aalto 1998 s. 64.

rusteella hahmottaa seksuaalisen väkivallan taustoja ja tekijöiden motiiveja, joiksi asiakirjoista paljastui esimerkiksi pilanteko ja nuorison ajanvietto. Oikeuteen saatetut tapaukset olivat kuitenkin usein niin brutaaleja, että poikien harjoittama raaka väkivalta herätti vain pahennusta erityisesti Pohjois-Pohjanmaalla.[150]

Pilaa tekijöiden mielestä oli myös Mustasaaressa 1851 sattunut tapaus, jossa neljä miestä vietteli ja pakotti vähämielisen irtolaisnaisen juomaan viinaa siinä määrin, että tämä menetti tajunsa. Sen jälkeen he olivat työntäneet uhrin sukupuolielimeen risuja ja puuhevosen pään ja tässä tilassa näytelleet naista muille läsnäolijoille. Sen jälkeen uhrin hieman toipuessa he olivat raahanneet hänet pihalle, ja lyöneet tätä vihdoilla jakojen väliin ja takapuoleen. Tekijöiden mielestä kysymys oli ainoastaan pilasta, joka on hyvin tavallista maaseudulla. Syyte heidän mielestään olikin nostettu vain pikkumaisuudesta. Miesten harjoittama raaka väkivalta kohdistuikin useimmiten juuri sukupuolielimiin ja -karvoitukseen. Rovaniemeläiseltä piialta esimerkiksi revittiin juurineen kaikki häpykarvat niin, ettei yhtään jäänyt jäljelle. Raiskauksiin liittyi myös seksuaalisilla kyvyillä kerskailua ja uhrien huorittelua. Oikeudessa pääsääntöisesti miehet esittivätkin arvioita uhrin maineesta.

Selitykseksi nuorisosakkien raiskauksille on tarjottu yhteisön nuorten miesten halua kontrolloida naisten käyttäytymistä ja miesten heikkoja avioitumismahdollisuuksia. Enemmän kuin seksuaalivietin tyydyttämistä raiskaukset kuvastivat kuitenkin halua alistaa ja nöyryyttää naimattomia yhteiskunnan alimmalla portaalla olevia naisia, koska uhriksi valikoituivat nimenomaan sellaiset naiset, joita tekijöillä ei ollut tarkoitustakaan ottaa vaimokseen.[151] On vaikea nähdä, mitä sosiaalista kontrollia alimpien sosiaaliluokkien naisten alistaminen ja seksuaalinen nöyryyttäminen merkitsi. Tapaukset myös osoittavat, miten vähän nautintoon perustuvaa seksuaalisuutta tekoihin sisältyi. Kysymys oli brutaalista pahoinpitelystä, jollaisia toimintamalleja on havaittu muissakin primitiivisissä esiteollisissa yhteiskunnissa, joihin Aaltokin viittaa.

Vaikka yöstely ja kylänkierto olivat tavallisia, ei voida yleisesti sanoa, että agraariyhteiskunta olisi hyväksynyt brutaalin seksuaalisen väkivallan. Lasten raiskausta uhrien perheet pitivät luonnollisesti suurena onnettomuutena ja papitkin kauhistelivat uhrien rääkkäämistä. Tekijät saattoivat vähätellä valituskirjelmissään tekoaan, mutta oikeuden puheenjohtajien asenne oli jo toinen, kuten Aallon kuvaamassa Vanajan Harvialassa 1853 sattuneessa raiskauksessa, jossa renki apureineen raiskasi torpparin tyttären. Tekijät katsoivat uhrin tarinan raiskauksesta ensiksi kokonaan valheelliseksi, toiseksi raiskaus ei heidän mielestään ollut mahdollista, koska pojat tunsivat torpparin tyttären jo ennestään ja kolmanneksi heidän mielestään tyttö oli itse aloittanut riehumisen. Kysymyksessä oli heidän mukaansa tavallinen talonpoikainen leikinlasku, eivätkä he voineet ymmärtää,

150 Syytekirjelmissä ei kuitenkaan aina paheksuttu raiskaajien tekoja, vaan teon luonne ilmaistiin säännönmukaisesti sanoilla "främja sin onda lusta", tai "avskyvärdä uppsåt" tai "grova brott". Jos kysymyksessä oli tiedottoman naisen tai lapsen raiskaus käytettiin ilmaisua luonnonvastainen rikos "naturvidriga brott". - Aalto 1998 s. 58-59.

151 Aalto 1998 s. 67, 83 ja 104.

miksi heidän tekonsa oli otsikoitu niin törkeäksi rikokseksi. Eivätkä he ymmärtäneet sitäkään, että oikeuden puheenjohtaja oli kutsunut heitä istunnon aikana "Harvialan mullikoiksi".[152]

3.3.2. Väkisinmakaamissäännös vuoden 1875 ja 1884 rikoslakiehdotuksissa

Rikoslakia ryhdyttiin 1800-luvun loppupuolella uudistamaan suuren kehitysoptimismin vallitessa.[153] Rikos- ja rangaistuskaari kuuluivat niihin vuoden 1734 lain säännöksiin, jotka vanhentuivat ensiksi. Valistus oli tuonut mukanaan myös rikosoikeuteen virtauksia, jotka mullistivat rikosoikeuden perusajatuksia.[154] Barbaarista rangaistuskäytäntöä yritettiin lieventää useampaankin otteeseen sekä Ruotsin että Venäjän vallan aikana.[155]

Paitsi rikosoikeuden myös prosessioikeuden ja erityisesti syyteoikeuden piirissä oli vuosisatojen kuluessa tapahtunut suuria muutoksia 1800-luvulle tultaessa. Yleinen kehitys oli kulkenut suvun kosto-oikeudesta kohti valtion syyteoikeutta ja asianomistajarikoksista kohti virallisen syytteen alaisia rikoksia.[156] Jo ennen vuoden 1734 lakia virallinen syyttäjä saattoi nostaa syytteen melkein kaikista rikoksista. Asianomistajan syyteoikeus ei kuitenkaan alun perin ollut rajoitettu vain tiettyihin rikoksiin. Vuoden 1734 laissa oli kuitenkin joukko rikoksia, joihin myös väkisinmakaaminen kuului, jotka oli jo erotettu asianomistajarikoksiksi. Vuonna 1900 julkaisemassaan monografiassa Kaarlo Ignatius, joka piti kehitystä kohti virallisen syytteen alaisia rikoksia edistyksenä, totesikin virallisen syytteen ulkopuolelle jääneen vuoden 1734 laissa kaikki ne rikokset, "joilla lainsäätäjä ei

152 Aalto 1998 s. 29-30, 58-59, 67-69.

153 Tämä näkyi esim. vuonna 1885 rikoslakiesityksen johdannossa seuraavasti: "koska Rikos- ja Rangaistuskaari maan yleisessä, vuonna 1734 hyväksytyssä laissa ei sisällyksensä puolesta enää vastannut sitä edistystä, minkä sivistys Suomen maassa jo oli saavuttanut, niin jätettiin vuonna 1863 valtiopäiville... armollinen esitys yleisistä perustuksista rikoslakia varten. - Esitys N:o 36, s. 1. Asiakirjat Valtiopäivillä Helsingissä vuonna 1885. Kolmas osa. Helsingissä 1886.

154 Palmgren 1939 s. 43. - Vuoden 1734 laki oli epäilemättä lievempi kuin aikaisemmat lait: ketään ei poltettu elävältä, haudattu maahan, eikä kieliä tai korvia leikattu, mutta kuitenkin, kuten Viktor Almqvist toteaa: valistuneella 1700-luvulla vielä teilattiin ruumiita, ruoskittiin selkiä verille ja seisotettiin synnintekijöitä häpeäpaalussa kirkon ovilla. - Almqvist 1934 s. 743.

155 Ruotsin vallan aikana rangaistuksia lievennettiin ja leuteraatio-oikeutta laajennettiin tietyissä rikoksissa vuosina 1779 ja 1803. Venäjän vallan aikana Nikolai I päätti 1826 armahtaa kaikki muut kuolemanrangaistukseen tuomitut, paitsi valtiollisiin rikoksiin syyllistyneet. Tämän seurauksena Suomessa ei pantu täytäntöön 1800-luvulla kuolemanrangaistuksia Suomen kuuluessa Venäjään. Käytäntö jatkui vuoteen 1888. Vuonna 1863-64 uuden rikoslain perusteita säädettäessä, haluttiin myös heti vuonna 1866 lieventää rangaistuksia tietyistä rikoksista, kuten lapsenmurhasta. Myös tietyt uskontorikokset kumoutuivat kirkkolailla vuonna 1869. Wrede 1934 s. 466-467.

156 Suvun yksinoikeus rangaistuksen täytäntöönpanoon hävisi jo 1300-luvulla, mutta sakkojen vahingonkorvausoikeudellinen luonne säilyi kauan. Aluksi sakot jaettiin kahtia: vahingonkorvauksena loukatulle osapuolelle ja korvauksena kihlakunnalle riidan ratkaisusta. Kuninkaan ja keskusvallan voimistuessa kolmanneksi jakajaksi tuli kuningas. Alkoi esiintyä myös rikoksia, joiden katsottiin kohdistuvan yksinomaan valtioon ja joissa asianomistaja menetti yksinomaisen kanneoikeutensa. - Träskman 1979 s. 20-27.

katsonut olevan mitään yleisoikeudellista merkitystä ja joista seuraavat sakot sen tähden lankesivat asianomistajille yksin, sekä muutamat pienemmät yksityisiä kohdanneet rikokset, joiden kautta ei julkista pahennusta ollut tapahtunut taikka yleistä rauhaa, ruumiin, hengen tahi tavaran puolesta rikottu". "Sitä paitsi riippui asianomistajan tahdosta sellaisten rikosjuttujen vireille paneminen, jotka koskivat laitonta kihlausta, naimista ilman naittajan suostumusta, väkisinmakaamista ja pesän kavallusta."[157] Vuoden 1734 -laissa väkisinmakaaminen oli siis jo määritelty asianomistajarikokseksi 22 luvun 2 §:ssä. Sen mukaan väkisin maatun naisen oli nostettava syyte maalla seuraavissa kihlakunnan käräjissä ja kaupungissa yhdessä kuukaudessa.[158]

Rikoslain valmistelukomitea asetettiin vuonna 1865 nelijäsenisenä, mutta prosessin kuluessa kirjoittamistehtävä päätyi lopulta Ehrströmille.[159] Raiskausta koskevat säännökset sijoitettiin vuoden 1875 ehdotuksen 30 lukuun, jossa säänneltiin rikoksesta toisen vapautta vastaan. Sen sijaan huorinteoista ja kaksinnaimisesta säädettiin 22 luvussa ja salavuoteudesta ja muusta haureudesta 23 luvussa. Ehdotuksen systematiikkaa kummeksui myös Jaakko Forsmann vuonna 1877 todetessaan, että väkisinmakaamisrikokset ovat rikoksia paitsi vapautta myös siveyttä vastaan, jolloin ne senlaatuisina voisivat olla myös ehdotuksen 23 luvussa, kuten siihen aikaan esimerkiksi Saksan rikoslaissa oli laita. Ehdotuksessa kuitenkin ilmeisesti seurattiin Ruotsin esimerkkiä, jossa väkisinmakaaminen oli sijoitettu vapaudenloukkauksia koskevaan lukuun toisin kuin Norjassa ja Tanskassa, jossa se oli kriminalisoitu siveellisyysrikoksena. Ehdotuksen 23 lukuun oli sijoitettu myös mielipuolen naisen makaaminen ja sekaantuminen alle 15-vuotiaaseen (RLE 273 ja 274 §). Koska 30 luvussa ehdotettiin kriminalisoitavaksi myös tunnottoman naisen makaaminen, samaan lukuun olisi Forsmanin mielestä voitu myös siirtää salavuoteus mielipuolen naisen kanssa, mikä oli luonteeltaan aivan samanlainen sekä lasten kanssa harjoitettu haureus.[160]

157 Ignatius 1900 s. 102-103. - Ignatiuksen tekstistä on vaikea päätellä, miten hän suhtautui väkisinmakaamiseen: oliko se rikoksena sui generis vai "pienempi yksityistä kohdannut rikos".

158 Yleistä määräystä asianomistajarikoksista ei vuoden 1734-laissa ollut, vaan lain kasuistisen luonteen mukaisesti jokainen asianomistajarikos oli määritelty kyseistä rikosta koskevassa luvussa. Niinpä asianomistajarikokseksi oli määrätty mm. kuolemantuottamukset (MB 29:1-3) ja lievät pahoinpitelyt, kuten korvapuustin antaminen toiselle tai hiuksista tai parrasta vetäminen (MB 35:4, 5 ja 6). Väkisinmakaamisrikoksen asianomistajalle annetut määräajat raamatullisella vanhalla suomenkie-llä kuuluivat Pahategon Caareen XXII. Lucun 2 §:ssä seuraavasti: "Jos waimo-ihminen on wäkisin maattu, ja hän ei cohta sitä tiettäwäxi tee, eikä canna sen päällä lähimmäisesä Kihlacunnan Käräjästä, eli yhden cuucauden sisällä Oikeuden edesä Caupungisa; nijn älkön hänellä sitten olco walda, wäkiwallan ylitze walitta, jos ei han laillista estettä osota."

159 Kodifioimisyritysten ensimmäinen vaihe ajoittui vuosiin 1814-35, jolloin lakikomitea työskenteli Avellanin johdolla rikoslainsäädännön uudistamiseksi. Komitea kuitenkin purettiin vuonna 1835, jonka jälkeen työtä jatkettiin Wallenin johdolla. Nämäkään ehdotukset eivät johtaneet tulokseen, vaan keisarin määräyksestä työ oli aloitettava alusta vuonna 1847. Tarkastustyö lopetettiin vuonna 1865, jolloin asetettiin uusi komitea, joka sai työnsä valmiiksi 1875 ja jonka esitys julkaistiin ruotsinkielisenä vuonna 1875 (komiteanmietintö 1875:9) ja suomenkielisenä vuonna 1884 (komiteanmietintö 1884:12). Rikoslain kodifiointiyrityksiä 1800-luvulla ovat tutkineet Yrjö Blomstedt ja Antti Kivivuori. - Blomstedt 1964 s. 421-515 ja Kivivuori 1969 s. 80-87.

160 Forsman 1877 s. 61.

Lopputuloksena oli, että vuoden 1875 rikoslakiehdotuksen 30 lukuun eli rikoksiin toisen vapautta vastaan sijoitettiin avioliittoon pakottaminen (350 §), haureelliseen tekoon pakottaminen (351 §), väkisinmakaaminen (352 §) ja tunnottoman naisen makaaminen (353 §). Lisäksi 355§:ssä oli viittaussäännös ehdotuksen 23 lukuun, jossa oli kriminalisoitu haureuden harjoittaminen alle 15-vuotiaan kanssa ja mielisairaan naisen makaaminen. Ilmeisesti katsottiin, että viimeksi mainitut teot eli haureuden harjoittaminen alaikäisen kanssa ja mielisairaan makaaminen eivät edellyttäneet tekoa vastoin kohteen tahtoa.[161] Lisäksi ehdotuksessa oli 354 §, jonka mukaan jos uhri oli 351-353 §:ssä mainittujen tekojen kautta menettänyt henkensä, rikos oli virallisen syytteen alainen ja rangaistukseksi ehdotettiin 10 tai 15 vuotta kuritushuonetta tai elinkautinen. Väkisinmakaamista koskeva 352 § oli muodoltaan monimutkainen, koska teonkuvauksen lisäksi se sisälsi asianomistajamääräyksen sekä rangaistusasteikot myös "erinomaisen lieventäviä seikkoja varten" sekä yrityksen kriminalisoimisen.[162]

Vuoden 1875 ehdotuksen sanamuotoja vertailtaessa havaitaan, että ruotsinkielisessä tekstissä yleensä käytetään sukupuoliyhteydestä termiä "lägersmål" systemaattisesti, kun taas suomenkielisissä teksteissä puhutaan joko salavuoteudesta (352 §) tai luvattomasta sekaannuksesta (esim. 353 §, 273 §).

Mielenkiintoinen vuoden 1975 ehdotuksessa oli tunnottoman naisen makaamista koskeva 353 §.[163] Lainkohdassa ehdotetaan ensin kriminalisoitavaksi haureuden harjoittaminen tai makaaminen tunnottoman naisen kanssa sellaisessa tilanteessa, jolloin tekijä on saattanut naisen tässä aikomuksessa tiedottomaan ja puolustuskyvyttömään tilaan. Kysymyksessä olisi silloin ollut asianomistajarikos, joka olisi rangaistu samalta asteikolta kuin pakottaminen haureelliseen toimintaan ja väkisinmakaaminen. Jos taas nainen oli saatettu kyseiseen tilaan muuta tarkoitusta varten tai jos hän oli sellaisessa tilassa ilman rikollisen syytä ja siis tekijä ikään kuin käytti tätä tilaa hyväksi, rangaistusasteikoksi ehdotettiin kuritushuonetta korkeintaan 6 vuotta ja lieventävissä asianhaaroissa vankeutta, ei kuitenkaan yhtä kuukautta lyhyempää aikaa. Yritys tässäkin tapauksessa ehdotettiin kriminalisoitavaksi. Perusteluissa nimenomaan sanotaan, ettei kysymyksessä voi

161 Kivivuori 1969 s. 219.

162 Suomenkielisenä väkisinmakaamisesta ehdotettiin säädettäväksi vuoden 1875 komiteanmietinnössä seuraavasti: "352 §. Jos nainen väkivallalla taikka 351 §:ssä mainitulla uhkauksella pakoitetaan salavuoteuteen; niin pitää rikollinen, jos nainen tahi hänen edusmiehensä tekee rikoksesta syytteen, tuomittaman, väkisinmakaamisesta, kuritushuoneeseen vähintään kolmeksi ja korkeintaan kymmeneksi vuodeksi. Jos seikat ovat erinomaisen lieventäviä; niin sopii tuomita vankeuteen, kumminkaan ei kahta kuukautta vähemmäksi ajaksi. Rangaistakoon myöskin yrityksestä väkisinmakaamiseen. - Komiteanmietintö 1884:12 s. 83.

163 Alkuperäisessä ruotsinkielisessä asussaan 353 § kuului seuraavasti: "Har någon föröfvat otuktig handling, eller lägersmål, med qvinna, sedan han henne i sådan afsigt i vanmakt, yrsel, sömn eller annat sådant tillstånd försatt, att hon ej till sig viste, eller sig icke värja kunde; straffes, om åtal af qvinnan eller hennes målsman väckes, efter sakens beskaffenhet, såsom i 351 eller 352 § säges. Var qvinnans vanmäktiga eller medvetslösa tillstånd för annat ändamål framkalladt, eller utan gerningsmannens skuld tillkommet; dömes till tukthus ej öfver sex år. Äro omständigheterna synnerligen mildrande; kan i fall, som senast nämndes, till fängelse ej under en månad dömas. Sker försök till brott, som i denna § nämnes; varde ock det straffadt." - Komiteanmietintö 1875:9 s. 76.

olla pelkästään kunnianloukkaus eli solvaus, koska "sellainen pakoitus sisältää hänen vapautensa ahdistamista ja saattaa sen vuoksi vaikeammissa tapauksissa olla jotenkin kovan rangaistuksen alainen, vaikkakaan väkisinmakaamista ei olekaan harjoitettu."[164]

Vuoden 1875 rikoslakiehdotusta pohdittiin muutamissa aikakauslehtien kirjoituksissa, mutta vuonna 1880 julkaistut lausunnot koostuivat ainoastaan virallisista lausunnoista. Kertyneen kritiikin johdosta senaatti päätti asettaa uuden tarkastuskomitean työstämään ehdotusta edelleen. Neljän vuoden työskentelyn jälkeen tarkastuskomitea saikin työnsä valmiiksi ja julkaisi sen vuonna 1884.[165] Uudessa rikoslakiehdotuksessa siveysrikosten ja väkisinmakaamisten systemaattista asemaa oli muutettu. Siveysrikokset ehdotettiin säädettäväksi 21 luvussa ja rikokset toisen vapautta vastaan 28 luvussa. Suuri muutos raiskauksen osalta oli kuitenkin se, että uudessa ehdotuksessa väkisinmakaamista koskevat säännökset ehdotettiin sijoitettavaksi siveysrikoksia koskevaan lukuun. Näin haluttiin ilmeisesti keskittää seksuaalisuutta koskevat säännökset samaan lukuun. Tästä huolimatta ehdotuksessa jätettiin kuitenkin naisen ryöstöä ja enleveerausta koskeneet säännökset (217 ja 218 §) ehdotuksen 22 lukuun eli rikoksiin toisen vapautta vastaan.[166]

Väkisinmakaamisen perussäännös oli sijoitettu ehdotuksen 169 §:ään ja siinä saman rangaistusuhan alaiseksi oli asetettu myös makaamistarkoituksessa tunnottomaan tilaan saatetun naisen makaaminen:

> Med tukthus från och med fyra till och med tio år straffes:
> 1. den, som till lägersmål tvingar qvinna med våld eller hot, hvilket innebär trängande fara för hennes lif eller helsa;
> 2. den, som har lägersmål med qvinna, hvilken han för det ändamål försatt i sådant tillstånd, att hon ej vet till sig eller ej kan värja sig.
> Äro omständigheterna synnerligen mildrande; vare straffet fängelse ej under ett år.

164 Komiteanmietintö 1884:12 s. 257.

165 Kivivuori 1971, s. 12-24. - Tarkastuskomitean mietintö julkaistiin komiteanmietintöjen sarjassa numerolla 1884:12. Rikoslakiehdotuksen nimilehti oli vuoden 1875 ehdotuksessa entisestäänkin pidentynyt ja kuului seuraavasti: "Alamaiset ehdotukset Suomen Suuriruhtinaanmaan Rikoslaiksi, Asetukseksi rangaistusten täytäntöönpanosta sekä Asetukseksi Suomen Suuriruhtinaanmaalle annetun uuden rikoslain voimaapane-misesta ja siitä mitä sen johdosta on vaarinotettavaa, ynnä perussyitä näihin ehdotuksiin. Valmistanut komitea, joka oli määrätty tarkastamaan vuonna 1875 painettuja alamaisia ehdotuksia sanotuksi rikoslaiksi ja sanotuiksi asetuksiksi. Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1884."

166 Säännösten erona oli se, että naisen ryöstöä koskevassa säännöksessä ehdotettiin kriminalisoitavaksi 15-vuotta täyttäneen naisen pois vieminen tai "valloissansa" pitäminen haureuden harjoittamista tai naimisiin menemistä varten. Enleveerauksessa taas kysymys oli saman ikäisen naisen poisviemisestä sanotussa tarkoituksessa ilman naittajan suostumusta. Ryöstöavioliittoajatus eli siis yhä edelleen, mikä näkyi myös rikoksen asianomistajaluonteessa ehdotuksen 225 §:ssä, jonka mukaan syytettä ei voitu nostaa, jos nainen oli mennyt naimisiin tekijän kanssa eikä avioliittoa ollut purettu.

Siveysrikosten systematiikka oli laadittu siten, että yläkäsitteenä oli "salavuoteus". Ratkaisu oli teoreettisesti sikäli ymmärrettävä, että absoluuttisen sukupuolimoraalin aikana kaikki avioliiton ulkopuolella tapahtunut sukupuoliyhteys oli salavuoteutta. Siten ehdotuksen 170 §:ssä ehdotettiin kriminalisoitavaksi salavuoteutena myös naisen tunnottoman tilan hyväksikäyttäminen.[167]

Oleellista ehdotetuissa väkisinmakaamissäännöksissä oli fyysisen pakon tai hengen tai terveyden vaaran sisältävän uhan käyttäminen tai naisen saattaminen makaamista varten sellaiseen tilaan, ettei hän kyennyt itseään puolustamaan. Ruotsinvoittoisesti suomenkielisessä tekstissä puhutaan "hengen tahi terveyden päälle" käyvästä vaarasta.[168]

Lapsuus tavallaan löydettiin 1800-luvun lopussa ja se myös heijastui rikoslakiehdotuksiin, mutta ei raiskauksen osalta välttämättä lasten asemaa parantavasti, sillä vuoden 1734 -laissa samaan lainkohtaan, jossa raiskaus oli kriminalisoitu, oli sisällytetty saman rangaistusuhan alaisuuteen myös sekaantuminen alle 12-vuotiaaseen. Vuoden 1884 ehdotuksen 171 §:ssä ehdotettiin kriminalisoitavaksi salavuoteus alle 12-vuotiaan tytön kanssa ja sellaisen 12-14-vuotiaan tytön kanssa, jota ei vielä ollut maattu. Ikärajoista käytiin sittemmin keskustelua valtiopäivillä. Sukupuolien erilainen kohtelu näkyi siveysrikosehdotuksissa myös siten, että homoseksuaaliset suhteet ehdotettiin kriminalisoitavaksi vain miesten välillä (176 §). Sen sijaan haureuden harjoittaminen ehdotettiin kriminalisoitavaksi sekä alle 15-vuotiaan tytön että pojan kanssa (173 § 2-kohta).

Ehdotuksessa otettiin edelleen huomioon se tilanne, että väkisinmakaamisen, tunnottoman naisen makaamisen tai alaikäiseen sekaantumisen seurauksena aiheutetaan vaikea ruumiin- tai terveyden vamma tai kuolema. Ehdotuksen 172 §:ssä näille seurauksille asetettiin oma rangaistusasteikkonsa: vamman tuottamuksesta 6-12 vuotta kuritushuonetta ja kuoleman seuratessa kuritushuonetta 8-12 vuotta tai elinkautinen. Seurauksen ollessa näin vakava kysymyksessä ei myöskään ollut enää asianomistajarikos.

Rikoslain parissa ahkeroitiin 1880-luvulla useilla tahoilla, kuten Antti Kivivuori asian ilmaisi. Joulukuusta 1883 lähtien lakia suunniteltiin yhtä aikaa kolmella taholla: edellä kerrotussa tarkastuskomiteassa, senaatin oikeusosaston jaostolla ja Uppsalassa, jossa J. Hagströmer oli laatimassa omaa, laajaa tarkastuslausuntoaan.[169] Hagströmer analysoi myös ehdotuksen 21 luvussa muotoiltuja väkisinmakaamis- ja muita siveysrikossäännöksiä. Erityisesti hän kiinnitti huomiota "pakkoa" koskeviin formulointeihin väkisinmakaamissäännöksessä (169 §) ja haureelliseen tekoon pakottamista koskevassa säännöksessä (173 §). Hänen mielestään edellä siteerattu ruotsinkielinen teksti (169 § 1-kohta) täytyy lukea siten, että kaikki lainkohdan kuvaukset koskevat pakottamista ja pakottamiskeinoina on joko väki-

167 Systematiikka oli rakennettu siten, että naisen saattaminen makaamista varten tunnottomaan tilaan rangaistiin samoin kuin väkisinmakaaminen, ja tunnottoman tilan hyväksikäyttäminen ehdotettiin 170 §:ssä rangaistavaksi lievemmin eli 2-8 vuotta kuritushuonetta tai lieventävien asianhaarojen vallitessa vankeudella vähintään kuudeksi kuukaudeksi. Tunnottomaan tilaan rinnastettiin se, että nainen oli ymmärrystä vailla.

168 Komiteanmietintö 1884:12. s. 43; Komitébetänkande 1884:12. s. 39.

169 Kivivuori 1971 s. 29.

valta tai uhka, joka sisältää terveyden- tai hengenvaaran. Hagströmerin mielestä pakon täytyi olla sellaista, ettei sitä voinut vastustaa eli muodoltaan vis absoluta. Jos nainen antoi periksi väkivallalle, kysymyksessä ei Hagströmerin mukaan enää ollut väkisinmakaaminen vaan lainvastainen pakottaminen.[170] Muussa tapauksessa Hagströmerin mielestä väkisinmakaamisen käsite tulisi liian laajaksi. Tässä hän viittaa nimenomaan rangaistuskaaren (1734) muotoiluun, jonka mukaan siinä nimenomaan edellytettiin vis absoluta- asteista pakottamista. Hän ehdottikin väkisinmakaamissäännökseen seuraavaa muotoilua: "..."den, som till lägersmål tvingar qvinna genom våld, *som hon ej förmår*, eller genom hot etc.". Vastaavaa muutosta hän ehdotti myös haureuteen pakottamista koskevaan säännökseen (173 §), jotta pakottaminen kummassakin tapauksessa olisi vis absoluta -asteista.[171]

3.3.3. Säädyt keskustelivat siveellisyysrikoksista vuosien 1885 ja 1888 valtiopäivillä

Rikoslakiehdotus eteni säätyvaltiopäivien käsittelyyn. Oikeusosasto hyväksyi lopullisen esitysehdotuksensa 1.8.1884 ja se toimitettiin Pietariin vuoden 1875 rikoslakiehdotuksen, siitä annettujen lausuntojen sekä tarkastuskomitean ehdotuksen kanssa. Väkisinmakaamista ja haureuteen pakottamista koskevat säännökset palautettiin rikoslakiesityksessä jälleen vapautta vastaan koskeviin rikoksiin (25 luku). Siveellisyysrikoksia koskevan luvun otsikoksi ehdotettiin "Salavuoteudesta ja muusta haureudesta" ja säännökset esitettiin sijoitettavaksi 20 lukuun. Hagströmerin esittämä kritiikki pakottamisen formuloinnista oli osittain otettu huomioon väkisinmakaamisen teonkuvauksessa (25:4). Pakottaminen ilmaistiin seuraavasti: "Jos joku pakoittaa naisen salavuoteuteen käyttämällä väkivaltaa, jota nainen ei jaksa vastustaa, tahi uhkausta,". Fyysinen pakko tässä muodossa tarkoitti vis absoluta -asteista pakottamista. "Uhkaus" -sana jäi kuitenkin tässä esityksessä irralliseksi, eikä sitä määritelty tarkemmin.[172] Pakottaminen oli myös

170 Hagströmen perusteli vis absoluta-pakon vaatimusta seuraavasti: "Gifver qvinna efter, fastän hon kunnat göra motstånd, derför att hon föredrager detta framför att längre kämpa med gerningsmannen, blir detta ej våldtägt. Gerningen blir viss icke straffri, men den nedsjunker då till den jemförelsevis ringa förbrytelsen rättsstridigt tvång. Allt naturligen under förutsättning, att ej i det på började våldet kan anses ligga ett "hot, hvilket innebär öfverhängande fara för hennes lif eller helsa". Hagströmer 1884 s. 165.

171 Hagströmer 1884 s. 164-165. - Hagströmer kiinnitti myös huomiota ehdotuksen 173 § 2-kohdan kriminalisointiin, jossa ehdotettiin kriminalisoitavaksi haureuden harjoittaminen alle 15-vuotiaan pojan tai tytön kanssa. Ehdotettua ikärajaa hän piti painovirheenä, koska luultavasti oli tarkoitettu 12-vuoden ikärajaa. Koska 171 §:ssä ehdotettiin, että salavuoteus 12-14-vuotiaan tytön kanssa olisi rankaisematon siinä tapauksessa, että hänet oli ennen maattu, ei myöskään haureuden harjoittaminen tällaisen tytön kanssa saattanut olla rangaistavaa. Hagströmer ei myöskään ymmärtänyt sitä, että alaikäisen pojan makaaminen jäisi rankaisematta. Sen vuoksi hän ehdottikin muotoilua, jonka mukaan säännös koskisi alle 12-vuotiasta tyttöä ja samanikäistä poikaa, joka joutuu "otuktig handling" -kohteeksi. - Hagströmer 1884 s. 166.

172 Kokonaisuudessaan esityksen 25:4:n väkisinmakaamista koskeva tunnusmerkistö kuului seuraavasti: "4 § Jos joku pakoittaa naisen salavuoteuteen käyttämällä väkivaltaa, jota nainen ei jaksa vastustaa, tahi uhkausta, taikka jos hän pitää salavuoteutta naisen kanssa, jonka hän sitä varten

erilailla formuloitu haureuteen pakottamista koskevassa 6 §:ssä, mikä herätti kummastusta esityksen käsittelyvaiheessa.[173] Salavuoteus oli edelleen yläkäsite, niinpä salavuoteutena esitettiin kriminalisoitavaksi myös tunnottoman sekä sellaisen naisen makaaminen, joka ei pysty itseään puolustamaan (RL 25:5). Maksimirangaistukset olivat kuitenkin huomattavasti alempia kuin väkisinmakaamisessa eli kuritushuonetta korkeintaan 3 vuotta tai vankeutta. Väkisinmakaamiselle ehdotettiin maksimissaan 8 vuotta kuritushuonetta ja lieventävissä olosuhteissa vähintään 6 kuukautta vankeutta.

Valtiopäiväkäsittelyn aikana väkisinmakaamista koskevat säännökset eivät juuri herättäneet suurempaa keskustelua. Rikoslakivaliokunta kiinnitti Hagströmerin tavoin huomiota siihen, että pakottamisen laatu määriteltiin eri tavalla väkisinmakaamisen (4 §) ja haureuteen pakottamisen kohdalla (6 §). Valiokunta oli sitä mieltä, että pakottaminen täytyy formuloida samalla tavalla ja ehdotti muotoilua "väkivallalla, tahi uhkauksella, jossa pakoittava vaara on tarjona". Tämä tulikin lopulliseen lakitekstiin kuitenkin siten, että "pakoittava" kirjoitettiin nyt ilman i-kirjainta. Rangaistusasteikkoa valiokunta esitti korotettavaksi 10 vuoteen kuritushuonetta. Vankeusrangaistusmahdollisuus ehdotettiin kuitenkin jätettäväksi erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa tapahtuvalle väkisinmakaamiselle, koska kuten valiokunta asian perusteli "todellisuudessa saattaa ilmestyä, että esim. jos nainen jo ennestään on julkisesti antautunut haureuteen." Lisäksi valiokunta ehdotti, että erityinen asianomistajalle tarkoitettu 6 kuukauden syytteeseenpanoaika poistettaisiin, koska asiasta on tarkoitus säätää yleissäännöksellä. Haureuteen pakottamista koskevassa 6 §:ssä ehdotettiin rangaistusasteikkoa korotettavaksi vankeusrangaistuksen maksimiin eli 2 vuodesta 4 vuoteen, "koska puheenalainen rikos joskus saattaa sisältää erittäin törkeän loukkauksen naisen kainoutta vastaan", kuten valiokunta asian perusteli.[174]

Vuoden 1888 valtiopäivillä aateli-, porvaris- ja talonpoikaissääty hyväksyivät ehdotuksen 25 luvun, johon sisältyi väkisinmakaamista ja haureuteen pakottamista koskevat säännökset, keskusteluitta.[175] Pappissäädyssä sen sijaan kirkkoherra Tallgren ehdotti kansalaisluottamuksen menettämisseuraamusta lisättäväksi väki-

on saattanut sellaiseen tilaan ettei nainen ole tunnossaan, taikka ei kykene itseänsä puolustamaan, niin rangaistakoon väkisinmakaamisesta korkeintaan kahdeksan vuoden kuritushuoneella, taikka, jos seikat ovat erinomaisen lieventävät, vähintäänkin kuuden kuukauden vankeudella. Yritys on rangaistava. Älköön väkisinmakaamisesta eikä sen yrittämisestä tuomittako rangaistusta, ellei syytettä ole tehty kuudessa kuukaudessa siitä kuin rikos tehtiin, taikka, jos sen ajan kuluessa on tullut laillinen este, kuudessa kuukaudessa siitä kuin este loppui." - Vp 1885 A III. Esit. N:o 36 s. 55.

173 Haureuteen pakottaminen formuloitiin esityksen 25:6:ssä seuraavasti: 6 §."Jos joku väkisin tahi uhkaamalla väkivaltaa, mikä sisältää päälletunkevan vaaran, pakoittaa naisen kärsimään muun haureellisen toiminnan, joka ei ole salavuoteutta, taikka jos hän tekee sellaisen toiminnan naiselle, jonka hän sitä tarkoitusta varten on saattanut sellaiseen tilaan, ettei nainen ole tunnossaan, taikka ei kykene itseään puolustamaan; niin rangaistakoon korkeintaan kahden vuoden vankeudella taikka sakolla." - Vp 1885 A III. Esit. N:o 36 s. 55-56.

174 Vp. 1888 A I. Rikoslakivaliokunnan mietintö N:o 1 s. 85-86.

175 Protokoll förda hos Finlands Ridderskap och Adel vid Landtdagen år 1888. Tredje häftet s. 1283; Borgneståndets Protokoll vid Landtdagen i Helsinfors År 1888. Andra häftet s. 1116; Suomen Talonpoikaissäädyn Keskustelupöytäkirja Valtiopäivillä vuonna 1888. Kolmas vihko s. 1451.

sinmakaamiseen, haureuteen pakottamiseen, naisen ryöstöön ja enleveeraukseen. Kiivaan keskustelun jälkeen esitys kuitenkin hyväksyttiin ilman kansalaismenettämisseuraamusta valiokunnan esittämässä muodossa.[176]

Uudet tuulet näkyivät jo salavuoteutta ja prostituutiota koskeneissa keskusteluissa, huolimatta siitä, että stereotypiat elivät naisten jakaantumisesta prostituoituihin ja niihin, "joiden kainoutta voitiin haureuteen pakottamisella loukata". Salavuoteudesta ei 1800-luvun lopussakaan yleensä nostettu syytteitä ja ne tulivat oikeuden käsiteltäviksi vain niissä harvoissa tapauksissa, jolloin nainen haki makaajalta elatusapua salavuoteudessa siitetyn lapsen elatukseen. Lakivaliokunnassa mielipiteet menivät täysin ristiin toisten kannattaessa dekriminalisointia ja toisten rangaistuksen korottamista.[177] Aatelis- ja porvarissäädyssä ei enää hyväksytty salavuoteussäännöksiä, vaan aateli halusi dekriminalisoida salavuoteuden tai muuttaa sen sellaiseen muotoon, että ainoastaan miestä rangaistaisiin, jos hän kieltäytyy avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen elatuksesta. Esitys ei kuitenkaan mennyt läpi, vaan salavuoteus dekriminalisoitiin Suomessa vasta 1926.

Varsinainen suuri ja tunnepitoinen keskustelu säädyissä käytiin kuitenkin uusista suojaikärajoista ja prostituutiosta. Säädyissä oltiin hyvin tietoisia siitä, että alaikäisiä tyttöjä käytettiin kaupungeissa prostituoituina. Asiasta oli tehty selvityksiä ja aatelissäädyssä varsinkin Pippingsköld kertoi tilanteesta Suomen kaupungeissa, joka ei välttämättä suhteellisesti ottaen ollut yhtään parempi kuin esimerkiksi Pariisissa. Myös sukupuolitaudit levisivät ja kansan keskuudessa eli vääriä käsityksiä siitä, että niistä saattoi parantua esimerkiksi makaamalla nuoren naisen kanssa.[178]

---

176 Professori Forsman oli puolustamassa esitystä pappissäädyn kokouksessa, jossa Tallgren vaati kansalaisluottamuksen menettämisseuraamusta liitettäväksi väkisinmakaamiseen ja haureuteen pakottamiseen katsoen hyvin oudoksi sen, ettei henkilö joka on "alentunut miltei luontokappaletta alemmaksi, menettäisi kansalaisluottamustaan". Pappissäädyn kokouksessa professori Forsman puolusti valiokunnan esitystä katsoen, että kansalaisluottamuksen menetys tuli nimenomaan liittää omaisuusrikoksiin, jotka ilmentävät petollisuutta ja paritukseen, joka "sisältää muun muassa saastaisen voitonhimon". Kirkkoherra Torkell puolestaan kannatti kansalaisluottamuksen menettämistä ja katsoi, ettei esimerkiksi varkaus, josta tuomittaisiin kansalaisluottamus menetettäväksi, ole raiskauksen rinnalla juuri mitään. Samoin rovasti Törnudd katsoi näiden rikosten osoittavan "niin äärettömän matalaa mielenlaatua ja raakuutta, että tuskin mainittaneen koko rikoslaissa rikosta, joka olisi inhottavampaa laatua." Hän myös kummasteli sitä, minkälainen olisi raiskaus, joka olisi tehty erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa. Keskustelu kuitenkin päättyi siihen, että pykälä hyväksyttiin "ratkaisevalla enemmistöllä". - Suomen Pappissäädyn Pöytäkirjat valtiopäiviltä v. 1888. Toinen vihko s. 1327-1330.

177 Vp 1885 A III. V.M. N:o 39 s. 60-62.

178 Vaikka säätyvaltiopäivillä suuri osa kansaa, kuten maattomat, kaupunkien työväestö ja naiset, ei ollut lainkaan edustettuna, eri säätyjen valtiopäiväpöytäkirjoista voi saada hyvän käsityksen siitä, mitä sivistyneistö 1800-luvun lopussa siveellisyysrikoksista ajatteli. Suurin osa säätyjen kokouksissa olleista ei käyttänyt puheenvuoroja, mutta ne jotka olivat äänessä sitäkin kiivaammin vastustivat alaikäisten saattamista prostituutioon, kuten aatelissäädyssä Pippingsköld ja talonpoikaissäädyssä Meurman ja Castrén. - Ks. keskustelusta säätyjen kokouksissa: Protokoll färda hos Finlands Riddarskap och Adel vid Landtdagen år 1888. Tredje häftet s. 1226-1250; Borgareståndets Protokoll vid Landtdagen i Helsingfors År 1888. Andra häftet s. 1095-1099; Suomen Pappissäädyn Pöytäkirjat Valtiopäiviltä v. 1888. Toinen vihko s. 1296-1299; Suomen Talonpoikais-säädyn

Säätyjen esitysten jälkeen rikoslakivaliokunta käsitteli jälleen ehdotusta ja teki päätökset erilaisten kannanottojen yhteensovittamiseksi. Odotetusti väkisinmakaamisen ja haureuteen pakottamisen säännöksissä pakotuksen laatu sanamuodollisesti yhtenäistettiin siten, että sen tuli tapahtua "väkivallalla, tahi uhkauksella, jossa pakottava vaara on tarjona". Enää ei myöskään puhuttu salavuoteuteen pakottamisesta, vaan pakottamisesta "luvattomaan sekaannukseen". Pakottamisen veroisena pidettiin sitä, että nainen on makaamistarkoitusta varten saatettu tunnottomaan tilaan tai kykenemättömäksi itseään puolustamaan. Rangaistusmaksimi korotettiin 10 vuodeksi kuritushuonetta. Näin muotoiltuna väkisinmakaamista koskeva säännös oli Suomessa voimassa rikoslain 25 luvun 4 §:ssä yli 70 vuotta:

> 4 §. Jos joku pakottaa naisen luvattomaan sekaannukseen väkivallalla, tahi uhkauksella, jossa pakottava vaara on tarjona, taikka jos joku makaa naisen, jonka hän sitä tarkoitusta varten on saattanut tunnottomaan tilaan, tahi kykenemättömäksi itseänsä puolustamaa; rangaistakoon väkisinmakaamisesta kuritushuoneella korkeintaan kymmeneksi vuodeksi, taikka, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vankeudella vähintään kuudeksi kuukaudeksi. Yritys on rangaistava.

Vastaavalla tavalla oli formuloitu RL 25:6:ssä pakottaminen haureuteen. Samaan kokonaisuuteen kuului myös 5 §:ssä kriminalisoitu sellaisen naisen makaaminen, joka on muuten tunnottomassa tilassa tai kykenemätön itseään puolustamaan. Syytteeseenpanon kannalta oleellinen oli RL 25:14:n lainkohta, joka määräsi rikokset asianomistajarikoksiksi. Syytettä ei myöskään voinut nostaa, jos rikollinen oli mennyt naisen kanssa avioliittoon, eikä avioliiton purkamista ollut haettu. Raiskatuksi tuleminen saattoi merkitä avioitumismahdollisuuksien oleellista heikkenemistä, minkä vuoksi väkisinmakaamisrikokset haluttiin pitää asianomistajarikoksina eli kuten edusmies Castrén talonpoikaissäädyn kokouksessa totesi: "Voi kumminkin olla olemassa tapauksia, jolloin tytön mainetta ei tahdota oikeudenkäynnin kautta saattaa kaikkien tiettäväksi, hänen onnettomuuttaan pahentaa, jolloin tahdotaan heittää hämäryyden verho rikoksentekijän yli, ettei tytön tulevaisuus ainaiseksi olisi turmeltu ja mahdollisesti vastainen naimisiin meneminen hänelle mahdoton." Yhä edelleen siis katsottiin ryöstöavioliiton tavoin, että avioituminen väkisinmakaajan kanssa on mahdollista, jolloin naisen maine pelastuu ja rikollinen pelastuu vankilalta. Avioliitto nähtiin yhtenä väkisinmakaamisen sovitustapana.[179]

Keskustelupöytäkirjat Valtiopäiviltä vuonna 1888. Kolmas vihko s. 1405-1414. – Ks. prostituution historiasta Kimpimäki 2009 s. 39-87.

179 Suomen Talonpoikaissäädyn Keskustelupöytäkirjat Valtiopäivillä vuonna 1888. Kolmas vihko s. 1407. - Syytteeseen panoa koskeva lainkohta RL 25:14 §:ssä säädettiin sanamuodoltaan seuraavanlaiseksi: "14 §. Syytettä 4, 5, 6, 7 ja 8 §:ssä mainituista rikoksista älköön virallinen syyttäjä tehkö, ellei asianomistaja ole ilmoittanut rikosta syytteeseen pantavaksi, taikka ellei, rikollisen mentyä naisen kanssa avioliittoon, sen purkamista ole haettu. Jos sellaisen avioliiton purkamista ei ole haettu; älköön syytettä tehtäkö."

Valiokuntakäsittelyssä maksimirangaistukset jonkun verran nousivat myös rikoslain 20 luvussa, jonka otsikoksi tuli luvattomasta sekaannuksesta ja muusta haureudesta. Suojaikärajoista tuli myös erittäin monimutkaisia, kun RL 20:7:ssä kriminalisoitiin kolme eri ikäkautta: alle 12-vuotiaan tytön makaaminen tai haureuden harjoittaminen, samojen tekojen tekeminen 12 mutta alle 15-vuotta täyttäneen tytön kanssa, jota ei ollut ennen maattu sekä 15 vaan ei 17-vuotta täyttäneen tytön makaaminen, jota ei ollut ennen maattu. Yli 12-vuotiaaseen kohdistuneet teot olivat asianomistajarikoksia.[180]

3.3.4. Seksuaaliradikalismi - hyökkäys kirkon auktoriteettia vastaan

Kirkko sai vuoden 1889 rikoslain säätämisprosessissa torjuntavoiton kannattamalleen absoluuttiselle sukupuolimoraalille ja avioliittoinstituutiolleen. Säädyistä papisto ja talonpojat kannattivat tiukimmin perinteisiä kristillisiä arvoja. Uutuutena tunnustettiin kuitenkin nuorison suojelun tarve, mikä oli helposti sisällytettävissä absoluuttisen sukupuolimoraalin vaatimuksiin. Katsantokantojen muutokset näkyivät kuitenkin jo aatelis- ja porvarissäätyjen keskusteluissa. Yhteiskunta oli teollistumassa ja kaupunkimaistumassa ja argumenttejakin haettiin pikemmin yhteiskunnallisesta todellisuudesta kuin raamatusta.

Perinteisiä kristillisiä arvoja oli kritisoitu sivistyneistön keskuudessa jo 1840-luvulla, kuten edellä on käynyt ilmi. Kritiikin kärki suuntautui edelleen kirkon kannattamaa absoluuttista seksuaalimoraalia ja porvarillista avioliittoinstituutiota vastaan. Hyökkäyksen kohteena oli myös lainsäädäntö, joka kriminalisoinneillaan ja avioliittolainsäädännöllään kirkon tukemana piti yllä perinteisiä kristillisiä arvoja. Liikkeellä olivat nyt niin liberaalit, sosialistit, teosofit kuin kulttuuriradikaalitkin. Vaadittiin uskonnonvapautta, kirkon ja valtion erottamista toisistaan, koulujen uskonnonopetuksen lopettamista ja siviiliavioliittolakia eli kirkon vihkimismonopolin murtamista.

Vaatimukset versoivat eri lähteistä ja liikkeellä oltiin monenlaisin perustein. Osalle hyökkäys kristillistä sukupuolimoraalia vastaan oli vain osa kirkonvastaista taistelua. Osalle taas kysymys seksuaalimoraalista liittyi kaksinaismoralismin vastustamiseen. Jotkut taas päätyivät hedonismiin korostaessaan ihmisen oikeutta nautintoihin ja mielihyvään.[181] Seksuaalirikosten kriminalisointien kannalta oleellista keskustelussa oli se, että suoraan kysyttiin, mitä seksuaalirikoskriminalisoinneilla suojellaan. Kysymys oli siis siitä, oliko suojeltava oikeushyvä eli absoluuttinen sukupuolimoraali oikea intressikohde. Kritisoijat kannattivat relatiivista sukupuolimoraalia vaihtoehtojen vaihdellessa asketismista polygamiaan.

---

180 Suojaikärajat koskivat ainoastaan tyttöjä, sen sijaan homoseksuaalisuus kriminalisoitiin RL 20:12:ssä kummankin sukupuolen osalta. - Vp. 1888 A I V.M. - Esit. N:o 1 s. 2-3; Säät. Vast. - N:o 1 s. 40-42, 50-53.

181 Vuoden 1905 suurlakon seurauksena sensuuri kumottiin. Tämä edesauttoi myös sukupuolimoraalia tai -neuvontaa käsittelevän kirjallisuuden julkaisemista, kuten Armas Niemisen väitöskirjan luetteloista vuosilta 1865-1918 ilmenee. Luettelosta Maija Rajainen on tehnyt myös kaavion. - Nieminen 1951 Liite 2 s. 376-398; Rajainen 1973 s. 89.

Vaikutteita tuli Ruotsista ja manner-Euroopasta. Osa ruotsinkielisestä yläluokasta oli henkisesti jo irtautunut kirkon vaikutuspiiristä 1800-luvun puolivälissä ja jyrkimmät relatiivista sukupuolimoraalia ja vapaata rakkautta ymmärtävät aatteet esiintyivät ruotsinkielisten kulttuuriradikaalien Euterpe-lehden piirissä. Aatehistoriallisesti kysymys oli usein nietzscheläisyyden elähdyttämästä aristokraattisesta radikalismista, joka kohdistui poroporvarillista vanhasuomalaisuutta ja kristillis-idealistista yhtenäiskulttuuria vastaan. Uskonnonvapauden ajamiseksi perustettiin vuonna 1905 Prometheus-yhdistys. Ruotsinkielinen kulttuuriradikalismi ilmeni myös juridiikan puolella, kun tohtori ja sittemmin professori Rolf Lagerborg solmi ns. tuomioistuinavioliiton vuonna 1903. Hän katsoi, ettei hän vakaumuksellisista syistä hyväksy kirkkoavioliittoa ja koska siviiliavioitumismahdollisuutta ei silloin Suomessa ollut, päädyttiin soveltamaan vuoden 1734 naimiskaaren 3 luvun 9 §:ää, jonka perusteella Viipurin raastuvanoikeus "tuomitsi" Lagerborgin ja hänen morsiamensa Elna Selinin avioliittoon.[182]

Kiista 1800-luvun lopulla ei ollut uusi, koska 1840-luvulla kiistaan oli suomalaiskansallisella puolella osallistunut jo Snellman, jonka mukaan avioliitto oli ensi sijassa yhteiskunnallinen instituutio, jolle yksilölliset tunteet, himot ja halut olivat alisteisia. Avioliiton tuli siis perustua ennen kaikkea järkeen, eikä niinkään henkilökohtaisiin tunteisiin. Avioliiton kumoamiseen ja "vapaan rakkauden" toteuttamiseen tähtäävät suuntaukset tuomitsi myös rikoslain valmistelussa aktiivisena mukana ollut Jaakko Forsman.[183]

Yliopistopiireissä relatiiviset sukupuolimoraalikäsitykset kuitenkin levisivät. Uusmaalaisessa osakunnassa oli ruotsinkielinen keskusteluseura "Raketen", joka toimi vuosina 1896-1900. Ruotsista kävi myös relatiivista sukupuolimoraalia kannattavia esitelmänpitäjiä, kuten vuonna 1899 ruotsalainen naisasianainen Ellen Key, joka teoksissaan korosti sukupuolirakkautta naisen elämän korkeimpana perustana.[184]

Rikoslain käsittelynkin yhteydessä esiinnoussut prostituutio -kysymys oli kansalaisjärjestöjä jakava ongelma. Ohjesääntöistä prostituutiota vastustettiin laajasti, mutta eri perusteilla. Tilanne oli kaksinaismoralistinen, kun samaan aikaan rikoslaissa kaikki avioliiton ulkopuoliset sukupuolisuhteet oli kriminalisoitu ja käytännössä ohjesääntöinen prostituutio oli sallittu. Ohjesääntöistä prostituutiota kritisoitiin niin liberaalien keskuudessa yksilöä alistavana instituutiona kuin perinteisiä arvoja puolustavissa naisliikkeissä kristinuskon ja siveellisyyden vastaisena toimintana. Seurauksena oli, että ohjesääntöinen prostituutio Suomessa

182 Lagerborgin tuomioistuinavioliitto synnytti myös lainopillisen kiistan oikeusoppineiden keskuudessa. Kyseenalaistettiin mm. se, voitiinko naimiskaaren 3 luvun 9 §:n edellyttämänä vihkimisen karttamisena pitää kirkollisen vihkimisen vastustamista. Samoin mietittiin, antoiko tuomioistuinavioliitto puolisoille oikeuden asua yhdessä. Oikeuskäsitykset kuitenkin aikaa myöten muuttuivat siten, että Lagerborgitkin elivät yhdessä vaimon kuolemaan saakka. - Jalava 1997 s. 31-37, 89-94.

183 Nieminen 1951 s. 103-117; 123.

184 Rajainen 1973 s. 7-11. - Rolf Lagerborgin ystäväpiiriin kuului myös antropologi ja sosiologi Edvard Westermarck, joka akateemisen uransa aikana luennoi ja esitelmöi nimenomaan avioliittoa koskeneista tutkimuksistaan. - Ihanus 1991 s. 164-174.

lakkautettiin vuonna 1907.[185]

Todellinen hyökkäys porvarillisia perhearvoja ja kirkon asemaa vastaan tuli kuitenkin sosialisteilta, jotka historiallisen materialismin mukaisesti ankkuroivat perheen kehityksen ja naisen aseman yhteiskunnan kehitysvaiheisiin ja dynaamisiin prosesseihin. Sosialismin klassikot näkivät naisen aseman 1800-luvun kapitalismissa, teollistumisen päästessä vauhtiin, todella kurjana. Taloudellinen asema määräsi sekä porvaris- että työläisnaisen aseman, mutta kumpikin oli alistetussa asemassa. Porvarillisessa avioliitossa kotona työskentelevä vaimo oli ilman omia tuloja lähinnä miehen lasten synnyttäjä. Työläisnaiset taas olivat pakotetut raskaaseen, huonosti palkattuun ruumiilliseen työhön, joten heidän asemansa oli toisella tavalla alistettu.[186]

Sosialistien mukaan porvarillisen seksuaalimoraalin ydinkohtia ovat avioliittoinstituutio, nuorison seksuaalisuuden estäminen, monogamia ja erotiikan kytkeminen avioliittoon, jota kirkollisilla dogmeilla tuetaan. Porvarillinen siveyskäsitys on siten osa porvarillista avioliittoinstituutiota, joka on seksuaalisen vapautumisen vastakohta ja seksuaalikielteisyyden edellytys, niin kuin asian Wilhelm Reich 1930-luvulla ilmaisi.[187] Sen sijaan sosialistisessa yhteiskunnassa seksuaalielämän tuli hänen mukaansa rakentua toisille periaatteille ja väestöpolitiikka ja seksuaalisuus tuli erottaa jälkeläisten tuottamisesta, koska lasten tuottaminen oli vain osa seksuaalisuutta. Tosiasiassa ihmiset nauttivat seksuaalisuudesta pyrkimättäkään hankkimaan lapsia. Ehkäisyvälineet tarjosivat tähän mahdollisuuden. Seksuaalisuuteen tuli hänen mukaansa suhtautua myönteisesti, eikä hengellisten, moraalisten ja muiden seksuaalineurootikkojen tullut päästä vaikuttamaan seksuaalipolitiikkaan. Sen mukaisesti sosialistista ideologiaa piti kontrolloida siten, etteivät porvarilliset professorit ja nais- ja nuorisojärjestöt pääse siihen vaikuttamaan.[188]

Kirkko ei jäänyt toimettomana seuraamaan sitä seksuaalipoliittista keskustelua, joka velloi poliittisessa vasemmistossa ja naisasialiikkeissä. Utopistit torjuttiin so-

185 Sukupuolikysymyksessä myös porvarillisen naisliikkeen näkemykset hajaantuivat. Fennomaaneja lähellä oli Suomen naisyhdistys ja ruotsinkielisellä puolella naisasiaa ajoi Unioni. Vastaavasti lehdistö jakaantui suomenmieliseen Koti- ja Yhteiskunta-lehteen, jonka päätoimittajana oli Alexandra Gripenberg ja ruotsinkieliseen Nutid -lehteen. Edellinen edusti kristillisiä arvoja ja jälkimmäinen vapaamielisempää suuntaa seksuaalikysymyksissä. - Rajainen 1973 s. 74-80.

186 Avioliiton merkitys taloudellisena instituutiona oli tärkeä yhteiskunnallinen kysymys, joka näkyi niin kirjallisuudessa kuin puheissakin. Varsinaiseksi klassikoksi muodostui August Bebelin vuonna 1879 julkaisema kirja "Nainen ja sosialismi", joka ilmestyi suomeksi ensimmäisen kerran 1904. Naisen asemaa yhteiskunnallisessa tuotantojärjestelmässä käsitteli myös luentosarjassaan Alexandra Kollontai, jonka luennot julkaistiin kirjana vuonna 1922. Kirjan suomenkieliseen laitokseen Hertta Kuusinen kirjoitti alkulauseen. Bebelin kirjan puolestaan käänsi Yrjö Sirola. - Marx, Engels, Lenin, Nainen, perhe ja yhteiskunta (1977); Bebel, Nainen ja sosialismi (1976); Kollontai, Naisen asema (1973).

187 Reich 1936 s. 35-36.

188 Reich 1936 s. 186-187. - Neuvostoliitossa suoritettiinkin 1920-luvulla avioliitto- ja seksuaalilainsäädännön uudistuksia, joiden seurauksena avioeromahdollisuudet laajenivat ja avio- ja aviottomien lasten oikeudellisessa asemassa oleva ero pyrittiin poistamaan. Myös homoseksuaalisuus dekriminalisoitiin. 1930-luvulla perheen merkitys yhteiskunnan perusyksikkönä kuitenkin palasi Neuvostoliiton politiikkaan ja homoseksuaalisuuskin jälleen kriminalisoitiin.

siaalidemokraattisessa puolueessakin, mutta kirkon- ja uskonnonvastaisuus näkyi jo vuonna 1903, kun Forssan kokouksessa vaadittiin valtion ja kirkon eroa.[189] Absoluuttisen sukupuolimoraalin puolustajat turvautuivat samaan taktiikkaan kuin sen vastustajatkin eli kutsuivat esitelmöitsijöitä muista Pohjoismaista, turvautuivat lääketieteelliseen argumentaatioon puhuessaan esimerkiksi masturbaation haitallisuudesta, julkaisivat kirjallisuutta ja järjestäytyivät. NMKY-liikkeen siveellisyysjärjestönä toimi Valkea Risti. Kristillisen sukupuolimoraalin puolustajat eivät tyytyneet puolustamaan ainoastaan kristillisiä arvoja, vaan nuorisotyössään korostivat sitä, että yhteiskunta- ja sukupuolimoraali kuuluvat yhteen.[190] Kirkko pysyttäytyi virallisissa kannanotoissaan absoluuttisen sukupuolimoraalin kannattajana tiukasti 1900-luvun loppupuolelle saakka.[191]

3.3.5. Rikoslain 25 luvun 4 §:n väkisinmakaamissäännöksen tulkintaa

3.3.5.1. Millainen nainen voi olla raiskauksen uhri?

Vuoden 1889 seksuaalikriminalisoinnit pohjautuivat siis absoluuttiseen sukupuolimoraaliin, joka tuki monogamista perhekäsitystä ja kielsi avioliiton ulkopuoliset sukupuolisuhteet. Rikoslain seksuaalirikossäännökset ja vuoden 1734 lain naimiskaari muodostivat kokonaisuuden, jossa avioliitto oli ainoa yhteiskunnan virallisesti hyväksymä perhemalli. Muunlainen seksuaalinen käyttäytyminen oli sekä rikos että synti.

Vaikka absoluuttinen sukupuolimoraali saikin voiton lainsäädäntöprosessissa relatiivisen sukupuolimoraalin kannattajista, säännökset alkoivat elää omaa elämäänsä lainsäädäntöprosessin jälkeen, eikä RL 25:4:n raiskaussäännöskään pysynyt tulkinnaltaan muuttumattomana niinä yli 70 vuotena, jotka se oli voimassa. Rikoslain voimaantulon alkuvuosikymmeninä kuitenkin käytettiin Jaakko Forsmanin luentoja sekä oppikirjoina että käytännön käsikirjoina, joten ne muodosti-

189 Utopistien ja työväenliikkeen käsitysten kärjistymistä Nieminen kuvaa eloisasti kertoessaan mm. Antero Ferdinand Tannerin aktiivisesta sukupuolivalistustoiminnasta ja siitä, kuinka työväenliikkeen puolella Hilja Pärssinen ja Miina Sillanpää leimasivat Tannerin käsitykset "järjettömiksi". Tosin Tanner esitti myös sellaisia asioita, kuten miehille korvausta lasten hoitamisesta, jotka toteutuivat vasta paljon myöhemmin. Sen sijaan toiset esitykset herättivät hymyilyä, kuten se, että sukupuolielimistä ryhdyttäisiin käyttämään uusia, vähemmän rivoja nimiä. Miehen sukupuolielintä Tannerin mielestä olisi voitu kutsua "helliöksi". - Nieminen 1951 s. 227-233; Rajainen 1973 s. 94-98.

190 Absoluuttisen sukupuolimoraalin kannattajat oivalsivat sen, että heidän sanomansa ei menisi perille, jos pelkästään raamattuun vedoten kiellettäisiin asioita. Sen vuoksi Paavo Virkkunen (ent. Snellman) aloittikin Suomessa sukupuoliopetuksen toimittamalla "Aikamme siveellisyyskysymyksiä" -sarjaa. Ensimmäinen numero julkaistiin otsikolla: "Aikamme kanta kysymyksessä: sukupuolista puhtautta nuoruusvuosina vai eikö?" (N:o 1. 2 p. Helsinki 1904).

191 Kirkon kannanotoissa avioliitto dominoi seksuaalimoraalisia tilanteita arvioitaessa. Vielä toisen maailmansodankin jälkeen korostettiin sitä, ettei ehkäisyä saa käyttää itsekkääseen ja vastuuttomaan kieltäytymiseen vanhemmuudesta. Seksuaalista pidättyvyyttä suositeltiin ja kainouden ja häveliäisyyden tunnetta suojeltiin. Vielä niinkin myöhään, kuin 1984, jolloin jo 3/4 gallupkyselyihin vastanneista hyväksyi avoliiton, Suomen evankelisluterilaiset piispat julkaisivat kannanoton, jossa he suhtautuivat kielteisesti avoliittoon kaikissa tapauksissa. - Olin 1989 s. 6-14, 31, 68-69, 101.

vat ensimmäiset tulkintaohjeet myös raiskausrikokselle.[192]

Vuonna 1889 säädetyn rikoslain 25 luvun 4 §:n väkisinmakaamis-säännös synnytti erimielisyyksiä rikoksen objektin, subjektin ja vaadittavan väkivallan suhteen. Forsman näki väkisinmakaamisrikoksen loukkausobjektina myös naisen kunnian. Hän katsoikin, että väkisinmakaamisrikos kohdistuu paitsi henkilökohtaista vapautta ja siveellisyyttä vastaan myös sukupuolikunniaa vastaan siten, että henkilö pakotetaan sellaisen teon kohteeksi, joka loukkaa hänen kainouden- ja säädyllisyyden tunnettaan.[193]

Koska Forsman näki raiskauksen loukkausobjektina myös naisen kunnian ja henkilökohtaisen siveyden, ajautui hän johdonmukaisesti pohtimaan sitä, millainen nainen voi olla väkisinmakaamisen objektina. Esimerkinomaisesti hän kertoo millaisiin kohtuuttomuuksiin aikaisemmin jouduttiin, kun rangaistusasteikkoja ei ollut olemassa, ja väkisinmakaamisesta oli säädetty rangaistukseksi kuolemanrangaistus. Tällaisissa tilanteissa aikaisemmin oikeuskäytännössä oli epäröity tuomita väkisinmakaamisesta silloin, kun kohteena oli "irstas nainen". Forsman viittaa prejudikaattiin vuodelta 1763, jossa kuningas oli katsonut, ettei väkisinmakaaminen ollut kysymyksessä silloin, kun "piika A" oli suostunut makaamaan monien muiden, mutta ei juuri syytetyn kanssa.[194]

192 Brynolf Honkasalo totesikin vuonna 1938 esipuheessaan Forsmanin erinäisiä rikoksia koskeneeseen neljänteen painokseen, että: "Professori Jaakko Forsmanin sekä tieteellisessä että käytännöllisessä suhteessa arvokkaat luennot ovat melkoisesti vanhentuneet ja käyneet sellaisenaan yliopistolliseksi oppikirjaksi vähemmän soveltuvaksi. Syynä siihen on ollut osaksi se seikka, että rikoslainsäädäntö Forsmanin ajoista lähtien on paljon muuttunut, osaksi se tosiasia, että rikosoikeustieteessä viimeisten vuosikymmenien kuluessa on tapahtunut valtaisa kehitys." - Forsman 1938 s. III.

193 Forsmanin esityksiin sisältyi aina historiallinen taustoittaminen aina maakuntalaeista saakka. Niissä naimattoman naisen väkisinmakaaminen katsottiin loukkaukseksi isän ja naittajan oikeuksia vastaan. Vastaavasti naidun naisen osalta väkisinmakaaminen loukkasi aviomiehen oikeutta. Rauhanvalan laeissa sittemmin kysymys oli naisrauhan rikkomisesta eli rauhanvalan rikoksesta. Alsnön säännössä vuodelta 1285 naisrauhaa loukkaaviin rikoksiin luettiin naisen ryöstö, väkisinmakaaminen ja sen yritys. - Forsman 1924 s. 115.

194 Pigan A hade angifvit drängen B att hafva våldtagit henne. Kunglig Majestät förklarade att, som utredt blifvit, att A, som varit benägen för dryckenskap, icke förfogat sig hem från krogen oaktadt flere till henne i sådant afseende därstädes ställda uppmaningar, utan tillbragt natten å krogen jämte flere främmande karlar samt särskilda gånger med skilda personer ofvat samlag, men enständigt förvägrat B att med henne begå lägersmål, hvaraf tydligen syntes, att hon icke så mycket för själfva gärningen som fastmer för vissa personer ovilja hyst och således, oaktadt hon någon stund betygat missnöje, samma odygd både före och efter godvilligt tillåtit, altså då i lag fastställda svåra straff för den, som kvinnofridbryter, åsyftar att bevara kyskheten och ärbarheten för alt öfvervåld och således rätteligen icke är tillämpligt för dem, som själfva kastat sig i lösaktigt lefverne, ty pröfvade Kunglig Majestät här icke någon våldtäkt föreligga. - Forsman 1924 s. 119. - Forsman perusteli vanhalla doktriinilla ja lainsäädännöllä sitä, että historiassa naisen siveellisellä arvolla on ollut suuri merkitys väkisinmakaamisrikoksia arvioitaessa. Hän viittasi mm. saksalaiseen oikeuteen ja Kaarle V:n kuuluisaan lakikirjaan Peinliche Gerichtsordnungiin, jossa väkisinmakaamisen kohteena voi olla ainoastaan kunniallisen maineen omaava aviovaimo, neito tai leski. Tällöin rikostunnusmerkistöön jo sisältyi se, että raiskauksessa naisen neidollinen tai naisellinen kunnia ryöstettiin, minkä vuoksi nainen, jolla sellaista ei ollut, ei myöskään voinut olla tämän rikoksen objektina. Tämäntyyppisiä ajatuksia esiintyi myös ruotsalaisessa oikeudessa. Abrahamsson oli sitä mieltä, että rangaistuksena sellaisen naisen makaamisesta, joka oli menettänyt koskemattomuutensa ja kunniansa, saattoi

Forsman korostaa kuitenkin sitä, ettei rikostunnusmerkistön täyttymisen kannalta väkisinmakaamisessa ole merkitystä sillä, minkälainen nainen on maineeltaan. Hänen mielestään tuomarilla ei kuitenkaan vuoden 1889 lain perusteella ollut mitään vaikeuksia selviytyä sellaisesta tilanteesta, koska rikoslaissa yleensä ja myös väkisinmakaamisen osalta oli siirrytty latidudijärjestelmään eli käyttämään rangaistusasteikkoja. Forsmanin mielestä "naisen laadulla" täytyy luonnollisesti olla vaikutusta rangaistuksen mittaamiseen. - Forsman ajatteli tässä suhteessa luultavasti samoin kuin enemmistö 1800-luvun ihmisistä edellä kuvattuja seksuaaliradikaaleja lukuun ottamatta. Kannanotto kuitenkin merkitsi sitä, että naisen asema raiskausprosessissa rikoksen uhrina oli edelleen vaikea, koska vastapuoli pyrki luonnollisesti prosessissa tuomaan näyttöä naisen seksuaalisesta menneisyydestä, joka kuten Forsmankin totesi, ei kuulunut raiskausrikoksen tunnusmerkistöön RL 25:4:ssä.

Brynolf Honkasalo olikin jo oppikirjoissaan aivan toisella kannalla. Vuonna 1950 hän ytimekkäästi totesi raiskausrikoksesta, että objektina on nainen. "On yhdentekevää, onko hän naitu vai naimaton, täysi-ikäinen vai alaikäinen, impi (virgo in tacta) vaiko julkinen portto."[195] Erityisen osan oppikirjassaan hän perusteli kannanottoaan 1970 samaan tapaan kuin Nehrman jo 1700-luvulla: "nykyään aivan yleisesti on luovuttu mielipiteestä, ettei yleiseksi haureuden välikappaleeksi antautunut nauttisi väkisinmakaamista koskevan rangaistussäännöksen suojaa. Jokaisella naisella on oikeus itse määrätä, antautuuko hän sukupuoliyhteyteen jonkun kanssa. Siveetön elämäntapa ei ole tehnyt hänestä hylkyesinettä, jonka kuka tahansa voisi vallata."[196]

Myöskään muussa suhteessa väkisinmakaamisrikoksen objekti ei ollut niin selvä, kuin ensilukemalta saattoi kuvitella, kun kohteeksi oli määritelty "nainen". Forsman tulkitsee tämän kohdan siten, että yleensä edellytetään, että kysymyksessä on "manbar kvinna". "Manbar" -sanalla tarkoitetaan lisääntymiskykyistä ja avioliittokelpoista naista. Itse tunnusmerkistössähän objektia ei ollut rajattu näin. Forsman joutuikin sen vuoksi toteamaan, että jos väkisinmakaamisen kohteena on alle 12-vuotias tyttö, kysymyksessä on oikeastaan ideaalikonkurenssi lapseen kohdistuneen haureuden kanssa (RL 20:7). Forsman kuitenkin katsoi, että tuskin lapsen raiskaus on kuitenkaan ajateltavissa, koska lapsi ei itse asiassa voi tehdä sellaista vastarintaa, jota tämä rikos edellyttää. Sama koskee hänen mukaansa kaikkia alle 17-vuotiaita tyttöjä, jotka kuuluivat RL 20:7:n piiriin. Oikeuskäytännössä kylläkin toimittiin toisin, kun korkein oikeus vuonna 1928 korotti 6 kuukauden vankeusrangaistuksen vuodeksi tapauksessa, jossa alle 18-vuotias oli yrittänyt väkisinmaata 12-vuotiaan tytön (KKO 1928:373). Päätöksiin saattoi vai-

---

olla ainoastaan extraordinäärinen rangaistus. Forsman viittasi kuitenkin myös Nehrmaniin, joka oli toista mieltä. Hän nimittäin katsoi, että sellaisessakin tapauksessa, että nainen oli tässä mielessä jo "huonomaineinen", kuolemanrangaistus tuli tuomita, jos rikos oli näytetty, koska tällaisenkin naisen tuli saada nauttia naisrauhasta. Nehrmanin katsantokanta tuli sittemmin vallitsevaksi. - Forsman 1924 s. 118.

195 Honkasalo 1950 s. 29.

196 Honkasalo 1970 s. 99.

kuttaa myös se, että lapseen kohdistuneen haureuden (RL 20:7) yritys ei ollut kriminalisoitu. Sen sijaan raiskauksen objektina saattoi Forsmaninkin mukaan olla mielisairas nainen, joka kuitenkin pystyy tajuamaan tilanteen ja puolustautumaan väkivaltaa vastaan.[197]

3.3.5.2. Tekijä vai avunantaja

RL 25:4:n väkisinmakaamissäännös soveltui vain avioliiton ulkopuolella tapahtuvaan yhdyntään pakottamiseen. Toisin sanoen aviomies ei voinut olla väkisinmakaamisen subjekti pakottaessaan vaimonsa yhdyntään. Tilannetta pohdittiin jo tuolloin siinä mielessä, ettei tilanne voinut olla täysin rankaisematon, vaan kysymykseen saattoi tulla pakottamista koskeva säännös (RL 25:12). Martti Rautiala mm. Avioliitto-oikeus kirjassaan totesi, ettei näin henkilökohtaisen asian ollessa kysymyksessä voida puhua varsinaisesti mistään aviomiehen oikeudesta, koska mitään juridisia keinoja tämän oikeuden toteuttamiseksi ei ole olemassa.[198] Koko ajatus avioliitossa tapahtuvasta raiskauksesta oli Forsmanille ilmeisesti niin vieras, ettei hän pohtinut lainkaan tätä mahdollisuutta.

Paitsi väkisinmakaamisen objekti myös tunnusmerkistön subjekti aiheutti dogmaattista pohdintaa olihan subjekti tunnusmerkistössä ainoastaan ilmaistu sukupuolineutraalisti "Jos joku pakottaa". Erimielisyyttä aiheutti se, voiko nainen olla väkisinmakaamisessa subjektina eli tekijänä. Epätietoisuus aiheutui siitä, että kysymyksessä on ns. yhdistetty rikos, joka koostui kahdesta osateosta pakottamisesta ja avioliiton ulkopuolisesta yhdynnästä. Yhdyntä puolestaan määriteltiin tieteisopissa siten, että rikos oli täytetty, kun eri sukupuolta olevien "siitinelimet olivat yhtyneet".

Tämän mukaisesti Forsmania seuraten määräytyi täytetty teko ja yritys sekä myös tekijän ja avunantajan suhde, kuten vuodelta 1921 olevassa KKO:n päätöksessä, jossa:

> G. Ahkiola oli pitkään koettanut taivuttaa Ida Koskista sukupuoliyhteyteen kanssaan siinä onnistumatta ja O. Heinonen oli heti tämän jälkeen yrittänyt maata Ida Koskisen onnistumatta hänkään yrityksessään. Tämän jälkeen E. Väyrynen ja O. Heinonen olivat G. Ahkiolan asetuttua Ida Koskisen yläruumiin päälle ja pitäessään tätä käsistä kiinni maanneet Ida Koskisen tämän ollessa jo silloin tunnottomassa tilassa. Heinonen ja Väyrynen tuomittiin väkisinmakaamisesta (3 v 6

197 Forsman 1924 s. 117-118. - Analysoidessaan RL 20:7:n säännöstä haureuden harjoittamisesta alaikäisen kanssa Forsman selventää seikkaperäisesti muun haureuden "annan otukt" -käsitettä. Samalla hän toteaa, että vuoden 1734 laissa haureuden harjoittaminen alle 12-vuotiaan tytön kanssa rinnastettiin väkisinmakaamiseen. Sen sijaan yli 12-vuotiaan kanssa haureuden harjoittaminen katsottiin tavalliseksi haureudeksi, eikä erityisesti kvalifioiduksi. - Forsman 1938 s. 65-66. - RL 20:7:n säännöstä haureuden harjoittamisesta alaikäisen kanssa muutettiin vuonna 1926 siten, että siirryttiin jälleen kaksiportaiseen ikäjakautumaan ja ikärajaksi tuli 15 ja 17 vuotta ja teonkuvauksia laajennettiin entisestään. - Forsman 1938 alaviite 18 s. 63-65.

198 Honkasalo 1970 s. 99; Rautiala 1965 s. 132.

> kk ja 3 v krh) ja Ahkiola avunannosta väkisinmakaamiseen (2 v 6 kk krh). - KKO 1921:814; ks myös KKO 1947 II 398.

RL 25:4:n mukaan naiseen sekaantujana saattoi siis olla vain mies, mutta epätietoisuutta aiheutti se, voiko nainen olla tekijäkumppanina käyttäessään väkivaltaa tai uhkausta toista naista kohtaan, jonka hänen miespuolinen rikoskumppaninsa sitten makaa. Forsman oli sitä mieltä, että tekijänä voi olla vain mies ja kysymyksessä on ns. delictum proprium eli väkisinmakaamisrikoksen voi tehdä ainoastaan sellainen henkilö, joka fyysisesti ja rikosoikeudellisesti on ominaisuuksiltaan sellainen, että hän voi suorittaa tekijäntoimen.[199] Forsman katsoikin tämän vuoksi, että raiskaus-rikoksessa tekijäkumppanina oleva nainen tulee tuomituksi yllyttäjänä tai avunantajana. Siinä tapauksessa, jos nainen yllyttää esimerkiksi syyntakeetonta henkilöä väkisinmakaamiseen, kysymyksessä on Forsmanin mukaan näennäinen yllytys ja välillinen tekeminen.[200]

Serlachius ja Honkasalo eivät hyväksyneet Forsmanin käsityksiä väkisinmakaamisen delictum proprium -luonteesta, vaan katsoivat, että koska kysymyksessä on yhdistetty rikos, joka koostuu pakottamisesta ja makaamisesta, nainen voi rikoskumppanina syyllistyä väkisinmakaamiseen, vaikka hän ei makaamista voikaan suorittaa, jos sen tekee hänen miespuolinen rikoskumppaninsa. Näin ollen mies tai nainen, joka murtaa naisen vastarinnan, jotta hänen mieskumppaninsa voi maata naisen, oli tuomittava tekijänä eikä avunantajana.[201] Lakikirjassa viitattiin tekijä-kumppanuutta säädelleen RL 5:1:n kohdalla vuodelta 1964 olleeseen ratkaisuun (KKO p. 11.5.1964 taltio 1003) jonka mukaan:

> Syytetty, joka toisen henkilön maatessa 15, mutta ei 17 vuotta täyttäneen tytön oli yhteisymmärryksessä tämän kanssa pidellyt tyttöä kiinni tuomittiin tekijäkumppanina väkisinmakaamisesta.

Tosiasiassa tilanne oli monimutkaisempi, sillä kysymyksessä oli joukkoraiskaus, johon osallistui kaikkiaan 4 miestä. Joukkoraiskaukseen osallistunut M.O. Salin tuomittiin jatketusta yhdellä teolla tehdystä väkisinmakaamisesta ja sekaantumisesta 15, mutta ei 17 vuotta täyttäneeseen henkilöön, "joka ei ollut siveettömyyteen antautunut" 3 vuodeksi kuritushuoneeseen (RL 20:7.2, 25:4.1, 5:1 sekä 7:1,2). Kyseiset miehet makasivat uhrin vuorotellen toisten pitäessä tätä kiinni yhden tehdessä tekonsa kuitenkin ilman toisten apua. Tuomittu Salin myös makasi tytön kahdesti pitäen tyttöä myös kiinni kahden muun maatessa tytön. KKO

199 Forsman piti tässä suhteessa väkisinmakaamista virkarikoksen kaltaisena, jossa tekijänä ei voi olla muu kuin virkamies. Sen sijaan hän katsoi, että esimerkiksi lapsenmurha ei ole delictum proprium, vaikka siinä subjektina on luvattomasta sekaannuksesta raskaaksi tullut nainen, koska oleellista rikoksessa on tappaminen, ja sen voi tehdä myös muu henkilö. - Forsman 1924 s. 117.

200 Forsman tarkasteli myös erehdystä sellaisessa tilanteessa, jolloin mies luulee väkisin makaamaansa naista vaimokseen. Kysymyksessä on rikos, mutta ei väkisinmakaaminen, koska aviomies ei voi tunnusmerkistön mukaisesti maata vaimoaan. - Forsman 1924 s.117.

201 Serlachius 1912 II osa I puolisko s. 82-89; Honkasalo 1970 s. 98-99.

muutti Turun HO:n ratkaisua siltä osin, ettei Salinia tuomittu avunannosta toisten raiskatessa tyttöä hänen pitäessä tätä kiinni, vaan KKO katsoi, tämän avunannon sisältyvän jatkettuun väkisinmakaamiseen.

3.3.5.3. Pakottamisen määrä

Erimielisyyttä aiheutti myös se, minkälaatuista pakon ja uhan täytyy väkisinmakaamisessa olla. Lakitekstihän kuvasi tekomuotoja sanomalla: "pakottaa naisen luvattomaan sekaannukseen väkivallalla", tai "uhkauksella, jossa pakottava vaara on tarjona", tai "makaa naisen, jonka hän sitä tarkoitusta varten on saattanut tunnottomaan tilaan, tahi kykenemättömäksi itseänsä puolustamaan".

Kuten aikaisemmin rikoslain lainsäädäntöprosessia selostettaessa kävi ilmi Hagströmer katsoi vuonna 1884, että pakon täytyy olla luonteeltaan vis absoluta eli, että alistumatta oleminen edellyttäisi tavallista suurempaa - erityistä ihailua herättävää - mielenlujuutta, kuten Honkasalo Hagströmerin ajatuksia kuvaili. Allan Serelachius ja Honkasalo eivät enää hyväksyneet tällaista pakon käsitettä, vaan katsoivat riittäväksi, että nainen on toden teolla vastustanut sukupuoliyhteyttä niillä keinoilla, jotka hänen persoonallisuutensa ja ulkoiset olosuhteet huomioon ottaen ovat olleet hänen käytettävänään ja joita "hänen voidaan odottaa sukupuolisen vapautensa puolustamiseksi käyttävän", niin kuin Honkasalo asian ilmaisi.[202] Honkasalonkin sinänsä naisia ymmärtävässä ajattelussa näkyy vielä ajatus siitä, että mies on aktiivinen osapuoli ja naisen pitää nimenomaan tunnusmerkistön mukaisesti vastustaa väkisinmakaamista sillä tavoin, kuin "hänen voidaan odottaa" sitä vastustavan.

Forsman oli ajattelussaan lähempänä Hagströmerin kantaa, kun hän katsoi, vastarinnalta edellytettävän vakavaa vastustamista naisen puolelta ja vastustamiselta lisäksi edellytetään sitä, että tekijä ymmärtää naisen vastustavan todella makaamista vakavasti. Vastustamista naisen puolelta ei tule Forsmanin mielestä arvioida pelkästään voimien mukaan, vaan myös naisen persoonallisuus on otettava tässä yhteydessä huomioon. Erityisesti on lisäksi huomioitava se, millaisia vastustamiskeinoja nainen on käyttänyt, ja millaiset ovat olosuhteet. Väkisinmakaamissäännöstä ei voi soveltaa Forsmanin mielestä silloin, jos naisen vastarinta ei ole ollut todella vakavaa, vaan sitä enemmänkin voidaan pitää luonteeltaan "vis haut ingrata". Forsman erottaa myös sellaiset lähentely-yritykset raiskauksesta ja sen yrityksestä, jotka ovat luonteeltaan enemmän häpeämättömiä tai raakoja kuin väkivaltaisia. Kysymys on tilanteista, jotka nainen voi torjua ja jotka luonteeltaan muistuttavat enemmän kunnianloukkauksia. Sen sijaan, jos todellista väkivaltaa on harjoitettu kysymyksessä on väkisinmakaaminen myös silloin, jos nainen väkivallan seurauksena loppujen lopuksi väsymyksestä tai muista olosuhteista johtuen luopuu vastarinnasta.[203]

Forsman kuvaili naiselta edellytettävän vastarinnan määrää sangen abstraktisesti. Oikeuskäytännössä sen sijaan otettiin jo vuonna 1932 suoraan kantaa sii-

202 Serlachius 1912 I osa I puolisko s. 82-89; Honkasalo 1970 s. 100.
203 Forsman 1924 s. 119-120.

hen millaista pahoinpitelyä väkisinmakaamisrikos voi sisältää ilman, että sitä ideaalikonkurrenssissa otettaisiin huomioon. Väkisinmakaamistunnusmerkistöön sisältyvä väkivalta saattoi siten toteuttaa vähäisen ruumiinvamman (RL 21:12) tunnusmerkistön:

> Turun HO tuomitsi Väinö Emil Laineen 2.8.1932 RL 25:4.1:n, 21:12:n ja 7:1:n nojalla samalla teolla tehdyistä vähäisen ruumiinvamman aiheuttaneesta pahoinpitelystä ja väkisinmakaamisesta 6 vuodeksi kuritushuoneeseen siitä, että hän oli väkivaltaa käyttäen pakottanut A.M.H:n luvattomaan sekaannukseen kanssaan.
>
> KKO:n enemmistö (presidentti Pehkonen ja oikeusneuvokset Bäckström, Lyytikäinen ja Laurila) kuitenkin katsoi, ettei sukupuoliyhteyteen pakottamisessa käytettyä väkivaltaa voitu Laineelle lukea syyksi pahoinpitelynä, minkä vuoksi hänet tuomittiin ainoastaan väkisinmakaamisesta (3 v 8 kk krh). Vähemmistöön jäänyt oikeusneuvos Kaila olisi päätynyt HO:n ratkaisuun eli tuominnut ideaalikonkurrenssissa vähäisen ruumiinvamman aiheuttaneesta pahoinpitelystä ja väkisinmakaamisesta. - KKO 1932:343.

Uhkauksen laadusta Forsman, Serlachius ja Honkasalo olivat yhtä mieltä sen suhteen, että uhan täytyy tulla uhkaajan taholta ja kohdistua taivutettavaan naiseen. Lisäksi vaaran tulee olla "kohtapäätä uhkaava", jonka torjumista ei voida lykätä tuonnemmaksi. Suomessa lainsäätäjä ei ollut tarkemmin määritellyt uhan luonnetta, vaan lausunut ainoastaan, että sen tulee olla pakottavaa. Forsman viittaa saksalaiseen lakiin, jossa edellytettiin hengen tai ruumiillisen koskemattomuuden vaaraa. Forsman kuitenkin katsoi, että myös muunlaiset oikeudenvastaiset teot tulevat kysymykseen, esimerkiksi naisen talon tai kodin polttaminen, jos hän ei suostu miehen toivomukseen.[204] Serlachius puolestaan katsoi, että uhan täytyy sisältää väkivallanteon naista tai jotakuta kolmatta kohtaan. Sen sijaan kunniaan kohdistuvaa uhkaa Honkasalo ei pitänyt tunnusmerkistön toteuttavana. Honkasalo päätyi siten samalle kannalle kuin Serlachius, jonka mukaan uhkauksen tulee käsittää välittömästi toimeenpantava väkivallanteko naista tai sellaista kolmatta henkilöä kohtaan, johon kohdistettuna se omansa murtamaan naisen vastarinnan. Muunlainen uhkaus saattoi toteuttaa pakottamisen tunnusmerkistön (RL 25:12).[205]

Vuonna 1889 säädetty rikoslaki oli erittäin selvä siltä osin, kun kysymys oli tunnottoman naisen makaamisesta. Tilanteet oli nimittäin jaettu kahtia siten, että jos tekijä oli saattanut naisen tunnottomaan tilaan kykenemättömäksi itseään puolustamaan, voidakseen maata hänet, tilanne rinnastettiin väkisinmakaamiseen.

Näin tuomittiin vuonna 1949 tehty väkisinmakaamisen yritys, jonka uhri kuoli pakkaseen ja vammojen seurauksena.

204 Forsman 1924 s. 120-121.
205 Serlachius 1912 II osa I puolisko s. 82-89; Honkasalo 1970 s. 100-101.

> Tapauksessa Vaasan HO tuomitsi E. K. Honkosen täyttä ymmärrystä vailla olevana yksin teoin tehdystä kuoleman aiheuttaneesta pahoinpitelystä ja väkisinmakaamisen yrityksestä 9 vuodeksi kuritushuoneeseen (RL 21:4.1, 25:4.2, 7:1, 6:1, 4:1 ja 3:2). Honkonen oli pakottaakseen Veera Hoovinin luvattomaan sekaannukseen lyönyt tätä useita kertoja nyrkillä päähän ja kurkusta kuristamalla saattanut tämän tunnottomaan tilaan, yrittänyt sitten harjoittaa hänen kanssaan sukupuoliyhteyttä ja jättänyt miltei alastomaksi riisumansa Hoovinin tunnottomana makaamaan pakkaseen seurauksin, että tämä oli vammojen ja verenvuodon uuvuttamana kerrotuissa olosuhteissa kuollut.
>
> KKO muutti HO:n päätöstä ja tuomitsi RL 21:6:n, 6:2:n ja 3.2:n nojalla Honkosen täyttä ymmärrystä vailla olevana rikoksen uusijana väkisinmakaamisen yrityksestä, josta oli seurannut kuolema 11 vuodeksi kuritushuoneeseen. - KKO 1950 II 179.

Tapaukseen sovellettiin siis tuolloin voimassa ollutta RL 21:6 seurausvastuupykälää, jonka mukaan tekijä vastasi tiettyjen rikosten yhteydessä aiheutuneesta kuolemasta ja vaikeasta ruumiinvammasta, vaikka hänellä ei ollut "surmaamisen aikomusta",

Jos taas joku makasi naisen, joka jo muuten oli tällaisessa tilassa, kysymyksessä oli RL 25:5:n mukainen rikos eli tunnottoman naisen makaaminen. Rangaistusasteikko oli kuitenkin huomattavasti lievempi kuin väkisinmakaamisessa eli vankeutta tai kuritushuonetta korkeintaan 4 vuotta (KKO 1921-1102:8 kk vank.). Tilanteiden erottaminen johtui luultavasti 1800-luvun naiskuvasta. Fyysiseen pakottamiseen ja uhkaamiseen rinnastettiin viekkaus, jolla nainen saatettiin tunnottomaan tai kykenemättömäksi puolustamaan itseään. Lähtökohtana oli se, että esimerkiksi juottamalla tai hypnotisoimalla naiselta murretaan jo etukäteen hänen oletettu vastarintansa. Tilanne rinnastetaan suoraan väkivaltaan ja uhan käyttämiseen. Taustalla on tietysti oletus siitä, että ns. kunniallinen nainen vastustaisi väkisinmakaamista, jos hänellä siihen olisi mahdollisuus.[206]

206 Forsman katsoi, että alkuperäinen RL 25:5 soveltui ennen kaikkea sellaisen vajaamielisen "afvita kvinna" makaamiseen, joka oli kykenemätön puolustamaan itseään. Humalaisen naisen makaaminen oli jo vaikeampi kysymys: vanhastaan, kun laki ei antanut nimenomaista ohjetta tällaisiin tilanteisiin oltiin taipuvaisia tuomitsemaan väkisinmakaamisesta. Abrahamson katsoi hovioikeuden vuonna 1702 tekemän päätöksen mukaisesti, että jos nainen todella nukkui, tekijä oli tuomittava väkisinma-kaamisesta. Sen sijaan Abrahamson ei pitänyt väkisinmakaamisena sitä, että joku makaa humalaisen naisen, jos nainen itsekään ei tajua tulevansa maatuksi. Calonius puolestaan piti koko keskustelua nukkuvan naisen makaamisesta täysin ylimitoitettuna, koska hänen mielestään nukkuvaa naista ei voinut maata siten, ettei tämä huomaisi sitä. Tämän pykälän piiriin Forsman olisi lukenut myös alle 12-vuotiaan tytön makaamisen, mutta koska siitä oli säädetty erikseen RL 20:7:ssä, pykälän soveltaminen ei tullut kysymykseen. Vanhastaanhan vuoden 1734 laissa alle 12-vuotiaan ja mielipuolen naisen makaaminen rinnastettiin väkisinmakaamiseen. Rangaistusta alennettiin vuonna 1779. Samalla määrättiin, että makaajan tuli huolehtia syntyneestä lapsesta. - Forsman 1924 s. 122-124.

Forsman käsitteli myös luennoillaan väkisinmakaamista lieventävissä olosuhteissa. Häneltähän kysyttiin jo lainvalmistelun yhteydessä, mitä nämä lieventävät olosuhteet saattaisivat olla, jolloin väkisinmakaamisen rangaistusasteikko olisi vähintään 6 kk vankeutta, mikä maksimirangaistuksena tiesi 4 vuotta vankeutta. Valtiopäivillä esitettiin, että lieventävät olosuhteet saattaisivat olla juuri sellaiset, jossa nainen jo vanhastaan oli täysin huonomaineinen. Forsman viittaa Berneriin ja mainitsee tällaisina olosuhteina väkisinmakaamisen humalassa tai voimakkaiden väkijuomien vaikutuksen alaisena. Rikollista mielenlaatua pidettiin tällaisessa tapauksessa kuitenkin lievemmänlaatuisena kuin "niillä imartelevilla herroilla, jotka olivat tottuneet viettelemään naisia".[207]

Vuoden 1889 rikoslain väkisinmakaamissäännös oli laadittu siten, että väkisinmakaaminen saattoi olla ideaalikonkurenssissa lukuisten muiden rikosten kanssa kuten: sukurutsan (RL 20:1-5), auktoriteettiaseman väärinkäyttämisen (RL 20:6), alaikäiseen sekaantumisen (RL 20:7) ja mielipuolen naisen makaamisen (RL 20:8) sekä kuoleman ja vaikean ruumiinvamman tuottamuksen (RL 21: 9 tai 10) kanssa. Sen sijaan ideaalikonkurenssi ei tullut kysymykseen haureelliseen tilaan pakottamisen kanssa, koska RL 25:6 ei sisältänyt makaamista, mutta kylläkin aviorikoksen (RL 19:11) kanssa, jos väkisinmakaaja oli naimisissa. Tämän lisäksi seurauksena saattoi olla avioero, naimaosan menetys ja lasten määrääminen toisen puolison huostaan (ks. KKO 1922:51). Vuoden 1889 laissa oli myös seurausvastuun säätänyt RL 21:6, joka tuli sovellettavaksi väkisinmakaamisrikoksissa, josta on seurannut kuolema (ks. KKO 1950 II 179). Rikoslain 20 luvun sisällä syntyi myös tulkinta- ja näyttöongelmia esimerkiksi sovellettaessa vuonna 1926 säädettyä RL 20:9:ää, jossa oli kriminalisoitu "turvattomassa tilassa olevan naisen taivuttaminen sekaannukseen", ja RL 20:8:n "mielipuolen naisen" makaamissäännöstä (ks. 1946 II 275).

Vuonna 1889 RL 25:14:ssä säädettiin väkisinmakaaminen asianomistajarikokseksi. Forsman pitää väkisinmakaamisen asianomistajaluonnetta perusteltuna, koska teon julkiseksi tuleminen ja sen käsittely tuomioistuimessa merkitsisi naiselle suurta onnettomuutta. Sen vuoksi lainsäätäjä on katsonut oikeaksi ja kohtuulliseksi, ettei syytettä vastoin naisen tahtoa nosteta. Forsman myös huomauttaa, että asia voidaan myös ratkaista avioliitolla. Lainkohdassahan nimenomaan sanotaan, ettei syytettä nosteta, jos rikollinen on mennyt naisen kanssa avioliittoon, eikä avioliiton purkautumista ole haettu. Tähän mahdollisuuteen Forsman viittaa siteeraamalla Abrahamsonia 1700-luvulta, kun tämä kommentoi hovioikeuden päätöstä vuodelta 1702, jonka mukaan, jos asianosaiset menevät avioliittoon, vapautuu syytetty rangaistuksesta: "Willia och kunna bägge taga hwar annan till äckta, så blir han för straff frij." Forsman katsookin, että avioliitto merkitsee sitä, että nainen on antanut miehelle väkisinmakaamisen anteeksi.[208]

Asianomistajan syytteeseenpanoajaksi säädettiin RL 8:4:ssä 1 vuosi siitä kun hän oli saanut rikoksesta tiedon. Rikoslaki otti myös huomioon sen tilanteen, että

207 Forsman 1924 s. 121-122.
208 Forsman 1924 s. 122.

edusmies tai holhooja tekee rikoksen alaikäistä tai ymmärrystä vailla olevaa vastaan (RL 8:6). Tällaisessa tapauksessa syyttäjä sai tehdä syytteen, vaikkei rikosta oltu syytteeseen pantavaksi ilmoitettukaan.[209]

3.3.6. Lääketieteen vaikutus syyntakeisuusarviointiin ja seuraamuksiin raiskauksissa

3.3.6.1. Oikeuspsykiatrian mielenkiinto raiskausrikoksiin

Tunnusmerkistöjen lisäksi raiskausrikosten käsittelyyn 1800-luvun lopulta alkaen vaikutti lääketieteen kehitys ja erityisesti oikeuspsykiatrian synty. Mielentilatutkimuksilla pyrittiin antamaan tieteellinen vastaus rikosoikeudellista syyntakeisuutta koskevaan ongelmaan. Väkivaltarikolliset ja niiden mukana myös raiskaajat ovatkin olleet erityisen mielenkiinnon kohteena mielentilojen tutkimuksissa.[210]

Rikoslain säätämisen aikaan vuonna 1889 syyntakeisuus rikoksen rakenteessa liittyi ns. vapaan tahdon problematiikkaan.[211] Vuoden 1889 rikoslain syyntakeisuutta koskeva formulointi (RL 3:3) jäi kuitenkin siten avoimeksi, että kehittyvä oikeuspsykiatria ja kriminologia saattoivat vaikuttaa uusilla tutkimusmenetelmillään ja tuloksillaan syyntakeisuuskäsitteen sisältöön.[212] Oikeuspsykiatrialle oli myös tilaa sen vuoksi, ettei ennen vuoden 1948 säännöksiä mielentilatutkimukseen määräämisen edellytyksiä oltu säännelty laissa, vaan kehitys oli kulkenut oikeuskäytännön varassa. Mielisairaalaan tutkittavaksi ottamista sen sijaan sääneltiin mielisairaanhoitoa koskevassa lainsäädännössä.

Oikeuspsykiatrian kehittyessä alettiin 1900-luvun alkupuolella tutkia myös sitä, olisiko törkeissä rikoksissa syytettyjen mielentilan tutkiminen määrättävä pakolliseksi. Ensimmäisenä tätä kysymystä laajalla empiirisellä aineistollaan lähestyi O.Hj. Granfelt. Tutkimuksissaan hän päätyi siihen, että tietyt rikokset olivat yhteydessä mielisairauksiin ja psyykkiseen epänormaaliuteen ja tämän vuoksi näistä rikoksista tulisi mielentilatutkimus säätää pääsääntöisesti pakolliseksi. Näihin rikoksiin hän luki myös väkisinmakaamisen ja pakottamisen haureelliseen tekoon sekä haureuden harjoittamisen alaikäisen ja lähisukulaisen kanssa.[213] Ruotsalaisia

209 Rikosprosessia koskeneen uudistuksen yhteydessä lainsäädännön tosiasiallinen sisältö kuitenkin muuttui, kun syyttäjä ei enää voinut nostaa syytettä, jos alaikäinen oli täyttänyt 18 vuotta. - Palmgren 1939 s. 225-226; Träskman 1979 s. 62.

210 Vankilalääkärit suorittivat ensimmäiset mielentilatutkimukset 1830-luvulla. Ensimmäinen mielentilatutkimus Lapinlahden sairaalassa tehtiin vuonna 1841. Virallisia tilastoja mielentilatutkimusten määristä on julkaistu vuodesta 1915. - Wagner-Prenner 2000 s. 112-114.

211 Syyntakeisuus edellytti klassisessa rikosoikeudessa kykyä hahmottaa ulkopuolista maailmaa, tietoisuutta vallitsevista kausaaliyhteyksistä ja vapaata tahtoa eli kykyä määrätä itsestään. Lisäksi edellytettiin tietoa vallitsevista normeista ja kykyä käyttää tahtoa näiden normien mukaisesti. - Forsman 1893 s.52-53.

212 Suomessa vuonna 1889 säädetyn klassisen rikoslain jälkeen Saksassa ja osin myös Suomessa siirryttiin kannattamaan ns. sosiologista koulukuntaa, joka piti metodiaan luonnontieteellisenä ja empiirisenä. Rikoskäsite pyrittiin puhdistamaan arvoarvostelmista ja rangaistus sovittamaan rikoksentekijän tyypin mukaan. - Utriainen 1984 s. 62-88.

213 Muiksi rikoksiksi, joista mielentilatutkimus olisi suoritettava, Granfelt mainitsi murhan ja

esikuvia seuraten hän katsoi, että myös siveellisyysrikokset, jotka johtuvat patologisesta sukupuolivietin voimakkuudesta todistavat mielisairaudesta tai henkisestä vajavaisuudesta.[214] Granfelt lukeutui sosiologisen koulukunnan kannattajiin ja hylkäsi absoluuttiset rangaistusteoriat. Hänen pohdintansa mielentilatutkimusten tarpeellisuudesta onkin nähtävä tätä taustaa vasten. Hän yritti hahmottaa niitä rikoksia, joiden nähtiin aiheutuvan mielenterveydellisistä häiriöistä, koska tarkoituksena oli löytää jokaiselle rikoksentekijälle paras mahdollinen seuraamus, joka estäisi uusintarikollisuuden.[215] Väkisinmakaamis- ja siveellisyysrikoksia oli kuitenkin Granfeltin tilastoissa ymmärrettävästi hyvin vähän, tuskin kymmentä, koska näitä rikoksia tuomioistuimissakin esiintyi hyvin harvoin.

Myös S. Erkkilä teki empiirisen tutkimuksen mielentiloista väitöskirjatyönään. Hänen tutkimusaineistonsa koostui valtion mielisairaaloissa vuosina 1895-1919 tehdyistä 395 mielentilalausunnosta ja hän julkaisi tutkimuksensa vuonna 1938. Erkkilä jakoi rikokset patologisiin, joita olivat murha, tappo, lapsen tappo, siveellisyysrikokset ja väärä vala sekä normaaleihin rikoksiin, joita olivat esimerkiksi varkaus ja näpistys. Tutkimuksessaan hän jaotteli rikokset Serlachiuksen rikosoikeuden oppikirjan mukaan. Hän ei kuitenkaan tarkemmin määritellyt siveellisyysrikoksia, joten jäi epäselväksi, lukiko hän väkisinmakaamisen mahdollisesti siveellisyysrikoksiin, vaikka Serlachiuksen oppikirjassa väkisinmakaaminen sen hetken lainsäädännön mukaisesti oli sijoitettu vapauteen kohdistuviin rikoksiin. Joka tapauksessa Erkkilän tutkimusaineistossa oli 25 siveellisyysrikostapausta: 19 miestä ja 6 naista. Kuten Granfelt Erkkiläkin teki tuloksista päätelmiä psyykkisten häiriöiden ja rikosten välisestä yhteydestä. Mielentilatutkituista 25:stä 22:lla oli psyykkisiä häiriöitä, joista suurin osa (16) oli diagnosoitu oligophreniaksi eli pysyväksi älylliseksi kehityshäiriöksi ja vajaamielisyydeksi. Granfeltin tapaan myös Erkkilä suositteli pakollista mielentilatutkimusta patologisluonteisissa rikoksissa, joiksi hän luki "varsinaiset siveellisyysrikokset".[216]

Oikeuspsykiatrian kehityksen myötä huomio kääntyi siis rikoksen tekijään ja hänen mielentilaansa. Mielentilan häiriöistä tuli tärkeä selittävä tekijä myös raiskausrikoksissa. Samaan aikaan rikosoikeudessa 1800-luvun lopulla siirryttiin kohti tekijärikosoikeutta. Rikosoikeuden puolella ryhdyttiin rakentamaan vankiloita ja psykiatrian puolella mielisairaaloita.[217] Mielisairaaloissa pyrittiin paranta-

---

tapon sekä näiden yritykset, ryöstön ja sen yrityksen, varkauden uusimisen, rahan väärentämisen ja levittämisen sekä murhapolton ja sen yrityksen. - Granfelt 1915 s. 33.

214 Granfelt 1915 s. 35.

215 Syyntakeisuus määriteltiin sosiologisessa koulukunnassa normaaliksi henkiseksi kypsyydeksi ja terveydeksi, joka puuttui lapsilta sekä henkisessä kehityksessään estyneeltä ja häiriintyneeltä sekä lisäksi tiloissa, joissa tekijältä puuttui tietoisuus. Rangaistus puolestaan oli määrättävä rikoksentekijän sosiaalis-biologisen tyypin mukaan siten, että individuaalinen preventiovaikutus oli optimaalinen. - Utriainen 1984 s. 73.

216 Erkkilä 1938 s. 38-40, 44, 81-83.

217 Lääketieteen ja rikosoikeuden historia muistuttaa monilta kohdin toisiaan: antiikista alkaen aina 1800-luvun luonnontieteiden kehitykseen saakka hoidettiin pääasiassa oireita eli reagoitiin ympäristön kannalta haitallisiin seurauksiin olivat ne sitten tauteja tai rikoksia. Esimerkiksi Augustinuksen käsityksen mukaan sairaudet olivat Jumalan rangaistuksia ja tauteihin olivat syynä joko

maan mieleltään sairaat ja vankiloissa mieleltään pahat eli rikoksentekijät. Mielisairaspaikkojen huippukausi osui 1960-luvulle, jolloin niitä oli yli 20 000. [218] Samalla vuosikymmenellä vankeja Suomessa oli päivittäin yli 7 000. Tästä ajasta lääkehoidon kehittymisen myötä mielisairaspaikkojen määrä on radikaalisti laskenut samoin kuin vankilukukin puolittunut.

3.3.6.2. Kastraatio raiskauksen seuraamuksena

Vielä radikaalimmin kuin oikeuspsykiatria ja mielentilatutkimukset raiskausrikoksiin syyllistyneiden asemaan vaikutti 1900-luvun alkupuolella kastraatiolainsäädäntö. Ideologisena perustana toimi eugeniikka eli halu rotuhygieenisistä syistä estää väestön rappeutuminen, niin kuin asia siihen aikaan ilmaistiin. Perinnöllisyystutkimuksen suurimpina saavutuksina tuolloin pidettiin juuri sitä, että "erilaiset perintöasut" voitiin toisistaan erottaa ja myös arvottaa eli kuten vuonna 1929 steriloimista pohtinut komitea lausui; "tylsämieliset ovat yhteiskunnalle vain taakaksi voimatta millään tavoin toimia sen hyödyksi, mielisairaat ja rikolliset voivat joissakin olosuhteissa saattaa yhteiskunnan ja sen terveen kehityksen suorastaan vaaraan."[219] Vuoden 1935 steriloimislain tarkoituksena olikin pakkokastrointia käyttäen suojata yhteiskuntaa mm. seksuaalirikollisilta. Tätä ennen lainsäädännössä ei yleensä oltu yksityiskohtaisesti säännelty lääketieteellisiä toimenpiteitä, vaikka kastraatio historiallisena ilmiönä sekä rikoksena että seuraamuksena on ollut tuttu.[220]

Suomi ei 1900-luvun alussa ollut yksin kehittämässä steriloimis- ja kastroimislainsäädäntöä, vaan muissa Pohjoismaissa ja Saksassa laadittiin samanlaista lainsäädäntöä.[221] Kastroimislainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöä alettiin kuitenkin kritikoida suhteellisen nopeasti, kun Martti Kaila jo vuonna 1940 julkaisi artikkelin, jossa hän empiiriseen aineistoon nojautuen osoitti lainsäädännön ja oikeuskäytännön oikeusturvan kannalta epäonnistuneeksi. Steriloiminen merkitsi tuolloin tosiasiassa sukurauhasten poistamista. Kastraatio voitiin suorittaa henkilölle, joka

perisynti tai ihmisen itsensä tekemät pahat teot. Vankien ja mielisairaiden kohtelu ei juuri eronnut toisistaan. Kumpiakin pidettiin kahleissa. Suuret sairaalat olivat epäsosiaalisten ainesten säilytyspaikkoja. Siellä pidettiin paitsi mielisairaita ja kaatumatautisia myös varkaita ja irtolaisia, alkoholisteja ja spitaalitautisia. - Kaila 1966 s. 67-68, 102-103.

218 Kaila 1966 s. 104, 181.

219 Komitea katsoi, että ihmiskunnan edistymisestä huolehtiminen jää lahjakkaiden ja työteliäiden yhteiskunnan jäsenten tehtävästi. Lähtökohdat olivat darwinistiset komitean katsoessa, että luonnonkansain keskuudessa olemassaolon taistelu karsii soveltumattomat yksilöt jatkamasta sukua, mutta sivistysmaissa tämä jää yhteiskunnan ja lääketieteen tehtäväksi. Usko lääketieteeseen oli luja ja kielenkäyttö avoimen syrjivää. Eri roduista todettiin mm. että: "neekeriroduissa ei yleensä esiinny yhtä lahjakkaita yksilöitä kuin valkoisissa roduissa, mutta sitä vastoin mustien rotujen jäsenissä toisaalta on paljon vähäisempi prosentti mielisairaita, heikkomielisiä ja muita ala-arvoisia yksilöitä kuin valkoisissa roduissa," - Komiteanmietintö 1929:5 s. 7.

220 Keskiaikainen "Volksrecht" tunsi kastraation sekä sakolla sovitettavana rikoksena että ruumiinrangaistuksena. Rangaistuksen kohteeksi joutuivat kuitenkin yleensä vain orjat. Antiikin tapaan kastraatio esiintyy myös aviorikoksen tekijöihin kohdistettavana kostona. - Tuchel 1998 s. 61-89, 104-105.

221 Mäkelä 1936 s. 122-136.

oli tuomittu rikoksesta, joka pohjautui suuntautumiseltaan tai voimakkuudeltaan luonnottomaan sukuviettiin, minkä vuoksi oli syytä varoa, että tekijä oli vaarallinen toiselle henkilölle.

Jo käsite "luonnoton sukuvietti" oli Kailan mukaan epämääräinen ja missä määrin tietty teko oli tästä johtuva jäi muiden selvitysten varaan. Myös menettely oli arveluttava, koska hakemuksen saattoivat tehdä eri viranomaiset senkin jälkeen, kun henkilö oli jo rangaistuslaitoksessa tai mielisairaalassa. Käytännöt vaihtelivat eri laitoksissa käytännön riippuessa esimerkiksi vankilanjohtajasta. Vaikka kastraatio luettiin turvaamistoimenpiteeksi eikä rangaistukseksi, kastraatiouhan alaisena eläminen saattoi muodostua kiduttavaksi, kuten Kaila totesi.[222] Hän kuvasi kaikkiaan 14 tapausta vuosilta 1935-1939 ja ainoastaan yhdessä tapauksessa tekijä oli syyllistynyt pelkästään raiskaukseen (RL 25:4). Yleensä kysymyksessä oli myös muita rikoksia, usein alaikäiseen sekaantuminen.

Kastraatio oli tietysti sen kohteeksi joutuneelle erittäin dramaattinen ja ankara seuraamus, mutta niitä tehtiin kuitenkin suhteellisen harvoin, koska myös väkisinmakaamisesta ja alaikäiseen sekaantumisesta annetut tuomiotkin olivat harvinaisia. Kaila totesikin, että vuosina 1935-39 määrättiin 4 väkisinmakaamisesta tuomittua henkilöä kastroitaviksi, joten suhde oli noin 1:25.[223]

Esitetty kritiikki vaikutti ehkä jonkin verran vuoden 1950 steriloimis- ja kastroimislakiin, kun esityksen tekemisoikeutta jonkin verran keskitettiin. Perusideologialtaan uusi laki oli kuitenkin edellisen kaltainen ja lainvalmistelussakin lähinnä valiteltiin sitä, ettei kastroimisesityksiä oltu tehty tarpeeksi. Lakivaliokunta katsoi, että kastroimisesitys olisi ehdottomasti tehtävä kaikissa niissä tapauksissa, jolloin joku on lainvoiman saaneella päätöksellä julistettu syylliseksi sellaiseen rikokseen, jonka varmuudella voidaan olettaa johtuneen "luonnottomasta sukupuolivietistä".[224]

Kritiikki ei kuitenkaan laantunut, vaan Bruno A. Salmiala julkaisi vuonna 1951 artikkelin, jossa hän pohti pakkokastraation oikeutusta oikeus- ja kulttuurivaltiossa. Tilastoihin vedoten hän oli sitä mieltä, että Suomessa pakkokastraatio on epähumaania senkin vuoksi, etteivät hänen mukaansa siveellisyysrikolliset yleensä uusi tekojaan ja, koska on osoitettu, ettei kastraatio ehdottomasti myöskään estä näiden rikosten uusimista. Hän katsoi, ettei taistelua seksuaalirikollisuutta vastaan kuitenkaan pidä höllentää, vaan käyttää ainoastaan oikeita kriminalipoliittisia keinoja, joiksi hän katsoi riittävän ankaran rangaistuksen. Ankarien rangaistusten hän katsoi nimenomaan vaikuttaneen siihen, että suhteellisen harvat uusivat törkeitä siveellisyysrikoksia. Ne harvat, jotka uusivat voitiin hänen mukaansa internoida

222 Kaila 1940 s. 86-93.

223 Vuosina 1935-39 alaikäiseen sekaantumisesta (RL 20:7.1) tuomittiin vuosittain noin 25 henkilöä. Pakkokastraatio määrättiin 4:lle. Väkisinmakaamisesta tuomittiin samana aikana keskimäärin 14 henkilöä ja kastroitaviksi määrättiin niin ikään 4 tuomittua. - Kaila 1940 s. 106.

224 Haluttomuus kastroimisesitysten tekemiseen saattoi lakivaliokunnan mielestä osittain perustua puuttuvaan tietoisuuteen ja "osittain henkilökohtaiseen vastenmielisyyteen sanottua uudenaikaista toimenpidettä kohtaan, jonka merkitystä ja laajuutta asianomainen ei ole voinut arvostella". - Lainvalmistelukunnan julkaisuja 1946:1. Ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle kastroimislaiksi. (4 §).

siksi, kunnes oli varmuus siitä, etteivät he enää ole vaaraksi ympäristölleen.[225]

Kastraatiokeskustelu nousi kuitenkin yhdeksi teemaksi 1960-luvulla seksuaalilainsäädännön uudistusta valmisteltaessa. Pakkokastraatiosta haluttiin luopua ja perusteluina esitettiin mm. se, että lukuisissa tapauksissa kastroidut oli todettu sielullisesti sairaiksi ja psyykkisesti epänormaaleiksi. Vuosina 1951-54 korkein oikeus kumosikin jo 63 % valituksen alaisista kastraatiopäätöksistä, eikä vuoden 1958 jälkeen kastrointeja enää suoritettu, vaikka esityksiä tehtiinkin. Lopullisesti pakkokastraatio poistui Suomen lainsäädännöstä vuoden 1970 kastraatiolaissa.[226] Pakkokastraatio oli menettänyt ideologisen rotuhygieenisen perustansa toisen maailmansodan päätyttyä ja kansallissosialismin romahdettua. Muutaman seksuaalirikoksista tuomitun kastroimisella ei tietysti rotuhygienian kannalta koskaan mitään merkitystä ollutkaan. Erityisestävää vaikutustakaan pakkokastraatiolla ei enää nähty, joten lainsäädäntö oli menettänyt uskottavuutensa.

3.4. Vuoden 1971 rikoslain 20 luvun uudistus

3.4.1. Kiista väkisinmakaamissäännöksen ulottuvuudesta avioliittoon

Toisen maailmansodan jälkeen vasta 1960-luvun radikalismi toi muutoksia seksuaalilainsäädäntöön. Siihen saakka seksuaalirikossäädökset olivat pääasiallisesti siinä muodossa, minkä ne olivat saaneet vuoden 1889 rikoslaissa. Siveellisyysrikoksista säädettiin rikoslain 20 luvussa ja väkisinmakaamisesta ja eräistä muista yksilön vapautta vaarantavista rikoksista rikoslain 25 luvussa. Säännökset ilmensivät pääasiassa 1800-luvun loppupuolella vallinnutta sukupuolimoraalia.

Vuonna 1962 eduskunnassa tehtiin toivomusaloite esityksen tekemiseksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta.[227] Eduskunnan toivomuksen mukaisesti lain-

225 Salmiala 1950 s. 166-167.

226 Aborttilakikomitea 1968:A 11. s. 75; Lahti 1970 s. 95-98. - Pakkokastraation lyhyessä historiassa siveellisyysrikollisten kastroiminen oli eräänlainen sivujuonne pääpainon ollessa rotuhygienisissä argumenteissa. Ensimmäinen munatorven katkaisemisleikkaus tehtiin vuonna 1897 ja seuraavana vuonna siemenjohtimen katkaisu. Näiden operaatioiden jälkeen ryhdyttiin sekä vaatimaan että vastustamaan sterilointia. Erityisen jyrkästi katolinen kirkko vastusti tällaisia toimenpiteitä. Kannattajat kuitenkin sekä Saksassa että Pohjoismaissa voittivat ja Saksassa annettiinkin vuonna 1925 valtiopäiville esitys, ns. Lex Zwichau. Esityksessä pääpaino oli vammaisten steriloimisella. Myös sellaiset naiset, joilla oli useampia lapsia, joiden isyyttä ei voitu määrätä, esitettiin lähetettäväksi mielentilatutkimukseen ja jos heidät havaittiin "perinnöllisesti ala-arvoiseksi" heidät oli steriloitava tai pidettävä suojatussa laitoksessa. Vastaavasti rangaistusvangeille, jotka selvästi olivat perinnöllisesti vajavia, voitiin antaa rangaistus anteeksi, jos he suostuvat vapaaehtoisesti sterilointiin. Tilanne kääntyi poliittisesti lopullisesti steriloinnin kannattajien hyväksi kansallissosialistien päästessä valtaan vuonna 1933, minkä jälkeen laadittiin mm. pakkokastroimista koskevat säännökset. Perusteluina käytettiin mm. Adolf Hitlerin Mein Kampfissä esittämää toteamusta tällaisten toimenpiteiden läpiviemisestä ihmiskunnan humaanina tekona. Norjassa sterilointia koskeva laki saatiin aikaiseksi vuonna 1934 ja Tanskassa, Ruotsissa ja Suomessa vuonna 1935. - Mäkelä 1936 s. 124-125, 129, 131, 134, 136.

227 Toivomusaloitteessa ei kuitenkaan esitetty liberaalimpaa seksuaalilainsäädäntöä, vaan päinvastoin myös yritysten kriminalisointia sukurutsatapauksissa. Homoseksuaalisia tekoja pidettiin puolestaan viettihäiriöinä, joiden käsittely tulisi siirtää terveysviranomaisille. Lakivaliokunnan

säädännön valmistelu alkoi 1.12.1966, jolloin valtioneuvosto asetti komitean harkitsemaan rikoslain 20 luvun ja muiden siveellisyyteen kohdistuvien rikosten rankaisemisesta annettujen säännösten uudistamista. Komitea otti nimekseen "seksuaalirikoskomitea" ja sai mietintönsä valmiiksi 29.12.1967. Komitea esitti seksuaalirikosten keskittämistä rikoslain 20 lukuun, minkä mukaisesti myös väkisinmakaamista koskeva säännös sijoitettiin luvun 1 §:ään. Lähtökohtana komitealla oli yksilön oikeusturvan korostaminen, minkä mukaisesti rangaistaviksi tuli julistaa yksilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja vapautta loukkaavat teot. Yksilön etujen suojaamista perusteltiin kuitenkin myös yhteiskunnassa vallitsevan sukupuolisiveellisen järjestyksen ylläpitämisellä. Pelkästään siveellisiä tunteita loukkaavien tekojen rangaistavuuteen sen sijaan suhtauduttiin pidättyvästi.[228]

Komiteanmietintöön pohjautunut hallituksen esitys annettiin vuoden 1969 valtiopäiville, mutta se raukesi ajanpuutteen vuoksi. Vastaavanlainen esitys annettiin uudelleen vuoden 1970 valtiopäiville, jota ennen jo oli käynnistynyt vilkas keskustelu seksuaalirikoskomitean mietinnöstä sekä puolesta että vastaan.[229] Keskustelua käytiin lähes kaikista rikoslain 20 luvun pykälistä alkaen väkisinmakaamissäännöksestä, jota seksuaalirikoskomitean enemmistö ehdotti muutettavaksi siten, että kriminalisointi ulottuisi myös aviopuolisoiden välisiin tekoihin.[230] Väkisinmakaamissäännöksen laajentamisesta aviopuolisoiden välisiin tekoihin tuli suuri kiistakysymys. Jo komiteanmietintöön sisältyvässä eriävässä mielipiteessä katsottiin, ettei käsitys vastannut kansan oikeuskäsitystä Suomessa, vaikka kyseinen lainmuutos oli jo toteutettu Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa.[231]

mielestä asioissa piti kuitenkin edetä varovasti ja ehdotti, että hallitus toimeenpanisi tutkimuksen ja valmistuttaisi esityksen sellaiseksi rikoslainsäädännön kokonaisuudistukseksi, että rikoslain 20 luvussa olevissa rangaistussäännöksissä olevat puutteellisuudet tulisivat poistetuiksi. - Ed. Rautkallion ym. toivomusaloite n:o 19 vp 1962; Lakivaliokunnan mietintö N:o 29 vp 1965 A V.

228 Seksuaalirikoskomitea 1967: A12 s. 12-13.

229 Kriitikoiden puolella esityksiä pidettiin liian vapaamielisinä tai suorastaan moraalittomuuteen yllyttävinä. Professori Salmialan mielestä komitea oli liiaksi saanut vaikutteita Ruotsin vuoden 1965 rikoslainsäädännön uudistuksesta. Huomiota oli hänen mukaansa liian vähän kiinnitetty kansan moraalikäsitykseen ja oikeustajuun, yhteiskunnan kokonaisetuun samoin kuin niiden yksilöiden intresseihin, "joita loukkaavat monet niistä tähän asti rangaistuksen uhalla kielletyistä teoista, jotka yksilönvapauden ja muka valistuneen vapaamielisyyden nimissä nyt aiotaan julistaa luvallisiksi". - Salmiala 1968 s. 400-401, 414; Arvostelijoiden joukkoon liittyivät myös korkein oikeus ja kirkon perheasiaintoimikunta. Komitean sihteerinä toiminut Olavi Heinonen vastasi arvosteluun myöhemmin katsoen sen johtuneen virheellisesti siitä, että lainsäädäntö kuviteltiin hyökkäykseksi kristillistä sukupuolimoraalia vastaan. Vaikutelma oli syntynyt sen vuoksi, että aikaisempi lainsäädäntö oli melko täydellisesti kristillisen sukupuolimoraalin kodifikaatio. - KKO Selostuksia ja tiedonantoja 1969 s. 226; Heinonen 1974 s. 186.

230 Komitean enemmistö perusteli esitystään muuttuneilla käsityksillä aviopuolisoiden keskinäisestä oikeudellisesta asemasta. Avioliitto ei enää antanut miehelle seksuaalista määräämisvaltaa vaimoonsa vaan sukupuoliyhteys avioliitossakin vaati molemminpuolista vapaaehtoista suostumusta. Kuitenkin vielä katsottiin, että hypoteettinen suostumus on olemassa, joten suostumuksen epääminen olisi tullut todistaa oikeudenkäynnissä. Todistamisvelvollisuutta ei kuitenkaan katsottu enää olevan, jos puolisot oli tuomittu asumuseroon tai he muuten välien rikkoutumisen vuoksi asuivat erillään. - Seksuaalirikoskomitea 1967:A12. s. 15.

231 Muutosta vastustettiin näyttövaikeuksilla, väärinkäytösten mahdollisuudella ja ankaralla rangaistusuhalla. Esitettiin myös sellaisia mielipiteitä, että avioliittoon olennaisena osana, jopa

Hallituksen esityksessä luovuttiinkin sitten väkisinmakaamisen rangaistavuuden ulottamisesta aviopuolisoiden väliseen tekoon. Kantaa perusteltiin vuonna 1969 lainvalmistelukunnan julkaisussa vallitsevalla oikeuskäsityksellä, teon häpeällisyydellä ja ns. "käytännöllisillä syillä", jolla ilmeisesti tarkoitettiin näyttövaikeuksia. Myös katsottiin, että säännönmukaisesti ei avioliitossa olevien kesken väkisinmakaamisia esiinnykään ja mikäli aviomies syyllistyy tämänlaatuiseen törkeään vaimonsa itsemääräämisoikeutta ja vapautta loukkaavaan tekoon, hänet voitaisiin tuomita, niin kuin siihenkin saakka, pahoinpitelystä tai pakottamisesta.[232] Lakivaliokunta päätyi samalle kannalle kuin hallitus esityksessään, mutta lakivaliokunnan mietintöön sisältyi useiden kansanedustajien eriävä mielipide, jossa kannatettiin väkisinmakaamisen rangaistavuutta myös avioliitossa. Äänestyksessä rikoslain 20:1 § hyväksyttiin seuraavanlaisena eli hallituksen esittämässä muodossa äänin 86-77.[233]:

> 1 §. Joka pakottaa naisen avioliiton ulkopuolella tapahtuvaan sukupuoliyhteyteen väkivallalla taikka sellaisella uhkauksella, jossa pakottava vaara on tarjona, on tuomittava väkisinmakaamisesta [kuritushuoneeseen] enintään kymmeneksi vuodeksi. Jos asianhaarat, huomioon ottaen sen suhteen, joka vallitsee tekijän ja naisen välillä, tai muuten ovat erittäin lieventävät, olkoon rangaistus vankeutta. Väkivallan ja uhkauksen veroiseksi katsotaan naisen saattaminen tunnottomaan tilaan tai kykenemättömäksi puolustamaan itseään.
> Yritys on rangaistava.

Eduskunnassa käyty keskustelu ja hallituksen esitykselle tehdyn vastaesityksen niukka häviö uumoilivat jo sitä, että asiaa ei jätetä tähän, sillä seksuaalirikoskomiteakin oli jo perustellut kantaansa sillä, että käsitykset aviopuolisoiden keskinäisestä oikeudellisesta asemasta olivat muuttuneet, eikä avioliitto enää perustanut miehelle seksuaalista määräämisvaltaa vaimoonsa nähden.[234] Lakiehdotuksessa oli kuitenkin, päinvastoin kuin seksuaalirikoskomitean mietinnössä, asetuttu tässä kysymyksessä aikaisemmin voimassa olleen lain kannalle.[235] Perusteluihin ei

---

velvollisuutena, kuului seksuaalinen kanssakäyminen. Sen sijaan rangaistavuuden ulottamista aviopuolisoihin pidettiin perusteltuna silloin, kun he asuivat erillään asumuseron saatuaan tai välien rikkoutumisen vuoksi. - Seksuaalirikoskomitea 1967:A12 s. 30; Salmiala 1968 s. 405-406; KKO:n lausunto 1969 s. 227.

232 Lainvalmistelukunnan julkaisuja N:o 4. 1969 s. 6.

233 Poissa oli 35 kansanedustajaa ja yksi äänesti tyhjää. - HE siveellisyyteen kohdistuvien rikosten rankaisemista koskevan lainsäädännön uudistamisesta. Vp 1970 nro 52; Lakivaliokunnan mietintö nro 11/1970 vp s. 12; Vp 1970 P II s. 1236.

234 Seksuaalirikoskomitean mietintö. Komiteanmietintö 1967:A 12 s. 15. - Vaikka Ruotsin rikoskaaren mukaan oli jo mahdollista tuomita aviomies vaimonsa väkisinmakaamisesta, Suomessa ajatus herätti vastustusta, mikä näkyi lainsäädäntöneuvos Salosen eriävässä mielipiteessä, jonka mukaan väkisinmakaamisnormia ei pitäisi ulottaa avioliiton piiriin. - Ibid. s. 30.

235 Hallituksen esitys Eduskunnalle siveellisyyteen kohdistuvien rikosten rankaisemista koskevan lainsäädännön uudistamisesta. - HE 131/1969.

kaikkialla uskottu, koska samanaikaisesti salavuoteuden ja huoruuden kriminalisointien kumoamista perusteltiin sillä, ettei: "sukupuoliyhteyttä kuitenkaan enää voida luonnehtia luvalliseksi tai luvattomaksi riippuen siitä, tapahtuuko se avioliitossa vai avioliiton ulkopuolella. Rikosoikeudellisessa mielessä sukupuoliyhteys on luvatonta, oikeudenvastaista vain silloin, kun se tapahtuu loukkaamalla toisen henkilön sukupuolista itsemääräämisoikeutta ja vapautta tai rikkomalla niitä suojanormeja, joita eräiden tapausten varalta on säädetty." "Luvaton sekaannus" ei enää väkisinmakaamisrikoksen tunnusmerkistössä voinut siten merkitä samaa kuin aikaisemmin. Tämän vuoksi väkisinmakaamistunnusmerkistössä ei enää puhuttukaan luvattomasta sekaannuksesta, vaan oli puhuttava avioliiton ulkopuolisesta sukupuoliyhteydestä. Tämän mukaisesti, mikäli aviomies pakottaa vaimonsa sukupuoliyhteyteen toisen miehen kanssa, hänet edelleen olisi tuomittava väkisinmakaamisesta.[236]

Kuten arvata saattaa asia herätti myös eduskunnassa vilkasta keskustelua. Sekä hallituksen esitykselle että alkuperäiselle seksuaalirikoskomitean mietinnölle riitti ymmärtäjiä. Edustaja Kauppila oli esimerkiksi sitä mieltä, että on kyseenalaista, voidaanko väkisinmakaamisrikokseen verrattavaa tekoa avioliitossa lainkaan pitää siveellisyysrikoksena, koska avioliiton solmimiseen liittyy ainakin hiljainen suostumus sukupuoliyhteyteen aviopuolisoiden kesken.[237] Hän oli siis hypoteettisen suostumuksen kannalla. Koko esitys herätti kristillisissä kansanedustajissa ymmärrettävästi vastustusta, niin myös väkisinmakaamisen rangaistavuuden ulottaminen avioliittoon. Edustaja Westerholm katsoikin, että pyrkimys alentaa suojaikärajoja johdattelee nuorisoa laittomiin, raamatunvastaisiin sukupuolisuhteisiin ja samanaikaisesti, kun toisaalla kriminalisoitaisiin laillisessa avioliitossa olevien puolisoiden väliset sukupuolisuhteet. Hänen mielestään ei ollut syytä seurata Ruotsin esimerkkiä, eikä "ottaa oppia kaikista naapurimaamme vouhotuksista".[238]

Kuitenkin myös sille kannalle, että väkisinmakaamissäännös olisi ulotettava avioliittoon, oli eduskunnassa kannatusta. Kun vastustajat vetosivat mahdollisessa prosessissa todisteluvaikeuksiin, kannattajat korostivat säännöksen periaatteellista puolta naisen turvallisuuden kannalta.[239]

Kompromissina näiden kahden suunnan välille ehdotettiin ja päädyttiin ratkaisuun, jonka mukaan aviomies voitaisiin tuomita väkisinmakaamisesta, jos teko tapahtuu asumuserossa olevien aviopuolisoiden välillä tai silloin, kun puolisot välien rikkoutumisen vuoksi asuvat erillään (RL 20:10.1). Tosin hallituksen esityksessä tässäkin tapauksessa katsottiin, että aviopuolison pakottaminen sukupuoliyhteyteen näissä tilanteissa on pikemminkin rikos toisen vapautta vastaan kuin siveellisyysrikos, mutta tarkoituksenmukaisuussyiden katsottiin puoltavan sitä, että säännös sisällytettiin rikoslain 20 lukuun.[240] Vanha säännös siitä, ettei syytettä

236 HE 131/1969 ja HE 52/1970 s. 2-3.
237 Ed. Kauppila 24.11.1970 Vp 1970 P II s. 2129.
238 Ed. Westerholm 24.11.1970. Vp 1970 P II s. 2130.
239 Esim. Ed. Pursiainen 26.6.1970. Vp 1970 P I s. 660-661; Ed. Eskelinen 30.6.1970. Vp 1970 P I s. 721.
240 HE siveellisyyteen kohdistuvien rikosten rankaisemista koskevan lainsäädännön uudis-

voitu nostaa ja rangaistusta tuomita, jos rikoksen uhri oli mennyt väkisinmakaajan kanssa naimisiin, sisällytettiin toiseen momenttiin.[241] Lainkohdassa tarkoitettiin asumuserolla ja välien rikkoutumisella samaa kuin avioliittolaissakin. Jos uhri palasi yhteiselämään väkisinmakaajan kanssa, joka saattoi tapahtua myös oikeudenkäynnin kestäessä, juttu jäi sillensä. Tuomioistuimella ei ollut tässä asiassa harkintavaltaa. Tähän ei tullut lainsäädännöllistä muutosta. Avioliiton ja väkisinmakaamisen yhteys säilyi siten jatkossakin niin, että jos asianosaiset teon jälkeen olivat solmineet avioliiton, teko jäi rankaisematta.

3.4.2. Yleinen etu ja asianomistaja-alueen lievä supistuminen

RL 20:11:n mukaan väkisinmakaaminen oli edelleen asianomistajarikos, mutta asianomistajarikosten alue oli supistunut siinä mielessä, että syyttäjä saattoi nostaa syytteen, jos yleinen etu sitä vaati. Esimerkkinä hallituksen esityksestä annetussa valiokuntamietinnössä mainitaan tilanne, jossa useampaan raiskaukseen syyllistynyt jatkuvasti pystyy "ostamaan" itsensä syytteistä vapaaksi" (HE 52/1970 V.M. s. 7).

Korkein oikeus antoi myös 1984 joukkoraiskausta koskeneen päätöksen, jossa se palautti jutun alioikeuteen tutkimatta jätettyjen syytteiden osalta (KKO 1984 II 64):

> Joukkoraiskauksessa oli vuonna 1984 ollut mukana 5 miestä A, B, C, D ja E. Asianomistaja oli jäänyt tuntemattomaksi, mutta Vantaan KO katsoi, ettei asianomistajan suojeleminen estänyt asian tutkimista, eikä myöskään se, että asianomistaja oli alkoholin vaikutuksen alaisena vapaaehtoisesti lähtenyt miesten mukaan.
>
> Syyttäjä syytti kaikkia 5 miestä. KO kuitenkin katsoi, ettei yleinen etu vaatinut A:n ja B:n, joka oli nuori henkilö, syyttämistä RL 20:11:n nojalla. KO tuomitsi A:n, B:n ja C:n väkisinmakaamisesta,

tamisesta. (Tarkistettu ehdotus). Lainvalmistelukunnan julkaisuja n:o 4/1969 s. 7. - Eduskunnassa erityisesti edustaja Kauppi lääkärinä piti hyvänä, että väkisinmakaamis-pykälä soveltuu tällaisissa tapauksissa myös avioliittoon. Hänen mukaansa aviovaimot usein hakeutuivat lääkäriin hoitoon ja pyytelevät todistuksia, mutta jättävät useimmiten asian silleen, etupäässä lastensa ja oman taloudellisen turvattomuutensa vuoksi. Hänen mukaansa avioliitossa olevan naisen oikeusturvaa on syytä vahvistaa ja varsinkin silloin, kun naisen on ollut pakko lähteä kodistaan väkivaltaa ja ristiriitoja pakoon. Vastauksena avioliiton velvollisuuksia korostaneille hän totesikin, ettei voida puhua velvoituksista enää silloin, kun velvoitusten täyttämistä vaaditaan väkivaltaa käyttäen. - Ed. Kauppi 30.6.1970. Vp 1970 P I s. 719.

241 RL 20:10.1 ja 2 kuuluivat seuraavasti:

"Mitä 1 ja 2 §:ssä on säädetty, sovelletaan myös aviopuolisoiden väliseen sukupuoliyhteyteen tai muuhun haureuteen, kun puolisot teon tapahtuessa asumuseron saatuaan tai välien rikkoutumisen vuoksi asuvat erillään. Milloin 1 momentissa tarkoitetut aviopuolisot ovat palanneet yhteiselämään taikka jos 1, 2, 3 tai 4 §:ssä, 5 §:n 1 momentissa tai 6 §:ssä mainitussa tapauksessa tekijä on mennyt avioliittoon teon kohteena olleen henkilön kanssa, ei syytettä ole nostettava tai rangaistusta tuomittava."

koska kukin heistä yhdessä muiden kanssa joko oli itse käyttänyt voimakasta väkivaltaa tai käyttänyt hyväkseen toisten asianomistajaan kohdistamaa väkivaltaa. C oli lyönyt naista nyrkeillä päähän ja paiskannut hänen seinää vasten sekä muutoinkin käyttäytymisellään saattanut naisen sellaiseen tilaan, ettei hän kyennyt itseään puolustamaan. Erillisinä tekoina C oli syyllistynyt yritykseen, D kahteen ja E yhteen väkisinmakaamiseen.

Helsingin HO oli samaa mieltä kuin KKO eli, että juttu on syytä palauttaa KO:een myös A:n ja B:n syyttämiseksi RL 20:11:n nojalla. Ratkaisuun KKO:ssa osallistuivat oikeusneuvokset Ailio, Takala, Hämäläinen, Riihelä ja af Hällström.

3.4.3. Mielipiteiden kirjoa korkeimmassa oikeudessa 1980-luvulla

1980-luvulla korkein oikeus antoi useampia raiskausta koskeneita päätöksiä, joissa alkoi kuvastua pyrkimys laajentaa ehdollisen vankeusrangaistuksen käyttöalaa törkeisiinkin raiskausrikoksiin. KKO:een oli nimitetty uusia oikeusneuvoksia ja ehdollisen vankeusrangaistuksen ala oli vuonna 1976 laajennettu kahteen vuoteen vankeutta. Korostettiin rangaistuskäytännön yhtenäisyyttä ja haluttiin alentaa rangaistustasoja. Tämä olikin perusteltua tavanomaisissa omaisuusrikoksissa, koska omaisuuden määrä ja korvattavuus oli huomattavasti kasvanut, mutta väkivaltarikoksissa suunta vei ratkaisuihin, joissa rikoksen törkeysasteella ja suojeltavalla oikeushyvällä ei välttämättä ollut juuri merkitystä rangaistusta määrättäessä. Tekorikosoikeutta kylläkin korostettiin ns. hoitoideologian vastakohtana, vaikkakaan tämän ideologian sovelluksia Suomessa ei juuri ollutkaan samaan tapaan kuin Yhdysvalloissa ja Englannissa. Rangaistuksen määräämisessä tekorikos kuitenkin unohtui, eikä klassisen rikosoikeuden tapaan korostettu rikoksen törkeysasteen ja rangaistuksen ankaruuden välistä suhdetta, vaan asetuttiin rikoksentekijän puolelle vankeusrangaistusta vastaan.

Seurauksena oli, että ehdollista vankeusrangaistusta esitettiin sellaisestakin raiskausrikoksesta, jossa asianomistajalla KKO:n enemmistön mielestä oli "perusteltu syy tuntea olevansa hengenvaarassa". Vähemmistöön jäänyt oikeusneuvos Per-Johan Lindholm oli kuitenkin toista mieltä (KKO 1982 II 188) seuraavassa tapauksessa:

36-vuotias mies oli ottanut liftarin autoonsa ja ajanut soramontulle, jossa hän kurkusta puristaen ja nyrkeillä päähän takoen ja muuta väkivaltaa käyttäen oli pakottanut asianomistajan, joka oli ollut koskematon, sukupuoliyhteyteen. Oriveden KO tuomitsi 1 v 8 kk vankeutta ehdollisena samoin kuin Turun HO, joka korotti kuitenkin vahingonkorvauksia. KKO:n enemmistö (oikeusneuvokset Saarni-Rytkölä, Mörä, Surakka ja Paasikoski) katsoi kuitenkin asianomis-

tajalla olleen perusteltua aihetta tuntea olevansa hengenvaarassa ja tuomitsi ehdottomaan vankeusrangaistukseen, vaikka tekijä olikin ensikertalainen. Yleisen lainkuuliaisuuden ylläpitämiseksi ehdollista vankeusrangaistusta ei pidetty riittävänä.

Oikeusneuvos Lindholm oli kuitenkin toista mieltä, eikä käytetystä väkivallasta hänen mielestään voinut päätellä, että uhrilla olisi ollut perusteltua aihetta tuntea olevansa hengenvaarassa. Kuusi vuorokautta myöhemmin tehdyssä oikeuslääketieteellisissä tutkimuksissa oli todettu ihon hankautumia kaulan alueella, lievää aristusta takaraivon keskellä, pienehköjä mustelmia vasemmassa käsivarressa ja reidessä ja vasemman polven etupinnalla sekä pieni haava immenkalvossa ja emättimen limakalvossa. Lindholmin mielestä alemmat tuomioistuimet olivat noudattaneet vakiintunutta oikeuskäytäntöä rangaistuksen mittaamisessa. Ehdollisen rangaistuksen rangaistuskäytäntö ei kuitenkaan ollut yhtenäinen. Lindholm piti tätä tapausta ra-jatapauksena tässä suhteessa. Hänenkin mielestään rikos oli sen laatuinen, että perustellusti voidaan pitää ehdollista rangaistusta riittämättömänä yleisen lainkuuliaisuuden ylläpitämiseksi. Ikään kuin lieventävänä seikkana hän kuitenkin piti sitä, että tekijä oli jo melkein 36-vuotias, eikä häntä ollut aikaisemmin rikoksesta rangaistu. Hän oli ollut jutun vuoksi myös tutkintavankeudessa 30 päivää ja hänet oli velvoitettu suorittamaan asianomistajalle tuntuva vahingonkorvaus. Tämän vuoksi hän katsoi, että ehdollinen rangaistus ei ollut yksinään riittävä seuraamus, minkä vuoksi hän olisi tuominnut 60:een 8 markan määräiseen päiväsakkoon eli maksamaan sakkoa 480 markkaa.

Samana päivänä korkein oikeus antoi myös joukkoraiskausta koskevan päätöksen (KKO 1982 II 189), jossa käytetyn fyysisen väkivallan määrä katsottiin ratkaisevaksi rangaistuksen ehdolliseksi määräämisessä. Äänestysratkaisuihin päädyttiin seuraavien tuomioistuinkäsittelyjen kautta:

Tapahtumapaikka oli huvipuiston läheisyydessä ollut metsä. Tekijöistä A oli 19-vuotias, B 23-vuotias ja C 18-vuotias. Teon uhri oli 15-vuotias tyttö. Tapahtumat saivat alkunsa siten, että A lähenteli D:tä, jolloin B tuli paikalle ja käytti ensimmäisenä väkivaltaa A:n ja B:n riisuessa D:n repimällä hänen housunsa rikki. A oli sukupuoliyhteydessä D:n kanssa, mutta sekä B ja C olivat kaikki käyttäneet väkivaltaa, jolla D oli pakotettu sukupuoliyhteyteen, joten heidänkin katsottiin syyllistyneen täytettyyn väkisinmakaamisrikokseen.

Hyvinkään KO tuomitsi kaikki kolme 1v 6 kk vankeusrangaistuk-

> seen määräten B:n ja C:n rangaistuksen ehdolliseksi. Helsingin hovioikeus korotti tuomiot 2 vuoteen ehdotonta vankeutta. A ja B oli aikaisemmin tuomittu muista kuin väkivaltarikoksista.
>
> KKO antoi äänestysratkaisun, jossa enemmistön kannaksi muodostui se, että A:lle ja B:lle tuomittiin 1 v 8 kk ehdotonta vankeutta ja C:lle 1 v 6 kk ehdollista vankeutta. Esittelijä olisi tuominnut A:n ja B:n HO:n määräämään kahteen vuoteen ehdotonta vankeutta. Oikeusneuvos Surakka olisi puolestaan tuominnut C:lle 1 v 8 kk ehdollista vankeutta. Omaksumansa linjan mukaisesti oikeusneuvos Pär-Johan Lindholm olisi tuominnut myös B:lle vankeusrangaistuksen ehdollisena koventaen sitä oheissakolla (60 ps á 8 mk = 480 mk).

KKO:n enemmistö perusteli määräämäänsä rangaistusta ottamalla huomioon rikoksen törkeysasteena sen, että teko oli tehty muiden paikalla olleiden henkilöiden seuratessa tapahtumaa, mutta katsoi törkeyttä vähentävän sen, että käytetty väkivalta oli ollut laadultaan lievää. Ainoa, joka ilmeisesti laajemmin ymmärsi, mistä joukkoraiskauksessa on kysymys, oli Maarit Saarni-Rytkölä, joka olisi jättänyt rangaistuksen HO:n ratkaisun varaan ja perusteli eriävää mielipidettään seuraavasti:

> D on riisuttu väkivaltaa käyttäen mm. repimällä hänen housunsa rikki. Makaamisen ovat syytetyt suorittaneet vuorotellen siten, että makaajan lisäksi on ollut jokin toinen henkilö pitämässä D:ssä kiinni siten estäen hänen vastarintansa. Kun D ei näin ollen ole voinut tehdä vastarintaa, ei hänelle ole aiheutunut ruumiinvammoja. Ruumiinvammojen saamatta jääminen on siten merkityksetön teon törkeyttä arvosteltaessa. Sen sijaan useamman henkilön yhteistoimin suorittama vuoroittainen väkisinmakaaminen on uhrin kannalta arvosteltava erittäin törkeäksi rikokseksi, erityisesti huomioon ottaen, että rikoksella saattaa olla pitkäaikainen haitallinen vaikutus uhrin mielentilaan.

Saarni-Rytkölä katsoi siten, että fyysinen vastarinta on joko mahdotonta tai turhaa silloin, kun tekijöitä on useampia. Hän oli myös ainoa, joka havaitsi, että väkisinmakaamisessa oleellista eivät välttämättä ole fyysiset vaan psyykkiset vammat. Tässä suhteessa Saarni-Rytkölä perusteli päätöstä aivan samaan tapaan kuin kansainväliset rikostuomioistuimet ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin 2000-luvulla, kuten jäljempänä tulemme havaitsemaan.

Korkein oikeus antoi myös vuonna 1984 ratkaisun, jossa erimielisin äänestyksin pyrittiin määrittelemään murhan ja tapon rajaa raiskauksen jälkeisessä surmaamisrikoksessa (KKO 1984 II 142). Samassa päätöksessä KKO otti myös kantaa vapaudenriiston ja väkisinmakaamisen yrityksen väliseen suhteeseen. Teot

ajoittuivat ajalle 6.7.1981–15.1.1982 ja tapahtumien kulku oli seuraava:

> Tekijä oli seurannut ensin polkupyörällä ajaen V:tä ja alikäytävätunnelissa käynyt tämän kimppuun ja estääkseen uhria huutamasta lyönyt tätä ainakin kaksi kertaa päähän, jolloin huutaminen oli loppunut. Lyöntien seurauksena leukaluu oli katkennut kahdesta kohtaa, päähän tullut useita verenpurkaumia ja eri puolille vartaloa hankaumia ja mustelmia. Tekijä kantoi osittain tajuttoman V:n läheiseen metsikköön ja oman kertomansa mukaan jätti uhrin sinne palaten itse tunneliin noutamaan polkupyöräänsä ja V:n laukkuja. Tultuaan takaisin tekijä oli riisunut V:ltä housut ja maannut V:n tämän panematta mitenkään vastaan. Tekijä oli edelleen kertonut, että saatuaan siemensyöksyn, mutta ollessaan vielä V:n päällä hän oli kuullut kävelemisen tai juoksemisen ääniä läheiseltä tieltä ja nähnyt hahmon ihmisestä, joka oli menossa alikulkutunnelin suuntaan. Tekijän mukaan myös uhri oli kuullut mainittuja ääniä ja yrittänyt huutaa. Tällöin tekijä oli huutamisen estämiseksi ryhtynyt kaksin käsin kuristamaan V:tä kurkusta ja kuristamista oli kestänyt niin kauan sen vuoksi, että tietä kulkenut ehtisi pois huutoetäisyydeltä. Kuristamisessa V:n kurkunpään sormusrusto ja kieliluu olivat murtuneet ja V oli kohta kuollut. Tämän jälkeen tekijä oli anastanut V:n tavaroita.
>
> Noin neljä kuukautta edellisen rikoksen jälkeen alkoi uusi tapahtumasarja, kun tekijä ensin kahden päivän aikana syyllistyi törkeään rattijuopumukseen ja 10.11.1981 kävi tiellä kävelleen C:n kimppuun heittäen takin tämän pään yli ja lyömällä tätä useita kertoja nyrkeillä päähän ja kuristamalla kurkusta pakotti tämän henkilöautoon oman kertomansa mukaan suostutellakseen tämän sukupuoliyhteyteen kanssaan. Tekijä piti C:tä autossa noin neljän tunnin ajan. Olosuhteet jäivät tarkemmin selvittämättä.
>
> Tekosarja päättyi 15.1.1982, kun tekijä otti syrjäisellä tiellä koulumatkalla olleen 13-vuotiaan D:n autoonsa suostutellakseen tämän sukupuoliyhteyteen kanssaan. D ei ollut tähän suostunut, minkä jälkeen hän oli pitänyt tätä vastoin tämän tahtoaan jonkin aikaa autossaan, minkä jälkeen hän oli väkivallalla ja uhkauksilla maannut tämän.
> Tekijä määrättiin mielentilatutkimukseen, jossa tutkiva lääkäri piti häntä osittain täyttä ymmärrystä vailla olevana, mutta lääkintöhallitus täydessä ymmärryksessä. Tuomioistuimet sen sijaan katsoivat tekijän täyttä ymmärrystä vailla olevaksi.

KKO katsoi perusteluissaan ensimmäisen rikoksen osalta, ettei kysymyksessä ole murha, koska kuristamisen voimakkuudesta huolimatta surmaaminen ei ollut tapahtunut "erityistä raakutta ja julmuutta osoittaen". Lisäksi KKO:n mielestä surmaamista ei ollut edeltänyt suunnitelmallisuus tai vakaa harkinta, vaan se oli johtunut paljolti tilanteen odottamattomasta kehityksestä. Tällä korkein oikeus tarkoitti ilmeisesti sitä, että tapahtumapaikalle oli tulossa joku ulkopuolinen ja puolitajuton uhri, jonka leukaluu jo oli kahdesta kohtaa murtunut ja pää verenpurkaumilla oli yrittänyt huutaa apua. Tekijän kannalta saattoi olla odottamatonta ulkopuolisen saapuminen, mutta uhrin kannalta tuskin oli odottamatonta se, että hän yritti huutaa apua. KKO:n enemmistö ei kuitenkaan pitänyt tekoa muutoinkaan erityisen törkeänä. Vähemmistö olisi tuominnut yksinteoin tehdystä murhasta ja väkisinmakaamisesta. Heidän mielestään A oli tahallaan surmannut C:n estääkseen ilmitulemisensa juuri tekemästään väkisinmakaamisrikoksesta. Eriävän mielipiteen takana olivat oikeusneuvokset Ailio ja Takala ja enemmistön muodostivat af Hällström, Lindholm ja Setälä.

Toinen mielenkiintoinen juridinen seikka em. päätöksessä koski väkisinmakaamisen ja vapaudenriiston välistä suhdetta. Tapauksessahan tekijä oli ensin hyökännyt kotimatkallaan C:n kimppuun heittämällä ensin takin tämän pään peitoksi ja sen jälkeen nyrkeillä useita kertoja lyönyt tätä. Tämän hän teki saatuaan ensin ajatuksen C:n suostuttelemisesta sukupuoliyhteyteen kanssaan. Tämän jälkeen tekijä oli tarkemmin selvittämättä jääneissä olosuhteissa riistänyt C:lta vapauden sulkemalla tämän autoon ja kuljettamalla tätä noin 4 tunnin ajan. KKO katsoi, että tällainen vapaudenriisto sisältyy väkisinmakaamiseen, jonka yrityksen asteelle tekijän toiminta oli edennyt. Väkisinmakaamisen alkuhetki on tapauksessa selvä eli se alkaa uhrin kimppuun hyökkäämisellä. Tässä tapauksessa vapaudenriisto tapahtui kuitenkin ilmeisesti tämän hetken jälkeen ja kesti 4 tuntia, joten on erittäin omituista ajatella, että tällainen vapaudenriisto sisältyisi väkisinmakaamisen yritykseen. Näin tulkittuna pitkäkin vapaudenriisto jää tosiasiassa kokonaan ottamatta huomioon. Myös viimeinen D:hen kohdistunut vapaudenriisto oli KKO:n mielestä tapahtunut väkisinmakaamisen tarkoituksessa. Tapauksesta ei käynyt ilmi vapaudenriiston kesto.

Korkein oikeus otti vuonna 1984 kantaa myös pakottavan vaaran olemukseen (KKO 1984 II 49). Tapauksessa oli kysymys kahden liftaritytön yöllä tapahtuneesta raiskauksesta. Tytöt olivat pyytäneet tekijää, joka oli alkoholin vaikutuksen alaisena, ja tämän mukana ollutta autonkuljettajaa ajamaan kaupungin keskustaan. Tytöille tuntemattomat miehet olivat kuitenkin lähteneet ajamaan päinvastaiseen suuntaan ja pysäköineet auton noin 10 kilometrin päässä kaupungin keskustassa asumattomalla paikalla sijaitsevaan sorakuoppaan. Täällä tekijä oli ottanut auton virta-avaimen ja ruuvimeisselillä uhaten vaatinut tyttöjä riisuutumaan ja tehostanut vaatimustaan raapimalla ruuvimeisselillä toisen tytön poskea ja kaulaa, joihin oli tullut useita naarmuja. Tämän jälkeen hän oli sulkenut auton ovet ja pakottanut tytöistä toisen kahdesti ja toisen kolmesti kanssaan sukupuoliyhteyteen. KKO tuomitsi kumpaankin tyttöihin kohdistuneista väkisinmakaamisista 2 v 8 kk

vankeutta, samoin KKO:n enemmistö (oikeusneuvokset Leivonen, Takala, Setälä ja Heikkilä) katsoen, että tekijä oli käyttänyt sellaista uhkausta, jossa olosuhteet huomioonottaen oli ollut perusteltua syytä olettaa pakottavan vaaran olevan tarjona. Yön viileys oli ollut omiaan vaikuttamaan siihen, että heikosti vaatetetut tytöt eivät olleet yrittäneet paeta. Mielenkiintoinen tässä ratkaisussa on jälleen oikeusneuvos Per-Johan Lindholmin eriävä mielipide ja hänen esittämänsä rangaistustaso:

> Lindholm kuvasi aluksi tarkasti tapahtumien kulun kertoen mm. miten tekijä tehostaakseen käskyään oli ruuvitaltalla raapinut toisen tytön poskea ja kaulaa tytön saadessa 4 ihonaarmua posken ja kaulan alueelle. Samalla tekijä oli lukitusnappia painamalla sulkenut auton takaovet. Tyttöjen riisuttua ylävartalonsa paljaiksi tekijä oli siirtynyt takaistuimelle ja kysynyt tytöiltä, kumpi heistä jää hänen kanssaan takaistuimelle. Hetken epäröityään A oli siirtynyt etuistuinten selkänojien välistä kuljettajan viereiselle etuistuimelle kuljettajan samalla poistuessa paikalta. Tämän jälkeen tekijä riisui B:n housut ja ollut hänen kanssaan sukupuoliyhteydessä 10-15 minuutin ajan. Tämän jälkeen tekijä oli käskenyt tyttöjen vaihtamaan paikkaa ja sen jälkeen ollut sukupuoliyhteydessä A:n kanssa. Tekijän käskystä tytöt olivat tämän jälkeen vaihtaneet paikkaa useampia kertoja, minkä jälkeen heidät oli kuljetettu takaisin Seinäjoelle, jonne saavuttuaan he olivat välittömästi tehneet poliisille rikosilmoituksen.
>
> Lindholm katsoi, ettei ensimmäisen, B:n kanssa tapahtuneen yhdynnän jälkeen, tekijä ollut käyttänyt väkivaltaa tai uhkausta. A olisi hänen mukaansa esteettä voinut paeta auton etuovesta. Lindholm kuitenkin totesi, että paikka oli syrjäinen, tyttöjen vaatetus vähäinen ja kylmyys ja pimeys sekä tukala tilanne ovat aiheuttaneet luultavasti sen, että A tunsi itsensä uhanalaiseksi ja pakotetuksi jäämään autoon ja alistumaan tekijän tahtoon. Teko tapahtui huhtikuussa. Lindholm katsoi tekijän syyllistyneen B:tä kohtaan väkisinmakaamiseen, koska hän oli kohdistanut häneen ja A:han väkivaltaa ja uhkauksia, mutta A:ta kohtaan ainoastaan vapautta loukkaavaan haureuteen (RL 20:2.1). Hän katsoi, että väkisinmakaaminen toteutui ainoastaan B:tä kohtaan, koska tekijä oli ensin maannut hänet raavittuaan ruuvimeisselillä ensin A:n kaulaa ja poskea. Sen sijaan Lindholm katsoi, että koska A:n kaulaa ja poskia ei ollut ruuvimeisselillä raavittu välittömästi ennen hänen makaamistaan, vaan B:n makaaminen oli tapahtunut ensin, kysymyksessä ei olisi enää sellainen pakottaminen, jota väkisinmakaamisen tunnusmerkistö edellytti. Hän olisi tuominnut ainoastaan vapautta loukkaavasta haureudesta. Jotta kysymyksessä olisi ollut väkisinmakaaminen Lindholmin mielestä, A:ta olisi ilmei-

sesti pitänyt raapia ruuvimeisselillä kaulasta ja poskesta uudestaan välittömästi ennen makaamista. - Lindholm olisi tuominnut väkisinmakaamisesta 1 v 6 kk ja vapautta loukkaavasta haureudesta 1 v 4 kk vankeutta eli yhdistettynä 1 v 11 kk.

3.5. Avioliitossa tapahtuvan väkisinmakaamisen kriminalisoiminen vuonna 1994

Edellä kuvatusta eduskuntakäsittelystä ja äänestyksestä saattoi jo aavistaa, että väkisinmakaamissäännöksen ulottuvuuteen tullaan palaamaan. Keskustelu vuonna 1970 oli jo aluillaan, vaikka väkisinmakaamissäännös ulottui Euroopassa avioliittoon ainoastaan Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa, missä kyseiset muutokset oli tehty jo 1960-luvulla.[242] Kahdessakymmenessä vuodessa vanhat argumentit olivat kuitenkin menettäneet merkityksensä. Aikanaan väkisinmakaamissäännöksen ulottamista avioliittoon oli vastustettu todisteluvaikeuksilla ja vetoamalla muun muassa siihen, että muutos voi antaa aihetta väärinkäytöksille, kuten kiristämiselle, laittoman abortin hankkimiselle ja avioliiton perusteettomalle purkamiselle. Vuonna 1992, kun hallitus antoi esityksen avioliitossa tapahtuvan väkisinmakaamisen kriminalisoimiseksi, katsottiin, etteivät nämä argumentit enää olleet ajankohtaisia tai uskottavia.[243] Sekä asenteissa että kansainvälisessä normistossa ja ulkomaisessa lainsäädännössä oli tapahtunut suuria muutoksia.

Kuten hallituksen esityksessäkin vuonna 1992 todettiin, YK:n päätöslauselmissa ja raporteissa oli kiinnitetty 1980-luvun alusta alkaen huomiota naisiin kohdistuvaan väkivaltaan yhtenä miesten ja naisten välistä tasa-arvoa loukkaavana ilmiönä. Oltiin myös selvillä siitä, että naisiin kohdistuvasta väkivallasta suuri osa tapahtuu juuri kodeissa. Merkittäväksi muodostui myös vuonna 1991 Wienissä annettu YK:n julistus naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseksi. Myös Euroopan yhteisöissä käsiteltiin naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja päädyttiin lainsäädännöllisiin suosituksiin. Euroopan parlamentin päätöslauselmassa vuodelta 1986 nimenomaan suositeltiin tunnistamaan lainsäädännössä myös avioliitossa tapahtuva raiskaus ja määrittelemään pakottaminen seksuaaliseen kanssakäymiseen vastaavalla tavalla niin avioliitossa kuin sen ulkopuolellakin. Toisin sanoen naisiin kohdistunut väkivalta nousi kansainvälisille foorumeille ja myös raiskauksen kriminalisointia avioliitossa vaadittiin. Lainsäädäntömuutoksia Euroopassa tapahtuikin tiuhaan tahtiin ja väkisinmakaamista koskevan säännöksen rajoittaminen avioliiton ulkopuolella tapahtuviin väkisinmakaamisiin poistettiin: Itävallassa 1989, Hollannissa 1991 ja Sveitsissä 1992. Englannissa Walesissa oikeustila muuttui 1991, kun aikaisemmasta 1700-luvulta peräisin olevasta katsantokannasta poiketen "avioliiton solmimisen ei enää voitu katsoa sisältävän peruuttamatonta

242 Vikatmaa 1971 s. 208.

243 Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain väkisinmakaamista ja vapautta loukkaavaa haureutta koskevien säännösten muuttamisesta. HE 365/1992. WP-muoto s. 4/10.

suostumusta seksuaaliseen kanssakäymiseen".[244]

Inkeri Anttila huomautti artikkelissaan vuonna 1994, että vuoden 1970 hallituksen esityksessä, jossa siis väkisinmakaamista avioliitossa ei kriminalisoitu, esitettiin lievempi rangaistusasteikko nimenomaan sovellettavaksi niitä puolisoita varten, jotka asuivat erillään tai olivat kihloissa tai avoliitossa. Ajatuksena oli siis se, että tuttuus on ikään kuin lieventävä seikka ja johtaa lievempään rangaistusasteikkoon. Sen sijaan vuoden 1993 esityksessä lähtökohdat olivat toiset. Perusteluissa sanotaan selvästi, ettei uhrin suhdetta tekijään voida sinänsä pitää lieventävänä olosuhteena. Avioliitto tai avoliitto tai muu suhde, joka on edeltänyt väkisinmakaamista, ei vähennä partnereiden seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Se ei sinänsä voi olla myöskään törkeyttä automaattisesti korottava seikka. Jopa prostituoidulla on sama seksuaalinen itsemääräämisoikeus kuin muilla ja prostituoidun väkisinmakaaminen tulee arvioida samojen kriteerien mukaisesti.[245]

Esitys käsiteltiin lakivaliokunnassa kansainvälisenä naistenpäivänä 8.3.1994 ja tuli siellä yksimielisesti hyväksytyksi. Eduskuntakeskustelu ei ollut enää yhtä värikästä kuin vuonna 1970 vaan nekin, jotka epäilivät lakia eivät sitä suorastaan vastustaneet.[246]

Parissakymmenessä vuodessa oli tapahtunut yhteiskunnassa ja asenteissa suuria muutoksia. Osmo Kontula ja Elina Haavio-Mannila tutkivat vuonna 1992 naisten mielipiteitä siitä, tulisiko naimisissa olevilla ihmisillä olla seksuaalinen itsemääräämisoikeus, jota puolison tulisi kunnioittaa. Haastatteluun osallistuneista tällaista seksuaalista itsemääräämisoikeutta kannatti miehistä 74 % ja naisista 77 %. Avioliitossa tapahtuvan väkisinmakaamisen rangaistavuutta vastusti miehistä vain 10 % ja naisista 8 %. Haastatteluun osallistuneet olivat siis sitä mieltä, että

244 HE 365/1992. Wp-muoto s. 2-3/10.

245 Anttila 1994 s. 18-19. - Näin väkisinmakaaminen jaettiin tosiasiassa kolmeen törkeysluokkaan ja samalla kun tunnusmerkistöt ulotettiin avioliittoon, kumottiin RL 20:10.1 tarpeettomana. Väkisinmakaamisen ja vapautta loukkaavan haureuden tunnusmerkistöt kuuluivat RL 20 luvussa (L 15.1.1971/16) seuraavasti: 1 §. Joka pakottaa naisen sukupuoliyhteyteen väkivallalla taikka sellaisella uhkauksella, jossa pakottava vaara on tarjona, on tuomittava väkisinmakaamisesta vankeuteen vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi tai, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi. Väkivallan ja uhkauksen veroiseksi katsotaan naisen saattaminen tunnottomaan tilaan tai kykenemättömäksi puolustamaan itseään (29.4.1994/316). Yritys on rangaistava. 2 §. Joka muussa kuin 1 §:ssä tarkoitetussa tapauksessa väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen henkilön sukupuoliyhteyteen tai muuhun haureuteen, on tuomittava vapautta loukkaavasta haureudesta vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi tai sakkoon. Väkivallan ja uhkauksen veroiseksi katsotaan toisen henkilön saattaminen tunnottomaan tilaan tai kykenemättömäksi puolustamaan itseään.

Joka on sukupuoliyhteydessä tai harjoittaa muuta haureutta toisen henkilön kanssa käyttämällä hyväkseen sitä, että tämä on tunnottomassa tilassa tai vajaamielisyyden, sairauden tai muun heikkoudentilan tähden kykenemätön puolustamaan itseään tai ymmärtämään teon merkitystä, taikka käyttämällä törkeästi väärin henkilön riippuvuus-suhdetta tekijästä tai hyväkseen tämän turvattomuutta tai hädänalaista asemaa, on tuomittava niin kuin 1 momentissa säädetään (29.4.1994/316). Yritys on rangaistava.

246 Edustaja Outi Ojala nimenomaan kiitti oikeusministeri Hannele Pokkaa siitä, että lakiuudistusta ei kytketty rikoslain kokonaisuudistukseen, vaan että se tuotiin osauudistuksena eduskuntaan. – Suomen eduskunta. 16.1994 8) HE 365/1992 1 K Ed. O.Ojala s. 1/2. Asiakirjan WP-muoto.

avioliitossa tapahtuva väkisinmakaaminen tulisi kriminalisoida.[247]

Kansainvälisesti ajatellen seksuaalirikoskomitea oli pohjoismaisia esikuvia seuraten vuonna 1967 edellä aikaansa, sillä varsinaisen sysäyksen avioliitossa tapahtuvan raiskauksen kriminalisoimiselle antoi amerikkalainen naisliike 1970-luvulla. Osavaltio toisensa jälkeen uudisti USA:ssa rikoslainsäädäntöään siten, että väkisinmakaaminen avioliitossa kriminalisoitiin myös silloin, kun aviopuolisot asuivat yhdessä ja tekijänä oli aviomies. Aviovaimon seksuaalinen itsemääräämisoikeus tuli siten suojatuksi samalla tavoin kuin avioitumattomienkin. Jo ennen amerikkalaisia tällaisen kannan oli ottanut Neuvostoliiton rikoslaki vuonna 1926. Sekä venäläisissä tuomioistuimissa että oikeuskirjallisuudessa katsottiin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus hyökkäykseksi ihmisarvoa vastaan ja siten sosialismin vastaiseksi. Sosialistisen oikeuskäsityksen mukaan avioliitto ei rajoittanut naisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta eikä luonut miehelle mitään oikeutta pakottaa vaimoaan sukupuoliyhteyteen.[248]

Myös sosiologiset ja psykologiset tutkimukset vaikuttivat siihen, että suhtautuminen avioliitossa tapahtuvaan raiskaukseen muuttui. Yleisesti luultiin, että avioliitossa tapahtunut raiskaus olisi jotenkin vähemmän traumaattinen kuin tuntemattoman tekemä raiskaus. Tämä uskomus vallitsi Suomen lisäksi myös muissa Pohjoismaissa ja sai vuoden 1971 rikoslain 20 luvun uudistuksessa nimenomaisen vahvistuksen, kun lieventäviksi seikoiksi nimenomaan RL 20:1:ssä katsottiin suhde, joka vallitsi tekijän ja naisen välillä.[249]

Tutkimukset kuitenkin osoittivat, että naiset, jotka olivat joutuneet aviopuolison tai muun tutun raiskaamaksi, kokivat tapahtuman erittäin järkyttävänä, eikä aviomiehen raiskaamaksi joutuminen ollut vähemmän traumaattinen kokemus kuin muutkaan raiskaukset. Tutkimukset itse asiassa osoittivat, että aviomiehen tekemä raiskaus voi olla jopa traumaattisempi kuin tuntemattoman tekemä, koska uhrit tuntevat usein itsensä eristetyksi sekä ystävien ja viranomaisten hylkäämäk-

247 Kontula - Haavio-Mannila 1993 s. 323. - Myös avioliiton asema alkoi muuttua 1970-luvulta lähtien avoparien määrän lisääntyessä vuosi vuodelta.

248 Paetow 1987 s. 26-30, 55, 201. - Paetowin vertaileva tutkimus keskittyy Yhdysvaltain ja Saksan liittotasavallan lainsäädännön kehitykseen. Historiallisen osuutensa hän aloittaa esittelemällä Englannissa olleita kolmea teoriaa, joilla perusteltiin sitä, ettei aviomies voinut olla vaimonsa raiskaaja. Suostumus eli sopimusteorian mukaan avioliittosopimus sisälsi myös naisen puolelta suostumuksen sukupuoliyhteyteen aviomiehensä kanssa. Yhdistymisteorian (Unity Theory) mukaan aviopuolisot tulivat raamatun esikuvan mukaisesti "yhdeksi persoonaksi", jolloin avioliiton päättämisessä aviovaimon oikeudellinen identiteetti ikään kuin suli pois. Omaisuusteorian mukaan nainen puolestaan kuului ensiksi isänsä omaisuuteen ja sen jälkeen siirtyi miehensä omaisuudeksi, jolloin juridisesti ei voitu ajatella, että mies "raiskaisi" omaa omaisuuttaan. - Paetow 1987 s. 7-10.

249 Lainkohdassahan nimenomaan mainittiin, että: "Jos asianhaara, huomioon ottaen sen suhteen, joka vallitsee tekijän ja naisen välillä, tai muuten ovat erittäin lieventävät, olkoon rangaistus vankeutta". Anttila kertoo vuonna 1994 lainkohdan syntyneen siten, että aikanaan vuoden 1967 seksuaalirikoskomitean mietintöön lainsäädäntöneuvos L. H. Salonen jätti eriävän mielipiteen, jossa hän ei hyväksynyt väkisinmakaamisen kriminalisointia avioliitossa. Juuri hän vastasi oikeusministeriössä lain edelleen valmistelusta. Lievempi rangaistusasteikko tulisi sovellettavaksi nimenomaan silloin, kun väkisinmakaaminen tapahtui puolisoiden välillä, jotka asuvat erillään tai kysymys on avoparista tai kihlaparista. - Anttila 1994 s. 18-19.

si. Apua ja turvaa ei voinut hakea kotoa, vaan oli joko lähdettävä kotoa tai elettävä asian kanssa. Valittavana oli vain huonoja vaihtoehtoja.[250]

3.6. Vuoden 1998 ja 2010 rikoslain 20 luvun uudistukset

3.6.1. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus lain perusteluissa

Kun seksuaalirikoksia lähdettiin 1990-luvulla rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä uudistamaan, yhä selvemmäksi oli käynyt se, että rangaistussäännöksillä tuli suojata ihmisten seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Hallituksen esityksessä nimenomaisesti todettiinkin, että: "Jokaisella tulee lähtökohtaisesti olla oikeus itse päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään edellyttäen, ettei hän loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta."[251]

Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden nousemista ylimmäksi suojeluintressiksi pyrittiin korostamaan sillä, että säännökset ovat sukupuolineutraaleja, eikä itsemääräämisoikeuteen vaikuta myöskään se, ovatko osapuolet avioliitossa vai avoliitossa. Taustalla on liberaali näkemys ihmisestä yksilönä, joka vapaasti voi valita seksuaalisen käyttäytymiseensä ja jonka valinnanvapautta seksuaalirikossäännöksillä suojellaan.[252] Tosiasiassa raiskausrikoksissa tekijät ovat kuitenkin yleensä miehiä ja uhrit naisia. Raiskaustunnusmerkistöjen muuttuminen sukupuolineutraaleiksi on kuitenkin tuonut näkyville myös sen, että miehetkin voivat olla raiskausten uhreja. Englannissa miehiin kohdistuneita raiskauksia tulikin 1990-luvulla vuosi vuodelta yhä enemmän poliisin tietoon.[253]

Selvimmin seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukataan pakottamalla toinen seksuaalisuhteeseen tai muun seksuaalisen teon kohteeksi. Raiskaus on toisin sanoen rikoslain systematiikassa vakavin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus. Mutta myös muunlaisella uhkauksella pakottaminen haluttiin säätää rangaistaviksi. Pakottamiseen rinnastettiin toisen saattaminen puolustuskyvyttömäksi ja tämän tilan hyväksikäyttäminen sukupuoliyhteyteen pääsemiseksi. Sen sijaan toisen tiedottomuuden, esimerkiksi humalatilan, hyväksikäyttäminen raiskauksessa ei vuoteen 2011 saakka Suomen rikoslain mukaan täyttänyt rais-

250 Russell 1990 s. 190-199.

251 HE 6/1997 vp s. 161. - Rikoslain 20 luku uudistettiin osana rikoslain kokonaisuudistusta, joka koski paitsi seksuaalirikoksia myös rikoksia oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan. Uudistus tuli voimaan 1.1.1999. Tämän jälkeen ennen vuoden 2011 uudistuksia tehtiin vielä vuonna 2004 muutoksia paritussäännöksiin ja vuonna 2005 lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeviin vanhentumisaikoihin, sekä vuonna 2006 seksikaupan ja seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointeihin.

252 Berglund 2007 s. 246-250; Vapaan tahdon problematiikka näyttäytyy eri seksuaalirikoksissa eri tavoin. Vapaa tahto ihmiskaupassa ja prostituutiossa uhrien kohdalla voi olla hyvinkin teoreettista. - Ks. Niemi-Kiesiläinen 2004 s. 457-459.

253 Temkin 2002 s. 22, 67-70; Aikaisemmin homoseksuaaliset raiskaukset rangaistiin "buggery" -rikosnimikkeen alla, mikä merkitsi anaaliyhdyntää. 17.6.2003 uudistetussa seksuaalirikoslaissa "Sexual Offence Act" (1) raiskausäännös ei ole sukupuolineutraali, koska tekijänä voi olla vain mies, mutta uhrina voi olla sekä mies että nainen ja tekomuotona vaginaalinen, anaalinen tai oraalinen yhdyntä.

kauksen tunnusmerkistöä, vaan se rangaistiin seksuaalisena hyväksikäyttönä (RL 20:5). Ruotsissa tiedottoman, nukkuvan tai humaltuneen henkilön hyväksikäyttö katsottiin vuodesta 2005 alkaen raiskaukseksi (BrB 6:1.2-kohta).[254] Tämä on loogista, kun katsotaan, että seksuaalinen itsemääräämisoikeus merkitsee sitä, että sukupuoliyhteyden täytyy perustua molemminpuoliseen suostumukseen eli molempien täytyy tahtoa sitä.

Historian kuluessa raiskaussäännösten taustana on yleensä ollut kliseinen kuva sukupuolten seksuaalisesta roolikäyttäytymisestä. Miehen on oletettu olevan aktiivinen ja naisen on täytynyt fyysisesti vastustaa miehen lähentely-yrityksiä, jotta kysymyksessä olisi ollut väkisinmakaaminen tai raiskaus.[255] Väkisinmakaaminen alkuaan Suomen rikoslaissa kuitenkin luettiin vapautta loukkaaviin rikoksiin. Pakottaminen on ainoastaan tapa loukata seksuaalista itsemääräämisoikeutta, joka puolestaan on tahdon asia.

3.6.2. Tunnusmerkistöjen rakentuminen pakottamiselle ja vuoden 2011 muutos

Seksiin pakottaminen jaettiin vuoden 1998 uudistuksessa neljään lainkohtaan, joiden otsikoiksi tuli: raiskaus (RL 20:1), törkeä raiskaus (RL 20:2), pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:3) ja pakottaminen seksuaaliseen tekoon (RL 20:4). Oleellisena jakokriteerinä oli ja on edelleen pakottamisen intensiteetti eli väkivallan ja uhkauksen määrä sekä seksin jakaantuminen sukupuoliyhteyteen ja muihin seksuaalisiin tekoihin. Väkivalta ja sukupuoliyhteys ovat yhä edelleen oleellisia raiskauksen tunnusmerkkejä suomalaisessa seksuaalirikossystematiikassa. Jotta tunnusmerkistöt täyttyisivät raiskauksen uhrille asetetaan tietty velvollisuus vastustaa tekoa.

Seksuaalirikokset pyrittiin vuoden 1998 uudistuksessa konstruoimaan siten, että lainsäädännöllisiä aukkoja ei jäisi ja että RL 20:1:n raiskaussäännös olisi seksuaalisen pakottamisen perussäännös. Epämääräisestä "haureuden" käsitteestä haluttiin luopua ja korvata se seksuaalisen teon ja sukupuoliyhteyden määritelmillä.[256] Kuten aiemmin on todettu aikaisempia lakeja tulkittiin siten, että uhkaukselle asetettu pakottavan vaaran tunnusmerkki edellytti, että naisen tuli kaikilla mahdollisilla keinoilla vastustaa väkisinmakaamisyritystä. Ajan myötä naiselta ei enää vaadittu yhtä voimakasta vastarintaa.[257] Hallituksen esitys vuodelta 1997 on

254 Ruotsissa asetettiin vuonna 1998 komitea uudistamaan seksuaalirikoslainsäädäntöä. Seksuaalirikoskomitea sai työnsä valmiiksi 6.11.2001 ja julkaisi mietintönsä nimellä "Sexualbrotten, Ett ökad skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor" (SOU 2001:14). Hallitus jätti esityksensä valtiopäiville 11.11.2004 (Prop. 2004/05:45) ja uudet säännökset tulivat voimaan 1.4.2005.

255 Temkin-Krahé 2008 s. 31-33.

256 Hallituksen esityksessä haureuden katsottiin viittaavan siihen, että teko on jollakin tavalla siveetön. Esityksen mukaan haureudeksi nimitettävät teot eivät kuitenkaan sellaisenaan ole siveettömiä tai siveellisiä, vaan niiden moitittavuus lainkohdissa johtuu siitä, että toinen on pakotettu tekoon vastoin omaa tahtoaan. - HE 6/1997 s. 165.

257 Hagströmer 1884 s. 165; Forsman 1924 s. 119-120; Serlachius 1912 s. 87-89; Honkasalo

tältä osin perusteluissaan kuitenkin sisäisesti ristiriitainen, kun se toisaalta toteaa, "ettei teon kohteeksi joutuneelta henkilöltä voida vaatia itsensä vaarantamista teon ehkäisemiseksi, vaan riittää, että hän selvästi osoittaa vastustavansa sukupuoliyhteyttä. Toisaalta perustelut jatkuvat siten, että: "Sana pakottaminen itsessään riittää osoittamaan, että käytetyn väkivallan tai väkivallan uhan on oltava asteeltaan sellaista, että se riittää murtamaan toisen tahdon." Perustelut jatkuvat väkivallan ja uhan intensiteetin analysoinnilla.[258] Lakivaliokunta totesi kuitenkin mietinnössään, että seksuaalisen itsemääräämisoikeuden merkitys keskeisenä oikeushyvänä on ajan myötä vahvistunut ja tähdensi, että: "raiskaussäännökset suojaavat seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja henkilöllä on oikeus milloin tahansa kieltäytyä sukupuoliyhteydestä."[259]

Raiskauksen rangaistusasteikoksi esitettiin hallituksen esityksessä vankeutta 6 kuukaudesta 6 vuoteen. Lakivaliokunta oli kuitenkin ankarammalla kannalla esittäen minimin korottamista 1 vuoteen ja maksimin 8 vuoteen. Ruotsissa lain säätämisen aikaan raiskauksen rangaistusasteikko oli 2-6 vuotta vankeutta. Tanskassa korkeintaan 8 vuotta ja Norjassa 10 vuotta.[260] Englannissa rangaistuksen mittaamisohjeiden mukaan vankeusrangaistuksen lähtökohta raiskauksessa on viidestä vuodesta ylöspäin.[261] Lopullisessa laissa rangaistusasteikoksi Suomessa vuonna 1998 säädettiin 1-6 vuotta vankeutta ja RL 20:1 kuului seuraavasti:

> 20. luku. Seksuaalirikoksista (24.7.1998/563)
> 1 §. (24.7.1998/563) *Raiskaus.* Joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa, on tuomittava *raiskauksesta* vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.
> Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka saatettuaan toisen tiedottomaksi taikka pelkotilaan tai muuhun sellaiseen tilaan, jossa hän on kykenemätön puolustamaan itseään, käyttämällä puolustuskyvyttömyyttä hyväkseen on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.
> Yritys on rangaistava.

Vuonna 2011 muutettiin edellä kuvatun raiskausta koskevan lainkohdan toista momenttia siten, että raiskaukseksi määriteltiin myös sukupuoliyhteydessä oleminen puolustuskyvyttömän kanssa. Kuten edellä on kerrottu aikaisemmin tällainen tilanne oli kriminalisoitu seksuaalisena hyväksikäyttönä (RL 20:5.2). Tämä

1970 s. 100.

258 HE 6/1997 s. 172-173; Esityksessä jäätiin eräänlaiseen ristiriitatilanteeseen, kun ei haluttu suoraan sanoa, että pelkkä suusanallinen kieltäytyminen riittää.

259 Lakivaliokunnan mietintö 3/1998 vp - HE 6 ja 117/1997 vp s. 33-34 ja 36.

260 Saksan minimiksi oli säädetty 1 vuosi vankeutta (StGB 177 (1) §) ja Ranskassa puolestaan maksimirangaistus oli 15 vuotta (Code Penal Art. 222-24).

261 Psykopaattisissa, perverseissä ja vaikeissa persoonallisuushäiriötapauksissa, jolloin tekijää pidetään todennäköisesti naisille vaarallisena, seurauksena voi olla elinkautinen. - Sentencing Guidelines Council (E) Sexual offences. R v Billam (1986) 8 Cr. App. R. L(S) 48. R v Millberry and others (2003) 2 Cr Appr. R. (S) 31.

lainkohta koski sekä sukupuoliyhteyttä että seksuaalista tekoa. Vuoden 2011 uudistuksessa säännös jaettiin kahtia. Sukupuoliyhteyden osalta lainkohta korvautui raiskaussäännöksen toisella momentilla ja seksuaalisen teon osalta se muotoutui RL 20:4:n uudeksi toiseksi momentiksi.[262] Raiskaussäännös laajeni ja RL 20:1.2 -lainkohta uudessa muodossaan on seuraavanlainen. (13.5.2011/495):

> Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.

Muutoksen taustalla on luultavimmin Ruotsin Brottsbalken. BrB 6:1 uudistettiin vuonna 2005 siten, että sukupuoliyhteys puolustuskyvyttömän kanssa tuli kriminalisoiduksi raiskauksena. Ruotsin lakitekstissä puhutaan nimenomaan henkilöstä, joka on avuttomassa tilassa tiedottomuuden, unen, humalan tai huumeiden tai sairauden vuoksi tai kärsii fyysisestä vammasta tai psyykkisestä häiriintyneisyydestä.[263]

Vuodesta 2011 alkaen Suomessakin siis rangaistaan raiskauksena sellainen tilanne, jossa toinen on sukupuoliyhteydessä tiedottoman tai puolustuskyvyttömän henkilön kanssa. Tiedottomuus voi johtua esimerkiksi unilääkkeistä, alkoholista tai muista huumaavista aineista. Kohde on toisin sanoen sammunut. Puolustuskyvyttömyys voi johtua samoista syistä, vaikka uhri ei olisikaan tiedoton. Hallituksen esityksessä kuitenkin huomautetaan, ettei pelkkää estojen löystymistä voida pitää puolustuskyvyttömyytenä tai tahdottomuutena.[264]

Lainmuutos merkitsee sitä, ettei tekijän enää edellytetä saattaneen toista tiedottomaan tilaan, vaan myös sellainen tilanne arvioidaan raiskauksena, jossa uhri on itse juonut itsensä sammuksiin tai alkoholin nauttiminen on tapahtunut yhdessä tekijän kanssa. Aikaisemmin tällaiset tilanteet rangaistiin siis seksuaalisena hyväksikäyttönä eikä raiskauksena. Sairauden tai vammaisuuden hyväksikäyttö sukupuoliyhteyden harjoittamiseksi tulisi aina arvioida nyt raiskauksena, jos puolustuskyvyttömyyttä on nimenomaan käytetty hyväksi.

Vastaavanlainen lisäys on tehty myös RL 20:4.2:n seksuaaliseen tekoon pakottamista koskevaan lainkohtaan. Koska lainkohdan ensimmäinen momentti edellytti väkivallalla tai uhkauksella pakottamista, puolustuskyvyttömyyden hyväksikäyttäminen ei sisältynyt seksuaaliseen tekoon pakottamiseen. Tämän vuoksi uusi toinen momentti oli tarpeen, jotta puolustuskyvyttömyyden hyväksikäyttäminen muissakin seksuaalisiin tekoihin pakottamistapauksissa kuin raiskauksissa tulisi kriminalisoiduksi.

---

262 Utriainen, 2011 s. 273-275.
263 Leijonhufvud, 2008 s. 9-22.
264 HE 283/2010 vp. s. 8-9.

Puolustuskyvyttömän makaamisen osalta raiskaussäännös on vuoden 2011 uudistuksessa lähestynyt jälleen vuoden 1734 lain raiskaussäännöstä, jossa jo selvästi todettiin, että mielenvikaisen ja myös alle 12-vuotiaan lapsen makaaminen katsotaan raiskaukseksi. Lain säätämisen yhteydessä pohdittiin tuolloin myös jo sitä, voiko nukkuvan raiskata. Nythän hallituksen esityksessä ykskantaan todetaan, että nukkuva henkilö on ylipäänsä puolustuskyvytön, vaikka hän ei ole alkoholin tai muiden huumaavien aineiden vaikutuksen alainen.[265]

3.6.3. Keskustelua rangaistusasteikoista

Vuonna 2011 ei puututtu raiskauksen rangaistusasteikkoihin. Uusista rangaistustunnusmerkistöistä ja niiden asteikoista keskusteltiin kylläkin vuonna 1997 eduskunnassa. Aikaisemminhan vuoden 1971 uudistuksen jälkeen asteikko oli ollut 6 kuukaudesta 10 vuoteen vankeutta sekä lieventävien asianhaarojen vallitessa vankeutta enintään 4 vuotta eli asteikko oli tuolloin 14:sta vuorokaudesta 4 vuoteen. Hallituksen esityksessä pidettiin ehdotettua enimmäisrangaistusta poikkeuksellisen ankarana rikoksen perusmuodon enimmäisrangaistukseksi. Eduskuntakeskustelussa esitettiin kuitenkin toisenlaisiakin mielipiteitä. Sulo Aittoniemi katsoi, että rangaistusasteikkoja oltiin rukkaamassa selkeästi matalammiksi. Kun raiskauksen tunnusmerkistö oli ehdotuksessa jaettu kolmeen törkeysasteeseen uusia ja vanhoja tunnusmerkistöjä ei suoraan voinut verrata toisiinsa, mutta hän katsoi, että törkeään tekomuotoon sisältyy sellaisia elementtejä, jotka aikaisemmin vanhan lain aikaan rangaistiin ideaalikonkurenssissa raiskauksen kanssa. Hän katsoi, että törkeän raiskauksen ensimmäinen kohta, jossa tunnusmerkistön mukaan "aiheutetaan tahallisesti toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila", ei sellaisenaan liity raiskaukseen. Tällainen ylimääräinen väkivalta, joka ei kuulu teon olemukseen, rangaistiin aikaisemmin yksinteoin tehtynä erillisenä tekona.[266] Edustaja Myllyniemi puolestaan uskoi, että törkeän raiskauksen ylärajana oleva 10 vuoden vankeusrangaistus tulee tosiasiassa hyvin harvoin

265 Puolustuskyvyttömän makaaminen on historian kuluessa sisällytetty milloin raiskaussäännökseen ja milloin sen ulkopuolelle. Vuoden 1889 rikoslaissa oli raiskaussäännöksessä kriminalisoitu tilanne, jossa joku makasi naisen, jonka hän sitä tarkoitusta varten oli saattanut tunnottomaan tilaan tai kykenemättömäksi itseään puolustamaan (RL 25:4). Tämän lisäksi oli erillinen tunnottoman naisen makaamista koskeva lainkohta (RL 25:5). Rangaistusasteikot olivat laajoja: väkisinmakaamisessa kuritushuonetta aina kymmeneen vuoteen saakka sekä lieventävien asianhaarojen vallitessa vankeutta vähintään kuusi kuukautta. Tunnottoman naisen makaamisesta sen sijaan saatettiin tuomita kuritushuonetta korkeinaan neljä vuotta tai vankeutta. Vuoden 1971 rikoslain 20 luvun väkisinmakaamissäännöksessä väkivallan ja uhkauksen veroiseksi katsottiin naisen saattaminen tunnottomaan tilaan tai kykenemättömäksi puolustamaan itse itseään (RL 20:1). Tunnottoman naisen makaaminen sen sijaan oli muuttunut vapautta loukkaavaksi haureudeksi (RL 20:2.1). - Ks. ed. s. 59-61; HE 283/2010 vp. s. 9.

266 Suomen eduskunta. 17.1997 4) HE 6/1997 LK Ed. Aittoniemi s. 1/3 ja (v) s. 1/1. Asiakirjan WP-muoto. - Raiskauksen tunnusmerkkien osalta Aittoniemi oli kylläkin sitä mieltä, ettei rajaa pidä tehdä epäselväksi, vaan: "Kyllä naisen täytyy sitä vastustaa selkeästi, en nyt tarkoita, että aseellisesti ja koko voimallaan, mutta kuitenkin pitää olla selkeää, milloin raja ylitetään." - Ibid. s. 1/1.

kysymykseen, vaan että yläraja asettuu jonnekin 6 vuoden tienoille.[267] Edustaja Aittoniemi ja Myllyniemi olivat ennakoinneissaan oikeassa, kuten tulemme oikeustapauksista näkemään. Törkeän raiskauksen rangaistukset jäivät tosin paljon ylärajaennustetta alhaisemmaksi.

Törkeää raiskausta koskeva tunnusmerkistö läpäisi eduskunnan muutoin suhteellisen vähäisin keskusteluin. Myöskään lakivaliokunta ei nähnyt tarpeelliseksi puuttua tunnusmerkistön kirjoitustapaan. Muodoltaan se noudattaa törkeissä tekomuodoissa omaksuttua kaavaa, jossa ankaroittamisperusteet, jotka otettiin pääasiassa törkeän ryöstön tunnusmerkistöstä, luetellaan ja lopuksi edellytetään, että teko kokonaisuutena arvostellen on myös törkeä. Kokonaisarvostelulausuma on sinänsä epämääräinen, eikä sitä hallituksen esityksessäkään sen tarkemmin perustella.[268] Kvalifioidun tunnusmerkistön sijoittelu ja sisältö vaihtelevat eri maiden rikoslaissa. Joskus perustunnusmerkistö ja törkeät tekomuodot on kuvattu samassa pykälässä, kuten Ruotsissa (BrB 6:1), Tanskassa (straffelov 216), Norjassa (straffelov § 192) ja Saksassa (StGB § 177). Toisinaan taas törkeät tekomuodot on sijoitettu omaan pykäläänsä, kuten Ranskassa, jossa kvalifiointiperusteet on tarkasti luetteloitu pitkäksi listaksi.[269] Englannissa systematiikka puolestaan on toinen. Tunnusmerkistöt on tarkasti kuvattu maksimirangaistuksineen, mutta erillisissä rangaistuksen mittaamisohjeissa luetellaan raiskausta koskevat lieventävät ja raskauttavat perusteet.[270]

RL 20:2:ssä ankaroittamisperusteet liittyvät uhrille aiheutettavaan seuraukseen tai kärsimykseen, rikoksentekotapaan ja rikoksessa käytettyyn hengenvaaralliseen välineeseen:

---

267 Suomen eduskunta. Myllyniemen mukaan korkeat ylärajat hämäävät edelleenkin rangaistusasteikoissa, koska niitä ei juuri lainkaan käytännössä käytetä. Tämän lisäksi täysi-ikäinen kärsii rangaistuksesta vain puolet ja joissakin tapauksissa kaksi kolmasosaa sekä nuori rikoksentekijä ainoastaan yhden kolmasosan.- Suomen eduskunta. 17. 1997 4) HE 6/1997 LK Ed. Myllyniemi s. 1-2/2. Asiakirjan WP-muoto.

268 Kokonaisarvostelulausekkeen soveltuvuudesta Rautio esittää muutamia esimerkkejä kuten joukkoraiskauksessa jonkun vähäisemmän osallisuuden tai vähäisen väkivallan tai sen uhan hengenvaarallisen välineen käyttämisestä huolimatta. - Rautio 2002 s. 719-720.

269 Ranskassa rangaistus voi nousta 20 vuoteen vankeutta mm. jos teko on aiheuttanut pysyvän invaliditeetin, kohdistunut alle 15-vuotiaaseen tai erityisen haavoittuvaan henkilöön, jos on käytetty aseita tai kysymyksessä on ollut joukkoraiskaus. Jos seurauksena on uhrin kuolema, rangaistusmaksimi on 30 vuotta. - Loi 2007-297 2007-03-05 art. 54 3° JORF 7 mars 2007.

270 Vuonna 1986 raskauttavaksi teko katsottiin jos; väkivaltaa ja pakkoa oli käytetty enemmän kuin raiskauksessa tarvittiin, asetta oli käytetty uhrin pelottelemiseen tai haavoittamiseen, raiskaus oli toistettu tai huolellisesti suunniteltu, rikoksentekijä oli raiskaajana tai väkivaltarikollisena uusija, uhria nöyryytettiin tai hänet alistettiin perverssiolle, uhri oli joko hyvin nuori tai vanha tai uhrille aiheutettiin erityisen vakavia fyysisiä tai psyykkisiä seurauksia. - Rv Billam (1986) 8 Cr. App. R. (S) 48; Lainsäädäntö muuttui vuonna 2003, minkä johdosta raskauttaviksi seikoiksi katsottiin vielä tunkeutuminen uhrin kotiin, raiskaaminen lasten läsnäollessa, uhrin huumaaminen vastarinnan murtamiseksi tai muistin menettämiseksi sekä tekijän uhriin kohdistuma seksuaalinen ja muu väkivalta. - R v. Millberry and others (2003) 2 Cr. App. R. (S) 31; Olosuhteet koottiin 7 kohtaan, joihin sisällytettiin vielä raiskaaminen tietoisesti HIV-positiivisena. Minimirangaistus oli 8 vuotta vankeutta. Raiskaussarja, jossa uhreja on useita tai sama uhri toistuvasti raiskattu, nosti rangaistuksen aina 15 vuoteen vankeutta. Sentencing Guidelines Council (E) Sexual offences.

2 §. (24.7.1998/563) Törkeä raiskaus. Jos raiskauksessa
1) aiheutetaan tahallisesti toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,
2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuvaa henkistä tai ruumiillista kärsimystä,
3) rikos tehdään erityisen raa´alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai
4) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla
ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä raiskauksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.
Yritys on rangaistava.

Sitäkin enemmän keskustelua herätti raiskauksen lievin muoto eli RL 20:3:ssä kriminalisoitu pakottaminen sukupuoliyhteyteen, jota lain säätämisvaiheessa kutsuttiin myös lieväksi raiskaukseksi. Pykälä sisältää paitsi raiskauksen lievän tekomuodon (1 momentti) myös toisen tunnusmerkistön, jossa on kysymys muusta kuin raiskauksessa tarkoitetusta pakottamisesta sukupuoliyhteyteen (2 momentti). Pyrkimyksenä oli säätää järjestelmä, jossa raiskauksen ja muunlaista pakottamista sukupuoliyhteyteen koskevien säännösten väliin ei jäisi rankaisemattomien tekojen aluetta. Tarkoituksena oli siten luoda jatkumo, jossa törkeä raiskaus muodostaa pakottamisen törkeimmän tekomuodon, raiskauksen perustunnusmerkistö seuraavan asteen ja sukupuoliyhteyteen pakottaminen lievimmän asteen. Hallituksen esityksessä nimenomaisesti mainittiin, että koska raiskauksessa kriminalisoinnin yhtenä pääperusteena on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaaminen, on lisäksi aina tarkasteltava myös sitä, kuinka suurta loukkausta teko tässä suhteessa merkitsee.

Tosiasiassa pakottamisen määrä kuitenkin määritteli raiskauksen luokituksen ja tunnusmerkistön vuoden 1998 uudistuksessa. Törkeysluokituksessa Suomi ei kuitenkaan ole yksin. Muidenkin maiden rikoslaissa on usein tunnusmerkistöt myös raiskauksen lievempiä muotoja varten. Kuten törkeänkin raiskauksen kohdalla, lainsäädännölliset ratkaisut lievemmissäkin tapauksissa vaihtelevat.[271]

Lieventävät asianhaarat saattoivat hallituksen esityksen mukaan liittyä teon poikkeuksellisiin olosuhteisiin, käytetyn tai uhatun väkivallan määrään, mutta eivät sen sijaan tekijän ja kohteen väliseen suhteeseen.[272] Avioliitto tai muu pysyvä

271 Ruotsissa olosuhteiden ollessa lieventäviä maksimirangaistus on 4 vuotta vankeutta (BrB 6:1.3). Samoin kuin Tanskassa (SL 217 §) Norjassa on myös raiskaus kriminalisoitu törkeän tuottamuksen muodossa (SL 192 §). Englannissa "Sexual assault´in lievempänä muotona on kriminalisoitu seksuaalinen kosketteluu (Sexual Offence Act 3 §). Saksassa puolestaan on säädetty omat asteikot vähemmän törkeille tapauksille (StGB 177 §).

272 Kuten aiemmin on mainittu alun perin seksuaalirikoskomitea esitti vuonna 1967 alempaa asteikkoa, jossa olisi otettu huomioon mm. tekijän ja naisen väliset suhteet. Komitea esitti samalla raiskauksen kriminalisointia avioliitossa. Lopputuloksena oli, että raiskausta avioliitossa ei kriminalisoitu ja lieventävät olosuhteet tulivat koskemaan raiskausta sellaisessa tilanteessa, jossa puolisot

parisuhde taikka seurustelu ei siten vähentäisi osapuolten seksuaalista itsemääräämisoikeutta.[273] Hallituksen esityksessä toisaalta kuitenkin heti vesitetään tätä periaatetta, kun lausutaan, että: "Rikokseen johtaneet ja siitä ilmenevät seikat otetaan yleisten rikosoikeudellisten periaatteiden mukaisesti huomioon myös näissä rikoksissa. Esimerkiksi rikosta edeltänyt tekijän ja uhrin välinen kanssakäyminen yhdessä muiden teko-olosuhteiden kanssa saattaa vaikuttaa sekä rangaistuksen mittaamiseen että sen arvioimiseen, onko tekoon sovellettava 3 §:ää."[274] Tällä lausumalla on pudotettu oikeuskäytännössä ravintolailtojen jälkeiset raiskaukset ns. lievien raiskausten kategoriaan.

Eduskuntakäsittelyssä Tuula Haatainen puuttuikin raiskausrikosten törkeysporrastuksiin. Hän huomautti, että uhrin näkökulmasta raiskauksessa ei ole lievempää tekomuotoa. Keskeistä raiskauksessa on se, että uhrin tahto murretaan tavalla tai toisella ja hänen henkilöään ja henkilökohtaista integriteettiään rikotaan. Haatainen huomautti, että uhrille kokemus on aina erittäin traumaattinen huolimatta tekohetkellä käytetyn väkivallan määrästä. Perusteluissa myönnetäänkin, että tällaisen lieventävän pykälän säätäminen olisi poikkeuksellista. Myös Johanna Niemi-Kiesiläinen huomautti artikkelissaan vuonna 1998, että teon lievään arvosteluun vaikuttava väkivallan vähäisyys on ristiriitainen perustunnusmerkistön kanssa. Hänen mielestään ei ole loogista pitää väkivaltaa lieventävällä tavalla vähäisenä, jos rikoksen tunnusmerkistöön sisältyy pakottaminen, jonka edellytetään olevan riittävän voimakasta saadakseen uhrin alistumaan. Sama koskee pelkotilaan saattamista. Jos pelkotila on ollut niin voimakas, että uhri alistuu sukupuoliyhteyteen, on vaikea hahmottaa lieventäviä olosuhteita.[275]

Lakivaliokunta esitti rangaistusmaksimin korottamista neljäksi vuodeksi, mutta rangaistusmaksimi pysyi kolmena vuotena ja pakottamista sukupuoliyhteyteen koskeva RL 20:3:n myös pysyi hallituksen esittämässä muodossa seuraavasti:

> 3 §. (24.7.1998/563) *Pakottaminen sukupuoliyhteyteen*. Jos raiskaus, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty, rikoksentekijä on tuomittava pakottamisesta sukupuoliyhteyteen vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. Pakottamisesta sukupuoliyhteyteen tuomitaan myös se, joka muulla kuin 1 §:n 1 momentissa mainitulla uhkauksella pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen.Yritys on rangaistava.

asuvat erillään tai asianosaiset ovat avopari tai kihlapari. - Anttila 1994 s. 18-19.

273 Rangaistusohjeissa vuonna 2003 Englannissa todettiin raiskaustunnusmerkistössä lähdettävän samasta kategoriasta: "The guidelines apply to ´relationship´. ´acquaintance´, and ´stranger´rape, and similarly to male and female rape, and the starting points are the same for all categories of rape and for ´historic´ cases of rape. - R v Millberry and others (2003) 2 Cr. App. R. (s) 31. Sentencing Guidelines Council. (E) Sexual offences.

274 HE 6/1997 s. 175. - Se, mitä rikoslakiprojektin johtoryhmässä on tässä yhteydessä tarkoitettu selvinnee alaviitteestä 483- kuvatusta kommentista.

275 Suomen eduskunta. 17. 1997 4) HE 1997 Ed. Haatainen s. 2/3. Asiakirjan WP-muoto; Niemi-Kiesiläinen 1998 s. 9.

Jos henkilö pakotetaan muuhun seksuaaliseen tekoon kuin sukupuoliyhteyteen, sovelletaan RL 20:4:ää, jossa on kriminalisoitu pakottaminen seksuaaliseen tekoon. Pakottamista koskevien seksuaalikriminalisointien sarjassa se on tarkoitettu sukupuoliyhteyteen pakottamista lievemmäksi kriminalisoinniksi, koska rangaistukseksi on säädetty ainoastaan sakkoa tai vankeutta enintään kolme vuotta.[276]

Seksuaaliseen tekoon pakottamista koskeva tunnusmerkistö on laadittu samantapaiseksi kuin raiskausten tunnusmerkistötkin. Lisämääreenä on kuitenkin se, että teko olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Hallituksen esityksessä tämän katsottiin merkitsevän sitä, että olennaisesti puututaan toisen ruumiilliseen koskemattomuuteen kuten pakotetaan koskettelemaan toista intensiivisesti tai alistumaan tällaisiin kosketteluihin. Voidaan tietysti kysyä, onko kysymyksessä raiskausta lievempi rikos silloin, kun pakottamiskeinona, joka ei kohdistu suoraan pakotettavaan henkilöön, käytetään esimerkiksi sitä, että pahoinpidellään uhrin lasta, kuten hallituksen esimerkissä mainitaan. Rikoksen subjektiivinen puoli saattaa osoittautua hämäräksi, kun tahallisuusvaatimuksen täyttymiseltä edellytetään, että tekijän on täytynyt ymmärtää teon olennaisesti loukkaavan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Perusteluissa kuitenkin korostetaan, että tätä arvioitaessa myös vallitseva käsitys seksuaalisesti olennaisista teoista on otettava huomioon. Ratkaisevaa perustelujen mukaan ei ole tekijän tai uhrin henkilökohtainen moraalikäsitys.[277]

Oikeustapauksissa hahmottuu tarkemmin se, miten mielikuvituksellisia ja törkeitä seksuaalisia tekoja tehdään ja miten erilaisia henkilökohtaisia moraalikäsityksiä seksuaalisten tekojen moitittavuudesta ihmisillä on. Toisin kuin muut pakottamista koskevat seksuaalirikokset, pakottaminen seksuaaliseen tekoon on asianomistajarikos. Syynä ratkaisuun voi olla seksuaalisten tekojen kirjo, mutta myös eräänlainen aktikeskeisyys, jolloin pakottamista sukupuoliyhteyteen pidetään yhä törkeämpänä rikoksena kuin pakottamista muunlaiseen seksiin.

3.6.4. Sukupuoliyhteyden ja seksuaalisen teon määritteleminen

3.6.4.1. Sukupuoliyhteys

Vuonna 1998 uudistetun rikoslain 20 luvun 10 §:ssä määritellään sukupuoliyhteys ja seksuaalinen teko. Juridisesti kysymyksessä on nimenomaan käsitteiden määrittely.[278] Sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan rikoslain 20 luvussa sukupuolielimellä

276 RL 20:4 (24.7.1998/563) kuuluu seuraavasti: ***Pakottaminen seksuaaliseen tekoon.*** Joka väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen ryhtymään muuhun kuin 1 §:ssä tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava ***pakottamisesta seksuaaliseen tekoon*** sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.

277 HE 6/1997 vp s. 176-177.

278 Raiskaussäännöksiä uudistettiin monissa maissa 1970-90-luvuilla. Varsinkin muutoksia Michiganissa, Australian New South Wales´ssa ja Kanadassa seurattiin. Terminologisesti haluttiin pois aikaisemmin Suomessakin raiskaussäännöksessä olleesta "pakottamisesta avioliiton ulkopuoliseen sukupuolisuhteeseen". Temkin löysi muutoksista viisi yhteistä piirrettä. Ensiksi teot gradeerat-

tapahtuvaa tai sukupuolielimiin kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon.[279] Tarkoituksena on ollut laajentaa sukupuoliyhteyden määritelmää miehen ja naisen välisestä vaginaalisesta yhdynnästä koskemaan myös anaali- ja oraaliyhdyntää. Sukupuolineutraalius merkitsee sitä, ettei sukupuoliyhteyden käsitteen kannalta ole merkitystä sillä, mitä sukupuolta henkilöt ovat. Hallituksen esityksen mukaan silloinkin, kun kysymyksessä ei ole tavanomainen sukupuoliyhteys, tunkeutumisen tulee olla seksuaalista ja tunkeutuminen tapahtuu joko sukupuolielintä käyttäen tai kohdistuu sukupuolielimeen. Myös esineellä tapahtuvaa seksuaalista tunkeutumista sukupuolielimeen pidetään rikoslain 20 luvussa tarkoitettuna sukupuoliyhteytenä.[280]

Sukupuoliyhteyden määritelmää on laajennettu aikaisemmasta miehen ja naisen välisestä vaginaalisesta yhdynnästä. Määritelmä kuitenkin nykymuodossaankin on genitaalikeskeinen, koska sukupuoliyhteyden edellytetään tapahtuvan sukupuolielimellä tai kohdistuvan siihen. Määritelmien välistä yhteyttä kuvastanee se, että Jussi Matikkala mainitsee sukupuoliyhteyden olevan ainakin yleensä myös seksuaalinen teko.[281] Näin varmasti onkin, mutta normitasolla sukupuoliyhteys ja seksuaalinen teko ovat määrittelykysymyksiä, jotka samoin kuin raiskaus eri aikoina eri maiden rikoslainsäädännössä on määritelty monella eri tavoilla. RL 20:10.1 §:ssä sukupuoliyhteys määritellään nyt nimenomaan seksuaaliseksi tunkeutumiseksi toisen kehoon ja tämän tunkeutumisen täytyy tapahtua joko sukupuolielimellä tai kohdistua sukupuolielimeen. Sana seksuaalinen tunkeutuminen tarkoittaa tässä yhteydessä ilmeisesti sitä, että kysymyksessä ei ole esimerkiksi gynekologinen tai muu lääketieteellinen tutkimus tai toimenpide. Vertailun vuoksi mainittakoon, ettei Englannin raiskaussäännöksessä esiinny lainkaan sanaa "seksuaalinen". Siinä kuvataan vain penetraatiotavat, jotka toteutetaan ilman kohteen suostumusta.[282]

Kuten oikeustapauksista tulemme huomaamaan, ihmisten sukupuolinen käyttäytyminen ja mielikuvitus ovat kuitenkin määritelmiä laajempia. Siten keskittyminen sukupuolielimiin ei aina vastaa todellisuutta. RL 20:10.1 määritelmän mukaisesti Matikkala kuitenkin toteaa lain esitöihin viitaten, että kun kysymyk-

---

tiin. Toiseksi suostumus haluttiin jollain tavalla näkyviin lainsäädäntöön. Kolmanneksi ei käytetty sanaa "raiskaus". Neljänneksi poistettiin tiettyjen miesten syyllisyydestä vapautuminen eli raiskaussäännökset ulotettiin avioliittoon. Ja lopuksi muutettiin todistelusääntöjä. - Temkin 2002 s. 151.

279 Englannin vuonna 2003 säädetyssä raiskaussäännöksessä ei käytetä termiä "seksuaalinen" tai "sukupuoliyhteys", vaan kuvataan itse teko: "he intentionelly, penetrates the vagina, anus or mouth of another person (B) with his penis". Teko ei ole sukupuolineutraali, vaan tekijänä voi olla vain mies. Sexual Offence Act. 2003, 1.

280 HE 6/1997 vp s. 188. - Englannin Sexual Offence Act´issä (2003, 2) vastaavanlainen tunkeutuminen toisen kehoon kriminalisoitu otsikolla "Assault by penetration". Toisin kuin raiskauksessa tunkeutumisen täytyy olla seksuaalista.

281 Matikkala 2006 s. 136.

282 Sexual Offence Act 2003, 1. - Sen sijaan Ruotsin vuoden 2005 uudistuksen seurauksena BrB 6:1:ssa raiskaus määritellään edelleen väkivaltaiseksi pakottamiseksi sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, joka loukkauksen laadun ja olosuhteiden mukaan on verrattavissa sukupuoliyhteyteen.

sessä ei ole tavanomainen sukupuoliyhteys tunkeutumisen tulee olla seksuaalista, mikä edellyttää, että tunkeutuminen joko tapahtuu sukupuolielintä käyttäen tai kohdistuu sukupuolielimeen. Esineellä tapahtuvaa seksuaalista tunkeutumista sukupuolielimeen on siis pidettävä RL 20 luvussa tarkoitettuna sukupuoliyhteytenä. Sukupuolielin on tässä tapauksessa siis kohde ja väline, joka tekee penetraatiosta hallituksen esityksen mukaan seksuaalisen. Matikkala päätteleekin loogisesti tästä edelleen, että esineellä vaginaan tunkeutuminen on sukupuoliyhteyttä, koska vagina on sukupuolielin, mutta esineellä anukseen tunkeutuminen ei sitä ole, koska peräaukko ei ole sukupuolielin.

Edelleen Matikkala päättelee aivan oikein, että sana "seksuaalinen" sukupuoliyhteyden määritelmässä lienee tarpeeton, koska se saattaisi johtaa asettamaan edellytyksen, jonka mukaan teolla tulisi ainakin jommankumman osapuolen näkökulmasta olla seksuaalinen luonne. Silloin hänen mukaansa sukupuoliyhteyttä, eikä siten esimerkiksi raiskausta, olisi ehkä sellainen esineellä tapahtuva tunkeutuminen sukupuolielimeen, jonka tarkoituksena on vain uhrin pahoinpiteleminen. Esimerkkinä hän mainitsee jääpalojen työntämisen emättimeen.(KKO 1993:12).[283] Jos tekijä tuomittaisiin vain pahoinpitelystä seksuaalinen nöyryytys ja itsemääräämisoikeuden loukkaus jäisi kokonaan rikosoikeudellisen arvion ulkopuolelle. Rikoslain mukainen määritelmä aiheuttaa siis ongelmia kuten Matikkalakin esittää, koska esineellä tapahtuva tunkeutuminen vaginaan on määritelmän mukaan sukupuoliyhteyttä,[284] mutta esineellä anukseen tunkeutuminen ei sitä ole. Se, että tällaista tekoa ei pidetä raiskaukseen verrattavana ei tietystikään ole oikein, koska se kivuliaisuutensa ja nöyryyttävyytensä vuoksi on täysin verrattavissa raiskaukseen. Joten vaikka sukupuoliyhteyden määritelmä on laajentunut, se sulkee yhä pois sellaisia tilanteita, jotka aivan perustellusti voidaan rinnastaa raiskaukseen.[285] Lainsäädäntöratkaisulla ei olisi niin suurta merkitystä, jos rangaistusasteikoissa ei olisi niin suurta eroa.[286]

3.6.4.2. Seksuaalinen teko

Kuten havaitsemme, sukupuoliyhteyden määritelmään sisältyy ongelmia, mutta niin sisältyy seksuaalisen teon määritelmäänkin. Vuodesta 2011 alkaen RL 20:10.2:ssä seksuaalinen teko määritellään seuraavasti:

283 Matikkala 2006 s. 136.

284 Matikkala 2006 s. 135-137. - Seksuaalisuuden pohdinnoista huolimatta, Matikkalakaan ei edellytä sukupuoliyhteydeltä siemensyöksyä tms. - Matikkala 2006 s. 137.

285 Silloin, kun raiskaus määriteltiin vielä pakottamiseksi heteroseksuaaliseen sukupuoliyhteyteen, sukupuoliyhteys määriteltiin suunnilleen samalla tavalla kuin muslimimaissa tällä hetkellä ramadan aikainen kielletty sukupuoliyhteys eli siittimen tunkeutumiseksi niin syvälle naisen sukupuolielimeen, että se ainakin hetkellisesti on ollut naisen ulkosynnyttimien sisällä. - Träskman 1986 s. 325.

286 Raiskauksen asteikko on RL 20:1:ssä 1-6 vuotta vankeutta. RL 20:4:ssä on kriminalisoitu pakottaminen seksuaaliseen tekoon ja asteikoksi on säädetty sakkoa tai vankeutta enintään 3 vuotta. Englannissa "Assault by penetration", joka tarkoittaa seksuaalista penetraatiota vaginaan tai anukseen ruumiinosalla tai esineellä, on säädetty saman rangaistuksen alaiseksi kuin raiskaus. (Sexual Offences Act 2003, 2).

> 10 § (20.5.2011/540) *Seksuaalisella teolla* tarkoitetaan tässä luvussa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

Raiskausrikosten osalta sukupuoliyhteyden määritelmä on tietysti oleellinen, koska se esiintyy RL 20:1-3:issä. Seksuaalisen teon käsitettä puolestaan käytetään 20 luvun 4, 5, 6, 8, 8a, 8b ja 9 §:issä, joissa on kriminalisoitu pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö, seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta, lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin ja paritus.

Kuten jo sukupuoliyhteyden kohdalla havaitsimme, seksuaalisuudesta täytyy olla jonkinlainen objektiivinen kulttuurinen esiymmärrys, jotta käsitettä voitaisiin juridisesti käyttää. Seksuaalisen teon määritelmään sisältyi kuitenkin useampia epämääräisiä ja vaikeasti todistettavia kohtia. Teolta edellytettiin alkuperäisessä vuodelta 1998 olleessa muodossaan esimerkiksi sitä, että sillä "tavoitellaan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä". Teon on yhä oltava myös "seksuaalisesti olennainen", kun otetaan huomioon tekijä ja teon kohde sekä teko-olosuhteet. Seksuaaliseen tekoon pakottamisessa (RL 20:4) edellytetään lisäksi, että teko "olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta". Seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa säännöksessä (RL 20:5) edellytetään, että kohde saadaan ryhtymään "seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi." Lain säätämisvaiheessa kiinnitettiin huomiota seksuaalisen teon määritelmään lapsen seksuaalisen hyväksikäytön kohdalla. Kansanedustaja Hurskainen ihmetteli mm. lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä (RL 20:6) vaatimusta, että seksuaalisen teon on oltava "omiaan vahingoittamaan" lapsen kehitystä ja kysyi, kuka pystyy mittaamaan ja todistamaan sen, tuleeko esimerkiksi vauvaan kohdistuva seksuaalinen teko vahingoittamaan hänen kehitystään myöhemmin tulevaisuudessa.[287]

Ilmaisu "seksuaalinen teko" on hallituksen esityksen mukaan neutraali, eikä sille sellaisenaan aseteta oikeastaan muuta rajoitusta kuin, että teon on liityttävä seksuaalisuuteen. Esityksessä lähdetään kuitenkin siitä, että seksuaalisuus liittyy jollakin tavalla hyvin monenlaisiin tekoihin ja toimiin ja että käsitykset tekojen seksuaalisuudesta vaihtelevat. Erot voivat olla henkilökohtaisissa tai kulttuurikäsityksissä. Joissakin tilanteissa teot voivat sisältää seksuaalista latausta ja toisissa olosuhteissa olla epäseksuaalisia. Seksuaalisen kiihotuksen ja tyydytyksen tavoit-

287 Suomen eduskunta. 17.1997 4) HE 6/1997 LK Ed. Hurskainen s. 1/2. Asiakirjan WP-muoto. - Myös lakivaliokunnassa kiinnitettiin huomiota lasten hyväksikäyttöpykälään ja rangaistusmaksimit törkeässä raiskauksessa ja törkeässä lasten hyväksikäytössä tulivatkin yhtä korkeiksi eli vankeutta enintään 10 vuodeksi. Lakivaliokunta korosti, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöön ei sisälly väkivaltaa tai sillä uhkaamista ja teko on rangaistava, vaikka lapsi itse olisi halukas sukupuoliyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon. Mikäli tässä yhteydessä lasta pahoinpidellään tai uhataan väkivallalla, teon oikeudellinen arviointi muuttuu. Silloin sovelletaan raiskausta tai lapsen seksuaalista hyväksikäyttö ja pahoinpitelyä koskevia säännöksiä. - Lakivaliokunnan mietintö 3/1998 vp. - HE 6 ja 117/1997 vp s. 39.

telulla haluttiin määritellä ja rajata seksuaalisen teon käsitettä.[288] Rajaaminen näillä kriteereillä oli kuitenkin erittäin vaikeaa, koska kriteerit liittyivät ainoastaan tekijään ja hänen tekomotiiveihinsa. Kuten jäljempänä esitettävissä oikeustapauksissa havaitaan, tekijät eivät aina seksuaalisilla teoilla suinkaan tavoittele seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä, vaan heillä on muita motiiveja, kuten esimerkiksi uhrin nöyryyttäminen tai hänen lähipiirinsä loukkaaminen. Puhumattakaan raiskauksista sotarikoksina ja ihmisoikeuksien loukkauksina, jolloin motiivit voivat olla myös poliittisia.[289] Seksuaalinen teko voi siis olla ainoastaan väline, eikä sillä onko teko kiihottava tai tyydytystä tuottava, ole tekijälle välttämättä mitään merkitystä. Lisäksi sen seikan näyttäminen, mitä tekijä teoillaan tavoittelee on muutenkin vaikeata. Ihmisten eroottinen mielikuvitus ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus aiheuttavat myös omat vaikeutensa seksuaalisen teon määrittelyssä. Mitä mielikuvituksellisimmat esineet ja asiat kiihottavat ihmisiä seksuaalisesti. Rikosoikeuden kannalta lohdullista tässä moninaisuudessa on se, että tällaiset "seksuaaliset teot" tulevat rikosoikeuden piiriin ainoastaan silloin, kun niillä loukataan toisten oikeuksia.

Hallituksen esityksen perustelut seksuaalisen teon osalta jäävät pakostakin käytetyillä kriteereillä hämäriksi. Perusteluissa mainitaan esimerkiksi, että seksuaalisella teolla "on oltava merkitystä ihmisen sukupuolivietin kannalta. Sukupuolille ominaiset muut teot eivät kuulu määrittelyn piiriin". Perusteluissa ei kuitenkaan tarkemmin mainita, mitä tällaiset "muut teot" ovat.[290] Lisäksi seksuaalisen teon käsitettä rajataan RL 20:10.2:ssa vaatimuksella, että teon on oltava seksuaalisesti olennainen kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen. Fyysinen kontakti ei kuitenkaan ole seksuaalisen teon edellytys, joten striptease-esitys voi olla seksuaalinen teko samoin kuin puhelinseksikin.[291]

3.6.5. Syyteoikeus raiskauksissa

Seksuaalirikoksissa virallisen syyttäjän syytevalta on vähitellen kasvanut. Syytettyjenkin määrä on 2000-luvulla noussut, sekä absoluuttisesti että prosentuaalisesti 1990-lukuun verrattuna, mutta tuomittujen prosentuaalinen määrä poliisille ilmoitetuista tapauksista on pysynyt viime vuosina suunnilleen samana.[292]

Vuoden 1971 uudistuksessa väkisinmakaaminen oli asianomistajarikos, mutta

288 HE 6/1997 vp s. 188-189.

289 Toisen maailmansodan jälkeisissä Nürnbergin ja Tokion sotasyyllisyysoikeudenkäynneissä 1945-46 raiskauksia ei nimenomaisesti vielä käsitelty, mutta vuonna 1993 perustetussa entisen Jugoslavian ja vuonna 1994 perustetussa Ruandan kansainvälisissä tuomioistuimissa raiskaukset käsiteltiin jo rikoksina ihmisyyttä vastaan. - Silver 2008 s. 13-19, 21-22, 27-29.

290 HE 6/1997 s. 189. - Ilmeisesti Matikkalankin esimerkkinä mainitsema venäläisten miesten tapa tervehtiä toisiaan suutelemalla voisi olla tällainen sukupuolelle ominainen teko, joka ei ole seksuaalinen. - Matikkala 2006 s. 138.

291 Yleensä seksuaalisen teon määrittelyn vaikeudet liittyivät lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, kuten korkeimman oikeuden vuonna 2005 antamassa kielisuudelmia koskeneessa jutussa (KKO 2005:93).

292 Taulukko 2.

syyteoikeutta laajennettiin siten, että syytteen nostaminen tuli mahdolliseksi, jos erittäin tärkeä yleinen etu sitä vaati. Pääsääntöisesti poliisi ei kuitenkaan ryhtynyt edes tutkimaan väkisinmakaamisrikosta, jos uhri ei vaatinut tekijälle rangaistusta. Teon asianomistajaluonteen katsottiin vaikuttavan myös poliisin motivaatioon selvittää rikoksia, koska saatettiin epäillä uhrin kuitenkin jossain prosessin vaiheessa peruvan syytepyyntönsä. Aikanaanhan rikoksen asianomistajaluonnetta perusteltiin mm. sillä, että tuomioistuinkäsittely aiheuttaa asianomistajalle kohtuutonta haittaa ja häpeääkin. Taustalla nähtiin myös ajatus siitä, että rikoksen uhri käyttäytymisellään saattaisi olla myös osasyyllinen tekoon. Raiskausrikosten asianomistajaluonne ei kuitenkaan enää 1990-luvun lopulla vastannut seksuaalirikosten vakavuuteen kytkeytyvää yhteiskunnallista syyteintressiä, mikä vaati niiden saattamista virallisen syytteen alaisiksi.[293] Sama kehitys näkyi myös suhtautumisessa parisuhdeväkivaltaan.[294]

Syyteoikeudesta säädetään RL 20:11:ssä ja sen mukaan raiskaus ja törkeä raiskaus ovat virallisen syytteen alaisia. Raiskausta koskee kuitenkin ns. vakaan tahdon pykälä eli RL 20:12:ssa säädetty toimenpiteistä luopumissäännös, jonka mukaan 18-vuotta täyttänyt asianomistaja voi omasta vakaasta tahdostaan pyytää, ettei syytettä nosteta. Raiskauksen lievin muoto eli pakottaminen sukupuoliyhteyteen on sen sijaan puhtaasti asianomistajarikos.[295] Vuonna 1998 säädetyssä muodossaan rikoslain 20 luvun syyteoikeusjärjestelmää arvosteltiin ankarasti. Rikosten jakautumista virallisen syytteenalaisiin rikoksiin ja asianomistajarikoksiin pidettiin rikosten törkeystason kannalta epäloogisena. Yleisen syytteen alaisia poikkeuksetta olivat ainoastaan törkeä raiskaus (RL 20:2) ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:7). Ns. "vakaan tahdon" säännös kumottiin vuonna 2004 pahoinpitelyn osalta, mutta se jäi vielä koskemaan raiskausta (RL 20:1), lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä (RL 20:6) ja tiedottoman, sairaan, vammaisen tai muun avuttoman henkilön seksuaalista hyväksikäyttöä (RL 20:5.2).[296]

Vuodesta 2011 alkaen RL 20:11:n mukaan niissäkin RL 20:3 ja 4 sekä 5.1, 4 -kohdan tapauksissa 18-vuotta täyttäneisiin henkilöihin kohdistuneissa rikoksissa,

293 Kainulainen 2004 s. 26; Pohjonen 1992 s. 184.

294 Niemi-Kiesiläinen kiteytti USA:ssa kehittyneet syyttäjän toimintaa ohjaavat periaatteet seuraavasti: 1. päätöksenteko rikosprosessin aloittamisesta haluttiin ottaa pois uhrilta, 2. prosessin painopisteen tuli olla tekijän toiminnassa, 3. väkivaltaan pyrittiin puuttumaan entistä varhaisemmassa vaiheessa ja 4. syyttäjä ja poliisi pyrkivät toimimaan yhteistyössä muiden tahojen kanssa. - Niemi-Kiesiläinen 2004 s. 138-139.

295 Asianomistajarikoksia ovat myös pakottaminen seksuaaliseen tekoon (RL 20:4) sekä seksuaalisesta hyväksikäytössä alle 18-vuotiaan kypsymättömyyden törkeä hyväksikäyttäminen ja riippuvuussuhteen törkeä hyväksikäyttäminen (RL 20:5.1, 2 ja 4 - kohdat). Sen sijaan valiokuntakäsittelyssä virka- tai ammattiaseman sisältävät seksuaaliset hyväksikäyttötapaukset siirrettiin virallisen syytteen alaisiksi (RL 20:5.1, 1 ja 4 -kohdat). - Kokonaisuudessaan syyteoikeutta sääntelevä RL 20:11 kuuluu seuraavasti:

Vuoteen 2011 saakka RL 20:11 (24.7.1998/563) oli seuraavassa muodossa: Syyteoikeus. Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä 3 tai 4 §:ssä eikä 5 §:n 1 momentin 2 tai 4 kohdassa tarkoitetuista rikoksista, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

296 Niemi-Kiesiläinen 2004 s. 262-265; Hirvelä 2006 s. 234-235.

jolloin kysymyksessä on asianomistajarikos, virallinen syyttäjä voi nostaa syytteen, jos erittäin tärkeä yleinen etu sitä vaatii. Rikoksen uhri saattaa pelätä tekijää niin paljon, ettei uskalla ilmoittaa rikosta syytteeseen pantavaksi. Lakivaliokunta myös katsoi, että erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista esimerkiksi silloin, kun rikoksentekijä on syyllistynyt useampiin seksuaalirikoksiin. Myös se, että tekijä on käyttänyt hyväkseen erityisen vastuullista asemaansa saattaa olla tällainen seikka.[297] Aiemman lainsäädännön perusteella korkein oikeus antoi useampia ratkaisuja siitä, milloin erittäin tärkeä yleinen etu vaati syytteen nostamista väkisinmakaamisrikoksissa. Vuoden 1971 jälkeen väkisinmakaaminenhan oli asianomistajarikos, mutta syyttäjä saattoi nostaa syytteen, jos erittäin tärkeä yleinen etu sitä vaati. Oikeuskäytännössä tällaiseksi katsottiin esimerkiksi sellaiset tilanteet, joissa väkisinmakaamisia tai tekijöitä oli useita. Erittäin tärkeä yleinen etu on silloin vaatinut, että tekijän kaikki väkisinmakaamisrikokset ja kaikki väkisinmakaamiseen osalliset saatetaan syytteeseen. (ks. KKO 1980 II 63; KKO 1984 II 64).[298]

Raiskauksen ja törkeän raiskauksen saattamisella virallisen syytteen alaiseksi pyrittiin vahvistamaan asianomistajan ja rikoksen uhrin asemaa prosessissa. Kuten edellä todettiin raiskauksen (RL 20:1) osalta asianomistajaluonteen poistaminen ei kuitenkaan ollut täydellistä, sillä lakiin lisättiin toimenpiteistä luopumissäännös eli ns. vakaan tahdon pykälä (RL 20:12). Vuonna 2011 saamassaan muodossa 18-vuotta täyttäneellä asianomistajalla on edelleen erityinen mahdollisuus vaikuttaa siihen, että syytettä ei nosteta raiskauksesta. Edellytyksenä on, että asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan tätä pyytää. Tässäkin tapauksessa virallisen syyttäjän on kuitenkin nostettava syyte, jos "tärkeä yleinen tai yksityinen etu" sitä vaatii.[299] Syyteoikeuden järjestely on epäilemättä ollut rikoslain 20 luvussa kritiikille altis. Niemi-Kiesiläinen on mm. verrannut raiskauksen ja törkeän raiskauksen syytejärjestelyjä ryöstön ja törkeän ryöstön (RL 31:1-2) syyttämissäännöksiin ja todennut, ettei ryöstöön liity mitään poikkeuksellista syytejärjestelyä kuten raiskaukseen, "eikä kukaan ole keksinyt sellaista edes esittää".[300]

RL 20:12:n säännöstä on kritikoitu myös sen vuoksi, että se saattaa raiskausrikoksissa uhrin painostukselle alttiiksi. Tämä mahdollisuus havaittiin myös lainkohtaa säädettäessä, kun perusteluissa nimenomaan mainitaan, että syyttäjän on syytä pyytää asianomistajaa perustelemaan ratkaisunsa ja tarjota tälle mahdolli-

297 Lakivaliokunta 3/1998 - HE 6 ja 117/1997 vp. s. 40.

298 Korkein oikeus ei sen sijaan katsonut, että erittäin tärkeä yleinen etu olisi vaatinut syyttämään myös kahdesta aiemmasta väkisinmakaamisen yrityksestä tapauksessa, jossa tekijä jo tuomittiin kahdesta väkisinmakaamisesta ja yhdestä yrityksestä (KKO 1982 II 102).

299 RL 20:12:ssä toimenpiteistä luopumisen sanamuoto on sikäli poikkeuksellinen, että siinä viitataan paitsi tärkeään yleiseen etuun myös yksityiseen etuun syytteen nostamisessa. Alun perin vuonna 1998 saamassaan muodossa toimenpiteistä luopumissäännös koski raiskauksen lisäksi puolustuskyvyttömän henkilön ja lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. - RL 20:12 12 § (24.7.1998/563) *Toimenpiteistä luopuminen.* Jos 1 §:ssä, 5 §:n 2 momentissa tai 6 §:ssä tarkoitetun rikoksen asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan pyytää, ettei syytettä nostettaisi, virallisella syyttäjällä on oikeus jättää syyte nostamatta, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.

300 Niemi-Kiesiläinen 2004 s. 265.

suus keskustella asiasta tilaisuudessa, jossa asianomistajan ei tarvitse pelätä painostusta. Syyttäjän on kuitenkin perustelujen mukaan syytä noudattaa nyt vuodesta 2011 alkaen 18-vuotta täyttäneen asianomistajan tahtoa, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista. Syyttämisvelvollisuus on kuitenkin laajempi kuin RL 20:11:ssä mainituissa asianomistajarikoksissa, joissa edellytetään "erittäin tärkeän yleisen edun" vaativan syytteen nostamista.[301] RL 20:12:ssa edellytetään ainoastaan "tärkeää" yleistä tai yksityistä etua. Tärkeä yksityinen etu viittaa lähinnä asianomistajan itsensä ja hänen läheistensä etuun. Näissäkin tapauksissa tilanne voi olla myös päinvastainen, jolloin juuri heidän etunsa voi vaatia syytteen nostamista.[302]

4. RAISKAUS MIELENTILATUTKIMUSTEN VALOSSA

4.1. Mielentilatutkimukseen valikoituminen

Edellisessä jaksossa on tarkasteltu raiskausrikoksen tunnusmerkistön kehittymistä Suomessa vuoteen 2011 saakka. Suurin osa raiskausrikoksista tuleekin rikosprosessissa arvioitavaksi pelkästään rikoslain raiskaussäännösten valossa. Mutta kuten edellä on havaittu 1900-luvun alkupuolelta alkaen oikeuspsykiatrian kehittyessä seksuaalirikollisten mielentilaan alettiin kiinnittää huomiota. Mielentilan tutkiminen mielisairaaloissa edellytti kuitenkin paitsi rikoslain säännöksiä myös prosessioikeuden todistelua koskevien säännösten ja mielisairaalahoitolainsäädännön kehittymistä, mikä vähitellen tapahtuikin.[303]

---

301 Hirvelä on analysoinut sitä, mitä "erittäin tärkeä yleinen etu" oikeuskäytännön valossa lapsiin kohdistuneissa seksuaalirikoksissa on tarkoittanut. Oleellista ratkaisuissa oli mm. se, millainen mahdollisuus syytepyynnön esittämiseen asianomistajalla oli. - Hirvelä 2006. s. 348-354.

302 Mikäli tapauksessa oli lapseen kohdistunut raiskaus tai seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:1 tai 6) ja epäiltynä oli lapsen huoltaja, kysymyksessä oli eturistiriita, jolloin lapselle tulisi määrätä edunvalvoja. Näin Hirvelän oikeustapausaineistossa ainoastaan 4 %:ssä tapahtui, vaikka 36 %:ssa kysymyksessä oli lähipiirissä tapahtunut lapsen hyväksikäyttö. - Hirvelä 2006. s. 332-334; Myös vuonna 1997 eturistiriidan mahdollisuus havaittiin RL 20 lukua säädettäessä. Hallituksen perusteluissa nimenomaan todettiin, että "syytönkin holhooja" saattaa lojaalisuudesta puolisoaan kohtaan pyrkiä salaamaan rikoksen. Syyttäjiä kehotetaankin arvioimaan tilannetta yhteistyössä lastensuojeluviranomaisten kanssa. Myös lapsen omaan mielipiteeseen täytyy kiinnittää huomiota, jos tämä on jo suhteellisen varttunut. Perusteluissa myös nimenomaan kuitenkin mainitaan, että maksetut vahingonkorvaukset eivät saa olla ratkaisevia tekijöitä. - HE 6/2997 vp s. 189-190.

303 Mielisairaiden hoitoa säänneltiin varsinaisesti ensimmäisen kerran vuonna 1840 annetulla asetuksella. Tässä asetuksessa ei ollut vielä mainintaa mielentilatutkimuspotilaista. Mutta samana vuonna, kun rikoslaki säädettiin eli vuonna 1889 annettiin myös asetus "sairasmielisten hoidosta", jonka 5 §:n 3. momentissa määrättiin, että ainoastaan tuomioistuimen tai muun viranomaisen päätöksellä saatettiin henkilö ottaa mielentila-tutkimukseen. Säännökset olivat vielä puutteellisia, mutta vuonna 1938 tuli voimaan uusi mielisairaslaki, jonka 4. luku käsitteli mielentilan tutkimista. Todistuslainsäädännön puolella sen sijaan kehitys oli hitaampaa. Vuoden 1734 lain säännökset, joissa ei ollut mainintaa asiantuntijoiden lausuntojen hankkimisesta todisteeksi tuomioistuimelle, olivat voimassa vuoteen 1949 saakka. Tuolloin oikeudenkäymiskaareen sisällytettiin 17 luvun 45 §, jossa säänneltiin mielentilatutkimukseen määräämistä. - Keisu 1984 s. 33-38.

4.1.1. Seksuaalirikollisten syyntakeisuuden arvioinnin normipohja

Seuraavassa tullaan tarkastelemaan seksuaalirikollisten ja ennen kaikkea raiskaukseen syyllistyneiden mielentilatutkimuksia vuosilta 1971-2005. Tänä aikana tapahtui monia lainmuutoksia, jotka vaikuttivat mielentilatutkimuksen suorittamiseen ja syyntakeisuusarvioon. Tuona aikana oli yhä voimassa vuonna 1948 säädetty oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 45 §, jonka mukaan rikoksesta epäilty voitiin määrätä mielentilatutkimukseen, milloin se katsottiin tarpeelliseksi. Vastoin tahtoaan mielentilatutkimukseen voitiin määrätä, jos rikoksesta saattoi seurata yhtä vuotta ankarampi rangaistus. Pääsääntöisesti kaikki mielentilatutkimukset tuona aikana suoritettiin Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen määräämässä sairaalassa, kuten mielenterveyslain (1086/1992) 16 §:ssä säädettiin.[304]

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 41 §:ä on sen jälkeen uudistettu pariin otteeseen. Vuonna 2006 (31.3.2006/244) prosessia selkiytettiin siten, että välituomiossa, jossa mielentilatutkimukseen määrätään, samalla jo todetaan tekijän syyllistyneen syytteessä kuvattuun tekoon. Vuonna 2011 puolestaan muutettiin 2 momentin sanamuotoa (817/2011) pakkokeinolain muutosten mukaiseksi. Momentissa mahdollistetaan mielentilan tutkiminen jo esitutkintavaiheessa.

Vuonna 1889 säädetyt syyntakeettomuutta ja vähentynyttä syyntakeisuutta koskevat säännökset (RL 3:3 ja 4)[305] olivat voimassa aina vuonna 2003 tehtyyn rikoslain osittaisuudistukseen saakka, joka tuli voimaan 1.1.2004. Vuoden 1889 RL 3:3:ssä käsitteet olivat jääneet tarkemmin määrittelemättä ja syyntakeettomuuskriteerit alkoivatkin oikeuskäytännössä elää omaa elämäänsä psykiatrian kehitykseen tukeutuen. Myös vähentynyt syyntakeisuus[306] säilytti kritiikistä huolimatta asemansa. Vähentynyt syyntakeisuus muuttui kuitenkin vuonna 2003 nimeltään alentuneeksi syyntakeisuudeksi.[307]

Syyntakeettomuudesta ja alentuneesta syyntakeisuudesta säädetään RL 3:4.2 ja 3:issä (13.6.2003/515). Syyntakeisuusarvioon kuuluu sekä lääketieteellisiä että

304 Mielentilatutkimuksen suorittamiseen osallistuu lukuisa joukko henkilöitä: oikeuspsykiatri, psykologi, muu sairaalan henkilökunta ja useissa tutkimuspaikoissa myös sosiaalityöntekijä. Tutkittavasta laaditaan elämäkerta haastattelujen ja kirjallisten kyselyvastausten perusteella. Tietoja kerätään mm. omaisilta, tuttavilta, opettajilta ja työnantajilta. Mielentilatutkimuksessa olevalle tehdään myös kehitystasoa ja persoonal-lisuutta mittaavia testejä ja kartoitetaan neuropsykologisia löydöksiä. - Wagner-Prenner 2000 s. 118-125.

305 Syyntakeettomuudesta säädettiin vuoden 1889 rikoslain 3 luvun 3 §:ssä seuraavasti: "Mielipuolen teko, taikka semmoisen, joka ikäheikkouden tahi muun samanlaisen syyn takia on ymmärrystään vailla, jääköön rankaisematta. Jos joku on joutunut sellaiseen satunnaiseen mielenhäiriöön, ettei hän ole tunnossaan; jääkoon teko, jonka hän tässä tunnottomassa tilassa tekee, niin ikään rankaisematta.

306 RL 3:4 oli vuoden 1889 rikoslaissa sanamuodoltaan seuraavanlainen: "Jos jonkun harkitaan rikosta tehdessään olleen täyttä ymmärrystä vailla, vaikkei häntä 3 §:n mukaan voida syyhyn mahdottomaksi katsoa; olkoon yleistä lajia oleva rangaistus se, mikä 2 §:ssä on säädetty. Älköön tässä tapauksessa päihtymystä taikka muuta senkaltaista mielenhäiriötä, johon rikoksentekijä on itsensä saattanut, yksinään pidettäkö syynä tällaiseen rangaistuksen vähentämiseen.

307 Kategoriaa perusteltiin lähinnä normatiivisilla seikoilla eli sillä, että moraaliselta kannalta katsoen tekijät ansaitsevat eriasteisen moitteen kulloisenkin ymmärryskykynsä mukaisesti. - Rikoslakiprojektin ehdotus 2000 s. 68-69.

normatiivisia kriteereitä. Syyntakeettomuus merkitsee sitä, ettei tekijä tekohetkellä kykene ymmärtämään tekonsa tosiasiallista luonnetta tai oikeudenvastaisuutta tai hänen kykynsä säännellä käyttäytymistään on ratkaisevasti alentunut. Toisin sanoen psyykkisen häiriön tulee olla syy-yhteydessä tekoon. Lakitekstissä tämä ilmaistaan RL 3:4.2:ssä seuraavasti:

> "Tekijä on syyntakeeton, jos hän ei tekohetkellä kykene mielisairauden, syvän vajaamielisyyden taikka vakavan mielenterveyden tai tajunnan häiriön vuoksi ymmärtämään tekonsa tosiasiallista luonnetta tai oikeudenvastaisuutta taikka hänen kykynsä säädellä käyttäytymistään on sellaisesta syystä ratkaisevasti heikentynyt (syyntakeettomuus)."

Vastaavalla tavalla RL 3:4.3:ssä on määritelty alentunut syyntakeisuus. Samalla tavoin kuin syyntakeettomuuden kohdalla myös alentuneessa syyntakeisuudessa edellytetään, että ymmärryksen puute tai kyvyttömyys säännellä käyttäytymistä johtuu mielisairaudesta, syvästä vajaamielisyydestä tai vaikea-asteisesta mielenterveyden tai tajunnan häiriöstä. Syyntakeettomalla tämä kyky on "ratkaisevasti heikentynyt" ja alentuneesti syyntakeisella "merkittävästi alentunut":

> "Jollei tekijä ole 2 momentin mukaan syyntakeeton, mutta hänen kykynsä ymmärtää tekonsa tosiasiallinen luonne tai oikeudenvastaisuus taikka säädellä käyttäytymistään on mielisairauden, vajaamielisyyden taikka mielenterveyden tai tajunnan häiriön vuoksi tekohetkellä merkittävästi alentunut (alentunut syyntakeisuus), on rangaistusta määrättäessä otettava huomioon, mitä 6 luvun 8 §:n 3 ja 4 momentissa säädetään."

Samoin kuin aikaisemman lain voimassa ollessa päihtymystä tai muuta tilapäistä tajunnan häiriötä, johon tekijä on itsensä saattanut, ei pääsääntöisesti oteta huomioon syyntakeisuusarvioinnissa, ellei siihen ole erityisen painavia syitä (RL 3:4.4). Suuri osa mielentilatutkimukseen joutuneista, kuten muistakin rikoksentekijöistä, on ollut alkoholin vaikutuksen alaisena rikoksen tehdessään. Rikoslajeissa on kuitenkin suuria eroja, myös seksuaalirikosten sisällä. Wagner-Prenner havaitsikin tutkimuksessaan, että päihtyneitä on selvästi vähemmän lapseen kohdistuvaan haureuteen kuin väkisinmakaamiseen syyllistyneissä. Niinä vuosina, joina lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset olivat enemmistönä, päihtyneiden osuus oli seksuaalirikoksissa alhaisimmillaan ja vastaavasti väkisinmakaamisrikosten ollessa enemmistönä päihtyneiden osuus oli korkeimmillaan. Toisin sanoen raiskaajat ovat useammin humalassa kuin lapsiin sekaantujat.[308]

308 Wagner-Prennerin tutkimukset käsittelivät viisivuotiskausittain vuosia 1950-95. Rikosluokittain alkoholin vaikutuksen alaisena tehdyissä teoissa oli huomattaviakin eroja mielentilatutkituissa: selvimpiä näyttivät olevan petokseen, kavallukseen ja väärennökseen syyllistyneet, joita lukumääräisesti oli hyvin vähän. Seksuaalirikolliset ja varkaat puolestaan olivat selvempiä kuin tap-

Kuten edellä on kuvattu raiskaussäännöksen sisältö ja paikka rikoslainsäädännössä on historian kuluessa muuttunut: Vuonna 1971 suojeltavaksi oikeushyväksi tuli lain perusteluissa jo seksuaalinen itsemääräämisoikeus ja sen loukkaukset oli kriminalisoitu väkisinmakaamisena ja vapautta loukkaavana haureutena. Vuonna 1998 väkisinmakaamisen otsikko muuttui raiskaukseksi ja rikos jaettiin samalla kolmeen eri asteikkoon: raiskaukseen, törkeään raiskaukseen ja pakottamiseen sukupuoliyhteyteen. Muu pakottaminen kriminalisoitiin pakottamisena seksuaaliseen tekoon.

Seuraavassa käsitellään seksuaalirikoksista annettuja mielentilalausuntoja, jotka ajoittuvat sekä vuoden 1971 että 1998 rikoslain 20 luvun alaisuuteen. Pyrkimyksenä on selvittää, minkälaisista seksuaalirikoksista mielentilatutkimukseen on määrätty. Lähinnä tarkastelun kohteena ovat teonkuvaukset ja tekijöiden diagnosoitu tila, koska niiden perusteella tuomioistuimet pääasiassa päättävät mielentilatutkimukseen lähettämisestä ja syyntakeisuudesta. Erityistä huomiota kiinnitetään siihen, miten uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta on loukattu ja perustuuko seksuaalinen kanssakäyminen molempien osapuolten suostumukseen vai ei. Tekojen rubrisointi perustuu syytteeseen ja esitutkintamateriaaliin, joten lopullisissa päätöksissä se on saattanut muuttua. Seuraavasta taulukosta käyvät ilmi tutkimusajankohtana kulloinkin voimassa olleet rikoslain 20 luvun kriminalisoinnit:

SIVEELLISYYSRIKOKSET (16/1971)	SEKSUAALIRIKOKSET (563/1998)
1§ väkisinmakaaminen	1§ raiskaus
2§ vapautta loukkaava haureus	2§ törkeä raiskaus
3§ lapseen kohdistunut haureus ja lapseen kohdistunut törkeä haureus	3§ pakottaminen sukupuoliyhteyteen
4§ lapsen vietteleminen haureuteen	4§ pakottaminen seksuaaliseen tekoon
5§ nuoreen henkilöön kohdistunut haureus	5§ seksuaalinen hyväksikäyttö
6§ sukupuolisiveellisyyttä loukkaava käyttäytyminen lasta kohtaan	6§ lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö
7§ sukurutsa	7§ törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö
8§ paritus	8§ seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (650/2004)
9§ sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaaminen ja kehottaminen samaa sukupuolta olevia haureuteen	8§ seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö
	8a§ seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (743/2006)
	9a§ törkeä paritus (650/2004)

pajat, pahoinpitelijät ja murhapolttoon syyllistyneet. - Wagner-Prenner 2000 s. 193-200.

4.1.2. Seksuaalirikosten osuus mielentilatutkimuksissa ja syyntakeisuus-jakautumat

Suomessa tehtiin 1970-2005 noin 200 mielentilatutkimusta vuosittain. Lukumäärät olivat suurimmillaan 1990-luvun alkupuolella, jolloin mielentilalausuntojen lukumäärä saattoi lähennellä jo kolmeasataa. Vuonna 2010 se oli enää 123:

Kuva 1.

Mielentilatutkimusten perusteella annettujen lausuntojen lukumäärät 1915-2005 viisivuotiskausittain

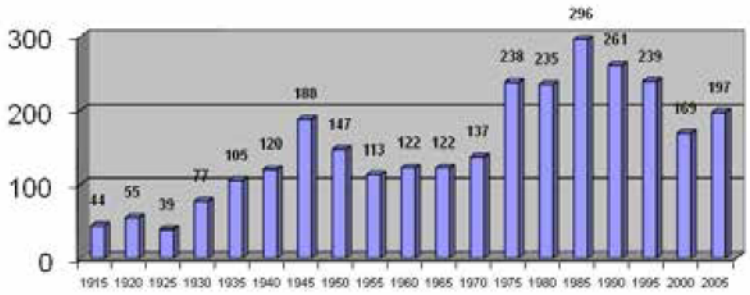

Kuva: Marianne Wagner-Prenner ja Minna-Greta Martti

Tuomioistuin voi myös tehdä syyntakeisuutta koskevan ratkaisunsa lähettämättä syytettyä mielentilatutkimukseen. Oikeus voi tukeutua aikaisempiin tutkimuksiin tai pitää muuten syyntakeisuuskysymystä niin selvänä, ettei tutkimukseen lähettämiseen ole aihetta. Toisaalta syytetty ei ole velvollinen menemään mielentilatutkimukseen, jos rikoksesta ei voi seurata yli vuoden vankeusrangaistusta. Seksuaalirikoksissa rangaistusmaksimit ovat kuitenkin yleensä sellaiset, että syytetty voidaan vastoin tahtoaankin määrätä mielentilatutkimukseen. Jotta näin tapahtuisi tekijässä, tekotilanteessa tai tekotavassa täytyy olla jotain, joka herättää puolustuksen, syyttäjän tai tuomioistuimen epäilyt syyntakeisuudesta.

Vain pieni osa seksuaalirikollisistakin joutuu mielentilatutkimukseen.[309] Sekä absoluuttisesti että prosentuaalisesti puhutaan hyvin pienistä luvuista. Vuosina 1925-45 siveellisyysrikoksista määrättiin mielentilatutkimukseen vuosittain 1-11 henkilöä. Seksuaalirikosten osuus mielentilalausunnoista nousi kuitenkin jonkin verran toisen maailmansodan jälkeen, jolloin tutkimuksia saattoi olla yli 20 vuosittain.[310] Viime vuosikymmeninä seksuaalirikosten osuus tehdyistä mielentilatut-

309 Pirjo Keisu tutki viisivuotiskausittain mielentilatutkimukset vuosilta 1925-45. Prosentuaalisesti suurin osa mielentilatutkimukseen määrätyistä oli tuona aikana syytteessä joko henkirikoksesta tai varkaudesta. - Keisu 1984 s.68.

310 Marianne Wagner-Prenner tutki mielentilalausunnot viisivuotiskausittain vuosilta 1950-95. Seksuaalirikollisten absoluuttinen tutkittujen määrä vaihteli vuosittain suurestikin ollen suurimmillaan vuonna 1950, jolloin tutkittavana oli 24 seksuaalirikollista prosentuaalisen osuuden ollessa kaikista tutkituista 16,6. - Wagner-Prenner 2000 s. 162. - Jan Ylitapio puolestaan tutki siveellisyysrikoksista annetut mielentilalausunnot vuosilta 1971-92, jolloin lausuntoja kertyi yhteensä 324. Vuosittain lausuntoja annettiin siveellisyysrikoksista 6-29. Prosentuaalinen osuus kaikista mielentilalausunnoista oli 1,9 - 9,1. - Ylitapio 1994 s. 62.

kimuksista on kuitenkin jäänyt pienemmäksi, noin 5 %:n tuntumaan.

Seuraavasta kuvasta käyvät ilmi tehtyjen mielentilatutkimusten lukumäärät vuosina 1993-2005:[311]

Kuva 2.

Kuva: Minna Kemppainen

Vuonna 1999 voimaan tullut rikoslain 20 luvun uudistus, jolloin siveellisyysrikokset muuttuivat otsikoltaan seksuaalirikoksiksi, ei tuonut mielentilalausuntojen lukumäärään juuri mitään muutoksia. Ennen uudistusta mielentilalausuntoja annettiin viideltä edeltävältä vuodelta (1994-1998) 52 kappaletta ja viideltä seuraavalta vuodelta (2000-2004) 60 kappaletta.[312]

Seuraavasta tilastosta käyvät ilmi tehtyjen mielentilatutkimusten lukumäärät

311 Tätä tutkimusta varten on siveellisyysrikoksina / seksuaalirikoksina koottu terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen arkistosta vuosilta 1993-2005 materiaali, joka käsittää 138 mielentilalausuntoa. Tämän tutkimuksen materiaali on jonkun verran suurempi, kuin terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen oman tilaston mukainen seksuaalirikosten materiaali: esimerkiksi vuosina 1995-2004 annettiin yhteensä 1935 mielentilalausuntoa joista seksuaalirikoksista 97 kappaletta osuuden ollessa 5 %. Tässä tutkimuksessa mukana olevien mielentilalausuntojen lukumäärä vastaavana ajanjaksona on 108 kappaletta osuuden ollessa 6 %. Ero johtuu siitä, että terveydenhuollon oikeusturvakeskus tilastoi rikokset mielentilatutkimukseen johtaneen rikoksen pääsyytteen mukaan. - Kemppainen 2006 s. 38-39.

312 Kemppainen 2006 s. 39. - Ajanjaksoon sisältyi myös syyntakeisuutta koskeva lainmuutos vuonna 2003, joka tuli voimaan 1.1.2004. Myöskään tällä lainmuutoksella ei ollut vaikutusta seksuaalirikoksista annettujen lausuntojen lukumäärään. Oikeuskäytäntö oli jo pitkälti noudattanut vuonna 2003 uudistettua syyntakeettomuuden ja alentuneen syyntakeisuuden määritelmää (RL 3:4.2 ja 3).

rikoslajeittain vuosilta 2006-2010:

	henkir.	%	muu väkival-tar.	%	tuho-työ	%	sek-suaalir.	%	omai-suusr.	%	muu syyte	%
2006	49	37	65	49	9	7	6	4,5	1	0,7	4	3
2007	58	48	47	38	8	7	5	4	2	1,6	6	5
2008	52	41	52	41	6	5	12	9,5	2	1,6	2	1,6
2009	50	42	49	41	6	5	11	9	1	1	3	2,5
2010	55	45	44	36	9	7	10	8	2	1,6	3	2,4

Tilasto: Mari Kokkoniemi

Seksuaalirikollisten pieni osuus mielentilatutkituista tälläkin hetkellä selittyy sekä lainsäädäntö- että asennemuutoksilla. Yhä useammin esimerkiksi raiskausta ei enää mielletä psyykkisestä sairaudesta tai poikkeavasta seksuaalisuudesta johtuvaksi, vaan enemmänkin valtaan, väkivaltaan ja alistamiseen liittyväksi rikokseksi, kuten Marianne Wagner-Prenner on väitöskirjassaan todennut.[313] Myös Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen seksuaalirikoksista vuosina 1993-2005 annetuissa lausunnoissa, suurin osa tekijöistä on katsottu syyntakeiseksi (55 %):[314]

313 Wagner-Prenner 2000 s. 173-175. - Seksuaalirikollisten mielentilatutkimukset ovat vähentyneet myös lainsäädäntömuutosten seurauksina. Vuonna 1971 dekriminalisoitiin homoseksuaalisuus ja eläimeen sekaantuminen. Viimeksi mainittu tulee nykyään arvioitavaksi eläinsuojelurikoksena (RL 17:14 ja 15). Nekrofilia puolestaan rangaistaan hautarauhan rikkomisena (RL 17:12) ja voyeurismi salakatseluna (RL 24:6). Sukurutsan alaa on huomattavasti supistettu (RL 17:22) ja osa teoista on vaihtunut lasten seksuaaliseksi hyväksikäytöksi.

314 Vuosina 1993-2005 annettiin 138 mielentilalausuntoa seksuaalirikoksista tai rikoksista, joiden yhteydessä oli tehty jokin seksuaalirikos.

Kuva 3.

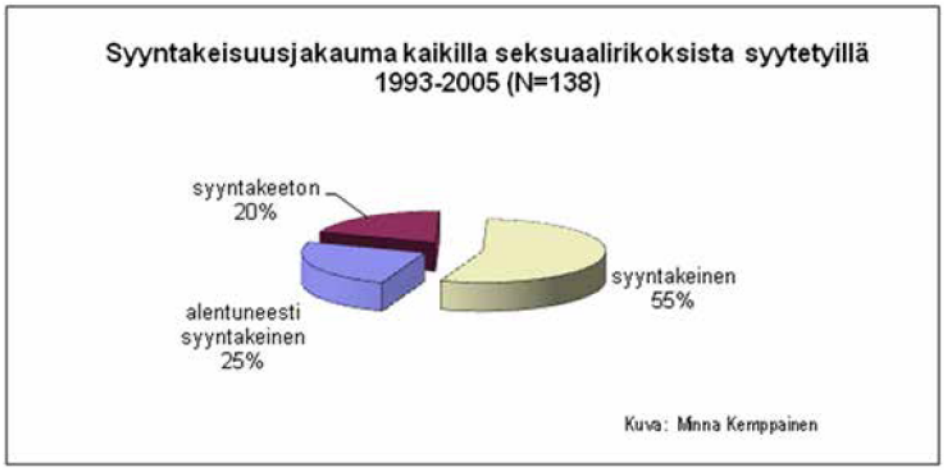

Yllä kuvattu syyntakeisuusjakautuma tulee ymmärretyksi, kun katsoo tutkittavista esitettyjä diagnooseja ja heidän hoitohistoriaansa. Syyntakeettomuushan edellyttää sitä, että psyykkinen häiriö on syy-yhteydessä tekoon eli se on vähentänyt henkilön kykyä ymmärtää tekojensa todellista luonnetta ja seurauksia tai vähentänyt hänen kykyään säädellä käyttäytymistään. Yleisemmin tällaisen aiheuttaa skitsofrenia, mutta suurimmalla osalla tutkituista tällaista diagnoosia ei ole, vaan heillä on persoonallisuus- ja käytöshäiriö (63 %) ja/tai alkoholiongelma (46 %).[315]

Kuva 4.

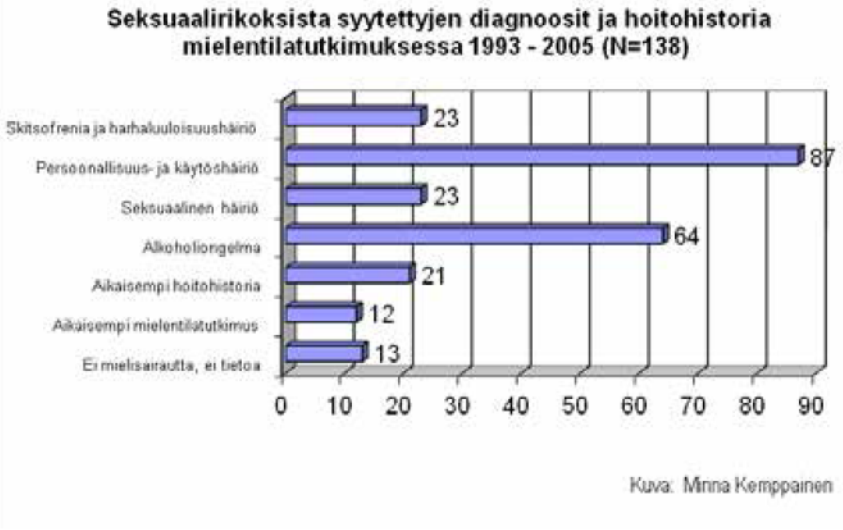

315 Jokaisella mielentilatutkitulla (N=138) on jokin kuvatusta diagnoosista ja osalla tutkituista on useampi kuin yksi diagnoosi. Aikaisempaa hoitohistoriaa oli 21 mielentilatutkitulla ja 12 oli tehty myös aiemmin mielentilatutkimus.

Skitsofrenia saattaa aiheuttaa sen, että henkilön todellisuudentaju on niin vääristynyt, ettei se vastaa enää todellisuutta. Sen sijaan persoonallisuushäiriöinen tai alkoholiongelmainen henkilö kuitenkin yleensä ymmärtää mitä hän tekee ja että raiskaus tai lapseen sekaantuminen on rikos. Syyntakeisuutta alentavana lääketieteellisenä seikkana alentuneessa syyntakeisuudessa esiintyy puolestaan eriasteinen dementia tai lievä älyllinen kehitysvammaisuus, alkoholismin vaikeimmat asteet ja vaikea-asteiset persoonallisuuden poikkeavuudet. Sen sijaan epäsosiaalisesta persoonallisuushäiriöstä kärsivät katsotaan yleensä syyntakeisiksi.

4.1.3. Raiskaajien osuus ja syyntakeisuusjakautuma seksuaalirikollisten mielentilalausunnoissa

Koska vuosittain seksuaalirikoksista annetaan hyvin vähän mielentilalausuntoja, rikosjakautumat saattavat vaihdella suurestikin vuosittain. Kuitenkin yli 90 % on joko raiskauksia, lapseen kohdistuneita seksuaalirikoksia tai väkivaltarikoksia, joiden yhteydessä on tehty seksuaalirikos.[316] Vuosina 1993-2005 näiden keskinäinen jakautuma keskimäärin oli seuraava:[317]

316 Päärikoksena on pidetty sitä rikosta, josta on odotettavissa ankarin rangaistus in abstracto. Jos rikoksentekijä on ollut syytettynä jostain muustakin rikoksesta kuin seksuaalirikoksesta ja tästä toisesta rikoksesta on ollut odotettavissa yhtä ankara rangaistus kuin seksuaalirikoksessa, niin tämä kokonaisuus on sijoitettu seksuaalirikosten ryhmään. Vuosina 1993-2005 on ollut voimassa sekä vuoden 1971 siveellisyysrikoksista että vuoden 1998 seksuaalirikoksista annettu rikoslain 20 luku. Aineiston mielentilalausunnot on yhdistetty rikoslajeittain siten, että molemmista laeista vastaavat rikokset on sijoitettu samaan ryhmään.

317 Kuvan otsikot sisältävät seuraavat rikokset:

1. raiskaus: väkisinmakaaminen, raiskaus, törkeä raiskaus ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen.

2. lapseen kohdistunut seksuaalirikos: lapseen kohdistunut haureus, lapseen kohdistunut törkeä haureus, lapsen vietteleminen haureuteen, sukupuolisiveellisyyttä loukkaava käyttäytyminen lasta kohtaan, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.

3. muut seksuaalirikokset: vapautta loukkaava haureus, sukurutsa, paritus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon ja seksuaalinen hyväksikäyttö.

4. väkivaltarikos+seksuaalirikos: murha, tappo, tapon yritys, törkeä pahoinpitely, surmaamisyritys, törkeä ryöstö, murhapoltto ja törkeä vapaudenriisto. - Rikos on luokiteltu tähän ryhmään, jos kyseessä olevana päärikoksena on jokin muu kuin seksuaalirikos ja tämän muun rikoksen yhteydessä on tapahtunut myös seksuaalirikos. - Kemppainen 2006 s. 40-41.

Kuva 5.

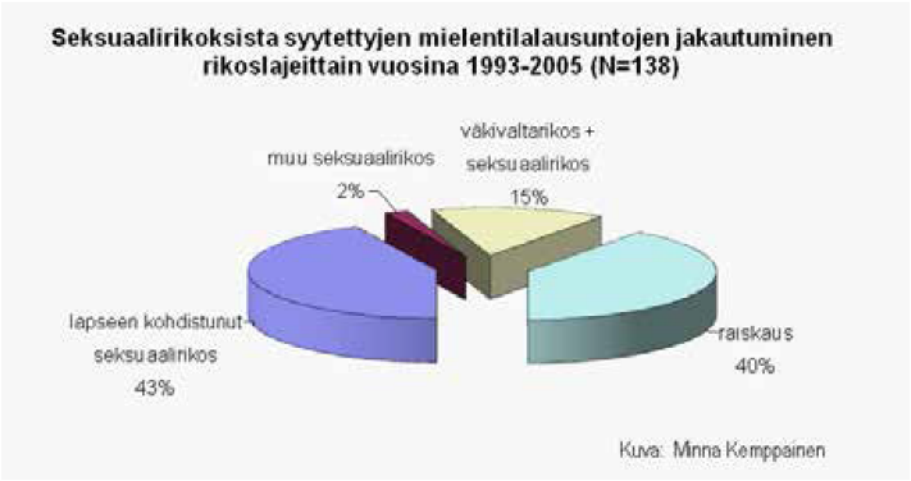

Vaikka rikosjakautumat vaihtelevat, pitkällä aikajaksolla ne tasoittuvat siten, että esimerkiksi syytettyjen mielentilalausuntojen jakautuminen seksuaalirikoksissa rikoslajeittain vuonna 2005 oli suunnilleen samanlainen kuin koko ajanjaksolla 1993-2005.

Edellä kuvassa 4 on tarkasteltu seksuaalirikoksista syytettyjen syyntakeisuusjakautumaa vuosilta 1993-2005 Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen lausuntojen perusteella. Kaikista seksuaalirikoksista syytetyistä oli syyntakeisia 55 %, vähentyneesti / alentuneesti syyntakeisia 25 % ja syyntakeettomia 20 %. Seuraavista kolmesta kuvasta (Kuvat 7-9) käyvät ilmi syyntakeisuusjakautumat raiskauksissa, lapseen kohdistuneissa seksuaalirikoksissa ja väkivaltarikoksissa, joihin sisältyy seksuaalirikos. Kuten edellä on todettu nämä kolme ryhmää muodostavat yli 90 % kaikista aineiston mielentilatutkituista seksuaalirikollisista:

Kuva 6.

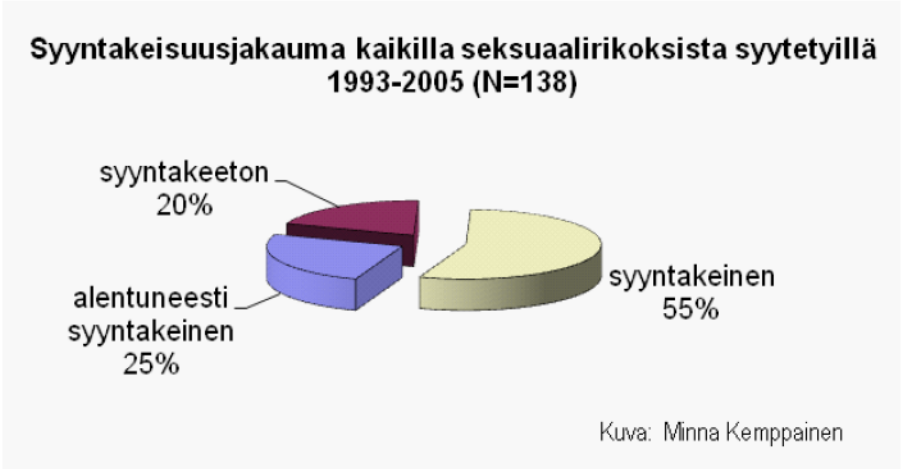

Kuva 7.

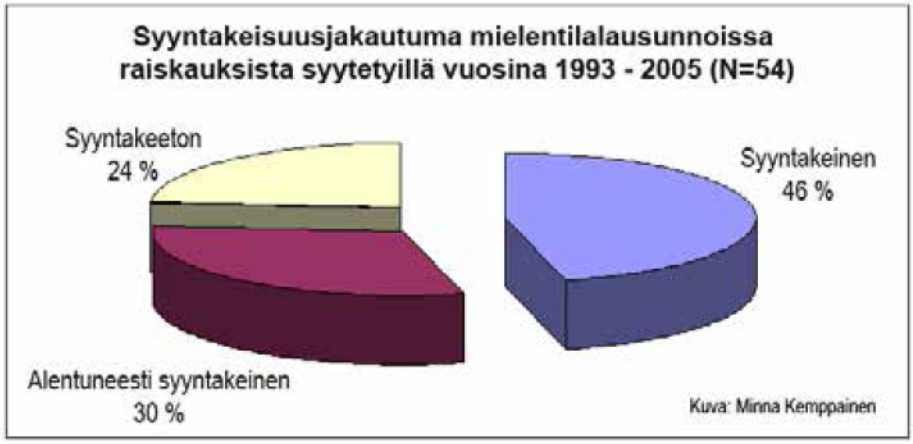

Kuva 8.

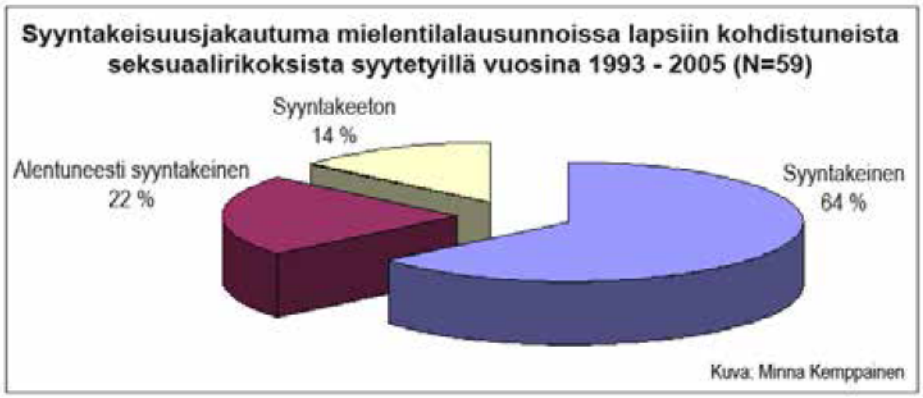

Törkeissä seksuaalirikoksissa suurin todennäköisyys on se, että mielentilatutkimuksen jälkeen rikoksesta syytettyä pidetään syyntakeisena. Lapseen kohdistuneissa seksuaalirikoksissa ja väkivaltarikoksissa, joihin liittyi seksuaalirikos syyntakeisten osuus oli todella suuri (64 % ja 59 %) ja raiskauksissakin 46 %. Syyntakeettomien osuus ei näissä ryhmissä kohoa edes neljännekseen. Tämä on ymmärrettävää jo nykyisen syyntakeisuutta koskevan määritelmänkin mukaan. RL 3:4.2 edellyttää, että tekijä mielisairauden tai muun vastaavan syyn takia ei ymmärrä tekonsa tosiasiallista luonnetta tai oikeudenvastaisuutta tai ei pysty sairautensa vuoksi sääntelemään käyttäytymistään. Vain harvoissa tapauksissa sairaus aiheuttaa sellaisen ymmärryksen puutteen, ettei tekijä tajuaisi törkeää seksuaalirikosta oikeudenvastaiseksi. Myös harvoissa tiloissa kontrollikyky niin täydellisesti puuttuu, ettei ihminen pysty seksuaalista käyttäytymistä lainkaan sääntelemään.[318]

318 Utriainen 2009 s. 437-445. - Lievemmissä seksuaalirikoksissa mielentilatutkimuksiin oli

4.2. Teonkuvaukset

4.2.1. Mielentilalausunnot vuosilta 1971-2005 tutkimuskohteena

Edellä on tarkasteltu mielentilatutkimukseen valikoituneiden seksuaalirikosten lukumääriä ja raiskauksen osuutta niissä vuosina 1993-2005. Tässä jaksossa on tarkoitus siirtyä tarkastelemaan tapauksia sisällöllisesti eli sitä, minkälaisia teot ja tekotilanteet sekä tekijät ja uhrit ovat olleet. Materiaali, josta tapaukset on poimittu, on edellistä laajempi käsittäen kaikkiaan noin 280 mielentilalausuntoa vuosilta 1971-2005. Tapauksia ei ole koottu pelkästään syytteen päärikoksen mukaan, vaan mukaan on otettu kaikki ne tapaukset, joissa seksuaalirikos esiintyy myös muiden rikosten yhteydessä. Teot ovat rubrisoituneet tutkimusajankohtana pääosin vuoden 1971 rikoslain siveellisyysrikoksia koskeneiden kriminalisointien perusteella ja vuodesta 1998 alkaen seksuaalirikoksista säädetyn rikoslain 20 luvun mukaan. Koska rikoslain 20 lukuun on koottu Suomessa lähinnä seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavat teot, muunlaiset seksuaaliset teot on saatettu kriminalisoida muissa lainkohdissa, jotka välttämättä lakitekstistä eivät paljastukaan seksuaalirikoksiksi.[319] Näin on käynyt Suomen rikoslaissa nekrofilian eli ruumiiseen sekaantumisen kanssa, joka on häveliäästi kriminalisoitu hautarauhan rikkomista koskevan pykälän (RL 17:12) 2-kohdassa ilmaisulla "käsittelee hautaamatonta ruumista pahennusta herättävällä tavalla".[320] Tästä on KKO:n ratkaisukin (KKO 1939 II 246):

> Tapauksessa, jossa alle 18-vuotias uhri raiskattiin ja tapettiin, syytetty tuomittiin (RL 21:2.1, 25:4, 20:7.2 ja 24:4) yksin teoin tehdystä väkisinmakaamisesta ja sekaantumisesta 15-17-vuotiaaseen henkilöön (8 v 6 kk krh), taposta (elinkautinen krh) sekä ruumiin ilkivaltaisesta pitelemisestä (8 kk vank). Elinkautinen kuritushuonerangaistus sisälsi määräaikaiset vapausrangaistukset. - Vähemmistöön

lähetetty ainoastaan 3 henkilöä, joita ketään ei pidetty syyntakeisena: kaksi oli alentuneesti syyntakeisia ja yksi syyntakeeton. Tämä osoittaa sen, että kyseiset henkilöt olivat mieleltään jo niin sairaita, että heidän syyntakeisuuttaan epäiltiin jo lievemmissäkin tapauksissa.

319 Näin on käynyt esimerkiksi eläimeen sekaantumisen kohdalla, joka dekriminalisoitiin vuonna 1971 ja joka sen jälkeen saattaa tulla rangaistavaksi eläinsuojelurikoksena (RL 17:14-15). Suomen rikoslainsäädännössä ei myöskään ole ollut erityiskriminalisointia voyeurismista eli sukupuolista mielihyvää tuottavasta tirkistelystä, vaan se tulee rangaistavaksi salakatseluna (RL 24:6). Englannin vuodelta 2003 olevassa seksuaalirikoslaissa on päädytty kokonaan toisenlaiseen lakitekniseen ratkaisuun. Lakiin on koottu mahdollisimman kattavasti kaikki kriminalisoitavat seksuaaliset teot ja ne on myös kuvattu erittäin konkreettisesti. Tämä on tietysti legaliteettiperiaatteen kannalta hyvä asia.

320 Englannin seksuaalirikoslaissa nekrofilia on otsikoitu ja kriminalisoitu seuraavasti: "Sexual penetration of a corpse. (1) A person commits an offence if- a) he intentionally performs an act of penetration with part of his body or anything else, b) what is penetrated is a part of the body of a dead person, c) he knows that, or is reckless as to whether, that is what is penetrated, and d) the penetration is sexual. (Sexual Offence Act 2003, 70).

> jäänyt oikeusneuvos Wallin olisi hylännyt syytteen ruumiin ilkivaltaisesta pitelemisestä, vaikka syytetty oli jatkanut "parittelemista" jo kuolleen uhrin kanssa. Oikeusneuvos Wallin katsoi ilmeisesti uhrin kuolleen sukupuoliyhteyden aikana.

Nekrofilian rubrisoiminen hautarauhan rikkomiseksi saattaa olla perusteltua esimerkiksi sellaisessa todellisuudessakin esiintyneessä tapauksessa, jolloin tekijä oli mennyt ruumishuoneelle, avannut arkun ja nostanut naispuolisen ruumiin jalat arkun reunoille ja ollut yhdynnässä ruumiin kanssa. Sen sijaan sellaisen teon rubrisoiminen hautarauhan rikkomiseksi tuntuisi kaukaa haetulta, jos tekijä on ensin tappanut uhrinsa ja ollut sen jälkeen kuolleen kanssa sukupuoliyhteydessä.

Syynä mielentilatutkimukseen lähettämiseen on yleensä se, että tekijä on aikaisemmin ollut psykiatrisessa hoidossa tai terapiassa ja että teko tai tilanne on sillä tavalla poikkeava, että epäilyt tekijän syyntakeisuudesta heräävät. Usein seksuaalirikos on ainoastaan osa tekokokonaisuutta, johon sisältyy muitakin väkivaltarikoksia tai sadistisia piirteitä, kuten seuraavassa:

> Syytettynä ollut nuori nainen oli mennyt naisystävänsä kanssa kahden miehen asuntoon vaatimaan velkaansa takaisin. Kun rahaa ei löytynyt paikalla olleet ryhtyivät pahoinpitelemään uhria, jonka silmät turposivat umpeen ja kylkiluita murtui. Nainen oli viillellyt uhrin vaatteita ja tämän ihoa, heitellyt puukkoa maassa makaavan uhrin kasvojen lähelle sekä pakottanut miehen itsetyydytykseen kaikkien nähden. Tapahtumat kestivät yli kolme tuntia, eikä kukaan huolehtinut uhrin saattamisesta hoitoon.

Rikoslain mukaan seksuaalirikoksena edellä oli pakottaminen seksuaaliseen tekoon (RL 20:4), joka seksuaalirikosten asteikossa on arvioitu huomattavasti lievemmäksi kuin raiskaus. Tapahtumat saattavat kuitenkin sisältää muita rikoksia, jotka nostavat teon kokonaan toiseen kategoriaan.

Seuraavassa tarkasteltavat rikokset onkin jaoteltu kolmeen pääryhmään, joista ensimmäisenä ovat henkirikokset, joihin on liittynyt raiskaus tai muu seksuaalirikos. Toisen ryhmän muodostavat seksuaalirikokset, joissa uhreina ovat lapset, perheenjäsenet ja muut sukulaiset. Kuten raiskauksissa näissäkin tapauksissa seksuaalinen kanssakäyminen ei useinkaan perustu molemminpuoliseen suostumukseen. Tällaisia tapauksia on erikoisesti lapsiin kohdistuneissa seksuaalirikoksissa. Lopuksi käsitellään ns. varsinaisia raiskauksia, jossa kohteena voi olla tuttu tai tuntematon. Usein kysymyksessä ei ole ainoastaan yksi rikos, vaan teko on kokonaisuus, joka sisältää useampia eri rikoksia.[321] Tapausmateriaalista löytyy sekä

321 Tapausmateriaali lukumääräisesti jakaantuu seuraavasti: henkirikokset eli murhat, tapot ja kuolemantuottamukset, joihin liittyy raiskaus tai muu seksuaalirikos 37 kpl. Lapsiin sekaantujat ja pedofiilit kohteen iän mukaan: pienet lapset (alle 10 v.) 27 kpl, teini-ikäiset (11-16 v.) 34 kpl, perheenjäsenet kohteina 46 kpl ja muut sukulaiset 7 kpl. Muut väkivaltaiset seksuaalirikokset ja väkisinmakaamiset/raiskaukset kohteen mukaan jaoteltuina: kohteena tuttu 39 kpl, kohteena tuntematon

tyyppitapauksia että ääritapauksia. Esityksissä kiinnitetään huomiota myös tutkittavista tehtyihin diagnooseihin. Rikosnimikkeet saattavat prosessin kuluessa vaihtua, mutta mielentilatutkimusvaiheessa käytetään syytteessä mainittuja rikosrubriikkeja.

4.2.2. Raiskaus eri rikostyypeissä

4.2.2.1. Henkirikokset

Se, että henkirikokseen liittyy raiskaus ei ole harvinaista mielentilatutkimuksissa. Vuosina 1971-2005 näin oli 28 tapauksessa. Kuten edellä olemme havainneet sen sijaan on erittäin harvinaista, että tekijää pidetään syyntakeettomana, jos hän on raiskauksen lisäksi syytteessä murhasta, taposta tai kuolemantuottamuksesta. Tällaisia tapauksia oli ainoastaan 3 ja niissä kaikissa yhtenä diagnoosina esiintyi skitsofrenia. Kahdessa tapauksessa oli kysymyksessä eräänlaisista tyyppitilanteista eli liftarin ottamisesta ja ryyppyporukassa tapahtuneesta henkirikoksesta: ensimmäisessä tapauksessa liftaritytön kyytiin ottanut mies sattui olemaan lääkityksellä oleva jakomielitautinen, joka metsään raahattuaan kuristi tyttöä kurkusta niin, että tämä menetti tajuntansa ja raiskasi tämän ja luullen tätä kuolleeksi varmistaakseen surman löi tätä propsilla päähän ja rintaan useamman kerran. Tyttö ei kuitenkaan kuollut vaan syyte tuli tapon yrityksestä. Toinen tapaus sattui kolmen miehen ryyppyporukassa, jossa kaksi oli nyrkeillä ja pulloilla lyömällä sekä puukottamalla ja kuristamalla tappanut kolmannen. Tutkimuksissa ilmeni, että uhrin kanssa oli oltu anaaliyhdynnässä, vaikka tutkittava mainitsi, ettei kukaan miehistä ollut homo ja että ei kukaan "kuolleen kanssa" olisi. Kummassakin tapauksessa tekijöitä pidettiin mielentilalausunnoissa syyntakeettomina.

Seuraavassa tapauksessa yhteiskunnan turvajärjestelmät pahasti pettivät, kun vuonna 2000 alkoholisoitunut ankarasti ryypännyt, hasista ja lääkkeitä käyttänyt paranoidista skitsofreniaa sairastanut nuori mies oli muiden rikosten ohella syyllistynyt raiskaukseen:

> Syyte 1: mies oli lyönyt toista miestä nyrkillä kasvoihin ja ylävartaloon, kuristanut tätä kurkusta ja painanut puukonterällä kaulalle. Uhrin menetettyä tajuntansa mies oli valellut syövyttävää akkuhappoa uhrin päälle ja soittanut sen jälkeen uhrille apua. Samassa yhteydessä hän oli sytyttänyt maton päälle kaksi pientä palopesäkettä. Hän oli liikkunut humalassa autolla ja lisäksi sytyttänyt kaksi huoltoasemarakennusta tuleen särkemällä näiden ikkunoita, kaatamalla bensiiniä rakennusten sisään ja sytyttämällä bensiinin tuleen.
> Syyte 2: mies oli kuristanut tuntemansa naisen sähköjohdolla tajuttomaksi, raiskannut tämän ja lopuksi tappanut tämän kuristamalla tätä kaksin käsin. Teon jälkeen hän oli kaverinsa kanssa, joka oli tullut tappamisen jälkeen asuntoon, kantanut ruumiin mattoon käärittynä

82 kpl ja tekijänä tai uhrina ulkomaalainen 4 kpl.

> talon kellariin, jossa he olivat sen survoneet pieneen kylmäkomeroon.

Kuten edellä mielentilatutkimukseen määrätyillä on usein jo jonkinlainen rikoshistoria ennen henkirikokseen päätynyttä tekoa. He ovat usein olleet myös sairaalahoidossa tai mielenterveystoimiston asiakkaina. Mielenterveydenkin kannalta tutkittavat ovat usein monivammaisia, kuten seuraavakin mies, joka joutui mielentilatutkimukseen ollessaan syytteessä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja murhasta:

> Mies oli hyväillyt tuolloin 7-vuotiaan pikkupojan sukupuolielimiä kesällä kotonaan. Sittemmin hän oli puolta vuotta myöhemmin mennyt samaisen tuolloin 8-vuotiaan pikkupojan kotiin, ja käynyt häneen käsiksi hyväilläkseen tätä. Pojan vastusteltua ja uhattua soittaa poliisille ja pyrkiessä kohti puhelinta mies oli kuristanut poikaa, potkinut tätä ja lopuksi iskenyt tätä useamman kerran veitsellä sydämeen, minkä seurauksena poika oli kuollut.

Diagnoosina tässä tapauksessa ei ollut ainoastaan pedofilia vaan myös alkoholiriippuvuus ja tuhopolttohimo. Tutkittavalla oli kaksi ylimääräistä naiskromosomia ja hänen kehityksensä oli ollut poikkeava pikkulapsesta saakka. Psykososiaaliselta toimintakyvyltään hän oli 11-vuotiaan tasolla. Hänet oli aikaisemmin nuorena henkilönä jätetty syyntakeettomana rangaistukseen tuomitsematta rattijuopumuksesta ja liikennejuopumuksesta ja kahdesta murhapoltosta. Tälläkin kertaa hänet katsottiin syyntakeettomaksi.

Kun syyntakeettomuuden taustalta löytyy useimmiten skitsofrenia, alentuneesti syyntakeisten/täyttä ymmärrystä vailla olleiden henkirikoksiin ja raiskauksiin syyllistyneiden diagnoosina useimmiten on kypsymätön persoonallisuus "persona pathologica immatura". Seuraukset saattavat olla kohtalokkaat, kun tämä yhdistyy runsaaseen alkoholinkäyttöön ja heikkoon älykkyystasoon. Yleensä tekotilanne tai teonkohde on myös poikkeuksellinen. Kohteena voi olla esimerkiksi tekijän oma äiti, joka oli raiskattu ja tapettu tai iäkkäämpi henkilö kuten seuraavassa tapauksessa:

> Nuori mies oli mennyt kaverinsa kanssa yli 80-vuotiaan miehen asunnolle vaatimaan viinaa ja rahaa. Miehet olivat murtautuneet sisään surmanneet vanhuksen lyömällä nyrkein ja potkimalla sekä pistämällä veitsellä tätä rintaan. Asunnossa oli myös yli 50- vuotias nainen, jonka mies raiskasi pahoinpideltyään naista ensin. Tutkittava harmitteli kuulustelussa, että nainen tuli jätettyä henkiin, sillä "tämä oli varmaan vasikoinut heidät".

Vähentyneesti syyntakeisten joukosta löytyy myös yksi väkisinmakaaminen ja

murha, jonka tekijät olivat etukäteen suunnitelleet ja toteuttaneet motiivinaan ilmeisesti "halu saada kova maine muiden vankien keskuudessa". Tekoon, jossa nainen oli raiskattu, viillelty puukolla ja hukutettu kylpyammeeseen, tekijä suhtautui "jokseenkin ylpeillen". Molemmat miehet ilmoittivat surmatyöstä itse myös välittömästi. Motiivi ilmeisesti liittyi vankilahierarkiaan, jossa seksuaalirikolliset kuuluvat hierarkian pohjalle ja henkirikolliset huipulle.

Usein tilanne on sellainen, että kohtalokasta tapahtumaa on edeltänyt runsas ryypiskely. Tämän jälkeen on saatettu tunkeutua aivan tuntemattoman naisen asuntoon tai vaikkapa virastotalon WC:hen, jolloin uhriksi on joutunut sattumanvaraisesti aivan tuntematon henkilö.

Yhteiskunnan tulisi tietysti turvata kansalaistensa henki ja koskemattomuus myös mieleltään sairaiden rikoksilta. Itselleen tai toisille vaaralliset henkilöt voidaan mielenterveyslain 8 §:n nojalla määrätä tahdonvastaiseen hoitoon. Toisin kuin esimerkiksi Ruotsissa tuomioistuimet eivät voi Suomessa määrätä henkilöä psykiatriseen hoitoon. Voidaan myös sanoa, että jos syyntakeeton tai alentuneesti syyntakeinen henkilö toistuvasti syyllistyy törkeään väkivaltarikokseen, oikeus- ja terveydenhuoltojärjestelmä ei ole tehtävässään onnistunut. Näin kävi esimerkiksi tapauksessa, jossa nuori mies oli ensin syytteessä väkisinmakaamisen yrityksestä ja 8 kuukautta myöhemmin väkisinmakaamisesta ja tapon yrityksestä, kun hän raahasi erään naisen metsään, uhaten tappaa raiskasi tämän ja kuristi kurkusta niin, että luuli naisen kuolleen. Lausunnossa miestä pidettiin vakavasti häiriintyneenä mutta ei psykoottisena. Diagnoosina oli persona patologica immatura.

Toinen samanlainen epäonnistuminen rikoksen ehkäisyssä ja ihmisten hoidossa tapahtui patologisen henkilön kohdalla samana vuonna tapauksessa, jossa nuori mies tunkeutui kerrostaloasuntoon, jossa kuulo- ja kehitysvammainen vanhus oli kotona. Nainen yritti taluttaa miehen ulos asunnosta, jolloin tämä raivostui, pahoinpiteli naista ja raiskasi hänet. Mies oli vapautunut edellisenä päivänä vankilasta, jossa hän oli suorittanut rangaistusta tunkeuduttuaan niin ikään vanhan naisen asuntoon, puukotettuaan tätä ja yritettyään raiskata tämän. Nainen kuoli saamiinsa vammoihin. Viime vuosikymmenien pahin tragedia tapahtui kuitenkin vuonna 1989, kun 63-vuotias mies, joka vuodesta 1955 alkaen oli sekaantunut lapsiin ja jota oli vuodesta 1945 lähtien rangaistu kaikkiaan 21 otteeseen mm. murhayrityksestä ja ryöstöstä, sieppasi kaksi 8-vuotiasta tyttöä, surmasi heidät kuristamalla ja hävitti ruumiit polttamalla.

Seksuaalirikoksista mielentilatutkimuksiin joutuneiden henkilöiden rikokset ovat traagisia, mutta niin ovat useimmiten tekijöiden perhetaustatkin, kuten: isä alkoholisti, joka syyllistynyt mm. alaikäiseen sekaantumiseen, äiti tehnyt itsemurhan ja suurin osa lapsista sijoitettu lastenkoteihin. Yhteys viranomaisiin on saattanut alkaa jo kasvatusneuvola-asiakkaana, jatkuen lasten- ja koulukodeissa ja huostaanotoissa. Koulu on käyty apukouluna ja tarkkailuluokilla, asevelvollisuudesta on vapautettu ja lopuksi päädytty vankimielisairaalaan. Tällainen lyhykäisyydessään oli sen nuoren miehen laitosura, joka oli kolmatta kertaa mielentilatutkimuksessa syyllistyttyään viimeksi ravintolassa tapaamansa naisen raiskaukseen

ja tappoon. Hän oli heittänyt uhrinsa suulleen veteen, minkä seurauksena tämä oli kuollut. Mies ilmoittautui itse poliisille.

Rikos- ja mielenterveyslainsäädännön yhteensovittamisessa on tällä hetkellä myös lainsäädäntöteknisiä ongelmia, jotka johtuvat siitä, ettei lainsäädäntöuudistuksissa rikos- ja mielenterveyslainsäädäntöä ole soviteltu yhteen.[322] Jos henkilö todetaan syyntakeettomaksi, häntä ei suomalaisessa rikosoikeusjärjestelmässä voida tuomita rangaistukseen ja hänen mahdollinen psykiatrinen hoitonsa määräytyy mielenterveyslain mukaan. Suomessa tuomioistuimet eivät voi määrätä psykiatriseen hoitoon. Rikos- ja mielenterveyslainsäädännön tulisi tietysti olla siten yhteensopivia, ettei lainsäädännöllisiä aukkoja syntyisi. Aiemmin vuoden 1889 rikoslain syyntakeettomuustermejä sovellettiinkin psykoottistasoisiin häiriöihin, eikä lainsäädännöllisiä aukkoja ollut. Uuden rikoslain syyntakeettomuusmääritelmä (RL 3: 4.2) ja mielenterveyslain 8 §:n säännös, joka määrittelee tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon määräämisen edellytykset, ei ole samalla tavoin yhteen sovitettavissa. Siten voi syntyä tilanne, että henkilö todetaan syyntakeettomaksi eikä hänelle määrätä rangaistusta. Hän voi kuitenkin olla erittäin vaarallinen vaikka ei olekaan välttämättä mielisairas. Tällöin häntä ei kuitenkaan voida määrätä tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon. Kysymyksessä on lainsäädännöllinen aukko, joka on tulevaisuudessa poistettava.

4.2.2.2. Lapsiin sekaantuminen ja pedofilia

4.2.2.2.1. Terminologiaa

Lapsia suojellaan Suomen nykyisessä rikoslaissa lukuisilla erinimisillä seksuaalisuuteen liittyvillä kriminalisoinneilla, joissa suojaikärajana on joko 16- tai 18-vuotta.[323] Mielentilatutkimuksiin lähetetyt ovat kuitenkin yleensä syytteessä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, eli heidän kohteensa ovat olleet alle 16-vuotiaita.[324]

322 Ks. Rikos- ja mielenterveyslain yhteensovittaminen. Kriminaalipotilaita koskevat säännökset. - Sosiaali- ja terveysministeriö. Työryhmämuistioita 2005:20.

323 Rikoslain 20 luvussa on kriminalisoitu lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (20:6 ja 7), seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö (20:8), seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (20:8a), paritus ja törkeä paritus (20:9 ja 9a). Vuonna 2011 rikoslain 20 lukuun lisättiin vielä seuraavat lainkohdat: Lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin (20:8 b) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen (20:8 c). Lisäksi rikoslain 17 luvussa on lukuisia säännöksiä, joissa on kriminalisoitu lapsipornon levittäminen ja hallussapito (17:18, 18a, 18b ja 19), sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi (17:20), sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaaminen (17:21) ja sukupuoliyhteys lähisuku-laisten kesken (17:22). Myös rikoslain 25 luvussa olevat ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa koskevat säännökset (25:3 ja 3a), saattavat tulla sovellettavaksi. Vuonna 2012 rikoslain 25 lukuun lisättiin myös laittoman adoptiosuostumuksen hankkimista (25:3 b) ja laitonta adoptionvälitystä (25:3 c) koskevat kriminalisoinnit.

324 Euroopan unionin maissa on pyritty harmonisoimaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevia suojaikärajoja, mutta vielä tälläkin hetkellä ne vaihtelevat 13-16 välillä. - Komission kertomus lasten seksuaalisesta hyväksikäytön ja pornografian torjumisesta *KOM /2007/0716 lopull.*/1 artikla: Määrittely.

Rikosoikeuden kannalta tilanne on selvä: mielentilatutkimukseen lähetetyt ovat syyllistyneet johonkin rikokseen, jossa kohteena on ollut lapsi. Pedofilia -termin osalta tilanne on monimutkaisempi. Kuten moni muukin seksuaalisuuteen liittyvä termi pedofiliakin tulee antiikin Kreikasta, jossa "paidophilia" merkitsi kreikkalaisessa runoudessa poikarakkautta eli pederastiaa.[325]

Lääketieteen puolella pedofilia -termin käyttöönotto liittyy psykiatrian kehitykseen ja kiinnostumiseen seksuaalisuudesta 1800-luvun lopulla. Wieniläinen psykiatri Richard von Krafft-Ebing otti vuonna 1886 kirjoituksessaan käyttöön termin "paedophilia erotica" ja määritteli sen nimenomaan seksuaaliseksi kiinnostukseksi sellaisia lapsia kohtaan, jotka eivät ole saavuttaneet vielä puberteettiikää.[326]

4.2.2.2.2. Pedofiliadiagnoosit

Pedofilian kriteerit ja määritelmät ovat psykiatriankin puolella laajentuneet ja muuttuneet Richard von Krafft-Ebingin ajoista. Pedofilia määritellään tällä hetkellä seksuaaliseksi preferenssiksi, joka kohdistuu lapsiin, poikiin tai tyttöihin tai kumpiinkin, tavallisesti kuitenkin sellaisiin, jotka eivät ole vielä puberteetti-iässä tai ovat aikaisessa puberteetissa.[327] Lapsikohteisen seksuaalisen häiriön kriteerit on määritelty siten, että yleensä 13-vuotiaisiin tai nuorempiin kohdistunut seksuaalinen fantasiointi, käyttäytyminen tai aktiviteetti on kestänyt ainakin 6 kuukautta, tällainen toiminta on aiheuttanut ahdistusta tai henkilöiden välisiä vaikeuksia. Lisäksi edellytetään, että tekijä on 16-vuotias ja ainakin viisi vuotta vanhempi kuin lapsi tai lapset, joiden kanssa hän on harjoittanut seksuaalista toimintaa.[328]

Amerikkalaisessa tutkimuksessa lapsiin kohdistuneissa seksuaalirikoksissa vain noin 1/3 tutkituista oli diagnosoitu pedofiileiksi.[329] Tämän tutkimuksen materiaalissa sitäkin harvemmin. Silloinkaan, kun henkilö diagnosoidaan pedofiiliksi,

325 Kreikan paidophilia muodostuu kahdesta sanasta, joista "pais" merkitsee lasta ja "philia" rakkautta ja ystävyyttä. Pedofilia -termiä on antiikin ajoista alkaen käytetty monessa eri merkityksessä. Rikosoikeuden piirissä sillä yleensä tarkoitetaan henkilöä, joka on syytettynä tai tuomittu alaikäisten seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Ikäraja määräytyy silloin kulloisenkin maan lainsäädännössä.

326 Krafft-Ebing määritteli kirjoituksessaan pedofilian seuraavasti: seksuaalinen kiinnostus kohdistuu ainoastaan ennen puberteettia olevaan nuorisoon, jolla ei ole sukupuolista karvoitusta. Kiinnostus ei siis siten ulotu teini-ikäisiin. Pedofiilinen suuntautuminen on pysyvää. Krafft-Ebing jakoi pedofiilit kolmeen kategoriaan: pedofiileihin, surrogaatin etsijöihin, jolloin lapsi korvaa aikuisen seksuaaliobjektina, ja sadisteihin. - Krafft-Ebing (1886). Psychopathia sexualis: A medico-forensic study (1965 trans. by H.E. Wedeck). New York.

327 The International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems (F65.4).

328 The APA´s Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders 4 th edition. Diagnostic criteria for 302.2 Pedophilia. American Psychiatric Assosiation (June 17, 2003).

329 Vuosilta 1971-2005 Teo:n materiaalista löytyi 61 tapausta, joissa lapset olivat seksuaalirikosten kohteena. 12:ssa pedofilia esiintyi diagnooseissa. Puberteetti-ikäisiä (10-16 vuotiaita) kohteita oli 4 ja alle 10 vuotiaita 8. Esipuberteetti-ikäisiin kohdistuneissa seksuaalirikoksissa tekijät toisin sanoen saavat noin kaksi kertaa useammin pedofiliadiagnoosin kuin puberteetti-ikäisiin kohdistuneissa seksuaalirikoksissa. Tähän materiaaliin eivät sisältyneet insestitapaukset.

tämä ei yleensä esiinny ainoana diagnoosina, vaan muiden diagnoosien ohella, kuten seuraavassa tapauksessa:

> Nuori mieshenkilö oli 5 vuoden aikana houkutellut 8-12 vuotiaita poikia luokseen tarjoamalla rahaa, tupakkaa ja alkoholia. Poikia oli yli 10 ja tapauksia yli 100. Seksuaalinen kanssakäyminen käsitti anaaliyhdyntöjä, molemminpuolisia fellaatioita, koskettelua ja masturbointia. Tekijä samaistui pikkupoikiin, oli infantiili asenteiltaan ja tietämätön sukupuoliasioista. Tutkittava oli käynyt kansakoulun apukouluna. Diagnoosina oli kypsymätön persoonallisuus, heikkolahjaisuus ja lapsikohteinen seksuaalihäiriö. Tutkivat lääkäri piti henkilöä ymmärrystä vailla olevana ja lääkintöhallitus täyttä ymmärrystä vailla olevana.

Useimmiten diagnoosina esiintyy siis jokin muu kuin pedofilia. Esimerkiksi lievä älyllinen kehitysvammaisuus ja epävakaa persoonallisuus, sekamuotoinen persoonallisuushäiriö, alkoholiriippuvuus ja diabetes mellitus tai krooninen skitsofrenia ja alkoholiriippuvuus. Aina lapsiin kohdistuneissa seksuaalirikoksissa ei myöskään käytetä fyysistä väkivaltaa, vaan tekijä saattaa saavuttaa lasten luottamuksen esimerkiksi erilaisilla lahjoilla, kuten edellä kerrotussa tapauksessa (ks. myös KKO:2005:54). Teot voivat olla kuitenkin myös erittäin väkivaltaisia ja vaarallisia, kuten seuraavassa tapauksessa, jossa kysymyksessä ei ollut lainkaan pedofiili vaan keski-ikäinen, älykkyydeltään keskitasoinen eronnut mies:

> Mies oli kylässä maannut perheen alle kouluikäisen tytön seurauksin, että tämän emätin, peräsuoli ja vatsakalvo olivat revenneet. Vammat olivat hengenvaaralliset. Syyte koski törkeää lapseen kohdistunutta haureutta ja törkeää pahoinpitelyä. Diagnoosina oli neurosis angoris et depressiva ja alcoholismus episodicus. Tutkiva lääkäri piti henkilöä täyttä ymmärrystä vailla olevana, mutta lääkintöhallitus syyntakeisena.

Lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten tekijöitä voidaan typisoida monella tavalla. Myös pedofiilit jaotellaan joskus kahteen kategoriaan: niihin, jotka ovat seksuaalisesti kiinnostuneita ainoastaan lapsista ja niihin, joiden seksuaalisuuden kohteet voivat olla sekä lapsia että aikuisia.[330] Myös mielentilatutkimukseen lähetetyistä löytyy sellaisia pedofiilejä, jotka ovat sekaantuneet pelkästään lapsiin, mutta myös sellaisia, joiden kohteena on ollut sekä lapsia että aikuisia.

Toiset pedofiilit etsivät kohteensa pojista, toiset taas tytöistä, mutta on myös sellaisia pedofiilejä, joiden kohteena ovat sekä tytöt että pojat. Useissa tapauksissa

330 Yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan miespedofiileistä exclusiivisiksi identifioi itsensä ainoastaan 7 %, joten useimmat pedofiileistä katsoivat itsensä nonexclusiivisiksi. - Mayo Clin Proc 82:457-471 2007.

oli homopedofiilisiä piirteitä, jolloin tekojen kohteena oli murrosikäisiä poikia. Joissakin näistä tapauksista käytettiin sellaista väkivaltaa, joka nykyisen lainsäädännön voimassa ollessa olisi luokiteltava raiskaukseksi tai törkeäksi raiskaukseksi. Oli esimerkiksi kuristettu kurkusta ja suoritettu anaaliyhdyntöjä tai pakotettu oraaliseksiin. Aina ei tekoihin kuitenkaan kuulunut väkivaltaa, vaan tekijä saattoi saavuttaa poikien luottamuksen, kuten seuraavassa tapauksessa:

> Tekijänä oli noin 30-vuotias mies, joka piti itseään homoseksuaalisesti suuntautuneena pedofiilinä, eivätkä naiset häntä fyysisesti miellyttäneet. Hän oli aluksi ollut kiinnostunut omanikäisistään pojista, mutta myöhemmin itseään nuoremmista pojista mielenkiinnon kohdistuessa 10-14-vuotiaisiin poikiin. Hän harrasti poikien kanssa anaali- ja oraaliyhdyntöjä, minkä lisäksi hän valokuvasi alastomia lapsia ja näytti kuvia muille henkilöille. Muutoin hän vietti aikaa poikien kanssa autolla ajamalla, videopelejä pelaamalla ja pornofilmejä katsomalla. Tekijä oli älykkyydeltään keskitasoa. Mitään mielisairauteen tai räikeään psyykkiseen poikkeavuuteen viittaavaa ei havaittu. Tekijää pidettiin syyntakeisena.

Mielentilatutkittujen pedofiilien joukossa on myös niitä, joiden seksuaalinen mielenkiinto kohdistui pelkästään noin 10-vuotiaisiin tyttöihin. Muutamassa tapauksessa teko tai sen yritys oli kohdistunut tiellä yksin jalan tai pyörällä liikkuneeseen tyttöön. Sen sijaan vastaavanlaista seksin harjoittamista ja pornoelokuvien katsomista kotona, jota murrosikäisten poikien kanssa tapahtui, ei esiintynyt kuin yhdessä tapauksessa.

Mielentilatutkimuksista löytyi myös tapauksia, joissa kohteena oli ollut sekä poikia että tyttöjä ja joissa tekijät itsekin olivat naimisissa ja heillä oli omia lapsia, jotka kuitenkaan eivät olleet tekojen kohteena. Aineistosta löytyi yli 50-vuotias naimisissa ollut monen lapsen isä, joka oli syytteessä kaikkiaan kymmenestä erilaisesta lapsiin kohdistuneesta seksuaalirikoksesta, joissa lapset olivat 3-8-vuotiaita. Älykkyydeltään tekijä oli keskitasoa eikä hän ollut mielisairas, mutta hänellä oli maanis-depressiivisiä piirteitä. Homoseksuaalisia tai pedofiilisiä taipumuksia ei näkynyt missään hänen taustatiedoissaan.

Joissakin tapauksissa perheissä tiedetään pedofiilisistä taipumuksista, toisinaan taas ei. Suhtautuminen myös vaihtelee. Joissakin tapauksissa pitkäkin avioliitto voi päättyä eroon, kun tulee ilmi, että aviomiehen seksuaalinen kiinnostus on ensisijaisesti alkanut kohdistua murrosikäisiin poikiin. Toisessa tapauksessa taas vaimo on jatkanut avioliittoa ja pitänyt tyttöä syyllisenä tapahtumiin.

4.2.2.2.3. Lapsiseksirikosten kombinaatioita

Lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset eivät suinkaan aina ole aikuisten miesten ja alaikäisten poikien ja tyttöjen seksileikkejä, vaan mielentilatutkimuksistakin

välittyy monenkirjava seksuaalirikollisten joukko, jossa yhdistävänä tekijänä on ainoastaan se, että kohteena ovat lapset. Kysymys ei ole ainoastaan lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai lapseen kohdistuvasta haureudesta, kuten tätä kriminalisointia aikaisemmin kutsuttiin, vaan usein myös eriasteisesta väkivallan käytöstä ja pakottamisesta seksiin, esimerkiksi kurkusta kuristamalla, kaasupistoolilla tai puukolla uhkaamalla tai remmillä, letkulla tai nyrkillä lyöden käsittelyn kohteen saattaessa olla 5-vuotias lapsi.

Rikosrubriikkina oli vuoden 1971 rikoslain 20 luvun voimassa ollessa yleensä lapseen kohdistunut haureus ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaava käyttäytyminen lasta kohtaan, vapauden riisto ja väkisinmakaaminen. Vuoden 1998 lainmuutoksen jälkeen rubriikkeina esiintyvät yleensä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja raiskaus tai törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä raiskaus.[331]

Lapsikohteisten seksuaalirikollisten joukossa esiintyvät samat seksuaaliset suuntaukset kuin aikuistenkin kohdalla: on esimerkiksi sadisteja, sadomasokisteja, exhibitionisteja, voyeristeja eli tirkistelijöitä ja fetisistejä sekä kuvallisen lapsipornon katselijoita. Usein yhteydet kohteisiin on saatu internetin seuranhakuilmoitusten avulla (esim. KKO:2004:71), minkä jälkeen yhteyksiä on pidetty sähköpostitse ja puhelimitse, kuten seuraavassa tapauksessa:

> Nuori mies oli syytteessä kolmen vuoden aikana tapahtuneesta rikossarjasta, joka käsitti törkeän raiskauksen, törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön sekä lukuisia lapsen hyväksikäyttörikoksia ja niiden yrityksiä sekä lapsipornon hallussapitoa. Hän oli huumeiden käyttäjä ja etsi internetin kautta 12-16-vuotiaita tyttöjä. Syyte törkeästä raiskauksesta tuli tapauksessa, jossa hän oli sähköpostitse uskotellut itse olevansa 14-vuotias, ja saanut nuoren tytön suostutelluksi tapaamaan itseään. Hän oli pakottanut tytön autoon ja ajanut syrjäiselle paikalle, missä hän nahkavyöllä ja kämmenellä lyömällä oli pakottanut tämän riisuutumaan, nuolemaan tekopenistä ja työntämään sitä sukuelimiinsä. Lyödessään uhria samanaikaisesti vyöllä hän oli ulostanut ja virtsannut tämän päälle. Lisäksi hän oli sitonut uhrin kädet käsiraudalla selän taakse ja suorittanut tälle anaaliyhdynnän. Tekonsa aikana hän oli ottanut uhrista kuvia ja uhannut julkistaa ne. Tekijällä todettiin sukupuolinen käytös- ja hillitsemis- ja kohdehäiriö, masokismi ja sadismi, mutta häntä pidettiin syyntakeisena.

Sadomasokistiset pedofiilit ajautuvat taipumuksensa kanssa helposti joko vankilaan tai mielisairaalaan tai vuorotellen kumpaankin. Tapauksen ongelmallisuutta kuvastaa myös se, että esimerkiksi eräässä tapauksessa oli kysymyksessä jo kolmas mielentilalausuntopyyntö. Syytetty oli aikaisemmin tuomittu jo 15 eri kertaa

331 Lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten rubrisoinnit riippuvat oleellisesti siitä, miten raiskaus on määritelty rikoslaissa. Anglosaksisissa maissa kutsutaan sukupuoliyhteyttä alaikäisen kanssa raiskaukseksi, kuten Englannissa, jossa lainkohdan otsikkona on "Rape of a child under 13" (Sexual Offences at Act 2003, 5).

lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista ja oli tällä kertaa syytteessä 4-7-vuotiaisiin pikkupoikiin kohdistuneista teoista. Hän levitti peräaukon seutuun reumasalvaa, joka aiheutti kirvelyä sekä pisti parsinneulalla muutamia kertoja lapsen takamuksiin. Hän myös voiteli itseään ja pisteli itseään neuloilla. Henkilöä pidettiin täyttä ymmärrystä vailla olevana, mutta myös katsottiin, että psykiatrisesta hoidosta saattaisi tällaisessa tapauksessa olla hyötyä.

Diagnooseissa sadistisiin lapsiin kohdistuneisiin seksuaalirikoksiin syyllistyneitä kuvataan usein kypsymättömiksi ja aroiksi tai lapsellisiksi ja yksinkertaisiksi. Lasten fyysiset vammat saattavat olla vähäisiä, mutta henkinen trauma voi olla suuri, kuten tapauksessa, jossa ilmastointiteipillä, köydellä sekä ilmakiväärillä varustautunut mies hyökkäsi omatekoinen kommandopipo päässä 8-vuotiaan tytön eteen, laittoi tämän silmien ja suun ympärille ilmastointiteippiä sekä sitoi tytön kädet selän taakse. Ladossa hän pakotti tytön suuseksiin ja jätti heiniin peiteltynä latoon. Tyttö olisi saattanut kuolla kylmyyteen, mutta isä löysi potkurinjälkiä seuraamalla tytön sidottuna ladosta.

Fetisistejä eli niitä, joiden seksuaalinen mielenkiinto kohdistuu esineisiin, rikosprosesseissa ja mielentilatutkimuksissa ei juuri esiinny, koska hyvin harvoin kysymyksessä on rikos, ellei tekijä anasta kiinnostuksensa kohteita. Fetisisti voi kuitenkin samalla olla myös pedofiili, kuten seuraavassa tapauksessa:

> Kysymyksessä oli kumisaapasfetitisti, joka oli erityisen ihastunut narskuvaäänisiin ja tuoreen kumin hajuisiin Nokian Kontio kumisaappaisiin. Niinpä hän anasti kumisaappaita eri paikoista, lähinnä koulujen auloista, joihin lapset olivat jättäneet saappaansa koulutuntien ajaksi. Hän oli ollut töissä linja-autonkuljettajana ja tavannut siellä toisen pedofiilin, joka oli neuvonut miestä tarkkailemaan autosta jääviä pikkupoikia ja kiertämään vapaa-aikoinaan samalla reitillä vastapäivään. Mies oli tuomittu kolme kertaa aikaisemmin seksuaalirikoksista. Nyt hän oli mielentilatutkimuksessa, koska hän oli syytteessä lapseen kohdistuvasta haureudesta ja vapaudenriistosta. Mies oli pysäyttänyt maastoautonsa vähän yli 11-vuotiaan pojan viereen, työntänyt tämän autoonsa ja ajanut metsätielle, jossa yrittänyt yhdyntää. Tämän jälkeen hän oli tönäissyt pojan uudelleen autoon, laittanut hupun tämän päähän ja myöhemmin vapauttanut pojan. Äänestyspäätöksellä tekijää pidettiin syyntakeisena vähemmistöön jääneen jäsenen pitäessä häntä täyttä ymmärrystä vailla olevana kromosomihäiriön vuoksi.

Muutamissa tapauksissa tekijät ovat olleet sellaisessa luottamusasemassa ja työtehtävässä, jossa he ovat päässeet lapsia lähelle, kuten tukihenkilönä toiminut mies, joka oli toiminut myös seurakunnan nuorisotyössä, mutta joutunut lopulta syytteeseen lapsen ryöstöstä ja jatketusta lapseen kohdistuneesta haureudesta.

Toisessa tapauksessa taas lapsipornoa harrastava mies oli hakeutunut 5- ja 3-vuotiaiden tyttöjen lastenhoitajaksi, kosketellut toisen tytön sukupuolielimiä ja laittanut peniksensä tämän suuhun. Syyte tuli kahdesta törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, ei sen sijaan raiskauksesta. Vastaavanlainen syyte törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja lapseen kohdistuneesta haureudesta tuli miehelle, joka 21-vuotiaana harjoitti 5-vuotiaan kanssa sukupuoliyhteyteen verrattavissa olevaa haureutta. Toinen samanlainen teko tapahtui muutamaa vuotta myöhemmin, jolloin kohteena oli 7-vuotias poika. Viimeksi mainitussakaan tapauksessa ei syytetty raiskauksesta.

Seuraavassa tapauksessa lasten törkeät seksuaaliset hyväksikäytöt mahdollistuivat osaksi rikosrekisterilainsäädännön, osaksi Suomen maantieteellisen laajuuden vuoksi:

> Autonkuljettaja oli kilpailutuksen seurauksena voittanut koulukuljetukset ajettavakseen. Hän oli syntyjään toiselta puolelta Suomea, mutta muuttanut. Hänen rikosrekisterinsä oli 10 vuoden ajalta puhdas. Hänet oli kuitenkin aikoinaan tuomittu nuorena henkilönä monista eri rikoksista mm. väkisinmakaamisesta, ryöstöstä, laittomasta vangitsemisesta ja pahoinpitelystä. Tekojen kohteena oli nyt neljä aistivammaista sisarusta, joiden kanssa hän oli ollut sukupuoliyhteydessä ja tehnyt mitä erilaisempia seksuaalisia tekoja.

Yllä olevassa tapauksessa mies oli sitä mieltä, että vanhemmat tytöt olivat ihastuneita häneen. Ei ole mitenkään harvinaista, että lapsiin sekaantujat ja pedofiilit eivät pidä seksuaalisia tekojaan lapsille vaarallisina. Päinvastoin he joskus katsovat, ettei kysymyksessä voi olla hyväksikäyttö, jos ei ole käytetty väkivaltaa tai uhkailua. Tällaisia ajatuskulkuja esiintyy sellaisissakin tapauksissa, jossa lapset ovat olleet hyvin pieniä, alle kouluikäisiä.[332]

4.2.2.3. Lasten hyväksikäyttö ja insesti

4.2.2.3.1. Insesti ja sukurutsa lainsäädännössä

Rikoslainsäädännössä ei ole koskaan esiintynyt insesti -nimistä rikosta, vaan vielä vuoden 1971 rikoslain 20 luvussa puhuttiin sukurutsasta (RL 20:7) ja vuoden 1998 uudistuksen jälkeen sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken (RL 17:22). Insestikielto on ollut kytköksissä avioesteisiin ja historian kuluessa vaihdellut suurestikin.[333] Tällä hetkellä kriminalisointi koskee sukupuoliyhteyttä alenevaa

332 Paitsi, että pedofiilit pitävät usein käyttäytymistään täysin hyväksyttävänä, he eivät näe myöskään lapsipornossa mitään kielteistä, vaan päinvastoin haluavat joskus tallentaa aktit, joissa he ovat itse olleet mukana.

333 Sisarusten välisestä insestikiellosta tunnettuja poikkeuksia olivat sisarusavioliitot faraoiden ajan Egyptissä ja muinaisessa Persiassa. - Britasdotter - Stövling 1982 s. 59; Kristinusko vei kehitystä puolestaan aivan päinvastaiseen suuntaan tuoden kummien ja rippipappien sukulaisetkin insestikiellon piiriin. Kanonisen oikeuden syntiluettelosta Tuomas Akvinolainen piti insestiä vakavampana rikoksena kuin aviorikosta, mutta lievempänä kuin homoseksuaalisuus, itsetyydytys ja eläimeen sekaantuminen, koska viimeksi mainitut olivat luonnonvastaisia toimintoja, joissa ei ollut

tai ylenevää polvea olevan biologisen sukulaisen kanssa tai biologisten sisarusten kesken. Sisarpuolia ei tässä yhteydessä pidetä lähisukulaisina eikä myöskään isä- tai äitipuolia tai lapsipuolia eikä ottovanhempia ja ottolapsia tai kasvattivanhempia tai kasvattilapsia. Säännöksellä on tarkoitus suojella nimenomaan lapsia, minkä vuoksi se ei koske alle 18-vuotta nuorempaa jälkeläistä, joka on sukupuoliyhteydessä oman vanhempansa tai tämän vanhemman kanssa, eikä myöskään henkilöä, joka on pakotettu tai lainvastaisesti taivutettu sukupuoliyhteyteen.[334]

Rikosoikeuden ulkopuolella insesti määritellään laajemmin: sellaisten läheisten sukulaisten väliseksi seksuaaliseksi kanssakäymiseksi, jotka eivät ole puolisoita keskenään, riippumatta siitä, ovatko he verisukulaisia vai eivät. Laajemman määritelmän taustalla on pyrkimys ehkäistä lasten seksuaalista riistoa muuttuneissa perheolosuhteissa ottamalla huomioon lapsen oikeuksien sopimus, joka tuli voimaan Suomessa vuonna 1991. Erityisesti yleissopimuksen 34 artikla koskee insestitapauksia. Siinä sopimusvaltioita velvoitetaan ryhtymään kaikkiin tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin estääkseen lapsen houkutteleminen tai pakottaminen osallistumaan laittomiin seksuaalisiin tekoihin, lasten hyväksikäyttö prostituutiossa ja muussa laittomassa seksuaalisen toiminnan harjoittamisessa sekä lasten hyväksikäyttö pornografisissa esityksissä tai aineistoissa.

Seuraavassa käsitelläänkin mielentilalausuntojen pohjalta insestiä sekä henkilöiden että tekojen osalta laajasti: aineistoon on otettu kaikki perhemuodot sekä perheiden ulkopuoliset lähisukulaiset. Teot kattavat kaikki kriminalisoidut seksuaalirikokset. Koska kohteena on paljon lapsia, syytteiden osalta tekojen rubrisointiin ja törkeysarvioon on syytä kiinnittää huomiota, eli siihen, milloin kysymyksessä on lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja raiskaus ja milloin pelkästään lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.

4.2.2.3.2. Mielentila, tekijät ja uhrit

Insestiä ovat tutkineet monen eri alan edustajat, kuten antropologit, sosiologit, lääkärit, psykologit, sosiaalityöntekijät ja psykiatrit. Vain harva on todennut tekevänsä kriminologista tutkimusta, vaikka insesti on tavallisesti myös rikos. Suomessa teemaan tarttui Inkeri Anttila, joka julkaisi vuonna 1956 tutkimuksen "Alaikäisiin kohdistuneet siveellisyysrikokset ja niiden tekijät".[335] Vuonna 1993 Anne Palonen puolestaan julkaisi kriminologisen tutkimuksen aiheesta "Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö perheissä". Hänen empiirisenä tutkimusmateriaalinaan olivat mielentilalausunnot insestitapauksissa vuosilta 1971-1993.[336]

---

lisääntymismahdol-lisuutta. - Maisch 1973 (1968) s. 26; Bullough 1976 s. 180-182.

334 HE 52/1970 vp. s. 10; Heinonen ym. 2002 s. 699-700.

335 Inkeri Anttila käytti lähteenään pääasiassa lääkintöhallituksen kastroimisasiakirjoja vuosilta 1950-1954. Niiden lisäksi hänellä oli käytössään henkilötutkinta-asiakirjoja ja hän täydensi tutkimustaan haastatteluilla. Kaikkiaan tutkittavia tapauksia oli 503. - Anttila 1956 s. 34, 37 ja 44-45.

336 Anne Palonen kävi tutkimustaan varten läpi Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen ja STAKESin arkistoissa kaikki lapsiin kohdistuneisiin seksuaalirikoksiin syyllistyneistä mainittuna vuosina laaditut mielentilalausunnot, joita oli yhteensä 127. Materiaali sisälsi pääasiassa alle 16-vuotiaisiin kohdistuneita tekoja. Näistä tapauksista hän valitsi edelleen ne, joissa tekijänä oli isä,

Tämä tutkimus käsittää noin 280 seksuaalirikoksista annettua mielentilalausuntoa vuosilta 1971-2005. Näistä lapsiin, perheenjäseniin ja sukulaisiin kohdistuneita seksuaalirikoksia oli kaikkiaan 114. Perheen ulkopuolisia lapsiin sekaantujia, joiden uhrit olivat alle 16-vuotiaita oli yhteensä 61. Perheenjäseniin ja muihin sukulaisiin kohdistuneita insestitekoja oli yhteensä 53. Toisin sanoen perheenjäsenet ja sukulaiset ovat lapsille tässä suhteessa lähes yhtä vaarallisia kuin vieraatkin. Perheenjäsenistä kohteena oli oma lapsi, äiti tai muu perheenjäsen 46 tapauksessa ja muu sukulainen, kuten pojantytär, vaimon sisaren tytär, veljen tytär jne. 7 tapauksessa. Perheenjäseniin kohdistuneiden tekojen tekijöistä yli puolet oli syyntakeisia eli 26 henkilöä, täyttä ymmärrystä vailla olevia oli 15 ja syyntakeettomia 5.[337] Muihin sukulaisiin kohdistuneissa teoissa valtaosa eli 6 oli syyntakeisia ja yksi syyntakeeton. Alentuneesti syyntakeisia tässä ryhmässä ei ollut lainkaan.

4.2.2.3.3. Insestin määritelmä ja jaotuksia

Mielentilalausuntoihin päätyneet insestiteot käsittävät myös koko seksuaalisen käyttäytymisen kirjon. Toisin sanoen ne eivät tekoina eroa muista kriminalisoiduista seksuaalirikoksista.[338] Insestitekoja sinänsä voidaan jaotella eri tavoin. Tekijän suhtautumisen ja lapsen aseman perusteella on käytetty jakoa lievään, keskivaikeaan ja vaikeaan insestiin.[339]

Lievällä insestillä tässä jaotuksessa tarkoitetaan tilannetta, jossa pakottavaa addiktiivista toimintaa ei ole, eikä hyväksikäyttö ole perhesalaisuus, vaan sitä ajatellaan jonkinlaisena lipsahduksena. Vain vähemmistöhän insestiin syyllistyneistä on pedofiilejä.[340] Myös isä-tytär-insestitapauksissa, joita useimmat ovat, jokin muu kuin pedofilia on motivoinut insestikäyttäytymiseen.[341]

Keskivaikeaksi insesti on määritelty sellaisissa tapauksissa, jolloin se on perhesalaisuus ja väärinkäyttäjä on riippuvainen toiminnastaan. Väärinkäyttäjän puoliso ei kykene asettumaan lapsen puolelle vaan usein kieltää insestin. Tekijän ja joskus jopa hänen puolisonsa mielestä tällainen suhde lapseen on kaunis asia. Erilaisia insestikombinaatioita esiintyy tekijöiden henkilöhistoriassa ja tekoja

isäpuoli, isoisä tai äidin vakituinen seurustelukumppani. Kaikkiaan näitä tapauksia oli 36. - Palonen 1998 s. 28.

337 Varsinaisesti syyntakeettomia oli neljä, koska yksi tapaus kylläkin perustui insestiepäilyyn, mutta siinä mielentilatutkimuksessa oli äiti, joka syytti lapsen isää eli entistä aviopuolisoaan lapsen hyväksikäytöstä. Diagnoosina oli harhaluuloisuushäiriö ja syyte koski alunperin törkeää vapaudenriistoa. Samassa jutussa mielentilatutkimuksissa oli myös lääkäri, joka syytteen mukaan oli ollut mukana piilottelemassa tytärtä.

338 Insesti ei ole rikosoikeudellinen termi, vaan sana tulee latinan sanasta castus, joka tarkoittaa siveää ja puhdasta ja sanasta incestus, joka tarkoittaa epäpuhdasta, häpeämätöntä ja irstasta. Latinan verbi incestare merkitsee puolestaan häpäisemistä ja tahraamista.

339 12.9.2008 http://www.tukiasema.net/teemat/artikkelit. asp?doc ID = 194.

340 Herbert Maischien tutkimuksessa selvästi pedofiilisiä insestiin syyllistyjiä oli ainoastaan 9 %. Anne Palosen tutkimissa mielentilalausunnoissa 5 tutkituista 36 hyväksikäyttäjästä sai pedofilia -diagnoosin. - Maisch 1973 (1968) s. 199; Palonen 1998 s. 35.

341 Näin oli myös tapauksessa, jossa isä raiskasi 13-vuotiaan tyttärensä. Isä ei ollut pedofiili, vaan diagnoosina oli keskivaikea masennus, somaattinen oireyhtymä ja sekamuotoinen persoonallisuushäiriö.

saatetaan romantisoida, kuten eräässä tapauksessa, jossa isä kertoi rakastuneensa 14-vuotiaaseen tyttäreensä ja olleensa tämän kanssa sukupuoliyhteydessä yli 64 kertaa. Ensimmäiseen makaamiseen liittyi myös sadistisia piirteitä, koska hän oli sitonut tyttärensä kädet ja jalat teipein ja naruin, murtanut tämän vastarinnan lyönnein ja maannut tämän eri asennoissa sekä uhkaillut perheenjäsenten ja itsensä surmaamisella, mikäli tämä kertoisi asiasta muille.[342]

Suhtautuminen insestiperheissä tekoihin vaihtelee, mutta ei ole niinkään harvinaista, että tekijät eivät pidä toimintaansa tuomittavana ja että toinen puoliso eli tavallisesti äiti jättäytyy passiiviseksi, vaikka hän tietää asiasta. Passiivisuuden syynä on usein väkivaltaisuuden pelko tai epäusko tapahtuneesta.[343] Myöskään kaikki insesti-isät eivät näe suhteessa mitään moitittavaa, kuten se viidesti avioliitossa ollut mies, joka perusteli lyömällä ja uhkaamisella aikaansaatua sukupuoliyhteyttä 9-12-vuotiaaseen tyttäreensä sillä, että hänellä tuolloin ei ollut vaimoa. Mitään pahaa suhteessa ei nähnyt myöskään mies, joka vuosikausia oli sukupuoliyhteydessä 9-16-vuotiaan tytärpuolensa kanssa, joka tuli suhteesta raskaaksi.

Lastensuojelun Keskusliiton mukaan vaikeassa insestissä lapselta puuttuu suojaava hahmo kokonaan ja molemmat vanhemmat ovat mukana insestissä. Insestiin liittyy myös vahvaa sadomasokismia ja insestiä pidetään ehdottomana perhesalaisuutena. Uhria saatetaan uhkailla, jottei hän kertoisi tapahtumista kenellekään ja perheen sisällä saatetaan myös ajatella, että insesti on normaalia. Tällainen insestikäyttäytyminen on saattanut jatkua sukupolvesta toiseen.[344]

Perheen salaisuuden piiriin linnoittautuneita insestiperheitä oli mielentilalausunnoissa useampiakin ja perheissä saattoi olla montakin lasta. Joskus insestivyyhti alkoi purkaantua siten, että vanhemmat lapset muuttivat pois kotoa ja ilmoittivat asiasta viranomaisille. Jos muu perhe piti insestiä normaalina, tällaista ilmiantajaa saatettiin kohdella perheen petturina. Usein myös perheen lasten ja vaimon suhteet ulkomaailmaan oli tukahdutettu mahdollisimman vähiin, eikä insestiin syyllistynyt ymmärtänyt tilannetta lainkaan, vaan katsoi muiden ihmisten vain kadehtivan "perheen jäsenten läheisiä välejä". Syytteiden teonkuvausten ja syytettyjen lausuntojen välillä oli joskus niin suuri ristiriita, että on vaikea ymmärtää, että kysymyksessä oli sama perhe. Näin oli esimerkiksi tapauksessa, jossa isä oli viikoittain yhdynnässä tyttärensä kanssa, jolle tehtiin 14-vuotiaana abortti ja joka myöhemmin synnytti isälleen lapsen. Mies pahoinpiteli tytärtään nyrkein, potkimalla, puremalla ja tukistamalla osan vammoista ollessa pahojakin. Miestä kuvailtiin lähinnä perhetyranniksi ja elämää painajaismaiseksi. Syytetty itse uskoi

342 Myös tähän tapaukseen liittyi tekojen dokumentointia, sillä tekijä merkitsi yhdyntäkerrat vihkoon ja kuvasi videokameralla tyttärensä kanssa suorittamansa yhdynnän, pyrkimyksenään ilmeisesti kiristää tätä vaitioloon. Tekijää pidettiin syyntakeisena.

343 Anne Palosen tutkimuksessa oli 36 tapausta ja taulukon muodossa äitien suhtautuminen oli seuraavaa: 18 jättäytynyt passiiviseksi, vaikka oli tiennyt asiasta; 3 oli tiennyt, mutta lähtenyt hakemaan apua vasta pitkän ajan kuluttua; 4 ei aluksi tiennyt, mutta kun sai tietää, ilmoitti asiasta heti viranomaisille; 4 äitiä oli toiminut heti; 3 äitiä ei tiennyt tapahtumista; 1 äiti oli psyykkisesti niin sairas, ettei ymmärtänyt, mitä perheessä tapahtui; 1 äiti oli kuollut; ja kahdessa tapauksessa ei ollut tietoa äidin käyttäytymisestä. - Palonen 1998 s. 90. - Ks. KKO 1993:95.

344 Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu 89. Miten autan lasta. Helsinki 1993.

perheen pitävän hänestä ja katsoi tyttärenkin saaneen jotain positiivista näistä tapahtumista.[345]

Suurin osa insestiteoista on isien tyttäriinsä kohdistumia tekoja, mutta muunkinlaisia tekoja esiintyy, vaikka esimerkiksi naisia hyväksikäyttäjistä on vain noin 2 %. Teot saattavat olla jo niin outoja ja tekijät siinä määrin vainoharhaisia, että heitä pidetään syyntakeettomina, kuten tapauksessa, jossa tekijä pahoinpideltyään vaimoaan, pakotti pariskunnan nuoren pojan aseella uhaten makaamaan äitinsä päällä. Vastaavasti skitsofreenista miestä pidettiin syyntakeettomana, kun hän oli raiskannut oman äitinsä.[346] Vaikka useimmin syytettyinä ovatkin miehet, mahtuu joukkoon muutamia äitejäkin, jotka ovat saaneet syytteen omaan lapseensa kohdistuneesta haureudesta. Tapauksessa teot kohdistuivat noin 5-vuotiaisiin lapsiin, jotka otettiin huostaan.[347]

4.2.2.3.4. Insestitekojen rubrisoituminen mielentilatutkimusvaiheessa

Kuten edellä kuvatuista tapauksista saattaa havaita, teot ovat voineet olla hyvinkin väkivaltaisia ja kysymyksessä on ollut muidenkin tunnusmerkistöjen toteutuminen kuin vain vuonna 1971 säädetty sukurutsa (RL 20:7) tai vuonna 1998 säädetty sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken (RL 17:22). Kumpikaan säännös toteutuakseen ei kuitenkaan ole edellyttänyt väkivaltaa. Jos insesti määritellään laajemmin sukulaisuudesta riippumattomaksi, tunnusmerkistöjen määrä kasvaa huomattavasti.[348] Useimmiten vuoden 1971 rikoslain 20 luvussa sukurutsasäännöksen kanssa ideaalikonkurrenssissa olivat muut saman luvun tunnusmerkistöt. Vastaavasti vuonna 1998 säädetyn rikoslain 20 luvun säännökset ja 17:22 säännös tulevat sovellettavaksi rikoslain 7 luvun yhteistä rangaistusta koskevien säännös-

345 Tekijän ja perheen seksuaalisuus saattaa olla myös monella tavalla sekavaa ja siihen voi liittyä monenlaisia pedofiilisiä ja sadomasokistisia mieltymyksiä, kuten tapauksessa, jossa mies oltuaan vuosikausia sukupuoliyhteydessä tyttärensä kanssa, oli myös kuvannut videonauhalle toisen miehen yhdynnän tyttärensä kanssa.

346 Välttämättä äitinsä raiskaajia ei kuitenkaan automaattisesti pidetä syyntakeettomana, vaan diagnoosista riippuen on päädytty myös vähentyneeseen syyntakeisuuteen. Diagnoosina kahdessa tapauksessa esiintyi myös kromosomihäiriö (XXY).

347 Eräässä toisessa tapauksessa kohteena oli pikkupoika ja äitiä syytettiin törkeästä pahoinpitelystä, lapseen kohdistuneesta haureudesta, pahoinpitelystä ja pakottamisesta. Seksuaalisten hyväilyjen lisäksi poikaa oli pidetty jääkylmän suihkun alla sekä heitelty kaljapulloilla päähän ja fyysisesti kuritettu. Toiseen tapaukseen ei liittynyt edellä kuvatun laista fyysistä väkivaltaa, vaan syyte koski lapseen kohdistunutta haureutta tytön ollessa 3-5-vuotias. Syytteessä oli sekä mies että nainen. Miehen syyntakeisuus todettiin alentuneeksi ja nainen täydessä ymmärryksessä olevaksi.

348 Vuonna 1971 voimaantulleessa rikoslain 20 luvussa tällaisia kriminalisointeja olivat: lapseen kohdistuva haureus (20:3), lapsen vietteleminen haureuteen (20:4), nuoreen henkilöön kohdistuva haureus (20:5), sukupuolisiveellisyyttä loukkaava käyttäytyminen lasta kohtaan (20:6) sekä väkisinmakaaminen (20:1) ja vapautta loukkaava haureus (20:2). Vastaavasti vuonna 1998 säädetyn RL 17:22:n tunnusmerkistön ohella voivat tulla sovellettavaksi rikoslain 20 luvun säännökset raiskauksesta, törkeästä raiskauksesta, pakottamisesta sukupuoliyhteyteen ja pakottamisesta seksuaaliseen tekoon (20:1-4), seksuaalinen hyväksikäyttö (20:5), lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (20:6 ja 7). Myös on ajateltavissa perhepiirissä tapahtunut seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö, seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta, paritus ja törkeä paritus (20:8, 8a, 9, 9a).

ten mukaisesti. Toisin sanoen insestiteot ovat usein konkurrenssissa muiden seksuaalirikosten kanssa.

Seuraavassa huomio kiinnitetään lähinnä siihen, miten mielentilalausunnoissa syyte on rubrisoitu käytetyn väkivallan suhteen. Tarkastelun kohteena on lähinnä se, milloin teko on rubrisoitu väkisinmakaamiseksi ja raiskaukseksi ja milloin väkivallan on katsottu sisältyvän esimerkiksi lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, vaikka säännös ei väkivallankäyttöä edellytäkään.[349] Erityisen mielenkiintoinen on pienten lasten asema, koska aikaisemminhan katsottiin, ettei pieni lapsi voi olla väkisinmakaamisen kohteena, koska hän ei pysty tunnusmerkistön mukaisesti vastustamaan fyysisillä voimillaan väkisinmakaamista.

Oman perheen lapsiin kohdistetuista seksuaalirikoksista syytettyjä mielentilatutkittuja on vuosittain ollut vain muutamia, yleensä alle 5. Taulukossa 4 käydään läpi kursorisesti 31 mielentilalausunnon teonkuvaukset ja syytteiden rubrisoinnit vuosilta 1985-2005.[350] Tapaukset on aineistosta valittu lähinnä kuvaamaan sitä, miten perheessä ja sukulaispiirissä lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset on syytteissä rubrisoitu mielentilatutkimuksen tekovaiheessa. Kirjaamisissa saattaa olla epätarkkuuksia ja näytöstä riippuen prosessin kuluessa kuvaukset ovat saattaneet muuttua. Asiakirjoista kuitenkin selviää se, millaisena juttu on siinä vaiheessa juridisesti nähty, kun syytetty on määrätty mielentilatutkimukseen.[351]

4.2.2.3.5. Perheen ja sukulaisten lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset

Taulukossa 4 kuvatuissa tapauksissa konkurrenssikysymykset herättävät mielenkiintoa. Vuoden 1971 sukurutsasäännös (RL 20:7) ja vuoden 1998 säännös sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken (RL 17:22) ovat siten tarkkarajaisia, ettei niiden suhteen esiinny epätietoisuutta. Sen sijaan horjuvuutta oikeuskäytännössä esiintyy sen suhteen, oliko kysymyksessä lisäksi lapseen kohdistuva haureus (RL 20:3), väkisinmakaaminen (RL 20:1) tai pahoinpitely, ja vastaavasti vuonna 1998 säädetty lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:6 ja 7), raiskaus tai törkeä raiskaus (RL 20:1 ja 2) tai pahoinpitely. Liitteessä 4 kerrottujen oikeustapausten valossa näyttää siltä, että lasten pakottamista sukupuoliyhteyteen perhe- tai sukulaispiirissä ei törkeänkään väkivallan tapauksissa ole aina katsottu väkisinmakaamiseksi tai raiskaukseksi. Näin esimerkiksi tapauksissa 27, 12, 5 ja 14.[352]

Syytekäytäntö on vuoden 1998 jälkeenkin vaihdellut, vaikka raiskaus / törkeä raiskaus esiintyykin toisinaan konkurrenssissa lapsen seksuaalisen hyväksikäytön / törkeän hyväksikäytön kanssa.[353] Hyvin pienten lasten vaginaan tai anukseen

349 Mielentilatutkimusten tekijöille rikosoikeudellisia rubriikkejä tärkeämpiä ovat ymmärrettävästi muut tekijät.

350 Taulukossa 4 tapaukset (31 kpl) ovat taulukkomuodossa. Siinä järjestys on määräytynyt ajallisesti satunnaisesti syyntakeisuuslausunnon ja sukulaissuhteen perusteella.

351 Vuoden 1971 rikoslain 20 luvun mukaisia rubrisointeja esiintyi myös vuonna 1999 annetuissa mielentilalausunnoissa.

352 Varsinkin vanhemmissa tapauksissa on ilmeisesti katsottu, että väkisinmakaamis- /raiskaussäännös on edellyttänyt sen laatuista pakottamista, jonka estämiseen pieni lapsi ei kykene.

353 Ks. Rautio 2009 s. 445.

tunkeutumiset näyttävät ainakin vuoteen 2011 saakka rubrisoituvan ainoastaan lasten seksuaalisiksi hyväksikäytöiksi tai törkeiksi sellaisiksi, kuten taulukko 4:n tapauksissa 22, 31 ja 24, joissa lapset olivat 9 kk - 7 vuoden ikäisiä. Ratkaisuun on ilmeisesti päädytty sen vuoksi, ettei pienten lasten raiskausta säännöksen vuonna 1998 saamassa muodossa katsottu pakottamiseksi, koska lapset eivät kyenneet tekoa vastustamaan. Jos raiskaussäännös olisi formuloitu toisin, tulos olisi myös toinen. Alaikäisten raiskaus voidaan formuloida penetraation perusteella siten, että tunnusmerkistöön ei kuulu pakottamis- eikä suostumuselementtiä, kuten vuonna 2011 tehtiin säätämällä RL 20:1:een toinen momentti, jossa uhrin avuton tila otettiin huomioon.

Insestirikoksista sukurutsa (1971/16 RL 20:7) ja sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken (1988/563 RL 17:22) ovat aina olleet virallisen syytteen alaisia rikoksia. Sukurutsaa lukuun ottamatta kaikki muut nykykatsannoissa insestiä koskevat rikokset olivat vuoden 1971 rikoslain 20 luvussa asianomistajarikoksia. Vuonna 2011 voimaan tulleessa rikoslain 20 luvussa edelleen asianomistajarikoksia ovat pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:3), pakottaminen seksuaaliseen tekoon (RL 20:4) ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä (RL 20:5.1) 4 kohdassa mainitut tapaukset, jos uhri on täyttänyt 18-vuotta. Ns. vakaan tahdon pykälä eli RL 20:12, jonka mukaan syyttäjä voi jättää syytteen nostamatta, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista raiskaustapauksissa (RL 20:1) muutettiin vuonna 2011 niin ikään siten, että se koskee vain RL 20:1 raiskaussäännöstä uhrin ollessa 18-vuotta täyttänyt. Tätä ennen vakaan tahdon pykälä koski myös tekoja, jotka kohdistuivat mm. tiedottomaan ja vammaiseen henkilöön (RL 20:5.2) sekä lapseen (RL 20:6), niin omituiselta kuin tämä saattaakin kuulostaa.[354]

Oikeustapaukset osoittavat, että lapsilla on ollut vaikeuksia tulla kuulluksi. Varsinkin sellaisissa tapauksissa, jolloin toinen vanhemmista eli tavallisesti äiti on tietoinen insestistä, mutta ei halua ryhtyä toimenpiteisiin, joko sen takia, että hän on riippuvainen miehestään tai sen takia, että hän tuntee itsensä uhatuksi. Eräässäkin tapauksessa, jossa isä oli ollut säännönmukaisesti yhdynnässä 10-11-vuotiaiden tytärten kanssa, äiti oli luultavasti koko ajan ollut tietoinen tapahtumista ja muuttanut esimerkiksi toisen tyttären sänkyyn nukkumaan, jotta toinen tytär voisi nukkua miehen kanssa. Perheen yhteistä salaisuutta saatetaan varjella niin pitkälle, että tapaukset tulevat ilmi vasta vuosien perästä, kuten eräässäkin tapauksessa, jossa insestisuhde oli jatkunut toistakymmentä vuotta vaginaali- ja anaaliyhdyntöinä ja tullut oikeuskäsittelyyn vasta tyttären tultua täysi-ikäiseksi. Eräässä tapauksessa puolestaan toisella kymmenellä olevat tytöt olivat juosseet hakemaan apua poliisiasemalta, mutta äiti oli ilmoittanut, ettei hänellä ole mitään vaatimuksia miestään kohtaan ja juttu oli rauennut ja siitä oli tehty tutkinnan lo-

354 Inkeri Anttila kiinnitti jo vuonna 1977 huomiota siihen, miten juuri insestitapauksissa jako virallisen syytteen alaisiin ja asianomistajarikoksiin saattaa johtaa oikeustajunnan kannalta vääriin ratkaisuihin, koska rikoksentekijä voi uhkaamalla ja painostamalla tai maksamalla saada asianomistajan luopumaan syytteestä. Näitä tapauksia varten lakiin myöhemmin otettiin "erittäin tärkeää yleistä etua" -koskeva säännös. - Anttila - Lakimies 1977 s. 213-221.

pettamispäätös.[355] Eräässä tapauksessa puolestaan 13-vuotias tytär kertoi hyväksikäytöstä viranomaisille ja perheen äitikin uskoi tapauksen vasta löydettyään tyttären kirjallisen kuvauksen suuseksistä isän kanssa. Seksuaalinen hyväksikäyttö tuli viranomaisten tietoon, kun tytär hakeutui psyykkisten oireiden hoitoon ja kertoi hyväksikäytöstä.

Seksuaalisen hyväksikäytön ja insestin ilmitulon lisääntymisen on arveltu johtuvan pääasiassa siitä, että aiheesta on keskusteltu julkisuudessa. Lasten kanssa työskentelevät henkilöt kouluissa, päiväkodeissa ja terveydenhuollossa ovat alkaneet myös tehdä ilmoituksia epäilyistä, kun seksuaalisen hyväksikäytön oireet on opittu tunnistamaan. Nuoret myös oma-aloitteisesti ovat alkaneet hakeutua hoitoon. Seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuleekin tieto usein ensimmäiseksi jollekin muulle viranhaltijalle kuin lastensuojelutyöntekijälle, kuten opettajalle, lääkärille tai kouluterveydenhoitajalle.[356]

4.2.2.4. Väkivaltaiset raiskaukset

4.2.2.4.1. Tekijöiden moninaisuus

Hyvin harvat raiskaajat joutuvat mielentilatutkimuksiin, mutta ne jotka joutuvat, ovat yleensä syyllistyneet hyvin väkivaltaisiin raiskauksiin. Tekijässä, tekotilanteessa tai uhrissa on täytynyt olla jotakin, joka on herättänyt epäilyksen tekijän syyntakeisuudesta. Usein tämä seikka on ollut jo aikaisemmin todettu mielenterveydellinen ongelma. Jos henkilö todetaan mielentilatutkimuksessa syyntakeettomaksi, hän yleensä on ollut skitsofreenikko.[357] Syyntakeiset tekijät muodostavat kuitenkin suurimman ryhmän myös niissä tapauksissa, joissa teko on kohdistunut aikuiseen, perheen ulkopuoliseen henkilöön.[358]

Mielentilatutkimuksissa tekijät typisoituvat oikeuspsykiatrian ja syyntakeisuuden suhteen. Syyntakeettomat ovat pääasiassa skitsofreenikkoja, niin kuin edellä todettiin. Alentuneesti syyntakeiset saavat puolestaan useimmiten borderline -diagnoosin tai heidän persoonallisuutensa todetaan patologiseksi tai antisosiaaliseksi. Lisänä usein on myös alkoholiongelma. Syyntakeiset puolestaan ovat usein epäsosiaalisia tai epävakaita persoonallisuudeltaan ja heilläkin useimmiten löytyy alkoholiriippuvuus. Typisoituminen johtuu niistä kysymyksistä, joihin lainsäädännön perusteella mielentilatutkimuksissa haetaan vastausta.[359] Muussa suhteessa väkivaltaisten raiskausten tekijät ja tekotilanteet vaihtelevat suurestikin. Kohteena voi olla tuttu henkilö tai tuiki tuntematonkin. Useimmiten mielentila-

355 Uhkailua ja pelottelua on esiintynyt myös siinä muodossa, että isä on uhannut tappaa itsensä, jos tapauksesta ilmoitetaan muille.

356 Ks. insestitapausten ilmitulosta ja niistä tehdyistä tutkimuksista. - Palonen 1998 s. 112-141.

357 Näin on sekä uudemmissa että vanhemmissa mielentilalausunnoissa.

358 Tässä tutkimuksessa oli kaikkiaan 125 mielentilalausuntoa vuosilta 1971-2005, joissa päärikoksena oli raiskaus / väkisinmakaaminen ja joissa kohteena oli perheen ja suvun ulkopuolinen täysi-ikäinen henkilö. Syyntakeisuusjakautumat mielentilalausunnoissa olivat seuraavat: ymmärrystä vailla 24 kpl, täyttä ymmärrystä vailla 47 kpl ja täydessä ymmärryksessä 54 kpl.

359 Ks. pää- ja sivudiagnoosit mielentilalausunnoissa. - Wagner-Prenner 2000 s. 221-233.

tutkimukseen joutuvat kuitenkin ne, joissa väkivaltaisen raiskauksen kohteena on tuntematon.[360] Raiskauksen uhrit ovat saattaneet olla pidempi- tai lyhyempiaikaisia tuttavuuksia: entisiä tyttöystäviä ja asuinkumppaneita, ravintolailtojen tuttavuuksia, samoissa ryyppyporukoissa liikkuneita, kontaktipuhelimen välityksellä tavattuja tai vaikkapa naapureita, kuten seuraavassa tapauksessa:

> Nuori mies oli tavannut kotimatkalla linja-autossa naapuriportaassa asuvan naisen, jonka hän oli tuntenut noin kuukauden ajan. Mies oli kotiin päästyään soittanut naiselle ja pyytänyt tätä luokseen, mihin tämä ei kuitenkaan ollut suostunut. Hetken kuluttua ovikello oli soinut, mies oli yllättäen tullut naisen asuntoon. Puhelun päätyttyä mies oli pahoinpidellyt naista potkimalla ja ottanut tämän laukusta rahaa, minkä jälkeen hän oli pakottanut naisen ottamaan siittimen suuhunsa ja imemään sitä. Tämän jälkeen hän oli raahannut naisen makuuhuoneeseen ja maannut tämän. Tutkiva lääkäri piti miestä täyttä ymmärrystä vailla olevana ja lääkintöhallitus täydessä ymmärryksessä olevana.

Tuntemattomiin kohdistuneissa raiskauksissa kohtaamispaikat ovat mitä moninaisimpia: puistoja, bussipysäkkejä, porraskäytäviä tai vaikkapa pankkiautomaatin aula. Mahtuupa joukkoon autoon kaappaaminenkin kuten seuraavassa:

> Nuori mies oli pysäyttänyt iltapäivällä autolla ajaneen naisen ja valehdellut omassa autossaan olevan jotain vialla. Naisen noustua autosta mies oli pakottanut tämän ladatulla ampuma-aseella uhaten siirtymään kuljettajan viereiselle paikalle ja lähtenyt itse ajamaan autoa. Ajeltuaan eri teitä pari tuntia eräällä metsätiellä hän oli pakottanut naisen ensin oraaliseksiin ja sen jälkeen vaginaaliseen yhdyntään. Lopuksi hän oli kiristämällä ja uhkaamalla ottanut naiselta rahaa. Tekijä todettiin syyntakeiseksi.

> Hieman erilainen kaappaus tapahtui, kun autolla ajanut mies näki naisen polkupyöräilevän ja pysäytti tämän tarttumalla pyörään, laittoi käden uhrin suun eteen ja vähän myöhemmin narun tämän suuhun kiristäen sitä takaa. Tämän jälkeen mies oli raahannut vastaan rimpuilevan naisen pakettiautoonsa, laittanut narun tämän kaulan ympäri ja työntänyt hänet kumoon auton lattialle ja riisunut tältä housut.

360 Vuosina 1971-2005 väkivaltaisiin raiskauksiin syyllistyneistä 125 mielentilalausunnosta kohteena oli tuttu henkilö 39:ssä tapauksessa ja tuntematon 82:ssa tapauksessa. Näissä kaikissa tapauksissa tekijä oli suomalainen. Lisäksi mielentilatutkimuksissa oli 4 ulkomaalaista, joiden tekojen kohteena olivat tuntemattomat henkilöt. Näiden lukujen perusteella voidaan sanoa, että mielentilatutkimukseen lähetetään noin kaksi kertaa useammin henkilöitä, joissa raiskauksen kohteena on ollut tuntematon henkilö. Useimmiten nämä tapaukset ovat olleet sellaisia, joissa uhrin kimppuun on hyökätty.

> Tämän jälkeen hän oli pakottanut naisen useita kertoja vaginaaliseen yhdyntään ja suuseksiin tapahtuman kestäessä autossa noin 2 tuntia. Lopuksi mies oli vaatinut saada pitää naisen pikkuhousut itsellään. Tekijä todettiin täyttä ymmärrystä vailla olevaksi.

Raiskauksen kohteeksi saattaa valikoitua täysin sattumanvarainen henkilö myös silloin, kun tekijä etsii uhriaan asuntoon tunkeutumalla tai murtautumalla, kuten seuraavissa tapauksissa:

> Nuori mies oli tunkeutunut naisen asuntoon ilmoittaen haluavansa joko seksiä naisen kanssa tai vaihtoehtoisesti tämän rahat. Nainen vastasi molempiin kieltävästi seurauksin, että mies löi häntä kasvoihin nyrkillä ja raiskasi hänet. Tämän jälkeen hän vaati uhrilta rahaa ja ne saatuaan poistui paikalta. Ennen lähtöään hän pyyhki sormenjälkiään ovenkahvasta, mutta unohti asuntoon vyönsä.

> Hieman erilainen tapaus sattui, kun moninkertainen rikoksenuusija tunkeutui ensin yhteen asuntoon rikkomalla tuuletusikkunan ja tultua miespuolisen asukkaan yllättämäksi murtautui tämän jälkeen saman talon toiseen asuntoon etsien ilmeisesti anastettavaa omaisuutta. Asunnossa asunut yli 60-vuotias nainen kuuli ääniä ja löysi miehen alakerrasta vasara kädessä. Tultuaan yllätetyksi mies pakotti naisen vasaralla uhaten yläkertaan ja työnsi hänet makuuhuoneessa vuoteelle alkaen repiä vaatteita tämän päältä. Naisen vastusteltua mies löi häntä vasaralla päähän. Nainen onnistui kuitenkin pääsemään tilanteesta pakoon ja raiskaus jäi yritykseksi. Mies todettiin täydessä ymmärryksessä olevaksi, vaikkakin hän ilmeisesti oli huumeiden vaikutuksen alaisena.

Suurin osa väkivaltaisiin raiskauksiin syyllistyneistä on siviilisäädyltään naimattomia tai eronneita. Osaltaan tähän varmasti ovat olleet syynä psyykkiset vaikeudet, alkoholin käyttö ja älyllinen heikkolahjaisuus, jota myös joskus raiskaajilla esiintyy. Tässäkin suhteessa pitää paikkansa se, että avioliitto ilmeisesti suojelee monilta rikoksilta. Väkivaltaistenkin raiskausten joukossa on kuitenkin joitakin tapauksia, joissa tekijä on teon tehdessään ollut avioliitossa. Joissakin tapauksissa väkivaltaisiin raiskauksiin syyllistyneellä saattaa olla takanaan useampiakin avioliittoja, kuten neljännessä avioliitossa olleella miehellä, joka saattoi ravintolatuttavansa tiedottomaan tilaan syöttämällä tälle diapam -tabletteja ja raiskasi tämän. Vajaamielisyyttä eikä mielisairautta todettu myöskään sillä miehellä, joka oli ollut naimisissa jo yli 20 vuotta ja josta avioliitosta oli muutamia lapsiakin, kun hän keittiöveitsellä ja tappamisella uhkaamisella oli perättäisinä päivinä pakottanut kaksi eri naista riisuutumaan alasti, hieromaan penistään ja toisessa tapauksessa pakottanut naisen suuseksiin. Sen sijaan tapauksessa todettiin kaksisuuntainen

mielialahäiriö mielialojen vaihdellessa masentuneisuuden ja hypomanian välillä. Naimisissa oli myös se täyttä ymmärrystä vailla olevaksi todettu, lukuisista väkisinmakaamisista jo aikaisemmin tuomittu mies, joka tunkeutui yli 80-vuotiaan yksin asuvan naisen asuntoon, pahoinpiteli tämän kurkusta kuristamalla ja nyrkein lyömällä ja naisen menetettyä tajuntansa makasi hänet. Joskus myös tekijät itse tavallaan hämmästyvät tekoaan ja pyrkivät löytämään sille selityksen ihmissuhdevaikeuksistaan esimerkiksi erotilanteessa, kuten seuraavassa:

> Nuori mies oli yöllä tunkeutunut avoimen parvekkeen oven kautta erääseen asuntoon, jossa oli yksin ollut nukkumassa nuori tyttö. Mies löi tyttöä olutpullolla päähän ja kurkusta kuristamalla ja tappamisella uhkaamalla raiskasi tytön. Sen jälkeen hän anasti asunnosta lompakon. Naapurit hälyttivät kuitenkin poliisit paikalle kuultuaan asunnosta meteliä ja mies saatiin heti kiinni. Mies oli selittänyt uhrille raiskanneensa tämän, koska oli ollut ahdistunut siitä, että vaimo oli jättänyt hänet pari viikkoa aikaisemmin ja avioerojuttu oli vireillä. Mies oli pyydellyt anteeksi tekoaan ja sanonut tehneensä väärin ja toivonut, ettei tyttö tekisi rikosilmoitusta. Mies oli aikaisemmin tuomittu lukuisista eriasteisista varkauksista ja auton anastuksista sekä ryöstöstä, mutta ei seksuaalirikoksista.

Usein raiskauksiin syyllistyneillä on pitkä rikosrekisteri, joka sisältää muitakin rikoksia kuin väkivaltarikoksia. He ovat toisin sanoen rikoksen uusijoita. Joskus mielentilatutkimukseen tulee kuitenkin myös tapauksia, joissa aikaisempaa rikosrekisteriä ei ole, tekijä elää normaalissa heteroseksuaalisessa suhteessa, eikä mitään raiskausta synnyttävää toimintahäiriötä pystytä diagnosoimaan, kuten seuraavassa tapauksessa, jossa käytettiin erittäin törkeää ja silmitöntä väkivaltaa:

> Nuori mies oli syytteessä törkeästä pahoinpitelystä ja törkeästä raiskauksesta. Mies hyökkäsi väijyksistä kadulla kulkeneen naisen perään ja löi välittömästi tätä mukanaan olleella teleskooppipatukalla päähän lukuisia kertoja naisen kaatuessa maahan vatsalleen. Välillä hän käänsi naisen selälleen ja jatkoi lyömistä patukalla ja nyrkein pääasiassa päähän. Päähän tuli ainakin 30 haavaa ja naisen pään ja kasvojen alueelle ommeltiin yli 60 tikkiä. Pahoinpitely aiheutti hengenvaaralliset vammat. Saatettuaan naisen täysin kykenemättömäksi puolustamaan itseään, mies riisui omat housunsa nilkkoihin ja veti voimalla naisen pitkät housut ja alushousut alas ja yritti sukupuoliyhteyttä tämän maatessa selällään lumella kadulla. Hän löi nyrkeillä naista vielä kasvoihin ja käänsi tämän vatsalleen ja riisui naiselta ja itseltään loput vaatteet ja masturboi itseään ja oli sukupuoliyhteydessä naisen kanssa.

Edellä mainitussa tapauksessa tekijää syytettiin sekä törkeästä pahoinpitelystä että törkeästä raiskauksesta. Tapauksessa todettiin kylläkin alkoholin väärinkäyttöä, mutta diagnoosiksi ei löytynyt muuta kuin tekijän vaativa, varautunut ja itsekeskeinen persoonallisuus. Humalatilakaan ei täyttänyt patologisen humalatilan määrettä. Tekijän dokumentoituun menneisyyteen nähden näin raaka käyttäytyminen jäi mysteeriksi.

4.2.2.4.2. Hyökkäysraiskaukset

Hyökkäysraiskaukset keskittyvät ymmärrettävästi sellaisiin tilanteisiin, joissa äkkiarvaamatta hyökätään tuntemattoman henkilön kimppuun. Näitä on joskus kutsuttu ns. "puskaraiskauksiksi", mutta äkkiarvaamaton hyökkäys voi tulla paitsi puistoissa ja kaduilla myös autoissa ja asunnoissa. Ymmärrettävästi tekijän syyntakeisuutta aletaan epäillä, jos tämä äkkiarvaamattomasti hyökkää täysin tuntemattoman henkilön kimppuun ja raiskaa tämän. Suurimmassa osassa tapauksista, joissa kohteena on ollut tuntematon henkilö, onkin kysymys hyökkäysraiskauksesta. Tuttuihin kohdistuneet raiskaukset, joissa tekijä on määrätty mielentilatutkimukseen, ovat luonteeltaan toisen tyyppisiä ja niissä syyntakeisuusepäily usein liittyy raiskauksen sadistiseen tai muulla tavoin väkivaltaiseen tekotapaan.

Vaikka hyökkäysraiskaukset useimmiten tapahtuvat paikassa, jossa tekijä ja uhri sattumalta kohtaavat, poikkeuksia tästäkin on. Yhdessä tapauksessa sairaalan potilas joutui raiskausyrityksen kohteeksi, kun samassa sairaalassa ollut mies lähti saattamaan häntä osastolle.[361] Toisessa tapauksessa raiskaus tapahtui tekijän kotona, ja kohteena oli kodinhoitaja:

> Perheen keski-ikäinen poika oli hyökännyt keittiöstä kodinhoitajan kimppuun ja raahannut tämän kamarin sängylle ja pitänyt kiinni käsistä ja puristanut kurkusta. Kodinhoitajan mukaan he olivat aluksi keskustelleet ihan tavallisesti ja syöneet lounasta ja hän oli tehnyt askareitaan. Kodinhoitaja ja perheen poika eivät tunteneet ennestään toisiaan. Tekijän vainoharhaisuus todettiin kroonisen mielisairauden tasoiseksi. Hän myönsi tapahtuneet, mutta katsoi sukupuoliyhteyden tapahtuneen molemminpuolisin suostumuksin. Tekijä oli käsittänyt kaikki naisen sanomiset oman mieltymyksensä mukaisesti. Esimerkiksi siten, että kun tämä oli puhunut saamastaan kannustuslisästä, mies oli ymmärtänyt sen joksikin eroottiseksi vihjaukseksi. Hän oli myös sitä mieltä, että kodinhoitaja oli hoitanut ehkäisyn tapahtuman varalta ja että tämän aviomieheltäkin oli kysytty lupa. Tekijä todettiin mielentilatutkimuksessa syyntakeettomaksi.

Puistoraiskaajia esiintyy mielentilatutkimuksissa useampiakin.[362] Puistoissa ta-

361 Mielentilatutkimuksessa raiskausyritykseen syyllistynyt todettiin erittäin vaaralliseksi toisen hengelle ja terveydelle.

362 Esim. Helsingissä Hesperian puistossa ja Kaisaniemen puistossa.

pahtuneiden hyökkäysraiskausten tekijöinä on ollut myös rikoksen uusijoita, kuten 1990-luvun alussa Helsingissä, jolloin tiellä ulkoillut 10 päivää aikaisemmin vankilasta vapautunut mies löi nuorta naista 3 kertaa kivellä päähän, minkä jälkeen hän raahasi naisen pusikkoon ja raiskasi tämän ja pakotti tämän hieromaan käsin siitintään. Nainen ei ollut aikaisemmin ollut yhdynnässä. Mies oli aikaisemmin tuomittu lukuisista rikoksista mm. törkeästä pahoinpitelystä ja väkisinmakaamisista. Mies oli harrastanut voimailulajeja ja käyttänyt anabolisia steroideja. Häntä pidettiin syyntakeisena. Väkivaltaiseen rikoksen uusijaan törmäsi puistossa myös yöllä ystävättärensä luokse yöpymään menossa ollut nainen, kun mies tappouhkauksin ja käden suun eteen laittamalla pakotti hänet yhdyntään. Mies oli aikaisemmin vuosien varrella tuomittu paitsi pahoinpitelyistä myös väkisinmakaamisen yrityksestä ja taposta, joka oli tehty sukupuoliyhdynnän yhteydessä. Diagnoosiksi määrittyi ainoastaan väkivaltainen seksuaalisuus ja tekijää pidettiin syyntakeisena.

Klassisten puisto- ja katuraiskausten lisäksi mielentilatutkimuksista löytyy myös liftareiden raiskauksia. Joskus raiskaus on tehty autossa ja joskus taas kuljettaja lähtenyt autosta poistuneen naisen perään.[363] Liftaaminen ei ole riskitöntä, mikä kävi ilmi myös tapauksessa, jossa lievästi älyllisesti kehitysvammainen, jo aiemminkin väkisinmakaamisesta tuomittu mies otti kyytiinsä liftarityön, jolle kertoi elämänsä vaikeuksista. Hän kertoi aikovansa ampua itsensä mukanaan olevalla haulikolla, mutta tytön lähdettyä autosta, juoksi tämän kiinni ja teräaseella ja haulikolla ampumisella uhaten raiskasi tämän.[364]

Puistoissa, kaduilla ja autoissa ihminen saattaa tahtomattaan törmätä potentiaaliseen väkivaltaiseen raiskaajaan, mutta tilanne voi olla myös sellainen, että raiskaaja tunkeutuu tuntemattoman henkilön asuntoon. Tällaisia filmeistä tuttuja tilanteita on tapahtunut todellisuudessa myös Suomessa. Mielentilatutkimuksissa niitä oli vuosina 1971-2005 kymmenkunta.[365] Mielentilalausunnoissa katsottiin, että 1 oli ymmärrystä vailla, 3 täyttä ymmärrystä vailla ja 6 täydessä ymmärryksessä.

Asuntoihin tunkeutuneiden raiskaajien uhrit olivat täysin sattumanvaraisia, kuten tapauksessa, jossa paranoidinen skitsofreenikko soitteli kymmeniä ovikelloja ja monen tunnin etsinnän päästä löysi aukinaisen oven, josta pääsi asuntoon sisään edeten keittiön kautta makuuhuoneeseen, jossa nukkumassa ollut nainen heräsi. Mies viilsi naisen ylävartaloon haavoja, joten syyte tuli paitsi törkeästä raiskauksesta myös törkeästä pahoinpitelystä.

363 Esim. tapaus, jossa uhri pakotettiin suuseksiin ja syyte tuli vuoden 1971 RL 20 luvun mukaisesti vapautta loukkaavasta haureudesta. Samantyyppinen tapaus sattui 1990-luvun alussa, jolloin liftarin kyytiin ottanut mies ajoi syrjäiseen paikkaan ja raiskasi naisen. Tämän jälkeen hän palasi takaisin kaupunkiin ja pakotti naisen nyrkillä poskeen lyöden pysymään autossa ja pakotti tämän vielä suuseksiin. Edellisessä tapauksessa tekijää pidettiin täyttä ymmärrystä vailla olevana ja jälkimmäisessä täydessä ymmärryksessä olevana.

364 Tekijää pidettiin täyttä ymmärrystä vailla olevana, mutta samalla katsottiin, että hän tarvitsee tukea yhteiskunnassa selviytymiseen, eikä hän kykene hoitamaan asioitaan oikeudenkäynnissä.

365 Kaikkiaan väkivaltaisia raiskauksia, jotka kohdistuivat raiskaajalle entuudestaan tuntemattomaan henkilöön oli tuona aikana 82.

Myöskään kohteiden iällä ei ollut merkitystä asuntoihin tunkeutuneille raiskaajille nuorimman ollessa 15-vuotias ja vanhimman lähempänä yhdeksääkymmentä.[366] Iäkkäitä naisia oli uhreina kaikkiaan 4.

Asuntoihin tunkeutuneilla raiskaajilla oli kaikilla aikaisempi rikosrekisteri, joillakin hyvin pitkäkin. Niin oli myös sillä miehellä, jonka epäiltiin syyllistyneen noin kolmeenkymmeneen tunkeutumiseen ihmisten asuntoihin. Häntä ei ollut kuitenkaan tuomittu aikaisemmin seksuaalirikoksista eikä väkivaltarikoksista, vaan talousrikoksista, petoksista ja varastetun tavaran kätkemisestä. Poliisi tunsi miehen toimintatavat ja piti häntä hyvänä tiirikoijana ja kylmähermoisena:

> Mies ei ollut syytteessä väkisinmakaamisesta vaan kotirauhan rikkomisesta ja vapautta loukkaavasta haureudesta, sillä mies oli tiirikoinut erään asunnon oven auki ja hiipinyt siellä asuneen pariskunnan makuuhuoneeseen. Hän oli mennyt naisen päälle ja puolisoiden herättyä poistunut asunnosta eikä naisen puoliso ollut tavoittanut miestä. Miehen epäiltiin syyllistyneen noin kolmeenkymmeneen vastaavanlaiseen tekoon 3 vuoden aikana. Mies oli tiirikoinut asuntojen ovet auki ja päässyt siten asuntoihin, hän oli riisunut itsensä siellä alasti ja havaituksi tultuaan paennut asunnoista.

Mies kieltäytyi yhteistyöstä viranomaisten kanssa, minkä vuoksi hänen kehityshistoriansa jäi pakostakin puutteelliseksi. Häntä pidettiin kuitenkin syyntakeisena.

4.2.2.4.3. Väkivallan toteuttamistavat

Nykyisen lainsäädännön mukaan raiskaus on väkivaltarikos, joka edellyttää pakottamista ja väkivallan käyttämistä tai sillä uhkaamista. Kysymykseen voi tulla myös tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelon tai muun avuttoman tilan hyväksikäyttö (RL 20:1). Kysymyksessä on toisin sanoen tilanne, jossa uhri ei kykene puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan. Väkivallan toteuttamistapojen moninaisuus käy ilmi myös mielentilatutkimuksista. Tapahtumasarja on usein alkanut houkuttelulla ja pyynnöillä jatkaa esimerkiksi ravintolailtaa myöhemmin ja, kun pyyntöön ei ole suostuttu tai vastaus on ymmärretty aivan väärin, seurauksena on ollut väkivaltainen hyökkäys.

Mielentilalausunnoissa on myös muutamia tapauksia, joissa uhri on saatettu tajuttomaksi lääkkeillä tai muilla huumavilla aineilla ja sen jälkeen raiskattu. Uhrit ovat olleet tekijöille enemmän tai vähemmän tuttuja, mutta muuten tapaukset ovat luonteeltaan hyvin erilaisia. Yhdessä tapauksessa kysymyksessä oli ryyppyporukka, johon kuuluneelle naiselle oli juotettu teetä, johon oli sekoitettu lääkettä. Nainen oli seuraavana päivänä pakotettu suu- ym. seksiin. Toisessa tapauksessa taas

366 Yli 80-vuotiaan raiskaus tapahtui vanhustentalon asunnossa. Mies oli päässyt puukolla uhkaamalla sisään asuntoon ja vaatinut naista kertomaan rahojensa säilytyspaikan ja anastanut sen jälkeen rahaa. Tämän jälkeen hän oli raiskannut vanhuksen ja heittänyt tuoliin ja sitonut hänet siihen kiinni, lukinnut huoneiston oven ja jättänyt vanhuksen avuttomaan tilaan.

kysymyksessä oli miellyttävästi käyttäytynyt ravintolatuttavuus, johon uhri oli tutustunut viikkoa aikaisemmin. Lukuisista rikoksista aikaisemmin tuomittu tekijä käytti huumaamiseen kahviin sekoitettuja rauhoittavia lääkkeitä. Kuten edellisessäkin tapauksessa tässäkin uhria varoitettiin väkisinmakaamisen jälkeen tekemästä rikosilmoitusta uhkaamalla tappamisella. Eräässä vanhemmassa tapauksessa syyte sen sijaan ei tullut väkisinmakaamisesta vaan jatketusta parituksesta:

> Kaksi miestä olivat juottaneet samana päivänä mielisairaalasta poispäässeen naisen humalaan ja syöttäneet hänelle lääkkeitä. Tämän jälkeen he olivat antaneet useiden kymmenien miesten olla yhdynnässä naisen kanssa ja perineet makaajilta kertamaksun. Kaikkiaan tapahtumapaikkoja oli 4: toisen miehen asunto, laiva, höyryvoimalalaitos-työmaa ja eräs talo. Syytteen saaneella miehellä oli useita tuomioita takanaan, mutta ei väkivaltarikollisuutta. Myös hän oli ollut hoidettavana mielisairaalassa useampia kertoja.

Hyökkäysraiskauksissa usein yllätykselliseen kimppuun käymiseen yhdistyy nyrkeillä lyöntejä ja kuristaminen. Näin on varsinkin silloin, kun kohteena on tuntematon henkilö. Näissä tapauksissa väkivaltaa on käytetty raiskauksen mahdollistamiseksi. Joskus väkivalta on liittynyt myös omaisuuden ryöstöön, joka on toteutettu raiskauksen yhteydessä. Vastarinnan murtamisessa käytetään yleensä fyysistä väkivaltaa, mutta oikeuskäytännöstä löytyy myös tapaus, jossa syyte tuli paitsi väkisinmakaamisesta myös pakottamisesta, laittomasta uhkauksesta ja panttivangin ottamisesta:

> Tapahtumat saivat alkunsa, kun pariskunnan leiripaikalle ilmestyi nuori mies, joka tappamisella uhkaamalla pakotti miehen irrottamaan veneestään moottorin ja kantamaan sen uhkaajan veneeseen. Tämän jälkeen hän oli pakottanut naisen nousemaan veneeseensä, ajanut koko ajan aseella ja puukolla naista uhaten sekä teltalla aseella ja puukolla edelleen uhaten raiskannut tämän. Mies oli ryypännyt koko päivän, käyttänyt lääkkeitä sekä ollut ilmeisesti valvomisen takia jonkinlaisessa sekavuustilassa. Hän ei ollut kuitenkaan mielisairas, eikä hänellä ollut sen asteista psyykkistä häiriintyneisyyttä, mikä olennaisesti olisi heikentänyt hänen kykyään säädellä käyttäytymistään tai ymmärtää tekojensa tosiasiallista merkitystä tai niiden seurauksia. Tämän vuoksi hänen todettiin olleen täydessä ymmärryksessä.

Edellä kuvatuissa tapauksissa väkivalta liittyi yleensä raiskausta edeltäneeseen aikaan ja sillä pyrittiin murtamaan uhrin todellinen tai oletettu vastarinta. Raiskauksissa esiintyy kuitenkin myös toisenlaista väkivaltaa eli sellaista, joka liittyy itse seksiin. Teon kohde alistetaan tai pakotetaan seksuaalisen aktin yhteydessä mitä erilaisimpiin toimintoihin. Tavallisimpia niistä ovat oraali- ja anaaliseksiin pakottaminen ja erilainen esineiden käyttö. Tämän lisäksi tulevat moninaiset sa-

dismin ja sadomasokismin muodot.

Mielentilatutkimuksiin sisältyy useita tapauksia, jossa henkilö on pakotettu suuseksiin. Suuseksiä esiintyy myös erilaisissa yhdistelmissä: on tapauksia, jolloin henkilö on raiskannut uhrinsa käyttämällä sekä vaginaalista, oraali- että anaaliseksiä.[367] Hän on toisin sanoen tunkeutunut uhrin vaginaan ja anukseen ja pakottanut usein ottamaan peniksen suuhunsa. Joskus raiskaaja on ilmoittanut uhrilla olevan kaksi vaihtoehtoa selviytyä tilanteesta: joko hänen täytyisi ottaa tekijän penis suuhunsa tai antaa tämän olla yhdynnässä kanssaan. Toisinaan taas oraaliseksi liittyy erektiovaikeuksiin, kuten silloin, kun eräs mies pakotti naisen useita kertoja ottamaan veltostuneen siittimen suuhunsa niin syvälle, että nainen tämän seurauksena oksensi. Mielentilalausunnoissa esiintyy useampia tapauksia, joissa suuseksin kohteena on ollut hyvin iäkäs henkilö jopa yli 80-vuotias.

Anaaliyhdyntä eli peniksellä tunkeutuminen uhrin peräaukkoon liittyy raiskauksissa useimmiten muihin yhdyntätapoihin.[368] Anaaliyhdyntä tuottaa uhreille usein kovaa kipua ja saattaa yhdistyä myös muunlaiseen sadistiseen seksiin. Suomen rikoslaissa sukupuoliyhteys tällä hetkellä rajataan sukupuolielimellä tapahtuvan tai sukupuolielimeen kohdistuvaan seksuaaliseen tunkeutumiseen toisen kehoon (RL 20:10.1), joten muulla kuin peniksellä tapahtuva tunkeutuminen anukseen jää sukupuoliyhteyden nykyisen määritelmän ulkopuolelle. Raiskaus kokonaisvaltaisena tapahtumana voi sisältää kuitenkin myös muunlaista tunkeutumista uhrin anukseen, kuten seuraava tapaus osoittaa:

> Tekijä oli aluksi pahoinpidellyt uhriaan lyömällä nyrkein tätä päähän ja käsiin. Sen jälkeen hän oli sulkenut uhrin makuuhuoneeseen ja pakottanut tämän useita kertoja vaginaaliseen- ja oraaliyhdyntään sekä kovaa kipua tuottavaan anaaliyhdyntään. Aktien aikana hän oli lyönyt uhria jatkuvasti nyrkeillä eri puolille kehoa ja kasvoihin. Hän oli myös tuottanut uhrille kovaa kipua polttamalla tämän peräaukkoa palavalla savukkeella ja työntämällä kämmenensä tämän peräaukosta sisään.[369]

Paitsi palavia savukkeita myös erilaisia esineitä on aktien aikana työnnetty emättimeen, mutta joskus myös peräaukkoon. Esineet vaihtelevat ikkunalastasta kärpäslätkään ja kuohuviinipullon kaulaosasta lasipulloihin ja wc-harjan kaulaosaan.[370] Esineiden käyttö seksiakteissa ei kuitenkaan ole vaaratonta, eivätkä kaikki ilmeisesti siitä myöskään pidä, koska eräässäkin tapauksessa kotona pyrittiin piilottamaan kaikki vähänkin penistä muistuttavat esineet.

Joskus sadismi tai sadomasokismi mainitaan jo psykiatrisissa diagnooseissa,

367 Raiskauksen suhteen nämä eri kehoon tunkeutumiset on oikeuskäytännössä yleensä katsottu yhdeksi raiskauskokonaisuudeksi.

368 Ibid.

369 Tekijä oli selittänyt nähneensä elokuvan, jossa palava kynttilä työnnetään naisen peräaukkoon ja kuumaa vahaa kaadetaan aukon päälle.

370 Esineiden tunkemisessa anukseen on nykylainsäädännön mukaan kysymyksessä pakottaminen seksuaaliseen tekoon (RL 20:4).

toisinaan taas siihen viitataan teonkuvauksissa. Joskus taas tekotapa on kuvattavissa lähinnä sadistiseksi seksiksi, vaikka itse sanaa ei sen enempää diagnooseissa kuin teonkuvauksissakaan esiinny. Eräässä tapauksessa suoraan sanottiin, että syytetty ja uhri olivat kumpikin käyttäneet huumeita ja harrastaneet sadomasokistista seksiä, johon oli kuulunut läpsimistä ja sitomista. Mielentilatutkimuksien tapauksissa ei kuitenkaan yleensä ole kysymys yhteisymmärryksessä tapahtuneesta sadomasokistisesta seksistä, vaan toisen pakottamisesta tällaisen toiminnan kohteeksi. Kohteina on ollut myös lapsia, kuten 4-5-vuotias poika, jota oli wc:ssä roikotettu pää alaspäin niin, että pojan pää oli kastunut virtsaan ja ulosteeseen. Toisessa tapauksessa 7-8-vuotias tyttö oli pakotettu suuseksiin ja hänen päälleen oli ulostettu ja virtsattu.[371] Joskus sadistinen seksi on todella hengenvaarallista, kuten seuraavassa tapauksessa:

> Mies oli ottanut yli 40-vuotiaan vahvassa humalassa olleen naisen autoon, jonka kyydissä mies itse oli. Nainen oli perillä seurueen asunnossa sammunut sängylle, minkä jälkeen mies oli riisunut naisen ja ollut hänen kanssaan sukupuoliyhteydessä ja ilmeisesti asunnosta löytyneellä karkeateräisellä veitsellä silponut naisen emättimen, peräaukon ja peräsuolenseutua. Vammat olivat hengenvaaralliset sekä välittömästi että jälkeenkin päin ja aiheuttivat pysyvän vamman. Mies ei myöntänyt veitsen käyttöä, vaan kertoi repineensä naista käsin. Lääkäri oli kuitenkin sitä mieltä, että vammoja, jotka olivat osin 15 cm:n syvyisiä, ei oltu voitu tehdä muutoin kuin jollakin terävällä esineellä.

Edellä kuvatussa tapauksessa tekijä joutui syytteeseen sekä väkisinmakaamisesta että törkeästä pahoinpitelystä. Tekijää pidettiin syyntakeisena. Seksuaalinen väkivalta on joskus jopa sen tyyppistä, että sitä on vaikea edes psykiatrisesti diagnosoida.[372]

4.2.2.4.4. Kohteet tutuista vanhuksiin ja vammaisiin

Seksuaalisuus kattaa kaikenlaiset ihmiset: niin tekijöinä kuin raiskausten kohteinakin voi olla mitä erilaisimpia ihmisiä. Mielentilatutkimukseen määrättyjen väkivaltaisiin raiskauksiin syyllistyneiden kohteena useimmiten on kuitenkin ol-

371 Ks. Taulukko 4.

372 Täydessä ymmärryksessä todettiin olleen myös sen rikoksenuusijan, joka aseman tunnelissa löi erästä naista päähän viinapullolla niin, että pullo rikkoontui ja raahasi tämän sen jälkeen sivummalle pakottaen yhdyntään uhkauksin ja kurkusta kuristamalla. Tämän jälkeen hän oli vienyt naisen kadun yli metsikköön, repinyt tätä häpykarvoituksesta ja yrittänyt laittaa lunta tai jäätä naisen sukupuolielimiin sekä pakottanut tämän oraali- ja anaaliseksiin. Koko ajan mies oli uhannut uhriaan tappamisella. Kymmentä vuotta aikaisemmin mies oli hyökännyt pikkupojan kimppuun potkinut ja lyönyt tätä nyrkein ja purrut tätä sukuelimiin. Tästä tapahtumasta 7 vuoden jälkeen hän oli tunkeutunut yli 60-vuotiaan naisen asuntoon ja raiskannut tämän ja ryöstänyt tältä rahaa. Paria vuotta myöhemmin hän oli seurannut nuorta naista ja tunkeutunut tämän kotiin yrittäen raiskata naisen. Naisen isä poisti miehen asunnosta voimakeinoin. Tekijää oli rangaistu 16-vuotiaasta lähtien yhteensä 18 otteeseen erilaisista omaisuus- ja väkivaltarikoksista.

lut tuntematon kuin tuttu henkilö. Edellä kuvatuista oikeustapauksista voi havaita, että raiskauksen uhriksi voi joutua sekä kotona että kodin ulkopuolella. Kohde voi olla myös hyvinkin pieni lapsi tai vanhus. Kuten edellä on havaittu mielentilatutkimuksiin on määrätty useita pedofiilejä ja lapsiin sekaantujia.[373] Ilmeisesti raiskausten kohdistuessa joko pieniin lapsiin tai vanhuksiin, tuomioistuimet helpommin alkavat epäillä myös tekijän syyntakeisuutta.[374]

Myös vammaiset voivat joutua seksuaalirikosten kohteeksi.[375] Useammin kuin fyysinen vamma, mielentilalausunnoissa seksuaalirikoksien yhteydessä esiintyy maininta eriasteisesta kehitysvammaisuudesta. Seuraavassa tapauksessa tekijä oli lievästi kehitysvammainen keski-ikäinen mies ja uhri kehitysiältään lapsen tasolla oleva nainen:

> Tekijä kävi naisen kimppuun ja raiskasi hänet erittäin väkivaltaisesti leikellen raiskauksen jälkeen mm. uhrin häpykarvoitusta haavoittaen häntä. Tekijällä oli pitkä rikosrekisteri, jonka mukaan hänet oli tuomittu mm. törkeästä pahoinpitelystä, tapon yrityksestä, väkisinmakaamisesta jne. Hän oli vapautunut vankilasta edellisenä vuonna.

Tekijöiden joukosta löytyy myös tapaus, jossa kehitysvammainen 8-9-vuotiaan tasolla oleva mies oli syytteessä avunannosta väkisinmakaamiseen, mutta todettiin syyntakeettomaksi, koska hän oli helposti vammaisuutensa vuoksi narrattavissa, eikä hänen katsottu ymmärtäneen tekoaan.[376]

373 Tapausmateriaalissa oli yksi tapaus, jossa tekijä oli syytteessä sekä 4- ja 6-vuotiaisiin lapsiin sekaantumisesta että raiskausyrityksestä, joka tapahtui vanhustentalossa.

374 Iäkkäistä uhreista osa on joutunut raiskauksen kohteeksi asunnossaan, johon tekijä on tunkeutunut, osa ollessaan kävelyllä.

375 Uhreista ja tekijöistä löytyy mm. kuulovammaisuutta, kuuromykkyyttä ja cp-vammaisuutta.

376 Avunannosta syytettynä ollut mies oli ensin kuristanut uhria kurkusta ja sitten ryhtynyt repimään tältä housuja jalasta. Toinen mies oli puristanut takaapäin uhria kurkusta ja tämän jälkeen raiskannut tämän. Avunannosta syytetty mies oli odottanut paikalla jonkin aikaa, mutta lähtenyt sitten pois. Avunannosta syytetyn miehen osallisuus oli hyvin lähellä tekijäntointa. Ilmeisesti kehitysvammaisuus vaikutti siihen, että mies katsottiin avunantajaksi.

5. RAISKAUSSÄÄNNÖSTEN KONKRETISOITUMINEN OIKEUSKÄYTÄNNÖSSÄ

5.1. Hovioikeusmateriaalin esittely ja salassapito

Kuten edellisestä jaksosta on havaittu, vain pieni osa seksuaalirikollisista, vuosittain alle 20, joutuu mielentilatutkimuksiin. Luku on todella pieni, kun ottaa huomioon esimerkiksi, että vuonna 2010 poliisille ilmoitettiin yli 800 raiskausta ja yli 1100 lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Tuomioitakin raiskauksista oli vuonna 2010 87 ja lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä 322. On harvinaista, että seksuaalirikolliset joutuvat mielentilatutkimukseen, mutta on vielä harvinaisempaa, että heidät katsotaan syyntakeettomiksi tai alentuneesti syyntakeisiksi. Tämä johtuu kuten edellä olemme havainneet, rikoslain seksuaalirikoksia koskevista normeista ja syyntakeisuuskäsitteestä.

Valtaosa raiskaustapauksista ei siten päädy koskaan mielentilatutkimuksiin, vaan ne käsitellään normaalisti alioikeus- ja hovioikeusprosesseissa. Tässä jaksossa kuvataankin nimenomaan sitä, miten rikoslain 20 luvun raiskaussäännökset ovat oikeuskäytännössä konkretisoituneet. Tarkastelun kohteena on vuoden 1971 väkisinmakaamista koskeva RL 20:1 ja ennen kaikkea vuoden 1998 lain RL 20:1-3 pykälät eli raiskaus, törkeä raiskaus ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen. Tapauksia tarkastellaan hovioikeusmateriaalin pohjalta, joka jakaantuu seuraavasti: vuoden 1971 väkisinmakaamista koskeva RL 20:1 käsittää kaikki Rovaniemen hovioikeuden tapaukset (47 kpl) vuosilta 1979-2000. Muista hovioikeuksista eli Helsingin, Itä-Suomen, Turun ja Vaasan hovioikeuksista on 41 tapausta ja ne ajoittuvat ns. vanhan ja uuden lain taitekohtaan eli vuosiin 1998-2001 ja niihin on sovellettu vielä vuoden 1971 väkisinmakaamissäännöstä.

Vuoden 1998 rikoslain 20 luvusta koottu materiaali on liitteenä taulukossa 5, 6 ja 7 ja käsittää Turun, Vaasan, Itä-Suomen, Helsingin ja Rovaniemen hovioikeuksien tapaukset (196 kpl) vuosilta 2000-2005. Tapaukset jakaantuvat lainkohdittain seuraavasti: RL 20:1 raiskaus 152 tapausta, RL 20:2 törkeä raiskaus 30 tapausta ja RL 20:3 pakottaminen sukupuoliyhteyteen 14 tapausta. Lisäksi oli muutamia tapauksia, joissa hovioikeudet päätyivät soveltamaan seksuaaliseen tekoon pakottamista ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia lainkohtia (RL 20:4 ja 5). Hovioikeuksien materiaalin taulukoista löytyvät tiedot paitsi rikoksesta ja seuraamuksista myös valittajista, asianosaisten iästä ja salassapidon perusteista ja pituudesta. Koska tapauksia on pienemmistä hovioikeuksista vähän, tapaukset esitetään taulukoissa numerojärjestyksessä kertomatta, mistä hovioikeudesta on kysymys. Oikeuskäytäntö on loppujen lopuksi hyvin yhtenäinen, eikä taulukosta näin esitettynä pysty arvaamaan, mistä hovioikeudesta ja tapauksesta on kysymys.

Julkisuuslainsäädännön muutokset näkyvät selvästi oikeudenkäyntimateriaalissa. Vuoteen 1984 saakka voimassa oli laki oikeudenkäynnin julkisuudesta vuodelta 1926 (26/26). Vuoden 1984 laki (945/1984) ei tuonut käytäntöön suuria muutoksia. Jutut saatettiin käsitellä ns. suljetuin ovin eli yleisön läsnä olematta

varsinkin, kun syytettynä oli alle 18-vuotias henkilö. Asiakirjoja ei yleensä määrätty salassa pidettäväksi. Tämä näkyy selvästi Rovaniemen hovioikeuden oikeuskäytännöstä vuosilta 1979-2000, jolloin 47:stä tapauksesta ainoastaan 1 oli määrätty salassa pidettäväksi. Vuonna 1999 annettiin kuitenkin laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (526/1999), joka koski myös oikeudenkäyntiasiakirjoja. Lainsäädäntö tuli niin monimutkaiseksi, että tuomioistuimille oli ilmeisesti helpompaa julistaa oikeudenkäyntiaineisto salassa pidettäväksi kuin ryhtyä miettimään esimerkiksi asianomistajan henkilöllisyyden salassapitoa. Joskus myös todettiin, ettei aineistosta pystytä erottamaan salassapidon kannalta eriasteista materiaalia (ks. KKO:2004:90). Lopputuloksena oli, että valtaosa aikaisemmin julkisista oikeudenkäyntiasiakirjoista määrättiin salaisiksi. Esimerkiksi vuosina 1999-2004/5 hovioikeuksissa käsitellyistä 28 törkeätä raiskausta koskeneesta jutusta vain yhden asiakirjat olivat julkisia (ks. Taulukko 3).

Salassapitoaika vaihteli suuresti ollen yleensä 10-40 vuotta. Asiakirjoista ei yleensä käynyt ilmi, oliko joku asianosaisista vaatinut salassapitoa. Joissakin tapauksissa kuitenkin mainittiin, että syytetty, asianomistaja tai syyttäjä oli salassapitoa pyytänyt. Perusteluina useimmiten viitattiin ainoastaan oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 9 §:ään. Joissakin tapauksissa perusteluna esitettiin yksityiselämään liittyvät arkaluontoiset tiedot. Joskus asiakirjoissa oli ainoastaan "salainen" -leima. Tuomioistuimet olivat harvoin käyttäneet mahdollisuutta julistaa vain osa oikeudenkäyntiasiakirjoista salaisiksi. Muutamassa tapauksessa näin oli kuitenkin tehty: yhdessä tapauksessa asianomistajan henkilöllisyys oli pidettävä salassa ja toisessa juttuun liittyvät valokuvat määrättiin salaisiksi.

Vain parissa tapauksessa julkisuuskysymystä oli niin pitkälle pohdittu, että siitä äänestettiin. Näin kuitenkin tehtiin Helsingin hovioikeuden tapauksessa vuodelta 2004 (R02/3022), kun käräjäoikeus oli määrännyt asiakirjat tuomiolauselmaa ja sovellettuja lainkohtia lukuunottamatta pidettäväksi salassa 30 vuotta. Hovioikeuden ratkaisu oli julkinen lukuun ottamatta asianomistajan henkilöllisyyttä koskevia tietoja. Eri mieltä ollut jäsen oli periaatteessa sitä mieltä, ettei myöskään seksuaalirikosten tuomioiden perusteluja tulisi määrätä salassa pidettäväksi muutoin kuin, jos siihen on erityisiä syitä. Hän olisi kuitenkin halunnut ensin kuulla asianosaisia ja syyttäjää salassapitokysymyksestä, ennen kuin hän olisi voinut ottaa asiaan kantaa. Tilanne oli tavallaan päinvastainen Itä-Suomen hovioikeudessa vuonna 2000 (R99/524), kun hovioikeudenneuvos Turunen eriävässä mielipiteessään seuraavasti perusteli sitä, ettei oikeudenkäyntiaineistoa olisi määrättävä pidettäväksi salassa:

> Käräjäoikeuden tuomio kokonaisuudessaan ja asiakirjat pääpiirteittäin ovat hovioikeuden tuomion antamispäivään saakka olleet julkisia. Asianosaisista kukaan ei ole pyytänyt, että asiaa koskeva oikeudenkäyntiaineisto määrättäisiin pidettäväksi salassa. Asiaan ei liity sellaisia seikkoja, joiden vuoksi oikeudenkäyntiaineisto olisi viran puolesta määrättävä pidettäväksi salassa.

Oikeuskäytännön perusteella näyttääkin siltä, etteivät tuomioistuimet ole itselleen selvittäneet sitä, kenen tai mitä oikeudellisesti suojattuja etuja salassapitokäytännöllä suojellaan. Lähes automaattisesti juttu määrättään salassapidettäväksi, jos se koskee seksuaalisuutta.

Tällä hetkellä oikeudenkäynnin ja asiakirjojen julkisuutta säätelee vuodelta 2007 oleva laki oikeudenkäynnin julkisuudesta (370/2007), jossa tuomioistuinten harkintamahdollisuuksia on jälleen laajennettu.[377] Lähtökohtana lainkäytössä on mahdollisimman laaja avoimuus ja julkisuus. Toisaalta erityisesti seksualirikoksissa kysymys on myös yksityisyyden ja yksityiselämän suojasta. Tällöin keskeisenä perusteluna on uhrin suojaaminen. Kysymyksessä onkin punninta eri oikeuksien välillä. Toisaalta jokaisella on oikeus julkiseen oikeudenkäyntiin, joka on kansainvälisillä sopimuksilla ja perustuslailla taattu perusoikeus (EIS 6 art. 1-kohta, KP-sop. 14 art. ja PL 21 §). Samoin kansainvälisillä sopimuksilla ja perustuslailla yksityiselämää on suojattu (EIS 8 art., KP-sop. 17 art. ja PL 10.1 §).

5.2. Vuoden 1971 rikoslain 20 luku

5.2.1. "Väkivalta tai pakottava vaara"

Seksuaalirikoskomitea korosti vuonna 1967 yksilön oikeusturvaa, minkä vuoksi rangaistaviksi tuli julistaa vain seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja vapautta loukkaavat teot. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus ei kuitenkaan realisoitunut tunnusmerkkinä väkisinmakaamiskriminalisoinnissa esimerkiksi siten, että sukupuoliyhteyteen olisi vaadittu molempien osapuolten suostumusta. Seksuaalista itsemääräämisoikeutta käytettiinkin lähinnä kriminalisointien rajaamiskriteerinä siten, ettei pelkästään yleistä moraalia loukkaavia tekoja ollut syytä kriminalisoida seksuaalirikoksina.[378] Väkisinmakaaminen oli yhä edelleen pääasiassa väkivaltarikos, koska sukupuoliyhteyteen pakottamisessa edellytettiin väkivaltaa tai uhkausta jossa pakottava vaara on tarjona.

Hallituksen esityksessä sanottiin suoraan, että väkisinmakaamisrikos on määritelty pääasiallisesti samalla tavoin kuin vuoden 1889 rikoslaissa (RL 25:4).[379] Väkivaltaa oikeustapauksissa esiintyikin eri muodoissaan: oli kuristamista, nyrkillä kasvoihin lyömistä, laudanpätkällä hakkaamista, vaatteiden repimistä ja väkisin raahaamista. Uhkauksina, joissa pakottava vaara oli tarjona, esiintyi pahoinpitelyä ja tappamisella uhkaamista. Muutamassa tapauksessa uhkaava tilanne syntyi siten, että kuljettaja ajoi autonsa eri paikkaan kuin oli sovittu.[380]

Koska väkivalta ja sellaisella uhkaaminen kuului väkisinmakaamisen tunnusmerkistöön pakottamisen keinoina, tuomioistuimet joutuivat ottamaan kantaa myös siihen, milloin kyseinen pakottaminen meni väkisinmakaamistunnusmer-

377 Oikeudenkäynnin julkisuuden muodot jaetaan diaari-, käsittely-. asiakirja- ja ratkaisujulkisuuteen. Pääperiaatteena on julkisuus, jota voidaan kuitenkin rajoittaa suojattaessa ihmisten yksityisyyttä esimerkiksi juuri seksuaalirikoksissa. - Lohiniva-Kerkelä 2006 s. 371-383.

378 Seksuaalirikoskomitea 1967:A12 s. 12-13.

379 HE 52 vp. 1970 s. 2.

380 Toinen näistä tapauksista oli liftaustilanne.

kistön ulkopuolelle siten, että ideaalikonkurenssisääntöjä sovellettiin. Tuomioistuinkäytännöstä löytyykin tapauksia, joissa väkisinmakaamisen katsottiin olevan ideaalikonkurenssissa kotirauhan rikkomisen, pahoinpitelyn, laittoman vangitsemisen tai laittoman vapaudenriiston kanssa. Kurkusta kuristaminen tai pistoolilla uhkaaminen ei kuitenkaan aina johtanut ideaalikonkurenssiin. Rangaistuksen määrässä ideaalikonkurenssi ei näkynyt juuri millään tavalla.

Rangaistuskäytäntö oli lievää: suurin osa väkisinmakaamistuomioista oli 1- ½ vuotta vankeutta, vaikka rangaistusasteikko oli 6 kuukaudesta 10 vuotta vankeutta. Rangaistuskäytäntö oli hyvin yhtenäinen. Esimerkiksi Rovaniemen hovioikeuden 48 tapauksesta yli kahden vuoden tuomioita oli vain muutama. Myöskään silloin, kun tekijöitä oli 2 tai useampia, rangaistus ei noussut juuri vuotta korkeammaksi, varsinkaan silloin, kun tekijät olivat nuoria. Esimerkiksi tapauksessa, jossa 15-vuotiaat pojat ikkunan särkemällä kiipesivät taloon ja raiskasivat 83-vuotiaan naisen, rangaistus tekijälle oli 1 vuosi 15 päivää ja avunantajalle 6 kuukautta 20 päivää ehdollista vankeutta. Vastaavasti tapauksessa, jossa tekijät olivat 15- ja 16-vuotiaita ja uhri 14-vuotias, rangaistus oli kummallekin 9 kuukautta vankeutta ehdollisena. Samoin tekijöiden ollessa jo vanhempia (37 v ja 59 v) rangaistus oli 1 vuosi 3 kuukautta ja 1 vuosi 2 kuukautta ehdollisena. Myös joukkoraiskaustyyppisessä tapauksessa, jossa tekijöitä oli 5 iältään 19-40-vuotta, rangaistukset vaihtelivat 7 kuukauden ehdollisen vankeuden ja 1 vuoden 4 kuukauden ehdottoman vankeuden välillä.[381]

Alaikäisten raiskauksissa sen sijaan rangaistukset vaihtelivat suuresti. Vuoden 1971 laissa ideaalikonkurenssi esiintyi muodossa yksinteoin tehty väkisinmakaaminen ja lapseen kohdistunut haureus. Hovioikeuksissa vuoden 1998 jälkeen esiintyi myös tapauksia, joissa lapseen kohdistunut haureus oli korvattu lievemmän lain nojalla uuden lain mukaisella lapsen seksuaalisella hyväksikäytöllä. Rovaniemen hovioikeuden korkein tuomio oli 3 vuotta 1 kuukautta ja kysymyksessä oli väkisinmakaaminen ja yksinteoin tehty väkisinmakaaminen ja lapseen kohdistunut haureus. Tuomittu oli 25-vuotias ja uhri 14-vuotias. Toisen hovioikeuden tapauksessa, jossa tuomittiin 5 vuotta, oli kysymyksessä useampia väkisinmakaamisia ja lapsen seksuaalisia hyväksikäyttöjä tekijän ollessa puolta vanhempi kuin uhrinsa.[382] Oikeuskäytännöstä löytyy kuitenkin myös ehdollisia vankeusrangaistuksia.[383]

Verrattaessa Rovaniemen hovioikeuden rangaistuksia ja vahingonkorvauksia vuosilta 1979-2000 ja muiden hovioikeuksien vastaavia ratkaisuja vuosilta 1998-2001 havaitsee, että pohjoisessa rangaistus- ja vahingonkorvaustaso on ollut jonkin verran alhaisempi kuin etelän hovioikeuksissa. Rangaistustasossa on ilmeises-

381 Tosiasiassa sovellettava asteikko oli hyvin kapea. Oleellinen ero oli siinä, määrättiinkö rangaistus ehdolliseksi vai ei.

382 Rangaistuksiin vaikuttivat tekotilanteet: toisessa uhrin juottaminen sammuksiin ja toisessa hyökkääminen pyöräilevän tytön kimppuun.

383 Eräässä tapauksessa hovioikeus muutti rangaistuksen 1 vuodeksi ehdollista vankeutta. Syytetty ei tiennyt uhrin ikää eikä pitänyt mahdollisena, että tämä on 16 vuotta nuorempi. Itse teko oli väkivaltainen, joka sinänsä täytti väkisinmakaamisen tunnusmerkistön.

ti seurattu kvantitatiivisia tilastoja, jolloin tapausten yksilölliset piirteet häipyvät tuomioistuimen pyrkiessä tapauksen törkeysasteesta riippumatta keskiarvoon. Joissakin tapauksissa tuomioistuin on suoraan perusteluissaan viitannutkin tilastoon, kuten eräs käräjäoikeus päätyessään 1 vuoden 2 kuukauden rangaistukseen lausumalla: "Yleisen rangaistuskäytännön tilastoa ohjeena käyttäen käräjäoikeus pitää teosta oikeudenmukaisena rangaistuksena 1 vuotta 2 kuukautta vankeutta."[384]

5.2.2. Lieventävät asianhaarat

Vuoden 1971 raiskausta koskevassa RL 20:1:ssä oli erityinen rangaistusasteikko lieventävien asianhaarojen varalta, joka oli 14 vrk - 4 v vankeutta. Hallituksen esityksessä lievempinä tekomuotoina esitettiin tilanteet, joissa tekijä on tuntenut väkisinmakaamisen kohteen. Törkeysporrastusta perusteltiin hallituksen esityksessä seuraavasti:

> "Väkisinmakaamisrikokset voivat törkeysasteeltaan vaihdella suuresti. Törkeimpänä tapauksen voidaan pitää nuoren koskemattoman tytön raiskaamista ja lievimpänä yhteisymmärryksessä alkaneen seurustelun aiheuttamassa kiihtyneessä mielentilassa tapahtuvaa väkivallan käyttämistä sukupuoliyhteyteen pakotettaessa. Lievempiä tapauksia varten on pykälään otettu erityinen rangaistusasteikko. Sitä voitaisiin soveltaa esimerkiksi silloin, kun teko tapahtuu lakiehdotuksen 10 §:n 1 momentissa tarkoitettujen aviopuolisoiden kesken tai kun tekijä ja teon kohde ovat viettäneet laillistamatonta yhteiselämään tai olleet kihloissa."

Vaikka lainsäädäntövaiheessa korostettiinkin sitä, että kysymyksessä on yksilön seksuaalinen itsemääräämisoikeuden suojaaminen, eikä yleisillä moraalikannanotoilla ole merkitystä, tällaiset kannanotot kuitenkin näyttäytyivät hallituksen esityksessä perusteltaessa lievempää asteikkoa. Moraaliset kannanotot näkyivät myös rikoslain 10 §:n 3 momentin tuomitsematta jättämissäännöksen perusteluissa. Rangaistus voitiin jättää tuomitsematta paitsi asianosaisten vähäisen ikäeron ja henkisen ja ruumiillisen kehityksen perusteella, myös muissa tapauksissa, jolloin on "erityistä aihetta". Tällaisina pidettiin mm. sukupuolisuhteita prostituoitujen ja puoliprostituoitujen kanssa. Hallituksen esityksessä mainittiin, että rangaistus-

384 Myös muunlaisia perusteluja löytyi, kuten tapauksessa, jossa käräjäoikeus määräsi rangaistuksen ehdolliseksi viittaamalla vastaajan ikään, joka oli 20 vuotta, ja siihen ettei häntä ollut aiemmin rangaistu. Lisäksi perusteluna oli se, että vastaaja velvoitettiin suorittamaan asianomistajille tuntuva vahingonkorvaus suhteessa hänen tuloihinsa ja varallisuuteensa. Vahingonkorvaus oli 39.200 markkaa. Ehdollisen vankeusrangaistuksen ohella vastaaja tuomittiin 60 päiväsakkoon. Viittaus vahingonkorvauksen rangaistusta alentavaan luonteeseen on oikeusjärjestelmässämme outo, koska meillä ei ole punitiivista vahingonkorvausjärjestelmää ja tekijä on itse aiheuttanut tahallisella teolla oman vahingonkorvausvelvollisuutensa. Korkein oikeus ottikin tähän kysymykseen sen kannan, ettei vahingonkorvausta voida pitää rangaistusta alentavana seikkana silloin, kun se on rikokseen säännönmukaisesti liittyvä seuraamus (KKO 2005:5).

ten tuomitseminen olisi tällöin kohtuutonta varsinkin niissä tapauksissa, joissa rangaistavaksi säädetty teko on "siveettömyyteen antautuneen nuoren provosoima". Vuoden 1889 rikoslaissahan ei rangaistusta tuomittu, jos 15-17-vuotias oli siveettömyyteen antautunut. Vastaavanlaista ratkaisua esitettiin vuonna 1970 nyt RL 20:3, 4, 5 ja 6 tapauksissa sillä perusteella, että esimerkiksi ns. laiva- ja autotyttöjen joukossa oli 15 vuotta nuorempiakin.[385]

Seuraavassa tapauksessa Porin käräjäoikeus kuitenkin päätyi lieventäviin seikkoihin vuonna 1999 seuraavilla perusteilla:

> "Asian kokonaisarvostelussa käräjäoikeus on ottanut huomioon, että kyseessä on ollut illanvietto, jossa on nautittu alkoholia. Tästä johtuen tapahtumien ja tilanteen hallinta kaikilta osin ei ole ollut normaalia ja järkevää. Asianomistaja ei ole esittänyt syytä siihen, miksi oli, jo muiden poistuttua asunnosta, jäänyt sinne lähes puoleksitoista tunniksi yksin. Käräjäoikeus ei pidä myöskään asianomistajan antamaa selitystä siitä, miksi hän oli mennyt vastaajan makuuhuoneen sängylle istuskelemaan, kovin hyvin perusteltuna. Kun otetaan huomioon, että asianomistaja ei ole tapahtumasta saanut todellisia vammoja, osoittaa se käräjäoikeuden käsityksen mukaan, ettei kiinni käyminen vastaajan taholta ole ollut kovin voimakasta."

Lieventävinä seikkoina tapahtumassa oli siis asianosaisten tuttuus ja illanviettomainen tilanne, jossa nautittiin alkoholia sekä se, ettei käsiksi käyminen ollut niin voimakasta, että siitä olisi seurannut todellisia vammoja. Tässä tapauksessa päätös ei jäänyt kuitenkaan lopulliseksi, sillä Turun hovioikeus katsoi väkisinmakaamisen jääneen näyttämättä ja hylkäsi syytteen.[386]

5.3. Vuoden 1998 rikoslain raiskaussäännökset ja vuoden 2011 muutokset

5.3.1. Raiskaus (RL 20:1)

5.3.1.1. "Henkilöön kohdistuva väkivalta tai sen uhka"

Kuten edellä normeja koskevassa jaksossa on kuvattu, vuoden 1998 rikoslain 20 luvun uudistuksessa korostettiin kuten vuonna 1970, suojeltavana oikeushyvänä henkilökohtaista seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Se ei kuitenkaan raiskauksen tunnusmerkistössä edelleenkään näkynyt mitenkään vaan kuten aikaisem-

385 HE 52 vp. 1970 s. 3 ja 12. - Tuomitsemattajättämissäännös haluttiin, siis ulottaa niihinkin tapauksiin, joissa toinen osapuoli oli alle 15-vuotta. Säännös koski lapseen kohdistuvaa haureutta, lapsen viettelemistä haureuteen, nuoreen henkilöön kohdistuvaa haureutta ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa käyttäytymistä lasta kohtaan.

386 Käräjäoikeus perusteli siten lieventävien asianhaarojen vallitessa tapahtunutta väkisinmakaamista tilanteen hallitsemattomuuden ja tuttuuden osalta suunnilleen samalla tavoin kuin hallituksen esityksessäkin oli tehty.

minkin, tunnusmerkistö rakennettiin pakottamisen varaan. Väkivaltainen pakottaminen sukupuoliyhteyteen kuvattiin pääosin samalla tavoin kuin ryöstönkin tunnusmerkistössä eli pakotetaan käyttämällä väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sitä. Väkivallan intensiteetistä toisaalta todettiin, ettei teon kohteelta voida vaatia itsensä vaarantamista teon ehkäisemiseksi vaan riittää, kun tämä selvästi osoittaa vastustavansa sukupuoliyhteyttä. Toisaalta kuitenkin heti tämän jälkeen todettiin, että sana pakottaminen itsessään riittää jo osoittamaan, että käytetyn väkivallan tai väkivallan uhan on oltava asteeltaan sellaista, että se riittää murtamaan toisen tahdon.

Raiskauksen törkeysasteet kytkettiin väkivallan määrään, kun hallituksen esityksessä todettiin, että törkeitä ja lievempiä tekoja ei ollut aikaisemmassa lainsäädännössä riittävästi porrastettu ja että teon lievyyttä osoittavat ennen kaikkea käytetyn tai uhatun väkivallan vähäisyys ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen vähäisyys.[387] Tekstistä ei käy ilmi, mitä olisi vähäinen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus olematta yhteydessä myös väkivallan vähäisyyteen. Esityksessä kuitenkin nyt selvästi ilmaistiin se, että vuoden 1970 hallituksen esityksestä poiketen tekijän ja naisen välistä suhdetta sellaisenaan ei enää voitu pitää lieventävänä perusteena.[388]

Seuraavassa hovioikeusmateriaalia hyväksikäyttäen tarkastellaan juuri sitä, millaista henkilöön kohdistuva väkivalta tai väkivallan uhka oikeuskäytännön tapauksissa on ollut ja miten raiskausäännösten törkeysporrastusta väkivallan suhteen on sovellettu.

Vuonna 1997 hallituksen esityksessä todettiin, että jos pahoinpitely liittyy yksinomaan raiskauksen tekemiseen, tekijä on tuomittava ainoastaan raiskauksesta. Raiskauksen tekemiseen liittynyt pahoinpitely on ollut mitä moninaisinta: paitsi nyrkeillä kasvoihin lyömistä ja hiuksista repimistä raiskauksen suorittamiseen on liitetty kurkusta kuristamista, potkimista, seinään heittämistä ja pään lattiaan hakkaamista.[389] Toisaalta on myös päätöksiä, joissa samanlainen väkivalta on huomioitu pahoinpitelyrikoksena raiskauksen ohella.[390] Rangaistuksen määrään sillä ei ole juuri ollut merkitystä, onko pahoinpitely sisältynyt raiskaukseen vai rubrisoitu erikseen.

Eräässä tapauksessa hovioikeus otti kantaa pahoinpitelyn sisällyttämiseen raiskaukseen. Tapauksessa oli lukuisia pahoinpitelyjä, jotka käräjäoikeus oli lukenut syyksi nimenomaan pahoinpitelyrikoksina. Hovioikeus kuitenkin katsoi, että ne sisältyivät raiskauksiin seuraavasti (Taulukko 5 tapaus 27):

> Hovioikeus katsoi, että 21.–23.1.2002 välisenä aikana syytetty oli ollut vastoin naisen tahtoa sukupuoliyhteydessä, lyönyt tätä ja jälleen ollut hänen kanssaan sukupuoliyhteydessä. Hovioikeus katsoi, että tilannetta on arvioitava yhtenä kokonaisuutena ja että syytetty oli

387 HE 6 vp. 1997 s. 172-173.
388 Ibid. s. 164.
389 Esim. Taulukko 5 tapaus 1, 3, 46 ja 86.
390 Esim. Taulukko 5 tapaus 13 ja 37.

käyttänyt väkivaltaa pahoinpitelemällä naista nyrkein ja pakottanut tämän sukupuoliyhteyteen. Hovioikeuden mielestä pahoinpiteleminen on liittynyt sukupuoliyhteyteen pakottamiseen, minkä vuoksi pahoinpitelyn on katsottava sisältyvän raiskaukseen.

Samalla tavoin hovioikeus katsoi, että seuraavana päivänä eli 24.1. syytetty oli maannut naisen päällä ja lyönyt kasvoihin ja ollut kaksi kertaa sukupuoliyhteydessä tämän kanssa. Kasvoista oli alkanut vuotaa verta ja naisen silmät olivat turvonneet miltei kokonaan umpeen. Väkivaltainen tilanne oli jatkunut tunteja. Tämän jälkeen mies ja nainen olivat lähteneet taksilla kauppaan ja tällä matkalla nainen oli päässyt taksilla karkuun terveyskeskuslääkärin vastaanotolle. Hovioikeus katsoi, että teko sen yhtäjaksoisuuden vuoksi on katsottava yhdeksi raiskaukseksi. Pahoinpiteleminen on liittynyt naisen pakottamiseen ja raiskaustilanteeseen, minkä vuoksi hovioikeus katsoi pahoinpitelyn sisältyvän raiskaukseen.

Hovioikeus arvioi tilanteen eräänlaiseksi jatketun rikoksen ja ideaalikonkurenssin yhdistelmäksi. Tällainen mahdollisuushan oli alun perin vuoden 1889 rikoslaissa (7:1 ja 2). Tällä hetkellä kuitenkin raiskaussäännös edellyttää pakottamista sukupuoliyhteyteen, joten pakottamisen ja siinä käytetyn väkivallan täytyy tapahtua ennen sukupuoliyhteyttä eikä sen jälkeen. Myös tuntikausia kestäneen pahoinpitelyn ja kahden raiskauksen lukeminen yhdeksi raiskaukseksi laajentaa RL 20:1:n tunnusmerkistön sen sanamuodon ulkopuolelle.

Hallituksen esityksessä vuonna 1997 mainittiin, ettei väkivallan tai sen uhan vakavuusasteelle ehdoteta asetettavaksi nimenomaisia vaatimuksia. Väkivallan osalta tämä on oikeuskäytännössä merkinnyt sitä, että raiskaukseen on pakottamiskeinona sisällytetty erittäin törkeää väkivaltaa. Pakottamisen keinona käytetty väkivallan uhka määriteltiin hallituksen esityksessä samoin. Oikeuskirjallisuuteen viittaamalla katsottiin, että "vaaran pakottavuuden on katsottu merkitsevän ainakin sitä, että vaara on välitön, eli sen torjumista ei voida lykätä". Toisaalta sanottiin hieman ristiriitaisesti kuten väkivallankin kohdalla, ettei pelon kohteelta voida edellyttää itsensä vaarantamista teon ehkäisemiseksi, mutta uhankin on oltava asteeltaan sellaista, että se riittää murtamaan toisen tahdon.[391] Paitsi verbaalista uhkailua pahoinpitelyllä oikeustapauksissa esiintyi uhkaamista puukolla, tappamisella, pään murskaamisella, parvekkeelta pudottamisella ja kynällä silmään pistämisellä. Uhkauksia on tehostettu milloin puukolla, veitsellä tai ruuvimeisselillä.[392] Paitsi pakottaminen (RL 25:8) myös laiton uhkaus (RL 25:7) sisällytettiin oikeuskäytännössä ankaruusvertailun perusteella raiskauksen tunnusmerkistöön, vaikka se ajallisesti ei siihen kuulunutkaan.

Vuonna 2011 Kouvolan hovioikeus otti jo toisenlaisen kannan (Kou-

391 HE 6 vp. 1997 s. 172.
392 Esim. Taulukko 5 tapaus 9, 18, 27, 33 ja 105.

HO:2011:6). Se katsoi kuusi tuntia kestäneen vapaudenriiston, tappamisella uhkaamisen, kuristamisen, tyynyllä tukahduttamisen sekä raiskauksen yhdeksi kokonaisuudeksi rikosten keskinäisen yhteyden perusteella. Hovioikeus sovelsi käräjäoikeuden tavoin laitonta uhkausta, vapaudenriistoa, pahoinpitelyä ja raiskausta koskevia lainkohtia katsoen rangaistuksen mittaamisen tapahtuvan yhteistä rangaistusta koskevan RL 7:5:n perusteella.

5.3.1.2. Puolustuskyvyttömyyden tunnusmerkkien laajentuminen

Kuten raiskauksen historiasta on voitu todeta, tiedottoman, tajuttoman tai unessa olevan asemaa raiskauksen kohteena on pohdittu halki vuosisatojen. Vuoden 1998 rikoslain 20 luvussa tällainen tilanne kriminalisoitiin joko raiskauksena tai seksuaalisena hyväksikäyttönä riippuen siitä, oliko tekijä saattanut uhrin puolustuskyvyttömään tilaan vai oliko hän jo entuudestaan ollut sellaisessa tilassa. Jos tekijä saattoi toisen tiedottomaksi taikka pelkotilaan tai muuhun sellaiseen tilaan, jossa hän oli kykenemätön puolustamaan itseään ja hän käytti hyväksi puolustuskyvyttömyyden tilaa, teko rangaistiin raiskauksena RL 20:1.2:n mukaan. Sen sijaan, jos joku oli sukupuoliyhteydessä sellaisen henkilön kanssa, joka oli tiedoton tai sairauden, vammaisuuden tai avuttoman tilan takia kykenemätön puolustamaan itseään tai ilmaisemaan tahtoaan, teko rangaistiin RL 20:5.2:n mukaan seksuaalisena hyväksikäyttönä. Edellisessä rangaistusmaksimi oli 6 vuotta ja jälkimmäisessä 4 vuotta. Ratkaisu korosti raiskauksen väkivaltaluonnetta.[393]

Vuoden 1997 hallituksen esityksen (HE 6/1977) mukaan tekijän oli voitava mieltää, että toisen puolustuskyvyttömyys oli hänen toimintansa seurausta ja että toisen alistuminen sukupuoliyhteyteen johtui tästä tilasta. Säännös ei edellyttänyt, että tekijällä jo saattaessaan toisen puolustuskyvyttömäksi oli tarkoitus siten pakottaa toinen sukupuoliyhteyteen kanssaan. Tavoitteena saattoi olla esimerkiksi omaisuuden anastaminen, ja ajatus sukupuoliyhteydestä oli voinut syntyä vasta sen jälkeen, kun tekijä oli havainnut saattaneensa toisen puolustuskyvyttömäksi. Oikeuskäytännöstäkin löytyy tämäntyyppinen tapaus, jossa tekijä oli pankkiryöstön yhteydessä aseella uhaten pakottanut uhrin autoonsa turvatakseen pakomatkansa ja uhrin suusanallisesta vastustuksesta huolimatta maannut tämän.[394]

Hallituksen esityksessä vuonna 1997 mainittiin lamauttavan pelkotilan aiheuttajana mm. se, että joku murtautuu toisen asuntoon tai autossa havaitsee kuljettajan olevan tilassa, jossa vähäisinkin vastustus voi johtaa väkivaltaan. Asuntoon murtautumisia oikeustapausmateriaalissa on vähän, mutta joitakin tapauksia löytyy, joissa asuntoon on väkisin tunkeuduttu tai asunnosta poistuminen on uhkai-

393 Ruotsin Brottsbalkenissa raiskaussäännös on uudistettu viimeksi vuonna 2005 (Lag 2005:90) ja 6:1.2:n mukaan raiskauksena rangaistaan myös tilanne, jossa kohde on ollut tiedoton, unessa, juopumuksen tai huumeiden vuoksi sammunut, tai sairauden, ruumiinvamman tai psyykkisen tai muun häiriön vuoksi avuttomassa tilassa. Ratkaisu korostaa suostumuksen puuttumisen merkitystä raiskausrikoksissa.

394 Taulukko 6 tapaus 19. - Tekijä oli muistuttanut uhria siitä, että hänellä on ase. Perusteluissa nimenomaan mainitaan se, että uhri oli saatettu pelkotilaan, jossa tämä oli kykenemätön puolustamaan itseään. Tekijä tuomittiin törkeästä raiskauksesta RL 20:2.1:n mukaan.

lemalla estetty. Samoin autosta poistumista on estetty tai auto ajettu sivutielle.[395]

Joskus päätöksissä on nimenomaan viitattu uhrin puolustuskyvyttömyyteen, joka on johtunut esimerkiksi siitä, että syytetty on juottanut täysin alkoholiin tottumattoman uhrin sammumispisteeseen. On myös tapauksia, joissa uhria on pahoinpidelty ja hänet on raiskattu tajuttomana tai miltei reagoimattomana. Joskus on myös viitattu siihen, että uhri henkisen tai psyykkisen sairautensa vuoksi on ollut puolustuskyvytön. Yhdessä tapauksessa uhri oli huumattu.[396]

Vuonna 2011 raiskaussäännöksen toista momenttia (RL 20:1.2) laajennettiin siten, että aikaisemmin seksuaalisena hyväksikäyttönä (RL 20:5.2) kriminalisoitu puolustuskyvyttömän kanssa sukupuoliyhteydessä oleminen tuli raiskauksena rangaistavaksi. Aikaisempi RL 20:1.2 momenttihan edellytti, kuten edellä on kerrottu, että tekijä oli saattanut uhrin puolustuskyvyttömään tilaan. Nyt tätä raiskaussäännös ei enää edellytä, vaan riittää, että tekijä käyttää hyväksi toisen tiedottomuutta, sairautta, vammaisuutta, pelkotilaa tai muuta avuttomuutta, minkä vuoksi uhri ei kykene puolustamaan itseään tai ilmaisemaan tahtoaan (ks. ed. 3.6.2.). Lainmuutos korostaa suostumuksen merkitystä sukupuoliyhteyden perustana, vaikkei sitä lakitekstissä nimenomaisesti mainitakaan.

Suurin merkitys puolustuskyvyttömyyden käsitteen laajentumisella RL 20:1.2:ssa on arvioitaessa lasten ja vammaisten sekä huumaavien aineiden vaikutuksen alaisena olevien asemaa raiskausten uhrina. Jos lapsi on niin nuori, ettei hän pysty vastustamaan raiskausta tai häneltä ei ikänsä vuoksi voida edellyttää tahdonmuodostusta, tekijä on tuomittava sekä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä että raiskauksesta. Sammuneen makaaminen tuomitaan niin ikään vuodesta 2011 alkaen raiskauksena, eikä seksuaalisena hyväksikäyttönä.[397]

5.3.1.3. Seksuaalinen tunkeutuminen toisen kehoon

Vuoden 1998 uudistuksessa raiskaussäännöksestä tehtiin sukupuolineutraali samalla tavoin kuin Ruotsissa vuonna 1984.[398] Sukupuoliyhteyden määritelmä laajentui käsittämään vaginaalisen, anaalisen ja oraalisen sukupuoliyhteyden. Silloinkin kun kysymyksessä ei ole tavanomainen sukupuoliyhteys, tunkeutumisen tulee hallituksen esityksen mukaan olla seksuaalista, mikä edellyttää, että tunkeutuminen joko tapahtuu sukupuolielintä käyttäen tai kohdistuu sukupuolielimeen.[399] RL 20:10.1 onkin realisoitunut oikeuskäytännössä mitä moninaisimmilla tavoilla, joskaan hovioikeuskäytännöstä ei löydy miesuhreja ja poikia samalla tavoin kuin mielentilalausunnoista.

Useimmissa raiskaustapauksissa on ollut kysymyksessä vaginaalinen yhdyntä, mutta on myös lukuisia tapauksia, joissa tekijä on pakottanut uhrin suuseksiin tai

395 Esim. Taulukko 5 tapaus 36, 39 ja 120. Vrt. Taulukko 6 tapaus 18.
396 Ks. Taulukko 5 tapaus 129 ja 139. Vrt. Taulukko 6 tapaus 6.
397 Utriainen 2012 s. 273-277.
398 Berglund 2007 s. 374-375.
399 HE 6 vp. 1997 s. 188.

työntänyt peniksensä uhrin suuhun.[400] Myös lukuisia anaaliseksitapauksia esiintyy, joissa tekijä on työntänyt peniksensä uhrin peräaukkoon.[401] Myös erilaisia esineitä on käytetty vaginaan tunkeutumisessa kuten hieromasauvaa, pamppua, taskulamppuja ja olutpullon kaulaosaa.[402] On vaikea tässä yhteydessä kuvitella sellaista tilannetta, jossa tunkeudutaan toisen sukupuolielimeen ilman, että teolla olisi seksuaalista luonnetta.[403] Seksuaalisella tunkeutumisella ei aina suinkaan pyritä tekijän seksuaaliseen mielihyvään, vaan teon tarkoituksena voi olla myös uhrin pahoinpiteleminen, nöyryyttäminen tai kiduttaminen.

Koska RL 20:10.1:n mukaan sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan sukupuolielimellä tapahtuvaa tai sukupuolielimeen kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon, anukseen tai muihin kehon aukkoihin tunkeutuminen jää sukupuoliyhteyden määritelmän ulkopuolella. Siten esimerkiksi esineen tunkeminen anukseen ei ole Suomen rikoslain määritelmän mukaista sukupuoliyhteyttä, vaan RL 20:10.1:n seksuaalinen teko. Tuomioistuinkäytännössä esiintyy horjuvuutta sen suhteen, onko raiskaukseen liittynyt seksuaalinen teko sisällytetty raiskauskokonaisuuteen vai rubrisoitu erikseen pakottamisena seksuaaliseen tekoon. Oikeuskäytännöstä löytyy tapauksia, joissa tekijä on vaatinut käsin tyydyttämään itseään, yrittänyt työntää uhrin peräaukkoon kynttilän ja raiskauksen jälkeen virtsannut uhrin päälle. Sormia on työnnetty paitsi vaginaan ja anukseen myös nenään ja suuhun.[404] Raiskaukseen on tuomioissa usein sisällytetty mitä moninaisimpia ilmeisesti seksuaalisiksi tarkoitettuja tekoja.[405]

5.3.2. Törkeä raiskaus (RL 20:2)

5.3.2.1. Pahoinpitely tai sen uhka kvalifiointiperusteena

Törkeän raiskauksen tunnusmerkistössä korostuu raiskauksen väkivaltarikoksen luonne. Kvalifiointiperusteet on miltei kokonaan rakennettu törkeän pahoinpitelyn

400 Esim. Taulukko 5 tapaus 1, 75, 78, 91 ja 100.

401 Esim. Taulukko 5 tapaus 39, 48 ja 75.

402 Ks. esim. Taulukko 5 tapaus 78 vrt. Taulukko 6 tapaus 17 ja 20. - Viimeksi mainitussa tapauksessa ei kuitenkaan tuomittu raiskauksesta vaan pakottamisesta seksuaaliseen tekoon. Kysymyksessä oli taskulampun varren työntäminen useita kertoja uhrin emättimeen.

403 Matikkala katsoo, että sukupuoliyhteyttä ei ehkä olisi sellainen esineellä tapahtuva tunkeutuminen sukupuolielimeen, jos tarkoituksena on vain uhrin pahoinpiteleminen esimerkiksi väkivalloin tapahtuvalla jääpalojen työntämisellä emättimeen (KKO 1993:12) – Matikkala 2006 s. 136. Uhrin kannalta tällaisella ilmeisesti kuitenkin on aina seksuaalinen luonne. Miksi muuten pahoinpitelijä valitsisi juuri esimerkiksi jääpalojen työntämisen vaginaan, kun hän voisi pahoinpidellä niin monella muullakin tavalla.

404 Ks. Taulukko 5 tapaus 22, 39, 68 ja 107.

405 Hovioikeuden päätöksessä raiskaukseen sisällytettiin seuraava tekokokonaisuus: Tekijä oli ravintolaillan jälkeen mennyt uhrin kotiin, lyönyt tätä yllättäen nyrkillä kasvoihin ja käskenyt tätä riisumaan vaatteensa. Toisen lyönnin seurauksena nenästä oli alkanut vuotaa verta. Uhri oli peloissaan totellut, kun tekijä oli pakottanut hänet alastomana kävelemään edestakaisin edessään. Tämän jälkeen hän oli pakottanut uhrin suuseksiin ja vaginaaliseksiin. Käräjäoikeus oli tuominnut pahoinpitelystä ja hylännyt syytteen raiskauksesta. Hovioikeus tuomitsi tekokokonaisuuden raiskauksena, mikä sekään tuskin kattoi kaikkia osatekoja.- Taulukko 5 tapaus 145.

tai sen uhan varaan. Kuten edellä on kerrottu myös vuoden 1971 väkisinmakaamissäännös perustui väkivallalle tai sen uhalle ja vaikka vuoden 1967 seksuaalirikoskomitea korosti yksilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta, se ei konkretisoinut sitä mitenkään tunnusmerkkinä väkisinmakaamissäännöksessä. Törkeimpänä väkisinmakaamisrikoksena silloin pidettiin nuoren koskemattoman tytön raiskaamista.[406] Hallituksen esityksessä vuonna 1997 tavallaan palattiin jälleen korostamaan raiskauksen väkivaltarikoksen luonnetta vertaamalla sitä törkeään pahoinpitelyyn ja ryöstöön. Tosin vuoden 1889 rikoslaissa väkisinmakaamissäännös oli jo sijoitettu vapautta vastaan kohdistuviin rikoksiin eli 25 lukuun. Kuten aiemman oikeuskäytännön kuvauksista on käynyt ilmi, väkisinmakaamisen törkeyttä korkeinta oikeutta myöten arvioitiin lähinnä fyysisten vammojen perusteella.

Rikoslain kokonaisuudistuksen periaatteiden mukaisesti kaikki rikokset pyrittiin jakamaan kolmeen törkeysasteeseen ja mielellään toisiinsa verrattavissa olevin kriteerein. Näin tapahtui raiskauksenkin kohdalla. Aluksi RL 20:2:ssä luetellaan 4 kvalifiointiperustetta, jotka ovat 1. vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, 2. joukkoraiskaus tai erityisen tuntuva henkinen tai ruumiillinen kärsimys, 3. erityisen raaka, julma tai nöyryyttävä tekotapa tai 4. ampuma- tai teräaseen tai hengenvaarallisen välineen käyttäminen tai muu vakava väkivallan uhka. Lisäksi edellytetään, että teko kokonaisuutena arvostellen on törkeä.

1. kohdassa eli vaikean ruumiinvamman, vakavan sairauden tai hengenvaarallisen tilan aiheuttamisessa ei hallituksen esityksen perusteluiden mukaan ole riittävää, että teko tehdään vaarallisella tavalla, vaan soveltamisessa voidaan nojautua törkeän pahoinpitelyn tulkintaan. 2. kohdan osalta eli joukkoraiskauksen ja aiheutetun erityisen tuntuvan henkisen tai ruumiillisen kärsimyksen osalta hallituksen esityksessä todetaan, että tunnusmerkki voi toteutua vakavaa fyysistä seurausta aiheuttamattakin tavalla, johon liittyy erityisen tuntuvaa henkistä tai ruumiillista kärsimystä. 3. kohdassa eli raa´an ja julman tekotavan osalta viitataan jälleen törkeän pahoinpitelyn tulkintaan, jolloin raakuuden painopiste on fyysisessä karkeudessa, julmuuden voidessa ilmentyä esimerkiksi puolustuskyvyttömään kohdistuvana väkivaltana. Nöyryyttävästä tekotavasta esitetään esimerkkinä läheisten ihmisten nähden suoritettu raiskaus. 4. kriteerin kohdalla eli käytettäessä raiskauksessa ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä viitataan jälleen törkeää ryöstöä ja törkeää pahoinpitelyä koskeviin säännöksiin. Törkeän raiskauksen väkivaltaluonne korostuu myös konkurenssitilannetta koskevassa ohjeessa, jonka mukaan törkeän raiskauksen ja törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön täyttyessä vain törkeää raiskausta koskevaa säännöstä sovelletaan.[407]

Vuonna 1997 sanottiin, että ankaroittamisperusteita on kuvattu tietoisesti melko laajasti, koska on haluttu, ettei vakavia raiskauksia jäisi säännöksen ulkopuolelle. Seuraavassa ryhdymme tarkastelemaan sitä, miten säännös on käytännössä

406 Seksuaalirikoskomitea 1967:A 12 s. 12-13; HE 52 vp. 1970 s. 3.

407 He 6 vp. 1997 s. 174-175; Lappi - Seppälä - Ojala 2009 s. 510-515; Lappi - Seppälä 2009 s. 863-866.

toteutunut. Onko edellä kerrottu päämäärä toteutunut, vai onko se ollut vain fasadiargumentti, jonka suojassa kvalifiointiperusteet on tosiasiassa laadittu sellaisiksi, että ne käytännössä harvoin toteutuvat, eikä niiden perusteella pystytä törkeitä ja tavallisia tekomuotoja erottamaan toisistaan. Määrällisesti törkeitä raiskauksia on hovioikeusmateriaalissa vuosilta 1998-2005 vähän, 30 tapausta, RL 20:1:n mukaisia raiskauksia sen sijaan yli 150.

5.3.2.2. Kvalifiointiperusteet oikeuskäytännössä

Törkeä raiskaus on hovioikeuskäytännössä harvinainen rikos. Kaikkiaan tähän työhön kerätyssä materiaalissa tapauksia oli vuosilta 1998-2004/5 30 kpl. Pienissä hovioikeuksissa oli vain muutamia tapauksia: Itä-Suomen hovioikeudessa 5, Kouvolan hovioikeudessa 4, Vaasan hovioikeudessa 2 ja Rovaniemen hovioikeudessa 1. Yleensä hovioikeudet olivat viitanneet ainoastaan yleisesti törkeän raiskauksen 1 momenttiin, mutta joissakin tapauksissa oli myös mainittu yksittäinen kvalifiointiperuste, jota oli sovellettu.

Kuten RL 20:1:n raiskaustapauksissa myös törkeän raiskauksen tunnusmerkistöä sovellettaessa usein oli kysymys teräaseella tai muulla hengenvaarallisella välineellä uhkaamisesta. Aseena oli esimerkiksi puukko, fileerausveitsi, sahalaitainen veitsi, jalkajousi ja sähköiskulaite.[408] Samoin kuin RL 20:1 raiskaussäännöstäkin sovellettaessa aseiden käyttöön liittyi tappamisella ja vahingoittamisella uhkaamista, kuten eräässä tapauksessa, jossa tekijä uhkasi puhkoa uhrilta puukolla silmät ja tappaa tämän, jos hän kertoisi tapauksesta muille. Uhreja on myös hakattu tajuttomaksi ja tukahdutettu tyynyllä sekä kahlittu käsiraudoilla. Joissakin tapauksissa kysymys oli kidutustyyppisestä tilanteesta, yhdessä tapauksessa hakkaamisen johtaessa uhrin kuolemaan.[409] Useimmiten tekotapa oli siten ollut sellainen, että useat kvalifiointiperusteet täyttyivät.

Suomessa suuren joukon tekemiä joukkoraiskauksia esiintyy vähän, mutta sellaisia tapauksia, joissa on kaksi tekijää löytyy useampia. Joissakin tapauksissa tuomioistuimet ovatkin viitanneet RL 20:2.1, 2 kohtaan eli siihen, että rikoksen tekijöitä on useita. Muutamissa tapauksissa uhri on ensin juotettu tai huumattu ja sen jälkeen tekijöiden toimesta raiskattu, mutta yhdessä tapauksessa uhrin kimppuun hyökättiin kadulla ja hänet oli pakotettu tekijöiden mukaan hiuksista repimällä ja veistä kurkulla pitämällä.[410]

Muutamassa tapauksessa on nimenomaan perusteluissa kiinnitetty huomiota siihen, että rikoksella on aiheutettu erityisen tuntuvaa henkistä tai ruumiillista kärsimystä (RL 20:2.1, 3-k). Tällöin on viitattu esimerkiksi väkivallan karkeuteen, vapaudenriiston kestoon ja kauhun ja kuolemanpelon hetkiin, joita uhri on joutunut kokemaan. Joskus on lueteltu myös tekotilanteet ja lainkohdat ja lausuttu, ettei sellaisia seikkoja ole ilmennyt, jotka puhuisivat törkeää tekomuotoa vastaan.[411]

408 Esim. Taulukko 6 tapaus 1, 2, 3, 7, 10, 13, 22 ja 23.
409 Esim. Taulukko 6 tapaus 8, 17 ja 20.
410 Ks. Taulukko 6 tapaus 6, 24 ja 15. - Ks myös KKO 2001:62.
411 Esim. Taulukko 6 tapaus 8 ja 20.

Tuomioistuimet yleensä viittaavat RL 20:2:n kokonaisarvioklausuuliin, jonka mukaan raiskauksen on myös kokonaisuudessaan arvostellen oltava törkeä, jotta lainkohtaa voisi soveltaa. Kokonaisarvostelu käsitteenä on epämääräinen. Tilannetta helpottaa hieman se, että raiskauksen ja törkeän raiskauksen rangaistusasteikot ovat osittain päällekkäiset. Tekoja tarkasteltaessa helposti kuitenkin havaitsee, että tekotapahtumat raiskauksessa ja törkeässä raiskauksessa ovat usein hyvin samantyyppisiä ja joissakin tapauksissa raiskauksiksi arvioidut teot olisivat yhtä hyvin voineet tulla tuomituiksi törkeinä raiskauksina. Tässä mielessä RL 20:2:n kvalifiointiperusteet toimivat huonosti. Niitä ei ole formuloitu raiskausrikoksiin sopiviksi.

Törkeissä raiskauksissa on harvoin ollut kysymyksessä pelkästään raiskaus, vaan usein on tuomittu myös jostain muusta rikoksesta kuten lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, pahoinpitelystä, kotirauhan rikkomisesta tai näiden rikosten törkeistä tekomuodoista. Usein kysymyksessä on ollut myös tapaus, jossa tuomittu on syyllistynyt useaan raiskaukseen tai törkeään raiskaukseen. Vain alle puolessa hovioikeuksissa käsitellyistä tapauksista oli kysymyksessä ainoastaan yksi törkeä raiskaus eikä mitään muita rikoksia.

Tuomituissa rangaistuksissa on kuitenkin melko huomattava ero riippuen siitä, onko sovellettu raiskauksen vai törkeän raiskauksen tunnusmerkistöä. Törkeässä raiskauksessahan minimi on 2 v vankeutta. Suurin osa törkeistä raiskauksista tuomittuja rangaistuksia on 2-4 v vankeutta, mutta tätäkin korkeampia rangaistuksia esiintyy. Rangaistustaso raiskaamisessa tappamisella uhkaamisella on 2-2,5 v vankeutta ja puukolla uhkaamisella yleensä alle 2 v. Raiskauksen yrityksestä ja avunannosta on yleensä tuomittu ehdollinen vankeusrangaistus.

Ero- ja avioliittotilanteet ovat luku sinänsä. Teot ovat väkivaltaisuudessaan saattaneet olla erittäin törkeitäkin ja pieniä lapsia on voinut olla läsnä. Joissakin tapauksissa syyttäjä ja teon uhri on kuitenkin esittänyt ehdollisen rangaistuksen riittävän.[412] Tekotilanteet vaihtelevat samoin myös rangaistukset ehdollisista ja yhdyskuntapalveluista useiden vuosien vankeusrangaistuksiin. Joissakin tapauksissa tuomioistuimet ilmeisesti yhä näkevät erotilanteet ja avioliiton lieventävänä perusteena vuoden 1971 lain perusteluiden tapaan, vaikka vuoden 1998 lain perusteluissa nimenomaisesti sanotaankin, että tekijän ja naisen välistä suhdetta sellaisenaan ei voida pitää lieventävänä perusteena, eikä avioliitto tai muu pysyvä parisuhde taikka väkisinmakaamista edeltänyt seurustelu poista tai vähennä osapuolten seksuaalista itsemääräämisoikeutta, "joten tällaiset seikat eivät osoita seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen vähäisyyttä."[413]

5.3.3. Pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:3)

Raiskauksen lievimmäksi muodoksi vuonna 1988 säädettiin pakottaminen sukupuoliyhteyteen. Lievyyteen lakitekstin mukaan vaikuttaa väkivallan tai uhan vä-

412 Ks. Taulukko 5 tapaus 13, 39, 41, 59, 100 ja 121.
413 HE 6 vp. 1997 s. 164.

häisyys tai muut rikokseen liittyvät seikat, jotka kokonaisuutena arvostellen saavat teon lieventävien asianhaarojen vallitessa tehdyksi. Hallituksen esityksessä väkivallan määrä tässäkin tapauksessa liitetään suoraan raiskauksen törkeysasteeseen. Tekijän ja kohteen välistä suhdetta ei mainita yhtenä lieventämisperusteena, mutta heti perään huomautetaan, että esimerkiksi tekijän ja uhrin välinen kanssakäyminen yhdessä muiden teko-olosuhteiden kanssa saattaa vaikuttaa sekä rangaistuksen mittaamiseen että sen arvioimiseen, onko tekoon sovellettava 3 §:ää.[414]

Hallituksen esityksessä viitataan myös mahdollisesti tapauksiin liittyviin poikkeuksellisiin olosuhteisiin, mutta oikeustapauksista havaitsemme, että olosuhteet eivät suinkaan ole poikkeuksellisia vaan tapahtumat usein liittyvät ravintolailtaan.[415] Tekijä ja uhri ovat esimerkiksi tavanneet ravintolassa, jossa tekijä on luvannut viedä uhrin kotiin autolla, mutta matkalla ehdottanut tekijän hotellihuoneeseen menoa, johon uhri on suostunut. Tai ravintolaillan jälkeen on lähdetty tekijän asunnolle katsomaan jääkiekko-ottelua tai ravintolasta on lähdetty jatkoille esimiehen kotiin tai asianosaiset ovat keskustelleet ravintolassa ja uhrin lähdettyä sieltä pois, tekijä on yhtäkkiä ilmestynyt kadulla hänen viereensä.

Kaikissa hovioikeuksissa tuomituissa tapauksissa uhri on selvästi suusanallisesti ja muuten ilmaissut, ettei hän halua seksiä tekijän kanssa. Ainoastaan yhdessä tapauksessa tuomioistuin totesi, että tekijä on mahdollisesti luullut uhrin olevan suostuvainen seksiin hotellihuoneeseen mentäessä, mutta tässäkin tapauksessa hänen on tullut ymmärtää uhrin käyttäytymisestä ennen yhdyntää, ettei tämä siihen ole suostunut. Tuomio-istuimet ovat perustelleet RL 20:3:n soveltamista säännönmukaisesti käytetyn väkivallan vähäisyydellä. Olosuhteita ei perusteluissa suoraan mainita, mutta ne yleensä ovat olleet tilanteita, jossa tekijä ja uhri ovat joko ravintolassa tutustuneet tai tunteneet toisensa aikaisemmin. Poikkeuksena on yksi tapaus, jossa tekijä oli tunkeutunut naisten WC:hen ja yrittänyt pakottaa siellä olleen naisen suuseksiin.[416]

Kaikissa käsitellyissä hovioikeustapauksissa rangaistukseksi oli tuomittu ehdollista vankeutta. Kaikki tapaukset perustuivat myös pakottamiseen eli uhria oli tartuttu esimerkiksi käsistä kiinni. RL 20:3.2:n tunnusmerkistössä mainitaan myös mahdollisuus uhkauksella pakottaa toinen sukupuoliyhteyteen. Erilaisia uhkauksia esiintyi paljon raiskauksen ja törkeän raiskauksen oikeustapauksissa, mutta uhkaus ns. lievän raiskauksen yhteydessä on jäänyt lähinnä akateemiseksi kysymykseksi.[417]

414 Ibid. s. 175.

415 Esim. Taulukko 7 tapaus 1, 2, 7 ja 9.

416 Taulukko 7 tapaus 5.

417 Hallituksen esityksessä vuonna 1997 korostettiin sitä, että uhan on oltava todellinen siten, että se on omiaan saattamaan uhatun taipumaan sukupuoliyhteyteen. Esimerkkinä mainittiin uhkaaminen rikoksen paljastamisella esimerkiksi aviopuolisolle tai työnantajalle. Uhkaaminen avioerolla tai suhteen katkaisemisella ei sen sijaan olisi säännöksessä tarkoitettua pakottamista. Matikkala jatkoi pohdintaa ja katsoi, että vaikka uhkaus ottaa avioero tai katkaista muu parisuhde ei kävisikään uhkauksesta, sellaisena voisi olla toisen syrjähypyn paljastaminen. Matikkala mainitsee esimerkkinä myös uhkauksen polttaa toisen kesämökki tai vahingoittaa jonkun autoa. - HE 6 vp. 1997 s. 175-176; Matikkala 2006 s. 151-152.

6. KANSAINVÄLINEN OIKEUS JA EUROOPAN IHMISOIKEUSTUOMIOISTUIN RAISKAUSTUNNUSMERKISTÖN UUDISTAJINA

Suomessa raiskaustunnusmerkistö uusittiin viimeksi vuonna 1998, eivätkä siinä näy vielä viime vuosituhannen loppupuolen muutossuunnat. 1990-luvulta alkaen tapahtunut kansainvälisen oikeuden vaikuttavuuden kasvu näkyy niinkin yllättävällä alueella kuin raiskausrikoksissa erittäin selvästi. Alkusysäyksenä ovat olleet 1990-luvun soft-law -säännökset, kuten YK:n Julistus naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseksi vuodelta 1993 ja Pekingin julistus vuodelta 1995 toimintaohjelmineen.[418] Myös Euroopan neuvosto on 2000-luvulla antanut useampia suosituksia ja Euroopan unioni direktiivejä, jotka ovat vaikuttaneet rikoksen uhrin asemaan parantavasti.[419] Myös vuonna 2000 uusitun Suomen perustuslain ihmisarvoa koskevista lainkohdista on tullut yhä enemmän elävää oikeutta. Perustuslainhan mukaan valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden (1:2), säätää oikeudesta elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen (7:1), eikä perustuslain mukaan ketään saa tuomita kuolemaan, kiduttaa eikä muutenkaan kohdella ihmisarvoa loukkaavasti (7:2).

Kansainvälinen oikeus ja Euroopan ihmisoikeussopimus ei ole tyytynyt ainoastaan normitasolla toteamaan nykyistä tilannetta, vaan ne ovat avoimen arvosidonnaisesti pyrkineet parantamaan raiskauksen uhrin asemaa ja kehittämään raiskauksen tunnusmerkistöä uuteen suuntaan. Erityisen tärkeänä Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on pitänyt asenteiden muutosta, jonka tulisi näkyä syyttäjien, poliisin ja tuomareiden toiminnassa.

6.1. Raiskauksen formuloituminen kansainvälisessä oikeudessa

6.1.1. Raiskaus kansainvälisenä rikoksena

Raiskausrikoksilla on kansainvälinen luonne sitä kautta, että ne ovat kansainvälisten ihmisoikeussopimusten vastaisia tekoja. Kuten moni muukin kansainvälisen oikeuden kysymys, raiskauksenkin polku ihmisoikeusrikokseksi on alkanut sodankäyntiä koskevista säännöksistä.

Raiskausta on käytetty yhtenä sodankäynnin keinona ja vastustajien nujertamisen välineenä sodissa kautta aikojen, kuten edellä on kerrottu. Se on ollut osa sotastrategiaa ja omien joukkojen palkitsemista. Aikaisemmin tällainen toiminta hiljaisesti hyväksyttiin ja nähtiin luonnollisena osana sodankäyntiä.[420] Humanitaarisen oikeuden tarkoituksena on kuitenkin ollut lieventää sodan kärsimyksiä

418 Declaration on the Elimination of Violence Against Women. UNGA Res. 48/104 1993, Pekingin julistus ja toimintaohjelma. UM julkaisuja 1996:6. - Pekingin julistus hyväksyttiin neljännessä naisten asemaa käsittelevässä maailmankonferenssissa Pekingissä vuonna 1995.

419 Esim. Euroopan unionin direktiivi 2004/80/EY: Rikoksen uhreille maksettavista korvauksista ja Euroopan unionin puitepäätös 2001/220/YOS: Rikoksen uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyssä.

420 Chinkin 1994 s. 328-329; Askola 2000 s. 45-58.

etenkin siviiliväestön osalta. Varhaisimpia raiskauksen sotatilanteissa kieltäviä säännöksiä on Yhdysvaltain sisällissodassa vuonna 1863 annettu sodankäynnin ohjesääntö Lieber Code. Tämän presidentti Lincolnin vahvistaman ohjesäännön 44 artiklassa kielletään kuolemanrangaistuksen uhalla mielivaltainen väkivalta ja tuhoaminen miehitetyllä alueella. Raiskaus mainitaan erikseen kiellettyjen tekojen luettelossa.[421]

Lieber Code koski ainoastaan amerikkalaisia sotilaita ja oli tarkoitettu turvaamaan rauhalliset olot miehitysalueilla. Kansainvälisellä tasolla varhaisena raiskauksen kieltona voidaan pitää vuoden 1907 Haagin sopimusta, jonka maasodan lakeja ja tapoja koskevan ohjesäännön 46 artiklassa velvoitetaan mm. kunnioittamaan perheen kunniaa ja oikeuksia. Tässä vaiheessa raiskauksen nähtiin yleensäkin enemmän loukkaavan kunniaa kuin olevan törkeä väkivaltarikos.[422] Myöskään toisen maailmansodan jälkeisten sotarikostuomioistuinten perussäännöissä raiskausta ei mainittu omana rikoksenaan. Vuonna 1945 perustetun Nürnbergin ja seuraavana vuonna perustetun Tokion tuomioistuimen toimivaltaan kuuluivat kuitenkin rikokset ihmisyyttä vastaan. Raiskausta ei mainittu Nürnbergin tuomioistuimen perussäännön 6 artiklassa, jossa lueteltiin törkeät sotarikokset.[423] Sen sijaan Tokion tribunaalissa raiskaukset otettiin esille ja ne mainittiin sekä syytteissä että tuomioissa mm. Geneven sopimusten vastaisina tekoina.[424]

Toisen maailmansodan jälkeen tilanne raiskausrikosten kohdalta kansainvälisessä oikeudessa oli siis sellainen, että niiden asema ihmisoikeusloukkauksina oli riippuvainen niiden sijoittumisesta tulkinnalla kansainvälisiin sopimuksiin. Raiskausta ei nimenomaisesti mainittu esimerkiksi vuonna 1949 solmituissa Geneven sopimusten törkeitä rikoksia koskevissa säännöksissä. Sen sijaan raiskaus mainittiin erikseen yhtenä esimerkkinä ihmisyyttä vastaan tehdyistä rikoksista Control Council Law No. 10:ssä, joka vuonna 1945 säädettiin liittoutuneiden aloitteesta sovellettavaksi niiden valvomilla alueilla Saksassa. IV Geneven sopimuksessa on jo kuitenkin selkeämpi seksuaalisen väkivallan kielto, kun sopimuksen mukaan

421 Lieber Code tai Lieber Instruction sai nimensä laatijansa professori Francis Lieberin mukaan. Myöhemmin säännöstöä käytettiin mallina esimerkiksi Haagin maasotaa koskevissa sopimuksissa. Raiskauskiellon sisältävä 44 artikla kuului seuraavasti: All wanton violence committed against persons in the invaded country, all destruction of property not commanded by the authorized officer, all robbery, all pillage or sacking, even after taking a place by main force, all rape, wounding, maiming, or killing of such inhabitants, are prohibited under the penalty of death, or such other severe punishment as may seem adequate for the gravity of the offence. A soldier, officer or private, in the act of committing such violence, and disobeying a superior, ordering him to abstain from it, may be lawfully killed on the spot by such superior.

422 Kimpimäki 2006 s. 115.

423 Onkin sanottu, että täsmällisen säädöksen puuttuminen johti siihen, että toisessa maailmansodassa joukkoraiskausten kohteiksi joutuneiden naisten ihmisarvo ja ihmisoikeudet mitätöityivät täydellisesti sodanjälkeisessä Nürnbergin oikeudenkäynnissä. - Chinkin 1994 s. 331; Bassiouni 1992 s. 16-18.

424 Nanjingin verilöylystä tuli kuluneeksi 70 vuotta joulukuussa 2007. On arvioitu, että siellä tapahtui jopa 20 000 raiskausta ensimmäisten miehityskuukausien aikana. Kiina julkisti vuonna 2007 13 000 nimen listan Nanjingin uhreista, joiden joukossa oli paljon naisia ja lapsia. - Silver 2008 s. 29.

"Naiset ovat erityisesti suojatut kaikilta heidän kunniansa loukkauksilta ja varsinkin raiskaukselta, prostituutioon pakottamiselta ja kaikilta heidän siveytensä loukkauksilta". Myös vuonna 1977 solmitun Geneven yleissopimuksen lisäpöytäkirjan mukaan kiellettyjä ovat henkilökohtaisen arvokkuuden loukkaaminen, erityisesti nöyryyttävä ja alentava kohtelu, väkisinmakaaminen, prostituutioon pakottaminen ja kaikenlainen siveellisyyteen kohdistuva väkivalta.[425]

Geneven sopimusten heikkoutena raiskausten ja muun seksuaalisen väkivallan sääntelyn kannalta on pidetty juuri sitä, ettei näitä tekoja koskevia nimenomaisia kieltoja ole otettu sopimusten törkeitä rikoksia (grave breaches) koskeviin säännöksiin. Törkeimpien tekojen suhteen valtioille on asetettu erityisiä tekojen kriminalisointiin ja kansalliseen toimivallan käyttöön liittyviä velvoitteita. Vaikka raiskausta ei erikseen ole mainittu törkeiden rikosten luettelossa, voivat ne ainakin joissakin tapauksissa kuitenkin tulla törkeitä rikoksia koskevien velvoitteiden piiriin tulkinnan kautta. Törkeiksi rikoksiksi määriteltyjen tekomuotojen voi nimittäin katsoa kattavan myös seksuaaliseen väkivaltaan liittyviä tekoja, kuten Minna Kimpimäki mainitsee. Tällaisia tekomuotoja ovat esimerkiksi kidutus, epäinhimillinen kohtelu ja tahallinen suuren kärsimyksen aiheuttaminen sekä törkeä ruumiilliseen koskemattomuuteen tai terveyteen kohdistuva loukkaus.[426]

6.1.2. Entisen Jugoslavian ja Ruandan tribunaalien tuomiot

Entisen Jugoslavian ja Ruandan tribunaalien perussäännöissä raiskaus mainitaan rikoksena ihmisyyttä vastaan.[427] Toisin kuin Nürnbergin ja Tokion oikeudenkäynneissä, raiskaus on siis selkeästi erikseen mainittu tuomioistuinten perussäännöissä. Lisäksi luetteloissa mainitaan muut epäinhimilliset teot, joiden nojalla muu seksuaalinen väkivalta voi tulla tuomioistuimen toimivallan piiriin. Ruandan rikoksia käsittelevän tuomioistuimen perussäännön 4 artiklassa raiskaus on mainittu myös sotarikoksena. Raiskaus voi siten olla paitsi rikos ihmisyyttä vastaan ja sotarikos myös joukkotuhontaa tai kidutusta.[428]

425 Jo I ja II Geneven sopimuksissa velvoitetaan kohtelemaan naisia "heidän sukupuolensa mukaisella huomaavaisuudella". Sotavankien kohtaloa koskevassa III Geneven sopimuksessa korostetaan lisäksi sotavankien oikeutta vaatia kunniansa pitämistä loukkaamattomana. Samalla kielletään myös sotavankien käyttäminen nöyryyttäviin töihin. - SopS 8/1955, art. 12, 14 ja 52.

426 Kimpimäki 2006 s. 117.

427 http://www. ohchr.org/english/law/itr.htm: Statute of the International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991(International Tribunal for the Former Yugoslavia). Statute of the International Criminal Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Genocide and Other Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of Rwanda and Rwandan Citizens Responsible for Genocide and Other Such Violations Committed in the Territory of Neighbouring States, between 1 January 1994 and 31 December 1994.

428 Kimpimäki 2006 s. 119-121. Raiskaus voi toisin sanoen tulla syytetyksi sekä kansallisen lain mukaan raiskauksena että kansainvälisen oikeuden vastaisena rikoksena kansanmurhana tai rikoksena ihmisyyttä vastaan. Tämä on mahdollista silloinkin, kun kysymys on samasta teosta, koska kansainvälisen rikoksen tunnusmerkistöt voivat olla erilaisia kuin kansallisessa oikeudessa ja niissä saatetaan vaatia erilaista näyttöä. - Kosovo backgrounder: Sexual Violence as International Crime.

Syyttäjät lähtivätkin laajasti syyttämään raiskauksesta rikoksena ihmisyyttä vastaan. Jotta ihmisyyttä vastaan tehdyn rikoksen tunnusmerkistö täyttyisi, teon taustalla täytyy olla laajamittainen ja järjestelmällinen siviiliväestöön kohdistuva rikos, joka on tehty aseellisen selkkauksen yhteydessä. Jugoslavian oikeudenkäynneissä syytettiin mm. Dusko Tadicia raiskauksesta sotarikoksena ja rikoksesta ihmisyyttä vastaan, Furundzijaa osallisuudesta sotarikokseen, miehiä ns. "Čelebići Camp" - jutussa kidutuksesta ja Nikolicia naisvankien raiskaamisesta rikoksena ihmisyyttä vastaan. Osa syytteistä hylättiin, kuten Furundzijaa koskeva syyte osallisuudesta sotarikokseen jutussa, jossa hän hyväksyi alaistensa suorittamat raiskaukset. Hänet tuomittiin sen sijaan kidutuksesta.[429]

Sekä Jugoslavian että Ruandan kansainväliset sotarikostuomioistuimet antoivat kumpikin tahoillaan merkittäviä tuomioita, joissa yksityiskohtaisesti analysoitiin raiskauksen tunnusmerkistöä ja selkeästi sanottiin, mitä käsiteltävinä olevissa tapauksissa on pidettävä raiskauksena. Entisen Jugoslavian tribunaali (ICTY) vertaili Furundzija -tapauksessa eri maiden kansallisia raiskaustunnusmerkistöjä ja rangaistusasteikkoja. Rangaistusasteikot vaihtelivat maittain, mutta melko yleinen maksimirangaistus raiskauksesta oli elinkautinen vankeus. Tuomioistuin totesi myös, että kansallisilla tasoilla raiskauksen määritelmä on ollut laajentumassa ja seksuaaliseen väkivaltaan suhtaudutaan yhä tiukemmin. Raiskauksen tunnusmerkistön mukainen sukupuoliyhteys on määritelty eri maiden lainsäädännöissä eri tavoin. Toisinaan se tarkoittaa vain miehen tunkeutumista sukupuolielimellä naisen sukupuolielimeen. Useimmissa maissa raiskauksen määritelmän mukaisesti tunkeutuminen voi olla myös oraali- tai anaaliyhdyntää tai tapahtua esineellä. Yhteistä eri maiden lainsäädännöille on kuitenkin se, että raiskaukseen sisältyy väkivaltaa, pakottamista, uhkaa tai se joka tapauksessa on tehty vastoin henkilön suostumusta. Jos uhri on saatettu puolustuskyvyttömään tilaan, fyysisen väkivallan käyttö itse raiskaustilanteessa ei ole tunnusmerkistön kannalta olennaista.[430]

Furundzija -tapauksessa tuomioistuin määritteli raiskauksen teossa käytettyjen ja teon kohteena olleiden ruumiinosien kautta seuraavasti:[431] "(i) the sexual penetration, however slight: (a) of the vagina or anus of the victim by the penis of the perpetrator or any other object used by the perpetrator; or (b) of the mouth of the victim by the penis of the perpetrator; (ii) by coercion or force or threat of force against the victim or a third person.

Entisen Jugoslavian tribunaali kuitenkin muotoili edellä kuvattua raiskauksen määritelmää uudelleen Foca -tapauksessa todeten, ettei Furundzija -tapauksessa omaksutun määritelmän osa (ii) kata kaikkia niitä tilanteita, joissa seksuaaliseen

http://www.hrw.org/backgrounder/eca/kos0510.htm.

429 Maaliskuuhun 1999 mennessä Jugoslavian Tribunaali oli syyttänyt 27 henkilöä 130 yksittäisestä rikoksesta, jotka sisälsivät raiskauksen tai seksuaalisen väkivallan. - Kosovo backgrounder: Sexual Violence as International Crime. http://www.hrw.org/back-groun-der/eca/kos0510.htm.

430 Eri maiden lainsäädännössä on lueteltu tunnusmerkkejä, jotka kvalifioivat raiskauksen törkeäksi. Tällaisia ovat raiskauksella aiheutettu uhrin kuolema, joukkoraiskaukset, uhrin oleminen nuori tai lapsi tai uhrille aiheutetut suuret henkiset tai fyysiset kärsimykset. - ICTY, Furundzija IT - 95 - 17/1 - T Judgement 10.12.1998 para 1980-1986; - Ks. Nybondas 2001 s. 68-91.

431 Ibid.

tunkeutumiseen ei ole ollut suostumusta tai vapaaehtoisuutta. Tuomioistuin muotoilikin nyt 3 vuotta Furundzija -tuomion jälkeen kyseisen kohdan uudelleen viitaten pakottamisen sijasta suostumuksen puutteeseen.[432]

Ruandan kansanmurhien yhteydessä raiskaus todettiin ensi kertaa myös joukkotuhonnan välineeksi. Tapaukset vaihtelivat hakkaamisesta ja silpomisesta raiskattujen naisten tappamiseen ja murhaamiseen. Tuomioistuin totesi raiskaukset sekä systemaattisiksi että laajuudeltaan massiivisiksi. Ruandan tribunaali totesi myös, ettei kansainvälisessä oikeudessa tuolloin vielä ollut yleisesti hyväksyttyä raiskauksen määritelmää ja lähti määrittelyssään siitä, että raiskaus on aggression muoto, jonka keskeisiä tekijöitä ei voi määritellä mekaanisilla teon kohteiden tai ruumiinosien kuvauksilla. Syyttäjä ja syytetyt yrittivät kuitenkin määritellä prosessissa fyysisin termein sitä, mitä todistajat tarkoittivat raiskauksella. Tuomioistuin totesi, että historiallisesti määriteltynä kansallisissa lainsäädännöissä raiskaus merkitsee "non-consentual sexual intercource", joten eri variaatiot voivat sisältyä aktiin. Tunkeutuminen voi tapahtua esineellä ja/tai käyttämällä ruumiinaukkoja, joita luontaisesti ei pidetä seksuaalisina. Tuomioistuin viittaa tässä yhteydessä todistajanlausuntoon, jossa kuolevan naisen vaginaan oli työnnetty puupala. Ruandan tribunaali lähtikin siitä, että raiskaus on aggression muoto, jonka keskeisiä tunnusmerkkejä ei voi mekaanisesti kuvata kohteilla tai ruumiinosilla. Tuomioistuin myös totesi, miten tuskallista ja vastenmielistä todistajien oli puhua intiimeistä asioista ja kuvata seksuaalisen väkivallan anatomisia yksityiskohtia. Tässä yhteydessä tuomioistuin viittasi kidutuksen vastaiseen konventioon, joka ei sekään luetteloi tiettyjä tekoja kidutuksena, vaan keskittyy mieluummin raamittamaan väkivaltaa. Tätä yleisempää lähestymistapaa Ruandan tribunaali piti hyödyllisenä kansainvälisessä oikeudessa.

Ruandan tribunaali kuvasi raiskausta fyysistä aktia laajemmin seuraavasti: kuten kidutusta myös raiskausta käytetään henkilön pelottelemiseen, halventamiseen, nöyryyttämiseen, diskriminointiin, rankaisemiseen, kontrolloimiseen ja tuhoamiseen. Kuten kidutus raiskauskin on henkilön ihmisarvon loukkaamista ja tosiasiassa konstituoi kidutuksen silloin, kun se tapahtuu julkisen vallan toimesta tai sen suostumuksella. Tribunaali määritteli raiskauksen fyysiseksi hyökkäykseksi, jolla on seksuaalinen luonne ja joka tapahtuu kohteena olevan henkilön kannalta pakottavissa olosuhteissa. Seksuaalisen väkivallan tribunaali puolestaan määritteli siten, että se ei ole rajoittunut fyysiseen hyökkäykseen ihmisen kehoa vastaan ja voi sisältää myös tekoja jotka eivät sisällä penetraatiota tai fyysistä kontaktia. Esimerkiksi pakottaminen riisuutumaan ja tekemään alastomana erilaisia voimisteluliikkeitä julkisesti väkijoukon edessä on seksuaalista väkivaltaa. Tribunaali totesi vielä, että seksuaalinen väkivalta ei välttämättä edellytä pakottavia olosuhteita. Ja katsoi, että erilaiset pakon muodot, jotka aikaansaavat pelkoa ja epätoivoa, kuten uhkaukset, pelottelu, kiristys ja muut muodot voivat konstituoida

432 ICTY, Foca IT - 96 - 23 - T & IT - 96 - 23/1 - T Judgement 22.2.2001, para 437-438. - Ks. Suostumuksen puuttumisesta seksuaalirikoksissa kansainvälisessä oikeudessa. - Quénivet 2005 s. 18-34.

pakon. Pakko voi myös aiheutua tietyistä olosuhteista, kuten aseellisesta konfliktista ja asevoimien läsnäolosta.[433]

6.1.3. Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussääntö

Toisin kuin entisen Jugoslavian ja Ruandan ad hoc -rikostuomioistuimet kansainvälinen rikostuomioistuin on pysyvä ja sen toimivaltaan kuuluvat sen perustamisen jälkeen tehdyt rikokset. Tuomioistuimelle hyväksyttiin vuonna 1998 perussääntö, joka tuli voimaan vuonna 2002.[434] Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussääntöä laadittaessa otettiin aiempien tribunaalien kokemukset, käytäntö ja normisto huomioon. Raiskaus ja seksuaalinen väkivalta onkin mainittu sekä rikoksena ihmisyyttä vastaan että sotarikoksena.[435] Kun raiskaus on nimenomaan mainittu kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännössä, sitä ei ole enää tarpeen sovittaa muiden säännösten alle tulkinnan kautta. Sen sijaan joukkotuhonnan määritelmä on ad hoc -tuomioistuinten perussääntöjen tavoin otettu suoraan vuoden 1948 YK:n joukkotuhontaa koskevasta yleissopimuksesta, joten raiskaustekojen tuomitseminen joukkotuhontana jää edelleen sen varaan, tulkitaanko esimerkiksi sotilaiden siviiliväestöön kohdistamia joukkoraiskauksia perussäännön 6 artiklan mukaisiksi teoiksi.[436]

Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvien rikosten tunnusmerkkejä ei tarkemmin määritelty perussäännössä, vaan ne sisältyivät vuonna 2002 laadittuun kansainvälisen rikostuomioistuimen liiteasiakirjaan "Elements of Crimes". "Crime against humanity of rape" määritellään seuraavasti:

---

433 Akayesy ICTR Judgement 2.9.1998, para 596-598, 686-688.

434 Rome Statute of the International Criminal Court. - http://www.un.org/icc/part 2. htm; Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntö. - SopS 56/2002.

435 Raiskaus on mainittu ensimmäisenä seksuaalisen väkivallan muotona perussäännön 7 ja 8 artikloissa: Article 7: Crimes against humanity: 1. For the purpose of this Statute, "crime against humanity" means any of the following acts when committed as part of a widespread or systematic attack directed against any civilian population, with knowledge of the attack: (g) Rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, enforced sterilization, or any other form of sexual violence of comparable gravity; Article 8: War crimes: 1. The Court shall have jurisdiction in respect of war crimes in particular when committed as a part of a plan or policy or as part of a largescale commission of such crimes. 2. For the purpose of this Statute, "war crimes" means: (b) Other serious violations of the laws and customs applicable in international armed conflict, within the established framework of international law, namely, any of the following acts: (xxii) Committing rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, as defined in article 7, paragraph 2 (f), enforced sterilization, or any other form of sexual violence also constituting a grave breach of the Geneva Conventions.

436 Kummankin artiklan 3 ja 4 kohdat poikkeavat toisistaan, sillä niissä määritellään ne tilanteet, jolloin raiskausta pidetään rikoksena ihmisyyttä vastaan tai sotarikoksena, sekä tahallisuuteen kuuluva tietoisuus. Jotta kysymyksessä on raiskaus ihmisyyttä vastaan, teon on täytynyt tapahtua osana laajaa systemaattista hyökkäystä siviiliväestöä kohtaan tekijän ollessa tietoinen siitä, että toiminta on ollut osa tällaista operaatiota. Raiskaus sotarikoksena puolestaan edellyttää, että teko on tapahtunut ja on ollut yhteydessä aseelliseen konfliktiin ja tekijä on tiennyt näistä olosuhteista.

> 1. The perpetrator invaded the body of a person by conduct resulting in penetration, however slight, of any part of the body of the victim or of the perpetrator with a sexual organ, or of the anal or genital opening of the victim with any object or any other part of the body.
> 2. The invasion was committed by force, or by threat of force or coersion, such as that caused by fear of violence, duress, detention, psychological oppression or abuse of power, against such person or another person, or by taking advantage of a coercive environment, or the invasion was committed against a person incapable of giving genuine consent.
> 3. The conduct was committed as part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.
> 4. The perpetrator knew that the conduct was part of or in-tended the conduct to be part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

Määritelmässä kuvataan raiskauksessa käytettyä tunkeutumista toisen kehoon ja siinä käytettyjä ruumiinosia tai esineitä. Määritelmässä on pyritty ottamaan huomioon kaikki mahdolliset erilaiset seksuaalisen tunkeutumisen variaatiot. Pakottamiselementti on kuitenkin määritelty kattavammin kuin edellä kuvatussa Furundzija -tapauksessa.

Jos raiskaustunnusmerkistö kansallisella tasolla on muotoiltu siten, että pakottaminen on oleellinen raiskauksen tunnusmerkki, näyttöongelmat keskittyvät usein juuri tähän. Kansainvälisellä tasolla ongelmaa on pienentänyt se, että kansainväliset tuomioistuimet ovat tulkinneet pakon käsitettä väljästi. Esimerkiksi Akayesy -tapauksessa ei vaadittu näyttöä varsinaisesta fyysisestä voimankäytöstä, vaan olosuhteiden pakottava luonne oli riittävää. Pakottavat olosuhteet voidaan luoda myös uhkauksilla, pelottelulla tai kiristämällä ja tietyissä tilanteissa pakko voi olla tilanteeseen erottamattomasti kuuluva tekijä aseellisissa konflikteissa vastapuolen ollessa sotilaallisesti läsnä. Foca -tapauksessa kritisoitiinkin raiskauksen määritelmään liitettyä pakottamiselementtiä ja tuomioistuin korosti sitä, että voimankäytön ja pakon vaatimisen sijasta asiaa pitäisi lähestyä suostumuksen ja vapaaehtoisuuden puutteen kautta.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen prosessia ja todistelua koskevissa säännöissä rajattiinkin mahdollisuutta vedota suostumukseen puolustuksena seksuaalista väkivaltaa koskevissa tapauksissa. Säännössä 70 sanotaankin seuraavasti:

> “In cases of sexual violence, the Court shall be guided by and, where appropriate, apply the following principles:
> (a)Consent cannot be inferred by reason of any words or conduct of a victim where force, threat of force, coercion or taking advantage of a coercive environment undermined the victim´s ability to give voluntary and genuine consent;

(b)Consent cannot be inferred by reason of any words or conduct of a victim where the victim is incapable of giving genuine consent;
(c)Consent cannot be inferred by reason of the silence of, or lack of resistance by, a victim to the alleged sexual violence;
(d)Credibility, character or predisposition to sexual availability of a victim or witness cannot be inferred by reason of the sexual nature of the prior or subsequent conduct a victim or witness."

Lähtökohtana on se, ettei uhrin suostumusta voida päätellä hänen vaikenemisestaan tai vastustuksen puutteestaan. Myöskään sanallisesti tai implisiittisesti annetulla suostumuksella ei ole merkitystä silloin, jos pakottaminen tai pakottavat olosuhteet ovat poistaneet uhrin mahdollisuuden antaa todella vapaaehtoinen suostumus.[437] Uhrin aikaisemmalla tai teon jälkeisellä seksuaalisella käyttäytymisellä ei ole merkitystä suostumusta arvioitaessa. Säännössä nro 71 vielä erikseen kielletään todistelun esittäminen uhrin aiemmasta tai teon jälkeisestä seksuaalisesta käyttäytymisestä. Säännössä nro 72 edelleen säädetään, että tuomioistuin arvioi etukäteen suostumusta koskevan todistelun relevanssin ja hyväksyttävyyden, jos tällaista todistelua halutaan esittää.[438]

6.2. Raiskaus Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä

6.2.1. Raiskausrikosten sijoittuminen Euroopan ihmisoikeussopimuksen säännöksiin

Paitsi kansainväliset rikostuomioistuimet myös Strasbourgin Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on käsitellyt viime vuosina lukuisia raiskauksiin liittyviä valituksia.[439] Tuomioistuin voi ottaa vastaan valituksia, joissa väitetään sopimusvaltion loukanneen ihmisoikeussopimuksessa tunnustettuja oikeuksia kun tätä ennen on turvauduttu kaikkiin kansallisiin oikeussuojakeinoihin 35 artiklan mukaisesti. Tämä merkitsee raiskaus- ja muiden seksuaalirikosten osalta sitä, että ne on jo käsitelty kunkin maan kansallisen rikoslainsäädännön mukaisesti. Se, että tämän jälkeen valitetaan EIT:een merkitsee sitä, että tapauksessa tai prosessissa on valittajien mielestä loukattu myös Euroopan ihmisoikeussopimuksessa tunnustettuja

437 Kimpimäki 2006 s. 126-127.

438 International Criminal Court. Rules of Procedure and Evidence. Official Records ICC-ASP/1/3.

439 Yksilövalituksia Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen voivat EIS 34 artiklan mukaan tehdä paitsi yksityishenkilöt myös kansalaisjärjestöt ja -ryhmät, jotka väittävät sopimusvaltion loukanneen heidän oikeuksiaan. Valtiot eivät saa millään tavoin estää valitusoikeuden tehokasta käyttöä. Valittaminen on tehty myös hyvin joustavaksi siten, ettei oikeudenkäyntiin annettu valtakirja edellytä oikeaksi todistamista kansallisen viranomaisen toimesta, eikä sille ole asetettu muitakaan muotovaatimuksia. Tärkeintä on, että toimeksianto ja sen hyväksyminen käy selkeästi ilmi valtakirjasta. Tämä kävi ilmi tapauksessa, jossa venäläinen kansalaisjärjestö ja siellä työskennellyt A oli tehnyt valituksen M:n puolesta. Venäjän valtio väitti, että valtakirja oli mitätön, koska sitä ei ollut todistettu oikeaksi rangaistuslaitoksen päällikön toimesta Venäjän siviiliprosessilain mukaisesti. Alkuperäinen juttu koski lapsen raiskausta. - Ryabov v. Russia EIT 31.1.2008.

oikeuksia.

Useimmiten Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa käsitellyt raiskaus- ja seksuaalirikokset liittyvät kidutuksen kieltoon (Art. 3), oikeuteen vapauteen ja turvallisuuteen (Art. 5), oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (Art. 6) ja oikeuteen nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta (Art. 8). Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on myös antanut muutamia tärkeitä seksuaalirikoksiin liittyviä päätöksiä, jotka ovat koskeneet legaliteettiperiaatetta (Art. 57) ja sananvapautta (Art. 10). Usein valituksissa myös vedotaan useampiin EIS:n artikloihin ihmisoikeuksien loukkauksena.[440] Kuvassa 10 esitetään graafisessa muodossa, miten raiskaustapauksiin liittyneet valitukset ovat jakaantuneet eri artiklojen välille. Tapausmateriaali koostuu 83 tapauksesta vuodelta 1995-2005. Yhteenvedot löytyvät myös Finlexistä.

Kuva 9.

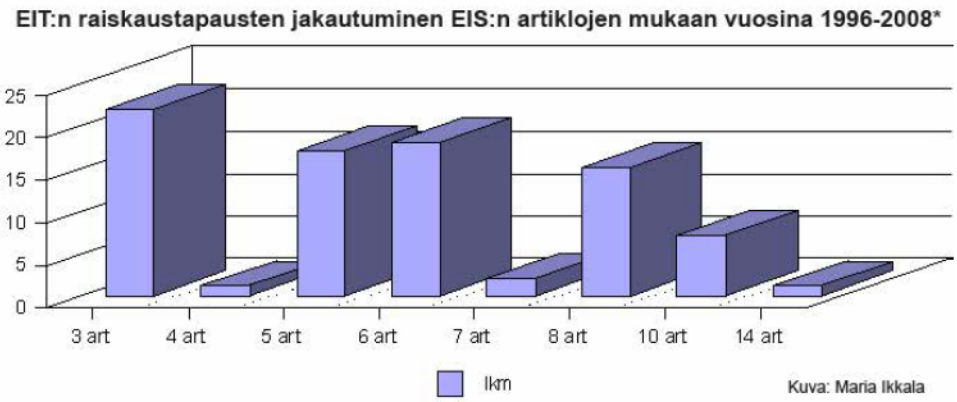

*Lähde: Finlex (83 tapausta)

440 Prostituutio esiintyy eri muodoissaan myös EIT:n tapauksissa. Vuonna 2007 annetussa päätöksessä kysymys oli prostituoidusta, joka vuonna 1990, jolloin hän oli 47-vuotias, halusi irtaantua ammatistaan ja sijoittua uudelleen yhteiskuntaan. Hänelle oli kuitenkin määrätty vuoden 1991 jälkeen sosiaaliturvamaksuja ja viivästyskorkoja lähes 40.000 euroa. Valittaja katsoi, että hän joutui edelleen jatkamaan vanhaa ammattiaan saadakseen sosiaaliturvamaksut maksettua. Tällä tavalla Ranskan valtio pakotti hänet jatkamaan työtään ja viranomaiset olivat kohdelleet häntä halventavasti ja määränneet hänet pakkotyöhön. EIT katsoi kuitenkin, ettei EIS:n 3. artiklaa eli kidutuksenkieltoa eikä 4. artiklaa eli orjuuden ja pakkotyön kieltoa oltu rikottu, koska tuomioistuin ei tullut vakuuttuneeksi siitä, että valittajan väite pakottamisesta olisi perusteltu. Valittajan maksuvelvollisuutta oli myös helpotettu maksuaikatauluin. Vähemmistöön jäänyt tuomari kuitenkin totesi, että riidattomasti prostituutio oli ihmisarvon kanssa sopimatonta silloin, kun se oli pakotettua. Hän myös katsoi, että EIS 3. artiklaa oli rikottu, kun velan perintä oli ollut huomattavan tiukkaa ja velka oli kokoajan kasvanut. Hän myös huomautti, että Ranskan asenne oli paradoksaalinen, koska se oli hyväksynyt YK:n sopimuksen ihmiskaupan ja prostituution hyväksikäytön ehkäisemisestä ja sitoutunut siihen, että prostituoituja täytyy suojella ja heillä tuli olla todelliset mahdollisuudet uudelleen sijoittumiseen. - Tremblay v. France EIT 11.9.2007.

Kaaviossa on esitetty EIT:n raiskaustapausten jakautuminen päävalitusartiklan mukaan.

Päävalitusartiklojen sisältö:
3 artikla: Kidutuksen kielto
4 artikla: Orjuuden ja pakkotyön kielto
5 artikla: Oikeus vapauteen ja turvallisuuteen
6 artikla: Oikeudenmukainen oikeudenkäynti
7 artikla: Ei rangaistusta ilman lakia
8 artikla: Yksityis -ja perhe-elämän suoja
10 artikla: Sananvapaus
14 artikla: Syrjinnän kielto

Euroopan ihmisoikeussopimus yksilövalitusoikeuksineen on kansainvälisen oikeuden alalla sui generis. Se sijoittuu tavallaan kansainvälisen oikeuden ja kansallisen lainsäädännön väliin. Toisin kuin YK:n ihmisoikeuksien julistus vuodelta 1948 Euroopan ihmisoikeussopimus on jotain enemmän kuin vain julistus tai ihmisoikeuksien saavutettu standarditaso. Sitä on luonnehdittu Euroopan ordre public´in konstitutionaaliseksi instrumentiksi ihmisoikeuksien alalla.[441]

EIT on antanut viime vuosina useita merkittäviä ratkaisuja. Tuomioistuimen tehtävänä ei nimenomaisesti ole lainsäädännön harmonisoiminen, mutta uusia ratkaisuja formuloidessaan se epäilemättä toimii siten. Se, että tuomioistuin on pystynyt uutta luoviin ratkaisuihin, ei johdu yksinomaan EIS:sta, vaan ennen kaikkea tuomioistuimen käyttämistä tulkintametodeista ja tavasta, miten se perustelee päätöksiään. Tuomioistuimella oli alkuaan useita mahdollisuuksia erilaisiin tulkintoihin: kirjaimelliseen tai teleologiseen, historialliseen tai evolutiiviseen, autonomiseen tai eklektiseen jne.

EIT:n oikeuskäytäntö ja linja kehittyy case law´n pohjalta ja on metodiltaan aivan jotain muuta kuin staattinen rikosoikeusdogmatiikka. Kasuistista pro et contra -metodia käyttäen tuomioistuin etenee perusteluissaan lopputulokseen. Tulkintametodeissa ei ole nähtävissä mitään hierarkiaa tai järjestystä, mutta kieliopillinen ja historiallinen tulkintametodi on toissijainen systematiikkaan ja teleologiseen tulkintaan nähden. Päätöksissään tuomioistuin myös joskus vertailee eri maiden lainsäädännöllisiä ratkaisuja. Dynaamisella ja evolutiivisella tulkinnalla pyritään ihmisoikeussopimuksen päämääriin. Säännösten mukaan virallisena pyrkimyksenä ei ole harmonisoiminen, mutta tosiasiassa tuomioistuin päätöksillään sitä tekee. Kiteyttäen voidaan sanoa, että tuomioistuin metodeissaan on pluralistinen ja joustava eikä niinkään legalistinen. Wienin konvention 31. artiklan suositusten mukaisesti säännöksiä on luettava kontekstissaan, mikä merkitsee systematiikan huomioon ottamista tulkinnassa. Kysymyksessä on aina kokonaisuus eli ihmisoikeussopimus pöytäkirjoineen kokonaisuudessaan. Teleologisella tulkinnalla ja evolutiivisella metodilla tuomioistuin pyrkii kehittämään ihmisoikeuksia, joten

441 Frowein 1993 s. 3-5; Drzemczewski 1997 s. 22-23.

Euroopan ihmisoikeussopimus on koko ajan elävä säädöskokonaisuus.

Tuomioistuin katsoo, että ihmisoikeussopimuksen tehtävänä on suojella konkreettisia ja efektiivisiä oikeuksia eikä vain teoreettisia tai illusorisia oikeuksia. Tässä toiminnassa on kuitenkin löydettävä tasapaino julkisten intressien ja yksityisten perusoikeuksien välillä. EIT on avoimesti demokratian, oikeusvaltion ja ihmisoikeuksien puolella. Se kannattaa monessa suhteessa pluralismia ja joskus jopa shokeeraavaakin ilmaisuvapautta. Se on myös hyvin suvaitsevainen seksuaalisia vähemmistöjä kohtaan, kuten seuraavista oikeustapauksista tulemme huomaamaan. EIT sanoo myös joskus hyvin suoraan, että tietty tulkinta on absurdi eli sitä ei voida hyväksyä, koska se johtaa naurettavaan lopputulokseen.

EIT:lla on autonomia tulkitessaan ihmisoikeussopimusta ja se pyrkii jatkuvasti olemaan joustava, konkreettinen ja sisällöllinen tulkinnoissaan ennemminkin kuin tekninen ja formaalinen. On myös arveltu, että metodien joustavuus ja moninaisuus johtaa paitsi klassisen syllogismin hylkäämiseen myös juridiseen epävarmuuteen. On kuitenkin katsottu, että tietyt ei-tarkasti määritellyt elementit kuten käsitteiden sisällön variointi, elastiset kriteerit, ristiriitaisten intressien tasapainottaminen, suhteellisuus ja niin edelleen, takaavat laillisen sääntelyn tehokkuuden ja pitävät todellisen ajattelun avoimena vastakohtana klassiselle binaariselle logiikalle, joka antaa valheellisen kuvan juridisen päätöksenteon varmuudesta valitessaan oikean ja väärän, sallitun ja kielletyn välillä.[442]

Edellä kuvatut metodit ja tulkintakriteerit on syytä muistaa, kun siirrymme tarkastelemaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen raiskaus- ja seksuaalirikoksiin liittyviä päätöksiä. Tuomioistuin toistaa tiettyjä periaatteita ja kannanottoja päätöksestä toiseen myös seuraavissa raiskauksiin ja seksuaalirikoksiin pohjautuvissa ratkaisuissa. EIT:n tapausmateriaali kuvastaa myös hyvin sitä tilanteiden ja motiivien moninaisuutta, mikä seksuaalirikoksiin liittyy. Tapauksista saa myös häivähdyksen eri maiden rangaistustasosta.

6.2.2. Raiskaus kidutuksena ja epäinhimillisenä tai halventavana kohteluna

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3. artiklan mukaan ketään ei saa kiduttaa, eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Kidutuksen kielto sisältää kolme kieltoa: kiduttamisen kiellon sekä kiellon kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla.[443] Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut lukuisia päätöksiä, joissa käsitellään raiskausta kidutuksena tai epäinhimillisenä tai halventavana kohteluna.

6.2.2.1. Raiskaus poliisiväkivallan välineenä

Useat EIT:n käsittelemät raiskausta koskevat valitukset liittyvät kuulustelutilan-

442 Ost 1992 s. 283-285, 290-295 ja 301-312.

443 Ks. tarkemmin käsitteiden sisällöstä esim. Mowbray 2007 s. 161-227.

teisiin ja todettuun tai väitettyyn poliisiväkivaltaan.[444] Raiskaus on tuolloin väkivallan väline. Monet päätökset ovat koskeneet Turkkia, niin myös vuonna 1997 annettu päätös, jossa EIT katsoi valtion viranomaisen tekemän pidätetyn raiskauksen kidutukseksi (Aydin v. Turkey 25.9.1997):

> 17-vuotias Sükran Aydin, joka ei ollut koskaan aikaisemmin matkustanut kotikylänsä ulkopuolelle pidätettiin yhdessä isänsä ja kälynsä kanssa 29.6.1993. Heitä kuulusteltiin PKK:n jäsenten vierailuista perheessä. Heidät vietiin santarmien päämajaan, missä heidät erotettiin toisistaan ja tyttö vietiin yksin huoneeseen, missä hänet riisuttiin alasti, pantiin autonrenkaaseen ja pyöriteltiin ympäri, lyötiin ja suihkutettiin kylmällä vedellä. Myöhemmin hänet vietiin lukittuun huoneeseen, jossa sotilaspukuinen henkilö raiskasi hänet. Tämän jälkeen useat henkilöt löivät tyttöä ja häntä käskettiin olemaan vaiti asiasta. 2.7. pidätetyt kuljetettiin vuoristoseudulle, jossa heidät vapautettiin. Valittaja teki yhdessä isänsä ja kälynsä kanssa 8.7. syyttäjälle rikosilmoituksen raiskauksesta ja pahoinpitelystä vankeuden aikana. Syyttäjä lähetti heidät lääkäriin, missä todettiin, että valittajan immenkalvo oli repeytynyt ja hänen reitensä olivat sisäpuolelta laajalta alueelta mustelmilla. Gynekologin 9.7. antaman lausunnon mukaa neitsyyden menetys oli tapahtunut ennemmin kuin viikkoa aikaisemmin. Syyttäjä pyysi myös tarkempia tietoja pidätyksestä päämajalta, jolloin hänelle vastattiin, ettei valittajaa tai muitakaan henkilöitä ollut ilmoitettu vangituiksi, eikä päiväkirjassa ollut lainkaan kirjauksia tuolta ajalta. Koko vuoden 1993 osalla oli vain 7 kirjausta, mikä merkitsi 90 %:n pudotusta edellisen vuoden tasosta. Valittaja myös väitti, että häntä ja hänen perhettään oli peloteltu ihmisoikeustuomioistuimelle tehdyn valituksen vuoksi.

Omassa vastineessaan Turkin hallitus kiisti kidutuksen ja katsoi, ettei tekojen tueksi ollut esitetty riittävää näyttöä. Lisäksi hallitus huomautti, että valitus oli tehty ilman todellisia perusteita vain halventamaan Turkkia, kun siinä annettiin ymmärtää, että kotimaiset oikeussuojakeinot olisivat tehottomia.

Kaikkea pahoinpitelyä ei pidetä kidutuksena ja EIS 3. artiklassa kidutus on erotettu epäinhimillisestä ja halventavasta kohtelusta. Tämän vuoksi EIT perustelikin sitä, miksi tässä tapauksessa raiskaus katsottiin kidutukseksi. Sen mukaan kidutuksen erityinen häpeällisyys voitiin liittää vain tahalliseen epäinhimilliseen kohteluun, joka aiheutti hyvin vakavaa ja julmaa kärsimystä. EIT:n mielestä vangitun henkilön raiskaus virkamiehen toimesta oli erityisen törkeä muoto pahoinpitelyä ottaen huomioon sen helppouden, jolla uhrin heikkoa vastustuskykyä voitiin

444 Ks. Aydin v. Turkey (25.9.1997); Selmouni v. France (28.7.1999); Zeynep Avci v. Turkey (6.2.2003); Ayse Tepe v. Turkey (22.7.2003); I. I. N. v. the Netherlands (9.12.2004); Kaldik v. Germany (22.9.2005); Karim v. Sweden (4.7.2006); Sahin v. Turkey (25.9.2007); Maslova and Nalbandov v. Russia (24.1.2008).

käyttää hyväksi. Lisäksi tuomioistuin katsoi, että raiskaus jätti syviä psykologisia arpia, jotka eivät parantuneet ajan kuluessa yhtä nopeasti kuin muissa fyysisen tai henkisen väkivallan muodoissa. Raiskattu oli joutunut kärsimään myös muita kauhistuttavia ja nöyryyttäviä kokemuksia. Kärsimystä oli aiheutettu, kun oli haluttu saada tietoja seudun turvallisuustilanteesta. EIT katsoi, että valittajalle aiheutetun fyysisen ja henkisen väkivallan paljous ja varsinkin hänen raiskaamisensa olivat kidutusta EIS 3. artiklan mielessä.

Myös seuraavassa tapauksessa EIT on analysoinut kidutuksen ja epäinhimillisen ja halventavan kohtelun välistä rajaa. Valittajana oli mies, joka vuonna 1991 oli epäiltynä osallisuudesta huumausainekauppaan ja hän tuli pidätyksen yhteydessä pahoinpidellyksi siinä määrin, että EIT piti kokonaisharkinnan perusteella toimintaa kidutuksena (Selmouni v. France 28.7.1999). Tapahtumien kulku oli seuraava:

> Poliisi pidätti valittajan 25.11.1991 epäiltynä osallisuudesta huumausainekauppaan. Häntä kuulusteltiin 26.–29.11. Jokaisena päivänä hänet tutki lääkäri, koska hän jo ensimmäisen päivän jälkeen ilmoitti tulleensa pahoinpidellyksi. Hänessä havaittiin vammoja käsissä, kasvoissa ja kyljessä sekä mustelmia päässä, silmäluomessa, käsivarressa ja selän alaosassa. Valittaja kertoi, että häntä oli kuulustelujen aikana lyöty baseball -mailaa muistuttavalla esineellä ja vedetty tukasta ja potkittu. Pahoinpitely oli jatkunut ensimmäisenä päivänä klo 19:stä yhteen aamuyöllä. Yhdessä vaiheessa poliisi oli tarttunut häntä hiuksista ja pannut hänet juoksemaan pitkin käytävää, jonka sivuille sijoittuneet muut poliisi olivat kaataneet hänet kampituksin. Sen jälkeen hänet oli viety huoneeseen, jossa hänet oli pantu polvistumaan nuorelta vaikuttavan naisen eteen. Sen jälkeen hänet oli viety käytävään, jossa yksi poliiseista oli ottanut peniksensä esille ja tullut hänen luokseen sekä kehottanut häntä imemään sitä. Koska hän ei ollut avannut huuliaan eikä noudattanut kehotusta, poliisi oli virtsannut hänen päälleen. Sitten häntä oli uhattu polttamisella ja injektioruiskulla. Tämän jälkeen yksi poliiseista oli sanonut, että te arabit nautitte naiduksi tulemisesta, minkä jälkeen hänet oli riisuttu ja hänen anukseensa oli työnnetty pieni patukka. Tässä kohdin kuulustelukertomuksessa oli merkintä, että valittaja oli alkanut itkemään. Valittaja tuomittiin myöhemmin huumausainerikoksesta vankeusrangaistukseen 13 vuodeksi. Myös poliiseja vastaan nostettiin syyte valittajan tunnistettua heistä 4. Raiskaussyyte hylättiin, koska siitä ei saatu näyttöä. Valittaja ei ollut ilmoittanut sitä ensimmäisellä kerralla, koska hän oli oman kertomansa mukaan ollut niin häpeissään. Poliisit tuomittiin valitusprosessien jälkeen eripituisiin vankeusrangaistuksiin. Perusteluissa mainittiin, että teot olivat luonteeltaan erityisen halventavia ja törkeitä.

Myös tässä tapauksessa EIT totesi, että kidutuksen sekä epäinhimillisen ja halventavan kohtelun käsitteiden välillä oli ero ja tämä ero oli tehty myös vuonna 1987 voimaan tulleessa kidutuksen kieltävässä YK:n yleissopimuksessa. Jotta kysymyksessä olisi kidutus, tahallisen epäinhimillisen kohtelun tuli olla erityisen häpeällistä ja aiheuttaa vakavaa ja julmaa kärsimystä. Selmounin kohdalla EIT katsoi, että vaikka psykologista lausuntoa ei ollutkaan hankittu, henkistä kipua ja kärsimystä oli ollut. Ja sitä oli aiheutettu tahallisesti tarkoituksin saada valittaja tunnustamaan syyllisyytensä. Poliisit olivat lisäksi käyttäneet väkivaltaa virkatehtäviään suorittaessaan ja kohtelu oli synnyttänyt valittajassa pelon, ahdistuksen ja alemmuuden tunteita, jotka olivat olleet omiaan nöyryyttämään ja halventamaan häntä sekä mahdollisesti rikkomaan hänen fyysisen ja moraalisen vastarintansa. Siten EIT:n mielestä oli riittäviä perusteita pitää kohtelua epäinhimillisenä ja halventavana. Tämän jälkeen EIT pohti sitä, oliko valittajalle aiheutettua kipua ja kärsimystä pidettävä niin ankarana, että kysymyksessä oli kidutus. Tämä riippui tuomioistuimen mielestä kohtelun kestosta, sen fyysisestä tai henkisestä vaikutuksesta ja joissakin tapauksissa myös sukupuolesta, iästä ja uhrin terveydentilasta. Kerraten tapahtumien kulkua EIT katsoi, että kokonaisuutena katsoen valittajaan kohdistettu fyysinen ja henkinen väkivalta oli aiheuttanut ankaraa kipua ja kärsimystä ja se oli ollut erityisen vakavaa ja julmaa. Tämän vuoksi tuomioistuin piti toimintaa kidutuksena.

Perusteluissa on erityisen mielenkiintoista kohta, jossa EIT katsoo, että se voi dynaamisen luonteensa mukaisesti myös muuttaa kannanottojaan eli pitää kidutuksena sellaista, mitä se aikaisemmin ei ole kidutuksena pitänyt. Tuomioistuin toteaa, että Euroopan ihmisoikeussopimus on elävä asiakirja, jota on tulkittava nykyhetken olojen valossa. Siten tietyt teot, jota aiemmin oli pidetty epäinhimillisenä ja halventavana kohteluna eikä kidutuksena, voitiin tulevaisuudessa luokitella toisin. Kasvava vaatimustaso ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojan alueella edellytti vastaavasti tiukempaa linjaa arvioitaessa demokraattisen yhteiskunnan perusarvojen rikkomuksia.

Myös seuraava tapaus osoittaa sen, miten EIS:n käsitteet, kuten "epäinhimillinen ja halventava kohtelu" 3. artiklassa saavat sisältönsä oikeuskäytännössä, eivätkä pelkästään käsitteitä abstraktisesti muotoilemalla. EIT otti kantaa myös prosessuaalisiin todistustaakkasäännöksiin. Kysymyksessä oli Venäjää vastaa kohdistettu valitus tapauksessa, jossa poliisit olivat toistuvasti raiskanneet pidätetyn ja pahoinpidelleet häntä. Asiassa valitettiin myös siitä, ettei tapahtumia oltu asianmukaisesti tutkittu. Samalla EIT antoi ratkaisunsa siitä, rikkoiko valtio velvollisuuksiaan, kun se ei toimittanut ihmisoikeustuomioistuimelle esitutkinta-asiakirjoja. Tapahtumien kulku oli seuraava (Maslova and Nalbandov v. Russia 24.1.2008):

> Maslovaa oli kuultu todistajana vuonna 1999 eräässä murhajutussa, jossa epäilty kertoi tämän saaneen murhatun tavaroita. Poliisit kehottivat häntä tunnustamaan tavaroiden ottamisen. Toinen poliisi

poistui huoneesta, minkä jälkeen toinen lukitsi oven ja sitoi valittajan peukaloistaan ja löi häntä päähän ja poskille sekä raiskasi hänet käyttäen kondomia ja pakotti hänet suuseksiin. Tämän jälkeen häntä kuulusteltiin vastakkain murhasta epäillyn kanssa, jolloin hän kiisti osallisuutensa murhaan. Tämän jälkeen poliisit sitoivat hänen peukalonsa ja löivät häntä useita kertoja vatsaan, kiinnittivät hänelle kaasunaamarin ja estivät ilmantuloa. Lisäksi hänelle annettiin sähköiskuja korvarenkaisiin kiinnitetyillä sähköjohdoilla. Käsittelyn seurauksena hän myönsi tavaroiden ottamisen ja antoi kirjallisen tunnustuksen.

Samassa jutussa Nalbandovin kohdalla tapahtumat etenivät siten, että S kietoi kaulaliinan hänen kaulansa ympärille ja alkoi tukehduttaa häntä lyöden samalla. Tämän jälkeen hänet lähetettiin kauppaan ostamaan alkoholia, tupakkaa ja ruokaa. Ne tuotuaan hänet poistettiin rakennuksesta.

Maslova puolestaan kertoi, että häntä ei päästetty lähtemään kuulustelujen päätyttyä, vaan poliisit alkoivat juoda viinaa. Hän pyysi päästä pesutiloihin, jossa yrityksestään huolimatta ei kyennyt katkaisemaan verisuoniaan ranteessaan. Pari tuntia myöhemmin Zh, S ja M raiskasivat hänet käyttäen kondomeja. S:n poistuttua Zh ja M ryhtyivät uudelleen raiskaamaan häntä päästäen hänet menemään tuntia myöhemmin. Maslova meni tuttunsa luokse ja paikalle tuli muitakin henkilöitä. Seuraavana päivänä he menivät sairaalaan, jossa Maslova kertoi, että hänet oli raiskattu poliisilaitoksella. Häntä ei kuitenkaan tutkittu, vaan häntä kehotettiin kääntymään rikostutkimuslaboratorion puoleen, minne hän ei kuitenkaan mennyt, koska se oli liian lähellä poliisilaitosta.

Maslova ilmoitti tapahtumista seuraavana päivänä syyttäjälle, kertoen, että häntä oli kidutettu ja hänet oli raiskattu. Esitutkinnan jälkeen vuonna 2000 laaditussa syytekirjelmässä vaadittiin Kh:lle, Zh:lle, S:lle ja M:lle rangaistusta mm. Maslovan raiskauksesta ja pahoinpitelystä sekä Nalbandovin pahoinpitelystä. Syytetyt kiistivät syytteet ja ilmoittivat käyttävänsä vaitiolo-oikeuttaan sekä kieltäytyivät luovuttamasta virtsa- ja spermanäytteitä.

Monet todistajat, joita syytetyt olivat aiemmin kuulustelleet kertoivat, että myös heitä oli kidutettu kaasunaamarein, sähköiskuin ja erilaisin kahlehtimislaittein. Maslovan allekirjoitus tunnustuksessaan oli kirjoitettu vapisevin käsin. Myös lääkärinlausunnolla vahvistettiin, että valittaja oli yrittänyt katkaista verisuoniaan. Oikeuslääketieteellisen lausunnon mukaan Kh:n vaatteissa oli jälkiä vaginan epi-

teelistä, joiden antigeenit olivat samanlaisia kuin valittajalla. Kh ja hänen vaimonsa kuuluivat toisistaan poikkeaviin antigeeniryhmiin. Poliisilaitokselta löydettiin kaksi käytettyä kondomia ja kaksi pyyhettä, joissa oli spermajälkiä. Toista kondomia voitiin tutkia ja sen osalta geenitutkimukset osoittivat 99,99 %:n varmuudella vaginan solujen kuuluvan Maslovalle. Spermajälkiä löytyi myös valittajan tuona päivänä pitämistä vaatteista.

Syytejuttu palautettiin elokuussa 2000 lisätutkintaan päätöksellä, jossa mainittiin monista prosessuaalisista puutteista syytettyjen oikeuksien kohdalla. Alioikeus katsoi, ettei mitään esitutkinnalla kerättyä näyttöä voitu puutteiden vuoksi ottaa vastaan, joten syyttäjän ja valittajan valitukset jäivät tuloksettomiksi. Vuonna 2001 myös piirisyyttäjä teki päätöksen syyttämättä jättämisestä todeten, ettei vahvaa näyttöä syytettyjä vastaan ollut olemassa, eikä alkuperäisessä tutkinnassa tehtyjä prosessuaalisia virheitä enää voitu korjata. Tämän jälkeenkin juttu otettiin eri kerroilla uudelleen tutkittavaksi, mutta päätettiin olla nostamatta syytteitä.

Hallitus kieltäytyi vastaamasta valitukseen ilmoittaen, että rikosjuttu poliiseja vastaan oli edelleen vireillä. Tapahtumat olivat vuodelta 1999 ja poliiseihin kohdistunut esitutkinta oli aloitettu vuonna 2000. Juttu oli vielä helmikuussa 2007 edelleen esitutkinnassa.

EIT analysoi prosessia perusteellisesti ja keskittyi myös siihen, miten näyttöä esitutkinnassa oli kerätty ja miten sitä oli arvioitu kotimaisessa tuomioistuimessa. Aineellisista vaatimuksista ja kaltoin kohtelun olemassaolosta EIT totesi tässä jutussa, kuten monissa aiemmissakin, että viranomaisilla on velvollisuus suojella huostaansa ottamia henkilöitä ja riittävänä näyttönä kaltoin kohtelusta pidetään näyttöä “beyond reasonable doubt”. Jos tapahtumat ovat kokonaan tai suurelta osin vain viranomaisten tiedossa, kuten tässä tapauksessa, kun henkilö oli pidätettynä, tuona aikana saadut vammat perustavat vahvoja faktisia presumptioita. Todistustaakka on viranomaisilla, joiden on annettava vakuuttava selitys, eikä EIT ole sidottu kotimaisten tuomioistuimien toteamuksiin, vaan se voi poiketa niistä, jos asianhaarat sitä välttämättä vaativat.

Pinnallisesti tarkastellen viranomaiset näyttivät toimineen tunnollisesti ja joutuisasti. Näytön keräämisessä oli kuitenkin tapahtunut korjaamattomia virheitä, joiden vuoksi juttu oli lopulta jäänyt silleen (vrt. KKO 2004:60). EIT mielestä tämä johtui ilmeisesti syyttäjäviranomaisten osaamattomuudesta. EIT viittasi syytekirjelmän perustana olleeseen näyttöön ja lukuisiin päätöksiin esitutkinnan jatkamisesta ja katsoi, että viranomaiset olivat pitäneet valittajan väitteitä uskottavina. Näytön torjuminen oli perustunut pelkästään prosessuaalisiin virheisiin. Väitetystä kaltoinkohtelusta oli kuitenkin huomattava määrä vahvaa ja väitettä

yksiselitteisesti tukevaa näyttöä. EIT katsoikin, että vastaajahallituksen oli täytettävä todistustaakkansa ja annettava vakuuttava selitys näytöstä sillä uhalla, että valittajan väitettä oli pidettävä totuudenmukaisena. Sellaista selitystä ei kuitenkaan ollut käsillä EIT:ssä eikä kotimaisellakaan tasolla. Ottamatta kantaa vastaajien rikosoikeudelliseen syyllisyyteen EIT katsoi, että hallitus ei ollut täyttänyt todistustaakkaansa ja tapahtumia voitiin tarkastella sen vuoksi valittajan kertomuksen pohjalta.

Näin ollen tuomioistuin katsoi näytetyksi, että valittaja oli pidätettynä ollessaan toistuvasti raiskattu ja häntä oli kohdeltu kaltoin eri tavoin kuten lyömällä, tukehduttamalla ja sähköiskuja antamalla. Virkamiehen tekemää raiskausta oli pidettävä erityisen törkeänä kaltoinkohteluna erityisesti siksi, että virkamiehen oli helppoa käyttää hyväkseen uhrinsa suojaamatonta asemaa ja tämän kyvyttömyyttä tehdä vastarintaa. Raiskauksesta jäi uhrille syviä henkisiä jälkiä, jotka eivät korjaantuneet ajan kuluessa yhtä nopeasti kuin muissa fyysisen ja henkisen väkivallan tapauksissa. Lisäksi uhri joutui kokemaan akuuttia fyysistä kipua. EIT katsoi, että fyysistä väkivaltaa ja erityisen törkeitä toistuvia raiskauksia oli pidettävä kidutuksena EIS 3. artiklan mielessä. Nalbandoviin kohdistettuja tekoja EIT piti epäinhimillisenä ja halventavana kohteluna.

EIT antoi vuonna 2008 myös toisen poliisien tekemää raiskausta koskevan päätöksen. Se kohdistui Georgiaan ja valittajana toimi henkilö, joka vuonna 2001 oli epäiltynä 14-vuotiaan tytön raiskauksesta, josta hänet tuomittiin 13 vuodeksi vankeuteen (Gharibashvili v. Georgia 29.7.2008).

Valittaja kertoi, että häntä oli kuulustelussa pahoinpidelty, jotta hänet saataisiin tunnustamaan teko. Hänelle pantiin käsiraudat ja hänen päähänsä pantiin kaasunaamari, jotta hänen huutonsa eivät kuuluisi. Pahoinpitelyn seurauksena häneltä murtui leuka ja yksi sormi. Poliisilaitoksen ylempi virkamies ja syyttäjänviraston kaksi rikostutkijaa olivat paikalla ja yllyttivät muita lyömään häntä. Valittaja kanteli kohtelusta oikeuskanslerille, mutta kantelut ja seuranneet oikeudenkäynnit eivät tuottaneet tulosta, vaan ylioikeus hylkäsi valituksen helmikuussa 2006. Poliisi kiisti pahoinpitelyt, vaikka vuonna 2007 annetun lausunnon mukaan valittajalla oli murtumia etusormissa ja muita jälkiä vammoista eri puolilla kehoa. Syyttäjän tekemän tutkimuksen mukaan valittaja oli vuosina 1990-94 osallistunut aseelliseen selkkaukseen kahdella Georgian alueella, jotka halusivat erota siitä. Syyttäjä piti valittajan pahoinpitelyväitteitä epäuskottavina, koska hän oli tehnyt niistä väitteen vasta tuomionsa saatua lainvoiman. EIT ei myöskään katsonut, että oli saatu riittävää näyttöä pahoinpitelystä, joten se katsoi, ettei EIS 3. artiklan aineellisia vaatimuksia epäinhimillisestä ja halventavasta kohtelusta ollut rikottu.

Sen sijaan EIT katsoi, ettei poliisien toimia ollut tutkittu asianmukaisesti. Tuomioistuimen mukaan oli välttämätöntä, että tutkinnassa ovat vastuussa ja sen toimittavat henkilöt, jotka ovat riippumattomia tapahtumaan sekaantuneista henkilöistä. Tämä tarkoittaa paitsi hierarkista ja institutionaalista myös käytännöllistä riippumattomuutta. Tutkinnan täytyy olla myös perusteellista, mikä tarkoittaa sitä, että viranomaisten täytyy tehdä vakava yritys totuuden selvittämiseksi. EIT katsoi

tässä tapauksessa, että tutkinta ei ollut riippumatonta, koska se oli uskottu samalle syyttäjänvirastolle, jossa epäilty rikoksentekijä oli työskennellyt. Tutkinta ei myöskään ollut perusteellista, koska valittajaa itseään ei oltu kuulusteltu. Niinpä EIT katsoikin, ettei tutkinta ollut ollut tehokasta ja että EIS 3. artiklan prosessuaalisia vaatimuksia oli rikottu, vaikka aineellisten vaatimusten osalta rikkomusta ei näytön vähäisyydestä johtuen todettu.

6.2.2.2. Raiskaus ja sen uhka karkotustapauksissa

Raiskaus liittyy EIT:n oikeuskäytännössä myös maasta karkotuksiin ja luovutuksen uhkaan. Tapauksia on lähinnä kahdenlaisia: toisaalta pelätään raiskatuksi tulemista siinä maassa, johon henkilö aiotaan luovuttaa, ja toisaalta vedotaan jo raiskatuksi tulleiden henkilöiden terveydentilaan, joka estäisi luovutuksen. Valituksissa vedotaan EIS artiklassa kiellettyyn kaltoinkohtelun vaaraan eli siihen, että luovutettua henkilöä kidutettaisiin tai häntä kohdeltaisiin epäinhimillisellä tavalla.[445]

EIS ei periaatteessa perusta oikeutta turvapaikkaan ja sopimusvaltiolla on oikeus määrätä ulkomaalaisten maahantulosta, maassa oleskelusta ja karkotuksesta. EIS 3. artikla kuitenkin kieltää karkottamasta henkilöä maahan, jos vahvoin perustein on osoitettavissa, että henkilö joutuisi artiklassa kielletyn kaltoinkohtelun vaaraan. Tilanne edellyttää kuitenkin sitä, että on osoitettu vahvoja perusteita tällaiselle tilanteelle. Ratkaisevia ovat ne olosuhteet, jotka palautuspäätöksen aikana vallitsevat siinä maassa, johon henkilö on tarkoitus luovuttaa.[446]

Yleensä EIT:n oikeuskäytännössä raiskausperuste ei ole estänyt palauttamista tai karkottamista, mutta poikkeuksiakin on ollut ja päätöksistä on äänestetty, esimerkiksi tapauksissa, joissa oli kysymys karkotuksesta Iraniin, Turkkiin ja Bangladeshiin.[447] Yksimielinen sen sijaan oli päätös, joka koski suuren romaniperheen

445 Janis-Kay-Bradley 2008 s. 215-227.

446 Pellonpää 1996 s. 238-239, 241-242.

447 EIT katsoi esimerkiksi vuonna 2004, ettei Iranissa ollut sellaista kaltoinkohtelun vaaraa henkilön homoseksuaalisuuden vuoksi, joka olisi estänyt karkottamisen. Valittaja väitti, että hänet oli otettu vuonna 2001 kiinni Iranissa hänen suudeltuaan miesystäväänsä kujalla ja että poliisi olisi raiskannut hänet (I.N. v. the Netherlands 9.12.2004). Äänestykseen päättyi myös vuonna 2005 annettu päätös, joka koski kurdinaisen karkottamista Saksasta Turkkiin (Kaldik v. Germany 22.9.2005). Nainen kertoi, että hänet oli raiskattu 2002 sotilasalueella ja että koko kylä oli saanut tästä tiedon. Hän saapui Saksaan, jossa hänen miehensä jo oli, samana vuonna kahden lapsensa kanssa. Saksassa oikeus piti näytettynä, että valittaja oli raiskattu ja että hänellä oli traumaperäinen stressihäiriö. Hänet otettiin Saksassa 2005 oikeuden päätöksellä tahdosta riippumattomaan hoitoon psykiatriseen sairaalaan. EIT katsoikin, että näissä oloissa valittajaa tuskin karkotettaisiin Saksasta niin kauan hänen terveytensä tai henkensä olisi välittömässä vaarassa. EIT jätti kuitenkin enemmistöäänin valituksen tutkimatta ja katsoi, että EIS 3. artikla edellyttää valtion vastuun perustamiseen vahvoja perusteita epäillä, että henkilölle aiheutuisi todellinen ja henkilökohtainen vaara siitä, että häntä kohdeltaisiin artiklassa kielletyin tavoin siinä maassa, johon hänet oli määrä karkottaa.

Äänestyspäätöksellä katsottiin karkotus mahdolliseksi Ruotsista Bangladeshiin tapauksessa, jossa EIT ei pitänyt valittajan kaltoinkohtelua Bangladeshissa kiistanalaisena, mutta katsoi olojen siellä muuttuneen sellaisiksi, että karkotus oli mahdollinen (Karim v. Sweden 4.7.2006). Valittaja kertoi, että hänet oli pidätetty 2002 mielenosoituksen aikana ja kidutettu 2-3 kertaa päivässä lyömällä,

karkottamista Ruotsista Serbiaan. Perhe oli joutunut kokemaan väkivaltaa sodan aikana kaikkien osapuolten taholta, koska kukaan ei pitänyt romaneista. Perheen äiti, joka oli luku- ja kirjoitustaidoton, ja perheen vanhin tytär oli raiskattu. Tytär kärsi mielenterveydellisistä ongelmista, eikä puhunut juuri kenellekään, ja hän oli Ruotsissa tarkkailussa vakavan häiriintymisen vuoksi. Perhettä yritettiin karkottaa osissa ja yhdessä useampia kertoja vuosina 2001-2006. Lopulta heille kuitenkin myönnettiin pysyvät oleskeluluvat 2006. EIT -prosessi koski 2005 toimeenpantua karkotusta, josta tehtyä valitusta EIT piti siis perusteettomana.

Toiseen lopputulokseen päädyttiin tapauksessa, jossa Tunisian kansalaista oltiin karkottamassa Italiasta Tunisiaan. EIT katsoi, että oli vahvoja perusteita epäillä kaltoinkohtelua ja EIS 3. artiklan rikkomista, jos valittaja karkotettaisiin Tunisiaan (Saadi v. Italy 28.2.2008):

> Vuonna 2002 valittajaa epäiltiin mm. osallisuudesta kansainväliseen terrorismiin ja hänet tuomittiin 2005 4,5 vuodeksi vankeuteen. Oikeus kuitenkin katsoi, etteivät hänen tekonsa täyttäneet kansainvälisen terrorismin tunnusmerkistöä. Näyttöä oli vain siitä, että hänellä rikostovereineen oli yhteyksiä islamilaisiin fundamentalistijärjestöihin ja he suhtautuivat vihamielisesti uskottomiin. Oikeus määräsi valittajan kuitenkin karkotettavaksi. Muutamia päiviä Italiassa annetun tuomion jälkeen hänet tuomittiin tunisialaisessa sotilastuomioistuimessa poissaolevana 20 vuodeksi vankeuteen ulkomailla toimivaan terroristijärjestöön kuulumisen vuoksi. Valittaja pääsi vankilasta 2006 ja Tunisiaan karkottamiseen ryhdyttiin. Valittaja pyysi kuitenkin poliittista turvapaikkaa, johon ei suostuttu.
>
> Italia pyysi Tunisian hallitukselta diplomaattisia takeita siitä, että valittajaa ei kohdeltaisi EIS 3. artiklan vastaisesti, jos hänet karkotettaisiin Tunisiaan. Takeita pyydettiin myös siitä, ettei hän joutuisi räikeän oikeussuojan epäämisen uhriksi. Tunisian ulkoministeriö ilmoitti, että Tunisian lainsäädäntö turvasi vankien oikeudet ja takasi heille oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja, että Tunisia oli hyväksynyt asianomaiset kansainväliset sopimukset.

EIT totesi päätöksessään, että kaltoinkohtelun kielto EIS 3. artiklassa on ehdoton, eikä se riipu uhrin omasta käyttäytymisestä. Jotta artiklaa voidaan soveltaa, kaltoinkohtelun on oltava kovuudeltaan tiettyä minimitasoa. EIT viittasi kuitenkin kansainvälisiin selvityksiin ja totesi, että niiden mukaan terrorismista syytettyjen henkilöiden kiduksesta ja pahoinpitelystä oli tullut Tunisiassa käytäntöä. Usein niin tehtiin tunnustusten saamiseksi. Henkilöitä pantiin riippumaan katosta, heitä riiputtamalla, polttamalla tupakantumpeilla ja heittämällä kasvoihin vettä, johon oli sekoitettu chiliä. Myöhemmin hän oli väittänyt, että hänet oli myös raiskattu ja häntä oli käytetty seksuaalisesti hyväksi, mutta hän ei ollut halunnut kertoa siitä aikaisemmin, koska hän oli niin häpeissään ja peloissaan tapahtuneesta.

uhattiin raiskauksella, heille annettiin sähköiskuja ja päät upotettiin veteen ja heitä lyötiin ja poltettiin savukkeilla. Sellaiset käytännöt perustivat EIS 3. artiklassa kielletyn kohtelun. Viranomaisille ilmoitettuja tapauksia ei tutkittu ja kiristämällä saatuja tunnustuksia käytettiin oikeudenkäynneissä. EIT totesi vielä, että kotimainen lainsäädäntö tai liittyminen kansainvälisiin sopimuksiin eivät olleet riittäviä takeita tilanteessa, jossa luotettavat lähteet olivat ilmoittaneet viranomaisten noudattamasta tai suvaitsemasta käytännöstä, joka oli selvästi EIS:n periaatteiden vastainen.

Oman pienen ryhmänsä muodostavat aids-potilaat, jotka ovat hakeneet turvapaikkaa Britanniasta. Suuren jaoston ratkaisussa N. v. the United Kingdom 27.5.2008 EIT päätyi äänestysratkaisulla siihen, että karkottaminen Ugandaan ei rikkoisi EIS 3. artiklaa. Henkilö oli todettu 1998 hiv-positiiviseksi ja hän haki Britanniasta turvapaikkaa väittäen, että Ugandan kansallinen vastarintaliike oli pahoinpidellyt häntä ja raiskannut hänet sen johdosta, että hän kuului toiseen vastarintaliikkeeseen. EIT totesi, että karkotettavat ulkomaalaiset eivät periaatteessa voineet vaatia jäämistään sopimusvaltioon jatkaakseen lääkärinhoitoa tai sosiaalisen- tai muun tuen saamista. Toisin sanoen kynnys asetettiin korkealle niissä tapauksissa, jolloin kaltoinkohtelu ei johtuisi viranomaisten tai valtioon kuulumattomien elinten tahallisista toimista tai laiminlyönneistä vaan sairaudesta ja sen hoidon vaatimien resurssien puutteesta vastaanottajavaltiossa. Enemmistö totesi vielä, että WHO:n selvityksen mukaan Ugandassa tuolloin (27.5.2002) oli saatavilla hoitoa, joskin resurssien puutteen vuoksi vain puolet tarvitsijoista sai sitä. Se, että henkilö oli jo saanut Britanniassa maksutta hoitoa 9 vuoden ajan, ei enemmistön mielestä perustanut vastaajavaltiolle velvollisuutta jatkaa sen tarjoamista.

Erityisen mielenkiintoinen tässä tapauksessa on vähemmistöön jääneiden tuomareiden yhteinen lausunto. Heidän mielestään sairaudesta tai sen hoitoon tarvittavien resurssien puutteesta vastaajavaltiossa johtuvaa kaltoinkohtelua ei tule panna eri asemaan. Heidän mielestään enemmistö oli sivuuttanut EIS:n sosiaalisen ulottuvuuden puhuessaan sopimuksen tarkoituksesta turvata pääasiassa kansalais- ja poliittisia oikeuksia. Vähemmistön mielestä enemmistö oli myös muuttanut EIT:n aiempaa oikeuskäytäntöä korostamalla tasapainon löytämistä yleisen edun ja yksilön perusoikeuksien suojan välillä, vaikka 3. artiklan perustamasta kiellosta ei ollut poikkeuksia. Vähemmistö ei hyväksynyt myöskään enemmistön perustelua, joka koski liian pitkälle menevien vaatimusten asettamista sopimusvaltiolle. Tällä tosiasiassa tarkoitettiin sitä, ettei sopimusvaltion resursseja rasitettaisi liikaa. Enemmistö oli hiljaisesti hyväksynyt vähemmistön mielestä käsityksen, että 3. artiklan rikkominen käsillä olevassa tapauksessa avaisi portit hoitoon hakeutuville ulkomaalaisille ja tekisi Euroopasta maailman sairaalaosaston. Vähemmistön mielestä perustelu oli täysin väärä, kun otetaan huomioon Britanniaan tehtyjen hakemusten määrä HIV-tapauksiin verrattuna. Ennusteiden mukaan valittajan elinaika oli noin kaksi vuotta, jos hänen Britanniassa saamansa hoito keskeytettäisiin. Vähemmistön mielestä valittajan karkottaminen kuolinvuoteelleen olisi itsessään EIS 3. artiklan ehdottoman säännöksen vastaista.

Myös edellisen päätöksen jälkeen annetussa toisessa tapauksessa, jossa oli kysymys AIDS-potilaan karkottamisesta Kongoon päädyttiin siihen, että karkottaminen oli mahdollista, eikä ollut EIS:n 3. artiklan vastaista. Myös tässä tapauksessa valittaja vetosi Kongon huonoon ihmisoikeustilanteeseen, kun turvallisuusjoukot tappoivat, pahoinpitelivät ja raiskasivat rikoksista epäiltyjä ja pidätettyjä sekä ryöstelivät ja vaativat lahjuksia. Hän vetosi myös siihen, että jos hoito lopetettaisiin, hänen odotettavissa oleva elinaikansa olisi 2-3 vuotta. Hän oli kuitenkin perheolosuhteiden kannalta toisenlainen tapaus kuin edellinen, sillä valittaja vetosi myös EIS 8. artiklaan eli perhe-elämänsuojaan. Hän pakeni Kongosta vuonna 2001 ja hänellä todettiin aids. Sen jälkeen hän meni naimisiin brittinaisen kanssa, jolla oli 5 lasta edellisestä suhteesta. Hän erosi kuitenkin vaimostaan ja ryhtyi tähän uuteen suhteeseen vuonna 2006 ja heille syntyi lapsi vuonna 2008. Kongon ihmisoikeustilannetta ei vuoden kesäkuussa 2008 pidetty vielä niin huonona, että valitus olisi hyväksytty. Myöskään EIS 8. artiklan rikkomusta ei pidetty perusteltuna, koska tärkeänä pidettiin myös sitä seikkaa, oliko perhe-elämä perustettu sellaiseen aikaan, että asianomaiset henkilöt tiesivät perheenjäsenen jo alun alkaen epävarmasta asemasta maahanmuuton suhteen.

6.2.2.3. Raiskauksen tunnusmerkit ja valtion velvollisuuksien määrittele-minen M.C. v. Bulgaria -tapauksessa

Hyvin tunnetussa ja paljon siteeratussa tapauksessa M.C. v. Bulgaria (4.12.2003) EIT painokkaasti määritteli valtion velvollisuudet raiskaustapauksissa ja lausui, mikä sen mielestä tällä hetkellä on valistunut raiskauksen tunnusmerkistö rikosoikeudessa.

EIT totesi aluksi, että valtiolla on positiivinen velvollisuus tutkia ja rangaista raiskausrikokset. Tämä velvollisuus perustuu EIS 1. artiklaan, jonka mukaan sopimusvaltioilla on velvollisuus turvata jokaiselle niiden tuomiovaltaan kuuluvalle EIS:ssä määritellyt oikeudet ja vapaudet. Tämä puolestaan edellyttää yhdessä 3. artiklan kanssa, että valtiot ryhtyvät toimenpiteisiin varmistaakseen sen, että niiden tuomiovaltaan kuuluvia ei kohdella kaltoin edes yksityishenkilöiden toimesta. Valtion positiiviset velvollisuudet sisältyvät luontaisesti EIS 8. artiklalla turvattuun yksityis-elämän tehokkaaseen suojaan. Keinojen valinta jää periaatteessa valtion harkintamarginaaliin, mutta yksityiselämän perusarvoja vaarantavien vakavien tekojen kuten raiskausten tehokas ehkäisy edellyttää tehokkaita rikosoikeudellisia sääntöjä. Tuomioistuin erityisesti korostaa sitä, että lapsilla ja muilla suojattomilla henkilöillä on oikeus tehokkaaseen suojaan. Tämä merkitsee velvollisuutta kriminalisoida raiskaus tehokkaasti rikoslaissa ja mahdollistaa säännösten täytäntöönpano tehokkaalla rikostutkinnalla ja syyttämisellä. Pelkkä mahdollisuus saada korvauksia rikoksen tekijöiltä ei riitä, vaan tehokas suoja raiskausta ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan edellyttää rikosoikeudellisia toimenpiteitä.

Bulgarian -tapaus on selvästi EIT:n ennakkotapaus, jonka tulisi ohjata jäsenvaltioiden kansallisia lainsäädäntöjä, tulkintaa seksuaalirikoksissa ja vaikuttaa

rikostutkijoiden ja syyttäjien asenteisiin. EIT:n tavoitteena on tässäkin suhteessa sopimusvaltioiden lisääntyvä normien yhdenmukaistuminen.[448]

Tapahtumat kuvattiin EIT:n päätöksessä (M.C. v. Bulgaria 4.12.2003) seuraavasti:

> 14-vuotias tyttö (M.C.) oli lähtenyt diskoon kolmen nuoren miehen kanssa (P, A, VA). Hän tunsi entuudestaan P:n ja A:n ja siksi hän lähti A:n pyynnöstä heidän mukaansa automatkalle. Paluumatkalla A ehdotti uimista läheisessä tekoaltaassa. M.C. vastusti ajatusta ja jäi istumaan autoon. Seurueen miehet menivät rantaan, mutta P palasi pian takaisin, istui etuistuimelle tytön viereen ja tytön kertoman mukaan painautui häntä vasten ehdottaen lähempää tuttavuutta ja alkoi suudella häntä. Tyttö torjui P:n ja kehotti häntä lähtemään. P jatkoi suutelemistaan, vaikka tyttö työnsi häntä pois. Tämän jälkeen P käänsi istuimen selkänojan vaaka-asentoon ja tarttui tytön käsiin ja painoi niitä hänen selkäänsä vasten. Tyttö kertoi olleensa peloissaan ja hämmentynyt jouduttuaan sellaiseen tilanteeseen. Hänellä ei ollut voimia vastustaa eikä huutaa. P oli paljon voimakkaampi. Hän riisui hänet osin ja pakotti hänet sukupuoliyhteyteen kanssaan. Se oli tytölle ensimmäinen kerta ja se sattui kovasti. Lopetettuaan P meni muiden miesten luo ja kertoi heille, että hän oli "pannut" tyttöä. Kuulusteluissa P kertoi, että tyttö oli vastannut hänen suudelmiinsa ja riisunut itse housunsa, kun P ei ollut siinä onnistunut. Tyttö kertoi muiden palanneen raiskauksen jälkeen autolle ja seurue lähti paikalta. Muut miehet eivät olleet näyttäneet märiltä, vaikka he väittivät menneensä uimaan. Uimista oli käytetty tekosyynä syrjäiselle paikalle menemiseen. Tyttö kertoi olleensa tapahtuman jälkeen ahdistunut ja itkenyt lähes kaiken aikaa. P ja A puolestaan kertoivat kuulustelussa, että tyttö oli hyvällä tuulella ja alkanut hyväillä A:ta mikä oli ärsyttänyt P:ta. Miehet kertoivat, että tyttö olisi halunnut mennä ravintolaan ja että he olivat käyneetkin sellaisessa, jossa he olivat tavanneet kaksi henkilöä, joista toinen kertoi tytön näyttäneen iloiselta eikä hän ollut käyttäytynyt mitenkään epänormaalisti. Tyttö itse kertoi kuulustelussa, ettei missään ravintolassa ollut käytykään eikä hän tuntenut T:tä.

448 Leijonhuvfvud 2008 s. 67-71. -EIT:n tuomio sitoo ainoastaan sitä valtiota, joka on ollut osapuolena jutussa. Tuomiolla ei ole sitovaa vaikutusta muihin valtioihin nähden. Seurauksena tästä on, että valtio joka tuomion seurauksena muuttaa lainsäädäntöään elää sen jälkeen rinta rinnan muiden sopimusvaltioiden kanssa, joiden vastaava lainsäädäntö on edelleen ristiriidassa EIS:n kanssa. Viime aikoina on kuitenkin tullut tavaksi, että valtiot yrittävät välttää joutumasta Strasbourgin tuomioistuimeen ja sopeuttavat lainsäädäntöään EIT:n oikeuskäytäntöön. Toisaalta on myös valtioita, jotka odottavat lainsäädännön muuttamista kunnes itse joutuvat tuomioistuimen tuomittaviksi. - Palm 2008 s. 121-122.

Kotikaupunkiin palaamisen sijasta miehet ajoivat naapurikaupunkiin, jossa VA:n sukulaisilla oli talo. Miehet kertoivat, että paluumatkalla pysähdyttiin S:n leipomon kohdalla noin kello 2 aikaan yöllä. S kertoi nähneensä tytön odottavan autossa ilmeisesti hyvällä tuulella. Tyttö itse kiisti pysähtymisen leipomon kohdalla. Hän kertoi tunteneensa itsensä avuttomaksi. Kun A oli hänen luokkatoverinsa veli, hän oli odottanut, että tämä tukisi häntä ja hän oli seurannut A:ta huoneeseen talon pohjakerroksessa. Toinen miehistä iso VA poistui huoneesta ja A istui hänen viereensä, riisui hänet ja pakotti hänet sukupuoliyhteyteen. Tyttö kertoi, ettei hänellä ollut voimia vastustamiseen, vaan hän pyysi, että A lopettaisi. A:n kertoman mukaan tyttö oli suostunut sukupuoliyhteyteen.

Seuraavana aamuna tytön äiti löysi tyttärensä VA:n sukulaisten talosta ja tyttö kertoi heti tulleensa raiskatuksi. Paikalla ollut A väitti, että eräs täysin ulkopuolinen henkilö oli maannut tytön. Tyttö meni äitinsä kanssa välittömästi sairaalaan tutkimuksiin, jossa todettiin, että immenkalvo oli repeytynyt ja tytöllä oli myös muita ulkoisia väkivallan merkkejä. Tässä vaiheessa tyttö kertoi vain yhdestä raiskauksesta. Äidilleenkään hän ei tuolloin kertonut enempää asiasta.

Myöhemmin P kävi tapaamassa tytön perhettä, tunnusti olleensa sukupuoliyhteydessä tytön kanssa ja ilmoitti, että hän olisi valmis menemään naimisiin tytön kanssa tämän tultua täysi-ikäiseksi. Äiti piti tarjousta olosuhteisiin nähden kohtuullisena ja tyttö hyväksyi äitinsä vaikutuksesta ajatuksen vahingon minimoinnista. Tyttö kävi sittemmin ulkona P:n ja tämän ystävien kanssa. Tytön äiti oli kuitenkin päättänyt vielä tavata P:n vanhempia, mutta tästä ei tullut mitään, koska P:n isoäiti ilmoitti, että tyttö oli maannut P:n lisäksi myös A:n kanssa. A oli myös paikalla ja tunnusti sukupuoliyhteyden tytön kanssa. Näin tytön äiti sai tietää myös toisesta raiskauksesta. Myöhemmin myös tyttö kertoi äidilleen toisestakin raiskauksesta ja isäkin sai tietää asiasta. Raiskauksia koskeva rikosilmoitus tehtiin tämän jälkeen 11.8.1995.

P ja A pidätettiin ja he väittivät tytön vapaasta tahdostaan suostuneen sukupuoliyhteyteen. Miehet vapautettiin. Tämän jälkeen he tekivät tytöstä ja hänen äidistään rikosilmoituksen perättömän ilmiannon perusteella. Raiskausta alettiin tutkia tämän jälkeen uudelleen, jolloin P ja A olivat todistajina. Juttua käytiin uudelleen läpi ja A ja P väittivät, että pian sen jälkeen, kun valittaja oli ollut sukupuoliyhteydessä P:n kanssa, tämä oli alkanut hyväilemään A:ta. Tutkija laati pöytäkirjan, jonka mukaan ei ollut näyttöä siitä, että P ja A olisivat esittäneet uh-

kauksia tai käyttäneet väkivaltaa. Syyttäjä määräsi 1997 lisätutkimuksia ja pyydettiin psykiatrin ja psykologin lausuntoja siitä, oliko todennäköistä, että muutaman päivän kuluttua valittaja olisi tapaillut hänet juuri raiskannutta henkilöä.

Asiantuntijat totesivat, että kokemattomuutensa ja herkkäuskoisuutensa vuoksi tyttö ei ilmeisesti ollut ottanut huomioon mahdollisuutta, että hänet raiskattaisiin. Mikään ei osoittanut, että häntä oli uhkailtu tai aiheutettu kipua tai että hän olisi ollut shokissa tapahtumien aikana, koska oli osoittanut muistavansa ne selvästi. Asiantuntijat katsoivat, että hänen oli tapahtumien aikana täytynyt vallata yhtäkkinen sisäinen konflikti luonnollisen seksuaalisen kiinnostuksen ja teon moitittavuuden välillä, mikä oli vähentänyt hänen vastustuskykyään. Tyttö oli henkisesti terve ja hän ymmärsi tapahtumien merkityksen. Hänen ikäänsä nähden hänellä ei kuitenkaan ollut vankkoja vakaumuksia. Tytön ja P:n myöhempi tapailu voitiin helposti selittää sillä, että perhe halusi antaa tapahtumille sosiaalista hyväksyttävyyttä.

Myös syyttäjäviranomaiset myönsivät, että nuoren iän ja kokemuksen puutteen vuoksi tyttö ei ollut kyennyt tukeutumaan vankkoihin vakaumuksiin eli osoittamaan tiukasti haluttomuutensa ryhtyä sukupuoliyhteyteen. Teko oli kuitenkin Bulgarian lainsäädännön mukaan rikos vain, jos hänet oli pakotettu sukupuoliyhteyteen fyysisellä voimalla tai uhkauksella. Tämä edellytti vastarintaa, mutta vastarinnasta ei ollut näyttöä. Kuitenkin myönnettiin, että oli epätavallista, että alaikäinen tyttö, joka oli neitsyt, olisi sukupuoliyhteydessä kahdesti lyhyellä aikavälillä eri henkilöiden kanssa. Kun muuta näyttöä ei kuitenkaan ollut, tuo tosiseikka ei osoittanut, että teko olisi rikos.

M.C. valitti EIT:een ja katsoi, että Bulgarian laki ja oikeuskäytäntö eivät antaneet riittävää suojaa raiskausta vastaan, koska syytteitä nostettiin vain sellaisissa tapauksissa, joissa uhri oli turvautunut aktiiviseen vastarintaan. Hänen mielestään viranomaiset eivät olleet tutkineet hänen väitteitään tehokkaasti. Hän viittasi asiantuntijalausuntoon, jonka mukaan suurimmalla osalla raiskauksen nuorista uhreista ilmeni passiivinen paniikkireaktio. Hänen mukaansa lapsia ei suojeltu riittävästi seksuaalirikoksilta. Ikäraja rangaistavuuden poistavan suostumuksen suhteen oli 14-vuotta, ja syytteitä nostettiin vain fyysisen vastarinnan perusteella. Tyttö kertoi myös, ettei hän ollut 14-vuotiaana tehnyt elämässään yhtään tärkeää päätöstä.

Valittaja jätti EIT:lle myös psykiatrin ja psykologin lausunnon, jossa todettiin, että tieteellisesti tunnettiin kaksi tapaa, jolla raiskauk-

> sen uhrit käyttäytyvät hyökkääjiään kohtaan: fyysinen vastarinta ja "kauhusta jäykistyminen". Jälkimmäinen selittyi sillä, että mikään kokemusperäinen käyttäytymismalli ei riittänyt, jos uhria uhkasi väistämättä raiskaus. Sen vuoksi uhri omaksui usein kauhun vallassa lapsuudelle luonteenomaisen passiivisen alistumismallin tai yritti henkisesti irtisanoutua tapahtumasta ikään kuin sitä ei tapahtuisi hänelle. Kaikki tieteelliset julkaisut osoittivat, että "kauhusta jäykistyminen" oli vallalla oleva käyttäytymismalli. Lisäksi asiantuntijoiden tekemien omien tutkimuksien mukaan 24 naista 25:stä ei ollut turvautunut fyysiseen voimaan vaan passiiviseen alistumiseen raiskaustapauksissa.
>
> Hallitus totesi, että suostumuksen puute kuului olennaisena osana raiskauksen tunnusmerkistöön Bulgarian lain mukaan. Näyttö siitä saatiin osoittamalla, että uhri oli ollut avuttomassa tilassa tai saatettu sellaiseen tilaan tekijän toimesta. Näyttöä siitä voitiin saada myös tekijän käyttämästä fyysisestä tai henkisestä väkivallasta.

Bulgaria -tuomiossa EIT käy seikkaperäisesti läpi sopimusmaiden lainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöä tällä alalla. Aiemmin monen maan kotimainen laki ja oikeuskäytäntö edellyttivät näyttöä fyysisestä voimasta ja vastarinnasta raiskausjutuissa. Tuomioistuin kuitenkin totesi, että viime vuosikymmeninä Euroopassa ja muualla on ollut havaittavissa selvä ja vakaa kehitys siihen suuntaan, että on luovuttu muodollisista määritelmistä ja lain ahtaasta tulkinnasta. EIT toteaa, että enää ei Common law- maiden säännöksissä edellytetty uhrin fyysistä vastarintaa. Kaikki viittaukset fyysiseen voimaan oli poistettu common law -maissa Euroopassa ja muualla. Irlannin laissa todettiin nimenomaisesti, että suostumusta ei voida päätellä vastarinnan puuttumisesta. Sen sijaan mannermaisen oikeusperinteen maissa raiskauksen määritelmä sisälsi viittauksia siihen, että tekijä käytti väkivaltaa tai uhkasi väkivallalla. Kuitenkin EIT huomautti, että oikeuskäytännön ja -kirjallisuuden mukaan tunnusmerkkinä oli suostumuksen puute eikä voiman käyttö. Belgian lakia muutettiinkin vuonna 1989 siten, että mikä tahansa seksuaalinen tunkeutuminen perusti raiskauksen silloin, kun se kohdistui henkilöön, joka ei ollut antanut suostumustaan. Siten väkivalta ja/tai fyysinen vastarinta eivät enää kuuluneet raiskauksen tunnusmerkistöön Belgian lain mukaan. Käytännössä suostumuksetta tehtyjen tekojen syyttämiseen ryhdyttiin monissa maissa lainsäätäjän valitsemasta sanamuodosta riippumatta tulkitsemalla lain ilmaisuja ja kontekstitietoisella näytön arvioinnilla. EN:n jäsenvaltiot olivat tunnustaneet, että suostumuksetta tehtyjen seksuaalisten tekojen rankaiseminen niissäkin tapauksissa, joissa uhri ei ollut tehnyt vastarintaa, oli välttämätöntä, jotta naisia suojeltaisiin tehokkaasti väkivallalta.

Bulgarian osalta EIT panikin merkille, ettei kansallinen lainsäädäntö edellyttänyt uhrin fyysistä vastarintaa ja että raiskaus oli määritelty laissa tavalla, joka

ei eronnut merkittävästi muiden jäsenmaiden lainsäädännöstä. Monissa maissa, kuten Suomessa, raiskaus määriteltiin edelleen viittaamalla niihin keinoihin, joita tekijä käytti alistaakseen uhrinsa. Ratkaisevaa tuomioistuimen mielestä tässä yhteydessä olikin, mikä merkitys sanalle "voima tai uhkaus" tai muille määritelmissä käytetyille ilmaisuille annetaan. Esimerkiksi joissakin oikeusjärjestelmissä "voima" katsottiin näytetyksi, kun tekijä oli ryhtynyt seksuaaliseen tekoon ilman uhrin suostumusta tai kun hän oli pitänyt uhria kiinni ja käsitellyt uhria suorittaakseen seksuaalisen teon ilman suostumusta. Legaalisten määritelmien eroista huolimatta tuomioistuimet olivat monissa maissa kehittäneet tulkintaa siten, että tunnusmerkistö käsitti minkä tahansa suostumuksetta tehdyn seksuaalisen teon.

Bulgarian osalta ongelmana oli juuri se, että ei ollut oikeuskäytäntöä, jossa olisi nimenomaisesti käsitelty tätä kysymystä eli sitä, rankaisiko Bulgarian laki minkä tahansa seksuaalisen teon, joka oli tehty ilman uhrin suostumusta. Bulgariassa ei ollut myöskään saatavissa tutkimustietoa syyttämiskäytännöstä eli tapauksista, joita ei ollut viety tuomioistuimiin. EIT katsoikin, että hallituksella on todistustaakka sen suhteen, rankaisiko Bulgarian laki tosiasiassa kaikki ilman suostumusta tapahtuneet seksuaaliset teot. Valtaosa Bulgarian korkeimman oikeuden julkaistuista tapauksista koski raiskauksia, joissa väkivallan käyttö oli huomattavaa. Vaikkakaan tätä ei voitu pitää ratkaisevana näyttönä, se kuitenkin osoitti, että syytteitä ei ollut nostettu useimmista niistä tapauksista, joissa ei ollut näytetty fyysisen voiman käyttöä ja vastarintaa tai sellaista oli ollut vain vähäisessä määrin. Bulgarian hallitus ei toisin sanoen kyennyt esittämään tuomioita tai oikeuskirjallisuuden kannanottoja, jotka selvästi osoittaisivat vääriksi valittajan väitteet rajoittavasta suhtautumisesta syytteiden nostamiseen raiskaustapauksissa.

Paitsi kansallisia rikoslakeja vertailemalla EIT käytti myös kansainvälisessä rikosoikeudessa formuloitua raiskauksen tunnusmerkistöä hyväksi todeten, että Jugoslavian kansainvälisessä rikostuomioistuimessa oli katsottu, että mikä tahansa seksuaalinen tunkeutuminen ilman uhrin suostumusta perusti raiskauksen ja että suostumuksen täytyy olla vapaaehtoinen ja henkilön oman vapaan tahdon tulos. Voimankäyttö ei siten kuulunut raiskauksen tunnusmerkistöön. Tuomioistuin totesi, että vaikka määritelmä oli muodostettu aseellisen konfliktin yhteydessä väestöön kohdistuneita raiskauksia silmällä pitäen, se heijasti myös universaalia kehitystä siihen suuntaan, että suostumuksen puute oli raiskauksen ja seksuaalisen hyväksikäytön olennainen tunnusmerkki. Lisääntyvä tieto tavasta, jolla uhrit kokivat raiskauksen osoitti, että hyväksikäytön uhrit, varsinkaan alaikäiset tytöt, eivät useinkaan tarjonneet mitään fyysistä vastarintaa, mikä johtui erilaisista psykologisista tekijöistä tai siitä, että he pelkäsivät tekijän ryhtyvän väkivaltaiseksi. Lain ja oikeuskäytännön kehitys heijasti tuomioistuimen mielestä yhteiskuntien kehittymistä tehokkaan tasa-arvon ja yksilön seksuaalisen autonomian suojan suuntaan.

Bulgarian tapauksessa tuomioistuin perusteli pitkästi myös näytön kokoamista ja sen arviointia. Kysymyksessähän oli tilanne, jossa sana oli sanaa vastaan. Tuomioistuin havaitsi tutkinnassa puutteita. Kaksi toisiinsa sovittamatonta versiota

tapahtumista olisi selvästi edellyttänyt kertomusten uskottavuuden kontekstitietoista arviointia ja kaikkien tapaukseen liittyvien seikkojen todentamista. Todistajan ristiriitaisista kertomuksista huolimatta todistajia ei oltu kuultu vastakkain. Tapahtumien ajoitusta ei ollut yritetty selvästi täsmentää, eivätkä uhri ja hänen edustajansa saaneet mahdollisuutta esittää kysymyksiä todistajille. Syyttäjätkään eivät olleet kiinnittäneet mitään huomiota siihen, olivatko raiskauksesta epäiltyjen kertomukset uskottavia.

EIT otti myös kantaa rikostutkijan ja syyttäjien omaksumiin asenteisiin raiskausrikosten tutkinnassa. Tutkinnan laiminlyönnit johtuivat tuomioistuimen mielestä mitä ilmeisimmin rikostutkijan ja syyttäjien siitä käsityksestä, että kun väite koski raiskausta sovitun tapaamisen yhteydessä, eikä raiskauksesta ollut suoranaista näyttöä kuten väkivallan jälkiä tai avunhuutoa, näyttöä uhrin suostumuksen puuttumisesta ja siten raiskauksesta ei voitu johtaa kaikista asiaan liittyvistä asianhaaroista. Syyttäjät eivät sinänsä olleet kokonaan sulkeneet pois sitä mahdollisuutta, ettei uhrin suostumusta ehkä ollut. Syyttäjien harkinnan lähtökohtana oli kuitenkin se käsitys, että kun näyttöä vastarinnasta ei ollut, ei voitu katsoa, että tekijät olivat ymmärtäneet toimivansa ilman uhrin suostumusta. Asia voitaneen ilmaista myös siten, että syyteharkinnan lähtökohtana oli hypoteesi siitä, että uhri oli suostunut tekoon, elleivät väkivallan merkit muuta osoita. Syyttäjät eivät arvioineet esimerkiksi tekijöiden tarkoitusperiä, kuten sitä, että he olivat tahallaan harhaanjohtaneet tytön viedäkseen hänet syrjäiselle paikalle ja luodakseen siten pakkoa ilmentävän ympäristön. Miesten ja heidän todistajiensa kertomusten uskottavuutta ei ollut myöskään lainkaan arvioitu.[449]

Summa summarum EIT ei välittömästi ollut hyväksymättä Bulgarian lakia sen sanamuodosta huolimatta, vaan tutki kuinka sitä sovelletaan käytäntöön. Koska muunlaista oikeuskäytäntöä ei ollut saatavissa, tuomioistuin tuli siihen johtopäätökseen, että oli vaikeata sanoa miten Bulgarian lakia tulkittaisiin sellaisessa tapauksessa, jolloin suostumusta seksuaaliseen kanssakäymiseen ei ole. Tuomioistuin ei tullut myöskään vakuuttuneeksi siitä, että laki kattaisi kaikki tapaukset, joissa suostumusta ei ole. Todistelun tuli kohdistua juuri suostumuksen olemassaoloon tai sen puuttumiseen, mutta Bulgarian tapauksessa tutkinta kohdistui siihen, oliko tyttö vastustanut sukupuoliyhteyttä vai ei. On tärkeää, että lainsäädäntö on sellaista, ettei jää riskiä siitä, että tietyt raiskaustapaukset jäävät seurauksia vaille sen vuoksi, että niitä ei koskaan selvitetä, koska näyttöä väkivallasta tai vastaavasta ei ole.[450]

Lopputuloksena Bulgaria -tapauksessa oli, että EIT katsoi yksimielisesti, että tapauksessa oli rikottu EIS 3. ja 8. artiklan mukaisia valtion positiivisia velvollisuuksia, tarjota tehokasta suojaa raiskausta ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan rikosoikeudellisilla toimenpiteillä.

449 Silver 2008 s. 81.
450 Palm 2008 s. 123-124.

6.2.3. Vapaudenriistot raiskausprosesseissa

6.2.3.1. Vapaudenriiston prosessuaaliset takeet

EIS 5. artiklan mukaan jokaisella on oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Vapaudenriisto on mahdollista ainoastaan silloin, kun se on tapahtunut lain määräämässä järjestyksessä ja koskee artiklassa mainittuja tilanteita. Rikosprosessissa tulkintavaikeuksia on eniten aiheuttanut tutkintavankeuden kesto. Muutamissa tapauksissa myös tahdosta riippumattoman hoidon lainmukaisuutta on tutkittu. Oman lukunsa muodostavat ne prosessit, joissa henkilö on tullut tuomituksi poissaolevana ja hän vetoaa myös EIS 5. artiklan 4 kohtaan eli oikeuteen vaatia vapaudenriiston käsittelemistä tuomioistuimissa kuten seuraavissa tapauksissa, joiden pohjalla olivat raiskausrikostuomiot. Tapaukset kuvastavat paitsi eri maiden oikeuskäytäntöä myös niitä vaikeuksia, mitä prosessin läpiviemiseen saattaa liittyä:

> Kolomper v. Belgium 24.9.1992: Jugoslavian kansalainen DK tuomittiin 1981 Italiassa poissaolevana 18 vuoden vankeusrangaistukseen raiskausyrityksestä ja murhayrityksestä. Rangaistus lievennettiin myöhemmin 2,5 vuoteen. Italia pyysi K:n luovuttamista Alankomaista, mihin ei suostuttu, ja sen jälkeen Italiasta, johon pyyntöön suostuttiin ja hänet luovutettiin 1984 Italiaan. K väitti tapahtumien aikaan olleensa Tanskassa, mutta suostui 1987 luovutukseen ja vapautui 1990 vankilasta Italiassa armahduksen johdosta. Säilöönotto kesti 2 v 8 kk, mutta EIT ei pitänyt sitä kohtuuttomana, koska lykkääntyminen johtui osaksi K:n omista toimenpiteistä.
>
> Trzaska v. Poland 11.7.2000: Kysymys oli 3 v:n 6 kk:n pituisen tutkintavankeuden keston kohtuullisuudesta. AT pidätettiin ja vangittiin 1991 tapon yrityksestä, ryöstöstä ja raiskauksesta epäiltynä ja hänet tuomittiin lopullisesti 1997 tapon yrityksestä, raiskauksesta ja törkeästä varkaudesta 25 vuodeksi vankeuteen. Prosessi kesti erittäin kauan sairaustapausten vuoksi sekä sen vuoksi, ettei lukuisia todistajia tahdottu saada paikalle. EIT katsoi, että oikeudenkäynnin kesto rikkoi EIS 6. artiklaa eli oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteita.
>
> Stoichkov v. Bulgaria 24.3.2005: EGS oli vuosina 1975-88 tuomittu useista eri rikoksista. Hän pakeni ilmoituksensa mukaan 1988 Itävaltaan ja sieltä edelleen Yhdysvaltoihin. Vuonna 1989 aloitettiin esitutkinta raiskausepäilyjen perusteella ja jutut päätyivät oikeuteen samana vuonna. Oikeudessa syytettyä edusti viran puolesta määrätty puolustaja. Oikeus tuomitsi raiskauksesta ja raiskauksen yrityksestä 10 vuotta vankeutta. Tuomion mukaan EGS oli 1988 houkutellut

DK:n kotiinsa ja uhkauksin ja lyönnein pakottanut tämän sukupuoliyhteyteen kanssaan. Samana vuonna hän oli houkutellut myös SV:n kotiinsa ja lyönyt häntä pahoin sekä viiltänyt häntä puukolla. SV onnistui kuitenkin pakenemaan. Tuomioistuin tukeutui uhrien ja todistajien kertomukseen sekä lääkärintodistuksiin ja muihin kirjallisiin todisteisiin. Tuomio sai lainvoiman 1989 ja kaikki jutun asiakirjat tuomion jäljennöstä lukuun ottamatta hävitettiin 1997. EGS palasi Yhdysvalloista Bulgariaan 1999 ja meni poliisilaitokselle 2000 uudistamaan ajokorttinsa. Hänet pidätettiin ja vietiin suorittamaan rangaistustaan. Tuomittu pyysi syyttäjältä vapautumista vedoten siihen, että rangaistuksen täytäntöönpanolle säädetty 10 vuoden vanhentumisaika oli kulunut umpeen vuonna 1999. Pyyntöön ei suostuttu, vaan katsottiin, että vanhentumisaika oli katkaistu. Valittaja pyysi oikeudenkäynnin uudelleen aloittamista, mutta siihen ei suostuttu toteamalla, että asiakirjat oli hävitetty 1997. Tämän jälkeen valittaja pyysi 2002 rekonsturoimaan oikeudenkäyntiasiakirjat, mutta ilmeisesti pyyntöön ei vastattu. - EIT katsoi, että 5. artiklan 1-kohtaa ja 4-kohtaa oli rikottu. Valittajan olisi pitänyt saada uusi päätös, mutta hänen pyyntöönsä oikeudenkäyntiasiakirjojen rekonsturoimisesta ei oltu vastattu. Hänen olisi tullut saada myös tuomion vanhentumista koskeva asia tuomioistuimen käsiteltäväksi, mutta Bulgarian lain mukaan kaikki rangaistuksen täytäntöönpanon laillisuutta koskevat kysymykset kuuluivat syyttäjän toimivaltaan.

EIS 5 artiklan takaama oikeus vapauteen ja turvallisuuteen liittyy kiinteästi mahdollisuuteen päästä tuomioistuimeen. 5 artiklassa puhutaan oikeudesta vapauteen ja turvallisuuteen, mutta oikeustapauksissa "vapaus" dominoi. Oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen onkin nähtävä tässä yhteydessä vapauden valossa. Säännöksen tarkoituksena on suojella ihmisiä mielivallalta.[451] Vapaudenriisto voi kuitenkin olla myös eri asteista, eli on tehtävä ero vapaudenriiston ja vapauden rajoittamisen välillä. Tätä EIT korostaa myös oikeustapauksissaan. Vapautta ei tulisi riistää, jos tavoiteltuun päämäärään päästään vapauksia rajoittamalla.[452]

6.2.3.2. Tahdosta riippumattoman hoidon lainmukaisuus

Muutamissa tapauksissa EIT on ottanut kantaa siihen, onko seksuaalirikokseen syyllistyneen henkilön tahdosta riippumaton sairaalassa pitäminen ollut lainmukaista Vuonna 2003 annetussa päätöksessä Hutchison Reid v. United Kingdom (20.2.2003) jouduttiin ratkaisemaan paitsi tahdosta riippumattoman sairaalassa pitämisen lainmukaisuutta myös todistustaakkakysymyksiä. Tapahtumien kulku

451 Vapauden, turvallisuuden ja oikeudenkäyntimahdollisuuden tärkeys konkretisoituu erityisesti sellaisissa tapauksissa, jolloin vankeja on kadonnut. - Dijk, Hoof, Rijin, Zwaak (eds.) 2006 s. 457.

452 Ibid. s. 458-460.

oli seuraava:

> HR tuomittiin vuonna 1967 17-vuotiaana murhasta. Hänet katsottiin vajaamieliseksi, minkä perustella hänet määrättiin pidettäväksi mielisairaalassa määräämättömän ajan. Vuonna 1980 häntä ei enää pidetty vajaamielisenä, vaan katsottiin, että hänellä on antisosiaalinen persoonallisuus tai psykopaattinen häiriö. Vuodesta 1983 oli mahdollista pyytää vuosittain vapauttamista. Vuoden 1984 mielenterveyslain mukaan henkilöä voitiin pitää sairaalassa vain silloin, kun hoito oli omiaan lievittämään hänen tilaansa tai estämään sen pahentumisen.
>
> Vuonna 1985 HR siirrettiin avosairaalaan ja seuraavana vuonna hän syyllistyi 8-vuotiaan lapsen pahoinpitelyyn ja sieppausyritykseen. Mielentilaltaan häntä pidettiin terveenä ja hänet tuomittiin 3 kuukauden vankeusrangaistukseen eikä häntä määrätty pidettäväksi mielisairaalassa. Suoritettuaan vankeusrangaistuksen hänet pantiin kuitenkin jälleen sisäministeriön vuoden 1984 lain nojalla antaman määräyksen perusteella mielisairaalaan. Lausunnoissa todettiin, ettei enää ollut näyttöä muusta kuin epänormaalin aggressiivisesta tai hyvin vastuuttomasta käyttäytymisestä. Sairaalahoidolla katsottiin kuitenkin voitavan muuttaa sanottua käyttäytymistä. Niinpä hän oli vuosina 1987-94 mielisairaalassa.
>
> Vuonna 1994 hän jälleen haki valituksella vapauttamista. Alioikeus (Sheriff) kuitenkin hylkäsi valituksen katsoen, että todistustaakka vapauttamisen edellytyksistä oli valittajalla. Mielenterveyslaissa ei ollut sanottu, että määräämättömäksi ajaksi mielisairaalassa pidettäväksi määrätty rikoksentekijä tulisi vapauttaa, jos hänen tilansa ei ollut parantunut. Psykiatrien lausuntojen mukaan henkilö oli epänormaalin aggressiivinen ja hyvin vastuuton käyttäytymiseltään. Ja oli olemassa hyvin suuri vaara siitä, että hän syyllistyisi rikoksiin, jotka todennäköisesti olisivat seksuaalirikoksia.
>
> Seurasi lukuisia valituksia eri oikeusasteisiin ja mielisairaalassa pitämispäätös kumottiinkin jo 1997 sillä perusteella, ettei valittajan tila ollut hoidettavissa ja hänet oli siten vapautettava. Sisäministeriö kuitenkin valitti ylähuoneelle 1997 ja ylähuone hyväksyi valituksen 1998 katsoen, että laissa tarkoitettu hoito oli psykopaatin mielenterveyshäiriön oireilua lieventävää, vaikka hoidolla ei voitu parantaa potilasta.
>
> EIT totesi, että EIS:n kannalta tapaus koski pääasiassa sitä, loukka-

> siko vapaudenriistosopimus tarkoitusta suojella yksilöä mielivallalta ja voitiinko hänen jatkettua pitämistään sairaalassa pitää oikeutettuna EIS 5 artiklan 1e-kohdan kannalta. Lääkärinlausuntojen mukaan valittajalla oli ollut psykopaattisluonteinen mielenterveyshäiriö, joka oli ilmennyt epänormaalin aggressiivisena käyttäytymisenä. EIT:n mielestä oli ollut suuri vaara rikosten ja todennäköisesti seksuaalirikosten jatkamisesta, minkä vuoksi valittajan vapauttamatta jättämistä voitiin pitää oikeutettuna EIS artiklan 5 1e-kohdan kannalta.

EIT katsoi, ettei kysymys ollut mielivallasta myöskään sen johdosta, että sairaalaan sijoittamisen perusteissa oli tapahtunut muutoksia, koska lääketieteellisessä ja oikeudellisessa kehityksessäkin oli tapahtunut muutoksia vuodesta 1967. Tuomioistuin katsoi myös, ettei mielisairaalassa pitäminen tässä tapauksessa loukannut EIS 5 artiklan henkeä. Yleisesti ottaen ei voitaisi hyväksyä sitä, että mielenterveyspotilasta ei pidettäisi sopivassa terapeuttisessa ympäristössä. Tässä tapauksessa sairaalaympäristö oli ollut valittajalle edullinen ja hänen oireensa olivat pahentuneet sen tarjoaman tukijärjestelmän ulkopuolella.

Sen sijaan todistustaakkakysymyksessä EIT odotetusti päätyi toiselle kannalle eli siihen, että viranomaisilla on todistustaakka sen suhteen, onko paon vaaraa olemassa. Siten tässä tapauksessa EIS 5 artiklan 4-kohtaa oli rikottu, kun valittajalle oli asetettu todistustaakka siitä, että hänen jatketulle vapaudenriistolleen ei ollut ollut laillisia edellytyksiä.

Toisessa tapauksessa EIT otti myös kantaa siihen, että henkilö joutui tutkintavankilassa odottamaan pääsyä tahdosta riippumattomaan mielisairashoitoon sen vuoksi, ettei mielisairaalassa ollut tilaa. EIT katsoi, että 8 kk:n odotusaika on liian pitkä, vaikkei Puolassa ollutkaan säännöstä siitä, miten pitkään henkilöä voitiin pitää vankeudessa odottamassa mielisairaalaan siirtoa (Mocarska v. Poland 6.11.2007).[453]

Edellä kerrotuissa tapauksissa oli valitettu EIS 5 artiklan perusteella, mutta eräässä tapauksessa, jossa kysymys oli myös tahdosta riippumattomasta hoidosta ja pakkolääkityksestä oli valitettu myös 3 artiklan perusteella eli kysymys oli siitä, pidettiinkö pakkolääkitystä epäinhimillisenä kohteluna EIS 3 artiklan mielessä. Seuraavassa tapauksessa valittaja oli mielenterveyslain mukaisessa tahdosta riippumattomassa hoidossa syyllistyttyään alaikäisen henkilön raiskaukseen. Tapahtumien kulku oli seuraava:

> Wilkinson v. the United Kingdom 28.2.2006: 1988 tuomioistuin oli todennut hänet mielisairaaksi. Hoitava lääkäri esitti, että tuomitulle ryhdyttäisiin antamaan psykoosilääkitystä. Toinen lääkäri katsoi, että mielisairaudesta ollut näyttö riitti vain valittajan suostumuksen mu-

453 Kysymys oli perheväkivaltatapauksesta, jossa valittaja asui sisarensa ja tämän avopuolison luona, mutta riitaantui heidän kanssaan ja vuonna 2005 mm. hyökkäsi veitsellä sisarensa kimppuun. Henkilö oli ollut vuosikausia psykiatrisessa hoidossa.

kaiseen lääkehoitoon. Valittaja kieltäytyi lääkityksestä, minkä vuoksi siihen tarvittiin lupa. Lääke päätettiin antaa heti luvan saamisen jälkeen antamatta asiasta etukäteen tietoa valittajalle. Näin tehtiin kaksi kertaa, ja kummallakin kerralla valittaja vastusti toimenpiteitä fyysisesti. Valittajaa yritettiin injektoida 2000 ja hän kääntyi asianajajiensa puoleen vaatien toimenpiteiden lakkauttamista. Nostetun kanteen johdosta tuomioistuin kielsi niiden jatkamisen toistaiseksi. SOAD peruutti lääkitykseen antamansa luvan. Seurasi erimielisiä lausuntoja siitä, kykenikö valittaja antamaan suostumuksensa. Lopputuloksena oli, että ylioikeus kumosi päätöksen 2001 ja pakkolääkitystä ei jatkettu eikä valittaja jatkanut oikeudenkäyntejä.

Lopputuloksena EIT:n prosessissa oli, että erilaisten ristiriitaisten lääkärinlausuntojen perusteella tuomioistuin näytti eniten luottavan siihen lääkäriin, joka pisimpään oli hoitanut valittajaa. EIT viittasi aikaisempaan oikeuskäytäntöönsä ja totesi, että lääketieteellisesti välttämätöntä toimenpidettä ei voitu pitää epäinhimillisenä tai halventavana. Valittaja valitti useammilla perusteilla, mutta EIT piti valitusta joka tapauksessa perusteettomana.

6.2.3.3. Julkisen järjestyksen häiriintyminen tutkintavankeuden perusteena

EIT:n käsiteltäväksi lopulta päätyvät joskus myös suurta huomiota kansallisesti ja kansainvälisesti herättäneet rikokset ja muutamassa seksuaalirikostapauksessa tutkintavankeuden jatkamista on kansallisissa tuomioistuimissa perusteltu yleisen järjestyksen ylläpitämisellä ja julkisella turvallisuudella. Ranskassa käsitellyssä jutussa oli kysymys perheen sisäisestä insestistä, jossa tutkintavankeus kesti yli 4 vuotta (Dumont-Maliverg v. France 31.5.2005). Syytetty oli aiemmin tuomittu 13 kertaa mm. alaikäisen sieppaamisesta ja siveellisyysrikoksista. Tässä jutussa hänet tuomittiin 16 vuodeksi vankeuteen.[454]

Tutkintavankeuden jatkamista perusteltiin paitsi keinona estää rikosten jatkaminen ja todistajiin vaikuttaminen myös sillä, että se oli ainut keino lopettaa julkisen järjestyksen huomattava häiriintyminen, joka johtui alaikäisiin kohdistuneiden tekojen törkeydestä. EIT ei hyväksynyt näin pitkää tutkintavankeusaikaa ja perusteli laajasti myös väitettä yleisen järjestyksen huomattavasta häiriintymisestä. Tuomioistuin myönsi aluksi, että tietyt rikokset saattavat erityisen törkeytensä ja yleisön reaktioiden vuoksi herättää sosiaalista häiriötä, joka voi oikeuttaa tutkintavankeuden ainakin joksikin aikaa. Tämä peruste voitiin ottaa huomioon poikkeuksellisesti, sikäli kuin se tunnustettiin kansallisessa oikeudessa. Tuomi-

454 Tapahtumat sattuivat R:n perheessä, jossa valittaja asui. Perhe käsitti äidin LR:n, 1980 syntyneen pojan OR:n sekä kaksi alaikäistä tytärtä. Sosiaaliviranomaisten 1996 saaman selvityksen mukaan valittaja tapasi kodissaan 1985 syntynyttä PC:tä, joka vietti öitä hänen seurassaan. Valittaja tunnusti PC:n isyyden. Kuulustelussa kävi ilmi, että valittaja oli ollut intiimissä suhteessa poikien kanssa ja perheen äiti oli osallisena jutussa.

oistuin kuitenkin edellytti tämän abstraktisen vaaran olemassaolon lisäksi konkreettista vaaraa eli sitä, että julkinen järjestys myös tosiasiassa on uhattuna. Tässä tapauksessa EIT katsoi, etteivät nämä edellytykset täyttyneet. Teot oli tehty erityisissä olosuhteissa eli yksityiskodin piirissä ja tuohon piiriin kuuluneen osallisen eli äidin avustuksella. Tuomioistuimen mielestä viranomaiset olisivat kuitenkin voineet ryhtyä vaaroihin nähden sovitettuihin toimenpiteisiin eli tekijä olisi voitu määrätä valvontaan ja hänelle olisi voitu asettaa laissa mainittuja velvoitteita eli tuomioistuin katsoi, että vaihtoehtoja tutkintavankeudelle olisi ollut mahdollista löytää. Kaiken kaikkiaan EIT:n mielestä EIS 5 artiklan 3-kohtaa oli rikottu eli tutkintavankeusaika oli liian pitkä.

Samaan lopputulokseen tultiin myös paljon kansainvälistäkin huomiota herättäneessä Belgian lapsisieppausjutussa, tosin äänestyksen jälkeen. Esitutkinnassa oli kysymys neljän tytön ja yhden aikuisen kuolemasta. Valittaja tuomittiin vuonna 2004 25 vuodeksi vankeuteen törkeistä rikoksista, jotka oli tehty alaikäisten lasten sieppauksiin sekä huume- ja ihmiskauppaan sekaantuneen rikollisjoukkion jäsenenä. Tutkintavankeus kesti lähes 8 vuotta eli 7 vuotta 10 kuukautta (Lelievre v. Belgium 8.11.2007).[455]

Valittaja pyysi prosessin aikana päästä tutkintavankeudesta. Pyyntöön ei suostuttu, sillä perusteella, että hänet voitiin määrätä yli 15 vuodeksi vankeuteen ja hänen pitämisensä vankeudessa oli välttämätöntä julkisen turvallisuuden vuoksi. Elokuussa 2003 vielä todettiin, että valittajan vapauttaminen aiheuttaisi paikallisessa yhteisössä jutun saaman kielteisen huomion vuoksi skandaalin ja rikkoisi julkista rauhaa ja turvallisuutta.

Kun alioikeus lopulta kesäkuussa 2004 antoi päätöksensä ja tuomitsi valittajan 25 vuodeksi vankeuteen, valittaja ei hakenut muutosta tuomioon. Sen sijaan hän valitti EIT:een siitä, että hänen tutkintavankeutensa oli kestänyt kohtuuttoman pitkän ajan. Valittaja oli eri kerroilla vaatiessaan vapauttamistaan ilmoittanut suostuvansa valvontatoimenpiteisiin, kuten sähköiseen valvontaan ja ilmoittautumiseen useita kertoja päivässä kotipaikkakuntansa poliisille. Hallituksen mielestä valittajaa jouduttiin pitämään vankeudessa hänen oman turvallisuutensa vuoksi. EIT:n mielestä tämä peruste ei ole hyväksyttävä oikeusvaltiossa. Valtion on varmistettava turvallisuus, oikeudet ja vapaudet.

6.2.3.4. Tutkintavankeuden kesto

Erityisesti valtion turvallisuutta ja terrorismia koskevissa jutuissa tutkintavankeuden pituutta ja vankien kohtelua on jouduttu juridisesti arvioimaan. EIT:n oikeuskäytännöstä löytyy kuitenkin myös muutamia raiskausta koskevia päätöksiä, joissa tutkintavankeuden kestoon on otettu kantaan.

455 Kysymyksessä oli rikollisjoukko, joka sieppasi alaikäisiä nuoria tyttöjä prostituutiota varten. Tapaus johti suuriin mielenosoituksiin ja työnseisauksiin Belgiassa. 1996 järjestettyyn marssiin osallistui 300 000 ihmistä. Esitutkinta-aineisto, joka jätettiin 2002 syyttäjälle käsitti 45 000 sivua. Todisteiden luettelo käsitti 1322 sivua ja syytekirjelmä 16 sivua. Oikeudenkäynti alkoi maaliskuussa ja päättyi kesäkuussa 2004. Istuntoja pidettiin viikoittain neljänä päivänä ja oikeudessa kuultiin 459 todistajaa.

Tutkintavankeuden oikeudelliset perusteet löytyvät EIS 5 artiklan 1-kohdasta, eikä raiskausjutuissa yleensä ole kysymys siitä, etteivätkö tutkintavankeuden perusteet olisi oikeita. Valitukset ovatkin kohdistuneet 5 artiklan 3-kohtaan ja 6 artiklaan eli siihen, että vankia ei viipymättä ole tuotu oikeuteen, eikä hänellä ole ollut kohtuullisessa ajassa mahdollisuutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.[456]

Kaikki kolme seuraavaa oikeustapausta koskevat Puolaa. Niistä ensimmäisessä oli kysymys henkilöstä, joka vapautui vankilasta heinäkuussa 1996 ja pidätettiin syyskuussa samana vuonna epäiltynä aseellisesta ryöstöstä ja raiskauksesta. Tutkintavankeus kesti lähes kolme vuotta kunnes henkilö vuonna 1999 tuomittiin kyseisistä rikoksista 5 vuodeksi vankeuteen. Ylioikeus pysytti tuomion, vaikkei katsonutkaan ryöstöä aseelliseksi. Vaikka EIT:n mielestä tutkintavankeuden kohtuullisuutta ei voitukaan harkita in abstracto, vaan kutakin tapausta tuli arvioida sen erityisten asianhaarojen mukaan, kotimaiset viranomaiset eivät olleet tässä tapauksessa osoittaneet erityistä joutuisuutta asian käsittelyssä, minkä vuoksi EIS 5 artiklan 3-kohtaa oli rikottu. Tässä jutussa tuomittu esitti myös esteellisyysväitteen, katsoen, että tuomarit Puolassa olivat olleet esteellisiä, koska raiskausjutun käsittelyssä kaikki olivat naisia (Matwiejczuk v. Poland 2.12.2003). Tuomittu ilmeisesti oli siinä käsityksessä, että naiset tuomitsevat raiskausjutuissa ankarampia rangaistuksia kuin miehet. Tästä on esitetty myös täysin päinvastaisia mielipiteitä Suomessakin. Britanniassa mm. on keskusteltu siitä, haluavatko syytetyt raiskausjutuissa juryyn niin paljon naisia kuin on mahdollista valita sen vuoksi, että "women go against women".[457]

Seuraavassa kahdessa tapauksessa sen sijaan tutkintavankeuden kestoa ei pidetty kohtuuttoman pitkänä, vaikka se ensimmäisessä tapauksessa oli kestänyt hieman yli 2 vuotta ja toisessa noin 2 vuotta 7 kuukautta. Ensimmäisessä tapauksessa (Dudek v. Poland 4.5.2006) kysymys oli henkilöstä, jolla oli kaksoiskansalaisuus ja kotipaikka sekä Puolassa että Saksassa. Alun perin häntä syytettiin osallisuudesta järjestäytyneen ryhmän jäsenenä tehtyihin ihmis- ja huumekauppaan sekä ryöstöihin ja prostituutiosta hyötymiseen. Lopullisesti hänet tuomittiin ainoastaan yökerhon pitämisestä ja kannabiksen hallussapidosta 1 v 2 kk vankeuteen. Tutkintavankeusaika ylitti siis lopullisen rangaistusajan. Tästä huolimatta EIT piti rikosjuttua, joka koski ihmis- ja huumekauppaa sekä prostituutiota, vaikeana ja laajana, eikä äänestyksen jälkeen katsonut EIS 5 artiklan 3-kohtaa rikotun.

Myöskään vuonna 2007 annetussa päätöksessä ei katsottu EIS 5 artiklan 3-kohtaa rikotun, vaikka tutkintavankeus oli kestänyt 2 v 7 kk (Nowak v. Poland 18.9.2007). Valittaja vangittiin 1991 epäiltynä järjestäytyneen rikollisjoukon jäse-

456 Cameron 2000 s. 278-283, 287-289.

457 Näyttelijä Helen Mirren, joka kertoi aikoinaan tulleensa deittiraiskatuksi useamman kerran, esitti tämän käsityksen, ja katsoi, että pohjana on syvään juurtunut animalistinen naisten välinen mustasukkaisuus. Myös on väitetty, että naisten dominoivat juryt usein ovat naisia kohtaan ankarampia, ennen kaikkea jos nainen on ollut juovuksissa ja mies on entinen tuttava tai poikaystävä. - The Sunday Times 16.11.08. - Suomessa asiaa ei ole tutkittu tältä kannalta, mutta lehdistössä on esitetty mielipiteitä siitä, että naistuomarit tuomitsevat raiskausjutuissa lievempiä rangaistuksia kuin miehet.

nenä tehdystä raiskauksesta, rikollisjoukon johtamisesta, huumeiden tarjoamisesta alaikäiselle, henkilötodistuksen väärentämisestä ja poliisiauton tuhoamisesta. Hän oli onnistunut pakenemaan pidättämään tulleita poliiseja ja ajaessaan pois paikalta yrittänyt ajaa poliisien päälle. Syyte rikollisjoukon johtamisesta hylättiin, mutta alioikeus tuomitsi hänet 11 vuodeksi vankeuteen, minkä tuomion ylioikeus 2003 alensi 8 vuodeksi vankeutta. EIT totesi jutun olleen vaikean ja syytteiden koskeneen vakavaa järjestäytynyttä rikollisuutta.

6.2.4. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset raiskaus- ja hyväksikäyttörikoksissa

Ymmärrettävästi EIT:een on tehty raiskaus- ja lasten hyväksikäyttöjutuissa myös valituksia, jotka ovat koskeneet oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Useimmiten kysymykseen on tullut EIS 6 artiklan 1-kohta eli kohtuullisessa ajassa pääsy oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin, ja 3-kohta ja siinä mainituista syytetyn vähimmäisoikeuksista näyttöön liittyvä oikeus kuulustuttaa todistajia. Yhdessä raiskausjutussa oli kysymys myös 6 artiklan 2-kohdan syyttömyysolettamasta.[458]

6.2.4.1. Tuomioistuimeen pääsy ja syytetyn kuuleminen

Vuonna 1996 antamassaan päätöksessä EIS ennakoi jo sitä, että lasten hyväksikäyttöjutuissa kanneajat tulevat muuttumaan. Tilannehan oli usein sellainen, että jutut olivat syytteiden ja vahingonkorvausten osalta jo vanhentuneita siinä vaiheessa, kun uhrit olivat täysi-ikäisiä tai tietoisia kokemistaan loukkauksista. EIT kuitenkin hylkäsi valitukset jutussa Stubbing and others v. the United Kingdom (22.10.1996). Vaikka EIT hylkäsikin valitukset, se kuitenkin totesi, että Euroopan neuvoston jäsenmaissa voi jo lähitulevaisuudessa tulla käyttöön erilaisia kanneaikoja tällaisten uhrien kohdalla. Näinhän sittemmin kävikin ja myös Suomessa lasten hyväksikäytön vanhentumisajat pitenivät 2000-luvulla.

Valittajat katsoivat myös, että valtio oli rikkonut EIS 8 artiklasta johtuvaa positiivista velvoitettaan turvata valittajien yksityiselämän suoja, kun heillä ei ollut käytössään tehokasta oikeussuojakeinoa. Tähän EIT nimenomaan totesi, että valtiolla on negatiivisen velvoitteen lisäksi olla puuttumatta mielivaltaisesti yksilön oikeuksiin, myös positiivisia velvoitteita suojata yksityiselämää jopa yksilöiden välisissä suhteissa. Seksuaalista hyväksikäyttöä tuomioistuin epäilyksittä piti törkeänä vääryytenä, jota vastaan lapsilla ja muilla haavoittuvilla henkilöillä oli oikeus saada valtion suojelua tehokkaiden pelotteiden muodossa. Tuomioistuin kuitenkin katsoi, että Englannin rikoslaki antoi tällaista suojelua, koska törkeistä

458 EIS 6 artiklan ohella raiskauksia ja lasten hyväksikäyttöä koskeneissa jutuissa valitusperusteena esiintyy joskus myös 3 artiklan epäinhimillinen tai halventava kohtelu, 8 artiklan perhe-elämän suojaa koskeva säännös, 10 artiklan sananvapaus ja 13 artiklan oikeus tehokkaaseen oikeussuojaan. Yksi hylätty valitus koski myös kunnianloukkausta rasistisluonteisen lehtijutun johdosta, jossa puhuttiin raiskauksesta fiktiivisesti (Pirali v. Greece 15.11.2007).

rikoksista saattoi seurata ankaria rangaistuksia kuten raiskauksesta ja sukupuoliyhteydestä alle 13-vuotiaan lapsen kanssa elinkautinen vankeusrangaistus ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta teosta 10 vuotta vankeutta. Syytteiden nostamiselle ei ollut säädetty määräaikaa.[459]

Edellä kerrottu tapaus koski rikoksen uhrien oikeuksia ja kanneaikoja. EIT on ratkaissut myös valituksia, jotka ovat koskeneet tuomittujen oikeutta tulla kuulluksi oikeudenkäynnissä. Romaniaa vastaan ajetussa jutussa EIT ei kuitenkaan tullut vakuuttuneeksi valittajan väitteestä, että poliisi olisi pahoinpidellyt ja yrittänyt raiskata hänet, mutta katsoi, että korkein oikeus ei ollut noudattanut velvollisuuttaan ryhtyä positiivisiin toimenpiteisiin antaakseen valittajalle tilaisuuden puolustautumiseen.[460] Joissakin tapauksissa EIT on lausunut myös näytöstä silloin, kun sillä on ollut merkitystä harkittaessa koko oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuutta.[461]

Kantajan oikeuteen tulla kuulluksi rikosoikeudenkäynnissä liittyi myös elokuvaohjaaja Roman Polanskia koskeva juttu, jonka EIT ratkaisi vuonna 2008. Polanski myönsi vuonna 1977 syyllistyneensä Yhdysvalloissa luvattomaan sukupuoliyhteyteen 13-vuotiaan tytön kanssa. Hän pakeni maasta ennen tuomiota ja asui sen jälkeen Ranskassa, josta häntä ei voitu saman maan kansalaisena luovuttaa Yhdysvaltoihin. Vuonna 2002 Vanity Fairissä ilmestyi artikkeli, jossa kerrottiin, miten Polanski oli yrittänyt vietellä ruotsalaisen mallin New Yorkin yökerhossa pian sen jälkeen, kun hänen raskaana ollut vaimonsa oli murhattu vuonna 1969. Polanski nosti Britanniassa lehteä vastaan herjauskanteen ja pyysi, että häntä kuultaisiin videokonferenssin avulla, koska hän pelkäsi mahdollista pidätystä ja luovuttamista Yhdysvaltoihin, jos hän astuisi kuningaskunnan alueelle. Pyyntöön suostuttiin siten, että häntä kuultaisiin audiovisuaalisin keinoin pariisilaisesta ho-

459 Valittajina oli 4 henkilöä, jotka kärsivät mielenterveydellisistä ongelmista, joiden alkujuuret terapiassa ja psykologisissa lausunnoissa johdettiin lapsuudessa koettuun hyväksikäyttöön. Valittaja S oli adoptoitu 2 vuoden ikäisenä perheeseen, jossa ottoisä ja perheen poika olivat käyttäneet häntä hyväksi 2-14-vuotiaana. Valittaja JL kertoi hänen isänsä käyttäneen häntä toistuvasti seksuaalisesti hyväksi 6-17-vuotiaana ottamalla hänestä pornografisia valokuvia ja kohdistamalla häneen sukupuolisiveellisyyttä törkeästi loukkaavia tekoja. Valittaja JP kertoi rehtorin raiskanneen hänet ja käyttäneen häntä hyväksi 5-7-vuotiaana. Valittaja DS ilmoitti toistuvasti joutuneensa isänsä hyväksikäyttämäksi ja raiskaamaksi 6-15-vuotiaana. Jutussa oli EIT:ssä nimenomaan kysymys pääsystä tuomioistuimeen, koska valittajat katsoivat, että vaikka syyteoikeus ei vanhentunutkaan, valtio ei ollut ryhtynyt positiivisiin toimenpiteisiin perustaakseen heille oikeuden vahingonkorvaukseen. - Stubbing and others v. the United Kingdom 22.10.1996.

460 Valittaja oli tuomittu korkeimmassa oikeudessa murhasta ja ryöstöstä kuulematta häntä ja todistajia henkilökohtaisesti uudelleen, vaikka syyte tältä osin oli hylätty ylioikeudessa. Hän oli läsnä istunnossa, mutta hänelle ei annettu puheenvuoroa, eikä yhtäkään todistajaa oltu kuultu uudelleen välittömästi. Istunto kesti noin 5 minuuttia, eikä valittaja ehtinyt kuin yhtyä puolustajansa lausumiin. - Spinu v. Romania (29.4.2008).

461 Kyproslaista valittajaa epäiltiin raiskauksesta ja tutkinnan alkuvaiheessa hän pyysi syyttäjän hallussa olleita asianomistajan alushousuja ja vaginasta otettuja näytteitä tutkituttavaksi oman asiantuntijansa toimesta. Tähän pyyntöön ei suostuttu, ja valittaja katsoi, että tällä oli ratkaiseva merkitys oikeudenkäynnin lopputulokselle. EIT kuitenkin katsoi, että koko oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuutta harkittaessa kyseisellä alushousuihin perustuneella näytöllä ei lopulta ollut ratkaisevaa merkitystä syytteistä päätettäessä. - Korellis v. Cypros (7.1.2003).

tellista. Itse menettelystä valitettiin, mutta ylähuone äänestyksen jälkeen vuonna 2005 hyväksyi menettelyn ja Polanskia kuultiin päätöksessä mainituin tavoin. Jury tuomitsi Polanskille 50.000 puntaa korvauksina.

Asianosaiset eivät valittaneet päätöksestä, mutta yhtiö valitti EIT:een katsoen, ettei prosessia oltu hoidettu asianmukaisesti, kun Polanskille oli tarjottu mahdollisuus vedota EIS 8 §:n takaamaan maineensa suojaan, vaikka hän karttoi Yhdysvalloissa nostettua oikeudenkäyntiä. EIT totesi, ettei EIS:n järjestelmässä karkulaisen asema johtanut oikeuksien menettämiseen. Jos Polanskille ei olisi myönnetty videokonferenssimahdollisuutta, hän olisi käytännössä joutunut luopumaan kanteestaan. Valitus jätettiin tutkimatta (The Conde Nast Publications Ltd and Carter v. the United Kingdom 8.1.2008). Polanskin juttu lähti vielä uudelleen elämään syyskuussa 2009, kun hänet pidätettiin Sveitsissä hänen tultua hakemaan kunniapalkintoa elämäntyöstään Zürichin elokuvajuhlille.

6.2.4.2. Syyttömyysolettama raiskausjutussa

Vuonna 2008 EIT antoi syyttömyysolettamaa koskevan ratkaisun (Orr v. Norway 15.5.2008), jossa samalla jouduttiin käsittelemään Norjan vuodelta 2000 olevaa raiskaustunnusmerkistöä (Straffelagen 11. 2000 8. § 192). Tapahtumien kulku oli seuraava:

> Kysymyksessä oli British Airwaysin lento Englannista Osloon. Koneessa oli neljän hengen miehistö ja kaikkien oli määrä yöpyä lentokenttähotellissa ja lentää seuraavana päivänä takaisin Englantiin. Asianosaiset kuuluivat tähän miehistöön. Vuonna 2002 valittaja tuomittiin alioikeudessa C:n raiskauksesta 2,5 vuodeksi vankeuteen ja velvoitettiin vahingonkorvauksiin. Ylempi oikeus, jonka kokoonpano käsitti juryn, kuitenkin hylkäsi syytteen maaliskuussa 2003. Seuraavana päivänä ammattituomarit katsoivat äänin 2-1, että valittaja oli kuitenkin velvollinen maksamaan vahingonkorvauslain nojalla korvausta taloudellisesta vahingosta 74.000 ja aineettomasta vahingosta 25.000 kruunua. Yhteisessä tuomiossa todettiin, että C:llä oli syytteen hylkäämisestä huolimatta oikeus saada vahingonkorvausta teosta, jonka hän väitti tapahtuneen. Koska vahingonkorvauslain mukaiset vaatimukset näytöstä olivat toisia ja lievempiä kuin rikoslaissa, korvauksen myöntäminen ei ollut ristiriidassa syytteen hylkäämisen kanssa. Vahingonkorvaukseen riitti, että teon tapahtumisesta oli selvää todennäköisyysnäyttöä. Sellaisena näyttönä pidettiin sitä, että valittaja oli ollut sukupuoliyhteydessä C:n kanssa eikä C ollut suostunut siihen. Enemmistön mielestä oli myös selvästi todennäköistä, että valittaja oli pakottanut C:n sukupuoliyhteyteen väkivallalla pitämällä kiinni C:n käsivarsista. Vähemmistöön jäänyt tuomari ei pitänyt näyttöä riittävänä siitä, että valittaja olisi ymmärtänyt, että

> C ei ollut suostunut sukupuoliyhteyteen. - Valittaja irtisanottiin British Airwaysin palveluksesta mainitun tuomion johdosta. Hän valitti korkeimmalle oikeudelle vedoten mm. syyttömyysolettamaan, mutta valitus hylättiin vuonna 2004.

EIT:ssä valittaja väitti, että ylemmän oikeuden tuomiolla, jossa C:lle oli myönnetty korvauksia, oli loukattu hänen oikeuttaan syyttömyysolettamaan, koska oikeus oli nimenomaisesti todennut, että tunnusmerkistön olemassaolosta oli selvä todennäköisyys. Samojen tuomareiden ei olisi hänen mukaansa pitänyt päättää vahingonkorvauksesta samassa jutussa saman näytön perusteella, vaan kysymys olisi tullut siirtää eri oikeudenkäyntiin. EIT viittasi perusteluissaan aikaisempaan oikeuskäytäntöönsä ja katsoi, että tässä tapauksessa oli tutkittava, perustiko korvausjuttu rikossyytteen valittajaa vastaan ja jos niin ei ollut, liittyikö korvausjuttu kuitenkin rikosoikeudenkäyntiin sillä tavoin, että EIS 6 artikla 2-kohta soveltui.

Tässä tapauksessa korvauspäätös perustui vahingonkorvauslakiin eikä rikoksen olemassaolo ollut korvauksen myöntämisen edellytys. Vahingonkorvausta oli edelleen pidettävä yksityisluonteisena, eikä sitä voitu pitää rikossyytteenä Norjan kansallisen oikeuden mukaan. Tässä suhteessa EIT oli samaa mieltä norjalaisen tuomioistuimen kanssa ja katsoi, ettei syytteen hylkääminen voinut estää myöntämästä korvauksia samoista teoista nojautumalla lievempään todistustaakkasääntöön. EIT katsoi myös, ettei EIS 6 artiklan 2-kohta soveltunut yksin sen johdosta, että korvauksesta ja syytteestä oli lausuttu samassa tuomiossa. Tämä oli luonnollista, koska sekä rangaistus- että korvausvaatimuksia oli ajettu samassa oikeudenkäynnissä. Kuitenkin ylemmän oikeuden enemmistö oli korvauksen myöntämisen tosiasiaperusteita mainitessaan kuvannut yksityiskohtaisesti sellaisia seikkoja kuten sukupuoliyhteyden laadun, käytetyn väkivallan asteen, valittajan tarkoituksen ja tietoisuuden C:n suostumuksen puutteesta. EIT oli siten sitä mieltä, että käytännöllisesti katsoen oikeuden toteamat seikat näiltä osin kattoivat kaikki raiskausta koskevan rikoksen objektiiviset ja subjektiiviset tunnusmerkit. Vaikka väkivallan käsitteellä sinänsä ei ole yksinomaan rikosoikeudellista luonnetta, sen käyttö tuomion kyseisessä kohdassa saattoi EIT:n mielestä sen perustelut rikosoikeuden piiriin ja ylitti riita-asian rajat, vaikka korvausvastuun edellytykset olivat rikosvastuun edellytyksiä lievempiä. Sen tähden EIT ei ollut vakuuttunut siitä, että perusteluilla ei ollut kyseenalaistettu syytteen hylkäämistä. Näitä puutteita ei ollut korjattu korkeimmassa oikeudessa, joka oli katsonut, että ylemmän oikeuden perustelut eivät olleet EIS 6 artiklan 2-kohdan vastaisia. Siten EIT katsoi, että kyseistä artiklan kohtaa oli rikottu.

Päätös oli äänestyspäätös ja yksi vähemmistöön jääneistä tuomareista katsoi, että rikos- ja korvausvastuun edellytyksissä oli olennaisia eroja, ja että ylempi oikeus ei ollut esittänyt lausumia, jotka perustaisivat toteamuksen valittajan syyllistymisestä rikokseen. Hänen mielestään oikeuden oli kerrottava relevanteista tosiseikoista ja kuvattava ne päätöksissään siitäkin riippumatta, että ne olisivat samoja kuin rikoksen tunnusmerkistössä. Vähemmistöön jääneistä kaksi antoi yh-

teisen lausuman, jossa he katsoivat, ettei Norjan kyseisessä järjestelmässä ollut sinällään puutteita, vaan kysymys oli kielenkäytöstä. Enemmistö oli kritikoinut väkivalta -sanan käyttöä, mutta ei ollut tarkemmin perustellut käsityksiään. Heidän mielestään Norjan tuomioistuin oli ilmeisesti mieltänyt väärinkäsitysten vaaran ja sen vuoksi selittänyt, että väkivalta rajoittui vain siihen, että valittaja oli pakottanut asianomistajan sukupuoliyhteyteen pitämällä kiinni hänen käsistään. Heidän mielestään tuota lausumaa ei voitu mitenkään tulkita rikoksesta syyttämiseksi. Heidän mielestään ylempi oikeus oli vain perustellut päätöstään kaikilta osin kuten Norjan oikeus oli edellyttänyt.

EIT:n päätös ja perustelut eriävine mielipiteineen ovat erittäin mielenkiintoiset, sillä ne samalla kuvastavat Norjan raiskaussäännöksen vaikeaselkoisuutta.[462]

6.2.4.3. Syytteen yksilöinti

EIT on antanut myös lukuisia päätöksiä, jotka liittyvät siihen, millä tavalla vastaanotettua näyttöä voidaan käyttää todisteena oikeudenkäynnissä, jotta se täyttäisi EIS 6 artiklan vaatimukset oikeudenmukaisesta ja julkisesta oikeudenkäynnistä. EIT on myös antanut muutamia ratkaisuja, jotka koskevat prosessin alkuvaihetta, eli syytteen yksilöintiä, oikeudenkäyntivaltuutusta ja syytetyn oikeutta kieltäytyä todistamasta. Syytteen yksilöintiä käsittelevä tapaus koski itse asiassa Suomea ja opettajan 12-vuotiaaseen oppilaaseensa kohdistamaa seksuaalista hyväksikäyttöä. Kysymys oli siitä, oliko prosessin aikana näytön perusteella tapahtunut rubrisointimuutos sellainen, että syytetty olisi tuomittu teosta, josta häntä ei aikanaan syytetty. Alkuperäinen syyte vuonna 1996 koski törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä (RL 20:6) ja lopullinen tuomio hovioikeudessa pelkästään lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. EIT piti valitusta tältä osin perusteettomana (E.H. v. Finland 16.3.2004; ks. KKO:1998:151).

Päinvastaiseen tulokseen syytteen yksilöinnin osalta EIT päätyi vuonna 2000 tapauksessa, jossa alkuperäinen syyte koski koulubussin kuljettajaa, jonka väitettiin olleen anaaliyhdynnässä 11-vuotiaan henkisesti vammautuneen tytön kanssa. Tapahtumien kulku oli seuraava (Mattoccia v. Italy 25.7.2000):

> Vuonna 1985 henkisesti vammaisen tytön R:n äiti teki sosiaalityöntekijälle ilmoituksen, että hän epäili koulubussin kuljettajan raiskanneen hänen 11-vuotiaan tyttärensä koulussa. Äiti ilmoitti asiasta myös koulun rehtorille ja poliisille. Tyttö kertoi, että noin kuukautta aiemmin ko. koulubussin kuljettaja oli suorittanut hänelle anaaliyhdynnän koulun tiloissa. Tyttö kertoi, että mies oli uhannut tappaa hänet, jos hän kertoisi asiasta. Hän lopetti myös koulunkäynnin tapahtuman jälkeen. Tytön kertomusta pidettiin johdonmukaisena, mutta tapahtuman tarkasta ajasta ja paikasta oli epätietoisuutta. Joka tapauksessa italialaiset tuomioistuimet katsoivat, että R:n kertomus raiskauksesta oli riittävän täsmällinen ja yksityiskohtainen ollakseen

462 Ks. Leijonhufuud 2008 s. 48-54.

uskottava. Koulubussin kuljettaja tuomittiin 3 vuodeksi vankeuteen ja hän pääsi ehdonalaiseen vapauteen 1994.

Koulubussin kuljettaja katsoi, että syyte oli ollut liian epämääräinen, eikä hän sen vuoksi pystynyt puolustautumaan oikeudenkäynnissä, kun syytteessä ei ollut mainittu raiskauksen tarkkaa tekopaikkaa ja -aikaa. Päätöksessään EIT lähti siitä, että EIS 6 artiklan 3a-kohdan mukaan syytetylle tuli antaa yksityiskohtaisesti tieto syytteen perusteesta eli niistä aineellisista seikoista, joihin syyte pohjautui. Perinteiseen tapaansa EIT totesi, ettei sen tehtävänä ole lausua siitä, oliko haitallista todistelua otettu vastaan ja arvioitu asianmukaisesti. Sen sijaan EIT:n tehtävänä oli todeta, oliko oikeudenkäynti kokonaisuutena tarkastellen, todistelun tapa mukaan lukien, ollut oikeudenmukainen. Tässä tapauksessa EIT ei voinut ymmärtää, miksi alioikeudessa kerätty aineisto olisi ollut riittävä, kun syytteen perustana olleista tosiseikoista esitettiin uusi versio oikeudenkäynnin siinä vaiheessa, jolloin valittaja ei enää ollut voinut vastata siihen muutoin kuin valittamalla. Tämän vuoksi katsottiin, että EIS 6 artiklan 3a ja b-kohtia oli rikottu yhdessä 1-kohdan kanssa.

6.2.4.4. Yksilövalitusoikeuden turvaaminen

EIT on pitänyt hyvin tärkeänä sitä, että valtiot kunnioittavat EIS 34 artiklan mukaista yksilövalitusoikeutta, eivätkä vaikeuta sitä. Niinpä vuonna 2008 annetussa päätöksessä suurin osa perusteluista koski juuri sitä, että asianajajien toimintaan Venäjällä oli puututtu ja heidät oli kutsuttu poliisilaitokselle kuulusteltavaksi valittajan tekemän korvausvaatimuksen johdosta ja sisäministeriön poliisiosasto oli yrittänyt saada salassa pidettäviä tietoja toimistosta. Tältä osin valittajan yksilövalitusoikeuden käyttöön oli puututtu EIS 34 artiklan vastaisesti (Ryabov v. Russia 31.1.2008). Väitetyn prosessivirheen Venäjä myönsi ja rikkomusten korjaamiseksi oli ryhdytty toimenpiteisiin. Tuomio oli kumottu ja juttu määrätty uudelleen käsiteltäväksi.[463]

6.2.4.5. Kontradiktorinen periaate

EIT on antanut lukuisia ratkaisuja, jotka koskevat todistajien kuulemista ja kontradiktorista periaatetta oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kysymyksenä. Sek-

463 Tosiseikastokuvaukseltaan alkuperäinen 7-vuotiaan tytön raiskaustapaus oli seuraava: Rikostutkija oli haastatellut tyttöä, hänen äitiä K:ta sekä tiettyä G:ta. Tyttö oli käynyt lääkärintarkastuksessa ja hänen immenkalvossaan mahdollisesti kovan esineen jättämiä arpia. Valittaja kiisti syytteen myöntäen vieneensä tytön yöksi ex-vaimonsa asuntoon. K löysi tyttärensä muistilapun, jolle tyttö oli kirjoittanut, että valittaja oli raiskannut hänet kerrotussa tilanteessa. Myös oikeudessa tyttö kertoi samoin. Mies tuomittiin 2003 törkeästä raiskauksesta 12,5 vuodeksi vankeuteen. Näyttönä tukeuduttiin asianomistajalapsen lausumiin, lääkärintarkastukseen sekä G:n esitutkinnassa antamaan kertomukseen: G oli kuullut tytön itkevän asunnossa ja pyytävän isäänsä lopettamaan. Tyttö oli lopettanut nyyhkytyksensä, mutta alkanut jälleen itkemään ja rukoillut isäänsä lopettamaan. Korkein oikeus pysytti päätöksen 2003, mutta 2005 apulaisoikeuskansleri haki tuomionpurkua huomauttaen, että valittajalla olisi ollut oikeus kuulla G:ta ja lääkäriä oikeudessa. Tämän vuoksi juttu palautettiin ja käsiteltiin uudelleen 2006, jolloin prosessuaaliset virheet korjattiin ja valittaja jälleen tuomittiin.

suaalirikoksissa muutamat niistä liittyvät raiskausrikoksiin mutta useimmat lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön.

Kaksi raiskausta ja kontradiktorista periaatetta koskevaa päätöstä annettiin vuonna 2005. Kummassakin tapauksessa oli kysymys siitä, voitiinko raiskauksesta annettu tuomio perustaa asianomistajien esitutkinnassa poliisille antamiin kertomuksiin ilman, että syytetyllä oli tilaisuus kuulustella heitä. Jälkimmäisessä tapauksessa oli myös kysymys siitä, ettei jutussa määrätty suoritettavaksi syytetyn pyytämiä DNA-tutkimuksia. Tapausten kulku oli seuraavanlainen:

> Sheper v. the Netherlands 5.4.2005: Valittajaa syytettiin siitä, että hän oli raiskannut 3 huumeista riippuvaista prostituoitua A:n, B:n ja C:n. Hän myönsi sukupuoliyhteyden, mutta kiisti raiskaukset. Alioikeudessa ei kuultu naisia. Tuomioistuin katsoi syytteet selvitetyksi ja tuomitsi 4 vuotta vankeutta. Koska tekijää pidettiin persoonallisuudeltaan häiriintyneenä ja vaarallisena oikeus määräsi hänet toimitettavaksi vankimielisairaalaan.
>
> Valittaja valitti ylioikeuteen ja oikeudessa kuultiin A:ta, joka kertoi, että hän oli mennyt syytetyn autoon ja se mitä hän oli hänelle tehnyt, ei ollut normaalia. A ei ollut odottanut, että syytetty olisi oikeudessa läsnä ja se oli A:lle shokki eikä hän halunnut todistaa, vaan ainoastaan vahingonkorvauksen. Syyttäjä ilmoitti, että oli mahdollista, että A oli haastettu oikeuteen vain asianomistajana, mutta ei todistajana. Istunto keskeytettiin ja A keskusteli äitinsä kanssa ja tämä ilmoitti, että A oli eteissalissa eikä halunnut enää nähdä syytettyä ja muistella tapahtumia. Hän ei kestäisi sitä, että hänen olisi kerrottava tapahtumat uudelleen.
>
> Poliisi oli kuulustellut A:ta yksityiskohtaisesti kahden päivän ajan. Hän kertoi, että hänet autoonsa ottanut henkilö oli raiskannut hänet hyvin brutaalilla ja kivuliaalla tavalla, kun tämä oli ennen sukupuoliyhteyteen pakottamista tunkenut väkivaltaisesti useita suklaatankoja hänen vaginaansa ja ottanut valokuvia hänestä ennen kuin oli antanut hänen pukeutua ja lähteä autosta. Lääkärintutkimusten mukaan A:n vaginaan oli tarttunut suuri määrä suklaata.
>
> Poliisi oli saanut tietoonsa muitakin vastaavia tapauksia. B oli kertonut yksityiskohtaisesti poliisille, miten aggressiivinen henkilö oli pakottanut hänet autoon ja raiskannut hänet raa´alla tavalla. B muisti auton rekisterinumeron. C kertoi, miten samanlaisen auton kuljettaja oli raiskannut hänet Amsterdamissa.
>
> Ylioikeus luopui A:n kuulemisesta ja viimeinen tunnettu osoite B:lla

> oli tietty jälkihoitolaitos ja C:lla Amsterdamin poliisilaitos. Ylioikeus katsoi syytteet selvitetyiksi eli valittaja oli erehdyttänyt naisia väittämällä, että hän kykenisi maksamaan huumeilla ottaessaan heidät autoonsa. Hän oli sen jälkeen tehnyt hyvin nöyryyttäviä tekoja naisille käyttäen hyväkseen heidän suojatonta asemaa. Tekijää pidettiin vähentyneesti syyntakeisena ja hänet tuomittiin 4 vuodeksi vankeuteen ja pidettäväksi vankimielisairaalassa.

EIT katsoi, että kokonaisuutena tarkastellen edellä kuvattu kolmen prostituoidun raiskausta koskenut oikeudenkäynti oli ollut oikeudenmukainen, eikä EIS 6 artiklaa ollut rikottu, vaikka asianomistajia tuli pitää todistajina, eikä heitä oltu kuultu oikeudessa. EIT katsoi kylläkin, että olisi ollut hyvä kuulla asianomistajia oikeudenkäynnissä asian selvittämisen kannalta. Oikeusviranomaiset eivät olleet kuitenkaan huolimattomia yrittäessään saada asianomistajia todistamaan oikeudessa. Näihin yrityksiin nähden syytteitä ei ollut tarvinnut jättää sillensä asianomistajien saapumatta jäämisen vuoksi, kun otettiin huomioon kaikki muu näyttö, mitä asiassa oli kertynyt. Kysymys oli kolmesta lähes identtisestä tapahtumasta suhteellisen lyhyellä aikavälillä kolmessa eri kaupungissa tekijän toimiessa samalla tavalla. Tuomio ei siten perustunut pelkästään tai ratkaisevassa määrin asianomistajien poliisille antamiin kertomuksiin. EIT totesikin, ettei mitään olennaisen epäoikeudenmukaisia tai mielivaltaisia johtopäätöksiä ollut tehty. Perusteluissaan EIT viittasi vielä raiskaus- ja seksuaalirikosten erityispiirteisiin. Uhrit mielsivät sellaiset jutut piinallisiksi varsinkin, jos he joutuvat vastakkain syytetyn kanssa. Ei ollut epätavallista, että uhrit yrittävät välttää ahdistavia kohtaamisia syytetyn kanssa kieltäytymällä todistamasta.

Myös toisessa tapauksessa oli kysymys kahden prostituoidun raiskauksesta. Toinen prostituoiduista oli venäläinen ja toinen ukrainalainen ja tapahtumapaikkana oli Rooma. Tapahtumien kulku oli seuraava:

> Bracci v. Italy 13.10.2005: Venäläinen prostituoitu Y ilmoitti helmikuussa 1998 Rooman poliisille, että hänet oli lokakuussa 1997 raiskattu ja ryöstetty. Ukrainalainen prostituoitu X teki puolestaan Rooman poliisille maaliskuussa 1998 ilmoituksen, että hänet oli ryöstetty ja puukolla uhaten pakotettu suuseksiin. Poliisi otti talteen hameen, jolla X:n mukaan oli jälkiä hyökkääjän spermasta. X ja Y tunnistivat valittajan valokuvasta ja kuvasivat hänen tuntomerkkejään. Myös kolmas nainen, joka oli soittanut poliisille ja saattanut Y:n poliisilaitokselle, tunnisti tämän valokuvasta. Poliisi tavoitti valittajan maaliskuussa erään varkausyrityksen yhteydessä.
>
> Seurasi esitutkinta, jossa tutkittiin lukuisia rikoksia raiskaukset niiden mukana. Valmisteluistunnossa valittaja pyysi, että juttu käsiteltäisiin Italian rikosprosessilain mukaisessa lyhennetyssä menettelys-

sä, jossa tuomio annettiin esitutkinta-asiakirjojen perusteella ja jossa rangaistusta lievennettiin kolmanneksella, mutta menettelyyn ei ryhdytty, koska syyttäjä vastusti sitä.

Oikeuden istunnossa todettiin, että X ja Y olivat jääneet kateisiin. Sen vuoksi Italian prosessilakeihin tukeutuen oikeus päätti ottaa oikeudenkäyntiaineistoon poliisien antamat kertomukset ja pidätyksen tehneitä poliiseja ja valittajaa kuultiin istunnossa. Oikeus katsoi näytetyksi, että valittaja oli syyllistynyt seksuaalirikokseen ja varkauteen X:ää ja Y:tä kohtaan. Oikeus viittasi asianomistajien kertomuksiin ja piti niitä uskottavina. Asianomistajat olivat myös tunnistaneet valittajan epäröimättä valokuvasta ja antaneet hänestä tuntomerkit. X oli vielä kuvannut, että valittajalla oli vammoja päässä ja käsivarressa, mitkä oli todettu myös lääkärin lausunnoissa. Poliisi oli takavarikoinut myös puukon valittajan autosta. Oikeus katsoi, että syyttäjä oli aiheetta vastustanut asian käsittelyä lyhennetyssä menettelyssä ja vähensi tuomiosta sen vuoksi kolmanneksen määräten teoista 6 vuotta vankeutta.

Valittaja valitti päätöksestä kiistäen X:n ja Y:n uskottavuuden ja vaati Dna-tutkimuksia poliisin takavarikoimasta hameesta. Valittajan valitukset ja purkuhakemukset hylättiin.
Valittaja valitti EIT:een katsoen, että X:ää ja Y:tä olisi tullut kuulla ja X:n mekosta olisi pitänyt ottaa DNA-näyte. Hallitus totesi omassa vastineessaan, ettei ennalta ollut arvattavissa, että X ja Y jäisivät kateisiin, vaikka he olivatkin prostituoituja ja toista heistä oli kehotettu lähtemään maasta. Hallituksen mielestä rikollisuuden torjunta ei voinut riippua siitä, oliko todistaja kuollut, sairas tai jäänyt kateisiin. Todistajien tai asianomistajien liikkumisvapautta ei myöskään voitu rajoittaa sillä perusteella, että heidät saataisiin oikeuteen.

Näissäkin tapauksissa EIT totesi, ettei sen tehtävänä ole tutkia, olivatko kansalliset tuomioistuimet tehneet virheitä tosiasia- tai oikeuskysymyksissä, ellei virheillä ollut loukattu EIS:n takaamia oikeuksia ja vapauksia. EIT:n tehtävänä oli toisin sanoen tutkia vain, oliko oikeudenkäynti kokonaisuutena tarkastellen, todistelun tapa mukaan lukien, ollut oikeudenmukainen ja oliko syytetyn oikeudet otettu huomioon. Kontradiktorisen periaatteen mukaisesti näyttö tuli periaatteessa esittää syytetyn läsnäollessa julkisessa oikeudenkäynnissä. Tässä tapauksessa EIT kuitenkin totesi, että valittajaa ei oltu tuomittu X:ää vastaan tekemistään rikoksista yksinomaan tämän lausumien perusteella, vaan myös vetoamalla apuun tulleen poliisin kertomukseen, valittajalla olleen ja ilmoitetun auton samankaltaisuuteen sekä autosta löytyneen puukon takavarikointiin. Näin ollen EIT katsoi, ettei valittajan oikeuksia ollut loukattu siinä määrin, että EIS 6 artiklan 1- ja 3d-kohtia

olisi rikottu. Sen sijaan Y:n kohdalla EIT tuli kuitenkin toiseen lopputulokseen, koska tuomio oli yksinomaan perustettu Y:n ennen oikeudenkäyntiä antamaan kertomukseen.

6.2.4.6. Lasten kuuleminen prosessissa

Lasten hyväksikäyttöjutuissa useita EIS:n artikloja joudutaan tarkastelemaan samanaikaisesti. Lapsillakin on oikeus tehokkaaseen oikeussuojaan 13 artiklan mukaisesti. Eli myös heillä on oltava käytettävissään tehokas oikeussuojakeino sekä viranomaisia että yksityisiä henkilöitä vastaan. Lasten täytyy olla suojassa epäinhimilliseltä kohtelulta ja myös heillä on oikeus nauttia perhe-elämän suojaa. Oikeudenkäynnissä, jossa on kysymys lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä, vastassa ovat myös syytetyn vähimmäisoikeudet, jotka on taattu EIS 6 artiklan 3d-kohdassa eli syytetyn oikeus kuulustella todistajia.

Tilanne voi olla traumaattinen lapselle. Yksityiselämän suoja täytyy turvata 6 artiklan mukaisesti lapsille siten, että yleisö ja media on mahdol-lista sulkea prosessista silloin, kun se on lapsen edun mukaista. On kuitenkin epätietoista, koskeeko tämä tapausten julkista selostamista ja loukkaako sellainen selostaminen, jossa lapsen identiteetti paljastuu, 8 artiklaa tai 6 artiklaa. On myös epätietoista, miten 10 artiklan sananvapaus-säännös ja lasten oikeus yksityisyyteen 8:n artiklan mielessä käyvät yhteen vaikka suhteellisuusperiaatetta noudatettaisiinkin.[464]

EIT on antanut lukuisia päätöksiä, jotka ovat koskeneet lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja mahdollisuutta kuulustella teon kohdetta oikeudenkäynnissä. Seuraavissa kahdessa tapauksessa EIT päätyi siihen, että kontradiktorista periaatetta ei ollut rikottu, vaan valittajalla oli ollut mahdollisuus riitauttaa hyväksikäytön kohteen kertomukset. Ensimmäinen päätös vuonna 2001 koski Saksaa ja toinen 2002 Ruotsia. Törkeysasteeltaan tapaukset olivat hyvin erilaisia. Saksalaisessa tapauksessa kysymys oli vuosia jatkuneesta insestistä ja ruotsalaisessa peniksen koskettelusta. Tapahtumien kulut olivat seuraavanlaiset:

> N. F.P. v. Germany 18.10.2001: Valittaja tuomittiin pitkän prosessin jälkeen lopulta Bundesgerichtshofissä 7 vuodeksi vankeuteen lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja insestistä. Hän oli vuosina 1972-87 pitänyt tytärtään, joka oli tapausten sattuessa 4-20-vuotias "seksiobjektinaan", niin kuin tuomioistuin asian kuvasi. Hän oli pakottanut tyttärensä erityisen nöyryyttäviin seksuaalisiin tekoihin tämän yrittäessä turhaan paeta bulimialla ja oksentelukohtauksilla. Vaikka tytär oli myöhemmin yrittänyt päästä eroon isästään ja elää omaa elämäänsä, isä oli vainonnut tytärtään lakkaamatta ja saanut jopa hänet osallistumaan suhteeseen, jota hän ja hänen puolisonsa pitivät parinvaihtoa harjoittaneiden puolisoiden kanssa.
> Asianomistajaa (M) kuulusteltiin esitutkinnassa useiden tuntien ajan alioikeudessa. Tämän jälkeen hän huonon terveydentilansa vuoksi ei

464 Kilkelly 1999 s. 183-186.

kyennyt enää olemaan kuulusteltavana ja tästä esitettiin lääkärintodistus. Asianomistaja poistui siis ennen kuin syytetty sai esittää M:lle kysymyksiä, sillä edeltäneiden kolmen päivän aikana asianomistajaa kuultiin syytetyn olematta paikalla.

Oikeus hylkäsi syytetyn vaatimuksen jättää asia sillensä sekä väitteet siitä, että terapeutilla oli ollut vahingollinen vaikutus M:ään. Oikeus totesi päätöksen perusteluilla myös, että M:lle oli täytynyt olla piinallista kertoa tapahtumista ja että hän oli vain yli-inhimillisin ponnistuksin kyennyt kuvailemaan tuskallisia yksityiskohtia ja muistoja. Erityisen vakavia vaikutuksia ilmeni silloin, kun hänen piti kuvata yksityiskohtaisesti omia tunteitaan hyväksikäytön aikana. Syyllisyyden tunto ja häpeä lähes musersivat hänet. Oikeus totesi, ettei hänessä ollut mitään sellaista viekkautta tai lipevyyttä, jota vastaaja oli väittänyt hänessä olleen.

EIT:lle antamassaan vastineessa hallitus totesi, että prosessin aikaisemmassa vaiheessa M oli vahingoittanut tai yrittänyt vahingoittaa itseään aina sen jälkeen, kun häntä oli kuultu valittajan läsnäollessa. Sen vuoksi syytetyn oikeutta oli rajoitettu. M:ää oli kuitenkin kuultu valittajan asianajajan läsnäollessa kolmessa tilaisuudessa oikeudenkäynnin eri vaiheissa ja asianajaja oli voinut tehdä kysymyksiä kahdessa tilaisuudessa.

EIT totesi tavalliseen tapaansa, että todisteet tuli normaalisti esittää syytetyn läsnäollessa julkisessa istunnossa kontradiktorista käsittelyä silmälläpitäen. Se ei kuitenkaan tarkoittanut, että näytöksi voidaan ottaa vain oikeudessa julkisesti annetut lausumat. Esitutkinnan aikana saatujen lausuntojen käyttö todisteina ei itsessään ollut EIS 6 artiklan 1- ja 3d-kohtien vastaista, sikäli kuin syytetyn oikeuksia ei ollut loukattu. Säännönmukaisesti nuo oikeudet edellyttivät, että vastaajalle annettiin riittävä ja asianmukainen tilaisuus riitauttaa hänelle vastaiset todistajanlausumat ja kuulustella todistajaa lausumia annettaessa tai myöhemmin oikeudenkäynnissä. EIT korosti myös raiskausta ja muita seksuaalirikoksia koskevien rikosjuttujen erityispiirteitä. Jutut olivat piinallisia asianomistajalle ja oli otettava huomioon tarve suojata hänen yksityiselämäänsä. Tästä syystä oli hyväksyttävää ryhtyä toimenpiteisiin asianomistajan suojaamiseksi edellyttäen, että toimenpiteet voitiin sovittaa yhteen syytetyn oikeuksien kanssa.

Tässä tapauksessa EIT katsoi, että alioikeus ei ollut nojautunut syyksilukemisen osalta yksinomaan M:n oikeudessa antamiin kertomuksiin. Kokonaisuutena katsoen valittaja oli kyennyt osallistumaan kontradiktoriseen käsittelyyn. Tämän vuoksi EIT katsoi, että valittajalta ei ollut riistetty oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä sen johdosta, että hänen asianajajansa ei ollut voinut kuulustella M:ää vuoden 1995 oikeudenkäynnissä. EIT katsoi, että valitus ilmeisesti oli perusteeton

EIS 35 artiklan 3-kohdan mielessä. Myös Ruotsia koskeneessa päätöksessä päädyttiin vastaavanlaiseen lopputulokseen, tosin äänestyksen jälkeen:

> S.N. v. Sweden 2.7.2002: Ruotsin lain mukaan alle 18-vuotiaan kuulusteleminen täytyy toimittaa siten, ettei vahingon aiheutumisesta kuulusteltavalle ole vaaraa. Kuulustelu on pääsääntöisesti rajoitettava yhteen tilaisuuteen ja kuulustelijana tulee olla soveltuva henkilö ja lasten psykologi voi avustaa kuulustelussa.
>
> Ruotsissa, jos alle 15-vuotias henkilö nimetään todistajaksi, oikeuden tulee harkita kaikkien relevanttien asianhaarojen perusteella, tuleeko lapsen todistaa. Vastaavaa sääntöä ei ollut alaikäisten asianomistajien kohdalla. Ruotsissa oli asia järjestetty seksuaalirikostapauksissa joskus siten, että syytetty sai kuunnella kertomuksia viereisessä huoneessa, tai prosessissa esitettiin esitutkinnassa tehtyjä nauhoituksia.
>
> Tässä tapauksessa oli kysymys siitä, että opettaja ilmoitti 1995 sosiaalilautakunnalle epäilevänsä valittajan käyttävän seksuaalisesti hyväkseen yhtä oppilastaan, joka oli 11-vuotias. Kuulustelu videoitiin ja M:n vanhemmat ja sosiaalilautakunnan edustajat olivat viereisessä huoneessa. Valittajan avustaja pyysi, että poikaa kuultaisiin uudelleen siitä, milloin ja missä kyseiset teot olivat tapahtuneet. Kuulustelu järjestettiin pojan kotona ja se kesti 25 minuuttia. Syytetyn avustaja kuunteli myöhemmin ääninauhan ja hänelle annettiin nauhasta vaadittu kuulustelupöytäkirja. Hän ei pyytänyt lisäkuulustelua. Tuomiossa käräjäoikeus totesi 1995 jutun näytön riippuvan täysin M:n lausumien uskottavuudesta, eikä asettanut tätä kyseenalaiseksi. Tuomioistuin katsoi, että valittaja oli 1994 useilla kerroilla kosketellut M:n penistä ja saanut M:n koskettelemaan hänen penistään ja tuomitsi valittajan 8 kuukaudeksi vankeuteen. Hovioikeus puolestaan katsoi, että valittaja oli saanut M:n koskettelemaan hänen penistään, mutta katsoi näyttämättä jääneen, että valittaja olisi kosketellut M:n penistä. Hovioikeus alensi rangaistuksen kolmeksi kuukaudeksi vankeutta.

EIT katsoi, että M:ää tuli pitää todistajana. Tässäkin tapauksessa EIT otti huomioon seksuaalirikoksia koskevien oikeudenkäyntien erityispiirteet ja pani merkille myös sen, että M ei ollut missään vaiheessa esiintynyt tuomioistuimessa, eikä valittajalla ollut tilaisuutta saada M:ää henkilökohtaisesti tuomioistuimeen. Äänestyksen jälkeen EIT kuitenkin totesi, että 6 artiklan 3d-kohtaa ei voitu tulkita niin, että sen mukaan syytetyllä tai hänen puolustajallaan tulisi kaikissa tapauksissa olla mahdollisuus suoriin kysymyksiin kuulusteluin tai muin keinoin. Tässä tapauksessa EIT katsoi, että valittajalla oli riittävä tilaisuus riitauttaa asianomistajan

kertomus, kun video oli esitetty ensi- ja valitusasteessa ja toisessa kuulustelussa tehty pöytäkirja oli luettu käräjäoikeudessa ja ääninauha oli kuunneltu hovioikeudessa. Riitautus oli tosiasiassa johtanut rangaistuksen alentamiseen hovioikeuden katsottua syytteen jääneen osaksi näyttämättä. EIT katsoi, että oikeudenkäynti ei kokonaisuutena tarkastellen ollut epäoikeudenmukaista eikä EIS 6 artiklan 1- ja 3d-kohtia ollut rikottu. Ratkaisu oli äänestyspäätös (5-2) vähemmistöön jääneiden tuomareiden kiinnittäessä huomiota mahdollisuuteen käyttää psykologian asiantuntijoita syytetyn puolustusta haittaavien puutteiden vastapainona.

EIT antoi vuonna 2007 myös kaksi Suomea koskenutta päätöstä, jotka koskivat kontradiktorista periaatetta ja lapsen kuulemista lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeneissa jutuissa. Kummassakaan tapauksessa valittajalla ei ollut tilaisuutta tehdä lapselle kysymyksiä. Syytteiden taustalla olleet seksuaaliset teot olivat erityyppistä koskettelua, kuten tapauksessa A.H. v. Finland (10.5.2007), jossa päiväkodin työntekijän väitettiin usean kuukauden aikana kosketelleen 6-vuoden ikäistä pikkupoikaa sopimattomasti. Toisessa tapauksessa taas psykologi kertoi 7-vuotiaan tytön kertoneen isän ja tytön välisestä sukupuolielinten koskettelusta ja suuseksistä (F and M v. Finland 17.7.2007).[465] Edellisessä tapauksessa lapsen nauhoitettu ja tuomioistuimessa esitetty kertomus oli ainoa välitön näyttö. Jälkimmäisessä jutussa näyttö perustui lapsen psykologille antamaan nauhoittamattomaan kertomukseen.

Ihmisoikeustuomioistuin on oikeuskäytännössään ottanut huomioon lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten prosessuaaliset erityispiirteet ja uhrin suojaamattoman aseman. Langettavan tuomion edellytyksenä ei pääsääntöisesti ole vaadittu, että lapsi pakotettaisiin vasten tahtoaan kohtaamaan syytetyn. Tästä huolimatta nykytekniikalla kuva- ja äänitallenteita käyttämällä voidaan varmistaa se, että myös syytetyllä on mahdollisuus kysymysten esittämiseen.[466] Tätä koskevat periaatteet on Suomessa nimenomaan otettu myös esitutkintalakiin ja oikeudenkäymiskaareen vuonna 2003 (ETL 39 a ja OK 17:11.2).[467]

EIT on ollut lasten kuulemista koskevissa päätöksissään hyvin johdonmukainen. Päätösten kirjoittamistavassa prosessin oikeudenmukaisuusvaatimus ja todistajankuulustelun vastavuoroisuus kietoutuvat monin tavoin yhteen. EIT on sisällyttänyt yleensä päätöksiin lausuman keinoista, joilla lapsia koskevissa prosesseissa voidaan tasapainottaa tutkintaa puolustuksen hyväksi mm. psykologisen asiantuntija-avun käyttämisellä sekä hankkimalla asiantuntijalausunto lapsen kertomuksen luotettavuudesta. EIT:n pitkäaikaisen linjan mukaisesti lasta kuultaessa on ollut riittävää, että vastakuulustelumahdollisuus järjestetään esitutkinnassa ja menettely tallennetaan.[468]

---

465 Samaan aikaan annetussa Kroatiaa koskevassa päätöksessä (Kovac v. Croatia 12.7.2007) oli väkivaltaisempi tapahtumankuvaus. Siinä 12-vuotias kehitysvammainen tyttö kertoi miehen huutaneen, lyöneen ja riisuneen hänet sekä kosketelleen hänen sukupuolielimiä.- Ks. myös KKO 2006:107, 2007:100, 2008:86 ja 2008:84.

466 Pellonpää 1991 s. 432-433.

467 Hirvelä 2006 s. 194-198.

468 Hirvelä 2006 s. 182-193; Ervo 2008 s. 325-330.

6.2.5. Suostumusproblematiikka ja legaliteettiperiaate

6.2.5.1. Aviovaimon raiskaus

EIT on antanut pari tärkeää raiskausta koskevaa päätöstä, jotka ovat koskeneet legaliteettiperiaatetta ja rikoslain taannehtivan soveltamisen kieltoa. Tässä yhteydessä tuomioistuin on joutunut myös seikkaperäisesti käsittelemään rikosoikeudellisen suostumusproblematiikan suhdetta seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen. Päätökset koskivat aviovaimon raiskausta ja sadomasokistista seksiä. Kummassakin tapauksessa rankaisemattomuutta perusteltiin joko historiallisella tai akuutilla suostumuksella.

EIS 7 artiklan vaatimus legaliteettiperiaatteesta ja taannehtivuuskiellosta merkitsee samaa kuin kansallistenkin lainsäädäntöjen legaliteettiperiaate eli, että kansalaisten on voitava luottaa siihen, että rikoslain soveltaminen perustuu lakiin ja on siten ennustettavaa.[469] Aviovaimon raiskausta koskevassa tapauksessa valittaja vetosikin siihen, ettei syyte perustunut lakiin. Sadomasokistista seksiä koskeneessa jutussa puolestaan valittajat katsoivat, että rikoslakia oli sovellettu syytetyn vahingoksi laajentavasti ja, ettei rikosta ollut laissa selvästi määritelty.

Aviovaimon raiskausyritystä koskevaa tapausta käsitellessään EIT kävi läpi myös common law´n historiaa 200 vuoden ajalta seuraavasti (C.R. v. the United Kindom 22.11.1995):

> Vuodelta 1736 olevassa common law´n oikeuslähdeteoksessa oli esitetty, ettei aviomies voinut syyllistyä laillisen vaimonsa raiskaukseen, koska avioliittoon suostumalla nainen oli alistunut sukupuoliyhteyteen eikä hän voinut peruuttaa siten annettua hiljaista suostumustaan. Toisen maailmansodan jälkeen annetuilla tuomioistuinratkaisuilla, uudemmassa oikeuskäytännössä oli kuitenkin asteittain luovuttu tästä aviomiehen immuniteettiä koskevasta oikeusperiaatteesta.
>
> Tässä tapauksessa C.R:n vaimo muutti 1989 vanhempiensa luokse aikoen erota. Myös C.R. ilmoitti omalta osaltaan avioeroaikomuksensa. Seuraavassa kuussa C.R. tunkeutui väkivalloin vaimonsa asuntoon ja yritti pakottaa hänet vastoin tämän tahtoa sukupuoliyhteyteen. Samassa yhteydessä hän pahoinpiteli vaimoaan puristamalla molemmin käsin tätä kurkusta saaden syytteen raiskauksen yrityksestä ja pahoinpitelystä.
> C.R. katsoi, ettei raiskauksen yritystä koskenut syyte perustunut lakiin, koska aviomiestä ei voitu tuomita aviovaimonsa raiskauksesta vuoden 1736 oikeusperiaatteen mukaan. Tuomari kuitenkin hylkäsi väitteen ja totesi, että periaate oli esitetty aikana, jolloin avioliittoa ei voitu purkaa. Uudemman oikeuskäytännön mukaan vaimon hiljai-

469 Daniels 2002 s. 255-259.

nen suostumus sukupuoliyhteyteen saattoi peruuntua yhteiselämän lopettamista koskevalla tuomioistuimen toimella tai asianosaisten suostumuksella ja myös silloin, kun toinen puoliso luopui yhteiselämästä tavalla, joka selvästi osoitti, ettei suostumus ollut enää voimassa. C.R. tuomittiin 3 vuodeksi vankeuteen.

C.R. katsoi, että tuomari oli soveltanut lakia väärin katsoessaan, että aviovaimon suostumus sukupuoliyhteyteen voitiin peruuttaa muulloinkin kuin tuomioistuimen määräyksestä tai asianosaisten sopimuksella. Valitusta ei kuitenkaan tullut harkita toisin senkään johdosta, että vuoden 1976 lain mukaan raiskaus edellytti laitonta sukupuoliyhteyttä. Päinvastoin tuomioistuin totesi, että raiskauksen käsittävää tekoa oli pidettävä rangaistavana riippumatta raiskaajan suhteesta uhriin. Siten aviomiehen immuniteetti ei enää ollut voimassa sellaisena kuin se oli todettu 1736 oikeuslähteessä.

Myöskään EIT ei yhtynyt valittajan kantaan, vaan katsoi, että rikosoikeutta oli tuomioistuinten tulkinnalla kehitetty selvästi siihen suuntaan, että aviomiehen tekoa yleisesti eikä vain poikkeuksellisesti oli pidettävä raiskauksena. EIT totesi vielä, että oikeudellinen kehitys on kulkenut siihen suuntaan, että kohtuudella oli voitu odottaa, että seuraavassa oikeudellisen kehityksen vaiheessa tuomioistuimet tunnustavat immuniteetin puuttumisen. Toisin sanoen sekä Yhdistyneiden Kuningaskuntien että EIT:n mielestä lain tulkinta oli ollut ennustettavaa, eikä EIS 7 artiklaa ollut rikottu.[470] EIT totesi vielä, että raiskaus on luonteeltaan niin ilmeisen alentavaa, ettei tuomioistuinten päätösten voitu katsoa olevan vastoin EIS 7 artiklan tarkoitusta ja päämääriä. Lisäksi luopuminen aviomiehen immuni-teetista oli avioliiton sivistyneen käsitteen mukaista ja sopusoinnussa EIS perustavien päämäärien kanssa, jotka edellyttävät ihmisarvon ja inhimillisen vapauden kunnioittamista.

6.2.5.2. Sadomasokistisen seksin rajat

Sadomasokistista seksiä koskevassa päätöksessä vuodelta 2005 oli kysymys siitä, tulkittiinko rikoslain säännöksiä laajentavasti syytetyn vahingoksi ja perustiko tuomitseminen suhteettoman puuttumisen vastaajien yksityiselämään. Tapaus koski Belgian rikoslain 380 artiklaa prostituutioon ja "irstauteen" palkkaamisesta sekä 398 artiklaa pahoinpitelystä. Tapauksessa syytettynä ja tuomittuna oli aviopari, jossa mies oli vuonna 1945 syntynyt tuomari (KA) ja vaimo vuonna 1949 syntynyt lääkäri (AD). Aviopari kävi vuosina 1990-96 sadomasokistisessa kerhossa. Sen omistajia vastaan aloitettiin esitutkinta, joka sittemmin laajeni koskemaan myös valittajia. Vuonna 1997 ylioikeus tuomitsi KA:n pahoinpitelystä sekä yllytyksestä irstauteen ja prostituutioon 1 vuoden ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja sakkoihin sekä kielsi toimimasta julkisissa viroissa 5 vuoden ajan. AD:lle mää-

470 Pellonpää 1991 s. 438-439.

rättiin ehdollinen 1 kuukauden vankeusrangaistus ja sakkoja. Belgian ylioikeus kuvasi puolisoiden sadomasokistista seksiharrastusta seuraavasti (K.A. and A.D. v. Belgium 17.2.2005):

> Puolisoiden sadomasokistisissa toiminnoissa oli neljä kehitysvaihetta: 1. vaiheessa he harjoittivat toimintaa yhteisessä kodissaan, 2. vaiheessa he olivat alkaneet käydä kerholla ja 3. vaiheessa heidän käyttäytymisensä oli käynyt väkivaltaiseksi. Lopulta 4. vaiheessa he olivat ajautuneet jo kerhon ulkopuolelle ja vuokranneet ja varustaneet toimintaansa varten huoneiston, jossa he käyttäytyivät erittäin väkivaltaisesti. Toisen ja kolmannen vaiheen käyttäytymisestä ei ollut siinä määrin yksilöityä näyttöä, että sitä voitaisiin pitää rangaistavana. Sen sijaan neljännen vaiheen käyttäytymisestä oli näyttöä, koska toiminnot oli videoitu ja nauhat oli takavarikoitu.
>
> Videoista näkyi, että syytetyt olivat käyttäneet neuloja ja kuumaa vahaa ja lyöneet voimakkaasti uhria sekä painaneet uhrin peräaukkoon putken kaataen sinne olutta saadakseen uhrin ulostamaan. Uhri oli pantu riippumaan rinnoistaan ja jalkoihin sidotusta narusta. Hänelle oli annettu sähköiskuja ja häntä oli poltettu ja viillelty. Uhrin häpyhuulet oli ommeltu ja hänen vaginaansa ja peräaukkoonsa oli pantu vibraattoreja, pihtejä ja painoja. Näihin elimiin syytetyt olivat panneet myös kätensä ja nyrkkinsä. Videolta näkyi, miten uhri oli huutanut kivusta, kun syytetyt olivat nostaneet häntä rinnoista taljan avulla piiskaten häntä ja sitoen hänen rintoihinsa painoja. Toisella kerralla uhria oli nostettu köydellä ja syytetyt olivat kiinnittäneet pihtejä hänen nänneihinsä ja häpyhuuliinsa ja antaneet hänelle useiden sekuntien ajan sähköiskuja, minkä jälkeen uhri oli menettänyt tajuntansa. Eräällä kerralla uhriin oli tehty jälkiä tulikuumalla raudalla.
>
> Ylioikeus totesi, että syytetyt olivat monesti jättäneet huomiotta uhrin huudot, joilla hän pyysi “armoa”. Osapuolten kesken oli sovittu, että tuo sana olisi merkki siitä, että toiminnot tuli välittömästi lopettaa. Esimerkiksi, kun uhri oli riippuessaan valittanut kovaa kipua rinnoissaan, jolloin hänellä oli ainakin 7 neulaa molemmissa rinnoissa, nänneissään, vatsassaan ja vaginassaan, hänelle oli senkin jälkeen pantu kynttilä vaginaan ja hänen nännejään oli piiskattu. Kun hän huusi tuskasta ja pyysi itkien armoa, syytetyt olivat edelleen panneet neuloja hänen rintoihinsa ja reisiinsä, jolloin toisesta rinnasta oli alkanut vuotamaan verta. Hiukan myöhemmin uhrille, jota riippui jaloistaan, annettiin 50 piiskaniskua samalla, kun kuumaa vahaa juoksutettiin hänen häpyhuuliinsa, minkä jälkeen hänen rintoihinsa ja häpyhuuliinsa pantiin neuloja.

Belgian ylioikeus katsoi, että tekoihin soveltui Belgian rikoslain pahoinpitelyä koskeva 398 artikla.[471] Rangaistavuutta ei poistanut se, että teolla oli pyritty seksuaalisen tyydytyksen tuottamiseen. Myöskään ei vaadittu, että teoista olisi aiheutunut fyysisiä vammoja. Tekoja ei oikeuttanut myöskään loukatun suostumus, koska sanotun artiklan suojaama oikeushyvä, oikeus fyysiseen koskemattomuuteen, oli perusluonteinen oikeus. Enintään suostumus voitiin ottaa huomioon rangaistusta määrättäessä. Syytetyt eivät voineet vedota myöskään oikeuserehdykseen, koska jokaisen järkevän henkilön olisi tullut ottaa huomioon, että niin vakavat teot olivat rangaistavia. Tämä näkyi ylioikeuden mielestä myös siinä, että syytetyt eivät olleet voineet harjoittaa toimintaansa kerhossa, vaan he olivat joutuneet vuokraamaan erityisen huoneiston ja varustelemaan sen. Myöskään ei voitu vedota uhrin alkoholismiin. Ylioikeus otti huomioon myös tuomittujen ammatit: AD:n olisi lääkärinä tullut auttaa uhria. Lisäksi katsottiin, että KA oli syyllistynyt myös Belgian rikoslain 380 artiklan mukaiseen yllytykseen irstauteen ja prostituutioon, kun hän oli ehdottanut kerhon johdolle, että hänen puolisonsa tulisi kerhoon "orjaksi" palkkiota vastaan. Hän oli myös tuonut joskus puolisonsa kerhoon maksua vastaan.

KA ja AD valittivat Belgian kassaatio -tuomioistuimelle, joka antoi päätöksensä 1998 todeten pahoinpitelysäännöstä voitavan soveltaa tekijän motiiveista ja subjektiivisista tarkoituksista riippumatta. Siten ei ollut tarpeen myöskään tutkia sitä, oliko teot tehty uhrin henkisten tai fyysisten tarpeiden tyydyttämiseksi. Myöskään ei ollut tarpeen tutkia, oliko teoista aiheutunut vammoja, koska sellainen seikka oli vain raskauttava asianhaara. Rangaistavuuden kannalta oli riittävää, että uhrin fyysistä koskemattomuutta oli loukattu. Prosessi ei tuomari KA:n kohdalta vielä loppunut siihen, kun hän luopui tehtävistään 1998, koska häntä vastaan nostettiin myös kurinpitomenettely, minkä johdosta hän menetti julkisen sektorin mukaiset eläkeoikeutensa.

EIT:een KA ja AD valittivat mm. sillä perusteella, etteivät rikoslain 380 ja 398 artiklat olleet riittävästi ennalta arvattavissa. Belgian hallitus totesikin, että tapahtuman aikaan julkaistua oikeuskäytäntöä ei ollut pahoinpitelysäännöksen soveltamisesta sadomasokistiseen seksiin. Tuolloin kuitenkin oltiin Belgiassa yksimielisiä siitä, että teon motiiveilla ei ollut merkitystä ja siten myös toisen henkilön tyydyttämistarkoituksessa tehdyt teot olivat rangaistavia. Sadomasokistisia tekoja ei myöskään yleisesti pidetty hyväksyttävinä samalla tavoin kuin tiettyjä fyysisen koskemattomuuden loukkauksia urheilumaailmassa. Joka tapauksessa vaikka laki hiljaisesti hyväksyikin tietyn lievänmuotoisen sadomasokistisen toiminnan, tässä tapauksessa kaikki hyväksyttävät rajat oli selvästi ylitetty, eivätkä valittajat väkivaltaisessa toiminnassaan olleet noudattaneet niitä sääntöjä, joita sellaisessa toiminnassa normaalisti edellytetään. Hallituksen mielestä pahoinpitelyä koskeva

471 Belgian rikoslain 398 artiklan mukaan pahoinpitelystä rangaistiin sitä, joka tahallaan löi toista henkilöä tai aiheutti hänelle vammoja. Rangaistusasteikko oli vankeutta 8 pv - 6 kk ja/tai sakkoja. Rangaistusta tuli korottaa, jos teko oli ennalta harkittu. Tahallisuus edellytti dolus generalista ja yleisesti katsottiin, että uhrin suostumus ei ollut varsinainen rangaistavuuden poistava peruste.

rikoslain 380 artikla oli sovellettavuudeltaan ennalta arvattavissa. Myös irstauden ja prostituution osalta hallitus katsoi, ettei KA:llä voinut olla perusteita uskoa, että sadomasokistista käyttäytymistä tuntemattomien henkilöiden kanssa palkkiota vastaan ei pidettäisi irstautena tai prostituutiona.

Valittajat sen sijaan totesivat, että toimintaa oli harjoitettu yksityisissä tiloissa ja "orjan" suostumuksella. Tämä ei ollut tehnyt rikosilmoitusta eikä yhtynyt syytteeseen asianomistajana. Teoista ei ollut jäänyt mitään lopullista vammaa, eikä tapahtuma-aikana ollut oikeuskäytäntöä, jonka mukaan suostumuksensa antaneiden täysi-ikäisten väkivalta seksuaalisten toimintojen yhteydessä olisi rangaistavaa. Valittajat totesivat vielä, että viime vuosisadan lopulle oli ominaista individualismi ja liberalismi sekä suuri suvaitsevaisuus. He eivät olleet voineet ennakoida, että 398 artikla soveltuisi, vaikkakin tietyt teot käsittivät "jossakin määrin väkivaltaa". KA totesi, että hänen puolisonsa oli paitsi suostunut olemaan "orjana" kerholla myös nimenomaan vaatinut sitä. Sallivassa, liberaalissa ja individualistisessa yhteiskunnassa suvaittiin kaikenlaisia kollektiivisia seksuaalisia kokemuksia, eikä enää järkytytty kerhoissa, joissa harjoitettiin ryhmäseksiä tai parinvaihtoa. Sama koski sadomasokistisia kerhoja.

Valittajien melkeinpä runollisiksi kohonneet perustelut eivät kuitenkaan vakuuttaneet EIT:a, kun se totesi aluksi, ettei EIS 7 artiklassa ilmaistun laillisuusperiaatteen mukaan rikoslakia saanut soveltaa laajentavasti syytetyn vahingoksi ja että rikos tuli määritellä laissa selvästi. EIT:n tehtävänä oli tutkia, oliko kansallisessa oikeudessa rikoksiksi katsotuista teoista tekoaikana riittävän tarkkarajaiset määritelmät. Vaikka kotimaisen oikeuden tulkinta ja soveltaminen kuuluivat ensi sijassa kansallisille viranomaisille ja erityisesti tuomioistuimille, EIT:n tehtävänä oli tutkia kansallisen tulkinnan vaikutusten yhteensopivuus EIS:n kanssa. Kysymys oli ennen kaikkea pahoinpitelysäännöksen alan ennakoitavuudesta tässä yhteydessä. Valittajien ammateilla oli ilmeisesti myös merkitystä, koska EIT korosti sitä, että ennakoitavuuden vastaista ei ollut se, että henkilön täytyy turvautua asiantunteviin neuvoihin kyetäkseen arvioimaan kohtuullisessa määrin tiettyjen tekojensa seuraukset. Ammattihenkilöltä voitiin odottaa, että he arvioivat erityisen huolella seurauksia.

Tässä tapauksessa EIT:n mielestä ei voitu panna ratkaisevaa merkitystä sille, että oikeuskäytäntöä vastaavanlaisesta toiminnasta ei ollut. Valittajien toiminta oli ollut niin väkivaltaista ja harvoin tapahtuvaa, että oikeuskäytännön puuttuminen ei ollut yllättävää. EIT:n mielestä olisi ollut paradoksaalista, jos kansalliset viranomaiset eivät olisi puuttuneet asiaan sen vuoksi, että aiempaa oikeuskäytäntöä ei ollut olemassa. Myöskään valittajat eivät voineet vedota uhrin suostumukseen, koska rikoksen uhrin suostumus ei perustanut varsinaista teon oikeuttavaa seikkaa. KA:n olisi tuomarina tullut tuntea tuo vakiintunut periaate. Tosin oikeuskäytännössä oli katsottu, että laki salli nimenomaisesti tai hiljaisesti käyttäytymisen, jota voitaisiin luonnehtia pahoinpitelyksi. Vaikka laki ei sanktioisikaan kaikkea sadomasokistisia käyttäytymistapoja, sellainen käyttäytyminen oli kansallisen oikeuden mukaan oikeutettua vain lain asettamissa rajoissa eli noudattamalla maso-

kistisen toiminnan käyttäytymisnormeja, joita nyt ei ollut noudatettu. Varsinkin KA:n tuomarina olisi tullut tietää tämä.

Valittajat olivat käyttäneet myös suuria määriä alkoholia, minkä vuoksi he olivat menettäneet tilannehallinnan. Lisäksi he olivat jättäneet huomiotta uhrin huudot, joilla hän tiettyjä ennalta sovittuja sanoja käyttämällä vaati toiminnan lopettamista. Valittajat olivat myös vuokranneet tilat toimintaansa varten, koska he olivat tienneet, että sadomasokistisen kerhon säännön kielsivät heidän menettelytapansa. Lakialan ja lääketieteen ammattilaisina he eivät voineet jättää huomioitta pahoinpitelysyytteiden vaaraa.

Valittajat väittivät myös, että EIS 8 artiklaa eli yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta oli loukattu. Vastineessaan hallitus mm. totesi, että puuttuminen oli ollut välttämätöntä muiden henkilöiden terveyden, moraalin sekä oikeuksien ja vapauksien suojelun vuoksi, koska käyttäytyminen oli ollut erittäin väkivaltaista ja valittajat olivat menettäneet tilannehallinnan. KA:n viraltapanon suhteen hallitus katsoi, ettei sillä ollut syy-yhteyttä tuomitsemiseen. Joka tapauksessa sekin oli oikeassa suhteessa, sillä valtioiden tuli voida ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin säilyttääkseen luottamuksen tuomioistuimiin.

EIT ja asianosaiset olivat yksimielisiä siitä, että valittajien yksityiselämään oli puututtu, kysymys oli ainoastaan siitä, oliko puuttuminen oikeutettua. EIT totesi, että yksityiselämän käsite oli väljä, mutta että seksuaalisten taipumusten ja seksuaalielämän tapaiset asiat kuuluivat keskeisesti EIS 8 artiklan suojaamaan henkilökohtaisen piiriin. Laki sallii siihen puuttumisen ainoastaan ko. kohdassa mainittujen hyväksyttävien tavoitteiden saavuttamiseksi ja vain silloin, jos puuttuminen on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa. EIT:n mielestä puuttumisella oli tässä tapauksessa ollut EIS:n kanssa yhteensopivia, hyväksyttäviä tavoitteita. Tuomitsemisella oli pyritty suojelemaan muiden oikeuksia ja vapauksia siltä osin kuin tuomioistuimet olivat kyseenalaistaneet loukatun suostumuksen merkityksen. Myös oli pyritty suojelemaan terveyttä ja turvaamaan järjestystä ja estämään rikollisuutta. Mikään ei osoittanut, että Belgian viranomaiset olisivat pyrkineet EIS:lle vieraisiin tavoitteisiin. Kysymys oli ainoastaan siitä, oliko puuttuminen välttämätöntä, koska toimenpiteiden tuli olla oikeassa suhteessa hyväksyttäviin tavoitteisiin.

EIS 8 artikla suojasi henkilökohtaista kehitystä ja autonomiaa. Oikeus seksuaalisten suhteiden pitämiseen seurasi yksilön oikeudesta määrätä kehostaan. Siten yksilö sai antautua toimintoihin, joita pidettiin fyysisesti tai moraalisesti tuomittavina tai hänen henkeään vaarantavina. Tästä seurasi, että rikoslailla ei periaatteessa saanut puuttua seksuaaliseen toimintaan, joka perustui suostumukseen ja kuului yksilön vapaaseen harkintaan. Tämän vuoksi täytyy olla erityisen päteviä perusteita puuttumiselle. EIT katsoi, että tekojen luonteeseen nähden tuomitseminen ei ollut ollut suhteetonta. Seksuaalista vapautta rajoitti toiminnan “uhrin” tahdon noudattaminen. Näin ei tässä tapauksessa ollut tehty. Valittajatkin olivat itse myöntäneet, etteivät he tienneet, mihin toiminta olisi päättynyt. Seuraamuksetkaan eivät olleet suhteettomia, koska KA:lla oli mahdollisuus saada yksityis-

sektorin eläkettä, joten häneltä ei ollut riistetty kaikkia toimeentulokeinoja. Lopputuloksena oli, ettei EIS 8 artiklaa ollut rikottu.

Edellä kerrottu Belgian ylioikeuden ja EIT:n päätös on sadomasokistisen seksin suhteen erittäin mielenkiintoinen. Varsinkin maininta, jonka mukaan loukatun suostumus ei muodosta oikeuttamisperustetta, koska sanotun artiklan suojaava oikeushyvä, oikeus fyysiseen koskemattomuuteen on perusluonteinen oikeus. Tuomioistuin lähti siten lainkohdan tulkinnassa ei niinkään sanamuodosta vaan suojeltavasta oikeushyvästä. Meillähän yleensä pahoinpitelyssä on totuttu ajattelemaan, että suostumus on mahdollinen pahoinpitelyyn, mutta ei törkeään pahoinpitelyyn, Ruotsissa rajan ollessa alempana lievän ja tavallisen pahoinpitelyn välillä.[472]

6.2.6. Yksityis- ja perhe-elämän suojan monet ulottuvuudet

Kuten edellä on saatettu havaita, EIT on antanut moninaisia päätöksiä, joissa on valitettu EIS 8 artiklan perusteella kansallisista päätöksistä, joiden taustana on ollut seksuaalirikos. Intressien punnintaan on jouduttu EIS 8 artiklan 1- ja 2-kohtien kesken, kun jokaiselle on taattu oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa, ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta, mutta toisaalta laki on sallinut tähän suojaan puuttumisen mm. silloin, kun se terveyden tai moraalin suojaamiseksi tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi on välttämätöntä. Tapaukset kattavat erilaiset potentiaaliset valtion velvollisuuksien rikkomiset. Esimerkiksi valtio voi rikkoa yksityisyydensuojaa julkistamalla salassa pidettäviä tietoja tai olemalla estämättä lasten seksuaalista hyväksikäyttöä. Ja lopuksi on myös sellaisia päätöksiä, joissa valtio ei ole ryhtynyt riittäviin toimenpiteisiin sen suhteen, että yksityishenkilöt eivät loukkaisi toistensa yksityisyyden piiriä. Yksityisyys on laaja käsite ja säännöksellä tulisi suojata sekä fyysistä että psyykkistä integriteettiä, moraalia ja älyllistä vapautta, kunniaa ja mainetta, identiteettiä, oikeutta olla yksin häiritsemättä sekä viranomaisinformaation salassa pysymistä.[473]

6.2.6.1. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö

Lukuisat yksityis- ja perhe-elämän suojaa koskeneet EIT:n jutut liittyvät lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja tapaamisoikeusriitoihin. Vuonna 2002 EIT antoi esimerkiksi päätöksen tapauksessa, jossa lapset 30 vuoden jälkeen halusivat hakea korvausta kunnalta sillä perusteella, että sosiaaliviranomaiset eivät olleet tarpeeksi suojelleet heitä perheessä tapahtuneelta lasten seksuaalisesta hyväksikäytöltä, vaikka perhe oli ollut sosiaalityöntekijöiden tarkkailun kohteena vuosikausia. EIT katsoi kuitenkin, etteivät sosiaaliviranomaiset tienneet hyväksikäytöstä, eivätkä

472 Lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja kiireelliseen huostaanottoon liittyi myös toinen italialainen juttu (Copezzi and Morselli v. Italy 9.5.2003), jossa epäiltiin mm. saatananpalvontaa. Päätöksenteon aikaan vanhempia ei epäilty hyväksikäytöstä, mutta heidät tuomittiin myöhemmin.

473 Lillich 1992 s. 147-149.

he olleet siinä asemassa, että heidän olisi pitänyt siitä tietää, minkä vuoksi EIS 8 artiklaa ei oltu rikottu (D.P. and J.C. v. the United Kingdom 10.10.2002).

Tavallaan päinvastainen oli italialainen tapaus (Scozzari and Giunta v. Italy 13.7.2000), jossa valitettiin siitä, että lapset huostaanoton yhteydessä oli sijoitettu kodin ulkopuolelle Forteto -yhteisöön, jonka perustajajäseniä oli aikanaan epäilty pedofiileiksi. Riita koski vanhempien tapaamisoikeutta, eikä EIT voinut hyväksyä sitä, että sosiaalivirasto sai tehdä muutoksia tuomioistuinten tapaamisista tekemien päätösten tosiasialliseen toteutumiseen.[474]

6.2.6.2. Näyttö puhelunkuuntelulla

Suoranaisesti raiskaussäännökseen liittyviä juttuja on EIS 8 artiklan piirissä suhteellisen vähän, mutta muutama sentään löytyy. Alankomaita vastaan ajamassaan jutussa asianajaja valitti siitä, että hänen yksilön oikeuksiinsa oli viranomaisten toimesta puututtu, kun poliisi oli ehdottanut uhrin ja tekijän kanssa käymien puhelinkeskustelujen nauhoittamista ja toimittanut ja laittanut laitteet uhrin asuntoon. Tapahtumien kulku oli seuraava (M.M. v. the Netherlands 8.4.2003):

> Asianajaja M.M. toimi tutkintavangin puolustajana. Tässä yhteydessä hän tapasi useilla kerroilla myös tutkintavangin vaimoa. Jossakin vaiheessa vaimo kertoi miehelleen, että asianajaja oli lähennellyt häntä seksuaalisesti. Tutkintavanki ilmoitti asiasta poliisille ja tämä puolestaan syyttäjälle, joka katsoi, että asiassa tuli tehdä rikosilmoitus. Vaimo ei alunperin ollut halukas tätä tekemään, koska hän pelkäsi, että hänen sanaansa ei uskottaisi asianajajan sanaa vastaan. Poliisin ja syyttäjän käymien keskustelujen jälkeen vaimolle ehdotettiin, että hänen puhelimeensa yhdistettäisiin nauhuri, mikä tapahtui. Poliisit ehdottivat, että hän ohjaisi keskustelujaan asianajajan kanssa tämän lähentelyjen suuntaan. Vaimolle myös näytettiin miten laitteita käytettiin ja poliisi kävi vaihtamassa uudet nauhat laitteeseen. Vaimo nauhoitti 3 asianajajan kanssa käymäänsä keskustelua, mitkä purettiin poliisin toimesta ja kirjalliset versiot otettiin esitutkinta-aineistoon.
>
> Kun juttua selostettiin lehdistössä kaksi muutakin naista teki asianajajasta rikosilmoitukset: toinen ilmoitti asianajajan raiskanneen hänet ja tehneen hänelle seksuaalista väkivaltaa ja toinen ilmoitti seksuaalisesta väkivallasta. Syytteet tutkintavangin vaimon ja viimeksi mainitun uuden ilmoittajan osalta katsottiin selvitetyiksi ja asianajaja tuomittiin 8 kuukaudeksi vankeuteen, josta 4 kuukautta määrättiin ehdolliseksi 2 vuoden koeajalla.

474 Lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja kiireelliseen huostaanottoon liittyi myös toinen italialainen juttu (Copezzi and Morselli v. Italy 9.5.2003), jossa epäiltiin mm. saatananpalvontaa. Päätöksenteon aikaan vanhempia ei epäilty hyväksikäytöstä, mutta heidät tuomittiin myöhemmin.

> Asianajaja valitti sillä perusteella, että näyttö oli saatu lainvastaisesti hänen tutkintavangin vaimon kanssa käymien puhelinkeskustelujen nauhoitusten osalta. Valitukset kuitenkin hylättiin. EIS:ssä asianajaja kuitenkin katsoi, että EIS 8 artiklaa oli rikottu myös sillä perusteella, että poliisi tiesi hänen olevan asianajaja ja otti tietoisen riskin siitä, että nauhalle tulisi keskusteluja, joilla oli merkitystä tutkintavangin puolustuksen kannalta. EIT päätyi äänestyksen jälkeen siihen ratkaisuun, että 8 artiklaa oli rikottu, eikä Alankomaiden lakikaan ollut sallinut kyseistä puuttumista yksityisyyden piiriin. Vähemmistöön jäänyt tuomari kuitenkin totesi, että poliisi oli menetellyt hyväksyttävästi antaessaan neuvoja ja apua hädässä olevalle kansalaiselle. Hänen mielestään oli yleisesti tunnettua, että seksuaalisen ahdistelun ja väkivallan kohteeksi joutuneen naisen oli vaikea saada itseään uskotuksi. Hänen sanansa oli tekijän sanaa vastaan. Puhelujen nauhoittaminen oli yksi tapa saada näyttöä ja poliisin oli hänen mukaansa normaalin työnsä ohella autettava yksityisiä kansalaisia silloin, kun se voitiin tehdä vahingoittamatta muiden etuja.

Edellä kuvatussa tapauksessa katsottiin siis, että poliisia sitoi telekommunikaation keinoin välitetyn tietoliikenteen kuuntelua ja tallentamista koskeva lainsäädäntö, vaikka yksityinen saattoikin itse nauhoittaa omia keskustelujaan.

6.2.6.3. Alaikäisen suostumus homoseksuaaliseen tekoon

EIT on antanut myös ratkaisun, joka koski alaikäisen antamaa suostumusta homoseksuaaliseen tekoon (August v. the United Kingdom 21.1.2003). Kysymys oli siitä, että mies 21-vuotiaana haki rikosvahinkolautakunnalta korvausta, mutta lautakunta hylkäsi hakemuksen sillä perusteella, että hän ei ollut väkivaltarikoksen uhri säännösten edellyttämässä mielessä, vaan hän oli omalla toiminnallaan edistänyt tekoa, jolloin ei ollut asianmukaista myöntää korvausta.

Mies oli joutunut aikanaan 9-vuotiaana kunnan huostaan ja 14-vuotiaana harjoittanut mm. suuseksiä 53-vuotiaan miehen kanssa. Poika oli ilmoittanut tästä sosiaalilautakunnalle, joka ei ollut ryhtynyt mihinkään toimiin. Hän teki myös rikosilmoituksen ja vuonna 1993 tekijä tuomittiin seksuaalirikoksista 7 vuodeksi vankeuteen, minkä ylioikeus alensi 5 vuodeksi ottaen huomioon nimenomaan asianomistajan osuuden kyseisiin tekoihin. Valittajan asianajaja myönsi pojan vapaaehtoisesti suostuneen tekoon sikäli, että häntä ei oltu pakotettu fyysisesti niihin, mutta katsoi, että suostumus oli pätemätön huomioon ottaen hänen ikänsä, huostaanottonsa ja aiempi seksuaalinen hyväksikäyttönsä. Rikosvahinkolautakunta hylkäsi kuitenkin valituksen, minkä jälkeen valittaja valitti tuomioistuimelle antaen uuden lääkärinlausunnon, jonka mukaan hän oli avuton ja vaikeista henkisistä ongelmista kärsivä lapsi ja että pedofiilit hakivat sellaisia poikia. Pojan ikään

nähden ei voitu katsoa, että hän olisi kyennyt tekemään "valistuneen valinnan". High Court hylkäsi kuitenkin valituksen katsoen, ettei rikosta voitu pitää väkivaltarikoksena pelkästään sen johdosta, että siihen ei oltu annettu lain edellyttämää pätevää suostumusta. Myöskään EIT ei katsonut, että EIS 8 artiklaa olisi loukattu, vaikka pojan suojaton ja avun tarpeessa olevan lapsen asema tunnustettiin. Tuomioistuimen mielestä ristiriitaa ei ollut sen suhteen, että pojan katsottiin olleen aktiivinen osapuoli eikä väkivaltarikoksen uhri sanojen tavanomaisessa merkityksessä.

Tapauksessa on mielenkiintoista juuri se, että rikoslainsäädännön mielessä hän oli hyväksikäytön uhri, eikä hyväksikäytön tunnusmerkistössä ole merkitystä sillä, tapahtuiko teko uhrin suostumuksella vai ilman sitä. Rangaistuksen mittaamisessa sillä kuitenkin näköjään oli merkitystä samoin kuin rikosvahinkolautakunnan päätöksessä.

6.2.6.4. Raiskaus karkotusperusteena

Eräässä päätöksessä EIT otti myös kantaa raiskauksesta tuomitun karkotukseen. Saksassa jo 10 vuotta asunut Marokon kansalainen tuomittiin raiskauksesta 5 vuodeksi vankeuteen ja karkotettavaksi maasta (EIT Chair and J.B. v. Germany 6.12.2007). Hän oli Saksassa avioitunut ja hänellä oli pieni tytär. Kysymys oli siitä, oliko raiskauksesta pitkän vankeusrangaistuksen saaneen maassa kauan asuneen ulkomaalaisen karkotus oikeasuhtainen toimenpide suhteessa perhe-elämän suojaan, koska ei voitu kohtuudella edellyttää, että hänen vaimonsa ja tyttärensä seuraisivat häntä Marokkoon.

Äänestyksen jälkeen enemmistö kuitenkin päätti, että vaikka karkotuksella oli pitkälle meneviä seurauksia hänen ja hänen pienen lapsensa väleihin, EIS 8 artiklaa ei oltu rikottu. Päätöksessä otettiin huomioon rikoksen laatu ja vakavuus sekä se, että psykologit eivät ole voineet sulkea rikoksen uusimisen mahdollisuutta kokonaan pois. Vähemmistöön jäänyt tuomari olisi rajoittanut jo alusta alkaen karkotuksen aikaa.

6.2.6.5. Seksuaalisen pluralismin toteutuminen käytännössä

Sadomasokistinen seksi on esiintynyt EIT:n oikeuskäytännössä paitsi yksityiselämän suojaa myös sananvapautta koskevana kysymyksenä. Vaikka EIT suhtautuukin erilaisiin seksuaalisiin mieltymyksiin liberaalisti, rajat tulevat esimerkiksi käytännön työelämässä vastaan. Seuraavassa tapauksessa valittajana oli vankeinhoidon piirissä ehdonalaisvalvojana työskennellyt henkilö, joka sanottiin irti työsuhteestaan sillä perusteella, että hänen seksuaalisen suuntautumisensa osana ollut julkisuus voisi haitata hänen tehtäviensä hoitamista. Kysymys oli myös siitä, oliko henkilöä syrjitty hänen seksuaalisen identiteettinsä perusteella (Pay v. the United Kingdom 16.9.2008):

> Valittaja työskenteli ehdonalaisvalvonnassa seksuaalirikollisten pa-

rissa vuodesta 1983 ja menestyi työssään hyvin. Vuonna 1999 työntekijöiltä tiedusteltiin kaavakkeilla, olivatko he vapaamuurareita. Valittaja kielsi tämän ja ilmoitti joukon muita järjestöjä, joihin hän kuului, kuten Roissy -taloon. Vuonna 2000 poliisi sai anonyymin faksin, jonka mukaan Roissy mainosti itseään internetissä kahlehtimiseen, alistamiseen ja sadomasokismiin liittyvien tuotteiden toimittajana sekä sellaisten tapahtumien järjestäjänä. Faksissa oli valokuva, jossa valittaja esiintyi naamioituna kahden puolialastoman naisen kanssa. Faksi ajautui työpaikan johdon tietoon ja tutkinnassa havaittiin, että järjestön toimipaikaksi oli merkitty valittajan osoite. Web-sivuilla mainostettiin erilaisia tapahtumia ja valokuvissa valittaja ja muut esiintyivät puolialastomina heidän suorittaessaan naisten alistamiseen liittyviä toimia. Ehdonalaisvalvoja vapautettiin välittömästi tehtävistään täydellä palkalla sillä perusteella, että hänen toimintansa saattoi olla hänen työnsä kanssa yhteensopimatonta ja voisi saattaa ehdonalaisvalvonnan huonoon maineeseen. Valokuvat olivat pornografisia ja naisia halventavia. Vuonna 2000 kurinpitomenettelyssä valittaja irtisanottiin. Hänen toimintansa ei ollut rikoslain vastaista, mutta ei sopinut yhteen ehdonalaisten eikä varsinkaan seksuaalirikosten valvonnan kanssa.

EIT:ssä valittaja väitti, että hänen irtisanomisellaan oli loukattu hänen yksityiselämänsä suojaa, koska hänen toimintansa Roissyssa oli ollut tärkeää hänen seksuaalisen suuntautumisensa ja sen ilmentämisen kannalta. Julkisuus kuului olennaisena osana hänen seksuaalisuutensa ilmentämiseen. Toimintaa oli harjoitettu yksityisellä kerholla, jonne pääsy oli rajoitettua. Hän ei ollut antanut myöskään lupaa valokuvien ottamiseen tai levittämiseen. Hallitus puolestaan katsoi, että irtisanomisella ei oltu puututtu valittajan yksityiselämän suojaan. Hän oli lisäksi luopunut yksityisyydestään, kun yleisöllä oli ollut pääsy esityksiin ja kun hän oli mukana web-sivuilla. Hallituksen mielestä hän sai edelleen jatkaa tuota toimintaansa.

Käsitellessään tapausta EIT totesi, että yksityiselämä oli käsitteenä väljä, eikä sitä voitu määritellä tyhjentävästi. Kuitenkin oli selvää, että EIS 8 artiklan suojan alaan kuului olennaisesti mm. seksuaalinen suuntautuminen ja seksuaalielämä sekä oikeus perustaa suhteita muiden ihmisten kanssa. Yksityiselämään saattoi kuulua myös toimintoja, joihin liittyi julkisuutta. Kuitenkin tuomioistuimen mielestä olennaista, joskaan ei ratkaisevaa, oli se, saattoiko henkilö perustellusti odottaa yksityisyyttä niissäkin tapauksissa, joissa hän tietoisesti tai tarkoituksella ryhtyy toimintaan, jota tallennettiin tai voitiin tallentaa tai selostaa julkisesti. Tapaus liikkuu muutoinkin EIS 8 artiklan rajapinnalla, sillä valittaja itsekin myönsi, että julkisuus kuului olennaisena osana hänen seksuaalisuutensa ilmentämiseen. Voi-

tiin siis epäillä, että valittaja oli luopunut artiklan takaamista oikeuksistaan, vaikka yökerhoon todennäköisesti oli pääsy vain samanhenkisillä ihmisillä. Internetjulkaisuissa ei ollut kuitenkaan henkilömainintoja. Lopputuloksena oli, että EIT katsoi, että EIS 8 artikla soveltui tapaukseen eli, että irtisanomisella oli puututtu artiklassa tarkoitettuihin oikeuksiin.

Perusteluissa EIT kirjasi suojeltavia arvoja ja totesi, että oli riidatonta, että laki salli irtisanomisen ja toimenpiteellä oli pyritty hyväksyttävään tavoitteeseen eli ehdonalaisvalvontaviraston maineen suojeluun. Sen sijaan oli riidanalaista, oliko toimenpide ollut oikeassa suhteessa tavoitteisiinsa, sillä julkisen asiantuntijatoimen haltijan irtisanominen on ankara toimenpide, kun otetaan huomioon sen vaikutukset irtisanotun maineelle ja mahdollisuuksiin jatkaa ammatissaan. Toisaalta työntekijän on oltava työnantajaansa kohtaan lojaali, pidättyvä ja harkitseva.

Lopputuloksena EIT katsoi, että oli tärkeää, että työntekijä säilytti valvonnassaan olleiden rikoksentekijöiden kunnioituksen sekä yleisön ja seksuaalirikosten uhrien luottamuksen. Pluralismi, suvaitsevuus ja vapaamielisyys ovat demokratian kulmakiviä. Ottaen kuitenkin huomioon työntekijän työskentelyn seksuaalirikollisten parissa EIT katsoi, että viranomaiset eivät olleet ylittäneet harkintamarginaaliaan katsottuaan, että hänen seksuaalisen toimintansa julkisuus oli asteeltaan sellaista, että se voisi haitata hänen kykyään hoitaa tehtäviään. Työnantajalla olisi kuitenkin ollut käytettävissään irtisanomista lievempiä toimenpiteitä, mutta toisaalta valittaja ei pitänyt toimintaansa Roissyssa haitallisena, eikä suostunut katkaisemaan yhteyksiään tähän. Lopputuloksena oli, ettei tässä yhteydessä EIS 8 artiklaa ollut rikottu.

EIT suhtautuu seksuaaliseen pluralismiin siis myönteisesti, mikä näkyy ennen kaikkea sen transseksuaaleja koskevissa päätöksissä. Vuonna 2003 annetussa päätöksessä katsottiin kohtuuttomaksi asettaa sukupuolenvaihtoa haluavalle henkilölle todistustaakka hoidon ja leikkauksen lääketieteellisen tarpeellisuuden suhteen (Van Kück v. Germany 12.6.2003). Liettuaa koskeneessa päätöksessä puolestaan todettiin, että vaikka kansallinen laki myönsi oikeuden sukupuolenvaihdosleikkaukseen, täydentävä lainsäädäntö puuttui mm. henkilötunnusten saamisen osalta (M. v. Lithuania 11.9.2007). Valitusta pidettiinkin ennenaikaisena, sillä valittajan asema miehenä ja oikeus mennä naimisiin naisen kanssa tunnustettaisiin heti sen jälkeen, kun täydellinen leikkaus olisi tehty. EIT myönsikin valittajalle 40.000 euroa siltä varalta, että voimaanpanosäännöksiä ei annettaisi 3 kuukauden sisällä. Valittaja voisi mennä leikkaukseen ulkomaille.

Aina EIT:n oikeuskäytäntö ei kuitenkaan ole ollut yhtä liberaalia. Se näkyy suhtautumisessa homoseksuaaliseen käyttäytymiseen, sillä EIT:n varhaisessa oikeuskäytännössä homoseksuaalisen käyttäytymisen kieltäminen ja kriminalisoiminen katsottiin EIS 8 (2) artiklan sallimaksi mm. yleiseen moraaliin liittyvien näkökohtien vuoksi, vaikka se oli selvästi puuttumista ihmisen yksityiselämään. Eurooppalaisissa asenteissa ja moraalikäsityksissä tapahtuneiden muutosten myötä myös tulkinnat kuitenkin muuttuivat.[475] Vuonna 2008 annetussa päätöksessä jo

475 EIT on antanut lukuisia ratkaisuja, jotka ovat koskeneet transseksuaaleja ja sukupuolen-

enemmistö hyväksyi lesbonaisen adoptiohankkeen tilanteessa, jossa hänen kumppaninsa oli adoption suhteen välinpitämätön (EIT E.B. v. France 22.1.2008).[476]

6.2.7. Sananvapaus ja raiskausväitteet mediassa

EIT:n on antanut myös joitakin raiskauksia ja seksuaalirikoksia sivuavia ratkaisuja, joissa on jouduttu pohtimaan sananvapauden ja yksityiselämän suojan välistä suhdetta EIS 10 artiklan nojalla. Kyse on ollut kahden perusoikeuden keskinäisestä punninnasta pyrittäessä turvaamaan toisaalta riittävä tiedonsaanti lainkäytöstä ja toisaalta yksityiselämän suoja. Vastakkain ovat olleet myös lehdistön vapaus ja EIS 6 artiklan syyttömyysolettama.[477]

EIS 10 artiklassa taattu sananvapaus sisältää myös vapauden levittää tietoja alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten siihen puuttumatta. Tätä oikeutta voidaan lain nojalla kuitenkin rajoittaa tapauksissa, jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa mm. "moraalin suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen ja oikeuksien turvaamiseksi, luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi, tai tuomioistuinten arvovallan ja puolueettomuuden varmistamiseksi." Nämä rajoitukset realisoituvat usein juuri seksuaalirikoksia koskevissa oikeudenkäynneissä. Suomessakin oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa on tätä koskevia määräyksiä (OikjulkL 5 §).[478] Jotta sanan- ja lehdistönvapauteen voitaisiin puuttua, puuttumisen täytyy perustua kansalliseen lainsäädäntöön ja sillä täytyy pyrkiä suojelemaan EIS 10 artiklan 2-kohdassa mainittuja demokraattisessa yhteiskunnassa välttämättömiä oikeuksia. Oikeudenkäynnin julkisuus on pääperiaatteena sekä Suomen perustuslaissa (PL 12 §) että Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (EIS 10 artikla).[479]

EIT:ssa käsitellyt sananvapautta (EIS 10 art.) ja seksuaalirikoksia sivunneet jutut jakautuvat kahteen pääryhmään: osassa on kysymys lehdistön vastuusta sen julkaistua salassapidettävää materiaalia, ja osassa on kysymys raiskausväitteiden muodossa mahdollisesti tehdystä kunnianloukkauksesta. Viimeksi mainituissa raiskausväite ja julkisuus on ollut välineenä haluttaessa mustamaalata ja vahingoittaa vastapuoleksi koettua ajatussuuntaa tai henkilöä. Luonteeltaan tapaukset ovat siten erilaisia.[480]

Seuraavassa kahdessa tapauksessa kysymys oli sananvapaudesta ja julkaistavan materiaalin salattavuudesta sekä vastuun jakautumisesta rikkomustapauksissa. Vuonna 2002 EIT antoi päätöksen, joka koski vastuun jakautumista painovapausrikoksessa tapauksessa, jossa lehden toimittajan laatimassa artikkelissa oli lainvastaisesti mainittu raiskausjutun asianomistajan nimi (Brown v. the United

---

vaihdokseen liittyneitä tilanteita, kuten oikeutta saada uudet henkilötunnukset ja isyyden problematiikkaa. - Daniels 2002 s. 267-268.

476 Pellonpää 2005 s. 448-450.

477 Lohiniva-Kerkelä 2006 s. 371-386.

478 Virolainen-Pölönen 2003 s. 306-334.

479 Mäenpää 2008 s. 36-37; Ollila 2004 s. 170-182; Tiilikka 2008 s. 130-131.

480 Utriainen 2004 s. 319-321.

Kingdom 2.7.2002). Seksuaalirikoksista Englannissa annetun lain mukaan syytteen nostamisen jälkeen ei saanut julkaista mitään tietoja, jotka todennäköisesti johtaisivat asianomistajan tunnistamiseen. Tämä kielto oli voimassa asianomistajan elinajan. Säännöksellä pyrittiin suojaamaan asianomistajan henkilöllisyyttä. Lainsäädännön tarkoituksena oli rohkaista raiskauksen kohteeksi joutuneita henkilöitä tekemään rikoksista ilmoituksia ja kertomaan asiasta oikeudessa, jotta rikoksentekijät saataisiin syytteeseen. Myös EIT piti hyväksyttävänä tätä tarkoitusta, koska sillä tahdottiin suojella raiskauksen uhreja julkiselta tunnistamiselta. Raiskausoikeudenkäynteihin liittyi usein piirteitä, jotka asianomistaja koki kiusallisina. Julkaisukielto ei Englannissakaan kuitenkaan ollut ehdoton, vaan tuomarin tuli määrätä kiellon soveltamatta jättämisestä tietyissä tapauksissa yleisen edun niin vaatiessa. Tässä tapauksessa lehti kuitenkin oli julkaissut asianomistajan nimen ja lehtiyhtiön toimitusjohtaja, toimittaja ja lehtiyhtiö tuomittiin sakkoihin. Kysymys oli ankarasta vastuusta ja käännetystä todistustaakasta, eikä EIT katsonut, että sananvapautta tai syyttömyysolettamaa olisi rikottu (EIS 10 6 artiklan 2-kohta).

Edellisessä tapauksessa salassapito oli säädetty asianomistajan suojaksi. Tilanne voi olla myös päinvastainen eli sellainen, että asianomistajataho vuodattaa tietoja syytetystä lehdistölle. Näin tapahtui belgialaisessa tapauksessa, josta EIT antoi päätöksensä vuonna 2007 (Masschelin v. Belgium 20.11.2007). Tapauksessa valittajana ollut journalisti oli maksanut asianomistajana olleen pojan vanhemmille saadakseen jäljennöksen esitutkintapöytäkirjasta, joka koski julkisuuden henkilöiden homoseksuaalisia suhteita ja kiinnostusta alaikäisiin nuorukaisiin. Esitutkintamateriaali oli määrätty Belgiassa salassapidettäväksi rikoslain säännöksen nojalla, joka kielsi asianosaisia käyttämästä esitutkinta-asiakirjoihin sisältyviä tietoja silloin, kun se haittaisi esitutkintaa tai loukkaisi asiakirjoissa mainitun henkilön yksityiselämää tai fyysistä tai moraalista koskemattomuutta. Tässä tapauksessa jutun asiakirjat oli määrätty alioikeuden tuomiota lukuun ottamatta salassapidettäväksi ja alkuperäinen juttu oli käsitelty suljetuin ovin. Tuomittu toimittaja katsoi, että hänen sananvapauttaan oli loukattu ja EIS 10 artiklaa rikottu, vaikka hän oli omasta mielestään kirjoittanut yhteiskunnallisesti merkittävästä kysymyksestä. Belgian hallitus kuitenkin vastineessaan katsoi, että artikkeli voitiin rinnastaa julkisuuden henkilöistä skandaalilehdistössä julkaistuihin tietoihin. Alkuperäisen rikosjutun tapahtumien kulku oli seuraava:

> Belgian poliisi sai vuonna 2001 ilmoituksen, jonka mukaan eräs homopari oli tarjonnut 13-vuotiaalle pojalle A:lle rahaa, jotta tämä riisuisi vaatteensa. Tuolloin poika oli lähtenyt kuitenkin paikalta. Kuulusteluissa hän kuitenkin kertoi, että edellisenä vuonna hän oli ollut kesätöissä tunnetun kuvanveistäjän S:n luona, joka oli homoseksuaali ja kuuluisan hollantilaisen kirjailijan R:n kumppani. S oli kertonut hollantilaisessa mediassa homoseksuaalisuudestaan ja siitä, että hän oli kiinnostunut nuorukaisten fysiikasta, mitä hän itsekin piti

pedofiliana. Pojan kertoman mukaan S oli lähennellyt häntä vastoin hänen tahtoaan, riisunut hänen housunsa, kosketellut hänen sukupuolielintään ja ryhtynyt masturboimaan. Poliisi toimitti S:n kotona etsinnän, minkä jälkeen kuulusteluissa S myönsi teot todeten, että hän oli tehnyt väärin 37 vuoden ajan, kun hän oli jo nuoresta iästä lähtien ollut kiinnostunut miehistä ja nuorukaisista. S:ää ei vangittu, mutta tutkintatuomari määräsi, että hän ei saanut pitää yhteyttä poikaan tai tämän perheeseen eikä muuhunkaan alaikäiseen. Lisäksi S määrättiin terapiaan. Hollannin lehdistössä kerrottiin esitutkinnan aloittamisesta.

Valittajana ollut journalisti otti yhteyttä pojan äitiin ja sai tältä yksinoikeudet haastatteluun. Tämän jälkeen hän julkaisi artikkelin, jossa oli useita valokuvia S:stä ja tämän kumppanista R:stä. Tammikuussa 2002 S:ää vastaan nostettiin syyte mm. pedofiliana pidettävien valokuvien hallussapidosta. Belgialainen päivälehti julkaisi seuraavassa kuussa artikkelin, jossa kerrottiin S:ää epäiltävän alaikäisen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Artikkeli perustui osin A:n vanhemmilta saatuihin tietoihin. S tuomittiin myöhemmin 2003 alaikäiseen kohdistetuista seksuaaliteoista sekä pedofiliasta 7 kuukaudeksi ehdolliseen vankeuteen.

Valittajana ollut journalisti katsoi, että hän oli kirjoittanut yhteiskunnallisesti merkittävästä kysymyksestä, joka oli johtanut julkiseen keskusteluun ja saanut laajaa huomiota mediassa. EIT katsoi myös, että yleisöllä oli hyväksyttävää tarvetta saada tietoja rikosjutusta ja sellaisista seikoista, jotka koskivat pedofiliasta epäillyn julkisuuden henkilön tekoja ja joilla oli ollut poliittisia seurauksia, kun mm. korkea kirjallisuuden palkinto oli evätty R:lta. EIT korostikin lehdistön tehtäviä oikeudenkäyntejä selostettaessa ja totesi, että oli harkiten arvioitava tarvetta rangaista journalistia salassapitomääräysten rikkomisesta, jos hän osallistui niin merkittävästä kysymyksestä käytyyn keskusteluun. Toisaalta EIT kuitenkin otti huomioon salassapitomääräykset ja tarpeen suojella syytetyn yksityiselämää ja moraalista koskemattomuutta. Belgian ylioikeus oli myös maininnut tarpeesta varmistaa esitutkinta-aineiston salassapitäminen, koska se liittyi kaikkien syytettyjen nauttimaan syyttömyysolettamaan. Tätä EIT ei kuitenkaan pitänyt riittävänä perusteluna oikeuttamaan journalistille määrättyjä seuraamuksia, koska tämän artikkeli ei eronnut muista mediassa ilmestyneistä artikkeleista, joissa oli käsitelty S:n homoseksuaalisia taipumuksia. Artikkeli oli lisäksi ilmestynyt vasta sen jälkeen, kun syyttäjä oli jo laatinut syytekirjelmän. Toisaalta EIT kuitenkin totesi, että journalistia oli pidetty osallisena sanottuun rikokseen, kun hän oli painostanut pojan vanhempia ja tarjonnut näille rahaa, vaikka oli tiennyt, että nämä syyllistyisivät rikokseen tietoja luovuttaessaan. Tämän vuoksi EIT katsoi, ettei journalisti tässä tapauksessa ollut toiminut vilpittömässä mielessä journalismin eettisten vaa-

timusten mukaisesti. Näin ollen hänen sananvapauteensa puuttumiselle oli ollut relevantteja ja riittäviä perusteita ja puuttuminen oli ollut välttämätön demokraattisessa yhteiskunnassa. Lopputuloksen oli, että EIT katsoi valituksen ilmeisen perusteettomaksi.

EIT:ssa on ollut myös lukuisia sananvapausjuttuja, joissa raiskausväitettä tai -vihjausta on käytetty välineenä erilaisissa uskonnollisissa, poliittisissa tai taloudellisissa kiistoissa. Tapaukset heijastelevat myös asianomaisten maiden poliittista ja kulttuurista tilannetta. Vuonna 2005 annettiin esimerkiksi Ranskaa koskeva päätös, joka kansallisella tasolla alun perin pohjautui katolisen kirkon lahkoja vastustavan järjestön ADFI:n ja Jehovan todistajien väliseen kiistaan (Paturel v. France 22.12.2005).

EIT:ssä valittajana ollut Jehovan todistaja katsoi sananvapauttaan loukatun, kun hän oli kirjassaan kovin sanoin arvostellut lahkojen vastaista ADFI -järjestöä ja hänet oli tuomittu herjaavina pidetyistä lausumistaan sakkoihin ja symboliseen 1 frangin vahingonkorvaukseen. Järjestöjen välisessä sanasodassa viitattiin mm. lahkoihin kuuluneiden pahoinpitelyihin, tapolla uhkaamisiin ja raiskausyrityksiin. Perusteluissaan EIT lähti tässäkin punnitsemaan oikeudenmukaisen tasapainon löytämistä toisaalta EIS 10 artiklan takaaman sananvapauden ja toisaalta muiden henkilöiden maineen suojan välillä. Vaikka arvoarvostelmien oikeellisuutta ei voidakaan näyttää, puuttumisen oikeasuhteisuus riippuu kuitenkin siitä, onko riidanalaiselle lausumalle riittävästi tosiasiaperusteita. Tässä tapauksessa EIT katsoi, että lausumat eivät olleet vailla tosiasiaperusteita ja sananvapaus koski EIS 10 artiklan 2-kohdan mukaisin rajoituksin paitsi myönteisinä, vaarattomina tai yhdentekevinä pidettyjä myös loukkaavia, järkyttäviä tai huolestuttavia tietoja ja ajatuksia. EIT katsoikin tässä tapauksessa, että Ranskan tuomioistuimet olivat ylittäneet harkintamarginaalinsa ja EIS 10 artiklaa oli rikottu.

Sen sijaan vuonna 2008 niin ikään Ranskaa koskeneessa päätöksessä päädyttiin päinvastaiseen tulokseen eli siihen, että puuttuminen valittajien sananvapauteen oli välttämätöntä eikä EIS 10 artiklaa ollut rikottu. Tässä tapauksessa kysymys oli muslimien maahanmuuttoa Eurooppaan käsitelleestä kirjasta, jossa pyrittiin puolustamaan eurooppalaisten oikeutta pysyä sellaisina kuin he olivat. Syyttäjä ja tuomioistuin katsoivat tilannetta kuitenkin toisin katsoen kysymyksessä olleen syrjintään, vihaan ja väkivaltaan yllyttämisestä etnisen alkuperän, rodun, kansallisuuden ja uskonnon perusteella (Soulas and others v. France 10.7.2008). Teoksessa mainittiin mm., että islam pyrkii Euroopassa ja aluksi Ranskassa asteittain poliittiseen valtaan ja muslimitasavallan perustamiseen. Teoksessa mainittiin myös muslimien konkretisoivan kostonhalunsa esim. “eurooppalaisten naisten rituaaliraiskauksilla”.

EIT perusteli päätöstään eurooppalaisilla arvoilla, joiden mukaan pääperiaatteena on se, että sananvapaus on pluralismille, suvaitsevuudelle ja vapaamielisyydelle rakentuvan demokraattisen yhteiskunnan kulmakivi. Sen vuoksi sananvapauden poikkeuksia oli tulkittava ahtaasti ja niiden välttämättömyydestä täytyy olla vakuuttavaa näyttöä. EIT:n mielestä oli kuitenkin erittäin tärkeää myös vas-

tustaa rasistista syrjintää sen kaikissa muodoissaan. Tähän arvomaailmaan eivät kirjan väitteet etnisestä kansalaissodasta ja eurooppalaisten tyttöjen rituaaliraiskauksista soveltuneet.

Aina eivät seksuaalirikokset sananvapauden yhteydessä liity kuitenkaan ideologisiin tai maailmankatsomuksellisiin kysymyksiin, vaan usein avioero- ja huoltajuusriitoihin. Toisinaan saattaa kysymyksessä olla aivan yksityinen poliittinen tai taloudellinen peli, jossa alaikäisiin sekaantumisväitteitä käytetään välineenä. Näistäkin löytyy esimerkkejä EIT:n oikeuskäytännöstä. Esimerkiksi italialaisessa tapauksessa (Ormanni v. Italy 17.7.2007) ilmeisesti tanssikoulujen välisen kilpailun yhteydessä esitettiin syytöksiä myös alaikäiseen sekaantumisesta. Juttu päätyi EIT:een sen vuoksi, että haastattelun muotoon puetussa jutussa oli vihjattu syyttäjänviraston päällikön syyllistyneen jutun yhteydessä valtuuksiensa väärinkäyttöön. EIS 10 artiklaa oli rikottu. Puolalaisessa jutussa sen sijaan oli pohjana alaikäisten seurustelu, jossa tyttö sattui olemaan parlamentin varapuhemiehen tytär. Lehtijuttu perustui vastapuolen asianajajan haastatteluun, jossa oli puututtu -korkean poliitikon perhe-elämän piiriin kuuluviin asioihin (Kulis v. Poland 18.3.2008). EIT katsoi tässäkin tapauksessa, että EIS 10 artiklaa oli rikottu. Päätöksen perusteluissa EIT antoi poliitikoille myös seuraavan ohjeen yksityisluonteisista vaatimuksista: Määräävässä asemassa olevien täytyy asemansa vuoksi osoittaa pidättyvyyttä rikosjuttujen nostamisen suhteen varsinkin silloin, kun on olemassa muita keinoja, joilla voidaan vastata vastapuolen kritiikkiin.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1. Suojeltavan oikeusintressin kehitys

7.1.1. Isänvallasta itsenäiseksi ihmiseksi

Hyvin pitkään katsottiin, ettei raiskauksessa loukattu uhrin itsemääräämisoikeutta, koska naisilla ja lapsilla ei sitä aikaisemmin juuri ollutkaan, vaan loukkaus kohdistui perheeseen ja huononsi raiskatun asemaa yhteisössä. Antiikin Ateenassa loukkauksen välittömänä kohteena saattoi olla vaimo, tytär tai orja, mutta loukatun oikeudellisen intressin haltijana oli aviomies, isä tai isäntä. Niin antiikin roomalaisilla, vanhantestamentin juutalaisilla kuin kristityilläkin yhteiskunnan perusyksikkönä oli perhe ja mies perheen päänä. Oli tärkeää turvata jälkeläisten syntyperä, eikä raiskauksen ja aviorikoksen ero ollut selvä.

Moraalikoodeja on pitkään pidetty yllä kunnialla ja häpeällä antiikista alkaen. Raiskaus loukkasi naisen kunniaa kansalaisena ja isännän perhettä sekä yhteiskunnan järjestystä. Niinpä loukatulla perheellä oli paitsi oikeus joskus jopa velvollisuus puolustaa kunniaansa voimakeinoin.

Ajatus siitä, että raiskaus tuotti häpeää myös uhrille säilyi kauan. Niinpä vuoden 1734 lain raiskaussäännöksessä nimenomaan kriminalisoitiin myös uhrin “soimaaminen” tästä rikoksesta. Raiskauksen kohteiden häpäiseminen jatkui kui-

tenkin pitkään vielä tämänkin jälkeen pohdittaessa mm. sitä "voiko huoraa raiskata". Naiset jaettiin seksuaalisen menneisyytensä perusteella vielä Suomen vuoden 1889 rikoslaissakin kahteen kategoriaan: niihin joilla oli sukupuolisia kokemuksia ja niihin joilla ei niitä ollut.[481]

Avioliiton ja raiskauksen välinen yhteys säilyi pitkään. Avioliitto nähtiin myös kauan yhtenä raiskauksen sovitustapana, koska raiskatun avioliittomahdollisuuksien katsottiin rikoksella heikentyneen. Nykyihmisestä saattaa tuntua vaikealta ymmärtää antiikin raiskausseuraamusten valikoimaa, johon kuului kuolemanrangaistus, sakko tai avioliitto raiskaajan kanssa, mutta Suomenkin rikoslaissa säilyi vuoteen 1994 saakka säännös, jonka mukaan rangaistusta ei ole tuomittava, milloin "tekijä on mennyt avioliittoon teon kohteena olleen henkilön kanssa". Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vuonna 2003 käsittelemässä tunnetussa tapauksessa M.C.v. Bulgaria (4.12.2003) tekijä tarjoutui menemään 14-vuotiaan uhrin kanssa naimisiin tämän tultua täysi-ikäiseksi.

Avioliitto- ja raiskauskäsitteen kehitykseen liittyy myös valta valita. Alunperinhän avioliitto nähtiin maallisena ja yhteiskunnallisena sopimuksena, jonka perheet ja suvut tekivät keskenään. Sukupuoliyhteys kuului avioliittoon, sillä sopimus pantiin täytäntöön makaamisella. Kristinuskon syntyaikoihin roomalaisella ajalla jo kuitenkin edellytettiin avioliiton perustamisessa molempien osapuolten suostumusta "consensus facit nuptias". Tämän periaatteen omaksuivat myös kristityt. Nainen ei ollut enää objekti, joka avioliittosopimuksessa luovutettiin vaan henkilö, jonka tahdolla oli merkitystä.

7.1.2. Yhteiskunnan suojelusta ihmisen tahdon kunnioittamiseen

Raiskauksen historia osoittaa, miten seksuaalirikoslainsäädännöllä hyvin pitkään haluttiin suojella yhteiskuntajärjestystä ei-toivotulta seksiltä. Yhteiskunta koostui perheistä, suvuista ja säädyistä, jolloin yhteisön intressit kulkivat yksityisen ihmisen tahdon edellä. Näin ajatellaan monissa maissa vielä tälläkin hetkellä. Tästä osoituksena ovat esimerkiksi kunniamurhat. Myös uskonnollisilla normeilla säänneltiin pitkään seksuaalista käyttäytymistä, vaikka kirkon monopoli avioliiton solmimisessa Suomessa kesti vain vajaat 200 vuotta, vuodesta 1734 1920-luvulle. Vielä niinkin myöhään kuin 1600-luvulla eli valistuksen kynnyksellä Ruotsissa kirkon ja valtion intressit siveellisyyden vartioinnissa yhdistyivät siten, että seksuaalisuutta sääntelevät normit otettiin suoraan raamatusta.

Vaikka raiskausta alettiinkin pitää fyysisenä rikoksena, vuoden 1734 laissa oli raiskaustunnusmerkistössä nimenomainen maininta siitä, että teko tapahtuu vastoin naisen tahtoa. Niinpä vuoden 1734 lain laatijoille ei tuottanut mitään vaikeut-

481 Raiskausprosesseissa syytetyn ja raiskatun seksuaalinen menneisyys nousi prosesseissa usein esille. Uhrien puolelta kiinnitettiin huomiota siihen, että he raiskausprosessissa joutuivat ikään kuin syytetyn asemaan syytetyn puolustuksen pyrkiessä viemään huomion prosessissa uhrin seksuaaliseen menneisyyteen. Varsinkin anglosaksisissa maissa kiinnitettiin tähän huomiota ja pyrittiin sääntelemään sitä, miten uhrin seksuaalista historiaa voitiin käyttää todisteena prosessissa. - Temkin 2002 s. 196-225.

ta sisällyttää samaan lainkohtaan raiskaussäännöksen kanssa uhreiksi nukkuvaa, mielenvikaista tai alle 12-vuotiasta lasta. Myöhemmistä laeista tämä tahtomomentti poistui ja alettiin puhua ainoastaan pakottamisesta sukupuoliyhteyteen.

Vuoden 1889 rikoslaissa raiskauksesta tulikin Suomessa väkivaltarikos ja raiskauksen kohteen fyysisestä ruumiista tuli teon kohde. Sellaisena se myös säilyi vuoden 1971 seksuaalirikosuudistuksessa samoin kuin vuonna 1998 tehdyssä rikoslain 20 luvun uudistuksessa. Pakottamisessa käytetyn väkivallan määrä on tosin lieventynyt 1800-luvun vis absolutasta. Vuoden 1967 seksuaalirikoskomitea korosti kyllä mietinnössään yksilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Se oli ikään kuin kriminalisoinnin yläprinsiippi, jolla vanhat pelkästään siveellisiä tunteita loukkaavat teot voitiin dekriminalisoida mahdollisimman vähiin. Sen sijaan väkisinmakaamisen rikostunnusmerkistössä tämä periaate ei näkynyt, vaan tunnusmerkistö rakentui fyysiselle pakottamiselle ja suojelukohteena oli fyysinen koskemattomuus. Seksuaalisen autonomian loukkaus täytyi nähdä tunnusmerkistön takaa.

Menneinä vuosisatoina usein raiskauksen suojelukohteena esiintynyt kunnia ei ole hävinnyt minnekään, vaan päinvastoin se esiintyy nykyään kansainvälisessä oikeudessa siinä muodossa, että "naiset ovat erityisesti suojatut kaikilta heidän kunniansa loukkauksilta ja varsinkin raiskaukselta". Ruandan ja entisen Jugoslavian tribunaaleissa kuvattiinkin raiskauksia fyysisiä akteja laajemmin eli raiskauksen käyttämistä uhrien halventamiseen ja nöyryyttämiseen. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuihin sisältyvissä päätöksissä kuvataan raiskausta nöyryyttävänä kidutus- ja pakotuskeinona.

Myös viime vuosina on pohdittu sitä, mitä oikeuksia raiskauksessa oikeastaan loukataan. Liberaalin teorian mukaisesti suojeltavana intressinä on seksuaalinen itsemääräämisoikeus eli seksuaalinen autonomia. Pakottaminen seksiin merkitsee silloin toisen tahdon eliminoimista ja henkilökohtaisen valinnanvapauden riistämistä. Autonomia-ajattelua on kuitenkin kohdannut feministinen kritiikki sillä perusteella, että seksuaalisen autonomian idea edellyttää materiaalisten olosuhteiden hallintaa ja kontrollia. Abstraktin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden tilalle on haluttu kehittää normatiivisempi käsite, joka kytkee ihmisen fyysisen ja psyykkisen seksuaalielämän aspektit kulttuuriseen ja mentaaliseen todellisuuteen. Todellinen vahinko syntyy siitä, että raiskaus loukkaa uhrin kykyä yhdistää psyykkisiä ja fyysisiä kokemuksia. Raiskaus on toisin sanoen integriteetin loukkaus. Taustalla on ajatus siitä, että ihminen seksuaalisena olentona on myös vuorovaikutussuhteessa toisiin ja fyysisesti ja psyykkisesti riippuvainen toisista ihmisistä. Seksuaalisen autonomian käsite ikään kuin saatetaan inhimilliseen vuorovaikutussuhteeseen.[482]

7.2. Raiskaustunnusmerkistön kehitys 1900-luvun lopulla

7.2.1. Fyysisestä pakottamisesta suostumuksen puuttumiseen

482 Lacey 1998 s. 62-67.

Kun entisen Jugoslavian ja Ruandan tribunaalit 1990-luvun lopussa muotoilivat raiskauksen viittaamalla pakottamisen sijasta suostumuksen puutteeseen oli raiskaustunnusmerkistön ympärillä käyty juridista keskustelua ja lakeja muutettu jo parin vuosikymmenen ajan. Niinpä vuonna 2003, jolloin Euroopan ihmisoikeustuomioistuin antoi ns. Bulgaria -tapauksesta päätöksensä (M.C.v. Bulgaria 4.12.2003), tuomioistuin saattoikin jo viitata lainsäädännöissä tapahtuneisiin muutoksiin todetessaan, että kaikki viittaukset fyysiseen väkivaltaan on poistettu anglosaksisten maiden ja Belgian rikoslaeista. Tällä perusteella se katsoi, että oikeuskäytännön ja -kirjallisuuden mukaan raiskauksen tunnusmerkkinä ei ole voimankäyttö vaan suostumuksen puute.

Raiskaustunnusmerkistön uudelleen muotoutumisen juuret ovat 1960- ja 70-lukujen amerikkalaisessa naisasialiikkeessä, jolloin kiinnitettiin huomiota raiskauksen uhrien heikkoon asemaan ja raiskausprosessien nöyryyttävyyteen. Rikosprosessissa oli jo kauan kiinnitetty huomiota syytetyn ihmisoikeuksien toteutumiseen ja nyt vaadittiin niiden toteutumista myös rikoksen uhreille. Ongelmana nähtiin raiskaustunnusmerkistön rakentaminen pakottamiselle, mikä teki raiskauksesta väkivaltarikoksen ja suuntasi todistelun käytetyn väkivallan määrään. Kun raamatun aikana todisteeksi vaadittiin joko kuultuja avunhuutoja tai revittyjä vaatteita, 1900-luvulla alettiin arvioida pahoinpitelystä syntyneiden vammojen vakavuutta. Maissa, joissa raiskaustunnusmerkistö rakentui fyysiselle pakottamiselle, kuten esimerkiksi Saksassa, syyttäjät eivät aina tahtoneet lähteä edes syyttämään, ellei fyysisiä vammoja todisteena ollut esitettävänä, koska epäilty säännönmukaisesti kertoi vastapuolen suostuneen sukupuoliyhteyteen.

Ideologisesti sukupuolet haluttiin nähdä myös sillä tavalla tasavertaisina, ettei toista nähty aktiivisena hyökkäävänä osapuolena ja toista itseään puolustavana osapuolena. Tutkimuksissa pystyttiin myös osoittamaan tapauksia, jolloin fyysinen puolustautuminen oli täysin turhaa tai jopa hengenvaarallista esimerkiksi silloin, kun kysymyksessä oli joukkoraiskaus tai kun tekijä oli fyysisesti täysin ylivoimainen. Samoin kotiväkivaltatilanteissa, joissa seksistä kieltäytyminen oli johtanut aikaisemmin pahoinpitelyihin annettu suostumus ei välttämättä tarkoittanut sukupuoliyhteyteen suostumista vaan pahoinpitelyn välttämistä. Raiskauksen uhrien osoitettiin myös joskus lamaantuvan tilanteesta siten, etteivät he pystyneet fyysiseen vastarintaan.

Raiskaustunnusmerkistöjä alettiinkin formuloida uudelleen 1980-luvulla useissa eri maissa. Paitsi avioliitossa tapahtuvan raiskauksen kriminalisoimista esitettiin esimerkiksi Hollannissa vaatimuksia pakon käsitteen laajentamisesta välittömästä fyysisestä pakosta myös kiristys-tyyppisiin tilanteisiin ja pakolla uhkaamiseen.[483]

Vähitellen kuitenkin tultiin siihen tulokseen, että pakon käsitettä laajentamalla asia ei ratkea, vaan suostumus on saatava raiskauksen tunnusmerkistöön. Tällöin myös nukkuvien, sammuneiden ja puolustuskyvyttömien makaaminen saatettaisiin raiskaustunnusmerkistön piiriin. Kehitys ei kuitenkaan ollut suoraviivaista vaan monenlaisia formulointeja esiintyi. Aluksi 1970- ja 80-luvuilla haluttiin luo-

483 Zeegers 2002 s. 449-451.

pua koko raiskaus -termistä ja korvata se seksuaalisen väkivallan termillä "sexual assault". Niinpä uudistetuissa Michiganin, Kanadan ja New South Walesin erikoislaeissa ei tuolloin esiintynytkään raiskaus -termiä.[484] Kysymys oli siitä, mikä valitaan raiskauksen rubriikiksi ja yläkäsitteeksi.[485]

Anglosaksisessa maailmassa uusittiin raiskaussäännöksiä 1900-luvun lopussa kiivaaseen tahtiin. Samalla tehtiin paljon kriminologista tutkimusta siitä, miten lakeja oli sovellettu käytäntöön. Uudistukset koskivat, paitsi suostumuksen sisällyttämistä raiskauksen tunnusmerkiksi, myös raiskaus-säännöksen ulottamista avioliittoon ja miesten saattamista myös raiskaus-säännöksen suojelukohteiden piiriin. Samalla pohdittiin näyttö- ja todistustaakkakysymyksiä. Uudistusaalto kulki erilaisia muotoja saaden läpi koko anglosaksisen maailman Yhdysvaltojen eri osavaltioissa, Kanadassa, Australiassa ja Brittein saarilla saavuttaen 2000-luvun alussa myös Manner-Euroopan.[486]

Suostumus tavallaan etsi paikkaansa raiskauksen tunnusmerkistössä. Selkeimpänä lopputuloksena on, että suostumus on yksi tunnusmerkki muiden joukossa, kuten Englannin seksuaalirikoslaissa (Sexual Offences Act 2003) vuodelta 2003, jossa hyvin tarkasti ja yksityiskohtaisesti kuvaillaan penetraatio ja edellytetään, ettei uhri ole siihen suostunut. Suostumuksen uskottavuutta tulee arvioida olosuhteiden mukaan, joihin kuuluu myös se, miten tekijä on varmistanut kohteen suostumuksen olemassaolon. Tunnusmerkistö edellyttää, että tekijä "does not reasonably believe that B consents".

Kun suostumus on raiskauksen tunnusmerkki, sillä ratkaistaan monia dogmaattisia ongelmia kuten se, että raiskaus sisältää automaattisesti nukkuvan, sammuneen tai muutoin tiedottomassa tilassa olevan henkilön makaamisen. Oleellista on se, ettei suostumusta ole saatu. Vastaavasti alaikäisiin sekaantuminen on rubrisoitu lapsen raiskaukseksi ja tunnusmerkistö formuloitu siten, ettei suostumus kuulu tunnusmerkistöön. Kysymys on tavallaan samanlainen kuin siviilioikeudessa: sukupuoliyhteys edellyttää yhteistä sopimusta ja jollei suostumusta ole, sopimusta ei ole syntynyt. Tekijä ei voi myöskään olettaa hypoteettisen suostumuksen olemassaoloa silloin, kun kohde on tiedottomassa tilassa esimerkiksi unen, humalan, huumausaineen, sairauden tai fyysisen tai psyykkisen avuttomuuden vuoksi. Ala-

484 Temkin 2002 s. 177-178.

485 Tätä keskustelua on käyty Ruotsissa Madeleine Leijonhufvudin vuonna 2008 esittämästä uudesta raiskausformuloinnista, jossa yläkäsitteeksi on otettu seksuaalinen hyväksikäyttö "sexuellt utnyttjande". Hänen esityksessään raiskaus muodostuisi konkurenssirikoksesta, jossa seksuaalinen hyväksikäyttö olisi yhdistyneenä henkeen ja terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen. Ruotsi laajensi viimeksi raiskaustun-nusmerkistöään (BrB 6:1) vuonna 2005 sisällyttämällä siihen myös tiedottoman tai muutoin puolustuskyvyttömässä tilassa olevan henkilön raiskauksen. - Leijonhufvud 2008 s. 15-17. - Kerstin Berglund on jatkanut pohdintaa Leijonhufvudin ehdotuksesta alleviivaten sitä, että yläkäsitteenä pitäisi olla hyökkäys henkilön seksuaalista integriteettiä kohtaan. Lainsäädännön fokus on siirtynyt pakkomomentista seksuaalisen loukkauksen suuntaan. Hänen mielestään raiskaus täytyy nähdä kulttuurisessa kontekstissaan. Hän pelkääkin, että Leijonhufvudin esittämässä mallissa monet teot sisällytettäisiin raiskauksen käsitteeseen, kun taas monet mahdollisesti rangaistusarvoltaan suuremmat teot putoaisivat seksuaalisen hyväksikäytön kategoriaan. - Berglund 2008-09 s. 704-706.

486 Temkin 2002 s. 149-186.

ikäisten osalta katsotaan yksinkertaisesti samoin kuin siviilioikeudessa, etteivät he voi pätevästi tällaista suostumusta antaa.

Vastaavasti, kun monet dogmaattiset ongelmat poistuvat, todisteluproblematiikka jää ratkaistavaksi, sillä jos suostumus on raiskauksen tunnusmerkki, se on samalla todistelun kohde. Näinhän on tosiasiassa tälläkin hetkellä, kun tekijät puolustautuessaan säännönmukaisesti vetoavat siihen, että raiskauksen uhri on sukupuoliyhteyteen suostunut. Ruotsissa muutoksen onkin sanottu merkitsevän mahdollisesti sitä, että prosessissa päähuomion ollessa tällä hetkellä tekijän käyttäytymisessä painopiste muuttuisi uhrin käyttäytymiseen.[487] Englannissa ei kuitenkaan ole havaittu tunnusmerkistön soveltamisessa suurempia vaikeuksia. Tämän takaavat suostumusta tarkentavat seikkaperäiset säännökset olosuhteista ja päätöksentekojärjestyksestä (Evidential presumptions about consent (75) ja Conclusive presumptions about consent (76) - Sexual Offences Act 2003) sekä aiheen ympärille syntynyt kirjallisuus.

7.2.2. Suomalaisen raiskaustunnusmerkistön tila 2000-luvun alussa

7.2.2.1. Fyysinen väkivalta dominoi sadan vuoden ajan

Kun katsoo sadan vuoden aikaa vuodesta 1889, suomalainen raiskaustunnusmerkistö on rakentunut koko ajan fyysiselle pakottamiselle tai sen uhalle. Tässä suhteessa vuoden 1998 ja 1889 raiskaussäännöksissä ei ole juuri eroa. Sen sijaan uutuutena hallituksen esityksessä vuonna 1997 huomioitiin se, että uhri saattaa pelosta lamaantua siten, ettei hän kykene toimimaan oman tahtonsa mukaisesti. Tällaisessa tapauksessa sukupuoliyhteyteen pakottaminen ei välttämättä edellytä mitään erityistä pakottamistointa. Sen sijaan hallituksen esityksen maininta pahoinpitelyn ja raiskaus-tunnusmerkistön konkurrenssista on johtanut jopa virheellisiin päätöksiin. Hallituksen esityksessähän todetaan, että: "jos pahoinpitely liittyy yksinomaan raiskauksen tekemiseen, tekijä olisi tuomittava ainoastaan raiskauksesta". Hovioikeus on joissakin tapauksissa "korjannut" käräjäoikeuksien päätöksiä sisällyttämällä kaikenlaista sukupuoliyhteyteen pakottamisen ulkopuolistakin pahoinpitelyä, vapauden riistoa ja seksuaalista nöyryyttämistä raiskaustunnusmerkistöön. Tämä ei ole ollut lain sanamuodon mukaista eikä ilmeisesti lain perusteluissakaan ole tätä tarkoitettu.[488]

Vaikka fyysinen väkivalta tai sen uhka on ollut yli sadan vuoden ajan suomalaisen raiskaustunnusmerkistön oleellinen osa, väkivallan intensiteettiä on kuitenkin pyritty vähentämään vuoden 1998 uudistuksessa. Lopullisessa lakitekstissä pakottamisen intensiteettiä muutettiin sanamuodoltaan siten, ettei enää edellytetty uhkaukselta "pakottavaa vaaraa". Tämäkin muutos kohtasi vielä vastarintaa vuonna 1993 rikoslakiprojektin johtoryhmässä. Patrik Törnudd, joka kirjoitti ahkerasti kommentteja työryhmien esityksiin, halusi pitää raiskaustunnusmerkistön mahdollisimman kapeana ja vastusti raiskaustunnusmerkistön ulottamista "bagatelli-

487 SOU Sexualbrotten 2001:14 s. 127-129.
488 HE 6/1997 vp s. 173.

tapauksiin". Hän kannatti säännöksen sanamuodon pitämistä väkivallan ja pakottavuuden osalta entisellään vuoden 1971 sanamuodossaan, jossa väkivalta ja sen uhka on rajattu edellyttämällä tarjolla olevaa "pakottavaa vaaraa". Hänestä vanha sanamuoto oli käyttökelpoinen etäisten ja äärimmäisen lievien väkivaltaisten keinojen poissulkemiseksi.[489] Vaikka Törnuddin esitys pakottavuuskriteerin jättämisestä vuoden 1971 tasolle ei voittanutkaan rikoslakiprojektin johtoryhmässä, oikeuskäytännössä ei ole kuitenkaan esiintynyt hänen esimerkkeinä esittämiään bagatellitapauksia.

Jälkeenpäin saatetaan kysyä, miksi Suomen vuoden 1998 rikoslain 20 luvun uudistuksessa eivät juuri lainkaan näkyneet muualla maailmassa tuolloin vaikuttaneet virtaukset. Luultavasti se johtuu siitä, että vuoden 1998 rikoslain 20 luku oli valmisteltu seksuaalirikostyöryhmässä ja rikoslakiprojektin johtoryhmässä pääasiassa vuonna 1993. Mallit haettiin muista Pohjoismaista, Saksasta, Itävallasta ja jonkin verran Hollannista. Traditionaalisestihan rikosoikeusdogmatiikan "tieteen viimeinen sana" haettiin Saksasta. Seksuaalirikoslainsäädännön uudet virtaukset eivät kuitenkaan tulleet saksankielisestä maailmasta vaan aivan toisesta ilmansuunnasta eli anglosaksisista maista, johon perinteisesti Saksaan ja pohjoismaihin suuntautuneet rikosoikeustutkijat eivät tunteneet mielenkiintoa. 1960-luvulta Suomessa vaikuttanut uusklassinen koulukunta puolestaan tarkasteli asioita raiskauksen tekijän kannalta ja näytti umpioituneen siinä määrin, että ruotsalaistakin vaikutusta jo pelättiin. Ihmisoikeusjuridiikka puolestaan alkoi vaikuttaa suomalaisessa rikosoikeudessa vasta sen jälkeen, kun Suomi liittyi Euroopan neuvostoon.

Bulgaria-tuomiossaan vuonna 2003 Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi

489 Törnudd katsoi, että vuoden 1971 lain väkivallalta vaadittava rajaus "jossa pakottava vaara on tarjolla" on käyttökelpoinen etäisten ja äärimmäisen lievien väkivaltaisten keinojen poissulkemiseksi." Törnudd totesi mm. seuraavaa: Onhan tietenkin helppoa sanoa, ettei ollut tarkoituskaan tuoda rangaistavuuden piiriin tapauksia, jossa tekijä uhkaa vetää yhden hiuksen toisen päästä tai nipistää häntä takapuoleen kymmenen vuoden kuluttua. Kuitenkin lienee meidän legalistisessa järjestelmässämme parempi kirjoittaa tarkempi ja monisanaisempi tunnusmerkistö kuin luottaa järjestelmän itsesäätelyyn. Esimerkkinä tapauksesta, jossa kyse on teon kohteen verrattain vähäisellä intensiteetillä tapahtuvasta vastustelusta Törnudd esitti seuraavaa: Mies ja vaimo ovat yön aikana useita kertoja sukupuoliyhteydessä, mutta juuri toisen sukupuoliyhdynnän alkaessa vaimo (tai aviomies) haukottelee: "en mä nyt juuri viitsisi, odotetaan vähän". Toisena esimerkkitapauksena Törnudd mainitsee tilanteen, jossa yhteisymmärryksessä aloitetun sukupuoliyhdynnän aikana mies (tai vaimo) muuttaa mieltään ja haluaa lopettaa. Jos toinen osapuoli ei silloin heti lopeta, lienee raiskausrikos tai sen yritys toteutunut, ellei tunnusmerkistössä aseteta minkäänlaisia vaatimuksia väkivallan asteelle ja pakottavuudelle. Törnudd piti kuitenkin tärkeänä, ettei naisen asema ja status saa vähentää seksuaalista itsemääräämisoikeutta, mutta keskustelu on hänen mielestään kuitenkin toisinaan johtanut siihen virheelliseen johtopäätökseen, ettei yksittäistä rikosta arvioitaessa saisi lainkaan ottaa huomioon rikosta edeltänyttä sosiaalista tilannetta. Hänen mielestään törkeysarvioinnissa on otettava huomioon kaikki tekijät, jotka heikentävät tekijän kykyä käyttäytyä lainmukaisesti, kuten provokaatio: esimerkiksi se, että joku on kutsunut jonkun viinille kotiinsa ja viimehetkessä kieltäytyy seksistä. Ruotsia Törnudd piti tässäkin suhteessa varoittavana esimerkkinä. Hän katsoi myös, että törkeässä raiskauksessa teon toistuminen saattaa vaikuttaa myös lievempään suuntaan siten, että toistetut teot eivät enää aiheuta yhtä suurta kärsimystä rikoksen uhrissa kuin ensimmäinen teko. - Rikoslakiprojekti. Johtoryhmä. Pöytäkirja 16.5.1993.

silloisesta tilanteesta, että kaikki viittaukset fyysiseen vastarintaan oli poistettu common law -maiden raiskaussäännöksistä ja Irlannin laissa nimenomaisesti todettiinkin, että suostumusta ei voida päätellä vastarinnan puuttumisesta. Mannermaisen oikeusperinteen maissa raiskauksen määritelmiin sisältyi viittauksia siihen, että tekijä käytti väkivaltaa tai uhkasi väkivallalla. EIT kuitenkin tuolloin huomautti, että oikeuskäytännön ja -kirjallisuuden mukaan tunnusmerkkinä oli suostumuksen puute eikä voimankäyttö.

Suomen vuoden 1998 rikoslain 20 lukua uudistettaessa rikoslakiprojektin johtoryhmässä vuonna 1993 ei puhuttu mitään siitä, että uhrin suostumuksen puute olisi raiskauksen tunnusmerkki. Johtoryhmässä päin vastoin keskusteltiin väkivallan määrästä ja joissakin puheenvuoroissa oltiin huolissaan siitä, että tunnusmerkistö tulisi liian laajaksi, jos väkivallan määrä määriteltäisiin liian lieväksi. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus näyttäytyi edelleen ainoastaan lain perusteluissa suojeltavana oikeushyvänä, mutta ei lainkaan tunnusmerkkinä.

RL 20:2:n törkeän raiskauksen tunnusmerkistö puolestaan malliltaan on samanlainen kuin törkeän pahoinpitelyn ja törkeän ryöstön tunnusmerkistöt, jotka ovat väkivaltarikoksia. Törkeän raiskauksen tunnusmerkistöä onkin sovellettu harvoin ja RL 20:1:een on sisällytetty oikeuskäytännössä myös erittäin törkeää väkivaltaa sisältäviä rikoksia soveltamatta samalla pahoinpitelyn tai törkeän pahoinpitelyn säännöksiä. Uhreja on kuristettu kurkusta, lyöty nyrkillä kasvoihin, uhattu tappamisella, pidetty veistä kurkulla tai sieraimissa jne. Kaikkea tällaista tuomioistuimet ovat sisällyttäneet raiskaukseen soveltaessaan RL 20:1:n lainkohtaa. On vaikeata väittää, että Suomessa raiskaus ei olisi väkivaltarikos. Nimenomaan sellaisena sen myös näkivät jotkut korkeimman oikeuden neuvokset 1980-luvulla.

Väkivallan määrä vaikuttaa edelleen ratkaisevasti rangaistuslajin ja -määrän valintaan. Ehdoton vankeusrangaistus on seurauksena yleensä aina silloin, kun raiskaukseen on käytetty vakavampaa fyysistä väkivaltaa ja aiheutettu muita kuin pinnallisia vammoja.[490]

Osasyy siihen, miksi RL 20:1:n raiskaussäännöksen soveltamisalasta väkivallan suhteen tuli niin laaja, on rikoslain uudistuksessa omaksutussa systematiikassa ja kvalifiointiperusteiden kirjoitustavassa. Lain säätämisvaiheessa eri törkeysasteet haluttiin, jos mahdollista, samoin sanakääntein jakaa perustunnusmerkistöön sekä törkeään ja lievään tekomuotoon. Legaliteettiperiaatteen kannalta RL 20:2:n tarkkarajaisuus vesittyi kuitenkin viimeistään tarkemmin perustelemattomaan kokonaisarvosteluklausuuliin.

Niissäkin maissa, joissa vielä väkivalta esiintyy tunnusmerkistössä, raiskaussäännöksiä on systematisoitu eri tavoin. Jos eri törkeysasteet on sijoitettu samaan lainkohtaan, raiskaussäännökset tulevat kuitenkin hyvin pitkiksi kuten Ruotsissa (BrB 6:1), Norjassa (§ 192) ja Saksassa (§ 177), joista viimeksi mainitussa uhkaaminen edellyttää vielä 1800-luvun tapaan hengen- tai terveydenvaaraa (für Leib und Leben).

Englannin vuodelta 2003 oleva seksuaalirikoslaki on pohjoismaisiin ja saksalai-

490 Selvityksiä raiskausrikoksista 13/2012 s. 73-74.

siin rikoslakeihin verrattuna eri vuosituhannelta. Vaikkakaan sen raiskaussäännös ei ole sukupuolineutraali, se on säädetty legaliteettiperiaatteen kannalta erittäin tarkaksi ja konkreettiseksi.[491] Läpi koko lain sukupuolielimistä puhutaan niiden oikeilla nimillä ja erilaiset aktit kuvataan tarkasti. Lisäksi lakiin sisältyy useampia suostumusta koskevia lainkohtia (§ 74, 75 ja 76). Niissä tarkemmin määritellään tilanteita, joissa suostumus on annettu tai sitä ei voida antaa pääsäännön ollessa sen, että henkilön suostuessa hänellä on oltava vapaus ja kyky tehdä valinta.

7.2.2.2. Raiskaussäännöksen laajentuminen vuonna 2011

Paitsi kansainvälisistä sopimuksista ja EIT:n oikeuskäytännöstä paineita Suomen raiskaussäännöksen muuttamiseen tuli 2000-luvun alussa useasta suunnasta. Kansainväliset järjestöt, kuten Amnesty International ja Zonta International, kampanjoivat näyttävästi naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan. Tiedotusvälineet myös pitivät aihetta jatkuvasti esillä tehden omia selvityksiään.

Muutoksissa vanhaa tapaa noudattaen alettiin viiveellä seurata Ruotsin esimerkkiä ja vuonna 2011 kriminalisoitiin raiskaukseksi sukupuoliyhteydessä oleminen puolustuskyvyttömän kanssa. Aikaisemmin Suomessa, kuten ennen vuotta 2005 Ruotsissakin tällainen tilanne oli kriminalisoitu seksuaalisena hyväksikäyttönä.

Muutos korostaa suostumuksen merkitystä sukupuolisuhteissa. Rikoslain raiskaussäännöksen muutoksissa kehitys onkin jokaisessa uudistuksen vaiheessa kulkenut kohti suostumuksen merkityksen kasvamista.

Kuten kirjan historiajaksosta käy ilmi puolustuskyvyttömän makaaminen on historian kuluessa sisällytty milloin raiskaussäännökseen ja milloin sen ulkopuolelle. Vuoden 1889 rikoslaissa edellytettiin, että tekijä oli saattanut naisen puolustuskyvyttömään tilaan maatakseen hänet (RL 25:4). Tämän lisäksi laissa oli erillinen tunnottoman naisen makaamista koskeva lainkohta (RL 25:5).

Vuoden 1971 rikoslain 20 luvun väkisinmakaamissäännöksessä väkivallan ja uhkauksen veroiseksi katsottiin naisen saattaminen tunnottomaan tilaan tai kykenemättömäksi puolustamaan itseään (RL 20:1). Tunnottoman naisen makaaminen sen sijaan oli muuttunut vapautta loukkaavaksi haureudeksi (RL 20:2.1).

Vuoden 1998 rikoslain 20 luvun 1 §:n uudistuksessa raiskauksesta tuomitseminen edelleen edellytti, että tekijä on saattanut uhrin puolustuskyvyttömään tilaan (RL 20:1.2). Puolustuskyvyttömässä tilassa olevan makaaminen oli kriminalisoitu puolestaan, kuten edellä on kuvattu, seksuaalisena hyväksikäyttönä (RL 20:5.2).

Puolustuskyvyttömän makaamisen osalta raiskaussäännös on vuoden 2011 uudistuksessa lähestynyt jälleen vuoden 1734 lain raiskaussäännöstä, jossa jo selvästi todettiin, että mielenvikaisen ja myös alle 12-vuotiaan lapsen makaaminen katsottiin raiskaukseksi. Lainsäätämisen yhteydessä pohdittiin jo tuolloin sitä,

491 Sexual Offences Act 2003, Chapter 42. Part 1, Sexual Offences, Rape. 1 Rape, (1) A person (A) commits an offence if - (a) he intentionally penetrates the vagina, anus or mouth of another person (B) with his penis, (b) B does not consent to the penetration, and (C) A does not reasonably believe that B consents. (2) Whether a belief is reasonable is to be determined having regard to all the circumstances, including any steps A has taken to ascertain whether B consents.

voiko nukkuvan raiskata. Nyt hallituksen esityksessä todetaan, että nukkuva henkilö on puolustuskyvytön, vaikka hän ei olisikaan alkoholin tai muiden huumaavien aineiden vaikutuksen alaisena.[492]

Vuoden 2011 uudistuksen tarkoituksena on uhrin aseman parantaminen. Tähän on tähdätty myös saattamalla seksuaalirikokset pääsääntöisesti virallisen syytteen alaisiksi. Seksuaalirikoksethan olivat tyypillisesti aikaisemmin asianomistajarikoksia. Ne kuuluivat tavallaan yksityisyyden piiriin. Kehitys on kulkenut kuitenkin siihen suuntaan, että yhä harvemmat seksuaalirikokset ovat jääneet asianomistajarikoksiksi. Päinvastoin on ajateltu, että niiden saattaminen virallisen syytteen alaiseksi helpottaa rikoksen uhrin asemaa, kun tämän päätettäväksi ei enää jää syytteen nostaminen tai nostamatta jättäminen.

Niinpä tällä hetkellä asianomistajarikoksia RL 20:11:n mukaan ovat enää 18-vuotta täyttäneisiin henkilöihin kohdistuneet pakottaminen sukupuoliyhteyteen (20:3), pakottaminen seksuaaliseen tekoon (20:4) ja seksuaalinen hyväksikäyttö niissä tapauksissa, jolloin riippuvuussuhdetta on käytetty törkeästi väärin (20:5.1, 4-kohta).

Ns. vakaan tahdon pykälä on myös supistunut. Se käsittää enää 18-vuotiaaseen kohdistuneen raiskausrikoksen. Aikanaanhan omasta vakaasta tahdosta saattoi pyytää myös, ettei syytettä nostettaisi seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja jopa lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

7.2.2.3. Lasten heikon aseman parantaminen

Vaikka lapsuus monella tavalla löydettiin 1800-luvun lopussa, rikosoikeudessa lasten asema edelleenkään ei ollut kovin hyvä. Vuoden 1734 laissa sanottiin kyllä, että raiskauksen uhrina saattoi olla myös alle 12-vuotias lapsi. Raiskausta alettiin 1700-luvulla pitää kuitenkin siten fyysisenä rikoksena, että penetraatiota pienen lapsen ollessa kysymyksessä saatettiin pitää mahdottomana.

Vuoden 1889 rikoslaissa 12 vuoden suojaikäraja koski vain tyttöjä ja alle 16-vuotiaiden edellytettiin olevan neitsyitä, jotta tunnusmerkistö täyttyisi. Väkisinmakaamisen tunnusmerkistö edellytti väkivaltaa ja Forsman totesikin, että lapseen kohdistuneen haureuden ollessa kysymyksessä tosiasiassa pitäisi olla ideaalikonkurrenssitilanne väkisinmakaamisrikoksen kanssa, mutta tämä tuskin tulee kysymykseen, koska lapsi ei pysty vastarintaan. Niinpä lasten raiskaukset usein tuomittiin vuoden 1889 rikoslain RL 20:7:n mukaan alaikäisen makaamisena tai haureuden harjoittamisena. Rangaistusasteikot olivat huomattavasti alhaisemmat kuin väkisinmakaamisrikoksessa, jossa rangaistusmaksimi tuolloin oli 10 vuotta ja lieventävien asianhaarojen vallitessa minimi 6 kk vankeutta. Alle 12-vuotiaan makaamisesta säädettiin kuritushuonetta vielä 2-8 vuotta tai vankeutta vähintään 6 kk. Asteikko kuitenkin putosi rajusti tämän ikäkauden jälkeen. 12-14-vuotiaan tytön makaamisesta asteikko oli kuritushuonetta 6 kk-2 vuotta tai vankeutta 3 kk-2 vuotta. 15-16-vuotiaan kohdalla asteikko putosi edelleen ollen vankeutta korkeintaan 3 kk tai enintään 300 mk:n sakko. Lisäksi edellytettiin, ettei yli 12-vuotiasta

492 HE 283/2010 vp. s. 9; Utriainen 2010 s. 59-61.

tyttöä ollut ennen maattu. Rikokset olivat myös asianomistajarikoksia.[493]

Rikoksen rubriikki muuttui vuoden 1971 laissa lapseen kohdistuvaksi haureudeksi ja edelleen vuoden 1998 laissa lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi (RL 20:6). Rikosnimikkeenä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ei ole kovin onnistunut, koska se saattaa herättää myös positiivisia mielikuvia. Suomessa ei kuitenkaan ole "pahaksikäyttö" -termiä, mutta esimerkiksi Ruotsin "sexuellt utnyttjande" on neutraalimpi, Englannin "abuse" puolestaan viittaa jo suoraan väärinkäyttöön ja oikeusministeriön mietinnön otsikko "Lasten suojeleminen seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä" puolestaan tuo mieleen käsitteiden ääripäät (OM 34/2010). Englannin seksuaalirikoslaissa vuodelta 2003 on kuitenkin nimenomainen lasta koskeva raiskaussäännös, jossa suostumus ei kuulu tunnusmerkistöön ja jonka rubriikkina on "Rape of a Child under 13", samoin Ruotsissa "Våldtäkt mot barn". BrB 6:4:ssä.

Vuoden 1998 jälkeen väkivaltaiset lasten seksuaaliset hyväksikäyttötilanteet tuli säännönmukaisesti tuomita sekä raiskauksina että seksuaalisina hyväksikäyttöinä RL 7:1:n mukaan.[494] Tämän työn liitteenä olevassa hovioikeusmateriaalissa onkin näin säännönmukaisesti tehty, mutta näihin taulukoihin (5 ja 6) on koottu ainoastaan hovioikeuksien raiskauksia koskevat päätökset, eikä niissä uhreina ole ollut kovin nuoria lapsia. Sen sijaan taulukot eivät kerro mitään niistä tapauksista, joissa on sovellettu ainoastaan lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia säännöksiä. Ongelma koski lähinnä hyvin pieniä lapsia, jotka ikänsä vuoksi eivät pystyneet vastustamaan tekoa. Tuomittiinko tällaisissa tapauksissa ainoastaan lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai törkeästä sellaisesta, jolloin ongelma oli samanlainen kuin Forsmanin esittämänä aikana, eli että pientä lasta ei katsottu kelvolliseksi raiskauksen kohteeksi. Toisaalta taas koska kaikki raiskaustunnusmerkistömme edellyttivät pakottamista tai sen uhkaa, pienillä lapsilla tuskin voitiin fyysistä vastustamista tai uhan tajuamista edellyttää.[495] Vuoden 1998 RL 20:1.2:n sanamuotokaan ei tilanteeseen oikein soveltunut.

Mielentilalausuntovaiheessa (taulukko 4) syytteiden rubrisointi oli horjuvaa. Väkivaltaisiakin väkisinmakaamisia ja raiskauksia oli rubrisoitu ainoastaan lapseen kohdistuneeksi haureudeksi tai hyväksikäytöksi tai rikosten törkeiksi tekomuodoiksi. Toisin sanoen lasten raiskaaminen rubrisoitui lapsen hyväksikäytöksi, vaikka tämän rikoksen perusmuoto ei edellyttänyt väkivaltaa lainkaan. Tapauksissa oli myös erittäin pieniä lapsia, jotka olivat penetraation kohteena eli sukupuoliyhteyden määritelmä sinänsä täyttyi. Jos tällaiset tilanteet tuomittiin pelkästään eriasteisena lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä, samalla tosiasiassa todettiin

493 Suomen kuudentoista vuoden suojaikäraja on historiallisesti melko korkea. Lasten seksuaalisessa hyväksikäytössä tekijän ja uhrin välillä on edellytetty noin viiden vuoden ikäeroa (ks. I-SHO:2006:13).

494 Mahdollista on tietysti myös soveltaa lasten seksuaalisen hyväksikäytön, seksuaalisen hyväksikäytön ja sukupuoliyhteyteen pakottamisen tunnusmerkistöjä (RL 20:3.1, 20:5.1 ja 20:6.1; HelHO:2008:1).

495 Myöskään Ville Hinkkasen tutkimuksesta vuodelta 2009 ei löydy tähän tunnusmerkistöongelmaan ratkaisua. - Hinkkanen 2009.

1800-luvun tapaan, etteivät lapset ole raiskauksen objekteiksi kelpaavia.

Ongelmaa ei myöskään yksiselitteisesti ratkaissut keväällä 2010 ilmestynyt em. oikeusministeriön mietintö (34/2010) eikä vuoden 2011 lainmuutos. Sukupuoliyhteys alle 16-vuotiaan kanssa kriminalisoitiin perustunnusmerkistössä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä, kuten siihenkin saakka, nyt vain korottamalla rangaistusminimi neljään kuukauteen vankeutta. Törkeässä tekomuodossa sukupuoliyhteys alle 16-vuotiaan tai alle 18-vuotiaan perheolosuhteessa asuvan kanssa on yksi törkeän tekomuodon kriteeri, mutta lisäksi edellytetään, että tekoa kokonaisuutena pidetään törkeänä. Toisena mahdollisuutena on, että jokin muu kvalifiointiperuste tekee hyväksikäytöstä törkeän, kuten se, että teko on lapsen iän ja kehitystason huomioonottaen omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa.

Nykyistä tilannetta raiskausten ja lasten hyväksikäyttörikosten suhteen tämä lainkohta tuskin paljoa muuttaa. Väkivaltaiset lasten raiskaukset ja hyväksikäytöt tuomittaisiin edelleen RL 7:1:n mukaan sekä hyväksikäyttöinä että raiskauksina tai niiden törkeinä tekomuotoina. Niiden lasten osalta, jotka eivät kykene tai ymmärrä vastustaa tekoa, tulisi soveltaa vuoden 2011 raiskaussäännöksen toista momenttia (RL 20:1.2) ja hyväksikäyttösäännöksiä. Harkinnanvaraiseksi jää, milloin ja minkälaista lasta pidetään ”pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia” kykenemättömänä puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan RL 20:1.2:n edellyttämällä tavalla.

Nimikkeenä lasten hyväksikäyttö on raiskaustapauksissa kovin lievä törkeänä lapsen hyväksikäyttönäkin, kun sitä vertaa Englannin ja Ruotsin vastaaviin lainkohtiin “Rape of a child under 13” ja “Våldtäkt mot barn”. Ikärajat ovat kuitenkin Suomea alemmat: Englannissa 13 ja Ruotsissa 15 vuotta. Suomen RL 20 luvussa esiintyvät 16- ja 18-vuoden ikärajat ovat suhteellisen korkeita. Legaliteettiperiaatteen kannalta Ruotsin ja Englannin säännökset tarkkuudessaan ovat kuitenkin aivan toista tasoa kuin Suomen kokonaisharkintaa edellyttävät abstraktiset “olla omiaan” -säännökset.[496] Epämääräisyyttä Suomessa lisää vielä se, että lapsiuhrit saattavat olla todella eri ikäisiä alle vuoden vanhasta 16- tai 18-vuoteen saakka.

Jo aikaisemmin käsiteltiin sitä, miten raiskauksen tunnusmerkistöön on sisällytetty oikeuskäytännössä tekoja, jotka eivät ole olleet välittömästi sukupuoliyhteyteen pakottamista vaan muuta pahoinpitelyä ja pakottamista. Kysymys tekojen yksilöinnistä liittyy myös lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, joka on saattanut

496 Ks. OM 34/2010. Lasten suojeleminen seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä. s. 159-161. -Englannin Sexual Offences Act 2003:ssä sukupuoliyhteys alle 13-vuotiaan kanssa on kriminalisoitu seuraavasti: 5 Rape of a child under 13. (1) A person commits an offence if - (a) he intentionally penetrates the vagina, anus or mouth of another person with his penis, and (b) the other person is under 13. (2) A person guilty of an offence under this section is liable, on convication on indictment, to imprisonment for life; Alle 13-vuotiaaseen kohdistettu sukupuolineutraali seksuaalinen tunkeutuminen vaginaan tai anukseen on kriminalisoitu seuraavasti: - 6 Assault of a child under 13 by penetration (1) A person commits an offence if - (a) he intentionally penetrates the vagina or anus of another person with a part of his body or anything else, (b) the penetration is sexual, and (c) the other person is under 13. (2) A person guilty of an offence under this section is liable, on conviction on indictment, to imprisonment for life.

kestää jopa useita vuosia.[497]

Seksuaalirikostyöryhmä esitti vuonna 1993 rikoslakiin erillistä pykälää, jossa olisi kriminalisoitu pitkäaikainen lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö omana tunnusmerkistönään. Se katsoi, että lapselle aiheutuneet vahingot ovat yleensä suurempia kuin satunnainen hyväksikäyttö. Varsinkin perhesuhteissa pitkäaikaisesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä voi olla seurauksia, joista lapsi kärsii koko elämänsä ajan. Säännös olisi ollut poikkeuksellinen, koska siinä olisi yhdistetty useampi rikos yhdeksi uudeksi rikokseksi. Työryhmä katsoi, ettei yksittäisten tekojen arvosteleminen erillisinä osatekoina johtaisi hyväksyttävään lopputulokseen, vaan osa teon vaikutuksista jäisi puutteellisesti arvostelluiksi.[498]

Tunnusmerkistö kuitenkin päätettiin rikoslakiprojektin johtoryhmässä poistaa Törnuddin ehdotuksesta. Hänen mielestään tekojen toistuvuus olisi ollut poikkeuksellinen kvalifiointiperuste ja hän katsoi rikoslain 7 luvun säännösten riittävän. Jo törkeän raiskauksen tunnusmerkistöä käsiteltäessä Törnudd oli ottanut samansuuntaisen kannan katsoessaan tekojen toistumisen saattavan vaikuttaa myös siihen suuntaan, etteivät toistetut teot enää aiheuta yhtä suurta kärsimystä kuin ensimmäinen teko.[499]

RL 7:2:2 perusteella voidaan ainoastaan asteikkoa korottaa, sen sijaan RL 6:5:n rangaistuksen koventamisperusteet soveltuvat kovin huonosti vuosikausia jatkuneisiin lasten hyväksikäyttötapauksiin. Lähinnä kysymykseen tulee RL 6:4:n mukainen yleinen moitittavuusarviointi. Mikään ei kuitenkaan estäisi ottamasta Suomenkin rikoslakiin rangaistuksen koventamisperusteeksi sitä, että teko kohdistuu avuttomaan ja turvattomaan henkilöön kuten lapseen, vanhukseen tai vammaiseen. Seksuaalirikostyöryhmän ehdotus vuodelta 1993 ei kuitenkaan kuollut lopullisesti rikoslakiprojektin johtoryhmään, vaan oikeusministeriön työryhmä esitti keväällä 2010 samansisältöistä kvalifiointiperustetta RL 20:7:ään.[500] Tämä esitys ei vielä toteutunut vuoden 2011 uudistuksen yhteydessä.

Kapearajainen tekorikosoikeus kohtaa rajansa myös lapsipornografian levittämisessä ja hallussapidossa, joka on tällä hetkellä kriminalisoitu RL 17:18-19. Kuvia saattaa olla muutamasta kuvasta moniin tuhansiin, joten suurista määristä tuomioistuimen katsottaviksi tulevat vain tietyn luokituksen mukaan valitut esimerkkikuvat, joiden perusteella tuomioistuimen on luotava käsityksensä tekokokonaisuudesta. Kokemus saattaa kuitenkin olla aivan erilainen katsottaessa muutamaa kuvaa kuin tuhansien kuvien kuvagalleriaa.[501]

497 Matikkala 2006 s. 419-420 ja 2010 s. 138-140.

498 Rikoslakiprojekti. Seksuaalirikostyöryhmä 31.3.1993. - Myös paritus on rikos, joka saattaa kestää vuosikausia. Vuonna 2007 korkein oikeus otti lainmuutosten yhteydessä sen kannan, että vaikka rikokset katsottiin yhdeksi rikokseksi koko toiminta-ajalta, sovellettavaksi tuli osatekojen aikana voimassa ollut lainsäädäntö (KKO:2007:38).

499 Rikoslakiprojekti. Johtoryhmä. Pöytäkirja 10/1993.

500 Lehtonen 2006 s. 276-281. - Törkeän ryöstön tunnusmerkistössä uhrin erityisasema on jo huomioitu (RL 31:2.1, 4-kohta); OM 34/2010 s. 160.

501 Lapsipornografisten kuvien luokittelu tapahtui aikaisemmin jakamalla kuvat sisällön perusteella viiteen luokkaan, josta siirryttiin kolmejakoiseen luokitteluun. Luokitteluun vaikuttavat kuvien sisällön väkivaltaisuus, lasten ikä, ja se kuvataanko niissä yhdyntää vai ovatko ne pelkästään

7.2.2.4. Sukupuoliyhteyden määritelmä

1990-luvun loppupuolella useiden maiden raiskaussäännöksiä uudistettiin ja tässä yhteydessä sukupuoliyhteyden määritelmää myös laajennettiin. Näin tapahtui Suomessakin, kun vuonna 1998 RL 20:10.1:ssä siihen sisällytettiin sekä oraalinen että anaalinen yhdyntä. Määritelmän mukaisesti sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan sukupuolielimellä tapahtuvaa tai sukupuolielimiin kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon. Tämä merkitsee sitä, että myös esineellä tapahtuvaa seksuaalista tunkeutumista sukupuolielimeen pidetään sukupuoliyhteytenä. Aiemmin on oikeustapausten valossa kerrottu myös siitä esineiden kirjosta, mitä vaginaan on raiskauksien yhteydessä työnnetty. Määritelmän mukaisesti pakottaminen anaaliseksiin tullakseen raiskauksena tuomituksi, edellyttää peniksellä tunkeutumista toisen anukseen. Toisin sanoen seksuaalinen tunkeutuminen esineellä toisen peräaukkoon ei ole suomalaisen määritelmän mukaisesti sukupuoliyhteyttä vaan seksuaalinen teko, johon pakottaminen ja sen yritys on kriminalisoitu RL 20:4:ssä. Oikeuskäytännössä ei kuitenkaan yleensä käytetä tätä lainkohtaa, vaan teon katsotaan sisältyvän joko raiskauksen tekotapahtumaan tai sitä pidetään pahoinpitelynä.[502]

Oikeuskäytäntö ei ole aivan kohdallaan silloin, kun kysymyksessä on ollut seksuaalinen tunkeutuminen esineellä toisen anukseen. Jos teko sisällytetään väkivaltaisessa tekotapahtumassa raiskaukseen silloin, kun myös raiskauksen tunnusmerkistö täyttyy, anukseen tunkeutuminen esineellä jää rankaisematta. Jos taas se rangaistaan pahoinpitelynä teolta hävitetään sen seksuaalista integriteettiä loukkaava luonne. Asia on korjattavissa siten, että joko sukupuoliyhteyden määritelmää laajennetaan siten, että se kattaa myös seksuaalisen tunkeutumisen esineellä toisen anukseen,[503] tai nyt epämääräiseksi jäänyt RL 20:4 muotoillaan uudelleen siten, että se nimenomaan tarkoittaa anukseen tunkeutumista muulla kuin sukupuolielimellä ja rangaistusasteikossa otetaan huomioon se, että teko usein on verrattavissa raiskaukseen.

7.2.2.5. Seksuaalisen teon objektivoiminen

RL 20:10.2:ssa on määritelty myös se, mitä seksuaalirikoksia koskevassa luvussa tarkoitetaan seksuaalisella teolla. Vuoteen 2011 saakka määritelmän mukaisesti sillä tarkoitettiin "tekoa, jolla tavoitellaan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä ja joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on

---

poseerauskuvia. Tuomioistuinkäsittelyä varten kuvista tehdään kokonaiskatsaus ja otantojen perusteella kerrotaan, montako tietyn tyyppistä kuvaa materiaali sisältää. – Kuvaaminen voi tapahtua myös Web-kameraa hyväksikäyttäen. Sovellettavaksi silloin tulee RL 20:6 (HelHO:2007:7).

502 Ks. Taulukko 5 tapaus 39, 68 sekä Taulukko 6 tapaus 17. – Yhdessä tapauksessa oli yritetty työntää kynttilä uhrin peräaukkoon, toisessa työnnetty sormi ja kolmannessa pamppu. Viimeksi mainitussa tapauksessa uhri oli kuollut.

503 Kuten edellä on kerrottu Englannin Sexual Offences Act 2003:ssa raiskaussäännös (Part 1, Rape) ei ole sukupuolineutraali, vaan säännöksessä on kriminalisoitu peniksellä tahallisesti tapahtuva penetraatio vaginaan, anukseen tai suuhun. Sen sijaan seuraavassa lainkohdassa, jossa on kriminalisoitu "Assault by Penetration" säännös kattaa penetraation vaginaan tai anukseen ihmisen ruumiinosalla tai jollakin muulla "anything else".

seksuaalisesti olennainen". Hallituksen esityksen mukaan teon tavoitteena täytyi ensiksikin olla seksuaalinen kiihotus tai tyydytys. Toiseksi teon täytyi olla seksuaalisesti olennainen kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen. Jotta määritelmän mukainen teko olisi olemassa, molempien kriteerien täytyi täyttyä eli teon tavoitteena täytyi olla seksuaalinen kiihotus tai tyydytys ja teon tuli olla seksuaalisesti olennainen.[504] Olennaista tässä määritelmässä oli se, miten "tavoite" määriteltiin. Tarkoitettiinko tällä sitä, että tekijän subjektiivisesti täytyi tavoitella seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä, vai tarkoitettiinko sitä, että objektiivisesti katsoen teon tavoitteena täytyi olla seksuaalinen kiihotus tai tyydytys.

Honkasalo ilmaisi asian Schönkea siteeraten selvemmin seuraavasti:

> "Muulla haureudella tarkoitetaan tekoja, jotka terveen käsityksen mukaan objektiivisesti loukkaavat sukupuolisiveellisyyttä ja joihin ryhdytään sukupuolivietin tyydyttämisen tai kiihottamisen tarkoituksessa. Pelkkä objektiivinen tai subjektiivinen puoli ei riitä. Ratkaiseva on käsitys, mikä olisi tavallista siveellistä katsantokantaa edustavalla näkijällä, jos teko hänelle koko merkityksessään, niin hyvin ulkonainen tekeminen kuin tekijän tahdon suuntaus ja mielenlaatu olisivat tunnetut."[505]

Honkasalo ja Schönke määrittelivät "muun haureuden" kolmella kriteerillä: 1. teon täytyi olla objektiivisesti sukupuolisiveellisyyttä loukkaava, 2. tekijän täytyy ryhtyä siihen sukupuolivietin tyydyttämiseksi tai kiihdyttämiseksi ja 3. ulkopuolinen tarkkailija pitäisi tekoa sellaisena teon olosuhteet ja tekijän mielenlaadun tuntiessaan.

Oleellista seksuaalisen teon määrittelyssä ei ole tavoite vaan sana "seksuaalinen". Onko sitä teko, jota objektiivisesti ottaen aina pidetään seksuaalisena kuten sukupuoliyhteys, vai onko se tekijän aivoissa syntynyt tavoite joko saada tai aiheuttaa seksuaalista "kiihotusta tai tyydytystä"? Tällöin ulkoinen teko on ainoastaan ilmaus tästä tavoitteesta tai väline sen saavuttamiseksi. Seksuaalista hyväksikäyttöä koskevissa oikeudenkäynneissä puolustus usein vetosikin siihen, että vaikka teko objektiivisesti ottaen näyttää seksuaaliselta, tekijä subjektiivisesti ei ollut tavoitellut "seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä". Tekijän pään sisässä tapahtuviin aivoituksiin on mahdotonta nykytietämyksellä päästä, joten ulkopuolinen eli rikosprosessissa syyttäjä ja tuomioistuin joutuivat tämän arvion tekemään. Mittapuuna Honkasalon ja Schönken aikana oli ns. "tavallinen siveellistä katsantokantaa edustava näkijä". Siveellisyyden sijasta nykypäivänä korostetaan enemmänkin järkeä, joten mittapuuna nykypäivänä on "a reasonable person", kuten Englannin vuoden 2003 seksuaalirikoslaissa. Englanninkin seksuaalirikoslaista löytyvät Honkasalon aikaiset kolme elementtiä, mutta ne on täysin objektivoitu ja saatettu päätöksenteon kannalta oleellisesti toiseen järjestykseen (Sexual Of-

504 HE 1997 vp s. 188-189.
505 Honkasalo 1960 s. 47.

fences Act 2003):

> 78 "Sexual"
> For the purposes of the Part (except section 71), penetration, touching or any other activity is sexual if a reasonable person would consider that -
> (a) whatever its circumstances or any person´s purpose in relation to it, it is because of its nature sexual, or
> (b) because of its nature it may be sexual and because of its circumstances or the purpose of any person in relation to it (or both) it is sexual.

Kuten yllä olevan lainkohdan formuloinnissa näkyy, kysymyksessä on ennemminkin päätöksentekojärjestystä koskeva sääntö kuin seksuaalisen teon määritelmä. Siinä on annettu ohje, missä järjestyksessä tuomioistuimen täytyy pohtia seksuaalisuutta, silloin kun se on rikoksen tunnusmerkki. Ensiksi täytyy arvioida, pitääkö järkevä ihminen "reasonable person" käyttäytymistä luonteeltaan seksuaalisena. Tätä kutsutaan objektiiviseksi testiksi ja se perustuu siihen, että käyttäytymistä pidetään läpinäkyvästi eli transparentisti seksuaalisena riippumatta ympäröivistä olosuhteista tai syytetyn tarkoituksista (78 a). Jos käyttäytyminen on ambivalenttia eli se voi olla luonteeltaan seksuaalista tai olla olematta sitä, silloin sovelletaan seuraavaa lainkohtaa (78 b). Olosuhteet tai tekijän tarkoitus tai kummatkin tulevat silloin tarkastelun kohteeksi ratkaistaessa sitä, pidetäänkö käyttäytymistä seksuaalisena vai ei. Tällainen tilanne voi syntyä lääketieteellisten tutkimus- ja hoitotoimenpiteiden kohdalla esimerkiksi ryhdyttäessä vaginaaliseen penetraatioon. Tällöin joudutaan tarkastelemaan toimenpiteen olosuhteita ja lääketieteellisen toimijan tarkoitusta. Kolmanneksi lainkohdan teksti merkitsee sitä, että toimintaa joka ilmenemismuodoltaan ei ole seksuaalista, ei voida sellaiseksi määritellä vain olosuhteiden ja/tai tekijän tarkoituksen perusteella.[506]

Seksuaalisen teon käsitettä on pohdittu mm. työturvallisuusrikoksen ja työsyrjinnän yhteydessä (KKO 2010:1), mutta useammin siihen on jouduttu ottamaan kantaa lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeneissa jutuissa. Näin tapahtui myös vuonna 2005, kun korkein oikeus antoi päätöksensä ns. kielisuudelmajutussa (KKO:2005:93):

> Isä oli antanut 3-8-vuotiaille pojilleen toistuvasti pitkiä kielisuudelmia, joihin oli liittynyt suunympäristön nuoleskelua, sekä hyväillyt heidän vartaloaan. Isän oman kertomuksen mukaan pojat olivat halunneet suudella häntä suu vasten suuta, poskelle ja niskaan. Suukot saattoivat kestää arviolta noin 20-25 sekuntia suun ollessa suuta vasten. Todistajana kuultu perhetukikeskuksen edustaja kertoi syytetyn ottaneen kiinni toisen poikansa päästä, kääntäneensä sitä ylöspäin ja

506 Temkin and Ashworth 2004 s. 331-332.

> suudelleensa poikaa huomiota herättävän pitkään ja hartaasti kielisuudelmalla. Toinen todistaja kertoi isän päiväkodissa työntäneensä kielensä ulos ja liponeensa toisen pojan suun ympäristöä, mutta tällöin ei ollut kyse suukottelusta. Isä itse myönsi suudelleensa poikia suulle, mutta kiisti puheet suudelmista ja nuoleskelemisesta pahansuopina valheina.[507]

Korkein oikeus perusteli päätöstään seksuaalisen teon käsitteellä seuraavasti: Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan rikostunnusmerkistön perusedellytyksenä on se, että tekijä tavoittelee teollaan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä ja että tämä voidaan todeta tai päätellä teon laadusta tai muista olosuhteista. Tässä tapauksessa ei kuitenkaan oltu esitetty näyttöä siitä, että A olisi ollut seksuaalisesti kiihottunut ollessaan tekemisissä lasten kanssa, joten korkein oikeus katsoi, ettei teolla ollut seksuaalista luonnetta, minkä vuoksi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rikostunnusmerkistön ei näytetty täyttyneen.[508] Käräjäoikeus oli aikanaan päätynyt samalle kannalle kuin korkein oikeus, mutta Vaasan hovioikeus sen sijaan katsoi, että pitkät kielisuudelmat ja niihin liittyvä vartaloiden hyväileminen eivät normaalisti kuulu vanhempien ja lasten väliseen kanssakäymiseen. Tahallisuuden suhteen käräjäoikeus vastaavasti katsoi, että tekojen tekeminen valvojankin nähden osoitti, ettei tekijä ollut mieltänyt niitä seksuaalisiksi teoiksi, jotka olisivat omiaan vaikeuttamaan lasten kehitystä. Hovioikeus oli tässäkin suhteessa päinvastaisella kannalla ja katsoi, että tekijän oli täytynyt käsittää, että hän menettelyllään oli syyllistynyt sellaiseen seksuaaliseen tekoon, joka oli ollut omiaan vahingoittamaan lasten kehitystä.

Oleellista kyseisessä tapauksessa oli se, pidettiinkö ns. pitkiä kielisuudelmia seksuaalisina tekoina vai ei. Epäilemättä RL 20:10.2:n sanamuoto johti siihen, että seksuaalisen teon määrittely tapahtui koettamalla olosuhteista ja teon laadusta päätellä tekijän subjektiivista seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä tai pyrkimystä niihin. Kuten tämän tutkimuksen oikeustapausmateriaalista voi havaita, seksuaalisilla teoilla tavoitellaan kuitenkin usein aivan jotain muuta kuin seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä. Seksuaalisilla teoilla voidaan paitsi hakea henkilökohtaista seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä, myös kiduttaa, nöyryyttää, pahoinpidellä tai pilkata. Tekijä voi nauttia siitä, mutta hän voi myös inhota sitä. Seksuaalisiin

507 Syytteessä mainitut teot tapahtuivat vuosina 1996-2001 ja pojat olivat syntyneet vuosina 1993 ja 1995. Isä oli poikien syntyessä viisissäkymmenissä ja äiti, joka oli ulkomaalainen, häntä puolta nuorempi. Vaimo muutti miehensä luota pois vuonna 2001, jolloin pojat olivat 6- ja 8-vuotiaita. Käräjäoikeus antoi päätöksensä 8.10.2003, Vaasan hovioikeus 7.6.2004 ja Korkein oikeus 5.9.2005, jolloin pojat olivat jo 10- ja 12-vuotiaita.

508 Asian ratkaisivat oikeusneuvokset Gustaf Möller, Mikko Tulokas, Lauri Lehtimaja, Pasi Aarnio ja Hannu Rajalahti. Esittelijänä oli Pekka Haapaniemi. – Myös tapauksessa KKO:2011:34 (ään.) sovellettaessa vielä vuoden 1998 lainsäädäntöä korkein oikeus katsoi, ettei pienten lasten saattaminen katselemaan vanhempiensa seksuaaliakteja täyttänyt seksuaalisen teon määritelmää mm., koska lasten olemisella katselijoina ei ollut tarkoitus lisätä seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä.

tekoihin voi liittyä siis monenlaisia motiiveja ja tarkoituksia.[509]

Suojeltavan oikeusintressin kannalta tekijän motiivin varaan ei yksinomaan voida rakentaa seksuaalisen teon käsitettä. Vuonna 2007 valtakunnansyyttäjä esittikin RL 20:10.2:sta poistettavaksi määritelmän alkuosan eli lausuman siitä, että teolla "tavoitellaan seksuaalista kiihotusta ja tyydytystä".[510] Valtakunnansyyttäjän muutosesityksessä viitattiin myös hovioikeuden ratkaisuun, jossa syyte oli hylätty tapauksessa, jossa mieshenkilö oli uimahallin altaassa työntänyt sormensa useasti 10-vuotiaan pojan peräaukkoon. Hovioikeus viittasi korkeimman oikeuden em. kielisuudelmaratkaisuun (KKO:2005:93), eikä pitänyt tekoa seksuaalisen kiihotuksen tai tyydytyksen tavoitteluna.[511]

Muutos tehtiin määritelmään vuonna 2011 ja se objektivoi seksuaalisen teon käsitteen, jolloin edellä mainituissa tapauksissakin ensin joudutaan ratkaisemaan se, pidetäänkö tekoja seksuaalisina ja sen jälkeen syyllisyysopin kautta arvioimaan tekijän henkilökohtainen syyllisyys.[512]

Lääketieteellisten hoitotoimenpiteiden kohdalla joudutaan tämän mukaisesti arvioimaan, pidetäänkö tiettyä toimenpidettä lääketieteellisenä vai seksuaalisena tekona. Jos se voi olla kumpaakin, silloin joudutaan tarkastelemaan teko-olosuhteita ja tekijän tarkoitusta. Jos sen sijaan lääkärin toimenpide yksiselitteisesti ei kuulu lääketieteellisten toimenpiteiden joukkoon, kuten esimerkiksi "nännien imeminen", asia ratkeaa jo sillä, että tekoa pidetään seksuaalisena (KKO:2011:1).[513]

7.2.2.6. Raiskauksen rangaistusarvo

Kriminalisoineilla pyritään tällä hetkellä vaikuttamaan kansalaisten käyttäytymiseen ja suojelemaan yksityisiä, yhteisöllisiä tai vaikkapa valtion tai kansainvälisen yhteisön intressejä. Niinpä raiskauskriminalisointienkin taustalta aina on löydettävissä suojeltava oikeushyvä, intressi tai kohde. Tämä intressi ei kuitenkaan ole ollut muuttumaton, vaan on vaihdellut historian kuluessa. Kysymys kuuluukin, kenen intressejä raiskauskriminalisoinneilla on suojeltu ja kuvastavatko raiskauksista tuomitut rangaistukset suojeltavan oikeushyvän tai intressin arvoa. Rikoslaissa suojeltavat intressit on arvotettu myös siten, että arvokkaampien intressien loukkauksilla on korkeampi rangaistusarvo kuin vähäisemmillä loukkauksilla. Lainsäätäjä rangaistusasteikoillaan ja tuomarit rangaistuksen mittaamisellaan osoittavat teon rangaistusarvon. Kriminalisointien ja tuomioiden taustalla on mo-

509 Ks. esim. viite s. 63.

510 OM 34/2010 s. 28-32.

511 Utriainen 2012 s. 280-282.

512 HE 282/2010 vp s. 8-9 ja 109-110.

513 Oikeuskäytännöstä löytyy myös osteopatiaa koskeva oikeustapaus. Itä-Suomen hovioikeus perusteli vuonna 2008 osteopaattista hoitoa koskeneessa päätöksessään seksuaalisen teon olemattomuutta tuolloin voimassa olleella vaatimuksella seksuaalisen kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelusta. Hovioikeus perusteli päätöstään myös sillä, että asiassa esitetyn selvityksen perusteella klassisessa osteopatiassa voidaan antaa hoitoa, jossa hoitaja koskee hoidettavaa genitaali- ja rintojen alueella (I-SHO:n 2008:3). Olisi ollut mielenkiintoista lukea hovioikeuden perusteluista myös yksityiskohtaisemmin, mihin selvitykseen hovioikeus tässä suhteessa nojautui.

raalinen moitittavuus, joka seksuaalirikoksissa on usein ollut hyvin korostunut.

Kuten edellä olemme todenneet, raiskaussäännöksillä on suojeltu historian kuluessa mitä erilaisimpia intressejä, kuten perheen ja suvun valta-asemaa, yleistä naisrauhaa, naisten fyysistä koskemattomuutta ja yksilön seksuaalista integriteettiä. Raiskaussäännöksen suojeluintressi on kulkenut yhteisöllisestä intressistä kohti individuaalista yksityistä intressiä, joka on jokaisen kansalaisen oikeus määrätä omasta seksuaalikäyttäytymisestään. Tämä on samalla sekä rajoitus että oikeus, koska myös toisten itsemääräämisoikeutta täytyy kunnioittaa. Moraalisessa moitteessa, kriminalisoinnissa ja rangaistuksen määräämisessä realisoituu kulloisenkin yhteiskunnan arvomaailma, jota rikoslainsäädäntö omalta osaltaan pitää pystyssä. Erityisen selvästi tämä arvosidonnaisuus näkyy tällä hetkellä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä, jonka mukaan tehokas kansalaisten suojelu raiskauksilta ja seksuaalisilta hyväksikäytöiltä edellyttää rikosoikeudellisia toimenpiteitä. Rikosoikeus on toisin sanoen väline ihmisoikeuksien suojelemiseksi.

Raiskauksen abstraktinen rangaistusarvo on historian kuluessa vaihdellut nollasta kuolemanrangaistukseen. Rangaistusarvo on määräytynyt lähinnä kahdella kriteerillä: kulloinkin käytettävissä olevalla seuraamusvalikoimalla ja puolustettavan intressin painoarvolla. Jokainen aikakausi on tuottanut omat rangaistusvalikoimansa, valtajärjestelmänsä ja arvomaailmansa mukaisesti. Niinpä raiskauksestakin on toisinaan selvinnyt rahallisella korvauksella, toisinaan ruumiinrangaistuksella tai vapausrangaistuksella. Paitsi rangaistusjärjestelmän kehitysvaiheet raiskauksen rangaistusarvoon on vaikuttanut suuresti se, miten arvokkaana suojeltavaa intressiä tai oikeushyvää on pidetty. Tässä suhteessa näyttää olleen merkitystä sillä, kenen intressistä tosiasiassa on ollut kysymys. Rangaistukset ja muut seuraamukset olivat hyvin konkreettisia niin kauan, kun suojeltavan intressin haltijana oli suku, perhe tai aviomies. 1800-luvun lopussa, kun Suomen ensimmäinen rikoslaki säädettiin, loukkausobjektina oli jo itse raiskattu henkilö ja hänen intressinsä. Samanaikaisesti siirryttiin määräaikaisiin vapausrangaistuksiin ja rangaistusarvot putosivat rajusti varsinkin silloin, kun kysymyksessä oli nuori nainen, ja ne näyttivät häviävän lähes kokonaan, jos hän oli "siveettömyyteen antautunut".

Raiskauksen rangaistusarvoon ovat vaikuttaneet toisen maailmansodan jälkeen myös kriminalipoliittiset suuntaukset ja Suomessa 1960-luvulta alkaen pyrkimys vankeusrangaistuksen vähentämiseen, jolloin huomio useiksi vuosikymmeniksi lähes yksinomaan keskitettiin rikoksentekijään. Vuonna 1982 julkaisemansa kirjan alussa Pirkko Viitanen kertookin, kuinka Helsingin yliopistossa vuonna 1976 raiskaustapausta käsitellessään opiskelijat päätyivät ehdolliseen rangaistukseen asteikon alalaidalle. Luennoitsijan ihmetellessä ratkaisua Viitanen kertoo kuinka:

> "Me naiset hymyilimme tyytyväisinä. Olimme mielestämme osoittaneet edistyksellisyytemme asettumalla tapauksessa tekijän puolelle. Mielestämme sukupuolemme ei ehdottomasti saanut vaikuttaa, eikä vaikuttanut, tuomioomme. Sitä paitsi - nainenhan oli lähtenyt vapaa-

ehtoisesti miehen mukaan..."[514]

Raiskauksen konkreettinen rangaistusarvo tulee näkyviin tietysti annetuissa tuomioissa rangaistuksia mitattaessa. Rikoslakiprojektin seksuaalirikostyöryhmä selvittelikin vuonna 1993 rangaistuskäytäntöä 1980-luvulla. Väkisinmakaamisista tuomittiin tuolloin ehdollista vankeutta noin puolessa tai 2/3 tapauksista. Tyypillinen rangaistus oli tuolloin 12-17 kk. Lapsiin kohdistuneissa haureuksissa myös yli puolessa seurauksena oli ehdollinen vankeus, joissakin tapauksissa törkeissäkin tekomuodoissa.[515]

Korkein oikeus on myös antanut vuonna 2011 lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan ratkaisun, jossa kysymys oli rangaistuksen mittaamisesta ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän tekomuodon välisestä rajasta. Lapsen rintojen ja sukuelinten koskettelu ilman väkivaltaa yhdessä muiden lieventävien seikkojen kanssa johti ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja RL 20:6:n soveltamiseen RL 20:7:n sijasta (KKO:2011:10 ään.).

Rangaistustaso on seksuaalirikostyöryhmän esittämistä ajoista kuitenkin hieman noussut: vuonna 2010 yli puolet raiskauksista tuomituista rangaistuksista oli ehdottomia vankeusrangaistuksia (62 %). Yksittäisrikoksen keskirangaistus oli 20 kk. Törkeitä raiskauksia tuomittiin 12 kpl, joista kaikissa ehdoton vankeusrangaistus. Yksittäisrikoksen keskirangaistus oli n. 2 v 3 kk. Pakottamisesta sukupuoliyhteyteen (RL 20:3) määrättiin keskimäärin 8 kk vankeutta ehdollisena (37 kpl). Vuonna 2004 tehdyn selvityksen mukaan rangaistuskäytäntö oli viiden vuoden aikana kiristynyt keskimäärin 6 kuukaudella. Tämän jälkeen rangaistuskäytäntö Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen selvityksen mukaan näytti lieventyneen sekä rangaistuslajien valinnan että keskirangaistuksen osalta. Tunnusmerkistön valinnassa lievimmän tekomuodon eli sukupuoliyhteyteen pakottamisen osuus raiskausrikoksista oli vuosina 2004-2007 lisääntynyt selvästi. Näistä rikoksistahan kaikista on tuomittu ehdollista vankeutta.[516]

Tapausten vähäinen lukumäärä vaikeuttaa vuositasolla tehtäviä rangaistuskäytännön vertailuja varsinkin törkeiden raiskausten osalta. Keskirangaistuksissa voi eri vuosien rikostilastoissa olla suuriakin vaihteluita, jos vuoteen sattuu muutama törkeä raiskaustapaus, josta tuomitaan 5-10 vuoden vankeusrangaistus.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos esittää rangaistusjärjestelmän kehityksen tilas-

514 Viitanen 1982 s. 7, vrt. viite 451. - Joissakin tapauksissa rikoksen törkeyden ja rangaistuksen välinen suhde häipyi kokonaan, kuten tapauksessa, jossa Leif Sevon jätti rangaistukseen tuomitsematta raiskaukseen ja sen yritykseen syyllistyneen koulupojan, joka kahtena yönä oli puukolla hyökännyt tuntemattomien naisten kimppuun. Tekoa pidettiin ymmärtämättömyydestä johtuvana. (Helsingin kihlakunnanoikeus 10.6.1970 § 201).

515 Seksuaalirikostyöryhmä 1993 (Kansio). - Seksuaalirikostyöryhmä keräsi materiaalia työhönsä Pohjoismaista, Hollannista ja Itävallasta sekä kartoitti Euroopan unionin komission suosituksia. Tuohon aikaan tiedustelut lähetettiin vielä kirjeitse, kuten 11.1.1993 tiedusteltaessa Saksan oikeusministeriöltä: "Olisimme samalla tiedustelleet, onko Saksassa kiinnitetty erityishuomiota naisiin kohdistuvaan väkivaltaan ja pohdittu laajempia lainsäädäntöhankkeita." - Ks. myös KKO:2005:53 korkeimman oikeuden rangaistuskäytännöstä.

516 Rikollisuustilanne 2011 s. 376-377.

tokeskuksen tuottamien kvantitatiivisten lukujen valossa. Näillä selvityksillä on ollut oikeuskäytäntöä yhtenäistävä ja yksipuolistava vaikutus varsinkin silloin, kun taustamateriaali on ollut salaista. Kriminaalipolitiikan tulisi kuitenkin toteuttaa myös muita päämääriä kuin rangaistuskäytännön matemaattista yhtenäisyyttä. Sen tulisi esimerkiksi tuottaa ratkaisuja, joita pidetään oikeudenmukaisina ja jotka edistävät yhteiskunnan arvopäämääriä.[517] Silmiinpistävää Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen metodologisessa ja temaattisessa lähestymistavassa on ollut myös ulkomaisen vertailevan aineiston niukkuus. Varsinkin rangaistuskäytännön vertailua on vältetty jopa siinä määrin, että se tuntuu jo tarkoitushakuiselta. Sen sijaan naistutkimukseen orientoitunut raiskausta koskeva ja sitä sivuava tutkimus on Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa samoin kuin muualla lisääntynyt pysyen erillään kriminaalipoliittisesta rangaistusjärjestelmää koskevasta pohdinnasta.[518]

Oikeusministeriö antoi keväällä 2010 Oikeuspoliittiselle tutkimuslaitokselle tehtäväksi selvittää yksityiskohtaisesti raiskausrikosten rangaistuskäytäntöä ja siinä tapahtuneita muutoksia. Tulokset osaltaan vahvistivat rangaistusasteikon käytön kapea-alaisuutta: vakavammat fyysiset vammat nostivat vankeusrangaistusta yli vuodella ja psyykkiset vammat noin neljällä kuukaudella.[519] Kolmea neljästä raiskauksesta, jossa tappouhkausta oli tehostettu teräaseella, pidettiin törkeinä raiskauksina. Tämä merkitsee sitä, että vaikka tappouhkauksessa oli käytetty teräasetta, neljäsosassa tapauksista tekoa ei pidetty törkeänä raiskauksen. Jengiraiskauksista eli tapauksista, joissa tekijöitä oli useampia ja joihin liittyi vapaudenriistoa, puolet arvioitiin törkeiksi. Pitkään kestäneistä raiskauksista vain 1/3 ja useampaan uhriin kohdistuneista raiskauksista 1/4 tuomittiin törkeinä raiskauksina. Tulokset osoittavat raiskaussäännöksen (RL 20:1) laaja-alaisuutta ja törkeän raiskauksen (RL 20:2) kapea-alaisuutta.[520] Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen selvitys osoitti sinänsä siirtymistä kohti analyyttisempää ja kokonaisvaltaisempaa oikeustapausten käsittelyä.

Raiskaajien uusintarikollisuutta ja vankeusrangaistuksen kehittämismahdollisuuksia koskeva tutkimus onkin jäänyt lähinnä oikeusministeriön muiden yksiköiden varaan. Aikanaan vankeinhoito-osasto julkaisikin kattavan kartoituksen seksuaalirikosten uusimisen vähentämiseen tähtäävistä työmuodoista ja ohjelmista eri maissa.[521] Myös kansalaisjärjestöistä Amnesty International on ollut aktii-

517 Vrt. Lappi - Seppälä - Hinkkanen 2004 s. 65-66.

518 Naisnäkökulma on tullut esiin parisuhde- ja uhritutkimuksissa, joissa on käsitelty myös raiskausrikosten prosessuaalista käsittelyä rikosprosessin eri vaiheissa. - Ks. Honkatukia, "Ilmoitti tulleensa raiskatuksi" (Oikeus 2001:2); Siren - Honkatukia (toim.) Suomalaiset väkivallan uhreina (2005); Kainulainen, Raiskattu? (2004); Piispa - Heiskanen - Kääriäinen - Siren, Naisiin kohdistunut väkivalta (2005). - Naistutkimuksen puolella on julkaistu myös raiskausta ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskeneita selviytymiskertomuksia. - Kaukonen (toim.), Raijas; Silver, Valkama, Seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö. Selviytymiskertomuksia. 2003; Laitinen, Merja, Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. 2004.

519 Selvityksiä raiskausrikoksista 13/2012 s. 80-81, 93.

520 Ibid. s. 99.

521 Koikkalainen, Sari, Vankeinhoidon aikana järjestettävä seksuaalirikoksista tuomituille tarkoitettu toiminta. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston julkaisuja 2/1998. Ks. myös Stoat,

vinen julkaistessaan vuonna 2008 ja 2010 pohjoismaisen raportin raiskauksesta ja ihmisoikeuksista Pohjoismaissa.[522] Vertailevan tutkimuksen tulisi kuulua myös oikeusministeriön oman sektoritutkimuslaitoksen eli Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen metodivalikoimaan, sillä laitoksenhan tulisi tuottaa laajasti ja monipuolisesti materiaalia kriminaalipoliittisen päätöksenteon tarpeisiin.

7.2.2.7. Rangaistusten mittaamisohjeet raiskauksissa

Tällä hetkellä uusitut raiskaussäännökset lähtevät siitä, että suostumuksen puute on oleellinen raiskauksen tunnusmerkki eikä väkivalta. Suomen raiskaussäännösten törkeysluokitus on tehty käytännössä käytetyn väkivallan intensiteetin mukaan lukuun ottamatta vuoden 2011 RL 20:1:n 2. momenttia. Lähinnä suostumuksen puutteelle rakentuva tunnusmerkistö on ns. lievä raiskaus eli pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:3), jossa rangaistusasteikko on enintään 3 vuotta vankeutta. Tämän tutkimuksen hovioikeusmateriaalissa rangaistus on käytännössä aina ollut ehdollinen (20 pvä-1 v 4 kk). Tällä hetkellä ehdollisista vankeusrangaistuksista pannaan täytäntöön vain muutama prosentti. Käytännössä ehdollinen vankeusrangaistus onkin varoitus ja siinä mielessä sakkorangaistusta lievempi. Tosiasiallinen rangaistus syytetylle on prosessiin joutuminen ja siitä aiheutuvat kustannukset vahingonkorvauksineen. Kaikissa ns. lievän raiskauksen tapauksissa rikoksen uhri on kuitenkin selvästi ilmaissut, ettei hän halua sukupuoliyhteyttä ja kaikissa tapauksissa uhriin oli tartuttu ja käytetty fyysistä voimaa pakottamisessa.[523]

Suostumuksen puute tuli vuoteen 2011 saakka ilmi myös seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa säännöksessä silloin, kun sitä sovelletaan nukkuvaan tai tiedottomassa tilassa olevaan (RL 20:5.2). Rangaistusasteikko oli sakkoa tai vankeutta enintään 4 vuotta. Hovioikeusmateriaalin kolmessa tapauksessa yhdessä syyte oli hylätty, yhdessä tuomittu sakkoa (80 ps) ja yhdessä 10 kuukautta ehdotonta vankeutta. Sakkotapauksessa uhri oli ollut humalassa. Tapaukset olivat erityyppisiä ja rangaistusten hajonta oli suurempaa kuin RL 20:3:n seksuaaliseen tekoon pakottamistapauksissa.[524]

Jos ilman suostumusta tapahtuvalle sukupuoliyhteydelle yritetään vuoteen 2011 saakka voimassa olleen rikoslainsäädännön vallitessa antaa jokin rangaistusarvo, ei se kovin korkeaksi nouse. Rangaistusta mitattaessa väkivallalla on ollut ratkaiseva merkitys eikä niinkään ihmisen selvästi ilmaisemalla tahdolla. Rangaistusta arvioitaessa näyttää edelleen olevan merkitystä myös sillä, onko nainen ollut humalassa, onko hän lähtenyt jatkoille ravintolasta ja onko raiskaaja hänen nykyinen tai entinen kumppaninsa.

Taija, Laajasalo, Taina - Häkkänen, Helinä, Tuhopolttajien, raiskaajien ja lähestymiskieltoon määrättyjen henkilöiden uusintarikollisuus. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2005.

522 Amnesty International. Case Closed. Rape and Human Rights in the Nordic Countries 2008 ja 2010.

523 Taulukko 7 tapaukset 1-13.

524 Ibid: Neljäs tapaus oli joukkoraiskaustyyppinen, jossa 2 henkilöä pahoinpitelyin ja uhkauksin pakottivat uhrin alistumaan siihen, että taskulampun varsi työnnettiin useita kertoja emättimeen. Rangaistukset olivat 1 v 6 kk ja 10 kk ehdotonta vankeutta.

Kuten edellä on esitetty ja oikeustapausmateriaalista käy ilmi Suomessa tuomitaan raiskauksena eikä törkeänä raiskauksena usein tapauksia, jotka sisältävät tai joihin liittyy erittäin törkeää väkivaltaa. Tekotapansa puolesta useat tapaukset olisivat kuuluneet törkeän raiskauksen kategoriaan. Oikeuskäytännössä kuitenkin RL 20:1:n tunnusmerkistö on soveltamisalaltaan tullut erittäin laajaksi. Osaltaan tämä johtuu RL 20:2:n törkeän raiskauksen tunnusmerkistöstä, jonka kriteerit on otettu suoraan törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistöstä. Törkeyden aste on määritelty niin korkeaksi, että uhrin täytyy olla lähes hengen- tai elinikäisen ruumiinvamman vaarassa.

Kysymys siitä, miten korkealle seksuaalinen itsemääräämisoikeus ja integriteetti arvostetaan, tulee konkreettisesti esille arvioitaessa vankeusrangaistuksen ehdollisuutta tai ehdottomuutta. RL 6:9:n mukaan vankeusrangaistus voidaan määrätä ehdolliseksi, "jollei rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevän tekijän syyllisyys tai tekijän aikaisempi rikollisuus, edellytä ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitsemista." Ehdollista vankeusrangaistusta ensikertalaiselle voidaan suositella tuottamuksellisissa ja massarikoksissa sekä moitittavuusarvoltaan vähäisissä rikoksissa. Sen sijaan on absurdia käyttää ensikertalaisuutta rangaistuslajin tai määrän lieventämisperusteena törkeissä rikoksissa. Ikään kuin rikoksentekijä saisi etua siitä, ettei hän ole sattunut elämänsä varrella aikaisemmin syyllistymään törkeään pahoinpitelyyn tai raiskaukseen. Törkeät rikokset ovat kuitenkin siinä määrin harvinaisia, ettei niihin sattumalta lipsahda. Jos törkeistä rikoksista annetaan ehdollisia vankeusrangaistuksia, samalla hävitetään rikoksen törkeysasteen ja rangaistuksen välinen yhteys.

Kun katsoo vuonna 2003 säädetyn rikoslain 6 luvun rangaistuksen mittaamiskriteereitä, ne ovat hyvin tekijäkeskeisiä ja suurin osa niistä koskee rangaistuksen lieventämistä. Koventamisperusteena mainitaan ainoastaan suunnitelmallisuus, rikoksen tekeminen palkkiota vastaan, rasismi ja samankaltaisen rikoksen uusiminen tai ilmeinen piittaamattomuus lain kielloista ja käskyistä (RL 6:5). Yleisperiaatteena kuitenkin yhä mainitaan oikeudenmukaisuus suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttimiin sekä syyllisyyteen (RL 6:4).

Paitsi koventamisperusteet myös törkeän raiskauksen kriteerit nostavat raiskauksen ankarammin rangaistavaan luokkaan ja nämä kriteerithän ovat suunnilleen samat kuin törkeässä pahoinpitelyssä eli vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, erityisen raaka, julma tai nöyryyttävä tekotapa, ampuma- tai teräaseen ym. käyttäminen ja se, että rikoksen tekevät useat tai sillä aiheutetaan erityisen tuntuvaa henkistä tai ruumiillista kärsimystä (RL 20:2). Kun tähän lisää vielä se, että hallituksen esityksessä nöyryyttävänä tapana pidetään myös sitä, että raiskaus tapahtuu uhrille läheisten ihmisten nähden (HE 6/1997 vp. s. 174.), raiskauksen suomalaiset rangaistusta nostavat perusteet ovatkin kasassa.

Jos vertaamme suomalaista lainsäädäntöä tässä suhteessa esimerkiksi Ranskan ja Britannian 2000-luvun normeihin löytyy paljon yhtäläisyyksiä mutta myös eroja. Elinkautinen maksimirangaistus on Ranskassa varattu raiskauksille, joihin

liittyy tai joita edeltää tai seuraa kidutusta tai raakuutta "d´actes de barbaric" ja kolmenkymmenen vuoden vankeusrangaistus raiskaukselle, joka on aiheuttanut uhrin kuoleman. Seuraavassa kategoriassa löytyvät varsinaiset törkeän raiskauksen kriteerit, joita ovat mm. teon kohdistuminen alle 15-vuotiaaseen tai teon kohdistuminen ikänsä, sairautensa, heikkoutensa, fyysisen tai psyykkisen vammaisuutensa tai raskautensa vuoksi tekijän tieten erityisen haavoittuvaan henkilöön. Auktoriteettiaseman väärinkäyttäminen raiskausrikoksissa on tällainen seikka samoin kuin teon kohdistaminen uhriin tämän seksuaalisen orientoitumisen vuoksi. Myös kontaktin solmiminen uhriin netin kautta kuuluu tähän kategoriaan.[525]

Englannissa "The Sentencing Advisory Panel" julkaisi kesällä 2005 raiskausta koskevat rangaistuksen mittaamisohjeet.[526] Näihinkin kriteereihin sisältyy useita samoja kohtia kuin Suomenkin koventamisperusteissa. Poikkeuksena se, että raiskauksen toistamista pidetään koventamisperusteena, seikka joka on täysin päinvastainen, kuin esimerkiksi Törnuddin esittämä mielipide rikoslakiprojektin johtoryhmässä (viite 483). Koventamisperusteena mainitaan myös se, että uhri on kovin vanha tai kovin nuori tai muuten haavoittuva. Rangaistuksen lähtökohta ilman lieventäviä tai koventavia seikkoja on 5 vuotta vankeutta.

Britannian mittaamisohjeissa on mielenkiintoista myös se, miten rangaistusta lieventävät tekijät on esitetty. Luettelossa mainitaan paitsi lieventäviä tekijöitä, myös tekijöitä, joista nimenomaan sanotaan, etteivät ne lievennä rangaistusta.[527] Nimenomaisesti mainitaan, ettei se seikka, että uhri on asettanut itsensä vaaralle alttiiksi, ole lieventävä tekijä. Myös uhrin aikaisemmat seksuaaliset kokemukset ovat irrelevantteja. Koska Britannian vuoden 2003 seksuaalirikoslain raiskaussäännös perustuu suostumuksen puuttumiselle, seuraava kohta koskeekin sitä, miten tekijä on saattanut uskoa uhrin suostuneen sukupuoliyhteyteen. Ohjeessa nimittäin sanotaan, että jos uhri on käyttäytynyt sellaisella tavalla, joka on johtanut siihen, että tekijä on uskonut tämän suostuneen sukupuoliyhteyteen, tällä seikalla on rangaistusta jonkin verran lieventävä vaikutus. Samoin tekijän aikaisempi hyvä käytös saattaa vaikuttaa rangaistusta hieman lieventävästi. Englantilaisessa järjestelmässä "Guilty Plea" sen sijaan on selvästi rangaistusta alentava tekijä. Toisin sanoen jos rikoksentekijä myöntää tehneensä rikoksen, se on brittiläisessä järjestelmässä rangaistuksen alentamisperuste.

Rikosoikeudelliset järjestelmät eroavat toisistaan, mutta tästä huolimatta on silmiinpistävää, että Ranskassa ja Englannissa rangaistuksen mittaaminen on eriytynyt normitasolla siten, että raiskauksen erityispiirteet on otettu huomioon myös uhrin kannalta. Ranskan rikoslaissa raiskauksen kohdalla mainitaan kymmenkun-

525 www. Legifrance. gouv.fr. Section 3: Des agressions sexuelles. Article 222-24 En savoir plus sur cet article... Modifié par Loi 2007-297 2007-03-05 art. 54 3° JORF 7 mars 2007.

526 Sentencing Guidelines Council. Rape. R v Billiam (1986) 8 Cr. App. R. (S) 48.

527 Ibid.: Mitigating factors. The fact the victim may be considered to have exposed herself to danger is not a mitigating factor. The victim´s previous sexual experience is irrelevant. If the victim behaved in a manner calculated to lead the offender to believe she would consent to intercourse, there should be some mitigation of the sentence. Previous good character of the offender is of only minor relevance.

ta tekijää, jotka vievät rikoksen törkeämpään kategoriaan. Vastaavasti brittiläisissä rangaistuksen mittaamisohjeissa hyvin konkreettisesti ohjataan tuomioistuinta siinä suhteessa, mitä rangaistuksen korottamisperusteena voidaan ottaa huomioon ja mitä ei. Kummallekin on yhteistä se, että raiskauksen uhrin haavoittuva asema on nimenomaan normitasolla huomioitu.

Suomessa puolestaan rikoslain 6 luvun rangaistuksen koventamis- ja lieventämisperusteet rakentuvat toisin. Samoin RL 20:2:n törkeän raiskauksen kriteerit rakentuvat suurelta osin tekotavan, seurauksen ja välineen kriteereille, jota kokonaisharkintaklausuuli vielä hämärtää. Rikoksen uhriin ja hänen kokemuksiinsa viittaavat seikat löytyvät Suomessa lähinnä hallituksen esityksestä. Vaikkakin lakien tosiasiallisen sisällön säätäminen hallitusten esitysten perusteluilla on Suomessa varsin yleistä, legaliteettiperiaatteen kannalta oikeampi ratkaisu olisi se, että lain oleellinen sisältö ilmaistaan lakitekstissä, jota kulloisetkin tuomioistuimet omana aikanaan soveltavat ja tulkitsevat.

Ja lopuksi

Mitä tämän kirjan pitkä odysseia raiskauksen historiaan ja nykypäivään meille opettaa?

Ainakin sen, että kukin aikakausi määrittelee ja rankaisee omat rikoksensa valtarakenteensa ja arvomaailmansa mukaisesti.

Ja sen, että maailmassa voi tapahtua mitä tahansa, jolleivät ne, joilla on valta määrätä rikoksista, tahdo nähdä tekoja rikoksina.

TAULUKOT

Taulukko 1. Poliisin tietoon tulleet rikokset: Väkisinmakaaminen/siveellisyysrikokset vuosina 1927-1964

A	B	C	D	E	F
	Yhteensä C+D+E	Väkisin makaaminen	Lapseen kohdistuva haureus	Muut siveellisyysrikokset	RL 20 luku (39/1889) Yhteensä
1927	..	77	..	..	240
1928	..	77	..	..	160
1929	..	94	..	..	175
1930	..	104	..	..	184
1931	..	80	..	..	189
1932	..	77	..	..	233
1933	..	76	..	..	255
1934	..	93	..	..	341
1935	..	90	..	..	398
1936	..	91	..	..	424
1937	..	88	..	..	399
1938	..	83	..	..	334
1939	..	80	..	..	297
1940	..	47	..	..	173
1941	..	41	..	..	197
1942	..	48	..	..	145
1943	..	70	..	..	255
1944	..	86	..	..	229
1945	..	123	..	..	323
1946	..	135	..	..	440
1947	..	124	..	..	522
1948	..	144	..	..	602
1949	..	171	..	..	843
1950	..	158	..	..	810
1951	..	183	..	..	896
1952	..	166	..	..	737
1953	..	172	..	..	667
1954	..	157	..	..	739
1955	833	163	250	420	670
1956	848	118	278	452	730
1957	887	161	276	450	726
1958	986	158	333	495	828
1959	1044	181	340	523	863
1960	1038	222	376	440	816
1961	1186	211	474	501	975
1962	958	186	313	459	772
1963	1100	237	448	415	863
1964	1108	299	354	455	809

Väkisinmakaaminen
Vuodet 1929–1970: RL 25:4§ (39/1889)

Lapseen kohdistuva haureus
Vuodet 1929–1970: RL 20:7§1 (39/1889)

Muut siveellisyysrikokset
Vuodet 1929–1970: RL 20:1–6§, 7§2–14§ (39/1889)

Taulukko: Kari Pakarinen.

Taulukko 2. Poliisin tietoon tulleet raiskaukset: Alioikeuksissa päärikoksena syytetyt ja tuomitut vuosina 1965–2010.

	Poliisille ilmoitetut N	Syytetyt N	Tuomitut N	Syytetyt %	Tuomitut %
1965	320	134	110	41,9	34,4
1966	371	154	134	41,5	36,1
1967	386	150	128	38,9	33,2
1968	332	143	120	43,1	36,1
1969	407	125	98	30,7	24,1
1970	325	114	93	35,1	28,6
1971	261	92	68	35,2	26,1
1972	274	70	55	25,5	20,1
1973	327	88	76	26,9	23,2
1974	345	103	91	29,9	26,4
1975	375	104	88	27,7	23,5
1976	289	84	68	29,1	23,5
1977	305	70	69	23,0	22,6
1978	304	97	85	31,9	28,0
1979	356	90	80	25,3	22,5
1980	367	100	86	27,2	23,4
1981	417	115	95	27,6	22,8
1982	370	98	85	26,5	23,0
1983	296	102	87	34,5	29,4
1984	317	97	82	30,6	25,9
1985	300	68	60	22,7	20,0
1986	292	83	68	28,4	23,3
1987	293	67	62	22,9	21,2
1988	359	70	67	19,5	18,7
1989	404	85	82	21,0	20,3
1990	381	57	53	15,0	13,9
1991	378	77	63	20,4	16,7
1992	369	62	56	16,8	15,2
1993	365	74	67	20,3	18,4
1994	387	71	64	18,3	16,5
1995	446	59	52	13,2	11,7
1996	395	56	50	14,2	12,7
1997	468	47	46	10,0	9,8
1998	463	44	43	9,5	9,3
1999	514	59	50	11,5	9,7
2000	579	74	60	12,8	10,4
2001	459	101	76	22,0	16,6
2002	551	93	75	16,9	13,6
2003	573	76	67	13,3	11,7
2004	595	121	99	20,3	16,6
2005	593	123	98	20,7	16,5
2006	613	113	92	18,4	15,0
2007	739	133	104	18,0	14,1
2008	915	204	109	22,3	11,9
2009	668	194	107	29,0	16,0
2010	822	160	87	19,5	10,6

Taulukon selityksiä:
% Syytettyjen ja tuomittujen osuus on laskettu poliisin tietoon tulleista rikoksista.
Tuomitut Luku tarkoittaa vuosina 1965–1991 rangaistukseen tuomittuja ja vuosina 1992–2001 syyksi lukevien tuomioiden määrää.
Rikokset Vuosina 1965–1970 rikoslain 25:4 ja 25:5 §:n (39/1889) mukaiset rikokset.
Vuosina 1971–1998 rikoslain 20:1 §:n (16/1971) mukaiset rikokset.
Vuosina 1999–2007 rikoslain 20:1–3 §:n (563/1998) mukaiset rikokset.
Yritykset Luvut sisältävät myös raiskauksen yritykset.

Lähde: Tilastokeskus; Rikollisuustilanne 2008.

Taulukko 3. Raiskausrikokset hovioikeuksissa: julkiset ja salaiset vuosina 1999-2004/5.

Vuoden 1998 laki: RL20:1 (raiskaus)

	Julkiset / kpl	Salaiset / kpl
Helsingin hovioikeus	11	37
Itä-Suomen hovioikeus	7	20
Kouvolan hovioikeus	2	14
Rovaniemen hovioikeus	9	11
Turun hovioikeus	6	16
Vaasan hovioikeus	6	19
Yhteensä	41	117

Vuoden 1998 laki: RL 20:2 (törkeä raiskaus)

	Julkiset / kpl	Salaiset / kpl
Helsingin hovioikeus	-	6
Itä-Suomen hovioikeus	1	4
Kouvolan hovioikeus	-	4
Rovaniemen hovioikeus	-	2
Turun hovioikeus	-	10
Vaasan hovioikeus	-	2
Yhteensä	1	28

Vuoden 1998 laki: RL 20:3 (pakottaminen sukupuoliyhteyteen)

	Julkiset / kpl	Salaiset / kpl
Helsingin hovioikeus	-	3
Itä-Suomen hovioikeus	-	1
Kouvolan hovioikeus	-	4
Rovaniemen hovioikeus	-	2
Turun hovioikeus	2	1
Vaasan hovioikeus	-	-
Yhteensä	2	11

Taulukko: Maria Ikkala

Taulukko 4. Mielentilalausunnot 1985-2005: perheen ja sukulaisten lapsiin kohdistuneita seksuaalirikoksia (satunnaisessa järjestyksessä)

Nro	Uhrin ikä	Teonkuvaus ja käytetty väkivalta	Syyterubriikit
1	10-13v	– syytetty ollut kivuliaassa sukupuoliyhteydessä tyttärensä kanssa – ei muuta fyysistä väkivaltaa	– törkeä lapseen kohdistuva haureus – sukurutsa
2	9-15v	– syytetty yrittänyt väkisinmaata tyttärensä ja ehdotti myös suuseksiä – tytär jo aiemmin isän vaatimuksesta tyydyttänyt tätä käsillään – pakottava tilanne	– törkeä lapseen kohdistuva haureus – väkisinmakaamisen yritys – nuoreen henkilöön kohdistuva haureus
3	9-16v	– syytetty ollut sukupuoliyhteydessä tytärpuolensa kanssa, joka tuli raskaaksi – kertonut tytön tehneen aloitteen rakastelusta – ei fyysistä väkivaltaa	– törkeä lapseen kohdistuva haureus
4	7-15v	– syytetty oli ollut sukupuoliyhteydessä tyttärensä kanssa säännöllisesti – uhannut pahoinpitelyllä, mikäli tyttö kertoisi asiasta	– jatkettu törkeä lapseen kohdistuva haureus – sukurutsa jälkeläisen kanssa – pahoinpitely
5	6-10v	– isä maannut tyttärensä autossa – uhannut myös tytärtä puukolla ja tukehduttanut häntä tyynyllä	– jatkettu lapseen kohdistuva haureus – kaksi yksinteoin tehtyä lapseen kohdistunutta haureutta – sukurutsa
6	8-14v, 13-15v	– syytetty kosketellut tytärpuolensa sukuelimiä ja ollut tämän kanssa kaksi kertaa yhdynnässä – hieronut toista tytärpuoltaan itseään vasten ehdotellen sänkyyn menemistä – jälkimmäisen tytärpuolen päätä hakannut vasten sängynlaitaa, kuristanut kaulasta ja yrittänyt lyödä kasvoihin	– kaksi lapseen kohdistuvaa haureutta – pahoinpitely
7	--	– syytetty ollut yhdynnässä 5 vuoden ajan tyttäriensä kanssa – taivuttelukeinoina käyttänyt palkitsemista ja painostusta – ei muuta väkivaltaa	– kaksi osittain yksinteoin tehtyä jatkettua nuoreen kohdistuvaa haureutta – jatkettu sukurutsa
8	8v	– syytetty työntänyt siittimensä tyttärensä sukupuolielimeen noin sentin syvyydelle kolme kertaa – ei muuta väkivaltaa	– törkeä raiskaus – törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö – sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken
9	15v	– syytetty ehdottanut vaimonsa tyttärelle seksuaalista kanssakäymistä ja oli yrittänyt riisua tytön, joka päässyt kuitenkin pakenemaan – ei muuta väkivaltaa – pakottava tilanne	– raiskauksen yritys

10	4-8v, 3-4v	– syytetty kosketellut tyttärensä sukupuolielimiä ja vaatinut tyttöä tyydyttämään hänet käsin – lisäksi hangannut siitintään tytön sukupuolielimiä vasten ja työntänyt siittimensä tytön peräaukkoon – toiminut aiemmin samoin myös toisen tyttärensä kanssa	– törkeä lapseen kohdistuva haureus
11	14v	– syytetty ollut yhdynnässä tyttärensä kanssa viikoittain – tytölle tehty kerran abortti, myöhemmin kuitenkin synnyttänyt lapsen isälleen – pahoinpidellyt tytärtään lyömällä, potkimalla, puremalla ja tukistamalla – lyönyt tytärtään myös rengasraudalla päähän	– jatkettu törkeä lapseen kohdistuva haureus – sukurutsa jälkeläisen kanssa – pahoinpitely
12	11v	– syytetty ollut yhdynnässä tyttärensä kanssa useita kertoja sitoen tämän jalat ja kädet lattiassa ja katossa olleisiin koukkuihin – lisäksi laittanut sormen tai puupalikan tytön sukupuolielimiin – antanut myös siittimensä tytön kosketeltavaksi	– jatkettu sukurutsa jälkeläisen kanssa – törkeä lapseen kohdistuva haureus
13	13v	– syytetty ollut yhdynnässä tyttärensä kanssa – aiemmin harjoittanut muuta haureutta – ei muuta väkivaltaa	– törkeä haureus – sukurutsa
14	8v	– syytetty harjoittanut sukupuoliyhdyntöjä ja muuta vastaavaa haureutta tytärpuolensa kanssa – houkutellut tyttöä karkeilla ja leluilla, sekä uhkaillut veitsellä ja tuliseen järveen joutumisella, mikäli tyttö kertoisi asiasta – teonkuvauksen mukaan myös: – pakottanut tytön koiran talutushihnassa avantoon – ulostanut ja virtsannut päälle – laittanut parvekkeelle kylmällä ilmalla – käskenyt ottamaan siittimen suuhun, kainaloon ja peräaukkoon ja purrut – tyttö sai herpestartunnan	– lapseen kohdistuva haureus
15	5-6v	– syytetty äiti harjoittanut sukupuoli-yhteyteen verrattavaa haureutta poikansa kanssa – hyväillyt poikaansa ja opastanut hyväilemään yhdynnän tapaisesti – ei muuta väkivaltaa	– 10 omaan lapseen kohdistunutta haureutta

16	15v	– syytetty pakottanut tytärpuolensa yhdyntään – jatkanut tekoa myöhemmin, tytön itkusta ja lopettamispyynnöistä huolimatta, työntämällä ja liikuttelemalla kieltään tytön sukupuolielimissä	– jatkettu rikos, joka käsittää: – yksinteoin tehdyn väkisinmakaamisen ja lapseen kohdistuvan haureuden – yksinteoin tehdyn vapautta loukkaavan haureuden ja lapseen kohdistuvan haureuden
17	9-	– syytetty pakottanut tyttärensä sukupuoliyhteyteen lyömällä ja lyömisellä uhkaamisella – lisäksi kosketellut tyttöä ja vaatinut tyttöä koskettelemaan siitintään	– törkeä lapseen kohdistuva haureus – väkisinmakaaminen – sukurutsa
18	10-13v	– syytetty ollut säännöllisesti yhdynnässä tyttärensä kanssa keskimäärin 3 kertaa viikossa – uhannut mahdollisesti tekevänsä itselleen jotakin, mikäli tytär ei suostuisi – ei fyysistä, väkivaltaista pakottamista	– törkeä lapseen kohdistuva haureus – sukurutsa jälkeläisen kanssa
19	11-12v	– syytetty ollut sukupuoliyhteydessä tyttärensä kanssa 7 kertaa – ei muuta väkivaltaa	– lapseen kohdistuva haureus
20	13-14v	– syytetty kosketellut ja imeskellyt tyttärensä rintoja ja sukupuolielimiä, ja myöhemmin edennyt myös yhdyntään asti – levittänyt ruokaa tyttären rinnan ja sukupuolielimien alueelle ja käskenyt koiraa nuolemaan näistä kohdista – kirjoitellut ja piirrellyt tytön kehoon ja pessyt tätä saunassa – lisäksi pakottanut tyttärensä lukemaan pornoelokuvien elokuvatekstejä – käyttäytynyt tytärtään kohtaan väkivaltaisesti lähes viikoittain lyömällä tätä avokämmenellä päähän	– törkeä lapseen kohdistuva haureus – vapautta loukkaava haureus – sukupuoliyhteys lähisukulaisen kanssa – pahoinpitely
21	9-11v (kolme eri uhria)	– syytetty pakottanut kolme vaimonsa tytärtä sänkyyn riisuen heidät alavartalon alueelta – katsellut tyttöjen sukupuolielimiä ja nuollut niitä – lisäksi kosketellut tyttöjen rintoja – pakottava tilanne, jossa tytöt yrittivät rimpuilla miestä vastaan – ei muuta väkivaltaa	– pakottaminen – lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö – törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö – väkisinmakaamisen yritys
22	4v, 6v	– syytetty penetroitunut poikiensa peräaukkoihin – ei muuta väkivaltaa	– törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö
23	8-13v	– syytetty viiden vuoden ajan hyväillyt, kosketellut ja suudellut tyttärensä sukupuolielimiä – vaatinut tytärtä koskettelemaan ja ottamaan suuhunsa isän peniksen – lisäksi työntänyt erilaisia esineitä (mm. haarukkaa) tyttärensä emättimeen	– 9 törkeää lapseen kohdistunutta haureutta/lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä – 6 väkisinmakaamista – vapautta loukkaava haureus – kaksi raiskausta

24	9kk-3v	– syytetty lyönyt lapsia avokämmenellä ja pakkosyöttänyt heitä – kertoi ehkä kerran hyväilleensä vaimonsa pojan penistä – pariskunnan yhteistä tyttölasta heittänyt ja kuristanut – lisäksi laittanut sormensa silloin 9 kk:n ikäisen tyttärensä vaginaan	– törkeä pahoinpitely – kaksi törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä – sukupuoliyhteys lähisukulaisen kanssa
25	13v	– syytetty kaatanut tyttärensä alleen sängylle ja suorittanut tytön estelystä huolimatta sukupuoliyhdynnän – yhdyntä tytölle kivulias	– törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö
26	10v	– syytetty kosketellut pojantyttärensä sukupuolielimiä – houkutellut tytön koskettelemaan penistään niin, että oli saanut siemensyöksyn	– jatkettu lapseen kohdistuva haureus
27	12v	– syytetty maannut vaimonsa sisarentyttären väkisin kuristettuaan tyttöä ensin kurkusta ja uhattuaan tappaa tämän – edellisen jälkeen vienyt tytön asunnolleen ja pakottanut useita kertoja tämän yhdyntään kanssaan	– törkeä lapseen kohdistuva haureus
28	10v	– syytetty riisunut ja kosketellut veljenpoikansa tytärtä vartalosta ja sukupuolielimistä – hyväillyt tytön rintoja vaatteen päältä – ei muuta väkivaltaa	– lapseen kohdistuva haureus
29	4-7v, 6-10v	– syytetty kosketellut käsillään ja suullaan useita kertoja siskontyttöään ja siskonpoikaansa – houkutellut tytön myös koskettelemaan syytettyä käsillään ja suullaan niin, että mies sai siemensyöksyn – lisäksi työntänyt siittimensä tytön emättimeen ainakin kerran – houkutellut myös pojan koskettelemaan käsillään syytetyn penistä	– törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö
30	13v	– syytetty, yli 40-vuotias mies, alkanut seurustella serkkunsa tyttären kanssa ollen sukupuoliyhteydessä tämän kanssa – tyttö tullut raskaaksi 14- vuotiaana, minkä jälkeen miehelle asetettiin lähestymiskielto, jota mies kuitenkin rikkoi – ei väkivaltaa	– törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö – lähestymiskiellon rikkominen
31	1v	– syytetty laittanut sukuelimensä 1-vuotiaan peräaukkoon – vauvan peräaukon seinämä revennyt kolmesta kohdasta	– törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Taulukko: Maria Ikkala

Taulukko 5. Hovioikeuskäytäntöä vuosilta 2000-2005

Raiskaus: RL 20:1 (L 24.7.1998)

Alioikeus *J/S = julkinen/salainen					Hovioikeus	
Nro	J/S*	Rikos	Lainkohdat	Rangaistus	Valittaja	
1	J	Raiskaus	RL 20:1 RL 6:2.4	3v 2kk	Syytetty	
2	J	Raiskauksen yritys	RL 20:1 RL 4:1	Syyte hylätty	Syyttäjä, Uhri	
3	J	Raiskaus	RL 20:1	1v 6kk	Syytetty	
4	J	1. Raiskauksen yritys 2. Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen	1. RL 20:1.1, RL 4:1.1, RL 20:1.3 2. RL 15:9	Yht. 8kk ehdollinen	Syytetty	
5	J	Raiskauksen yritys	RL 20:1.3	8kk ehdollinen	Syytetty	
6	J	Raiskaus ym.	RL 20:1.2	1v 6kk	Syytetty	
7	J	Raiskaus ym.	RL 20:1.1	1v 10kk	Syytetty Syyttäjä	
8	J	1. Pahoinpitely 2.Raiskauksen yritys	RL 21:5.1 RL 20:1.3	Yht. 1v	Syytetty	
9	J	Raiskaus	RL 20:1.1	1v 9kk	Syytetty	

	Teonkuvaus	Ikä	Rangaistus	Vahingon-korvaukset	Salassapito (pyyntö, aika ja perusteet)
	-uhri kieltäytyi seksistä -> löi kasvoihin, repi hiuksista, painoi kurkusta (5-6 kertaa, tauko) -sty repi sängylle, vaatteita rikki -pakotti uhrin jalat auki -sisään emättimeen -uhri lopetti tilanteen suostumalla suuseksiin	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	40228,08mk	-
	-käsistä vetäminen vuoteelle -kiinnipito, päällä istuminen, esti poistumisen hytistä -uhri rimpuili ja pakeni	Sty: yli 30v	8kk ehdollinen	1074,58e	-
	-kuristusotteella uhri selälleen sängylle -kurkusta puristaminen -lyönnillä uhkaus -hiuksista repiminen -yhdyntä	Sty: yli 30v (ex)	Ei muutosta.	3500e	-
	-veto käsistä autoon -poistumisen esto penkkiä vasten painamalla -riisumista -läimäytys kasvoihin -onnistunut pako	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	21650mk	-
	-sty yritti pakottaa uhrin sukupuoliyhteyteen vääntämällä käsistä ja jaloista -piti kättä suun edessä	Sty: yli 40v	Valitus peruttu	11000mk	-
	-riisuminen -uhkaava esiintyminen -kiinni tarttuminen ja paon esto useaan kertaan -uhri pelkotilaan ja näin pakotus yhdyntään ja oraaliseksiin	Sty: yli 30v uhri:17v	Valitus jätetään sillensä	4300e	-
	-sty riisui polulla uhrin housut -taivutti jalat olkapäiden yli -piti kurkusta -yhdyntä -kuristus myös aiemmin riisuessa	Sty: yli 30v	Yht 2v 2kk	40820mk	-
	-raahasi uhrin pensaikkoon -kaatoi maahan -kuristi -tilanne keskeytyi sivullisen tullessa	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	32198mk	-
	-sty lähenteli -tuli torjutuksi -uhkaili puukolla -riisuminen -2 lyöntiä -yhdyntä	Sty: yli 50v	Ei muutosta.	2500e	-

10	J	Alentuneesti syyntakeinen: Raiskauksen yritys ym.	RL 20:1.1 RL 20:1.3	Yht.10 kk	Syytetty	
11	J	Raiskaus	RL 20:1.1	Syyte hylätty	Syyttäjä, Uhri	
12	J	1.Raiskauksen yritys 2.Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	HO: RL 20:4 RL 4:1.1	Syytteet hylätty	Syyttäjä, Uhri	
13	J	1.Pahoinpitely 2. Raiskaus	RL 21:5.1 RL 20:1.1	Yht. 1v 6kk	Syytetty	
14	J	Raiskauksen yritys	RL 4:1.1 RL 20:1.3	10kk ehdol-linen	Uhri	
15	J	Raiskauksen yritys ym.	RL 20:1.1 RL 4:1.1	1v 2kk	Syytetty	
16	J	1.Pakottaminen sukupuoli-yhteyteen 2.Lapsen seksuaalinen hy-väksikäyttö	RL 20:3.1	1. 8kk ehdol-linen 2.Syyte hylätty	Syytetty, Syyttäjä, Uhri ja huoltajat	
17	J	Raiskaus	RL 20:1.1	2v	Syytetty	
18	J	1.Pahoinpitely 2.Kotirauhan häiritseminen 3.Raiskaus	RL 20:5.1 RL 24:3a.1 RL 20:1.1 RL 20:1.2	Yht. 2v 6kk	Syytetty	
19	J	1.Lapsen seksuaalinen hy-väksikäyttö 2.Raiskaus	RL 20:6.1	1. 6kk ehdol-linen 2. Syyte hylätty	Syyttäjä, Uhri ja huoltaja	

	-uhri avasi oven -sty heitteli päin seiniä -kaatoi lattialle -koskettelua -kuristusote -pako	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	3300e	-
	-ristiriitaiset kertomukset	Sty: yli 40v	-	-	-
	-uhri saunan lauteilla rintaliivit päällä -sty tämän päälle alasti, mutta uhri työnsi tämän pois	Sty: yli 30v	Seksuaali-seen tekoon pakottami-sen yritys/ 60 pväsak-koa = 360e	805,08e	-
	2. -vuoteelle kaato -vaatteista repiminen -lyöminen, potkiminen ja hiuksista repi-minen -kuristaminen -suun peittäminen kädellä -yhdyntään pakottaminen	Sty: yli 20v (ex)	1v 6kk ehdollinen, 70h yhdys-kuntapal-velua	2. 9075mk	-
	-sty veti housut pois sängyssä -veitsellä uhkaus -yhdynnän epäonnistunut yritys	Sty: yli 40v	Rangais-tuksesta ei valitettu	330e	-
	-tarttuminen takaapäin kaulan kohdalta -raahaus 5m päähän jalkakäytävältä -kaato maahan -aloitti riisumisen -ulkopuolinen tuli väliin	Sty: yli 30v	Yht 1v 2kk ehdollinen	2. 6640e	-
	-pukukopissa kaataminen -housujen riisuminen -yhdyntä kielloista huolimatta	Sty: alle 20v uhri:13v	Ei muutosta.	3000e	-
	-tönäiseminen ulkona nurin -päälle tulo -yhdyntä	Sty: yli 30v	1v 8kk ehdollinen, 70h yhdys-kuntapal-velua	7365e	-
	-esti asunnosta poistumisen uhkailemalla -uhkasi tappaa uhrin ja itsensä -kävi kiinni -kaatoi lattialle -kuristaminen puukko kädessä -makuuhuoneeseen -taas lattialle -lyönti -kuristus -tappouhkaus -yhdyntä	Sty: yli 40v (ex)	Ei muutosta.	25600mk	-
	-sty ja uhri olleet yhdynnässä ravintolan vieressä -raiskauksesta ristiriitaiset kertomukset, molemmat humalassa	Sty: yli 20v uhri:14v	Ei muutosta.	23950mk	-

20	J	Sukupuoliyhteyteen pakottamisen yritys (Syyte: raiskaus)	RL 20:3.1 RL 20:3.3 RL 4:1	6kk	Syytetty, Uhri	
21	J	Raiskaus	RL 20:1.1	1v 3kk	Syytetty	
22	J	1.Raiskauksen yritys 2. Haitanteko virkamiehelle	RL 20:1.1 RL 4:1.1 RL 16:3.1	Yht. 6kk ehdollinen	Syytetty	
23	J	3. Raiskauksen yritys ym.	RL 20:1.1 RL 20:1.3 RL 4:1.1	Yht 1v 6kk	Syytetty	
24	J	Pakottaminen sukupuoliyhteyteen (HO -> raiskaus)	RL 20:1.1	Syyte hylätty	Syyttäjä, Uhri	
25	J	Raiskaus	RL 20:1.1	1v 4kk ehdollinen	Syytetty	
26	J	1. Pahoinpitely 2.Raiskaus 3.Pahoinpitely 4.Raiskaus 5.Pahoinpitely 6.Raiskaus 7.Pahoinpitely 8.Raiskaus 9-12. Pahoinpitely 13.Lähestymiskiellon rikkominen	RL 21:5.1 (x8) RL 20:1.2 (x4) RL 16:9a	Yht. 3v	Syytetty, Uhri	

	-sty tarttunut uhrista kiinni (joka kulki alapää paljaana) -ollut valmis yhdyntään -lopusta ei selvitystä	Sty: yli 40v	160h yhdyskunta-palvelua	7000mk	-
	-väkivaltainen riisuminen -paikalla pitäminen -yhdyntä	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	36000mk	-
	-sty kävi uhriin takaapäin käsiksi -raahasi makuuhuoneeseen -heitti sängylle -repi vaatteet -alasti makaamaan päälle -tappouhkaus -uhri suostui sukupuoliyhteyteen ->sty pois päältä + vaati käsin tyydyttämistä -uhri onnistui pakenemaan	Sty: yli 30v	Syytetty peruutti valituksen	5000mk	-
	3. -otti ulko-ovella kiinni -ilmoitti ”panevansa” -repi vaatteista, mutta pakeni uhrin painettua ovisummeria	Sty: yli 30v	Yht 1v 4kk	16170mk	-
	-sty on uhrin asunnon wc:ssä pakottanut uhrin polvilleen -painoi päätä -yhdyntä -uhrille häpyhuuleen verenpurkauma	Sty: yli 30v	1v 4kk (raiskaus)	9013,78e	-
	-saapuminen yhdessä uhrin asunnolle -riitelyä portaikossa -sty potkaisi uhria -tuli väkisin asuntoon -riisuminen väkisin -ranteista kiinni pitäminen -väkisinmakaaminen vaikka uhri rimpuili	Sty: yli 20v	Ei muutosta.	3747,56e	-
	2. -retuuttanut niskasta sänkyyn -uhri pelännyt lyöntiä, koska lyönyt aiem-min -yhdyntä 4&5:(hovissa konkurrenssi) -väkisin vieminen sänkyyn -riisuminen -makaaminen -lyönti -makaaminen -retuutusta ja läpsimistä, lyöntejä 6-8: (hovissa konkurrenssi) -seuraavana päivänä kahteen otteeseen hakkaamista -riepottelua -lyöntejä -makaaminen kaksi kertaa -lyönti -silmät turvonneet uhrilla	Sty: yli 40v	Ei muutosta. (Huom! HO:n kon-kurrenssi.)	9151,80e	-

27	J	Raiskaus ym.	RL 20:1.1	Yht. 1v 10kk ehdollinen	Syytetty, Uhri	
28	J	Raiskauksen yritys	RL 20:1.3	4kk (RL 7:6)	Syytetty	
29	J	1.Raiskaus 2.Kotirauhan rikkominen 3.Pahoinpitely	RL 20:1.1 RL 24:1.1 RL 21:5.1	Syytteet hylätty	Syyttäjä	
30	J	12.Raiskauksen yritys 15.Raiskaus ym.	RL 20:1 RL 4:1.1 RL 20:1.1	Yht 3v 7kk	Syytetty	
31	J	A: Nuorena henkilönä pahoinpitely B: Nuorena henkilönä raiskauksen yritys	RL 21:5.1 RL 3:2 RL 20:1.3 RL 3:2	40 päiväsakkoa =240e 80pvä ehdollinen	Syytetty B	
32	J	Raiskauksen yritys	-	Syyte hylätty	Syyttäjä, Uhri	
33	J	1.Pahoinpitely 2.Pahoinpitely 3.Raiskauksen yritys	RL 21:5.1 RL 21:5.1 RL 20:1.3 RL 4:1.1	Yht. 1v 6kk	Syytetty	
34	J	A: Raiskaus B: Raiskaus C: Raiskaus	RL 20:1 RL 20:1.1 RL 20:1.1	A:1v 10kk B: 2v 6kk C: 2v 2kk	Syytetyt	

	-humalainen sty uhkaili puukolla kurkun lähellä -uhrille astmakohtaus, jonka jälkeen uhrin toivuttua sty tullut uhrin päälle -lyönyt kasvoihin -makaaminen -myöhemmin 2x makaaminen lyönneillä uhkailujen kera	Sty: yli 50v	Peruuttivat osin valituk-sen	7010,75e	-
	-sty kaatoi uhrin sohvalle -otti käsistä kiinni -kävi housuitta tämän päälle makaamaan -yritti riisua uhrin housuja -uhri hälytti hoitajan paikalle	Sty: yli 60 (ex)	Ei muutosta.	1350e	-
	-tarttuminen olkapäistä kiinni -väkivaltainen kaataminen lattialle -pakottaminen yhdyntään	Sty: yli 40v	Yht 1v 3kk	-	-
	12: -autossa sty nosti uhrin hametta -uhri pakeni -sty juoksi perään ja kuristi -uhri löi muovipullolla päähän -sty nyrkillä kasvoihin -uhri juoksi karkuun 15: -sty ajoi auton metsätielle -uhri kieltäytyi yhdynnästä -sty löi päähän, uhkasi tappaa -yhdyntä emättimeen ja peräaukkoon -ajoa 5 minuuttia -yhdyntä uudelleen	Sty: yli 30v	Yht 3v 5kk	15. 55360mk	-
	-uhria pahoinpideltiin mm. kuristamalla ja lyömällä -sty B raahasi uhrin rantaa kohti -uhkasi toisella pahoinpitelyllä, kaveri tuli väliin	StyA: alle 20v styB: alle 20v	Ei muutosta.	StyA:522e styB: 600e	-
	-uhri yritetty pakottaa sukupuoliyhteyteen repimällä hiuksista ja kaatamalla -tekijästä epäselvyyttä	Sty: yli 60v	Syyte hylätty	-	-
	2&3: -tekijä tunkeutunut uhrin asuntoon -lyönyt kepillä vartaloon -tarttui kiinni -uhkasi murskata pään ellei uhri ole hiljaa -heitteli sängylle, löi päätä lattiaan -uhkasi ”naida monta kertaa” -uhri pystyi vastustamaan riisumista -taas pahoinpitelyä -neljän tunnin päästä uhri pakeni	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	1692,09e	-
	-ei riittävää näyttöä	StyA: yli 20v styB: yli 20v styC: yli 20v	Syytteet hylätty kaik-kien osalta	-	-

35	J	A: Raiskaus B: Raiskaus	RL 20:1.1	2v, sotilasarvon menetys	Syytetyt	
36	J	1.Kotirauhan väkivaltainen rikkominen 2.Raiskaus 3.Laiton uhkaus	RL 24:1.1 RL 24:1.3 RL 20:1 RL 20:10.1 RL 25:7	Yht 1v 8kk	Syytetty	
37	J	1.Pahoinpitely 2.Pahoinpitely 3.Raiskaus	RL 21:5.1 RL 21:5.1 RL 20:1	Yht. 1v 8kk	Syyttäjä, Syytetty	
38	J	1.Raiskaus 2.Pahoinpitely ym.	RL 20:1.1 RL 21:5.1	1. 1v 5kk ehdollinen 2-4. 45 pväsak-koa =1800 mk	Syyttäjä	
39	J	1.Pakottaminen sukupuoli-yhteyteen 2.Laiton uhkaus 3.Laiton uhkaus 4.Pahoinpitely 5.Raiskaus 6.Kotirauhan rikkominen 7.Vapaudenriisto 8.Raiskaus 9.Laiton uhkaus 10.Raiskaus 11.Lähestymiskiellon rikko-minen 12.Lähestymiskiellon rikko-minen 13.Lähestymiskiellon rikko-minen 14.Kotirauhan rikkominen 15.Laiton uhkaus	RL 20:3.1 RL 25:7 RL 25:7 RL 21:5.1 RL 20:1.2 RL 24:1.1 RL 25:1 RL 20:1.2 RL 25:7 RL 20:1.2 RL 16:9a RL 16:9a RL 16:9a RL 24:3a.1 RL 25:7	Yht. 2v 3kk, sotilasarvon menetys	Syytetty	

	-vaatteista repimistä -uhri pakeni vessaan -syytetyt mursivat oven -pakeni ulos asunnosta -uhri meni naapuriin, mutta sty:t olivat siellä ennen häntä -sty:t raahasivat uhria takaperin rappuihin -menivät 100 m päähän sty:n asunnolle -riisuivat uhrin -molemmat yhtyivät uhriin	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	-	-
	-sty tuli väkisin uhrin asuntoon -käveli siellä -väänsi uhria kädestä -mätki -uhkasi pudottaa parvekkeelta -painoi raskaana olevaa uhria kyynärpäällä vatsasta -pakotti ottamaan suihin	Sty: yli 40v	Valitus peruutettu	20000mk	-
	-tukasta repimistä, avokämmenellä lyöntiä, kuristamista jne retuuttamista raiskauspäivänä 3. -uhkasi samanlaisella väkivallalla -repi paidan -kaatoi lattiaan -hakkasi päätä lattiaan -painoi kädellä suun edestä -vaikea ollut hengittää -uhkasi tappaa -sukupuoliyhteys	Sty: yli 20v	Yht. 2v	5132e	-
	-hyväilyä vasten tahtoa -raahaus makuuhuoneeseen -painoi reisillä sänkyä vasten -riisuminen -uhkaus lyönnillä -pakotti ottamaan suihin -yhdyntä	Sty: alle 20v uhri:15v	1. 1v 10kk 2-4. Ei muutosta	1. 24000mk	-
	1. -käsistä kiinni->makuuhuoneeseen -yhdyntä -uhri pelkäsi väkivaltaa 3-5: -uhri palasi kotiin -sty otti kiinni olkapäästä ja tuli asuntoon -puristi kurkusta, uhkasi tappaa hukuttamalla -välissä repi vaatteet -löi suulle -vei kovakouraisesti makuuhuoneeseen -yritti yhdyntää emättimeen, mutta teki sen kaksi kertaa peräaukkoon -yritti työntää peräaukkoon kynttilän -uusi raiskaus 7-10: -sty otti uhrin autoonsa -vei uhrin puhelimen -ajoi auton sivutielle->pakotus sukupuoliyhteyteen -uudestaan myöhemmin asunnolla -uhkasi tappaa aseella koko uhrin perheen	Sty: yli 50v	Ei muutosta, paitsi sotilasarvoa ei tuomita menetetyksi.	35800mk	

40	J	1.Kunnianloukkaus 2.Pahoinpitely 3.Raiskauksen yritys	RL 24:9.1 RL 21:5.1 RL 20:1.2 RL 20:1.3 RL 4:1.1	Yht. 1v	Syytetty	
41	S	1.Raiskaus 2.Raiskaus 3.Raiskaus 4.2 pahoinpitelyä 5.Kotirauhan rikkominen 6.Lähestymiskiellon rikko-minen 7.Rattijuopumus	1-3. RL 20:1	Yht. 3v 8kk	Syyttäjä ,Syytetty, Kaksi kolmesta asianomistajasta	
42	S	Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	RL 20:4.1	Syyte hylätty	Syyttäjä, Uhri	
43	S	Raiskaus	RL 20:1.1	1v 6kk	Syytetty	
44	S	Raiskaus + Kiristys	RL 20:1 RL 6:2.4 RL 3:4.1	Yht. 2v	Syytetty, Uhri	
45	S	1.Raiskaus 2.Raiskauksen yritys	1.RL 20:1 2.RL 20:1, RL 20:1.3	Yht. 2v	Syytetty	
46	S	1.4 pahoinpitelyä (uhri 2) 2.Raiskauksen yritys 3.Raiskaus (syyte hylätty, koska ei näyttöä) 4.Raiskaus	RL 20:1 RL 4:1 RL 21:5	2v 5kk	Syytetty	
47	S	Raiskaus	RL 20:1	1v 1kk ehdol-linen	Syytetty	

	2&3: -löi uhria kasvoihin monta kertaa -löi päähän ja potki selkään, vaikka uhri makasi maassa -veti hiuksista pitkin lattiaa -hajotti lasisen tuhkakupin ohimolle -heitteli esineillä -kuristi ->uhri pelkotilaan -tämä oli oksentamassa kuistilla ->sty riisui ja käänsi uhrin selälleen -pään alla rapun reuna -jäi yritykseksi, koska poliisit tulivat paikalle	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	-	
	1. -uhkailua, kylkeen hakkaamista -veitsellä uhkausta -> väkisinmakaaminen 2. -uhrin potkiminen -jalkojen vääntäminen -> väkisinmakaaminen x3 3. -uhkailu ja pelottelu ->pakottaminen sukupuoliyhteyteen ja suuseksiin	Sty: yli 40v (ex)	Yht. 4v 6kk	1. 17000mk 2. 29000mk 3. 44050mk	-20v
	-uhrin kaataminen maahan -yhdyntä epäselvä	Sty: yli 40v	1v ehdollinen	3500e	-23v -leima
	-raiskaaminen vastusteluista huolimatta -pitäminen aloillaan	Sty ja uhri alle 20v	Ei muutosta.	15000mk	-20v -OikJulkL 9§
	-tappamisella uhkailu -aseen tai veitsen käyttämisellä uhkailu -uhrin kuristaminen kaulaliinalla	Sty: yli 40v	Ei muutosta.	30500mk	-40v -OikJulkL 9§ 2 mom., 5§ 1mom. 1-kohta
	1. -kimppuun hyökkääminen, maahan kaato -> raiskaus 2. -kasvoihin lyöntejä -kuristaminen -heittäminen seinään -epäonnistunut raiskaus	Sty: yli 40v	Ei muutosta.	Uhri1: 32300mk Uhri2: 17500mk	-uhri -25v -OikJulkL 9§ 2mom.
	2. -raiskauksen yritys -kuristaminen -tappamisella uhkaus 3. -uhrin riisuminen väkisin -raiskaus vastustelusta huolimatta 4+1: -uhrin pahoinpitely vyöllä -potkimalla -uhrin kuristaminen nahkavyöllä -> raiskaus	Sty: yli 20v uhri: 16v	Ei muutosta.	Uhri1: 21500mk Uhri2: 20000mk	-uhrit -20v -OikJulkL 5§ 1mom. 1-kohta
	-raiskaus bussipysäkillä -maahan kaato -tappamisella uhkaaminen	Sty: alle 20v	Ei muutosta.	9000mk	-30v

48	S	Raiskaus	RL 20:1.1	2v	Syytetty	
49	S	1.Sty1: Raiskaus 2.Sty2: Avunanto raiskaukseen	RL 20:1.2 RL 5:3	Sty1: 1v Sty2: 1v 6kk ehdollinen	Syytetyt, Uhri	
50	S	1.Raiskaus 2.Lievä pahoinpitely	RL 20:1.1 RL 20:1.2 RL 20:7	Yht. 2v	Syytetty	
51	S	Raiskaus	RL 20:1.1 RL 3:2	1v	Syytetty	
52	S	1.Raiskaus 2.Vahingonteko 3.Tuhotyön yritys 4.Pahoinpitely 5.Oikeudenkäynnissä kuultavan uhkaaminen	RL 20:1 RL 35:1 RL 34:1.3 RL 21:5 RL 15:9	3v	Syytetty	
53	S	Raiskaus	RL 20:1	1v 6kk ehdollinen	Syytetty	
54	S	1.Raiskaus 2.Pahoinpitely	RL 20:1.2 RL 20:5	Yht. 1v 6kk ehdollinen	Syytetty, Uhri	
55	S	Raiskaus	RL 20:1	1v 6kk	Syytetty	
56	S	Raiskaus	RL 20:1.1	1v 10kk	Syytetty	
57	S	Raiskaus	RL 20:1	1v 10kk	Syytetty	

	-vapaaehtoinen sukupuoliyhteys -syytetty vaati anaaliseksiä -kädestä puristaminen -kuristusote -uhrin tappamisella uhkailu -uhkailu veitsellä -hiuksista repiminen -lasipullolla heitto jalkaan -nyrkillä lyönti kasvoihin -puristaminen kurkusta -anaaliyhdyntään pakottaminen	Sty: yli 20v	Ei muutosta.	80190mk	-20v
	-alkoholin nauttimista -syytetty1 sitoi uhrin -syytetty2 piti kiinni -> väkisinmakaaminen	Sty1: yli 30v Sty2: yli 30v	Sty1:1v 6kk ehdollinen Sty2: Ei muutosta.	Yhteisvastuullisesti 23000mk	-n. 4v -OikJulkL 9§ 2mom.
	-uhrin vääntäminen päästä ja nenästä -potkuja sukupuolielimiin ja alaselkään -pakottaminen sukupuoliyhteyteen	Sty: yli 30v (ex)	Yht. 1v 6kk	19000mk	-25v -OikJulkL 9§ 2mom.
	-uhri humalassa -raiskaus puistossa uhrin vastustelusta huolimatta -kiinni pitäminen	Sty: alle 20v uhri:16v	Ei muutoksia	27377mk	-30v -OikJulkL 9§, 5§ 1mom.
	-avopari -potkiminen ja lyöminen ympäri kehoa -väkivaltainen anaaliyhdyntä uhrin vastustelusta huolimatta	Sty: yli 30v	2v 2kk	4204,70e	-20v
	-vaatteiden repiminen -uhrin alusvaatteiden repiminen veitsellä -puremista ja lyömistä kasvoihin -> väkisinmakaaminen	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	37349mk	-uhri -40v
	-aviopari -hiuksista repiminen -maahan kaataminen -kuristaminen -tappamisella uhkailu -veitsellä uhkailu -> raiskaus	Sty: yli 40v	Ei muutosta.	18000mk	-25v -OikJulkL 9§, 5§
	-tappamisella uhkailu -> raiskaus autossa, tuttuja ennestään	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	5100e	-30v
	-uhrin kiinni ottaminen -lyöminen ohimoon -raahaaminen -maahan kaataminen -tappamisella uhkaaminen -kuristaminen kurkusta -> raiskaus	Sty: yli 20v	Ei muutosta.	2837e	-30v -OikJulkL 9§ 2mom. Leima.
	-tekijä ja uhri viettämässä iltaa -vatsasta painaminen polvella -käden pitäminen suun edessä -> väkisinmakaaminen	Sty: alle 20v uhri:16v	1v 4kk ehdollinen	100000mk	-uhri -40v -OikJulkL 9§ 2mom., 5§ 1mom., 2§ 2mom.

58	S	1.Raiskaus 2.Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen	RL 20:1 RL 16:1	Yht. 2v 10kk	Syytetty	
59	S	Raiskaus	RL 20:1	1v 4kk ehdollinen, 50 pväsakkoa = 600e	Syytetty	
60	S	1.Raiskaus 2.Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 3.Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken	1.RL 20:1.1 2.RL 20:7.1/1 RL 20:7.1/3 3.RL 17:22.1	Yht. 2v 6kk	Syytetty	
61	S	A: Pakottaminen sukupuoliyhteyteen B: Nuorena henkilönä tehty raiskaus	1.RL 20:3.1 2. RL 20:1.1, RL 3:2	Sty1: 5kk ehdollinen Sty2: 1v ehdollinen	Syytetyt	
62	S	1.Raiskaus 2.Huumausaineen käyttörikos	1.RL 20:1.1, RL 6:2.4 2. RL 50:2a	Yht. 1v 6kk	Syytetty	
63	S	Raiskaus	RL 20:1.1	Syyte hylätty	Uhri	
64	S	1.Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 2.Raiskaus	1. RL 20:6.1 2. RL 20:1.1	2v 2kk	Syytetty	
65	S	5. Raiskaus 6. Lähestymiskiellon rikkominen 7.Raiskaus 8.Oikeudenkäynnissä kuultavan uhkaaminen ym.	RL 20:1.1 RL 16:9a RL 15:9	3v 3kk, sotilasarvon menetys	Syytetty	
66	S	1.Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 2.Raiskaus	RL 20:6 RL 20:1.1	1v 10kk	Syytetty	

	-uhrin asunnossa -hyökkääminen kimppuun -raahaaminen -kaataminen sänkyyn -tappouhkaus -> raiskaus	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	55000mk	-20v -OikJulkL 9§, 5§
	-kaulasta kuristaminen -kasvoihin lyöminen -käsistä kiinni pitäminen -> raiskaus	Sty: yli 20v (ex)	Ei muutosta.	2340e	-30v -OikJulkL 9§, 5§ + leima.
	-syytetty maannut uhrin useita kertoja -käden laitto suun eteen -vaatteiden riisuminen lapsen huoneessa	Sty: yli 30v uhri: 10/12v	Ei muutosta.	40000mk	-"asian-omistajien puolesta" -30v -OikJulkL 9§ 2mom., 5§ 1mom.
	1. -vastustelusta huolimatta sormen työntämi-nen sukupuolielimeen 2. -sormen työntäminen sukupuolielimeen -raahaaminen -raiskaus	Sty1: alle 20v sty2: alle 20v uhri:16v	Ei muutosta.	Sty1: 800e Sty2: 4500e	-40v -OikJulkL 9§ 2mom.
	-retuuttaminen, töniminen -kuristaminen -tappouhkaukset -> raiskaus	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	3000e	-20v
	-vaatteiden repiminen -hiuksista ja niskasta kiskominen -kiinnipito -pureminen -tuli raskaaksi ->abortti	Sty: yli 20v	1v 3kk	13363,76e	-40v -OikJulkL (HO)
	-olleet samassa asunnossa -yrittänyt viedä useasti uhrin käden suku-puolielimensä päälle -pakottaminen suuseksiin	Sty: yli 20v uhri: 15v	1v 8kk	5000e	-asianaja-ja uhrin puolesta -35v -OikJulkL 9§ 2mom., 5§ 1mom. 1-kohta
	5. -uhrin heittäminen sängylle -suuseksiin pakottaminen -morapuukolla uhkaus 7. -uhrin lyöminen, potkiminen -pakottaminen sukupuoliyhteyteen -kynttilän tunkeminen sukupuolielimeen	Sty: yli 40v (ex) uhri:18v	Yht. 2v 6kk	Uhri1: 7000e Uhri2: 5500e	-uhrit1&2 -20v -OikJulkL 9§, 5§ -yksityis-elämään liittyvät arkaluontei-set tiedot
	-illanvietto -ei näyttöä raiskauksesta tms.	Sty: yli 30v Uhri: 15v	Syytteet hylätty.	-	-30v -OikJulkL 9§ 2mom.

67	S	Raiskaus	RL 20:1.1	2v 3kk	Syytetty	
68	S	Raiskaus	RL 20:1.1	1v 8kk ehdollinen	Syyttäjä	
69	S	Raiskaus	RL 20:1.1	Syytteet hylätty	Uhri	
70	S	1.Sty1: Raiskaus + Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 2. Sty2:Raiskaus + Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 3.Sty3: Avunanto raiskaukseen + Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	1-2. RL 20:1.1, RL 20:6.1 3. RL 20:1.1 RL 5:3.4 RL 20:6.1	1+2: 1v 10kk 3: 1v 2kk ehdollinen, 100 pväsakkoa = 600e	Syytetyt	
71	S	1.Törkeä kotirauhan rikkominen 2.Raiskaus	1. RL 24:2.1 2. RL 20:1.1 (HO: RL 3:4.1)	Yht. 2v 3kk	Syytetty	
72	S	1.Pahoinpitely 2.Raiskaus	1. RL 21:5.1 2. RL 20:1.1	1v 6kk ehdollinen, 90 t yhdyskuntapalvelua	Syytetty, Uhri	
73	S	Raiskaus	RL 20:1.1	1v 3kk	Syytetty	
74	S	Raiskaus	RL 20:1.1	1v 6kk	Syytetty, Uhri	
75	S	Sty1: Raiskaus Sty2: Nuorena henkilönä tehty raiskaus	1. RL 20:1.1 RL 20:1.2 2. RL 20:1.1 RL 20:1.2 RL 3:2	1: 1v 8kk ehdollinen 2: 1v 3kk ehdollinen	Syytetyt	

	-illanvietto -uhrin raiskaaminen x4 -kurkusta kuristaminen	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	6600e	-asianaja- ja uhrin puolesta -20v -OikJulkL 9§ 2mom., 5§ 1 mom.
	-uhrin raiskaaminen autossa -vaatteiden repiminen -sormen työntäminen peräaukkoon -raiskaaminen -päälle virtsaaminen	Sty: yli 30v	1v 8kk	4100e	-salassapi-toäänestys
	-illanvietto, alkoholin nauttimista -ei näyttöä raiskauksesta	Sty: yli 40v	Ei muutosta.	-	-25v -OikJulkL 9§ 2mom., 2§ 2mom.
	-joukkoraiskaus -syytetty 2.raiskasi uhrin, uhri pakotettiin suuseksiin sty1:n ja 2:n kanssa -syytetty3 lukitsi rakennuksen ulkoapäin	Sty1: yli 20v sty2: yli 20v sty3: yli 20v uhri:14v	Ei muutosta.	10800e yhteisvas-tuullisesti	-40v -siveel-lisyysrikos + arkaluon-teiset tiedot
	-syytetty tunkeutunut uhrin asuntoon -pakottanut sängylle -repinyt vaatteet -nuollut sukupuolielintä -tunkenut sormen emättimeen -lyönyt kasvoihin ja kaulaan	Sty: alle 20v	Muutoksia korvauksiin (alennettu)	10500e	-20v -OikJulkL 9§ 2mom., 5§ 1mom. 1-kohta, 2§ 2mom.
	-uhrin vaatteiden repiminen -suuseksiin pakottaminen -hiuksista vetäminen -jalan vääntäminen -> raiskaus	Sty: yli 30v	Muutoksia korvauksiin (nostettu)	5250e	-40v -aineisto salainen, käsittely raiskauk-sen osalta salainen
	-uhrin pakottaminen sukupuoliyhteyteen autossa -pakottaminen sukupuolielimen hyväilyyn -uhri ei uskaltanut kieltäytyä	Sty:yli 40v	Ei muutosta.	4000e	-40v -OikJulkL 9§ 2mom., 5§ 1mom., 2§ 2mom.
	-uhrin raiskaaminen vastustelusta huoli-matta -lyöminen kasvoihin -painaminen kaulasta -pureminen	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	4600e	-40v -OikJulkL 9§, 2§ 2mom.
	-syytetyt menneet uhrin huoneeseen ja raiskanneet tämän -suu -ja anaaliseksiin pakottaminen	Sty1: yli 20v sty2: alle 20v uhri:14v	Ei muutosta.	Sty1: 2000e Sty2: 2000e	-40v -OikJulkL 9§ 2mom., 2§ 2mom.

76	S	Raiskaus	RL 20:1.1	1v 6kk ehdollinen, 100pvä-sakkoa = 600e	Syyttäjä, Syytetty	
77	S	1.Raiskaus 2.Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	1.RL 20:1.2 2.RL 20:6.1	2v 6kk	Syytetty	
78	S	Täyttä ymmärrystä vailla raiskaus	RL 20:1.1 RL 3:4.1 RL 6:2/4	2v 4kk, sotilas-arvon menetys	Syytetty	
79	S	1.Pahoinpitely 2.Raiskaus	1.RL 21:5.1 2.RL 20:1.1	1v 8kk	Syytetty	
80	S	1. Raiskaus 2. Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	RL 20:1.1 RL 20:7	Syytteet hylätty	Uhri	
81	S	1.Kotirauhan rikkominen 2.Seksuaalinen hyväksikäyttö	1.RL 24:1.1 2.RL 20:5.2	1v	Uhri	
82	S	1.Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 3.Raiskaus 4.Laiton uhkaus 5.Vapaudenriisto ym.	1. RL 20:6.1 3.RL 20:1.1 4.RL 25:7 5.RL 25:1	Yht. 3v	-	
83	S	1.Sukupuolisiveellisyyttä loukkaava käyttytyminen lasta kohtaan 2.Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys 3.Raiskaus 4.Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ym.	1.RL 20:6 2.RL 20:6.1, RL 20:6.4 RL 4:1.1 3. RL 20:1.1 4.RL 20:6.1	Yht. 2v 2kk	Syytetty	

	-raiskaus väkivaltaa käyttäen -raiskaus x3 -suuseksiin pakottaminen -kasvoihin lyöminen -nyrkillä painaminen kasvoihin -hiuksista repiminen -niskasta vääntäminen -kaulasta kuristaminen -tappouhkaus	Sty: yli 20v	Ei muutosta.	800e	-uhri -30v -OikJulkL 9§ 2mom., 2§ 2mom.
	-syytetty juottanut uhrin humalaan -ollut sitten sukupuoliyhteydessä tämän kanssa vastoin uhrin tahtoa	Sty: yli 30v uhri:14v	Ei muutosta.	30000mk	-20v -OikJulkL 9§ 2mom. -äänestys salassapi-dosta
	-raiskaus väkivallalla uhaten -suuseksiin pakottaminen -olutpullon kaulaosan työntäminen emät-timeen -raiskaus -nyrkillä lyöminen kasvoihin	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	25484mk	-20v -OikJulkL 9§ 2mom.
	-raiskaus autossa painamalla uhri penkkiä vasten	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	23445,50mk	-40v -OikJulkL 9§ 2mom.
	-ei näyttöä uhrin väkisinmakaamisesta. -uhri ja syytetyt sisaruksia	Styt: alle 20v uhri: 10/12v	Ei muutok-sia	-	-20v -OikJulkL 9§ 2mom.
	-syytetty mennyt avoimesta ovesta asuntoon ja raiskannut nukkumassa olleen uhrin tämän vastustelusta huolimatta	Sty: yli 20v	2.kohta -> raiskaus = 1,5v (-3pvä)	15100mk	-40v -OikJulkL 9§ 2mom., 5§ 1mom., 2§ 2mom.
	1. -syytetty ollut useita kertoja sukupuoliyhte-ydessä uhrin kanssa 3. -uhrin raiskaus väkivalloin ja uhkauksin -kiinni pitäminen -nyrkillä lyöminen päähän	Sty: yli 20v uhri:15v	Lausunnon antaminen rangaistus-vaatimuk-sesta rauke-aa syytetyn kuoltua	36369,44mk	-20v -OikJulkL 9§ 2mom.
	1.Lapsen koskетteleminen epäsopivalla tavalla 2.Sukupuoliyhteyteen suostuttelemista 3.Uhrin väkisinmakaaminen vastusteluista huolimatta 4.Sukupuoliyhteys alle 16v kanssa	Sty: yli 50v uhri:13v uhri:15v	Vahingon-korvauksia alennettu	5129,73e	-15v -OikJulkL 9§ 2mom.

84	S	Raiskaus	RL 20:1.1	Syyte hylätty	Syyttäjä, Uhri	
85	S	StyA: Nuorena henkilönä tehty raiskaus StyB: Nuorena henkilönä tehty raiskaus	A: RL 20:1.1 RL 3:2 B: RL 20:1.1 RL 3:2	A: 1v 6kk ehdollinen B: 1v 6kk ehdollinen	Syytetyt, Uhri	
86	S	1.Raiskaus 2.Raiskaus	1.RL 20:1.1 2.RL 20:1.1	2v 6kk	Syytetty	
87	S	Nuorena henkilönä tehty raiskaus	RL 20:1.1 RL 3:2	Syyte hylätty	Syyttäjä, Uhri	
88	S	1.Lapseen kohdistuva haureus 2.Vapautta loukkaava haureus 3.Lapseen kohdistuva haureus 4.Raiskaus 5.Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	1+3. RL 20:3.1 RL 12:2 2. RL 20:2.1 RL 20:1.2 4. RL 20:1.1 RL 20:1.2 RL 20:10.1 5. RL 20:6.1 RL 20:6.2	1v 6kk ehdollinen (KO tulkinnut kohdat 1-5 = raiskaus)	Syytetty	
89	S	1.Raiskaus 2.Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	1.RL 20:1 2.RL 20:6	Yht. 1v 6kk	Syytetty	
90	S	1.Raiskaus ym.	RL 20:1.1	Yht. 1v 5kk	Syytetty	

	väkisinmakaaminen x2 kiinni pitämällä -pään hakkaaminen lattiaan -lyöminen nyrkillä kasvoihin ->ei riittävästi näyttöä	Sty: yli 30v	Ei muutok-sia	-	-5v
	-kiinni pitäminen -vaatteiden repiminen -pakottaminen sukupuoliyhteyteen	StyA: alle 20v styB: alle 20v uhri:16v	Vahingon-korvauksia nostettu	8980,90e	-30v -OikJulkL 9§ 2mom.
	1. -väkivallalla ja tappouhkauksilla uhaten väkisinmakaaminen useita kertoja -kurkusta kiinni pitäminen 2. -raahaaminen -maahan kaataminen -kurkusta kuristaminen -> raiskaus	Sty: yli 40v	Ei muutosta.	UhriA: 32240mk UhriB: 20000mk	-25v -OikJulkL 5§ 9mom.
	-pakottaminen sukupuoliyhteyteen metsässä -raiskaus peräaukkoon vastustelusta huoli-matta -> näyttö ristiriitaista	Sty: alle 20v	Ei muutosta.	-	-40v -OikJulkL 9§ 2mom.
	1. -koskettelua rinnoista ja sukupuolielimistä 2. -uhri pakotettu useita kertoja eri tekoihin -syytetty työntänyt mm sormensa uhrin emättimeen 3. -sormien työntäminen useita kertoja uhrin emättimeen 4. -sormien työntäminen uhrin emättimeen useita kertoja 5. -uhrin suuteleminen ja kosketteleminen mm. sukupuolielimiin	Sty: yli 40v uhri: alle 16v	1v 10kk ehdollinen + 80 pväsak-koa = 480e	8409,40e	-20v -OikJulkL 9§ 2mom., 2§ 2mom.
	1. -uhrin raiskaaminen x2 -uhkauksia tappaa avovaimonsa (uhrin äiti) sekä itsensä -pitänyt ampuma-asetta kädessä 2. -makaaminen uhrin päällä -sukupuolielimen nuoleminen -yhdyntäliikkeet	Sty: yli 40v uhri:15v	Ei muutosta.	10131,51e	-30v -OikJulkL 9§ 2mom. -yleisön läsnäole-matta
	-uhrin raiskaaminen autossa -kurkusta kuristaminen	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	13630e	-20v -OikJulkL 9§ 2mom.

91	S	Raiskaus	RL 20:1.1 RL 6:2/4	2v	Syytetty	
92	S	Raiskaus	RL 20:1.1	1v 8kk	Syytetty	
93	S	3.Törkeä kotirauhan rikkominen 5.Raiskaus 6.Pahoinpitely ym.	3. RL 24:2 5. RL 20:1.1 6. RL 21:5.1	Yht. 2v 6kk	Syytetty	
94	S	Sty1: Raiskaus Sty2: Raiskaus	RL 20:1	1: 1v 6kk 2: 1v 6kk	Syytetyt	
95	S	Raiskaus	RL 20:1.1	2v	Syytetty	
96	S	1.Raiskaus 2.Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ym.	RL 20:1.1 RL 20:6.1	Yht. 2v 6kk	Syytetty	
97	S	Sukupuoliyhteyteen pakottaminen	RL 20:3 (HO: 20:1.1)	8kk ehdollinen	Syytetty, Syyttäjä, Uhri	
98	S	Raiskauksen yritys	RL 20:1.1 RL 20:1.3	10kk	Syytetty	
99	S	1.Raiskauksen yritys 2.Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys ym.	RL 20:1.3 RL 20:6.4	1v 4kk	Syytetty	

	-pusikkoon riuhtaisu -kaataminen maahan -raiskaus -pakottaninen anaaliyhdyntään ja suuseksiin sekä tyydyttämään syytettyä käsin -tappouhkauksia	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	1772e	-30v -OikJulkL 9§ 2mom. -asianosaisten nimiä ei saa mainita julkisessa oikeudenkäyntiaineistossa
	-väkivallalla uhaten raiskaaminen -tappamisella uhkailu -kasvoihin lyömistä -kaulasta kiinni pitäminen	Sty: yli 40v	Ei muutosta.	11000e	-10v -OikJulkL 9§ 2mom.
	5. -nyrkillä lyöminen kasvoihin -kasvoihin pureminen -tappamisella uhkaaminen -kaulasta kuristaminen	Sty: yli 20v	Ei muutosta.	6000e (5+6)	-20v -OikJulkL 9§ 2mom.
	-uhri sukupuoliyhteydessä molempien syytettyjen kanssa -pakon käyttämisestä ei näyttöä -paikalla nautittu alkoholia	-	Syytteet hylätty.	-	-20v -OikJulkL 9§ 2mom., 2§ 2mom
	-uhrin raahaaminen sänkyyn ja väkisinmakaaminen vastusteluista huolimatta	Sty: yli 20v	Ei muutosta.	4080e	-30v -OikJulkL 9§ 2mom., 5§ 1mom.
	-sty:n hotellihuoneessa kaatoi uhrin sängylle -repi housut auki -käsi suulle ->yhdyntä	Sty: yli 30v Uhri: 14v	2v 6kk	50000mk	-uhri -15v -siveellisyysrikos -kuultava alle 15v
	-syytetty työnsi ravintolan taukotilaan -piti kaulasta ja olkapäästä -esti poistumisen -yhdyntä	Sty: yli 40v uhri:19v	1v 10kk (raiskaus)	44000mk	-uhri -10v -OikJulkL 9§, 5§
	-tarttui vyötäröltä -kaatoi kyljelleen -istui päälle -yritti riisua uhrin -sty avasi housunsa ja yritti työntää peniksensä uhrinsa suuhun -pakeni kun muita tuli paikalle	Sty: yli 50v	10kk	23000mk	-uhri -20v -OikJulkL 9§ 1ja 2mom., 5§ 1mom.
	-ulkona raahasi pois tieltä -kaatoi -riisui housut -raahasi taas, taas maahan -piti kiinni käsistä, mutta uhri pakeni	Sty: alle 20v uhri:13v	1v 4kk	33000mk	-uhri -20v -OikJulkL 9§ 1 ja 2mom., 5§ 1mom. 1-kohta

100	S	3x raiskaus 2x pahoinpitely ym.	RL 20:1 RL 20:5	Yht. 1v 8kk ehdollinen	Syytetty	
101	S	Raiskaus ym.	RL 20:1.1	Yht. 2v 4kk	Syytetty	
102	S	Raiskaus	RL 20:1.1	1v 6kk ehdol-linen	Syytetty, Syyttäjä, Uhri	
103	S	Raiskaus	RL 20:1.1	1v 6kk	Syytetty	
104	S	Raiskaus	HO: RL 20:3.1	1v 6kk	Syytetty	
105	S	1.Nuorena henkilönä tehty raiskaus 2.Nuorena henkilönä tehty raiskaus	RL 20:1.1 RL 3:2	Yht. 2v 2kk	Syytetty	
106	S	Raiskaus	RL 20:1.1	1v ehdollinen	Syytetty, Uhri	

	1. -automatkalla pysäytti auton -uhkasi puukolla, heilutteli puukkoa -pakotti ottamaan suuhun peniksensä ja käski riisumaan housut -> 2 yhdyntää -uhri peloissaan, ei uskaltanut kieltäytyä 2. -tämän jälkeen yhdyntä konepellillä -tappouhkauksia -yhdyntä autossa 3. -kotona otti uhrista kiinni -pakotti suuseksiin	Sty: yli 40v (ex)	Ei muutosta.	15000mk	-uhri -20v -OikJulkL 9§ 1 ja 2mom., 5§ 1mom 1-kohta -asian laatu
	-ravintolan kellarissa tarttui uhriin ja nosti pakastimen päälle -riisui -piti väkisin uhria -yhdyntä	Sty: yli 30v uhri: alle 16v	Ei muutosta.	5551e	-uhri ja syyttäjä -20v -uhri ala-ikäinen
	-esti uhrin pakoyritykset hotellihuoneesta -käsi kurkulla -yhdyntä	Sty: yli 30v uhri:36v	1v 6kk ehdollinen + 50t yhdyskuntapalvelua	5000e	-uhri -tekijä vastusti -20v -asian laatu
	-uhri oksensi patjalle -sty kävi käsiksi, repi housut -piti kurkusta -> emättimeen sormi ja taskulamppu	Sty: yli 30v uhri:16v	Ei muutosta.	3250e	-uhri -40v -OikJulkL 9§ 2mom., 5§ 1mom.
	-uhri nukkui -heräsi kun sty:llä sormet emättimessä ja syytetty nuoli häntä -käski lopettamaan	Sty: yli 50v Uhri: 16v	Pakottaminen sukupuoliyhteyteen/ 10kk ehdollinen	-	-30v -KäO:n päätös
	-A kävi uhriin väkivaltaisesti kiinni -kaatoi asfalttiin -painoi ranteista -> yhdyntä -uhkasi väkivallalla -B uhkasi ruuvimeisseli kädessä tappamisella ja raiskauksella -uhri lamaantui -sty kuristi ja tarttui ranteista -käänsi kädet sivuille -painoi alleen -> yhdyntä	Sty: alle 20v uhriA: 17v uhriB: 22v	Ei muutosta.	A: 3000e B: 6000e	-syytetty -20v -tekijän ikä
	-sty lähenteli uhria asunnossaan -otti kädestä ja pyysi makuuhuoneeseen -vei sinne, uhri ei halunnut -sty kaatoi sängylle -käänsi selälleen -esti liikkumisen istumalla päälle -riisui -> yhdyntä	Sty: yli 50v uhri:24v	Ei muutosta.	400e	-syyttäjä, uhri -24v 7kk -seksualirikos, johon liittyy korostetusti asianosaisten yksityisyyteen liittyviä asioita

107	S	7x raiskaus 10x pahoinpitely	1-4. RL 20:1.1 5-7. RL 20:1.2 RL 21:5	Yht. 2v 8kk	Syytetty	
108	S	A:Nuorena henkilönä tehty raiskaus B: Nuorena henkilönä tehty raiskaus	RL 20:1 RL 3:2	A: 1v 6kk ehdollinen B: 1v 6kk ehdollinen	Syytetyt	
109	S	1.Raiskaus 2.Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	RL 20:1.1 RL 20:6.1	1v 8kk ehdollinen, yhdyskuntapalvelu 60t	Syytetty	
110	S	Raiskaus	-	Syyte hylätty	Syyttäjä, Uhri	

	1. -pakotti väkivallalla anaaliyhdyntään 2. -väkivaltaa käyttämällä tunnin ajan yhdyntä -työnsi sormen peräaukkoon, nenään, suuhun -työnsi peniksen suuhun 3. -pakotti ottamaan peniksen suuhun -pakotti uhrin työntämään kielen peräaukkoon -yhdyntä -hyppäsi vatsan päälle -> siemensyöksy rinnoille 4. -tarttui rinnoista -naarmuja -yhdyntä -löi kasvoihin -siemensyöksy kasvoille 5. -samana iltana uhri pelkotilaan -> yhdyntä -repi hiuksista -piti ranteista 6. -levitti uhrin jalat -uhrin sisään kovalla voimalla -löi selkään 7. -yhdyntä pelkotilaa hyödyntämällä	Sty: yli 20v	Ei muutosta.	Ei mainintaa.	-uhri -20v -asianomistajan pyyntö, KäO:n päätös
	-A pyysi uhria makuuhuoneeseen -B löi vatsaan, A selkään, sitten lyöty päähän -> tajuton -heräsi puolen tunnin päästä, kun B yhdynnässä -sai B:n pois päältään -A sängyllä alasti sammuneena -pakeni vessaan	StyA: alle 20v styB: alle 20v (yritys)	1v 2kk ehdollinen (sekä A&B)	6000e yhteisvastuullisesti	-40v -OikJulkL 9§ 2mom., 2§ 2mom.
	-voimakas veto kädestä sängylle -riuhtoi uhria -piti olkapäistä -yhdyntä -sty aiemmin väkivaltainen, joten uhri pelkäsi	Sty: yli 20v uhri:14v	Ei muutosta.	6600e	-syyttäjä, uhri -25v -siveellisyysrikos, johon liittyy asianomistajan yksityisyyteen liittyviä arkaluonteisia seikkoja.
	ristiriitaset kertomukset -yhdynnästä ei varmuutta, mutta syytetyn spermaa uhrin vaatteissa	Sty: yli 40v	Pakottaminen seksuaaliseen tekoon/ 6kk ehdollinen	2168,19 e	Leima

111	S	1.Raiskauksen yritys 2.Raiskauksen yritys 3.Raiskaus	RL 20:1, RL 4:1.1 RL 20:1, RL 4:1.1 RL 20:1.1	Ymmärrystä vailla -> hoidettavaksi sairaalaan	Syytetty, Uhrit	
112	S	Raiskaus	RL 20:1.1	1v 6kk ehdollinen	Syytetty	
113	S	Raiskaus HO: Seksuaalinen hyväksikäyttö	RL 20:1.1 RL 20:5.2	Syytteet hylätty	Syytetty, Syyttäjä, Uhri	
114	S	1.Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen 2.Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito 3.Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 4.Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 5.Raiskaus 6.Pahoinpitely 7.Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen	Laki epäsiveellisten julkaisujen levittämisestä 1§ 1mom., RL 17:18 RL 17:19 RL 20:6.1 RL 20:6.1 RL 20:1.1 RL 21:5.1 RL 24:8	Yht. 3v 3kk	Uhri A, Syytetty	
115	S	StyA: Raiskaus StyB: Raiskaus	RL 20:1 RL 20:1	1v 6kk molemmille	Uhri, Syytetyt	
116	S	Raiskaus + pakottaminen sukupuoliyhteyteen	RL 20:1.1 RL 20:3	Syytteet hylätty	Syyttäjä, Uhri	

	1. -tarttui takaapäin -lukitsi käden -puhui seksistä -uhri pakoon 2. -takaapäin -lukitsi kädet -uhri maahan -yritti penis esillä riisua uhria -ulkopuoliset keskeyttivät 3. -tarttui edellä kävelleeseen uhriin -kaatoi maahan -käsi suun eteen -sormi emättimeen	Sty: yli 20v	Ei muutosta.	1. 20881 mk 2. 23171 mk 3. 35716,20 mk	Leima
	-tuli uhrin asuntoon velan maksuun -lähenteli -käsistä kiinni -riisui -yhdyntä	Sty: yli 20v	Ei muutosta.	-	-25v -lainkohdat -käräjä-oikeuden leima
	-uhrin sukulaisen luona nukkumassa -illalla sty riisui uhrin ja makasi -uhri lamaantunut, oletti että huumattu	Sty: yli 30v uhri:17v	8kk ehdol-linen	4913 e	-40v -lainkohdil-la
	-seurustelusuhde, jossa mm.anaaliyhdyntöjä -ristiriitaisia kertomuksia suostumisesta -sty:llä kuvia uhrista, joissa tämä poseeraa ruoskan kanssa	Sty: yli 20v uhriA: 14v uhriB: 13-15v (kohta 3)	5-6: Syytteet hylätty Muista: 1v 1kk ehdollinen	6174,31 e (UhriA:lle)	-40v -lainkoh-dilla -HO:uhrin nimeä ei saa maini-ta
	-uhri kehitysvammainen -styA tarttui hiuksiin -penis suuhun -styB: penis emättimeen -kaikki humalassa	StyA: yli 30v styB: yli 30v	Ei muutosta.	2x 1500e	-20v -lainkoh-dilla -käräjä-oikeuden leima
	-yhdyntä ilmeisesti keskeytetty -ei todisteita raiskauksesta -asianomistaja ollut järkyttynyt -ei tietoa tapahtumista	Sty: yli 20v	Syytteet hylätty.	-	-40v -lainkoh-dat

117	S	mm. -raiskaus x 2 -lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö x 5 -seksuaalisten palveluiden ostaminen nuorelta henkilöltä -lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö x 2 -yritys ostaa seksuaalisia palveluita nuorelta henkilöltä	RL 20:1.1 RL 20:6 RL 20:8a	Yht 26 rikosta: 3v 3kk	Syytetty, Uhri	
118	S	Raiskaus	RL 20:1.1	Syyte hylätty	Syyttäjä, Uhri	
119	S	Pahoinpitely (uhriA) Raiskaus (uhri B)	RL 20:1.1	Yht. 1v 3kk	Syytetty, Uhri B	
120	S	1.Kotirauhan rikkominen 2.Pahoinpitely 3.Raiskaus	RL 24:1.1 RL 21:5.1 RL 20:1.2	Yht. 1v 6kk ehdollinen	Syytetty, Syyttäjä Uhri	
121	S	Raiskaus ym.	RL 20:1.1	Yht. 2v	Syytetty	
122	S	A: Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö + Raiskaus B: Raiskaus	RL 20:6.1/1 RL 20:1.2 RL 20:1.2	A: 2v 8kk B: 2v 8kk	Syytetty A	
123	S	1.Pahoinpitely (uhriB) 2.Pahoinpitely (uhri A) 3.Raiskaus (uhriA)	RL 21:5 RL 20:1.1	Yht. 1v 2kk ehdollinen	Syytetty	

	-sty eri aikoina painostanut tyttöjä seksiin -tytöt suostuneet, mutta tunteneet itsensä uhatuksi -sty maksanut ainakin toiselle uhrille	Sty: yli 20v uhri:14v	Osa syytteistä hylätty, 1v 11kk	8000e, 6000e ja 300e	-40v -asianomistajat ovat alaikäisiä
	-illan vieton jälkeen lähtivät yhtä matkaa -uhri väitti tulleensa raiskatuksi -ei näyttöä	Sty: yli 20v (ex)	Ei muutosta.	-	-40v -käräjäoikeuden leima
	-sukupuoliyhteys asunnolla -syytetty repinyt paidan auki -löi nyrkillä leukaan -riisunut, pitänyt käsistä kiinni	Sty: yli 30v	Yht. 1v 3kk ehdollinen	UhriB: 5046e	-40v -siveellisyysrikos
	-tunkeutui uhrin asuntoon -löi monesti kasvoihin -uhri kaatui -löi päänsä -makasi ja uhkasi, ettei vie sairaalaan, jos uhri ei makaa uudestaan	Sty: yli 30v (ex)	Ei muutosta.	-	-40v -lainkohdilla -OikJulkL 9.2§, 5§
	-uhri nukkumassa kodissaan (sty mukana) -yöllä sty päälle, kuristi, ei puhunut -uhri suostunut ”mihin tahansa” -vaati suuseksiä -tappouhkaus -uhri suostui ”outoon seksuaaliseen tekoon” -uusi tappouhkaus -yhdyntä -vaati suu -ja anaaliseksiä -uhri pääsi tupakalle -sty vessaan -> pako	Sty: yli 20v	Ei muutosta.	4200e	-40v
	-uhri syönyt diapameja -seksiä miesten kanssa -A työntänyt sormen emättimeen	StyA: yli 30v styB:yli 50v uhri:15v	A: 2v 2kk	StyA:900e A+B:2700e	-20v -KäO: lainkohdilla OikJulkL 9.2§ -HO: leima
	3. -sty pahoinpidellyt aiemmin uhria -tämä kuollut myöhemmin alkoholiin ja lääkkeisiin -sty maannut uhrin joka jo melkein reagoimaton	Sty: yli 60v	Ei muutosta.	-	-20v

124	S	1.Raiskaus (uhriA) 2.Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (A) 3.Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (B) 4.Pakottaminen (B) 5.Raiskauksen yritys (C)	RL 20:1.1 RL 20:6.1 RL 20:6.1 RL 25:8 RL 20:1.3	Yht. 2v 3kk	Syytetty	
125	S	1.Pahoinpitely 2.Pahoinpitely 3.Pahoinpitely 4.Raiskaus 5.Raiskaus x 4 6.Raiskaus	RL 21:5.1 RL 21:5.1 RL 21:5.1 RL 20:1.1 RL 20:1.1 RL 20:1.1	Yht. 3v 2kk	Syytetty	
126	S	1. Lapseen kohdistuva haureus 2.Nuoreen henkilöön kohdistunut haureus 3.Seksuaalinen hyväksikäyttö 4.Raiskaus	RL 20:3 (16/1971) RL 20:5.1 (16/1971) RL 20:5/4 RL 20:1	Yht. 3v 6kk	Syytetty	
127	S	Raiskaus	RL 20:1	3v, sotilasarvon menetys	Syytetty	

	A: -sty oli lähennellyt junassa -myöhemmin työnsi wc:hen -työnsi sormen sukuelimiin -pakotti koskemaan omaansa B: -yritti koskea reiteen -juttelivat kahden -veti ostoskeskuksen hissiin kädestä -suuteli ja hieroi -otti hiuksista ja ranteesta kiinni -pako C: -sty seurasi bussista toiseen -lääppi -meni samaan hissiin, riisui -sukuelimet koskettivat -uhkaava käytös	Sty: yli 20v uhriA: 13v uhriB: 14v UhriC: 16v	Ei muutosta.	UhriA: 6000e UhriB:4000e UhriC:7000e	-30v -asian-omistajien pyynnöstä -lainkohdil-la
	4. -väkivaltainen riuhtaisu sänkyyn -voimakas kiinnipito -yhdyntä 5. -yhdyntöjä tappouhkauksin tai päähän lyönnein -kuristamista 6. -päähän lyöntejä, kaksi potkua päähän -tumppasi tupakan reiteen -raiskaus emättimeen ja peräaukkoon -välillä sammui päälle -jatkoi aamulla potkuja ja raiskausta	Sty: yli 20v	Yht. 2v 10kk, Kohta 5. raiskaus x2 Lähestymis-kielto	73500 mk	-40v -OikJulkL 9.2§,5§
	1. -88-94 sty kosketellut tytärtään(mm.sormi emättimeen) -nuollut tytärtään ja masturboinut samassa huoneessa 2. -94-96 sama jatkui 3. -96-99 sama jatkui 4. -sty löi kolmesti -kaatui lattialle -yhdyntä	Sty: yli 40v	Ei muutosta.	150000mk	-25v -OikJulkL 9.2§
	-sty löi nyrkillä niskaan -tarttui kiinni -kaatoi maahan -uhri löi pään asfalttiin -nyrkillä kasvoihin -ojan pohjalle -> istui rintakehän päälle ja painoi kaulasta -riisui uhrin alapään, repi puseron -kosketteli rintoja -pakotti ottamaan suihin -yhdyntä	Sty: yli 20v	Ei muutosta.	66799,90mk	-30v -OikJulkL 9.2§

128	S	Raiskaus	RL 20:1.2	1v 8kk	Syytetty	
129	S	1.Seksuaalinen hyväksikäyttö 2.Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	RL 20:5.2 RL 20:6.1	Yht. 1v 8kk	Syyttäjä, Syytetty Uhri	
130	S	Pakottaminen sukupuoliyhteyteen	RL 20:3.1 RL 6:2/4 (HO: RL 20:1.1 RL 6:2/4)	1v 4kk	Syyttäjä, Syytetty, Uhri	
131	S	1.Raiskaus 2.Vapaudenriisto 3.Lievä kavallus 4.Solvaus	RL 20:1 RL 25:1 RL 28:6 RL 27:3	1-2.Syytteet hylätty Muista: 45 pväsakkoa= 1800mk	Syyttäjä, Uhri	
132	S	Raiskaus	RL 20:1.1	1v 2kk	Syytetty	
133	S	1.Kotirauhan rikkominen 2.Raiskaus	RL 24:1.3 (39/1889) RL 20:1.1 RL 20:10.1	Yht. 2v 6kk	Syytetty	
134	S	1.Raiskaus 2.Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 3.Vahingonteko	RL 20:1.1 RL 20:6.1 RL 35:1	Yht. 1v 10kk	Syytetty	
135	S	1.Raiskaus 2.Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 3.Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen	RL 20:1.1 RL 20:6.1 RL 15:9	Yht. 1v 10kk	Syytetty	
136	S	Raiskaus	RL 20:1.1	Syyte hylätty	Syyttäjä, Uhri	
137	S	Raiskaus + Seksuaalinen hyväksikäyttö	RL 20:1.1 RL 20:5.2	Syytteet hylätty	Uhri	

	-sty juottanut uhrin humalaan -puolustuskyvyttömäksi -työnsi peniksen peräaukkoon	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	55000mk	-40v -syyttäjän pyynnöstä -OikJulkL 9.2§,5.1§ -siveel-lisyysrikos
	1. -yhdyntä sammuneen uhrin emättimeen ja peräaukkoon	Sty: yli 30v	Raiskaus ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksi-käyttö Yht. 2v 4kk	68365,19mk	-40v -lainkoh-dat
	-lattialle kaato -sty repi housut pois -kantoi ja heitti sänkyyn -väänsi ranteista ja jaloista -puristi rintakehästä -yhdyntöjä 3-4 -pakenemista -seiniin heittelyä	Sty: yli 20v	Raiskaus 2v 2kk	35500mk	-20v -leima
	-uhannut puukolla ja tappamisella -löi kasvoihin -pakotti sukupuoliyhteyteen -> uhri suih-kuun -> uusi yhdyntä -uhkasi lyödä uhria veitsellä -myöhemmin uhkasi puhkaista silmän/lei-kata korvan -esti vastaamasta yhteydenottoihin	Sty: yli 20v	Yht. 2v ehdollinen	7073,98e	-20v -OikJulkL 9.2§
	-sty riisui uhrin -työnsi sormen emättimeen -yritti yhdyntää	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	20000mk	-20v -OikJulkL 9.2§
	-tunkeutui uhrin kotiin -otti käsistä kiinni -kaatoi lattialle -imi ja hieroi uhrin penistä	Sty: yli 30v Uhri: 77v	Ei muutosta.	26222,20 mk	-20v -OikJulkL 9.2§
	-painoi sänkyyn -puristi kaulalta -riisui väkisin -yhdyntä x 2 -uhkaus pistää kynällä silmään -esti avunhuudot kädellä	Sty: alle 20v uhri:15v	Ei muutosta.	8000e	-30v -leima
	-tyrkkäsi sängylle -riisui itsensä ja uhrin -yritti työntää sormea emättimeen -yhdyntä 5-10min	Sty: yli 20v uhri: 14v	Ei muutosta.	3000e	-40v
	-sukupuoliyhteys tapahtunut -ei näyttöä raiskauksesta tarpeeksi	Sty: yli 20v	Ei muutosta.	-	-40v
	-uhrin muistamattomuus ei riittänyt näytök-si raiskauksesta -sukupuoliyhteys oli tapahtunut	Sty: yli 20v	Ei muutosta.	-	-30v -OikJulkL 9.2§, 2§ 2mom

138	S	1.Raiskaus 2.Laiton uhkaus 3.Kotirauhan rikkominen 4.Laiton uhkaus 5.Laiton uhkaus 6.Pahoinpitely 7.Luvaton käyttö 8.Pahoinpitely 9.Lähestymiskiellon rikkominen 10.Kotirauhan rikkominen	RL 20:1.1 RL 25:7 RL 24:1 RL 25:7 RL 25:7 RL 21:5.1 RL 28:7.1 RL 28:5.1 RL 16:9a RL 24:1	1. Syyte hylätty Muista: 5kk ehdollinen	Syyttäjä	
139	S	Raiskaus	RL 20:1.1	1v 10kk	Syytetty	
140	S	Raiskaus	RL 20:1	2v 2kk	Syytetty	
141	S	1.Sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaaminen 2.Raiskaus	RL 17:21 RL 20:1.1	Yht. 1v 2kk	Syyttäjä, Syytetty, Uhri	
142	S	2.Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 3.Raiskaus 4.Laiton uhkaus 5.Pahoinpitely 9.Pahoinpitely ym.	RL 20:6.1/1 RL 20:1.1 RL 25:7 RL 21:5.1 RL 21:5.1	1v 8kk	Syytetty	
143	S	2.Pahoinpitely 3.Pakottaminen sukupuoliyhteyteen 4.Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 5.Laiton uhkaus 7.Pahoinpitely 8.Laiton uhkaus ym.	RL 21:5.1 RL 20:3 RL 20:6.1/1 RL 25:7 RL 21:5.1 RL 25:7	Yht. 1v	Syytetty	
144	S	1.Väkisinmakaaminen 2.Lapseen kohdistunut haureus 3.Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken	RL 20:1.1 RL 20:3.2 RL 17:22	Yht. 2v ehdollinen, sotilasarvon menetys	Asianomistaja, Syytetty	

	1. -raiskaus: sty lukitsi auton ovet -painoi uhrin päätä jalkoväliinsä -pakotti ottamaan suihin	Sty: alle 20v uhri: 14v	Yht. 1v 6kk ehdollinen, yhdyskuntapalvelua 60h (raiskaus)	-	-20v
	-sty otti käsistä kiinni ja kaatoi sängylle -uhri ei voinut puolustautua henkisen tilansa ja psyykkisen sairautensa vuoksi	Sty: yli 50v	Ei muutosta.	4011e	-25v -uhri pyytänyt -leima
	-pelotellut leipäveitsellä -vei talosta metsään -yhdyntä pahoinpitelyllä pelotellen	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	6000e	-25v -uhri pyytänyt -KäO: ao:n nimeä ei saa mainita -HO: kärä-jäoikeuden päätös
	2. -käynyt käsiksi polulla -sty kaatoi maahan -painoi otsasta maahan -veti housut alas -siitin emättimeen	Sty: yli 40v	Yht. 2v	7369,50e	-30v -uhri pyytänyt -perusteluna uhrin ikä
	-vastustelusta ja potkimisesta huolimatta piti käsistä kiinni ja makasi päällä -> yhdyntä	Sty: yli 20v uhri: 13v	Ei muutosta.	8500e	-20v
	-Yhdyntä aloitettu yksimielisesti mutta sty ei lopettanut uhrin pyynnöstä.	Sty: yli 20v uhri: 14v	Ei muutosta.	3700e	-20v
	-tarttunut nukkuvaa käsistä kiinni -uhri yrittänyt huutaa -rimpuilua -tekijä löi vasempaan reiteen -> uhri ei enää huutanut -yhdyntä, ei tietoa siemensyöksystä -vaatteet pesty ja väärät vaatteet toimitettu poliisille -isä ja tytär (tekijä/uhri)	Sty: yli 40v uhri:15v	Yht. 2v ehdollinen, sotilasarvon menetys (äänestys HO:ssa, eriävässä mielipiteessä rang. ehdottomana)	6000 mk (kipu ja särky) 40 000 mk (kärsimys) = 46000 mk	-30v

145	S	KO: 1.pahoinpitely 2.raiskaus HO: raiskaus	RL 20:1.1	1. 30 päiväsak-koa yht 780 mk 2.Syyte hylätty Lähestymis-kieltovaatimus hylätty.	Syytetty, Uhri	
146	S	1.raiskaus 2.vapaudenriisto	RL 20:1.1 RL 20:1.2 RL 25:1	Yht 2v 5kk	Syytetty	
147	S	1.Raiskaus 2.Lapsen seksuaalinen hy-väksikäyttö	RL 20:1.1 RL 20:6.1 kohta 1	Syytteet hylätty	Syytetty, Uhri	
148	S	1. Vapaudenriisto 2.Raiskaus 4.Raiskaus 7.Seksuaalinen hyväksikäyttö ym.	1.RL 25:1 2.RL 20:1 4.RL 20:1 7.RL 20:5.2	Yht 4v 2kk	Syytetty, Uhri	
149	S	Nuorena henkilönä tehty raiskaus	RL 20:1.1 ja RL 3:2	11 kk ehdol-linen	Syytetty, Uhri	
150	S	Raiskaus	RL 20:1.1	1v 2kk ehdolli-nen, yhdyskun-tapalvelua	Syyttäjä, Syytetty, Uhri	
151	S	Raiskaus	RL 20:1	1v 2kk	Syytetty	
152	S	1.Raiskaus 2.Lapsen seksuaalinen hy-väksikäyttö ym.	RL 20:1.1 RL 20:6	Yht 1v 2kk, Syyte lapsen seksuaalisesta hyväksikäytös-tä hylätty.	Syytetty	

Taulukko: Eira Myllyniemi, Marika Rasinkangas, Maria Ikkala

	-mennyt ravintolaillan jälkeen uhrin kotiin -kasvoihin lyönti nyrkillä ja käski riisumaan vaatteet -käski kävellä alastomana edessään edes-takaisin -suuseksi+vaginaaliseksi sängyllä -nenästä vuotanut verta, kun lyönyt toisen kerran	Sty: yli 40v	1v 6kk	20 000 mk	-20v, -OikJulkL 9§ 2mom
	-tapahtunut tekijän asunnossa, ilmeisesti liikkuneet samoissa huumepiireissä -uhri diapam-humalassa -saattanut uhrin puolustuskyvyttömään tilaan pillereillä ja alkoholilla -tekijä uhannut tappamisella	Sty: yli 40v uhri:16v	2v 3kk, Syy-te vapau-denriistosta hylätty	7500 e	-25 v, osakohdat -OikJulk 9.1§ ja JulkL 24.1§ kohdat 25 ja 26
	-tekopaikaksi väitetty asuntoauto -kertoi tapahtuneesta vasta jälkeenpäin -kertomuksissa ristiriitaisuutta	Sty: yli 30v uhri:14v (oli kertonut olevansa 17v)	Ei muutosta.	-	-40v, -OikJulk 9§ 2 mom+ 2§ 2 mom, asi-anomistajan nimeä ei saa mainita julkisessa oikeuden-käyntiai-neistossa
	1. otti humalaisen tytön autoonsa 2. otti liftarin, poliisi tuli paikalle, teko keskeytyi, nainen oli laittanut tekstiviestin kihlatulleen 7. vienyt yöllä humalaisen naisen asun-toonsa	Sty: yli 30v 1. uhri:16v	Yht. 3v 7kk	1. 5400e 7. 8000e	-40v, Oik-Julk 9.2§
	-tyttö etsinyt TV:n keskustelupalstalta hen-kilöä, joka esittelisi hänelle kaupunkia -tekijä vienyt tytön kotiinsa ja raiskannut	Sty: alle 20v uhri:14v	Ei muutosta.	7500 e (HO:ssa äänestys kor-vauksista)	-20v -OikJulkL 5:yleisön läsnäo-lematta, OikJulkL 9.2§ (myös aojan hen-kilöllisyys salainen)
	-uhri vahvassa humalassa -piti yöpyä saunamökissä, jonne naapurin mies tuli ”kylään”	Sty: yli 50v	1v 2kk ehdollinen	2050e	20v, salainen-leima
	-ravintolassa tanssineet, sty pyysi asunnol-leen -uhri oli matkalla oppilaitoksen asuntolaan kun sty alkoi taluttaa autiotalolle päin este-lyistä huolimatta -uhkasi viiltää kurkun auki ja puristaa kurkusta -yhdyntä lokakuussa autiotalon pihalla -tekijä väitti uhrin vaatineen häneltä rahaa	Sty: yli 50v	Ei muutosta.	5900,26 e	30v, Oik-JulkL 9§
	-syytetty houkutteli uhrin kertomalla, että hänellä oli asiaa veljeltään, jonka kanssa uhri seurustellut -raiskaus rannalla -uhri pelännyt kertoa, koska tekijä oli ker-tonut laittavansa tappajat tämän perään, jos kertoo tapahtuneesta	Sty: alle 20v uhri: 15v	Ei muutosta.	5500e	25v, Oik-JulkL 9.2§

Taulukko 6. Hovioikeuskäytäntöä vuosilta 2000-2005

Törkeä raiskaus: RL 20:2 (L 24.7.1998)

Alioikeus
*J/S = julkinen/salainen

Nro	J/S*	Rikos	Lainkoh-dat	Rangaistus	Valittaja	
1	S	Törkeä raiskaus	RL 20:2.1	3v 10kk	Syytetty	
2	S	1.Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen 2. Laiton uhkaus 3.Törkeän raiskauksen yritys 4.Pahoinpitely	3. RL 20:2.2 4. 21:5	Yht. 2v	Syytetty	
3	S	1.Törkeän raiskauksen yritys ym.	1. RL 20:2.2 RL 4:1	Yht. 1v 6kk	Syytetty	
4	S	Raiskaus	RL 20:2.1 (KäO: RL 20:1.1)	1v 8kk (rais-kaus)	Syyttäjä	
5	S	Törkeän raiskauksen yritys	RL 20:2	1v ehdollinen	Syytetty	
6	S	Sty 1+2: 1. Törkeä raiskaus 2. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	RL 20:1 RL 20:2 RL 20:6 RL 20:7 RL 5:1	Sty1: yht. 3v 8kk Sty2: yht. 3v 2kk	Syytetyt	
7	S	Nuorena henkilönä tehty: 8. Törkeä raiskaus ym	RL 20:2.1/3 RL 20:2.1/4	Yht 4v	Syytetty	

	Hovioikeus				
	Teonkuvaus	Ikä	Rangaistus	Vahingon-korvaukset	Salassapito (pyyntö, aika ja perusteet)
	-uhrin sieppaaminen ja asuntoon vieminen -raiskaus x 3 -uhrin heittely seinään -lyöminen päähän -puukon pitäminen kaulalla, uhkauksia tappamisesta -ja kuumalle levylle laittamisesta -kasvojen puristelu -uhri vankina yön	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	33000mk	-uhri -15v -OikJulkL 5§ 1mom. 1-kohta, 9§ 2mom.
	-veitsellä uhkaaminen -hakkaaminen -vaatteiden repiminen -uhrien onnistui paeta auntovaunusta, jonne tekijä oli heidät houkutellut	-	Jäi sillensä.	26000mk	-
	-uhrin kimppuun hyökkääminen -raahaaminen pusikkoon -kaulan ympäriltä kiinnipitäminen -veitsellä uhkaaminen -maahan kaataminen -ohikulkija keskeytti tilanteen	Sty: yli 20v uhri: 16v	Ei muutosta.	33000mk	-uhri -20v -OikJulk 9§ 2mom. -> myönnet-ty HO:ssa
	-uhrin raiskaaminen keittiöveitsellä ja tappamisella uhaten	Sty: yli 30v	2v 6kk (tör-keä raiskaus)	13000mk	-uhri -20v -OikJulkL 5§, 9§ 2mom.
	-uhrin äidin tuttava yrittänyt raiskata nukku-maan menneen uhrin -veitsellä uhaten -uhrin onnistui paeta	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	3000e	-10v
	-uhrille juotettu alkoholia -molemmat tekijät vuorotellen raiskanneet uhrin -Sty1 pakottanut uhrin myös suuseksiin	Sty1: yli 20v sty2: yli 40v uhri: 14v	Ei muutosta.	Sty1: 9000e Sty2: 6000e	-40v -OikJulkL 9§ 2mom.
	8. -uhrin uhkaaminen teräaseella -tyynyn pitäminen kasvoilla -tappamisella uhkailu -> raiskaaminen	Sty: alle 20v Uhri: yli 75v	Ei muutosta.	76334mk	-25v -OikJulkL 5§ 1mom., 9§ 2mom.

8	S	1. Törkeä raiskaus 2.Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	RL 20:2.1/2 ja 3 RL 20:7.1	Yht. 3v 10kk	Syytetty	
9	S	1.Pakottaminen seksuaaliseen tekoon 2.Törkeä raiskaus 3.Pahoinpitely 4.Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	1.RL 20:4.1 2.RL 20:2.1 3.RL 21:5.1 4.RL 20:6.1	Yht. 2v 10kk	Syytetty	
10	S	Törkeä raiskaus	RL 20:2.1	2v 6kk	Syytetty	
11	S	1-3: Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 4: Törkeä raiskaus 5-8: Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 9-11: Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 12: Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito	1-3. ja 5-8: RL 20:7.1/1 RL 20:7.1/2 4: RL 20:2.1/3 9-11: RL 20:6.1/2 RL 20:6.1/3 12: RL 17:19	Yht. 10v	Syytetty	
12	J	Sty1&2: Törkeä raiskaus	RL 20:2	Syytteet hylätty.	Syyttäjä	

	1. -uhrin repiminen hiuksista -hakkaaminen seinään -lyöminen ja potkiminen -tyynyllä tukahduttaminen ->raiskaus uhrin ollessa tajuton 2. -sukupuoliyhteys alaikäisen kanssa	Sty: yli 40v uhri: 15v	Ei muutosta.	103000mk	-15v -OikJulkL 9§ 2mom.
	1. -pakottaminen valokuvaukseen, pornokuvaukseen liittyvään toimintaan, alastomuuteen väkivaltaa käyttäen ja uhaten 2. -pakottaminen sukupuoliyhteyteen toisen mieshenkilön kanssa -väkivallan käyttämistä 4. -koskettelua -seksuaalisia puheita -alastoman vartalon katselua	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	21950e	-20v -OikJulkL 9§ 2mom., 5§ 1mom., 2§ 2mom.
	-uhrin raiskaaminen -lyöminen kasvoihin ja vartaloon -fileerausveitsellä uhkailu -tappouhkauksia	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	5240e	-25v -OikJulkL 9§ 2mom., 2§ 2mom.
	-lapset houkuteltu seksuaalisiin tekoihin rahaa, alkoholia ja tupakkaa tarjoamalla -teoissa ollut useita lapsia samanaikaisesti -seksuaalisten tekojen tallentamista videolle -toiminta ollut suunnitelmallista	Sty: yli 40v 4 uhria: 11v 2 uhria: 14v	Yht. 10v, kohta 4 -> raiskaus	-	-40v -OikJulkL 9§ 2mom., 2§ 2mom
	-näyttö sukupuoliyhteyteen pakottamisesta ei riittävä, kertomukset ristiriitaisia	Sty1: yli 20v sty2: yli 20v	Ei muutosta	-	-

13	S	Nuorena henkilönä tehdyt: 1-4: 4 väkisinmakaamisen yritystä 5-6: 2 raiskauksen yritystä 7: Pakottaminen seksuaaliseen tekoon 8-10: 3 raiskausta 11-12: 2 Törkeää raiskausta 13: Törkeän raiskauksen yritys 14: Varkaus	RL 20:1.1 RL 20:2.1 RL 20:4 RL 28:1	Yht. 4v	Syytetty	
14	S	1.Raiskaus 2.Törkeä raiskaus	1.RL 20:1.1 2.RL 20:2.1	Yht. 3v	Syytetty, Uhri	

	1. -uhrin kimppuun hyökkäys -lattialle kaataminen -hiuksista repiminen 2. -uhrin kimppuun hyökkääminen kadulla -maahan kaataminen 3. -uhrin kaataminen maahan -sukupuoliyhteyden yritys 4. -uhriin käsiksi käyminen -vaatimus sukupuoliyhteydestä 5. -uhrin kimppuun käyminen -lyöminen kasvoihin ja vartaloon -raiskaus yritys 6. -uhrin raiskaus portaikossa, jonne tekijä pukannut uhrin -uhrin lyöminen kasvoihin -tappouhkauksia 7. -uhkaus raiskata uhri ja uhkaus tappaa 8. -uhri peloteltu sukupuoliyhteyteen (uhri sama kuin kohdassa 7) 9. -uhrin raiskaus leipäveitseä kaulalle painamalla 10. -uhri raahattu kellariin, jossa sty raiskannut tämän 11. -uhri raiskattu emättimeen ja peräaukkoon fileerausveitsellä uhaten 12. -uhrin raiskausyritys portaissa -kuristaminen kaulasta -kylkeen potkiminen 13. -tappamisella uhkailu -kaulasta kuristaminen -raiskaus kellarissa 14. -keittiöveitsellä uhaten raiskaaminen emättimeen ja peräaukkoon	Sty: alle 20v	Ei muutosta.	1. 15000mk 2. 10000mk 3. 25000mk 4. 30000mk 5. 15000mk 6. 40000mk 7-8. 32000mk 9. 45000mk 10. 25000mk 11. 45000mk 12. 15000mk 13. 35000mk 14. 50000mk	-Syyttäjä, uhrin avustaja -40v -yleisön läsnäolematta + salaus koska siveellisyysrikos, arkaluonteiset tiedot -tekijä alle 18v
	1. -uhrin raiskaaminen autossa emättimeen ja peräaukkoon 2. -uhrin raiskaaminen sahalaitaisella veitsellä uhaten -raiskaaminen peräaukkoon	Sty: yli 20v Uhri: 17v	Ei muutosta.	1. 4400e 2.5800e	-syyttäjä, uhri -20v -OikJulkL 9§ 2mom.

15	S	1.Sty1:Lievä pahoinpitely 2.Sty1+2:Vapaudenriisto 3.Sty1+2:Törkeä raiskaus Syytetyn 2 osalta rikokset nuorena henkilönä tehtyjä.	RL 21:7 RL 5:3 RL 20:2.1 RL 25:1.3	Sty1: yht. 4v 3kk Sty2: yht. 3v 2kk	Syytetyt	
16	S	2.Törkeä raiskaus 3.Vapaudenriisto ym.	2. RL 20:2.1 RL 6:5/5 3. RL 25:1	Yht. 4v	Syytetty, Syyttäjä, Uhri	
17	S	1-3.Pahoinpitely 4.Törkeä pahoinpitely 5.Törkeä raiskaus 6.Vapaudenriisto 7.Törkeä kuolemantuottamus ym.	1-3. RL 21:5.1 4. RL 21:6.1 5. RL 20:2.1 6. RL 25:1 7. RL 21:9	Yht. 5v 6kk	Syytetty, Uhri	
18	S	Vapaudenriisto ja törkeä raiskaus	RL 25:1 RL 20:2.1	Yht. 3 v	Syyttäjä, Syytetty	
19	S	Törkeä raiskaus	RL 20:2.1	1v 4kk (RL 7:6)	Syytetty	
20	S	Törkeä raiskaus	RL 20:2.1/3	3v	Syytetty	
21	S	1.Törkeä raiskaus 2 ja 3: Raiskaus	1. RL 20:2.1/1 RL 20:2.1/2 2. RL 20:1.1 3. RL 20:1.1	Yht. 6v	Syytetty	

	-uhri pakotettu mukaan tappamisella uhkaamalla -uhri pakotettu ottamaan vaatteet pois ja harrastamaan suuseksiä Sty1:n kanssa -molemmat syytetyt raiskanneet uhrin -hiuksista repimistä -veitsen pitäminen kurkulla -lasipullolla ja tappamisella uhkailu	Sty1: yli 20v sty2: alle 20v uhri:16v	Sty1: yht. 3v 8kk Sty2: yht. 2v 9kk	Yhteisvastuullisesti 10000e, vahingonkorvaus alennettu	-20v -OikJulkL 9§ 2mom., 2§ 2mom.
	-uhri työnnetty liiketiloihin, jonka ovea uhri on ollut sulkemassa -tappouhkauksia -puukolla uhkauksia -uhrin sitominen ja raiskaus -uhrin jättäminen paikalle sidottuna	Sty: yli 20v uhri:18v	Ei muutosta.	9250e	-25v
	-pahoinpideltyään uhrin ensin, syytetty on työntänyt pampun uhrin emättimeen x 10-15 ja peräaukkoon x 10-15 -aikaisemmin pahoinpideltyään uhria tekijä työntänyt tämän emättimeen väkivalloin hieromasauvan x 10-15	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	Yht 25000e	-40v -Valokuvien määräämi-nen salassa-pidettäviksi
	-sty luvannut viedä tiellä kävelleen tytön kotiin -ajanut metsästysmajalle -potkinut, teko kestänyt 1,5h -3 raiskaustekoa; -1 sormien vieminen emättimeen -2 vaginaalista yhdyntää -sty keskivahvassa humalassa	Sty: yli 40v uhri: 16v	Ei muutosta.	11000e	-30v -OikJulkL 5.1.1-kohta, 9.1, JulkL 24.1.25 -ja 26-kohta
	-syytetty ottanut uhrin autoonsa pankkiryös-tön yhteydessä -raiskannut uhrin muistuttamalla, että teki-jällä on ase -> uhri ei uskaltanut kieltäytyä	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	104500mk	-40v -OikJulkL 5§ 1mom. 1-kohta
	-syytetty ja uhri olleet viettämässä iltaa -syytetty yllättäen kiinnittänyt uhrin kädet käsiraudoilla selän taakse -riisunut uhrin -työntänyt väkivalloin hieromasauvoja uhrin emättimeen -raiskannut uhrin emättimeen ja peräauk-koon -pakottanut uhrin suuseksiin -uhrin suun peittäminen kädellä -kaulan painaminen jalalla	Sty: yli 20v	Ei muutosta.	75838mk	-leima + OikJulkL 9§ 2mom.
	1. -uhrin raahaaminen pusikkoon -raiskaaminen emättimeen ja peräaukkoon 2. -uhrin kuristaminen kurkusta -uhrin päälle istuminen -suuseksiin pakottaminen -lyöminen -raiskaus 3. -uhrin raahaaminen metsään -kuristaminen kurkusta -suuseksiin pakottaminen -raiskaus	Sty: yli 20v uhri (1): 16v	Ei muutosta.	1. 106508 mk 2. 65798,88 mk 3. 57831 mk	-40v -OikJulkL 9§ 2mom.

22	S	Törkeä raiskaus	RL 20:2.1	2v 10kk	Syytetty	
23	S	1.Törkeä kotirauhan rikkominen 2.Törkeä vapaudenriisto 3.Pakottaminen seksuaaliseen tekoon 6.Törkeä raiskaus ym.	1. RL 24:2.2 2. RL 25:2.3 3. RL 20:4.4 6. RL 20:2	Yht. 4v 6kk	Syytetty, Uhrit	
24	S	Sty1+2: Törkeä raiskaus	RL 20:2 RL 5:1	Sty1:3v 2kk Sty2:2v 4kk	Syytetyt	
25	S	Törkeä raiskaus	RL 20:2.1	2v 2kk	Syytetty, Syyttäjä	
26	S	Törkeä raiskaus	RL 20:2.1/2 RL 20:2.1/3 RL 20:2.1/4	3v	Syytetty	
27	S	Nuorena henkilönä, täyttä ymmärrystä vailla tehty törkeä raiskaus	RL 20:1.1 RL 20:2.1 RL 3:2 RL 3:4.1	2v 6kk	Syytetty, Syyttäjä, Uhri	
28	S	Törkeä raiskaus	RL 20:2	3v	Syytetty	
29	S	Sty1: Nuorena henkilönä tehty törkeä raiskaus Sty2: 1.Törkeä raiskaus 2.Pahoinpitely ym.	Sty1: RL 20:2.1/2 RL 3:2 Sty2: RL 20:2.1/2 RL 21:5.1	Sty1: 1v 10kk ehdollinen, 80h yhdyskuntapalvelua Sty2: 2v 6kk	Syytetyt	
30	S	2.Törkeä raiskaus 3.Vapaudenriisto ym.	2. RL 20:2.1/3 RL 20:2.1/4 3. RL 25:1	Yht. 4v 3kk	Syytetty	

Taulukko: Eira Myllyniemi, Marika Rasinkangas, Maria Ikkala

	-uhri raahattiin kuristusotteessa pihaliiteriin -syytetty uhkasi tappaa uhrin ja sanoi puhkovansa tältä silmät puukolla -raiskaus	Sty: yli 30v uhri:15v	Ei muutosta.	43708 mk	-30v -”lainkohdat”
	3. -syytetty väkivallalla uhaten pakottanut uhrin riisumaan ylävartalonsa paljaaksi -myöhemmin pakotettu riisuutumaan kokonaan, jolloin syytetty kuvannut uhria 6. -syytetty pakottanut uhrin sukupuoliyhteyteen uhkaamalla väkivallalla -uhria uhattu jalkajousella + nuolilla sekä sähköiskulaitteella	Sty: yli 20v	Ei muutosta.	1. 5000 mk 2. 20000 mk 3. 10000 mk 6. 6500 mk	-30v -OikJulkL 9§ 2mom.
	-uhrin huumaaminen ja raiskaaminen (todiste : kertomus + lääkärintodistus) -uhri itse ei muistanut tapahtumia	Sty1: yli 40v sty2: yli 30v	Ei muutosta.	Yhteisvastuullisesti 55547 mk	-40v -OikJulkL 9§ 2mom.
	-uhrin telkeäminen asuntoon -tappouhkauksia -puukolla uhkailu -raiskaus	Sty: yli 20v	1v 6kk (RL 7:6)	12500 mk	-20v -OikJulkL 9§ 2mom.
	-uhrin pakottaminen vaginaaliseen, oraaliseen ja anaaliseen sukupuoliyhteyteen -uhrin kuristamimnen, lyöminen, heittely, lattiaan paiskaaminen -tappouhkaukset	Sty: yli 20v uhri: alaikäinen	Ei muutosta.	52 215 mk	-40v -OikJulkL 9§ 2mom.
	-uhri pyörätuolissa (neliraajahalvaus) -syytetty nostanut uhrin nurmikolle ja raiskannut tämän uhrin kielloista huolimatta -vasta sivulliset saaneet syytetyn lopettamaan raiskauksen	Sty: alle 20v	3v	9335e	-40v -OikJulkL 9§ 2mom.
	-syytetty pakottanut uhrin sukupuoliyhteyteen väkivallalla -kuristaminen -lakanan sitominen uhrin pään ympärille -uhrin lyöminen päähän ja kasvoihin -pureminen korviin -teko kestänyt 4 tuntia	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	7700e	-40v -OikJulkL 9§ 2mom.
	-syytetyt juottaneet uhrille alkoholia ja raiskanneet tämän väkivaltaa käyttäen -uhrin pudottaminen lattialle -päällä istuminen -kuristaminen -lyöminen kasvoihin -pään lyöminen lattiaan -raiskaus emättimeen ja peräaukkoon	Sty1: alle 20v sty2: yli 20v uhri:17v	Ei muutosta.	Yhteisvastuullisesti 5800e + Sty2 erikseen 1177,87e	-uhri -25v -OikJulkL 9§ 2mom., 5§
	2. -uhrin raiskaaminen veitsellä uhaten -lyöminen -hiuksista repiminen -pakottaminen suuseksiin -sukupuoliyhteys tapahtunut 5 kertaa -veitsen pitäminen kaulalla	Sty: yli 20v	Ei muutosta.	16300e	-40v -siveellisyysrikos, arkaluonteiset tiedot

Taulukko 7. Hovioikeuskäytäntöä vuosilta 2000-2005

Pakottaminen sukupuoliyhteyteen: RL 20:3 (l 24.7.1998)

Alioikeus
*J/S = julkinen/salainen

Nro	J/S*	Rikos	Lainkohdat	Rangaistus	Valittaja	
1	S	Pakottaminen sukupuoliyh-teyteen	RL 20:3	20 pvä ehdollista	Syytetty	
2	S	Pakottaminen sukupuoliyh-teyteen	RL 20:3.1	4kk ehdollista	Syytetty	
3	S	Pakottaminen sukupuoliyh-teyteen	RL 20:3.1	1v 4kk ehdollista	Syytetty	
4	S	Pakottaminen sukupuoliyh-teyteen	RL 20:3.1	Syyte hylätty	Uhri	
5	S	Pakottaminen sukupuoliyhte-yteen -> yritys	RL 20:3.1 RL 20:3.3	5kk ehdollinen	Syytetty, Syyttäjä	
6	S	Pakottaminen sukupuoliyhte-yteen -> yritys	RL 20:3	60 pvä ehdollinen	Syytetty	
7	S	Pakottaminen sukupuoliyh-teyteen	RL 20:3.1	9kk ehdollinen	Syytetty	

	Hovioikeus				
	Teonkuvaus	Ikä	Rangaistus	Vahingon-korvaukset	Salassapito (pyyntö, aika ja perusteet)
	-uhri ja syytetty menivät hotelliin -uhri kieltäytyi seksistä ja yritti lähteä sängystä, minkä syytetty esti -syytetty sukupuoliyhteydessä uhrin kanssa	Sty: yli 30v	Ei muutosta.	8000 mk	-30v -OikJulkL 9§ 2mom.
	-syytetty ja uhri viettivät aikaa syytetyn luona -syytetty riisui uhrin väkisin ja käsistä kiinni pitäen suoritti yhdynnän -uhri oli sanonut ettei halua yhdyntää	Sty: 50v	Ei muutosta.	10000 mk	-20v OikJulkL 9§ 2mom., 2§ 2mom.
	-uhri ja syytetty olleet sukupuoliyhteydessä -syytetty riisunut uhrin väkisin -painanut olkapäistä, että uhri pysyisi aloillaan	Sty: 20v	Ei muutosta.	23000 mk	-25v -OikJulkL 9§
	-ei näyttöä sukupuoliyhteyteen pakottamisesta väkivallalla uhaten	Sty: 20v	Ei muutosta.	-	-20v -OikJulkL 9§ 2mom.
	-syytetty mennyt naisten vessaan ja yrittänyt työntää sukupuolielimensä uhrin suuhun -piti kiinni uhrista	Sty: yli 30v uhri:22v	8kk ehdollinen	7000 mk	-uhri -syytetty pyytänyt salassapidon pidentämistä -20v -OikJulkL 9§ 2mom., 5§ 1mom. 1-kohta
	-uhrin kimppuun hyökkääminen takaapäin -maahan kaataminen -uhrin päälle meneminen -yritys suudella väkisin	Sty: yli 50v uhri: 20v	Ei muutosta.	850e	-40v -OikJulkL 9§ 2mom., 8§, 5§ 1mom.
	-uhrin käden vääntäminen -housujen riisuminen -käden laittaminen suun eteen -sukupuoliyhteys uhrin kanssa -syytetty nukahti uhrin päälle -> uhrin yrittäessä paeta syytetty on vironnut ja yhdyntä toistunut	Sty: yli 30v uhri:21v	Ei muutosta.	2500e	-syytetty -40v

8	S	Pakottaminen sukupuoliyhteyteen	RL 20:3.1	9kk ehdollinen	Syytetty	
9	S	Pakottaminen sukupuoliyhteyteen ->yritys	RL 20:3 RL 4:1	60 pvä ehdollinen, vaadittu myös lähestymiskieltoa	Syytetty (korvausten osalta)	
10	S	1.pahoinpitely 2.pakottaminen seksuaaliseen tekoon 3.pakottaminen sukupuoliyhteyteen 4.pahoinpitely 5.pakottaminen sukupuoliyhteyteen (6.kotirauhan rikkominen) 7.pahoinpitely (8.lähestymiskiellon rikkominen)	1. RL 20:5.1 2. RL 20:4.1 3. RL 20:3.1 4. RL 21:5.1 5. RL 20:3.1 7. RL 21:5.1	8kk ehdollinen	Asianomistaja	
11	S	Pakottaminen sukupuoliyhteyteen	RL 20:3.1	1v	Syytetty, Syyttäjä	
12	J	1.Täyttä ymmärrystä vailla pahoinpitely 2.Sukupuoliyhteyteen pakottaminen ym.	1. RL 21:5.1 2. RL 20:3 RL 4:1.1	Yht. 7kk, ehdonalainen menetetty	Syytetty	
13	J	Pakottaminen sukupuoliyhteyteen -> yritys	RL 20:3	4kk ehdollinen	Syytetty	
14	S	Pakottaminen sukupuoliyhteyteen	RL 20:3	5kk ehdollinen	Syytetty	

Taulukko: Eira Myllyniemi, Marika Rasinkangas, Maria Ikkala

	-syytetty lähennellyt uhria -kaatanut uhrin sängylle -riisunut uhrin vastustelusta ja kielloista huolimatta -syytetty ollut yhdynnässä uhrin kanssa ja pidellyt uhria käsistä kiinni	Sty: yli 40v uhri:17v	Ei muutosta.	2300e	-30v -OikJulkL 9§ 2mom.
	-meneet ravintolaillan jälkeen tekijän kotiin -mukana kolmas, mutta poistui paikalta -tarttui uhria hartioista ja painoi sängylle -yrittänyt riisua uhria -tekijä isokokoinen, uhrilla jopa kuoleman-pelkoa -yrittänyt hivuttautua pois alta -juossut ilman kenkiä ja päällysvaatteita läheiseen taloon -tekijä uhrin äidin serkku	Sty: yli 40v	Ei edel-lytyksiä korvausten sovittelulle.	8000mk	20v, pykä-läperustelu
	-seurustelusuhde 1. -uhrin asunnolla -potkimista yms. 2. -suuseksi + pakottaminen muuhun seksuaa-liseen tekoon 3. -pakottaminen sukupuoliyhteyteen 2. teon jälkeen -syytteessä maininta; seurustelusuhde, teko tehty lieventävien asianhaarojen vallitessa 4. -pahoinpitelyä 5. -nainen lopettanut seurustelusuhteen -pakottaminen sukupuoliyhteyteen	Sty: yli 30v	1v ehdolli-nen	1. 150 e 2. ja 3. yht 500e 4. 250e 5. 500e 6. 300e 7. 150e	25v, Oik-JulkL9.2§
	-syytetty hyökännyt yöllä uhrin kimppuun -yrittänyt suudella ja kopeloinut uhria -syytetty riisunut housut ja nuollut tämän alapäätä -tämän jälkeen yhdyntä -syytetty oli myös työntänyt peniksensä uhrin suuhun	Sty: yli 40v	1v ehdolli-nen	3327e	-40v -OikJulkL 9§ 2mom., 2§ 2mom.
	2. -syytetty tarttunut kädellä uhrin vaatteista kiinni -ilmoittanut halunsa sukupuoliyhteydestä -uhri päässyt pakenemaan usean riuhtaisu-yrityksen jälkeen	Sty: yli 40v	Ei muutosta.	1200 mk	-
	-uhrin kaataminen vuoteeseen -käsistä kiinni pitäminen -vaatteiden repimistä	Sty: yli 60v	Ei muutosta.	3045e	-
	-sukupuoliyhteys -ei selkeää näyttöä vastentahtoisuudesta	Sty: alle 20v	Syyte hylätty	-	-40v -lainkoh-dilla

Oikeustapaushakemisto

EUROOPAN IHMISOIKEUS-TUOMIOISTUIN

Tuomiot

Abdulkadir Aktas v. Turkey (31.1.2008)
A.H. v. Finland (10.5.2007)
Aydin v. Turkey (25.9.1997)
Ayse Tepe v: Turkey (22.7.2003)
Bracci v. Italy (13.10.2005)
Caballero v. the United Kingdom (8.2.2000)
Chair and J.B. v. Germany (6.12.2007)
Covezzi and Morselli v. Italy (9.5.2003)
C.R. v. the United Kingdom (22.11.1995), A-335-C
Douiyeb v. the Netherlands (4.8.1999)
D.P and J.C. v. the United Kingdom (10.10.2002)
Dudek v. Poland (4.5.2006)
Dumont.Maliverg v. France (31.5.2005)
E.B. v. France (22.1.2008)
E.H. v. Finland (16.3.2004)
Erdal Tas v. Turkey (n:o 5) (20.9.2007)
Eser Ceylan v. Turkey (13.12.2007)
F and M v. Finland (17.7.2007)
Gafgen v. Germany (30.6.2008)
Gharibashvili v. Georgia (29.7.2008)
Hutchison Reid v. the United Kingdom (20.2.2003)
Jorgic v. Germany (12.7.2007)
K.A and A.D. v. Belgium (17.2.2005)
Kolomper v. Belgium (24.9.1992), A-235-C
Korellis v. Cyprus (7.1.2003)
Kovac v. Croatia (12.7.2007)
Kulis v. Poland (18.3.2008)
Lelievre v. Belgium (8.11.2007)
Limoni and others v. Sweden (4.10.2007)
L. v. Lithuania (11.9.2007)
M.M. v. the Netherlands (8.4.2003)
Maslova and Nalbandov v. Russia (24.1.2008)
Mattoccia v. Italy (25.7.2000)
Matwiejczuk v. Poland (2.12.2003)
M.C. v. Bulgaria (4.12.2003)
Michalak v. Poland (18.9.2007)
Mocarska v. Poland (6.11.2007)
N.F.B. v. Germany (18.10.2001)
Nowak v. Poland (18.9.2007)
N. v. the United Kingdom (27.5.2008)
Ormanni v. Italy (17.7.2007)
Orr v. Norway (15.5.2008)
Paturel v. France (22.12.2005)
Petropoulou-Tsakiris v. Greece (6.12.2007)
Ryabov v. Russia (31.1.2008)
Rydz v. Poland (18.12.2007)
Saadi v. Italy (28.2.2008)
Sahin v. Turkey (25.9.2007)
Sanchez Cardenas v. Norway (4.10.2007)
Schaal v. Luxembourg (18.2.2003)
Scott v. Spain (18.12.1996)
Scozzari and Giunta v. Italy (13.7.2000)
Selmouni v. France (28.7.1999)
S.N. v. Sweden (2.7.2002)
Sobota-Gajic v. Bosnia-Herzegovina (6.11.2007)
Soulas and others v. France (10.7.2008)
Spinu v. Romania (29.4.2008)
S. R. v. Sweden (23.4.2002)

Stoichkov v. Bulgaria (24.3.2005)
Stubbing and others v. the United Kingdom (22.10.1996)
Tremblay v. France (11.9.2007)
Trzaska v. Poland (11.7.2000)
Van Kück v. Germany (12.6.2003)
Wloch v. Poland (19.10.2000)
Wroblewski v. Poland (4.3.2008)
X and Y v. the Netherlands (26.3.1985), A-91
Y.F. v. Turkey (22.7.2003)
Zeynep Avci v. Turkey (6.2.2003)
Z v. Finland (25.2.1997), 1997:323

Päätökset
August v. the United Kingdom (21.1.2003)
Brown v. the United Kingdom (2.7.2002)
I. I. N. v. the Netherlands (9.12.2004)
Ivison v. the United Kingdom (16.4.2002)
Kaldik v. Germany (22.9.2005)
Karim v. Sweden (4.7.2006)
Masschelin v. Belgium (20.11.2007)
M. v. the United Kingdom (24.6.2008)
Pay v. the United Kingdom (16.9.2008)
Pirali v. Greece (15.11.2007)
Scheper v. the Netherlands (5.4.2005)
Szula v. the United Kingdom (4.1.2007)
The Conde Nast Publications Ltd and Carter v. the United Kingdom (8.1.2008)
Wilkinson v. the United Kingdom (28.2.2006)

KORKEIN OIKEUS

KKO 1939 II 246
KKO 1993:95
KKO:1998:151
KKO:2001:62
KKO:2004:60
KKO:2004:71
KKO:2004:90
KKO:2005:5
KKO:2005:53
KKO:2005:54
KKO:2005:55
KKO:2005:603
KKO:2006:107
KKO:2007:100
KKO:2008:68
KKO:2008:84
KKO:2010:1

Yksityisyyden suojaamiseksi tutkimuksessa käytetyt hovioikeuksien päätökset ja lääkintöhallituksen/terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen mielentilalausunnot esitetään teoksessa ilman diarinumeroita.

Lääkintöhallituksen / Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen seksuaalirikoksia koskevat mielentilalausunnot vuosilta 1970 - 2005

1970 / Rno 6108
1971 / Rno 6208
1972 / Rno 6431
1972 / Rno 6460
1974 / Rno 6765
1975 / Rno 7051
1975 / Rno 7075
1977 / Rno 7607
1979 / Rno 8052
1979 / Rno 8065
1979 / Rno 8073
1980 / Rno 8275
1982 / Rno 8674
1982 / Rno 8683
1984 / Rno 9165
1984 / Rno 9176
1984 / Rno 9207
1984 / Rno 9230
1985 / Rno 9410
1985 / Rno 9427
1985 / Rno 9435
1985 / Rno 9459
1985 / Rno 9469
1985 / Rno 9474
1985 / Rno 9475
1985 / Rno 9476
1985 / Rno 9495
1985 / Rno 9519
1985 / Rno 9524
1985 / Rno 9533
1985 / Rno 9553
1985 / Rno 9569
1985 / Rno 9572
1985 / Rno 9580
1985 / Rno 9587
1985 / Rno 9601
1985 / Rno 9609
1985 / Rno 9634
1985 / Rno 9643
1985 / Rno 9645
1985 / Rno 9666
1985 / Rno 9671
1985 / Rno 9678
1985 / Rno 9687
1986 / Rno 9682
1986 / Rno 9710
1986 / Rno 9715
1986 / Rno 9725
1986 / Rno 9740
1986 / Rno 9797
1986 / Rno 9801
1986 / Rno 9812
1986 / Rno 9821
1986 / Rno 9837
1986 / Rno 9911
1986 / Rno 9926
1986 / Rno 9939
1986 / Rno 9960
1987 / Rno 9964
1987 / Rno 10045
1987 / Rno 10085
1987 / Rno 10091
1987 / Rno 10121
1987 / Rno 10128
1987 / Rno 10132
1987 / Rno 10139
1987 / Rno 10142
1987 / Rno 10145
1987 / Rno 10214
1987 / Rno 10215
1987 / Rno 10225
1988 / Rno 10323
1988 / Rno 10328
1988 / Rno 10346
1988 / Rno 10355
1988 / Rno 10356
1988 / Rno 10357
1988 / Rno 10358

1988 / Rno 10415
1988 / Rno 10475
1988 / Rno 10487
1988 / Rno 10503
1988 / Rno 10530
1989 / Rno 10560
1989 / Rno 10564
1989 / Rno 10570
1989 / Rno 10573
1989 / Rno 10583
1989 / Rno 10589
1989 / Rno 10606
1989 / Rno 10608
1989 / Rno 10610
1989 / Rno 10649
1989 / Rno 10674
1989 / Rno 10650
1989 / Rno 10690
1989 / Rno 10697
1989 / Rno 10717
1989 / Rno 10744
1989 / Rno 10748
1989 / Rno 10765
1989 / Rno 10768
1989 / Rno 10781
1990 / Rno 10842
1990 / Rno 10877
1990 / Rno 10923
1990 / Rno 10960
1990 / Rno 10985
1990 / Rno 10994
1990 / Rno 11049
1990 / Rno 11059
1990 / Rno 11060
1990 / Rno 11064
1991 / Rno 11077
1991 / Rno 11106
1991 / Rno 11142
1991 / Rno 11152
1991 / Rno 11155
1991 / Rno 11168
1991 / Rno 11188
1991 / Rno 11209
1991 / Rno 11215
1991 / Rno 11359
1991 / Rno 11362
1991 / Rno 11376
1991 / Rno 11391
1992 / Rno 11445
1992 / Rno 11475
1992 / Rno 11477
1992 / Rno 11478
1992 / Rno 11485
1992 / Rno 11498
1992 / Rno 11515
1992 / Rno 11521
1992 / Rno 11523
1992 / Rno 11528
1992 / Rno 11584
1992 / Rno 11595
1992 / Rno 11620
1992 / Rno 11636
1992 / Rno 11656
1992 / Rno 11680
1992 / Rno 11718
1992 / Rno 11721
1992 / Rno 11732
1993 / Rno 11761
1993 / Rno 11763
1993 / Rno 11773
1993 / Rno 11782
1993 / Rno 11817
1993 / Rno 11833
1993 / Rno 11844
1993 / Rno 11883
1993 / Rno 11903
1993 / Rno 11938
1993 / Rno 12083
1994 / Rno 12166
1993 / Rno 11961
1993 / Rno 12012
1993 / Rno 12021
1993 / Rno 12246
1994 / Rno 12056
1994 / Rno 12073
1994 / Rno 12099

1994 / Rno 12173
1994 / Rno 12175
1994 / Rno 12290
1995 / Rno 12296
1995 / Rno 12303
1995 / Rno 12307
1995 / Rno 12315
1995 / Rno 12329
1995 / Rno 12333
1995 / Rno 12359
1995 / Rno 12360
1995 / Rno 12401
1996 / Rno 11155
1996 / Rno 12452
1996 / Rno 12469
1996 / Rno 12473
1996 / Rno 12535
1996 / Rno 12539
1996 / Rno 12566
1996 / Rno 12589
1996 / Rno 12598
1996 / Rno 12630
1996 / Rno 12640
1997 / Rno 12692
1997 / Rno 12722
1997 / Rno 12761
1997 / Rno 12779
1997 / Rno 12807
1997 / Rno 12808
1997 / Rno 12814
1997 / Rno 12821
1997 / Rno 12851
1997/ Rno 12862
1997 / Rno 12885
1998 / Rno 12915
1998 / Rno 12918
1998 / Rno 12921
1998 / Rno 12982
1998 / Rno 12993
1998 / Rno 13013
1998 / Rno 13026
1998 / Rno 13054
1999 / Rno 13074
1999 / Rno 13089
1999 / Rno 13139
1999 / Rno 13144
1999 / Rno 13184
1999 / Rno 13188
1999 / Rno 13202
1999 / Rno 13216
2000 / Rno 13261
2000 / Rno 13271
2000 / Rno 13288
2000 / Rno 13302
2000 / Rno 13304
2000 / Rno 13322
2000 / Rno 13329
2000 / Rno 13388
2000 / Rno 13416
2001 / Rno 13434
2000 / Rno 13437
2001 / Rno 13447
2001 / Rno 13448
2001 / Rno 13458
2001 / Rno 13459
2001 / Rno 13461
2001 / Rno 13485
2001 / Rno 13511
2001 / Rno 13522
2001 / Rno 13547
2001 / Rno 13551
2001 / Rno 13579
2001 / Rno 13586
2001 / Rno 13605
2001 / Rno 13510 1
2001 / Rno 14222
2002 / Rno 13361
2002 / Rno 13630
2002 / Rno 13646
2002 / Rno 13654
2002 / Rno 13679
2002 / Rno 13685
2002 / Rno 13696
2002 / Rno 13726
2002 / Rno 13748
2002 / Rno 13751

2002 / Rno 13766
2002 / Rno 13795
2003 / Rno 13853
2003 / Rno 13878
2003 / Rno 13878
2003 / Rno 13893
2003 / Rno 13958
2003 / Rno 13961
2003 / Rno 13967
2003 / Rno 13968
2003 / Rno 13984
2004 / Rno 13996
2004 / Rno 14016
2004 / Rno 14030
2004 / Rno 14031
2004 / Rno 14039
2004 / Rno 14042
2004 / Rno 14047
2004 / Rno 14054
2004 / Rno 14062
2004 / Rno 14078
2004/ Rno 14090
2004 / Rno 14108
2004 / Rno 14120
2005 / Rno 14170
2005 / Rno 14193
2005 / Rno 14223
2005 / Rno 14288
2005 / Rno 14303
2005 / Rno 14338

Lähteet

Kirjallisuus

Aalto, Jari, Tager man qvinno med våld. Naisiin kohdistunut seksuaalinen väkivalta 1840-64 Turun ja Vaasan hovioikeuspiirien oikeustapauksissa. Suomen ja Skandinavian historian tutkielma. Humanistinen tiedekunta. Helsingin yliopisto 1998.
Aalto, Seppo, Kirkko ja kruunu siveellisyyden vartijoina. Seksuaalirikollisuus, esivalta ja yhteisö Porvoon kihlakunnassa 1621-1700. Suomen historiallinen seura. Helsinki 1996.
Almqvist, Viktor, Straffrättsteorierna i lagstiftning och rättspraxis. Minnesskrift ägnad 1734 Års Lag av jurister i Sverige och Finland. Den 13 december 1934 200-årsdagen av rikens ständers beslut II. Stockholm 1934.
Amnesty International, Case Closed. Rape and Human Rights in the Nordic Countries. 2008 ja 2010.
Anttila, Inkeri, Alaikäisiin kohdistuneet siveellisyysrikokset ja niiden tekijät. Vammala 1956.
Anttila, Inkeri, Asianomistajarikokset ja "erittäin tärkeä yleinen etu". - Lakimies 1977, s. 211-222.
Anttila, Inkeri, Två reformer av lagstiftningen om sexualbrott. - Nordisk tidskrift for kriminalvidenskab. Marts 1994, årg. 81 Nr.1., s.15-24.
Anttila, Inkeri - Myhrberg, Pertti - Törnudd, Patrik, Väkisinmakaamisrikollisuuden lisääntyminen. Kriminologian tutkimuslaitos. Helsinki 1968.
The APA's Diagnostic and statistical Manual of Mental Disorders. 4th edition. Diagnostic criteria for 302.2.Pedophilia. American Psychiatric Association. June 17, 2003.
Arjava, Antti, Women and Law in Late Antiquity. New York. 1996.
Arjava, Antti, Valta ja väkivalta roomalaisessa perheessä. Teoksessa: Väkivalta antiikin kulttuurissa. s. 258-275. Tampere 1998.
Askola, Heli, Rape in armed conflict: International criminal prohibitions and their enforcement. Publications of the Faculty of Law of the University on Turku. Turku 2000.
Bassiouni, M. Cherif, Crimes against humanity in International Criminal Law. Dordrecht 1992.
Bebel, August, Nainen ja sosialismi.Tekijän luvalla alkuteoksen viidennestä painoksesta suomentanut Yrjö Sirola. Toinen painos. Kotkassa 1907. Vaasa 1976.
Berglund, Kerstin, Samtyckesutredningen. - Juridisk Tidskrift 2008-09 NR 3, s. 701-719.
Berglund, Kerstin, Straffrätt och kön. Uppsala 2007.
Blomstedt, Yrjö, Rikoslakireformin ensimmäiset vaiheet vuoden 1877 osittaisuudistukseen saakka. Historiallinen arkisto 59 (1964), s. 421-515.
Britasdotter, Åsa - Stövling, Britta, Incest: dotterrätt mot patriarkatet. Stockholm

1982.
Bullough, Vern L., Sex, society and history. New York 1976.
Bååth, L.M., Bidrag till den kanoniska rättens historia i Sverige. Akademisk afhandling. Stockholm 1905.
Cantarella, Eva, Pandora's daughters. The Role & Status of Women in Greek & Roman Antiquity. Translated by Maureen B. Fant. London 1987.
Cameron, Iain, National Security and the European Convention on Human Rights. Gothenburg 2000.
Chinkin, Christine, Rape and sexual abuse of women in international law. - European journal of international law 1994 s. 326-341.
Codex Iuris Communis Sueciae Magnaeanus cum notis criticis, variis lectionibus, glossario et indice nominum propriorum. Konung Magnus Erikssons Landslag, utgifven af D.C.J. Schlyter. Lund 1862.
Codex Iuris Urbici Magnaeanus cum notis criticis, variis lectionibus, glossario et indice nominum propriorum. Konung Magnus Erikssons Stadslag, utgifven af D.C.J. Schlyter. Lund (1865).
Cole, William Graham, Liebe und sexus in der Bibel, Germany. Die originalausgabe "Sex and Love in the Bible", Aus Dem Englischen übersetzt von Ruth Malchow. London 1961.
Daniels, Hans, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis. En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheter. Andra upplagan. Stockholm 2002.
Deacy, Susan and Pierce, Karen F. (eds), Rape in Antiquity. Sexual Violence in the Greek and Roman Worlds. London 1997.
Dijk, Peter van - Hoof, Fried van - Rijn, Arjen van - Zwaak, Leo, (eds). Theory and Practice of the European Convention on Human Rights. Fourth Edition. Antwerpen - Oxford 2006.
Doblhofer, Georg, Vergewaltigung in der Antike. Beiträge zur Altertumskunde. Band 46. Stuttgart und Leipzig 1994.
Drzemczewski, Andrew Z., European Human Rights Convention in Domestic Law. A comparative study. Oxford 1997.
Ericsson, Niklas, Rätt eller fel?: Moraluppfattningar i Stockholm under medeltid och vasatid. Stockholm 2003.
Erkkilä, S., Klinisch-statistische untersuchung über die gerichtspsychiatrisch unter-suchten Verbrecher in Finnland in der Jahren 1895-1919. Helsinki 1938.
Ervasti, Kaijus, Lapsenmurhat Suomessa. Oikeushistoriallinen tutkimus lapsenmurhista Suomessa, erityisesti autonomian aikana. Oikeushistorian lisensiaattityö. Helsingin yliopisto 1994.
Ervo, Laura, Oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuusvaatimus. Helsinki 2008.
Fitzer, Gottfried, Mitä Luther todella sanoi. Toinen painos. Saksankielisestä alkuteoksesta Was Luther wirklich sagte suomentanut Taisto Nieminen. Juva 1983.
Forsman, Jaakko, Anteckningar enligt professor Jaakko Forsmans föreläsningar öfver straffrättens allmänna läror med särskild hänsyn till strafflagen af den 19 december 1889. Med tillstånd af föreläsaren utgivna af Lars Wasastjerna Hel-

singfors 1893.
Forsman, Jaakko, Anteckningar enligt professor Jaakko Forsmans föreläsningar öfver de särskilda brotten enligt strafflagen af den 19 december 1889. Första afdelningen: Brotten mot individens rättsgebit. Fjärde upplagan. Helsingfors 1924.
Forsman, Jaakko, Anteckningar enligt professor Jaakko Forsmans föreläsningar öfver de särskilda brotten enligt strafflagen af den 19 december 1889. Andra afdelningen. Brotten mot det medborgerliga samhällets rättsgebit. Fjärde upplagan med lagstiftningens utveckling för anledda rättelser och tillägg utgiven av Brynolf Honkasalo. Helsingfors 1938.
Forsman, Jaakko, Muistutuksia alamaiseen rikoslain ehdotukseen, jonka on valmistanut eräs sitä varten asetettu komitea. - JFT 1877, lisävihko, s.1-83.
Foucault, Michel, Seksuaalisuuden historia. Tiedontahto. Nautintojen käyttö. Huoli itsestä. Alkuteos: Histoire de la sexualité. I-III. Editions Gallimard (1976/1984). Suomentanut Kaisa Sivenius. Tampere 1998.
Frowein, J.A., Incorporation of the Convention into domestic law. In: Aspect of incorporation of the European Convention of Human Rights into Domestic Law. s.3-11. London 1993.
Gardner, Jane F., Women in Roman Law & Society. London & Sydney 1986.
Gössel, Karl Heinz, Das neue sexualstrafrecht. Eine systematische Darstellung für die Praxis. Berlin 2005.
Granfelt, O.Hj., Bör för grovt brott åtalad persons sinnestillstånd alltid undersökas av sakkunnig? - JFT 1915, s. 13-86.
Gründel, Johannes, Die eindimensionale Wertung der menschlichen Sexualität. Zur Geschichte der christlich-abentländischen Sexualmoral. Teoksessa: Menschlichen Sexualität und kirchliche Sexualmoral. Ein Dauerkonflikt? Düsseldorf 1977. 3. Aufl. 1980.
Hagströmer, J., Granskning af underdåniga förslag till strafflag för Storfurstendömet Finland, förordning om verkställighet af straff samt förordning om strafflagens införande, utarbetade af den för granskning af 1875 års förslag tillförordnade kommitté, af J. Hagströmer. Efter keis. senatens för Finland beslut befordrad till trycket. Uppsala 1884.
Hahto, Vilja, Uhrin myötävaikutus ja rikoksentekijän vastuu. Helsinki 2004.
Hassan-Jansson, *Karin,* Kvinnofrid synen på våldtäckt och konstruktionen av kön i Sverige 1600-1800. Uppsala 2002.
Heinonen, Olavi - Koskinen, Pekka - Lappi-Seppälä, Tapio - Majanen, Martti - Nuotio, Kimmo - Nuutila, Ari-Matti - Rautio, Ilkka, Rikosoikeus. Toinen, uudistettu painos. Juva 2002.
Heinonen, Olavi, Suomen seksuaalirikoslainsäädäntö. Teoksessa: Seksologia. s 184-191. Helsinki 1974.
Hemmer, Ragnar, Studier rörande straffutmätningen i medeltida svensk rätt. Helsingfors 1928.
Hemmer, Ragnar, Suomen oikeushistorian oppikirja I. Oikeuslähteiden, rikosoikeuden, prosessioikeuden ja ulosottotoimen historia pääpiirteittäin. Porvoo/

Helsinki 1962.
Hinkkanen, Ville, Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Tutkimus rangaistuskäytännöstä ja seksuaalirikosten uusimisesta. Helsinki 2009.
Hirvelä, Päivi, Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Helsinki. Vantaa 2006.
von Hofer, Hanns, Brott och Straff i Sverige. Historisk kriminalstatistik 1750-1982. Diagram tabeller och kommentar. Promemoria 1983:12. Rätts- och socialstatistik SCB Statistiska central byrån. Stockholm.
Honkasalo, Brynolf, Erinäiset rikokset. Kolmas täydennetty ja korjattu painos. Hämeenlinna 1950.
Honkasalo, Brynolf, Suomen rikosoikeus. Erityinen osa. II. Helsinki 1960.
Honkasalo, Brynolf, Suomen rikosoikeus. Erityinen osa . Osa 1:1 Henkilöön kohdistuvat rikokset. Oppikirjana käyttämistä varten tarkastanut Reino Ellilä. Helsinki 1970.
Honkatukia, Päivi, "Ilmoitti tulleensa raiskatuksi" - Tutkimus poliisin tietoon vuonna 1998 tulleista raiskausrikoksista. Tilastokeskus. Oikeus 2001:2 Helsinki 2001.
Ibn, Hisham, Profeetta Muhammedin elämäkerta. Arabiankielisestä 800-luvun alkuteoksesta Sirar Rasul Allah lyhentäen suomentanut Jaakko Hämeen-Anttila. Juva 1999.
Ignatius, Kaarlo, Virallisen syyttäjistön kehittyminen, organisatsiooni ja syyteoikeus. Rikosprosessioikeutta koskeva tutkimus. Helsingissä 1900.
Ihanus, Juhani, Jälkisanat. Teoksessa: Edward Westermarck, Tapojen historiaa. s. 163-174. Kuusi akadeemista esitelmää pitänyt Turussa syksyllä Edward Westermarck. Suomensi Joel Lehtonen. 2. painos. Helsinki 1991.
The International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems (F65.4)
Jalava, Marja, "Kokonainen elämä on ihmisen pyhin oikeus" - Rolf Lagerborgin seksuaaliradikalismi ja ylempien yhteiskuntaryhmien keskinäiset esiaviolliset suhteet 1900-luvun alun Suomessa. Pro gradu- tutkielma. Suomen historia. Historian laitos. Helsingin yliopisto 1997.
Janis, Mark W. - Kay, Richard S. - Bradley, Anthony W., European Human Rights Law. Text and materials. Edition 2008.
Jägerskiöld, Stig, Kring tillkomsten av 1734 års lag. - Festskrift till 250-årsminnet av 1734 års lag. Utgiven av Juridiska Föreningen i Finland. - JFT häfte 5-6/1984.
Kaila, Martti, Psykiatrian historia lääketieteen yleiskehityksen ja kulttuurihistorian valossa. Porvoo 1966.
Kaila, Martti, Steriloimislain kastraatiota koskevien säännösten ja niiden täytäntöönpanon tarkoituksenmukaisuudesta. Eripainos. Porvoo 1940.
Kaimio, Maarit, Väkivallan käsite ja kontrolli antiikin Kreikassa. Teoksessa: Väkivalta antiikin kulttuurissa. s. 13-14. Tampere 1998.
Kainulainen, Heini, Raiskattu? Tutkimus raiskausten käsittelemisestä rikospro-

sessissa. Tilastokeskus. Oikeus 2004:16. Helsinki 2004.
Karonen, Petri, Johdanto: moninainen patriarkaalisuus - normien ja käytäntöjen solmukohdat. Teoksessa: Arjen valta. Suomalaisen yhteiskunnan patriarkaalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450-1860). s.10-26. SKS 2002.
Kaukonen, Martta (toim.), Raijas, Riitta, Silver, Riitta & Valkama, Kristiina: Seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö. Selviytymiskertomuksia. Juva 2003.
Keisu, Pirjo, Syyntakeisuus historiallisena käsitteenä. Syyntakeisuuskäsitteen kehitys lainsäädännössä, oikeusdoktriinissa ja -käytännössä vuoteen 1949 asti. Rikos -ja prosessioikeuden tutkielma. Lapin korkeakoulu. Rovaniemi 1984.
Kemppainen, Minna, Seksuaalirikoksista syytettyjen mielentilalausunnot vuosina 1993-2005. Rikosoikeudellinen tutkielma. Lapin yliopisto 2006.
Kilkelly, Ursula, The Child and the European Convention on Human Rights. Ashgate. Dartmouth. Cornwall 1999.
Kimpimäki, Minna, Haureuden harjoittajista ihmiskaupan uhreihin. Prostituution, parituksen ja ihmiskaupan oikeudellinen sääntely. Rovaniemi 2009.
Kimpimäki, Minna, Raiskaus kansainvälisenä rikoksena. Teoksessa: Väkivalta, seuraamukset ja haavoittuvuus. s. 113-129. Helsinki 2006.
Kimpimäki, Minna, Universaaliperiaate kansainvälisessä rikosoikeudessa. Helsinki. Jyväskylä. 2005.
Kivivuori, Antti, Rikoslain suunnittelun vaiheita 1875-1884. - Lakimies 1971, s. 10-29.
Kivivuori, Antti, Suomen vahingonkorvauslainsäädännön kehitys. I. Rikoslainsäädäntö 1809-1875. Joensuu 1969.
Klami, Hannu Tapani, Tutkimuksia vuoden 1734 lain taustasta ja tulkinnasta. Turku 1981.
Knuutila, Jyrki, Avioliitto oikeudellisena ja kirkollisena instituutiona Suomessa vuoteen 1629. Jyväskylä 1990.
Knuuttila, Simo, Sukupuoli ja samanarvoisuus antiikin ja varhaiskeskiajan filosofiassa. Teoksessa: Nainen, järki ja ihmisarvo. Esseitä filosofian klassikoiden naiskäsityksistä. s.91-117. Porvoo - Helsinki - Juva 1986.
Kollontai, Aleksandra, Naisen asema taloudellisessa yhteiskuntakehityksessä. Helsinki 1973.
Koikkalainen, Sari, Vankeuden aikana järjestettävä seksuaalirikoksista tuomitulle tarkoitettu toiminta. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston julkaisuja 2/1998. Helsinki 1998.
Kontula, Osmo - Haavio-Mannila, Elina (toimittaneet), Suomalainen seksi. Tietoa suomalaisten sukupuolielämän muutoksista. Juva 1993.
Konung Magnus Erikssons Landslag i nusvensk tolkning av Åke Holmbäck och Elias Wessén. Stockholm 1978; Sjunde bandet 1962.
Krafft-Ebing, Richard von, (1886) Psychopathia sexualis: A medico-forensic study (1965 translated by H.E. Wedeck). New York 1965.
Krause, Jens-Uwe, Kriminalgeschichte der Antike. Germany 2004.

Kuningas Kristofferin Maanlaki 1442. Muinaisruotsista suomentanut Martti Ulkuniemi. Vaasa 1978.
Kuusikko, Kirsi, Rikoshistorian tutkiminen. Teoksessa: Väkivalta, seuraamukset ja haavoittuvuus. s.159-186. Helsinki 2006.
Kyrkan och sexualitet. Ottar. Boktidningen om sexualitet samlevnad samhälle nr 2/1986.
Lacey, Nicola, Unspeakable Subjects, Impossibe Rights: Sexuality, Integrity and Criminal Law. - Canadian Journal of Law and Jurisprudence. Vol. XI. No 1. (January 1998), s. 47-68.
Lahti, Raimo, Vuoden 1970 abortti-, sterilisaatio- ja kastraatiolainsäädäntö. Särtryck ur Festskrift utgiven i anledning av juristklubben Codex' 30-års jubileum. Borgå 1970.
Laitinen, Merja, Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. Tampere 2004.
Lappi-Seppälä, Tapio, 31 luku. Ryöstö ja kiristys. Teoksessa: Rikosoikeus. s. 851-884. Juva 2009.
Lappi-Seppälä, Tapio - Hakamies, Kaarlo - Koskinen, Pekka - Majanen, Martti - Melander, Sakari - Nuotio, Kimmo - Nuutila, Ari-Matti - Ojala, Timo, Rikosoikeus. Kolmas uudistettu painos. Juva 2009.
Lappi-Seppälä, Tapio & Hinkkanen, Ville, Selvityksiä raiskausrangaistuksista ja rangaistuskäytännön yhtenäisyydestä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 61. Helsinki 2004.
Lappi-Seppälä, Tapio - Ojala, Timo, 21 luku. Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset. Teoksessa: Rikosoikeus. s. 463-551. Juva 2009.
Lastensuojelun Keskusliiton julkaisuja, 89. Miten autan lasta? Helsinki 1993.
Lehtonen, Asko, Rangaistuksen määräämisestä ja rikoksen uhrin avuttomuudesta ja turvattomuudesta. Teoksessa: Väkivalta. Seuraamukset ja haavoittuvuus. s. 263-297. Helsinki 2006.
Leijonhufvud, Madeleine, Samtyckesutredningen - lagskydd för den sexuella integriteten. Stockholm 2008.
Letto-Vanamo, Pia, Teko, kosto ja prosessi. Teoksessa: Väkivalta, seuraamukset ja haavoittuvuus. s. 311-329. Helsinki 2006.
Lillich, Richard B., Civil Rights. In: Human Rights in International Law. Legal and Policy Issues. s. 115-170. Oxford University Press. First published 1984. Reprinted 1992.
Lindkvist, Thomas-Ågren, Kurt, Sveriges medeltid. Stockholm 1985.
Lintott, A.W., Violence in Republican Rome. Oxford 1968.
Letto-Vanamo, Pia, Teko, kosto ja prosessi. Teoksessa: Väkivalta, seuraamukset ja haavoittuvuus. s. 311-329. Helsinki 2006.
Lohiniva-Kerkelä, Mirva, Salatut seksuaalirikokset ja tiedonsaanti. - Teoksessa: Väkivalta. Seuraamukset ja haavoittuvuus. s. 371-386. Helsinki 2006.
Magnus Erikssons Stadslag, I nusvensk tolkning av Åke Holmbäck och Elias Wessén. Serie I. Rättshistoriskt bibliotek.Sjunde bandet. Lund 1966.
Maisch, Herbert, Incest (Inzest). London 1973 (1968)

Marx, Karl - Engels, Friedrich - Lenin V.I., Nainen, perhe ja yhteiskunta. Valikoima. Toinen painos. Helsinki1977.
Matikkala, Jussi, Parisuhdeväkivallasta. Teoksessa: Väkivalta. Seuraamukset ja haavoittuvuus. s. 415-428. Helsinki 2006.
Matikkala, Jussi, Seksuaalirikokset. Teoksessa: Keskeiset rikokset. s. 125-193. Helsinki 2006.
Maunu Eerikinpojan kaupunkilaki liitteineen, suomeksi kääntänyt Abraham Kollanius, julkaissut *Martti Rapola,* Suomen kielen muistomerkkejä III, 2. Helsinki 1926.
MAYO CLIN PROC 82:457-471, "A Profile of Pedophilia: Definition, Characteristics of Offenders, Recidivism, Treatment Outcomes, and Forensic Issues. - Hall, MD, Ryan C.W.: and Richard C.W. Hall, MD, PA.. (http://www.mayoclinicproceedings.com/pdf/8204/8204sa.pdf) "(PDF).
Mowbray, Alastair, Cases and Materials on the European Convention on Human Rights. New York 2007.
Mäenpää, Olli, Julkisuusperiaate. Juva 2008.
Mäkelä, Väinö, Suomen -ja muiden pohjoismaiden sekä Saksan steriloimis -ja kastroimislainsäädäntö.- Eripainos, Suomen Lääkäriliiton Aikakauslehti N:o 5 s.121-226. Helsinki 1936.
Niemi-Kiesiläinen, Johanna, Naisia, miehiä vai henkilöitä. Seksuaalirikokset ja sukupuoli. - Oikeus 1998:2.
Niemi-Kiesiläinen, Johanna, Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. Helsinki. Juva 2004.
Nieminen, Armas, Taistelu sukupuolimoraalista. Avioliitto -ja seksuaalikysymyksiä suomalaisen hengenelämän ja yhteiskunnan murroksessa sääty-yhteiskunnan ajoilta 1910-luvulle. Helsinki 1951.
Nybondas, Maria, Definitionen på brott mot mänskligheten: med särskild betoning på brottet våldtäkt. Teoksessa: Sexuellt våld som folksrättskränkning. s. 3-124. Åbo 2001.
Ogden, Daniel, Rape, adultery and the protection of bloodlines in classical Athens. Rape in Antiquity. Sexual Violence in the Greek and Roman worlds.
Olin, Hannu, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispojen seksuaaliset kannanotot 1966-1984. Teologisen etiikan ynnä uskonnon filosofian pääainetutkielma. Helsingin yliopisto. Helsinki 1989.
Olin, Gustav, Några blad ur det svenska straffsystemets historia. - Minnesskrift ägnad 1734 års lag av jurister i Sverige och Finland den 13 december 1934 200-årsdagen av rikens ständers beslut. II. s. 807-863. Stockholm 1934.
Ollila, Riitta, Sananvapaus. Pieksämäki 2004.
Omitowoju, Rosanna, Regulating Rape. Soap Operas and Self Interest in the Athenian Courts. In: Rape in Antiquity. Sexual Violence in the Greek and Roman worlds. London 1997.
Ost, Francois, The Original Canons of Interpretation of the European Court of Human Rights. In: The European Convention for the Protection of Human

Rights. International versus National Restrictions. s. 283-318. Dordrecht/Boston/ London. 1992.
Paetow, Barbara, Vergewaltigung in der Ehe: Eine strafrechtsvergleichende Untersuchung unter besonderer Berücksichtigung des Rechts der Vereinigten Staaten von Amerika. Freiburg i Br. 1987.
Palm, Elisabeth, Europadomstolens dom i målet M.C. mot Bulgarien. Teoksessa: Leijonhufvud, Madeleine, Samtyckesutredningen - Lagskydd för den sexuella integriteten. Bilaga 4. Stockholm 2008.
Palmgren, Bo, Målsägandens åtalsrätt. Dess innebörd, omfattning och utövning enligt Finlands gällande straffprocessrätt. Helsingfors 1939.
Palonen, Anne, Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö perheissä. Lisensiaattitutkimus. Lapin yliopisto 1998.
Pellonpää, Matti, Euroopan ihmisoikeussopimus. Helsinki 1991, 1996 ja 2005.
Piispa, Minna - Heiskanen, Markku - Kääriäinen, Juha - Sirén, Reino, Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki 2006.
Pohjonen, Soile, Naiset, väkivalta ja rikosoikeus. Teoksessa: Näkökulmia oikeuteen. s. 173-200. Helsinki 1992.
Pomeroy, Sarah B., Goddesses, Whores, wives and slaves: women in classical antiquity. New York 1975.
Posio, Sirpa, Yksityisyydensuoja sosiaalihuollossa. Vammala 2008.
Quénivet, Noëlle N.R., Sexual Offences in Armed Conflict & International Law. New York 2005.
Rajainen, Maija, Naisliike ja sukupuolimoraali. Keskustelua ja toimintaa 1800-luvulla ja nykyisen vuosisadan alkupuolella noin vuoteen 1918. Lahti 1973.
Rautiala, Martti, Avioliitto-oikeus. Vammala 1965.
Rautio, Ilkka, RL 20 luku. Seksuaalirikokset. Teoksessa: Oikeuden perusteokset. Rikosoikeus. Kolmas uudistettu painos, s. 419-461. Helsinki 2009.
Reich, Wilhelm, Die Sexualität im Kulturkampf : Zur sozialistischen Umstrukturierung des Menschen. II. Erweiterte Auflage (von "Geschlechtsreife, Enthaltsamkeit, Ehemoral", 1930) København 1936.
Rikollisuustilanne 2006, 2008, 2010 ja 2011. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki 2007, 2009, 2011 ja 2012.
Robson, J.E., Bestiality and bestial Rape in Greek Myth. In: Rape in Antiquity. Sexual Violence in the Greek and Roman worlds. s. 65-96. London 1997.
Russell, Diana, Rape in Marriage. Expanded and Revised Edition with a New Introduction. Blomington and Indianapolis 1990.
Salmiala, Bruno A., Seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisehdotuksen tarkastelua. - Lakimies 1968 s. 399-414
Salmiala, Bruno A., Onko pakkokastraatio oikeus -ja kulttuurivaltiossa hyväksyttävä reaktiomuoto rikoksen seurauksena? - Defensor Legis 1951 s. 130-167.
Schopenhauer, Arthur, Religion: A dialogue and other Essays. Selected and translated by T. Bailey Saunders, M.A. Originally published in 1899. Westport,

Connecticut. 1973.
Schönke, Adolf - Schröder, Horst, Strafgesetzbuch, Kommentar 24., neu bearbeitete Auflage. München 2006.
Sealey, Raphael, Women and Law in Classical Greece. ChapelHill and London 1990.
Selvityksiä raiskausrikoksista. Oikeusministeriön julkaisu. Selvityksiä ja ohjeita. Utredningen och anviskinger. 13/2012.
Serlachius, Allan, Suomen rikosoikeuden oppikirja. II osa. (I puolisko) Helsingissä 1912. (II puolisko) Helsingissä 1914.
Sick, Brigitte, Sexuelles Selbstbestimmungsrecht und Vergewaltigungsbegriff. Ein Beitrag zur gegenwärtigen Diskussion einer Neufassung des § 177 StGB unter Berücksichtigung der Strafbarkeit de lege lata und empirischer Gesichtspunkte. Berlin 1993.
Sihvola, Juha, Seksuaalisuus ja väkivalta kreikkalaisessa mytologiassa. Teoksessa: Väkivalta antiikin kulttuurissa. s. 97-118. Tampere 1998.
Silver, Riitta, Kansainvälinen oikeus raiskauksen uhrin asemaan vaikuttavana tekijänä. Lisensiaattitutkimus. Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta. Rovaniemi 2008.
Sirén, Reino - Honkatukia, Päivi (toim.), Suomalaiset väkivallan uhreina. Tuloksia 1980-2003 kansallisista uhrihaastattelututkimuksista. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 216. Helsinki 2005.
Spolander, Mia Mari, Menettelyn joutuisuus oikeudenmukaisen rikosoikeudenkäynnin osatekijänä. Vammala 2007.
Sjögren, Wilhelm, Förarbetena till Sveriges Rikes Lag 1686-1736. VI Lagkommissionens protokoll 1694-1711. 26.3.1708. Uppsala 1901; Innehållsöfversikt öfver Förarbetena till Sveriges Rikes Lag 1686-1736. VI Lagkommissionens förslag 1719-1734. Uppsala 1904.
Sjöholm, Elsa, Sveriges medeltidslagar. Europeisk rättstradition i politisk omvandling. Serien I. Rättshistorisk bibliotek. Fyrtioförsta bandet. Lund 1988.
Stoat, Taija, Laajasalo, Taina & Häkkänen, Helinä, Tuhopolttajien, raiskaajien ja lähestymiskieltoon määrättyjen henkilöiden uusintarikollisuus. - Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2005. Vammala 2005.
Sundin, Jan, För Gud, Staten och Folket. Brott och Rättskipning i Sverige 1600-1840. Lund 1992.
Temkin, Jennifer, Rape and the Legal Process. Second Edition. Oxford. New York 2002.
Temkin, Jennifer - Ashworth, Andrew, The Sexual Offences Act 2003. (1) Rape, Sexual Assault and the Problems of Consent. - The Criminal Law Review 2004, s. 328-346.
Temkin, Jennifer - Krahé, Barbara, Sexual Assault and the Justice Gap: A Question of Attitude. Oxford and Portland, Oregon 2008.
Tenkku, Jussi, Kirkkoisien naiskäsityksistä. Teoksessa: Nainen, järki ja ihmisarvo. s. 121-148. Porvoo - Helsinki - Juva 1986.

Tiilikka, Päivi, Journalistin sananvapaus. Juva 2008.
Träskman, Per Ole, Miksi minun on todistettava, etten ole "sellainen nainen"? Todistusteemana maatun naisen tahto. Teoksessa: Rikosoikeudellisia kirjoitelmia 5, omistettu 29.11.1986 Sylvi Inkeri Anttilalle. s. 315-346. Vammala 1986.
Träskman, P.O., Åtalsrätt. De offentliga åklagarna, deras behörighet och uppgifter enligt gällande finsk rätt. Esbo 1979.
Tuchel, Susan, Kastration im Mittelalter. Düsseldorf: 1998.
Törnudd, Patrik, Rangaistuskäytäntö väkisinmakaamisrikoksissa. Moniste 23.7.1981.
Utriainen, Terttu, (1984) Syyllisyys muuttuvana käsitteenä. Historiallis-dogmaattinen ja vertaileva tutkimus syyllisyyskäsitteestä rikoksen rakenteen osana. Vammala 1984.
Utriainen, Terttu, (1985) Rikosoikeudellisen vastuun alkujuurilla. Rikosoikeudellisen vastuun kehitysvaiheista primitiivisistä yhteisöistä 1700-luvun luonnonoikeudelliseen koulukuntaan. Helsinki 1985.
Utriainen, Terttu, (2006) Ovatko väkivaltarikosten tuomiot kohdallaan? - Teoksessa: Rikosoikeudellisia kirjoituksia VIII Raimo Lahdelle 12.1.2006 omistettu. s. 483-493. Vammala 2006.
Utriainen, Terttu, (2007) Vad bibeln berättar om våldtäkt. I: Festskrift till Madeleine Leijonhufvud. s. 361-369. Vällingby 2007.
Utriainen, Terttu, (2008) Kyrkans ställning som bildare av sexualnormer. I: Ikke kun straf. Festskriff till Vagn Greve. s. 607-615. København 2008.
Utriainen, Terttu, (2009) Sexualbrott och sinnestillstånd - i Finland. - I: Festkrift till Suzanne Wennberg, s. 437-445. Stockholm 2009.
Utriainen, Terttu, (2012) Seksuaalirikosten muutokset vuonna 2011. – Teoksessa: Rikoksesta raingaistukseen. Juhlajulkaisu Pekka Viljanen 1952–26/8–2012. s. 271-283. Turun yliopiston Oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja A. Juhlajulkaisut N:o 25. Porvoo 2012.
Vikatmaa, Juha, Siveellisyysrikoksia koskevan lainsäädännön uudistus. - Lakimies 1971, s.208-233.
Viitanen, Pirkko, Raiskaus. Porvoo. Helsinki. Juva 1982.
Virolainen, Jyrki - Pölönen, Pasi, Prosessioikeuden perusteet. Rikosprosessioikeus I. Jyväskylä 2003.
Wagner-Prenner, Marianne, Syyntakeisuus ja mielentila. Rikosoikeudellinen ja empiirinen tutkimus syyntakeisuuden määräytymisestä. Helsinki 2000.
Westermarck, Edvard, Äktenskapets framtid i västerlandet. Stockholm 1936.
Wrede, R.A., Rättsutvecklingen i Finland efter skilsmässan från Sverige.- Minnesskrift ägnad 1734 års lag av jurister i Sverige och Finland den 13 december 1934 200-årsdagen av rikens ständers beslut. I. s.424-491.Stockholm 1934.
Ylikangas, Heikki, Suuren Lakikomission asettaminen 1686. Vuoden 1734 lain 250-vuotismuistolle. - Lakimies 1984 s.1329-1347.
Ylitapio, Jan, Siveellisyysrikoksista annetut mielentilalausunnot vuosilta 1971-1992. Rikosoikeudellinen tutkielma. Lapin yliopisto 1994.

Zeegers, Nicole, Taking Account of Male Dominance in Rape Law. Redefining Rape in the Netherlands and England and Wales. - The European Journal of Women´s Studies 2002, s. 447-458.
Zila, Josef, Rättspraxis efter sexualbrottsreformen 2005. - Juridisk Tidskrift vid Stockholms universitet 2/2007-08, s.552-559.
Österberg, Eva, Brott och straff i svenska småstäder under medeltid och vasatid. Svensk kriminalitet i europeisk perspektiv. I: Över gränser. Festskrift till Birgitta Odén. s.473-504. Lund 1987.

Virallislähteet:

Hallituksen esitykset, lakivaliokunnan mietinnöt ja komiteanmietinnöt:

HE 36/1885 Keisarillisen Majesteetin armollinen esitys, jossa Suomen Valtiosäätyjen hyväksyttäväksi jätetään: 1:si yleinen rikoslaki Suomen Suuriruhtinaanmaalle, 2:si asetus rangaistusten täytäntöönpanosta sekä 3:si asetus rikoslain voimaanpanemisesta ja mitä sen johdosta on vaarinotettava. Asiakirjat Valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1885. Kolmas osa. Esit. N:o 36. Helsingissä 1886.

Lakivaliokunnan mietinnön suunnitelma 1-21 Lukujen johdosta ehdotuksessa Rikoslaiksi Suomen Suuriruhtinaanmaalle, minkä Keisarillinen Majesteetti armollisessa esityksessä N:o 39 on Säätyjen hyväksyttäväksi antanut. - Asiakirjat Valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1885. Kolmas osa. Helsingissä 1886.
Rikoslakivaliokunnan ehdotus niiden toisistaan eroavien päätösten yhteensovittamiseksi, joihin Säädyt ovat joutuneet käytellessään Keisarillisen Majesteetin armollista esitystä, jossa Suomen Säätyjen hyväksyttäväksi on jätetty 1:si yleinen rikoslaki Suomen Suuriruhtinaanmaalle, 2:si asetus rangaistusten täytäntöönpanosta sekä 3:si asetus rikoslain voimaanpanemisesta ja mitä sen johdosta on vaarinotettava.- Asiakirjat Valtiopäivillä Helsingissä vuonna 1888. Ensimmäinen os. V.M.-Esit. N:o I. Helsingissä 1888.
Borgareståndets Protokoll vid Landtdagen i Helsingfors År 1888. Andra Häftet från den 19 April till Landtdagens slut. Helsingfors, J.C. Frencell & Sons Boktryckeri, 1888.
Protokoll förda hos Finlands Ridderskap och Adel vid Landtdagen år 1888. Tredje häftet. Från den 3 Maj till landtdagens slut. Helsingfors, Hufvudstadsbladets tryckeri, 1888.
Keisarillisen Majesteetin armollinen esitys, jossa Suomen Valtiosäätyjen hyväksyttäväksi jätetään:1:si yleinen rikoslaki Suomen Suuriruhtinaanmaalle, 2:si asetus rangaistusten täytäntöönpanosta sekä 3:si asetus rikoslain voimaanpanemisesta ja mitä sen johdosta on vaarinotettava.- Asiakirjat Valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1888. Ensimmäinen osa. Helsingissä J. Simeliuksen perillisten kirjapaino-osakeyhtiö, 1889.
Suomen Pappissäädyn Pöytäkirjat valtiopäiviltä v. 1888. Toinen vihko. Huhtikuun 28 päivänä valtiopäivien loppuun; ynnä jäsen -ja sisällysluettelot. Helsin-

gissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa 1889.
Suomen Talonpoikaissäädyn Keskustelupöytäkirjat Valtiopäivillä 1888. Kolmas vihko. 2 p:stä Toukok. valtiopäiväin loppuun. Liitteenä seuraa Jäsen -ja Sisällysluettelot. Helsinki 1890.
HE 131/1969 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle siveellisyyteen kohdistuvien rikosten rankaisemista koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. HE 52/1970 vp.
HE 365/1992 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain väkisinmakaamista ja haureutta koskevien säännösten muuttamisesta.
HE 6/1997 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännöksien uudistamiseksi.
HE 117/1997 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain 1 luvun 11 §:n muuttamisesta.
HE 283/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta.

LaVM 11/1970 vp. Vp 1970 II P. Lakivaliokunnan mietintö n:o 11 hallituksen esityksestä siveellisyyteen kohdistuvien rikosten rankaisemista koskevan lainsäädännön uudistamisesta.
LaVM 3/1998 vp. Lakivaliokunnan mietintö n:o 3 hallituksen esityksestä (6/1997) oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi ja hallituksen esityksestä (117/1997) laiksi rikoslain 1 luvun 11 §:n muuttamisesta.
LaVM 29/1965 vp. Vp 1965 AV. Lakivaliokunnan mietintö n:o 29 toivomusaloitteen johdosta, joka koskee esityksen antamista rikoslain 20 luvun muuttamisesta. Eduskunnan toivomusaloitemietintö n:o 130. Eduskunnan toivomus rikoslain 20 luvun muuttamisesta. Vp.1965 P II.

KM 1875:9. Komiteanmietintö. Ehdotukset Suomen Suuriruhtinaanmaan Rikoslaiksi, Asetukseksi rangaistusten täytäntöönpanosta sekä Asetukseksi Suomen Suuriruhtinaanmaalle annetun uuden rikoslain voimaanpanemisesta, ynnä perussyitä näihin ehdotuksiin. Valmistanut sitä varten määrätty komitea. Helsingissä 1884.
KM 1875:9. Komitébetänkande. Förslag till Strafflag för Storfurstendömet Finland, Förordning om verkställighet af straff och Förordning om införande af ny strafflag för Storfurstendömet Finland, jemte motiver till dessa förslag. Utarbetade af en tillförordnad komité. Helsingfors 1875.
KM 1884:12. Komiteanmietintö. Alamaiset ehdotukset Suomen Suuriruhtinaanmaan Rikoslaiksi, Asetukseksi rangaistusten täytäntöönpanosta sekä Asetukseksi Suomen Suuriruhtinaanmaalle annetun uuden rikoslain voimaanpanemisesta ja siitä mitä sen johdosta on vaarinotettavaa, ynnä perussyitä näihin ehdotuksiin. Valmistanut komitea, joka on määrätty tarkastamaan vuonna 1875 painettuja alamaisia ehdotuksia sanotuksi rikoslaiksi ja sanotuiksi asetuksiksi. Helsingissä 1884.

KM 1884:12. Komitébetänkande. Underdåniga förslag till Strafflag för Storfurstendömet Finland, Förordning om verkställighet af straff samt Förordning om införande af ny strafflag för Storfurstendömet Finland och hvad i afseende derå skall iakttagas, jemte motiver till dessa förslag. Utarbetade af en för granskning af de år 1875 tryckta underdåniga förslag till enahanda författningar tillförordnad komité. Helsingfors 1884.
KM 1929:5. Komiteanmietintö. Komitealta, joka on asetettu harkitsemaan tylsämielisten y.m. steriloimista koskevaa kysymystä. Helsingissä 1929.
KM 1967:A12. Seksuaalirikoskomitean mietintö. Helsinki 1968.
KM 1968:A11. Komiteanmietintö. Aborttilakikomitea. Helsinki 1968.

Muut:

KOM/2007/0716lopull./*, Komission kertomus lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta 22 päivänä joulukuuta 2003 annetun neuvoston puitepäätöksen 12 artiklan perusteella. - http://eur-lex.europa.eu
Korkeimman oikeuden valtioneuvostolle 13.6.1969 antama lausunto ehdotuksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle siveellisyyteen kohdistuvien rikosten rankaisemista koskevan lainsäädännön uudistamisesta. KKO Selostuksia ja tiedonantoja 1969, s. 225-246.
Lainvalmistelukunnan julkaisuja N:o 4. 1969. Ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle siveellisyyteen kohdistuvien rikosten rankaisemista koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. 15.9.1969 Lainvalmistelukunta.
Rikos -ja mielenterveyslain yhteensovittaminen. Kriminaalipotilaita koskevat säännökset. Sosiaali -ja terveysministeriö 2005:20.
Rikoslakiprojektin ehdotus (2002). Rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevat säännökset. *Rikoslakiprojektin ehdotus*. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 5/2000. Helsinki.
Rikoslakiprojekti. Johtoryhmä. Pöytäkirja 16.5.1993. Törnudd. Oikeusministeriön arkisto.
Rikosvahinkolain uudistaminen. Työryhmämietintö 2004:16. Oikeusministeriö. Helsinki 2004.
Seksuaalirikostyöryhmä. Rikoslakiprojekti. Pöytäkirja 31.3.1993. [Kansio] Oikeusministeriö 1993.
SOU 2001:14 Sexualbrotten, Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och avgränsande frågor, betänkande av 1998 års Sexualbrottskommitté.
Suomen Eduskunta. TA 19/1962 vp. Ed. Rautkallion ym. toivomusaloite Esityksen antamisesta rikoslain 20 luvun muuttamisesta. Toiv. al. N:o 19, Vp 1962 A. Liitteet: I-VIII. Hurskainen.
Suomen Eduskunta. 17.1997 4) HE 6/1997 LK Ed. Aittoniemi, Ed. Myllyniemi, Ed. Haatainen, Ed.
Suomen Eduskunta. TA 19/1962 vp. Ed. Rautkallion ym. toivomusaloite Esityksen antamisesta rikoslain 20 luvun muuttamisesta. Toiv. al. N:o 19, Vp 1962 A. Liitteet: I-VIII. Hurskainen.

ASIASANASTO

AIDS 190
avioero 27, 38, 39, 41, 168
avioliitto 23, 25, 26, 27, 28, 38, 40, 41, 70, 72, 73, 86, 97, 167, 234
aviorikos 23, 24, 26, 28, 29, 37, 49
avunanto 76
absoluuttinen sukupuolimoraali 70, 73
alentunut syyntakeisuus 117, 122, 123, 125, 130, 155
asianomistajarikos 61, 62, 65, 81, 90, 112, 143
consensus facit nuptias-periaate 27, 38, 234
Corpus Iuris Civilis 31, 32
case law 179
delictum proprium 77
eläimeen sekaantuminen 37, 38
epäinhimillinen kohtelu 180
eugeniikka 84
Euroopan ihmisoikeustuomioistuin 170
Euroopan ihmisoikeussopimus 170, 177
exhibitionismi 135
fetisismi 135, 136
Geneven sopimukset 171, 172
halventava kohtelu 180
hautarauhan rikkominen 127
humanitaarinen oikeus 170
hybris-asteinen rikos 23, 24
hyökkäysraiskaus 148
häpeä 23, 34, 52
hätävarjelu 47
ihmisoikeusloukkaus 171
insesti 137
Isän talo 38
itseapu 29, 30, 61
joukkoraiskaus 77
kansainvälinen rikostuomioistuin 175
karkotus 187, 226
kastraatio 30, 84
kidutus 167, 172, 173, 174, 180
kirkko 26, 27, 38, 42, 53, 70, 73
kirkolliset rangaistukset 53
konkurrenssi 79, 81, 158, 162, 238
kontradiktorinen periaate 210
kristinusko 27, 28, 34, 38, 39, 42
Kristofferin maanlaki 48, 52
kunnia 28, 29, 58, 74, 233, 234, 235
kuolemanrangaistus 24, 28, 38, 47, 51, 53, 56, 74
kvalifiointiperusteet 165
lapsen kuuleminen 213
lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset 55, 56, 57, 61, 62, 63, 65, 123, 124, 125, 131, 135, 142, 143, 158, 242
legaliteettiperiaate 178, 217, 244, 257
leges barbaromun 45
leuteraatio 54
Lex Julia 29, 30
Lieber Code 171
lieventävät olosuhteet 81, 159
masokismi 36
Maunu Eerikinpojan kaupunkilaki 47, 52
Maunu Eerikinpojan maanlaki 46, 52
mielentilalausunnot 83, 120, 121, 122, 123, 124, 126, 128, 138
mielentilatutkimus 115, 119, 120, 121, 128, 129, 130, 131, 155
Mooseksen kirja 33, 34, 36
Mooseksen laki 45, 47, 49, 51, 54
naisenryöstö 56
naisrauha 55
nekrofilia 121, 127
näyttö 47, 224, 236
oikeudenmukainen oikeudenkäynti 204
oikeuspsykiatria 82
oikos 22
pakottaminen 66, 67, 68, 69, 78, 101, 157, 236

pakottaminen seksuaaliseen tekoon 101, 143, 155
pakottaminen sukupuoliyhteyteen 101, 107, 168
pater familias 25, 26, 30, 38
patriarkaalinen järjestys 44
pedofilia 129, 131, 132
poliisiväkivalta 180
polis 22
porneia 40
pro et contra-metodi 179
prostituutio 32, 39, 68, 71
puolustuskyvyttömyys 163
raiskaus aviopuolisoiden välillä 87, 97, 217
rikoksen objekti 31, 73, 74, 75, 154
rikoksen subjekti 144
rangaistusarvo 250
rangaistuksen mittaamisohjeet 254
relatiivinen sukupuolimoraali 86
rikos ihmisyyttä vastaan 172, 173
sadismi 36, 135
sadomasokismi 136, 218
salassapito 156
salavuoteus 62, 65
sananvapaus 229
seksuaalinen itsemääräämisoikeus 20, 27, 87, 100
seksuaalinen teko 110, 246
seksuaaliradikalismi 70
sexus 27
siveellisyysrikokset 53, 64, 118
sodomia 37
soft law 170
stubrum- rikos 28
sukupuoliyhteys 108, 152, 164, 173, 246
sukurutsa 137
suojaikäraja 65, 68, 242
suojeltava intressi/oikeushyvä 233, 234
suostumus 57, 101, 173, 174, 225, 236, 238
syyntakeettomuus 122, 124, 125, 128, 129, 131, 155
syyntakeisuus 116, 119, 122, 123, 124, 125
syyteoikeus 61, 122
syytteen yksilöinti 208
syyttömyysolettama 206
tahdosta riippumaton hoito 198
tunnottoman naisen makaaminen 57, 62
tutkintavankeus 202
törkeä raiskaus 101, 105, 106, 165, 168, 244
uhka 66, 79, 160, 166
uusi testamentti 34, 38, 40, 41
vakaan tahdon pykälä 113, 143
vanha testamentti 34
vapaa tahto 55, 234
vapaudenriisto 197
voyerismi 121, 135
vis absoluta 66, 78
vuoden 1734- laki 52, 55, 58, 61
vuoden 1889 rikoslaki 58, 70
väkivalta 49, 144, 146, 150, 157, 160
yhdistetty rikos 76
yksilöintivalitusoikeus 209
yksityis- ja perhe-elämänsuoja 223
yleinen etu 90